Redactie:
Aart G. Broek
Sidney M. Joubert
Lucille Berry-Haseth

De kleur van mijn eiland

Ideologie en schrijven in het Papiamentu sinds 1863

II Anthologie

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY

DE KLEUR VAN MIJN EILAND

Deze uitgave kwam tot stand in nauwe samenwerking met Fundashon Pierre Lauffer, Willemstad, Curaçao. Kort na het overlijden van Pierre Lauffer (20 augustus 1920-14 juni 1981) werd de stichting door vrienden, bewonderaars en familieleden van hem opgericht. De FPL stelt zich onder meer ten doel om het literaire werk dat deze belangrijke Papiamentstalige auteur heeft achtergelaten, te verspreiden en, waar het zijn onderzoek betreft, dit voort te zetten. Zo bouwen de huidige geschiedschrijving en anthologie voort op Lauffers *Di nos; Antologia di nos Literatura* (1971). Dit is de eerste geschiedschrijving en bloemlezing van het literaire Papiamentu in deze creoolse taal zélf. Van dit pionierswerk en van onderzoek van zijn hand dat in manuscript bewaard bleef, is dankbaar gebruik gemaakt bij het opzetten van het project dat nu resulteert in *De kleur van mijn eiland.*

Ma un deseo mi ke benta
den bosnan ku ked'atras:
kaminda chapi kai for di mi man,
lant'é
i sigui bòltu tera gordo,
planta, kuida, kosechá
e lenga dardu di nos mama.

Maar één verlangen wil ik
achterlaten bij jullie die blijven:
waar de hak m'n hand ontglipt,
pak 'm op,
blijf de krachtige aarde omspitten,
onze dartele moedertaal uitzaaien,
koesteren en ervan oogsten.

Pierre Lauffer
'Ya no ta falta muchu mas', in *Lágrima i sonrisa,* 1973, p. 19 (fragment)

De stichting heeft zich ingespannen volgens vigerende auteursrechten te handelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich alsnog tot de stichting te wenden.

KONINKLIJK INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

Caribbean Series 25

DE KLEUR VAN MIJN EILAND: ARUBA, BONAIRE, CURAÇAO

Ideologie en schrijven in het Papiamentu sinds 1863

II Anthologie

Aart G. Broek, Sidney M. Joubert en
Lucille Berry-Haseth (redactie)

2006
KITLV Uitgeverij
Leiden

Uitgegeven door:
KITLV Uitgeverij
Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde
Postbus 9515
2300 RA Leiden
Nederland
website: www.kitlv.nl
e-mail: kitlvpress@kitlv.nl

Het KITLV is een instituut van de Koninklijke
Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)

Voor woorden in de bloemlezing die, doordat ze onvertaald bleven, het begrip van een tekst zouden kunnen bemoeilijken, is achter in deze uitgave een verklarende woordenlijst opgenomen. Bij eerste gebruik van een dergelijk woord in een tekst, zijn deze gecursiveerd. Waar de tekst anderszins een toelichting vereist, zijn voetnoten ter plaatse ingevoegd. Enkele malen behoren de noten oorspronkelijk bij de tekst. In voorkomende gevallen is dit aangegeven.

Omslag: naar 'De Danser' (gemengde technieken), 1994, José M. Capricorne
Omslagontwerp: Creja ontwerpen, Leiden

ISBN 90 6718 275 3 Deel II
ISBN 90 6718 266 4 Deel I
ISBN 90 6718 281 8 Deel I en II samen

© 2006 Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de copyrighthouders.

Inhoud

Deel I In de schaduw van de geschreven literatuur

—
Nanzi zag Cha Tiger voor een schaap aan 3
Nilda M. Geerdink-Jesurun Pinto
Nanzi en de teerpop 6
Wim J.H. Baart
Commentaar bij Nanzi en de teerpop 9
Pierre A. Lauffer
Liefde in de schuur 12
—
Het dansen van de tambú 15
Elis Juliana
De tambú op Curaçao 19
—
Lied voor het hele jaar 32
Charles Gomes Casseres
Cantica pa hinter aña; Tambúlied geeft een steek onder water 34
Nicolaas van Meeteren
Tambúliedjes 37
Shon Kolá
Afrikaantje 39
Verkiezingen 41
John de Pool
Nachtwake en dodenritueel 45
Nicolaas van Meeteren
Spreekwoorden en gezegden 48
Elis Juliana
Het vrome meisje 52
Rien Hasselaar
Het volks- en kinderlied op Aruba 54
Lucille Berry-Haseth
Banderita 60

Han Kamerling
Oude oogstliederen weerklinken tussen Curaçaose heuvelen 65
—
Het oogstfeest 81
—
Liederen van weleer 83
Herman de Man
Het zingende eiland 87
René A. de Rooy
De miskenning van Julio Perrenal 95
P.P. Medardo de Marchena
Verrukkelijk! 102
Rignald S. Recordino
Tula, wacht 103
Padú Lampe
Jij alleen 105
Rudy Plaate
Ik wil weten 106

Deel II De verspreiding van verlichting en beschaving

—
Vrijheidslied 109
—
Lied voor het heilige vrijheidsfeest van de eerste juli 1863 111
Agustín Bethencourt
Kerstkoopjes 114
Ipi en Cobi
Nieuws uit de buitendistricten 115
Joseph Sickman Corsen
Klare taal 121
Zonsondergang 123
Schemer 125
F.J.A. van den Donk
Ingezonden brief 127
Joseph Sickman Corsen
[Zo, met mijn hoofd in je schoot] 128
Loop heen! 129
Hé, kijk! Wolken! 130

Willem M. Hoyer
Triomf van een cent 133
Bladzijde uit een album 134
Ons Papiamentu 135
Willem E. Kroon
Hun Papiamentu 137
W.J. Walboomers
Enkele opmerkingen naar aanleiding van 't artikel van Ds. G.J. Eybers over het Papiamentsch, *Amigoe di Curaçao*, 2 october [1915] 139
P.J. Poiesz
Het Papiamentsch als cultuurtaal 146
Stephan van de Pavert
Aan zijne doorluchtige hoogwaardigheid monseigneur Vuylsteke 149
A. de C.
Echt waar? ... Bestaat er een literatuur in het Papiamentu ... ? 151
Nog meer bewijsstukken voor een Papiamentstalige literatuur 155
Laatste punt over Papiamentstalige literatuur ... En een vraag 159
Emilio Davelaar
Held're maan 163
J.S. Panneflek
Ontnuchtering 165
P.P. Medardo de Marchena
Onwetendheid of de vorming van een volk 166
Willem E. Kroon
Wij negers 170
Oude liefde roest niet 173
Zijn enige liefde 177
Boontje komt om z'n loontje 183
Cultuur of wildheid? 187
Manuel A. Fray
Vaderliefde 190
Woord vooraf 193
Een volksjongen 194
Opgedragen aan mijn vriend de heer J.S. Sint Jago 199
Jozef S. Sint Jago
Aan mijn geliefde vriend M.A. Fray 202
Simón Miguel Suriel
Zondares 206
Willem E. Kroon
Curaçao 209
—
Volkslied van Curaçao 211

Padú Lampe
Aruba, heerlijk land 212
Hubert E. Booi
Volkslied van Bonaire 213
René A. de Rooy
Juancho Picaflor 214
Hubert E. Booi
Golgotha 216
Frank Martinus Arion
Sœur Beatrijs 219

Deel III De verovering van de eilanden

Enrique Goilo
De wanhoop van een slaaf 223
Pablo A. Jesurun
Santa Krus 225
Carlos A. Nicolaas
Het witte zeilschip 227
Ma-Dushi 228
Guillermo E. Rosario
De schoonste roos 232
Oscar E. van Kampen
Het edele triumviraat 235
—
Wij lazen ... Simadán 237
René A. de Rooy
Moderne en abstracte kunst 240
Rondeel 244
Tip Marugg
Een lege kruik 245
Rode wereld 247
Nicolás A. Piña
Tegen de avond 248
May Henriquez
Heimwee 249
H.B.R. Evers
Tambú 250
José Geerman
Regen en maïs 251
Hubert E. Booi
De laatste Caribiër 253

Zack Gilbert
Gebed van een neger 254
Edward A. de Jongh
Jackpot 255
Waaiboom 256
Charles E. Boom
Eilandwildernis 257
Ornelio Martina
Verzen 258
De kroeg van Frans 259
Guillermo Tharcisio Pieters Kwiers
Vlinder 262
Luis H. Daal
Mijn dochter Lorna en ik 263
Strikt privaat 267
Tot ziens zee 273
Tranen 274
Als onze ziel maar luistert 275
Put zonder water 277
Openbaring 280
Bevalling 281
Herfsttijd van het leven 283
Pierre A. Lauffer
Kosecha di maloa; Bundel innerlijke muziek 284
Oscar E. 'Papachi' van Kampen
Mr. Folklore 286
Luc. Tournier
Patria 288
Pierre A. Lauffer
Curaçao 290
De zee aan de Noordkant 292
Ik wil je 293
Studie in grijs 294
Ik ben moe 295
Klaagzang van de slaaf 296
Mijn land 297
Shi Kanina 298
Tambú dansen 300
Ballade van Buchi Fil 301
Bij de dood van Zenobia 304
's Werelds loon 308
Mijn taal 309

Pierre A. Lauffer
Bonaire 310
Op de dag dat het mij lukt 324
Een zwart kind 326
Boemerang 346
Cantabile 348
Het schemert al 349
Het zal niet lang meer duren 350
René A. de Rooy
Prijs de dichter 351
Jules Ph. de Palm
Ad fundum! 352
Afkeer 353
Toni Gonsalez 354
—
Elis Juliana in Roxy; Ster aan de Curaçaose hemel 359
Elis Juliana
Tambúfeest bij Ma Fin 361
Zwarte engel 364
Papieren bloem 365
Wasvrouw 367
De eend 369
Catan het negerinnetje 371
Zijne Majesteit geld 375
Lach, mijn negerin, lach 377
Kijvende wijven 378
Restje schraapsel uit de pan 380
Jaloers 381
Frank Martinus Arion
Ik ben in de sneeuw gevallen 384
Maar als de zon en de maan jou doorlaten 385
Ik schrijf 386

Deel IV Gevestigden en buitenstaanders

Frank Martinus Arion
Een daad van wanhoop? 389
Pierre A. Lauffer
Veelkleurig schouwspel 392
Guillermo E. Rosario
Mijn negerinnetje Papiamentu 395
Onze oorsprong verloochent zich niet 398

Edward A. de Jongh
Curaçao, 30 mei 1969; Eén uit alle dagen 402
Angel Salsbach en *Etzel Provence*
De laatste strijd 407
Pacheco Domacassé
Tula 415
Siegfried Silvanie
Was dát maar waar! 420
Gibi Bacilio
De ratten 422
Mario Dijkhoff
Rebel: ik zou je ... 425
Rebel: jij die ... 426
Ramón Todd Dandaré
Mijn eiland, ik wil 427
Frank A.J. Booi
Antilliaanse 429
Henry Habibe
Recht je rug watapana! 431
Falderi faldera 432
Mijn huidkleur? 434
Nacht 435
Sporen van Arubaans bloed 436
Papiamentu op weg 439
Tico Croes
Portret van een onbekend gezicht 441
Gladys J. do Rego-Kuster
Vrouw, waar zit je? 444
María Diwan
Even maar 445
Mickey Hart
Openbaring 446
Imelda Valerianus-Fermina
Vrouw 447
Hubert Wanga
Moedertje lotenverkoopster 448
Pierre A. Lauffer
[Ik ben moe] 449
[Mijn schoener met zijn zeilen door de wind gebold] 450
[Zing mij een lied van vroeger] 451
[Weer wil ik zwerven, weer de wildernis doorkruisen] 452
Elis Juliana
Afscheid 453

Heske Levisson
Mijn vader, makamba 455
Cola Debrot
Een enkel woord 456
Bokaal aan de lippen 459
Elis Juliana
Het ga je goed, Cola 464
Carel de Haseth
Plantage 465
Herhalen maar 467
Slaaf en meester 468
Vliegende vis 474
Leguaan 474
Vlinder 474
Elis Juliana
Brenneker 475
Legitiem 476
Schorpioen 477
Zwijn 478
Chuchubi 479
Cycloon 480
De offerschaal 481
Impasse 482
Jossy M. Mansur
De zee kent geen vergiffenis 483
Julio Maduro
Waardoor ik Arubaan ben 486
—
Shakespeare in Papiamento 490
Denis Henriquez
Morgen zal Dalia mijn Dalia zijn 494
Ernesto E. Rosenstand
Wadirikiri 499
Philomena Wong
Verborgen gedrocht 504
Pedro Velazquez
De maanden van hitte zijn gebleven 505
Beti Doran
Perpetuum mobile 507
Vi Coco
Hier moet opgetreden worden! 510

Roland Colastica
Savonet 512
Gaat je geen donder aan! 515
Barche Baromeo
De levensboom 518
Enrique Muller
Shell 523
Tafelberg 524
Jopi Hart
De zee 525
Philip A. Rademaker
Een nieuw lied 526
Mila Palm
Gevangene 528
Nydia Ecury
Herinnering 529
Aroll, mijn beminde zoon 531
Stem van mijn bloed 534
Wijfje 536
Sluimering 538
Laat maar 540
Lucille Haseth
Da Capo 542
Klein Curaçao 543
Watamula 544
Lupe Reyes
Leg me lam 545
Walter Palm
Dood en leven 546
Federico Oduber
Gepreek 547
Vijf strijdliederen 548
Enivrez-vous 550
Tip Marugg
[om de leegte van mijn eiland te schouwen] 551
In de regentijd 552
[in het ziekelijke licht van de maan] 553

Verklarende woordenlijst 554

Biografische gegevens 559

Deel I

In de schaduw van de geschreven literatuur

Nanzi zag Cha Tiger voor een schaap aan

Cha Tiger had hooglopende ruzie met Compa Nanzi, en onderzocht alle mogelijkheden om hem te strikken; maar Compa Nanzi, die wist dat Cha Tiger zeer veel op hem voor had, hield zich zo ver uit de buurt van Cha Tiger dat de een de ander slechts kon zien op tien minuten afstand.

Cha Tiger, die zich beledigd voelde, had alle manieren bestudeerd om Nanzi te pakken te krijgen, maar tevergeefs. Nanzi was slimmer dan een vos. Maar uiteindelijk had Cha Tiger toch een plan bedacht waar Nanzi in moest lopen. Cha Tiger was ter ore gekomen dat iedere nacht *shon* Arey het meest vette schaap uit zijn kraal miste, zonder dat achterhaald kon worden wie dit deed. Cha Tiger, die wist dat Nanzi de streek uithaalde, zei in zichzelf: 'Ha, nu zal ik mijn vriend te pakken krijgen en hem naar behoren straffen. Ik zal een val voor hem opzetten waar hij niet aan kan ontsnappen. Vanavond, tegen tien uur, spring ik in de kraal met schapen van shon Arey en wacht mijn goede vriend op. Ik ga keurig tussen de schapen liggen en als mijn vriend komt, weet ik zeker dat hij, als liefhebber van 'vet' en 'groot', mij eruit pikt en meeneemt. Dan zal ik die dondersteen te pakken nemen. Ik knijp z'n keel dicht, zodat op zijn opgewekte en slimme bek alle ernst van de wereld verschijnt, en hij al zijn listen en bedrog wel kan vergeten. Ai, mijn vriend, jij denkt zeker dat je alle wijsheid in pacht hebt, nietwaar? Maar vanavond, vanavond ben je een lijk onder mijn duim.'

Al die tijd zat Compa Nanzi, samen met zijn kind Sese, rustig thuis en braadde schapenvlees, om hun magen tevreden te stellen om daarna weer te kunnen slapen, want die avond zouden ze daarvoor geen tijd hebben.

Zodra het avond werd, legde Cha Tiger zich te slapen en wachtte, als een kaaiman aan de mond van de rivier, op Compa Nanzi. Op het tijdstip waarop hij vermoedde dat Compa Nanzi bijna zou komen, sprong hij in de kraal en ging midden tussen de schapen liggen. Arme Compa Nanzi, geheel onwetend van wat hem te wachten stond, pakte zijn knapzak, zijn houwer en een stukje vlijmscherp glas, riep Sese, en samen gingen ze rustig op pad. Hij zette zijn pijp aan z'n mond en rookte er lustig op los totdat ze bijna op de plaats van bestemming waren gekomen. Toen deed hij z'n pijp uit opdat niemand de geur ervan zou ruiken.

Cha Tiger lag daar maar te liggen, maar hij kon geen enkel levensteken opvangen. In zichzelf zei hij: 'Wel, als Compa Nanzi vanavond niet komt stelen, dan kan hij inderdaad stellen dat hij een pientere kerel is. Maar goed, ik wacht nog even langer op hem.'

Toen Nanzi met Sese bij de kraal was aangekomen, hurkte hij achter een boom om te luisteren of iets dit zaakje zou kunnen verstoren.

De nacht was rustig, uitstekend geschikt voor dit werk. Compa Nanzi naderde voorzichtig de kraal, speurde erin rond, en hoeps, hij sprong bovenop

het hekwerk. Cha Tiger zag hem en lachte zich rot, zo wantrouwig als dat beest was; zo gauw de krekel tsjirpte, keek Nanzi om zich heen, klaar om er vandoor te gaan. Als een uil nam Nanzi minstens tien minuten lang alles in de omgeving op. Daarna gaf hij Sese een teken om te komen, en ze lieten zich in de kraal zakken. Cha Tiger vouwde zijn kop stilletjes tussen zijn voorpoten en hield Nanzi heimelijk in de gaten.

'Nou Sese, laten we eens zien wat we vanavond gaan doen,' zei Compa Nanzi. 'Doorzoek de kraal, en zoek naar iets waarmee we voor de dag kunnen komen. Laat de zwakke en magere schapen ongemoeid, die zijn goed genoeg voor shon Arey om op te eten.'

Zodra ze de kraal betraden, stonden de meeste schapen op van hun slaapplaats, en Cha Tiger bleef braaf liggen. Nanzi kwam naderbij, legde z'n hand op Cha Tiger, betastte hem en zei tegen Sese: 'Sese, doe geen moeite meer, hier heb ik me er toch een!' Sese kwam dichterbij. 'Dat is me nog eens een bonk vlees, Sese. Wat is die vet! Het beest is zo vet, dat zelfs het wol is uitgevallen; en hij is ook al zo mak. Het is vast het schaap waarmee de prinses speelt. Wel ik zal ze leren dat je niet met eten moet spelen. Aanpakken geblazen om het beest op te tillen; en een, twee, drie, hup.'

Cha Tiger ging de lucht in. Zodra Cha Tiger de hoogte inging, wilde hij z'n poot al uitstrekken om Compa Nanzi de keel dicht te knijpen, maar hij zou zich beheersen totdat ze goed en wel op weg waren.

Voetje voor voetje schoof Compa Nanzi vooruit tot aan het hekwerk. Hij had Sese eroverheen laten springen, Cha Tiger even op de schouders van Sese overgedaan en was vervolgens zelf naar buiten gesprongen om hem weer over te nemen. Zodra hij Cha Tiger weer op z'n rug had gehesen, zei hij: 'Ha, kom op Sese, nou stilletjes naar huis.' Cha Tiger wachtte rustig het moment af dat ze op een weg zouden lopen die aan beide zijden werd afgeschermd door cactushagen, zodat Compa Nanzi niet weg kon springen wanneer hij hem eenmaal had beetgepakt. Compa Nanzi ging maar voort met Cha Tiger dragen, zodat hij ervan begon te zweten. Cha Tiger, helemaal dubbelgevouwen in de lucht begon ook te zweten, en zweetdruppels vielen zelfs op Nanzi. Plotseling meende Compa Nanzi de geur van Cha Tiger te ruiken. Toen hij wat meer aandacht aan de lucht schonk, rook hij de lucht van een echte tijger. Compa Nanzi schrok zich dood, maar hij bleef kalm. Hij wierp steelse blikken op de poten van Cha Tiger, en tastte intussen naar nagels. Toen Compa Nanzi nagels had gevoeld en de geur steeds indringender werd, dacht hij: 'Jeminee, hoe kom ik hier nu weer onderuit?'
Maar aangezien hij zeer slim is, had hij in een seconde een list bedacht. 'Tja,' zei Compa Nanzi in zichzelf, 'alleen ikzelf en Sese zijn hier, hij is dan wel mijn kind, maar ... het is beter dat tien kleine kinderen sterven dan een gerespecteerd heer. Hier is het ieder voor zich, we bevinden ons tenslotte allebei in een netelige situatie.'

Plotseling stond hij stil, en riep Sese.

'Sese, m'n kind,' zei hij, 'is dat even vervelend! Weet je wat er gebeurd is? Ik ben m'n mes vergeten in de schapenkraal. Ik moet het vlug gaan halen want er staat 'Nanzi' opgeschreven, en als de schaapherder het morgen vindt, dan weten ze direct dat ik die beesten steel. Jij weet ook heel goed dat shon Arey geen pardon kent, ik hang gelijk. Doe me een lol en draag dit schaap even voor me, wil je; we moeten er tenslotte allebei van eten. Ik ben zo terug.'

Cha Tiger die hoorde dat Nanzi hem voor een schaap hield, maakte zich helemaal geen zorgen. Compa Nanzi bukte en Sese nam Tiger op z'n rug. Compa Nanzi begon heel snel te lopen en zodra hij bij een bocht in de weg was aangekomen, zette hij het op een rennen.

'Daar ben ik mooi aan ontsnapt,' zei hij. 'Voor wat voor een onbenul houdt Cha Tiger mij?' Hij rende en rende tot hij zich ruim uit de voeten had gemaakt, beklom toen een heuvel en schreeuwde: 'Sese, Sese, gooi dat beest neer, het is Cha Tiger!'

Terstond sprong Cha Tiger omlaag en zette de achtervolging in. Maar dat was gekkenwerk! Nanzi sprong voort als een vlieger. Z'n hemd en voorschoot bleven haken in de takken, maar hijzelf ging er mooi vandoor. Toen Sese thuis kwam, trof hij Nanzi al onderuit gezakt met een pijp in de mond, hoewel hij ook heel hard gerend had. Op die grote schrik volgde nu een grote lachbui. Alleen Cha Tiger was woedend: te weten dat hij Nanzi in z'n poten had kunnen hebben en dat hij hem heeft laten ontsnappen!

'Cuenta popular', *La Cruz*, 29 juli 1914; vertaling: Aart G. Broek.

Nanzi en de teerpop

Nilda M. Geerdink-Jesurun Pinto

De koning bezat een prachtige tuin. Allerlei soorten vruchtbomen groeiden daarin. Mango's, schubappels, *guyaba*'s, zuurzak, mispels, kortom, je kunt geen vruchtboom bedenken die de koning niet in zijn tuin had. Elke dag kwam Nanzi langs en keek naar de vruchten die hem bekoorden. Tot hij het op zekere dag niet meer kon uithouden. Hij besloot vruchten van de koning te gaan stelen. Toen *Shi* Maria en de kinderen in slaap waren, verliet hij heel zachtjes het huis met twee jute zakken. Hij klom over het hek en stopte ze beide vol met allerlei soorten vruchten. Met de twee zware zakken bereikte hij midden in de nacht zijn huis. Welgemoed sliep hij tot aan de morgen.

Toen de kinderen zoveel vruchten zagen, begonnen hun ogen te schitteren en hun mond te kwijlen. 'Papa, ik wil een mango en ik een mispel. Ik wil cashew van Suriname, ik wil een *shimarucu*!'

Pas toen Nanzi de bullenpees greep om hen te slaan, hielden ze hun mond. Nanzi verdeelde de vruchten en iedereen was tevreden.

Elke nacht ging Nanzi voort met vruchten van de koning te stelen. Maar er kwam een dag dat de koning te weten kwam, dat hij niet de enige was die van zijn vruchten genoot. Maar wat hij ook aan de soldaten beloofde, zij zagen geen kans om de dief te pakken.

De koning bedacht dat het geen slecht idee zou zijn om een pop van teer te maken en die in de tuin te zetten.

En ja, daar kwam Nanzi aan in die nacht. Vanuit de verte zag hij de teerpop. Hij dacht dat het een soldaat was en hij begon hem aan te roepen:

'Hee, makker, wat doe jij daar? Maak dat je weg komt, anders geef ik je een stomp.'

Geen antwoord.

'Wat is dat, sufferd! Gek, ben je soms doof? Hier heb je een oorvijg.'

Nanzi gaf hem een vuistslag, zodat de teerpop trilde. Maar zijn hand bleef vastkleven.

'Ik heb nog een andere hand ook, hoor!'

Pang ... nog een vuistslag. Zijn beide handen zaten nu vastgekleefd.

'Wat dacht je? Je kunt mijn handen vasthouden, maar ik heb nog voeten ook.' Boem ... De voet bleef vastzitten.

'Ik schop je met mijn andere voet. Wat denk je wel? Laat me los.' Boem ... Nanzi zat met handen en voeten vastgeplakt aan de teerpop.

'Ik geef je een kopstoot zodat je sterretjes ziet.'

Bam ... Zijn hoofd zat nu vastgekleefd.

'Maar nu zal ik je tegen de grond slaan met mijn buik.'

Nanzi haalde diep adem en sloeg met zijn buik tegen de pop. Nanzi zat nu helemaal vastgeplakt aan de teerpop.

Op dat moment begreep hij dat de koning hem in de val had laten lopen en dat hij hem nog de volgende dag zou doden.

'Ik ben het, Nanzi,' jammerde hij, 'ik zal nooit meer vruchten stelen, meneer de koning! Echt waar niet! Vergeef me! Vergeef me! Nooit meer!'

De koning stond op en beval zijn soldaten om Nanzi te gaan pakken met pop en al. En zo, met pop en al, hebben ze Nanzi in de gevangenis geworpen. De volgende morgen vroeg riepen de soldaten in alle straten om: 'Wij hebben Nanzi gepakt. Kom kijken. Naar de galg met hem!'

De mensen kwamen in drommen kijken. Ze begonnen hard te lachen en te schreeuwen toen ze Nanzi zagen die helemaal vastgeplakt zat aan de teerpop. Voor het gehele publiek maakten ze Nanzi los.

'Zie je die galg niet? Jij bent het die wij daaraan gaan ophangen.'

Nanzi huilde tranen met tuiten. Maar dat hielp hem helemaal niets. Ze wierpen Nanzi weer in de gevangenis.

'Ach, meneer de koning, laat mij afscheid nemen van mijn vrouw. Ik laat Shi Maria en al mijn kinderen alleen op de wereld achter. Boehoe ... hoe ... '

'Goed, Shi Maria zal straks komen,' beloofde de koning aan Nanzi.

Na een poosje, kwam Shi Maria eraan.

'Ach, Pa, wat is jou overkomen? In wat voor catastrofe heb je jezelf gestort?'

'Ma, vraag niet hoe ik erin terecht gekomen ben. Help mij om uit deze catastrofe te raken. Luister eens goed. Graaf een gat onder het raam van de koning. Dan stop je Pegasaya daarin. Daarna bedek je het gat met gras. Op die manier zal niemand te weten komen, dat zijn stem daar vandaan komt. Bij het aanbreken van de dag moet die kleine rakker van ons dit lied zingen ... '

Nanzi fluisterde Shi Maria zo zacht mogelijk iets in het oor, zodat niemand het kon horen. Ze waren klaar met alles te bespreken toen de soldaten aan Shi Maria kwamen zeggen dat zij naar huis moest gaan. Zij omhelsden elkaar met tranen in de ogen en met een bevende stem zei Shi Maria: 'Ik zal je nooit vergeten, hoor Pa.'

De deur van de gevangenis sloeg dicht, Shi Maria ging naar huis en Nanzi bleef zitten piekeren.

De hele nacht kon hij de slaap niet vatten. Maar bij het aanbreken van de dag hoorde hij met alle mensen in de omgeving: 'Als de koning Nanzi laat doden, zal er geen regen meer vallen.'

De koning, die ook niet geslapen had, maakte de koningin wakker en zij hoorden allebei: 'Als de koning Nanzi laat doden, zullen alle bomen en planten verdrogen.'

'Het kan me niets schelen,' gromde de koning, 'maar die boef zal ik zeker laten doden.'

'Als de koning Nanzi laat doden, zal er ellende komen op aarde.'

De koning ging bij het raam staan om te zien wie die akelige dingen zong. Hij begon te beven van angst, toen hij niemand zag en toch die stem vlak bij hem hoorde klinken.

'Als de koning Nanzi laat doden, zal de koningin geen kinderen meer krijgen.'

De koningin kwam uit haar bed en ging naast de koning staan. En ook zij hoorde de stem vlak bij haar zonder iemand te zien.

'Als de koning Nanzi laat doden, zal de koningin sterven.'

Daar viel de koningin flauw. De koning belde en iedereen in het paleis kwam aanlopen. Temidden van al dat lawaai klonk de stem harder dan ooit te voren.

'Als de koning Nanzi laat doden, zal de koning zelf sterven.'

De koning werd bleek en zei: 'Laat Nanzi nu meteen los en stuur hem naar huis.'

Onmiddellijk gingen ze Nanzi uit de gevangenis halen. Deze keek eerst rond en toen hij zag dat alle mensen weer waren gaan slapen, haalde hij Pegasaya uit het gat en holden ze naar huis.

's Morgens vroeg stonden veel mensen voor de galg om te zien hoe ze Nanzi zouden ophangen. Tegen acht uur kwam de koning naar buiten op het balkon en hij riep zelf: 'Nanzi is vrij, als ik hem laat doden, moet ik zelf sterven.'

'Héééé ... Leve Nanzi, leve de koning!' riepen de mensen en druk pratend gingen zij naar huis.

De koning schudde het hoofd toen hij Nanzi hoorde noemen voordat hijzelf genoemd werd. Maar hij zei niets. Hij ging zijn paleis weer binnen en hij deed de deur achter zich dicht.

'Compa Nanzi i e popchi di breuw', in: Nilda M. Geerdink-Jesurun Pinto, *Cuentanan di Nanzi*. Willemstad, Curaçao: z.p., 1952; vertaling: W.J.H. Baart, ontleend aan: W.J.H. Baart, *Cuentanan di Nanzi; Een onderzoek naar de oorsprong, betekenis en functie van de Papiamentse spinverhalen*. Oegstgeest, 1991. [Proefschrift Rijksuniversiteit Leiden], pp. 33-7; redactie vertaling: Christa M. Roose-Weijer.

Commentaar bij Nanzi en de teerpop

Wim J.H. Baart

In de [Afrikaanse verhalen van de spin], de Anansesem, is de machthebber en tegenspeler van [de spin] Ananse: Nyankopon, de hemelheer. In [de Antilliaanse spinvertellingen], de Cuentanan di Nanzi, is Nyankopon vervangen door een aardse koning, *shon* Arey. Ook elders in het Caraïbisch gebied en in Suriname zijn versies van spinvertellingen bekend, waarin niet meer de hemelheer, maar de koning de tegenspeler van de spin is.

Shon Arey is een nogal vage figuur, meestal lachwekkend en erg dom. Nanzi slaagt er iedere keer in om hem beet te nemen. In de Anansesem is Nyankopon in het geheel geen lachwekkende figuur, maar de onaantastbare heer van hemel en aarde. Dat Ananse zonder meer toegang heeft tot de hemelgod wijst erop dat Ananse nog wel iets meer is dan een banale schelm. Dat meerdere heeft hij gemeen met de uit verschillende culturen bekende figuur van de cultuurheros die ook 'trickster' kan zijn. Dat in West-Indië de hemelheer vervangen werd door een soort van schimmige koningsfiguur vindt zijn verklaring in het ontworteld raken van de uit Afrika weggevoerde slaven. Weggeraapt uit allerlei verschillende stam- en taalgebieden was het hun niet mogelijk om de cultuurelementen van de eigen stam intact te houden.

Het pleit voor de grote vitaliteit van de spinvertellingen, dat deze niet verloren gingen, maar werden aangepast aan de omstandigheden van het nieuwe milieu: Amerika. Zo werd de machthebber tegenover Ananse: shon Arey, wiens naam mogelijk is afgeleid van de in de Spaanse koloniën in Amerika bekende benaming van de koning: 'Nuestro Señor El Rey'. [...] Op den duur heeft Arey in de spinverhalen bijna de functie van een eigennaam gekregen. Hierbij valt te bedenken dat ook in West-Afrika de hemelheer niet zo veel verering ontvangt, terwijl b.v. de vooroudergeesten veel meer centraal staan in het godsdienstige leven. Met andere woorden: de hemelheer was altijd al een minder op de voorgrond tredende figuur in het religieuze leven van alledag vergeleken bij de geesten en machten die een concrete dagelijkse werkelijkheid zijn en met wie onafgebroken rekening moet worden gehouden. Shon Arey blijft als koning een schimmige figuur, die – zoals Van Meeteren[1] heeft opgemerkt – eerder het beeld van een stam- of dorpshoofd oproept, dan dat van een Europees vorst. Verder valt het op dat de lumineuze motieven, die in de Anansesem een duidelijke rol spelen, in de Cuentanan di Nanzi grotendeels verloren zijn geraakt. Slechts een heel enkele keer, zoals in 'Nanzi en de teerpop', blijkt de herinnering aan zulke motieven niet geheel verloren te

[1] In: Nicolaas van Meeteren, *Volkskunde van Curaçao*, Willemstad, Curaçao: z.n., 1947, p. 194. (De noten behoren oorspronkelijk bij deze tekst.)

zijn gegaan: de geheimzinnige stem die het opneemt voor Nanzi moet opgevat worden als een waarschuwing die vanuit een andere wereld tot de mensen komt.

Dat motief van de waarschuwende stem brengt ons godsdiensthistorisch in medias res. Het heeft de verplaatsing van Afrika naar Amerika overleefd. Het reddingsplan dat Nanzi bedenkt is dat *Shi* Maria haar zoontje Pegasaya in een gat in de grond onder het raam van de koning moet verbergen en dat Pegasaya dan bij het ochtendkrieken een waarschuwing in de vorm van een lied moet laten horen, waardoor de koning zal terugschrikken om aan Nanzi het doodvonnis te laten voltrekken. De bijzondere betekenis van het lied en van woordmagie komt in de Anansesem nog sterker naar voren.

In de Anansesem vindt men dit motief van de waarschuwende stem als slot van een geheel ander verhaal: Ananse heeft het bij Nyankopon verkorven. De moeder van Nyankopon was ziek geworden en Ananse had zich voorgedaan als genezer, in de hoop een grote beloning te kunnen verdienen. Maar vergeefs, want de patiënt sterft. Ananse heeft daarmee zijn leven verbeurd. Maar hij wordt gered door de geheimzinnige stem van onder de grond. Zijn jongste zoon, Ntikuma, zat daar verstopt en liet zijn waarschuwingen horen, waardoor de hemelingen denken dat het de stem is van Ya, de aardgodin. Zij bewegen Nyankopon ertoe om Ananse te laten gaan.[2]

Het motief van de kleverige pop komt in de Anansesem in een heel ander verhaal voor. Ananse had op zich genomen de vier werken te verrichten, die Nyankopon geëist had als betaling voor het recht om de verhalen van Nyankopon (Anyankonsem) in het vervolg 'spinverhalen' (Anansesem) te noemen. Daarvoor moet Ananse vangen: de python, de luipaard, een mmoatia (elfje) en de wespen. Ananse vangt een mmoatia door middel van een pop die hij met latex kleverig had gemaakt. Hij had de pop een lekkernij (gestampte yam) in de hand gegeven en haar in het bos geplaatst, daar waar de elfjes gewoonlijk kwamen spelen. De list gelukte, er kwam een elfje op de pop af, at van de lekkernij en bedankte de pop die niets terugzei. Daardoor werd het elfje boos en sloeg de pop met haar hand. Maar die kleefde meteen vast. Daarna met de andere hand, met hetzelfde resultaat. Dan duwt zij haar buik naar voren en zit helemaal vastgekleefd. Zo kon Ananse een mmoatia vangen.

[Pater] Latour was van mening, dat het slot met het motief van de geheimzinnige stem het meest oorspronkelijke einde van het Papiamentse verhaal van de teerpop was. Zelf geeft hij nog twee varianten op.[3] Deze twee varianten komen overeen met het slotmotief [van de spinvertelling 'Hoe Nanzi de koning beetnam' in de verzameling van] Nilda Pinto: Nanzi, die ter dood veroordeeld is, zal in een zak genaaid en in zee gegooid worden. Onderweg rus-

2 Zie: R.S. Rattray, *Akan-Ashanti Folk-tales*, Oxford: Oxford University Press, 1930, pp. 265-7.
3 M.D. Latour, 'Cuenta di Nanzi', *West-Indische Gids*, 20(1938):12-7.

ten de soldaten van shon Arey even uit bij een kroegje en van die pauze maakt Nanzi gebruik om de aandacht te trekken van een juist passerende herder. Hij maakt de onnozele man wijs, dat er in de zak heel mooie dingen te zien zijn. De herder is bereid om met Nanzi van plaats te verwisselen. Nanzi trekt weg met de kudde en de herder wordt verdronken.

Hieruit blijkt hoe makkelijk gedeelten van verhalen los kunnen raken van hun oorspronkelijk verband om zich te hechten aan een ander verhaal. Zowel het slot van 'Nanzi en de teerpop' alsook dat van 'Hoe Nanzi de koning beetnam' leent zich erg goed om zich te hechten aan elk verhaal, dat aan het eind vraagt om redding van de held uit de handen van de machthebber. En beide oplossingen passen goed in het repertoire van de trickster die nergens voor staat.

Van Nanzi wordt verteld, dat hij naar de vruchten keek, die hem bekoorden, totdat hij het op zekere dag niet meer kon uithouden. Dit is typerend voor de onbeheerstheid van de schelm, die telkens weer door zijn grote begeerte in moeilijke situaties terechtkomt.

Pegasaya is de naam van de jongste zoon van Nanzi. Het woord 'pegasaya' betekent klit [...].[4] Een meermalen voorkomend motief is dat de jongste zoon van de spin slimmer is dan de spin zelf. Dat komt ook voor in de Anansesem. [...].

Een fijn trekje in de vertelling is dat aan het slot de menigte, die eerst Nanzi aan de galg had willen zien, enthousiast uitroept, nadat Nanzi is vrijgelaten: 'Leve Nanzi ... leve de koning!' Niet alleen dat de schelm kans heeft gezien om zichzelf te redden, maar hij heeft nog gewonnen aan populariteit ook!

W.J.H. Baart, Cuentanan di Nanzi; *Een onderzoek naar de oorsprong, betekenis en functie van de Papiamentse spinverhalen.* Oegstgeest, 1991, pp. 156-9. [Dissertatie Rijksuniversiteit Leiden.]

[4] Het betreft een grassoort waarvan de zaden vastklitten aan alles wat er langsschuurt, zodoende worden meegenomen en het verspreidingsgebied vergroten.

12

Liefde in de schuur

Pierre A. Lauffer

Een jongeman en zijn enige zus waren in het landhuis blijven wonen, nadat hun ouders waren overleden. 's Morgens ging de jonge plantagehouder naar *Punda*, het stadscentrum, terwijl de zus thuisbleef met het meisje dat kookte en hielp in de huishouding.

De plantageopzichter hield toezicht op de plantage, terwijl de slaaf die de koeien verzorgde hem daarbij hielp.

De *shon* hield van zijn zus als zijn oogappel. De moeder had op haar sterfbed aan de zoon gevraagd om op zijn zus te passen. De man had zijn moeder die op sterven lag, beloofd: 'Als mijn zus iets kwaads overkomt, buiten mijn schuld om en wel zodanig dat ik het kwaad niet kan verhelpen, sterf ik liever van de honger.'

De moeder zei hem dat dat ook weer niet nodig was. Maar de zoon hield voet bij stuk dat de enige manier om de ziel van zijn moeder te bewijzen dat hij haar wens zou nakomen, zou zijn te sterven van de honger.

Nadat de moeder de eeuwigheid was ingegaan, had de zoon alles gedaan om zijn zus een zorgeloos leven te bezorgen. Als hij laat in de middag uit de stad thuiskwam, ging hij nergens meer heen, om zijn zus gezelschap te houden en met haar te zitten babbelen.

Op een middag, toen hij thuiskwam, was zijn zus niet thuis. Hij vroeg aan het dienstmeisje wat er kon zijn gebeurd. Het dienstmeisje vertelde hem dat zijn zus naar het huis van haar vriendin was gegaan, bij een andere blanke familie die iets verderop woonde, om een nieuwe jurk te passen. De shon zei dat het in orde was en vroeg het meisje om een stoel voor hem neer te zetten op de achterplaats en de grote stallantaarn uit de schuur te halen. Hij wilde namelijk wat lezen terwijl hij op zijn zus wachtte.

'Nu in de schuur?' vroeg het dienstmeisje verschrikt.

'En waarom niet?'

'In de schuur is het te donker. Ik ben bang in het donker te gaan.'

'Houd toch op met die onzinnige praat. Haal de lantaarn onmiddellijk.'

'Kunt u niet gewoon binnen zitten lezen?'

'Maar wat is er eigenlijk aan de hand?'

'Er zijn boze geesten, meester.'

'Laat maar. Ik ga zelf.'

Het dienstmeisje greep de shon bij z'n jas en smeekte hem de schuur niet in te gaan. De man duwde haar opzij en liep naar de schuur toe. Met dat hij de deur openrukte, hoorde hij een angstkreet. Het was de stem van zijn zus. Onmiddellijk stak hij een lucifer aan en hij zag zijn zus in een hoek gezeten samen

met de slaaf die de koeien verzorgde, beiden spiernaakt. De twee geliefden staarden hem aan, zonder een woord uit te kunnen brengen. De shon voelde hoe het bloed hem naar het hoofd steeg. Hij moest zijn woede bedwingen om zich niet op hen te storten. Toen gaf hij een schreeuw en riep het dienstmeisje. Doodsbenauwd rende deze naar de ingang van de schuur.

'Roep de opzichter onmiddellijk voor me,' zei hij tegen het meisje.

Met bibberende kin barstte het meisje in huilen uit: 'Maak ze niet af, meester. Maak ze niet af. Ze zijn al vijf maanden samen. U bent het zelf die niet wilt dat er ook maar één jongeman bij ons aan de deur komt. Begrijpt u zelf niet dat het lichaam erom vraagt?'

'De opzichter, zei ik!' beet de heer haar toe.

Het meisje rende weg en de shon bleef in de deuropening van de schuur staan. De slaaf en het meisje zaten nog altijd in een hoek, doodsbenauwd om zich te verroeren. Minachtend spuugde de broer op de twee.

Zodra het dienstmeisje met de opzichter terug was, zei de shon tegen de opzichter: 'Maak een kar gereed en breng touw mee om ze vast te binden.'

'En jij, schaamteloze meid, zal met hen meegaan. Dat is je verdiende loon.'

'Vergeeft u me, meester, vergeeft u me,' smeekte het meisje hem.

'Een varken als jij vergeven? Jij die hebt toegestaan dat mijn zus het met die neger aanlegde? Daarom wilde je niet dat ik in deze schuur kwam. Je krijgt nu je verdiende straf. Hier bij mij thuis kreeg je eten en kleren. Maar vanaf nu moet je zelf zien aan eten en kleren te komen.'

Kort daarop kwam de opzichter eraan met de platte kar voortgetrokken door een muilezel. De meester en de opzichter bonden de slaaf en de zus ruggelings en smeet ze in de kar.

'Jij ook,' zei de shon tegen het dienstmeisje.

'Klim erop.'

Huilend klom het meisje op de kar. De meester ging zijn huis binnen, wikkelde alle sieraden van zijn zus in een grote zakdoek en daarna vertrokken ze naar *Bándabou*, de platte kar voorop, gevolgd door de shon in zijn tweewielig rijtuig.

Bij een leegstaand huis dat zijn eigendom was, liet hij zijn zus en de slaaf achter, samen met het dienstmeisje. En hij zwoer ze: 'Hier blijven jullie voor de rest van je leven. Zorg ervoor dat jullie nooit meer naar mijn huis komen. Want mijn opzichter zal degenen die komen met een kapmes te lijf gaan!'

Meteen daarop nam hij een vissersboot en samen met de opzichter roeiden ze tot voorbij de plek waar de zee onpeilbaar diep was. Daar wierpen ze de juwelen in zee en keerden huiswaarts. Zodra ze thuis kwamen, vroeg de shon aan zijn opzichter om een diep gat achter zijn huis te graven. Terwijl de opzichter groef, zat de shon toe te kijken.

Toen de opzichter klaar was, zei de shon tegen hem: 'Je bent altijd mijn vertrouwensman geweest. Wat je gezien hebt, daar moet je nooit en te nimmer over spreken. Vanaf vandaag eet ik niet meer, zoals ik wijlen mijn moeder heb beloofd. Zodra ik dood ben, moet je me in dat gat begraven. Zorg ervoor dat de aarde boven mijn graf gelijkmatig over de oppervlakte verdeeld wordt, zodat niemand kan zien waar ik begraven ben. Alle juwelen en waardevolle artikelen gooi je op me in mijn graf. Voor je werk en je trouw laat ik je dit huis met het bijbehorende terrein en alle dieren na. Als je die varkens hier in de buurt ziet verschijnen, hak erop los met je kapmes en hak ze in kleine stukken!'

De opzichter beloofde zijn meester diens wens na te komen.

De daaropvolgende dagen at de shon niet. Enige tijd later stierf hij. De opzichter begroef zijn meester en deed alle waardevolle spullen in het graf.

Daarna schoof hij aarde over het gat tot het graf geheel gedicht was en de grond overal gelijk was.

Wat er van het dienstmeisje, de slaaf en de zus is geworden, is niet bekend. Geen van de ouderen van Bándabou kon ons iets over hen vertellen. Maar feit is dat de opzichter over het voorval moet hebben gekletst. Anders waren we nooit achter deze geschiedenis gekomen. Zo'n vijftien jaar geleden vertelde een kennis van ons dat men op een bepaald landgoed bij het graven was gestuit op een erg kostbare vaas. Het kan zijn en het kan ook niet zijn dat daar het graf van de shon was.

Pierre A. Lauffer (onder het pseudoniem Ben Balente), 'Amor den mangasina', *La Cruz*, 15 augustus 1968; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Het dansen van de tambú

Onze mening over het dansen van de *tambú* is niet dezelfde als die van *De Onpartijdige* noch die van *De Onafhankelijke*, of beter gezegd, onze mening heeft iets van beide.

De Onpartijdige stelt dat het dansen van de tambú een schande is voor onze samenleving en dat wij erdoor in achting dalen bij buitenlanders etc. Geen enkel weldenkend en principieel mens kan volhouden dat het dansen van de tambú een goede en aanbevelenswaardige aangelegenheid is, maar toch willen wij niet stellen dat het een schande voor onze samenleving is, dat het een bewijs is van een gebrek aan beschaving etc. We weten tenslotte dat overal ter wereld het volk zich vermaakt op een wijze die niet overeenstemt met de morele wetten, en we weten ook dat het vermaak van het volk uit die landen die de naam hebben beschaafd te zijn, niet per se het meest welvoeglijke is. De cancan bijvoorbeeld, die in Parijs gedanst wordt, is veel onfatsoenlijker, veel immoreler dan de tambú van het Curaçaose volk. En wie durft te stellen, dat de Parijse samenleving niet beschaafd is?

Maar het lijkt wel alsof de laatste tijd iedereen samenzweert om het volk van Curaçao met de lelijkste kleur verf te bekladden. Is het niet in ingezonden brieven of in artikelen in Nederlandse kranten dan wordt het arme volk wel in de Curaçaose kranten zelf beledigd, wordt z'n goede naam door het slijk gehaald. Herinneren diegenen die het Curaçaose volk ongeciviliseerd en immoreel hebben genoemd zich ook de verdorvenheden van de grote Europese en Amerikaanse steden? Hebben zij wat daar gebeurt vergeleken met wat hier gebeurt? Zeer zeker niet. Indien ze dat wel hadden gedaan, dan zouden ze moeten erkennen dat er op dit stukje rots midden in de oceaan een hogere moraal heerst dan in die 'geciviliseerde' plaatsen, waar de immoraliteit gereglementeerd is, zelfs bijna onder de bescherming van de regering zelf valt. Hiermee willen wij niet zeggen dat, omdat er zich elders immoreel gedrag voordoet, het zich hier ook maar moet voordoen. Geen enkele fout kan een andere rechtvaardigen. Wij willen alleen duidelijk naar voren brengen dat het Curaçaose volksvermaak niet het meest onzedelijke is dat er is, en dat diegenen die de beschavingsgraad van een plaats afmeten aan dergelijk vermaak het grote risico lopen om een verkeerd oordeel te vormen.

Wij keuren het onzedelijke dansen in plaatsen waar beschaving en vooruitgang een hoog niveau hebben bereikt niet goed en zullen het ook nooit goedkeuren. Wij geloven niet dat beschaving datgene wat gegeven z'n aard onfatsoenlijk en immoreel is, tot iets fatsoenlijks en deugdzaams kan maken. In tegendeel, wij hopen dat de beschaving een eind kan maken aan alle gewoonten en vormen van vermaak die niet deugen, maar tevens zijn wij van mening dat deugdzaamheid het resultaat dient te zijn van de overtuiging dat 'het goede'

beter is dan 'het slechte', het goede veel meer voordelen kent. Alleen de beschaving, het grootse werk van deze tijd, kan deze overtuiging bijbrengen. Het met geweld afdwingen van fatsoensnormen werkt slechts in de hand dat mensen zich ertegen keren, en dat de verboden vrucht, dit onfatsoen, alleen maar smakelijker en meer gezocht wordt, vooral wanneer de verboden vrucht een gewoonte is die bijna tot een traditie van het volk is geworden.

Iedere verstandige regering die een of meerdere vormen van volksvermaak wil uitbannen of bestrijden omdat dit vermaak niet welvoeglijk en deugdzaam is, moet beginnen met het ervoor in de plaats aanbrengen van een ander vermaak dat goed is. Als dit niet gebeurt, zal onvrede en irritatie onder het volk het gevolg zijn van het uitbannen van dat vermaak. Door het gebrek aan ander vermaak of beter, door de onmogelijkheid zich anderszins te vermaken, eigenlijk tegen hun eigen wil in, zal het volk zich keren tegen het verbod.

Wij staan niet alleen in onze mening, dat een regering zich niet op bruuske wijze moet ontdoen van een vorm van vermaak waarmee het volk zo vertrouwd is, of dit vermaak onmogelijk moet maken. Als publiek opinieorgaan zijn wij in dezen heel zeker van ons gelijk, dat het dansen van de tambú moet worden afgekeurd en het voorgoed uit onze samenleving dient te verdwijnen, maar ook keuren wij het af, dat de regering het dansen ruwweg verbiedt.

Als wij ons herinneren hoe enige jaren terug in het algemeen de tambú werd gedanst, dan moeten we opmerken dat mensen die tegenwoordig in de voorste gelederen van onze samenleving optreden de tambú dansten, zowel zij als hun familie. En als we het dansen van de tambú van toen vergelijken met het dansen van nu, krijgen we als resultaat te zien, dat de tambú nog slechts van volksmensen is en langzaam maar zeker verdwijnt. Hiervoor is het bewijs, dat de tambú voor hen niet meer is dan een vermaak tijdens kerst en Nieuwjaar, en nog maar heel weinig op de openbare weg of onder publiek wordt gedanst.

Wij concluderen dan ook dat, hoewel volksvermaak immoreel en onfatsoenlijk is, het altijd onverstandig is dit op bruuske wijze uit te bannen of op wrede wijze te bestrijden. Laat de tijd z'n werk doen. Spreek zo dikwijls als mogelijk afkeuren uit en het verdwijnt vanzelf.

Overal waar de regering met geweld of overmacht volksvermaak heeft willen uitbannen, waren de consequenties noodlottig. We kunnen mogelijk datgene wat wij hebben willen aantonen, onderbouwen met wat de *Curaçaosche Courant* in 1842 schreef over de gevolgen van een verbod op het dansen van de tambú in Jamaica.

'Volgens een brief van 18 januari 1842, uit Kingston, Jamaica, bevond die stad zich in een gevaarlijke situatie, die werd veroorzaakt door het volgende verbod: aan het eind van de maand december van het afgelopen jaar vaardigde het stadsbestuur een verbod uit voor oudejaarsavond op de tambú, op het dansen ervan en op het bespelen van de drums op straat zoals ze al sinds

mensenheugenis hadden gedaan. Het volk was, zoals was te verwachten, zeer ontevreden met dat verbod en op oudejaarsdag vermaakten de mensen zich, zoals gebruikelijk, met het bespelen van en dansen op de tambú. Politieagenten kwamen om dit te stoppen, maar de mensen dwongen de politie ze met rust te laten. Dientengevolge kwam de schutterij op de mensen af die ze wilde verspreiden, wat een ongelijke strijd tot gevolg had, waarbij aan beide zijden doden vielen. Uiteindelijk lukte het de mensen te verspreiden, die, om zich te wreken, de stad in brand probeerden te steken. Dit werd gelukkig door afdoende en scherpe maatregelen verhinderd, waardoor slechts twee huizen afbrandden.

Die nacht, zo spreekt voor zich, waren schrik en verwarring heel erg groot. Tot op de dag waarop de brief is gedateerd, 18 januari, waren de bewoners van Jamaica onrustig. Om de voortdurende dreiging van brandstichting in de stad het hoofd te bieden, was men genoodzaakt om op iedere straathoek in de stad militairen te stationeren en de straten de gehele nacht te verlichten.

Het valt niet te ontkennen dat het bespelen van de tambú, zoals negers dat plegen te doen op zon- en feestdagen, een zeer onaangename muziekvorm is, eentonig is en veel kabaal oplevert, maar het is altijd een onverstandige handelwijze van de regering om een heel oude vorm van volksvermaak te verbieden. Overal en altijd is rampspoed het gevolg van een dergelijk verbod.' [Tot zover de *Curaçaosche Courant* van 1842.]

Wij maakten in onze waarnemingen verschillende malen reeds kenbaar dat het dansen van de tambú verboden is. Hoewel de verordening – die enkele verwijzingen bevat naar het belang van de openbare orde enz. en die werd goedgekeurd en aangenomen tijdens de zitting van de Koloniale Raad van 11 november jl. – niet specifiek het dansen van de tambú treft, maar zonder toestemming van het hoofd van de politie op openbare plaatsen elke dans verbiedt, alsmede de maskerades, optochten, serenades, feesten en andere vormen van vermaak, en ook het ontsteken van vuren en afsteken van vuurwerk, geloven wij toch dat deze verordening is gemaakt met het oog op de vormen van volksvermaak op de feestdagen die voor de deur staan. Wij begrijpen dat, onder meer gegeven bepaalde omstandigheden, de tambú wellicht verboden dient te worden en dat toestemming om de in de verordening verboden zaken toch te doen, verkregen kan worden onder specifieke beperkingen die het hoofd van politie dan wel zijn plaatsvervanger gepast en nuttig vindt. Wij begrijpen eveneens dat de verordening vastgesteld dan wel een feit werd, terwijl gebruik is gemaakt van de mogelijkheid die artikel 50, paragraaf 2, van het Regeringsreglement aan de Gouverneur geeft om, indien, naar zijn mening en naar die van de meerderheid van de Raad van Bestuur, er spoed vereist is om een koloniale verordening in werking te laten treden, niet te wachten op het bericht van de Koning dat deze niet de intentie heeft de verordening nietig te verklaren of niet zes maanden te wachten tot blijkt dat er geen bericht is

gekomen van de Koning, dat de verordening nietig verklaart of dat de verordening in beraad is gehouden.

Hoewel de verordening natuurlijk niets meer verbiedt dan het vermaak dat plaatsvindt op publieke plaatsen, is het te hopen dat niet ook op andere dan openbare plaatsen het vermaak dat indruist tegen de heersende moraal en het fatsoen zal worden tegengehouden. Dit zou het resultaat moeten zijn van een innerlijke overtuiging, van het vermogen om 'goed' van 'slecht' te onderscheiden, en niet, zoals Mohammed zijn religie oplegde, van een afgedwongen zedelijkheid!

Toch geloven wij, dat wij eerbied voor de wet moeten aanbevelen: daar dit volk, dat al zovele malen het bewijs heeft geleverd van een deugdelijk vermogen tot oordelen, van een buitengewone grootmoedigheid, ook deze keer zich een opoffering zal getroosten, zich het traditionele vermaak van de aankomende feestdagen zal ontzeggen, opdat degenen die dit volk met verderfelijke kleuren zouden willen bekladden, niet aan hun trekken komen.

'Baliameentoe di tamboe', *Civilisadó*, 23 november 1872; vertaling: Aart G. Broek.

De tambú op Curaçao

Elis Juliana

De eerste slaven hadden al de gewoonte in de nachtelijke uren op een geheime plaats bij elkaar te komen om in hun dansen en klaagzangen hun hart uit te storten. De samenkomst vond over het algemeen plaats ten westen van de plantage, op goede afstand van het landhuis van de plantage-eigenaar. De *tamburero* (de *tambú*speler) bespeelde de tambú op een zeer beheerste wijze, het zgn. 'ingetogen of gesloten tambúspel', opdat het geluid niet ver van de plaats gehoord kon worden. Zouden ze ontdekt worden, dan was de straf zeer streng. Met een lage, zware en door angst en bitterheid getekende stem zet de zanger mompelend een klaaglijke melodie in, met bijvoorbeeld deze tekst, waarin hij verwijst naar hun slavenbestaan: ze worden beschouwd en behandeld als beesten, de eigenaar (*shon*) verkoopt hen als kippen.

Katibu ta galiña, mama
katibu ta galiña!

De slaaf is een kip, mama
de slaaf is een kip!

De groep mompelt in koor op de laatste toon: Hmm!
Zanger:

Shon ta bende nos, mama
katibu ta galiña

De shon verkoopt ons, mama
de slaaf is een kip!
Koor: Hmmmmm!

Met soms doordringende eentonigheid herhaalt de zanger steeds weer deze twee zinnen met slechts kleine variaties.

De slaaf is een kip, mama
De slaaf is een kip.
Hmmm
De shon verkoopt ons, mama
verkoopt ons
Hmmm

De slaaf is een kip, mama
De slaaf is een kip.
Hmmm
We wisselen maar van shon, mama
Zie hoe ik de shon gesmeekt heb, mama
De slaaf is een kip, mama
Hmmm
De slaaf is een kip, mama
De slaaf is een kip.
Hmmm
De shon verkoopt ons, mama
Voor contant geld
Hmmm
We wisselen maar van shon, mama
Kijk hoe we van eigenaar verwisselen
De slaaf is een kip
Hmmm
De shon verkoopt ons, mama
Voor contant geld
Hmmm
Kijk hoe de shon ons verkoopt, mama
Voor contant geld.
Hmmm
We wisselen van shon, mama
De slaaf is een kip, mama
Hmmm

De groep danst op de tonen van deze klaagzang, ieder voor zich. De dans is een schudden van het lichaam, van boven naar beneden, zonder dat het middel meebeweegt. De danser staat rechtop, het gezicht naar voren, de armen hangen slap langs het lichaam. Terwijl de rechterhiel wat wordt opgetild, licht hij zijn linkervoet helemaal van de grond op. In feite heft hij het hele lichaam op en houdt dat zo door op de tenen van zijn rechtervoet te steunen. Daarna laat hij zijn lichaamsgewicht loodrecht neerkomen op zijn linkervoet, zonder dat zijn knie daarbij buigt. De linkerknie wordt niet gebogen om de 'val' op te vangen of tegen te houden.

Bij het neerkomen voelt de danser een schok door zijn hele lichaam gaan. Het lijkt alsof hij van onder tot boven in een koud bad wordt gedompeld, of dat er een elektrische schok vanuit zijn hersenen door zijn hele lichaam schiet en door zijn linkervoet de grond inslaat. (Een dergelijke schok ervaar je bijvoorbeeld ook wanneer je van een stoep afgaat, daarbij misstapt en pal op je hiel terechtkomt. Van zo'n misstap, die je wat uit je evenwicht brengt en waar-

bij je het zwart voor de ogen ziet, kun je lange tijd daarna nog lichte hoofdpijn overhouden.) Door die 'val' oftewel deze danspas steeds achter elkaar te herhalen, brengt de slaaf zich in een soort trance, omdat hij met elke valpas die 'stroom' van hersenen naar voet voortzet. In die staat verliest hij contact met de werkelijkheid of anders gezegd, de 'stroom' die door zijn lichaam trekt om er via de linkervoet weer uit te komen, neemt bij het verlaten van het lichaam ook alle besef van pijn en bitterheid mee. Dus met de tambú kan hij zijn verdriet, zijn wanhoop wegdansen.

Een Hollandse meneer die wat belangstelling toonde voor de Curaçaose folklore dacht dat dit gestrompel misschien ontstaan zou zijn met het doorsnijden van de achillespees van gevluchte slaven. Nadat de slaven weer gevangen genomen waren, zouden ze op die manier verminkt zijn opdat ze niet weer zouden vluchten. Voor zover is nagetrokken, is iets dergelijks echter nooit hier op Curaçao voorgevallen.

Na de afschaffing van de slavernij in het jaar 1863 nam de tambú, alhoewel bij de wet verboden, vrijere vormen aan daar de negroïde bevolkingsgroep, eenmaal vrij, meer risico's dan in vroegere tijden kon nemen. Fel bestreden de katholieke Hollandse priesters de tambú om zo, het recht in eigen hand nemend, aan dit 'duivelse plezier' een einde te maken. Gezeten op hun paard, reden ze in op een groep mensen die op het erf van hun huis hun vertier zochten in de tambú, sloegen er met de karwats op los en namen de trom in beslag. In de kerk predikten ze tijdens de dienst dat alleen 'wilden die 't met de duivel hielden' de tambú dansten. De tambú was zonder twijfel een zaak van de duivel. Ze verzonnen zelfs verhalen om aan te tonen dat de tambú een vondst van de duivel was om mensen in het verderf te storten, om hen te beletten de kerkdienst bij te wonen. (De tambúfeesten begonnen zaterdagavond en liepen in één ruk door tot zondagavond.)[1]

Godsdienstige groeperingen binnen de Katholieke Kerk zoals de Kongrenis en het Marialegioen keurden de tambú sterk af en als er alleen maar het vermoeden bestond dat een lid het gewaagd had naar de tambú te gaan kijken, werd hij of zij onmiddellijk uit de groep verstoten, wat een verschrikkelijke schande kon zijn voor de persoon en zijn familie. Niettegenstaande alle verbod van zowel koloniale als religieuze leiders (lees: katholieke Nederlandse priesters) ging men in de verschillende gehuchten buiten Willemstad, zowel in *Bándariba* als in *Bándabou* door met het organiseren van de tambú bij mensen thuis, de zgn. 'besloten tambú' (tambú kombidá). De uitnodigingen hiervoor gingen van mond tot mond. Voor de stadsmensen die in *Punda, Otro-*

[1] Zie hieromtrent Elis Juliana, 'Tambú ta di diabel' in de bundel *Echa Cuenta*, Amsterdam: De Bezige Bij (Cadushi-reeks, nr 3), 1979, pp. 69-70. (De noten behoren oorspronkelijk bij deze tekst, tenzij anders aangegeven.)

banda of aan de rand van Willemstad woonden,[2] betekende zo'n tambúfeest buiten de stad een festijn dat de wildste verwachtingen overtrof.

Vlak na de afschaffing van de slavernij verloor de tambú echter zijn oorspronkelijke klaaglijke karakter. De voetbewegingen of danspassen werden losser en ook het lichaam werd in het middel meer bewogen. De dans waarbij, zoals hierboven uiteengezet, het lichaam van boven naar beneden geschokt werd, kreeg zodoende een andere uitingsvorm. Nu boog de danser zijn knieën een beetje om zo zijn lichaamsgewicht op te vangen en maakte daarbij sensuele bewegingen met het onderlijf en de heupen, schudde zijn achterste in een ritmisch staccato. De armen hingen nu niet meer slap langs het lichaam, maar waren half geheven als teken van volle overgave of ondersteunden het middel in haar sensuele bewegingen. Zo moest de oude, klaaglijke tambú (tambú di lamento) plaats maken voor een nieuwe, sensuele tambú, de tambú di sanka (de tambúdans met de kont). Deze nieuwe naam is er al een bevestiging van dat er daarvoor een andere tambúdans was, een met een ander karakter en zonder het sensuele. Nu had de tambútrom ook gezelschap gekregen van de agan of heru. Dit instrument bestond uit een ruw ijzeren plaat, de schaar van een kapotte ploeg, bespeeld met een ijzeren staafje.[3] Na verloop van tijd werd de zware agan vervangen door een ander landbouwwerktuig, de *chapi* (een hak), veel lichter van gewicht en in staat om een scheller geluid voort te brengen.

De dansers vormden paren, dat wil zeggen ze dansten nu met het gezicht naar elkaar toe, maar zonder elkaar aan te raken. Er behoorde geen direct lichamelijk contact te zijn. Op het opwindende ritme van de tambú beantwoordt de ene partner de beheerste, stotende bewegingen van de ander, steeds opnieuw. Mocht de man, gehypnotiseerd en opgewonden door de sensuele ritmiek van de vrouw, naar voren schuiven om toch dat lichamelijke contact te zoeken, dan duwt ze hem op verfijnde wijze van zich af, maar geeft hem ook wat tijd om zich te 'herstellen' door een rondje om hem heen te dansen, waarna zij haar oorspronkelijke positie weer inneemt.

Een andere man die het uitdagende heupwiegen niet kan weerstaan, legt een hand op de schouder van de danser om hem kenbaar te maken dat hij ook een kans wil krijgen om met de vrouw te dansen. Een echte 'heer' honoreert dit verzoek om de ander niet te bruuskeren. Toch kan dit ook uitlopen op problemen, waarop de vrouw direct ophoudt te dansen.

2 De twee oudste gedeelten van Willemstad zijn Punda en Otrobanda, respectievelijk ten oosten en ten westen van de St. Annabaai. Het westelijke en oostelijke gedeelte van het eiland heten respectievelijk Bándabou en Bándariba. In dit artikel is verder nog sprake van Pietermaai, dat in het verlengde van Punda ligt, Montabèrdè, een volkswijk achter Pietermaai, en Dominguito, vroeger een dorpje nu een buitenwijk van de hoofdstad Willemstad (noot vertalers).

3 Zie omtrent deze en andere traditionele Antilliaanse muziekinstrumenten, Elis Juliana, *Guia Etnologico, no 1, Curaçao*, 1976.

Aanvankelijk vermaakten de mensen zich met de tambú in de laatste week van het jaar. Geleidelijk ontstond echter de traditie om de tijd van vermaak van begin december tot de zondag van Driekoningen in januari te laten duren.

In de liederen concentreerde men zich meer en meer op bijzondere of scandaleuze gebeurtenissen die dat afgelopen jaar in de samenleving hadden plaatsgevonden of een familie waren overkomen. De tambú werd als het ware een jaarverslag waarin alles boven water kwam. Het volgende vers spreekt in dit opzicht voor zich.

Ai kabaron ta mi nòmber
mi bibá ta bou'i lodo.
Si bo mirami riba tera,
ta ko'i reda lo mi tin.

Garnaal is de naam
De modder mijn onderkomen.
Zie je me boven de grond
dan is het roddel wat ik breng!

Oorspronkelijk waren het vrouwen die tijdens de tambúbijeenkomsten zongen, met een typisch vrouwelijke felheid. De bespelers van de tambú en de 'chapi' (wicharero of wichilero) waren over het algemeen mannen, hoewel er ook vrouwen als goede bespelers van de 'chapi' bekend waren. Een man die de tambú zong was geen echte man, maar een mietje of op z'n minst verwijft. Dit veranderde echter aan het begin van de twintigste eeuw.

Wanneer de zanger het lied inleidde, luisterden de aanwezigen en klapten daarbij in de handen. Dit begeleidende handgeklap was niet bedoeld om luid te klinken, het had een aparte stijl en ging als volgt. De linkerhand is vooruit gestrekt, de vingers zijn gespreid en de palm wordt naar boven gehouden. In een boog komt de rechter palm zachtjes neer op de linker, veert weer op, keert zich gelijk met de linker hand, die op haar beurt, in een boog zachtjes neerslaat op de rechter palm en zo door. Deze handbewegingen volgen het ritme van de tambúspeler die tijdens de voorzang een gedempt en beheerst geroffel aanhoudt. Deze wijze van handgeklap zou overgebleven zijn uit de slaventijd toen ook de tambúdrum ingetogen werd bespeeld opdat de omstanders geen enkel woord van het lied zouden hoeven te missen.

Gedurende de tijd dat de zanger het lied zong werd er dus niet gedanst, tot het moment waarop de zanger een teken gaf om het ritme van de tambú te versnellen en ieder met volle overgave een poosje kon dansen, terwijl de zanger het volgende vers voorbereidde. Het teken geeft de zanger in de laatste

regel met de woorden, 'Batidó 'i mi tobo ... Tokadó 'i mi chapi ... ' ('drummer op mijn kuip ... bespeler van mijn chapi'). Op een volgend teken brachten de spelers het ritme en het volume weer terug, het dansen stopte, om de zanger alle aandacht te geven. Hoe meer zijn woorden in de smaak vielen bij zijn gehoor, hoe meer kreten van waardering die aanspoorden om door te gaan. Volgens de regels van dit 'tweede tambútijdperk' (dat loopt tot in de jaren vijftig van de twintigste eeuw) volgde het dansen dus steeds op een of meerdere verzen.

Elke zanger bracht weer zijn eigen lied in. De gebruikelijke manier om het nieuwe lied in te leiden was op de deun 'tele lele tele lala etc.' Ondertussen hielden de tamburero's het geroffel aan in een gedempte contramaat, opdat de stem van de zanger zonder al te veel inspanning boven de muziek uit kon komen. De begeleidende zanggroep herhaalde in koor de nieuwe zangwijs en klapte daarbij in de handen. Beviel de zanger de tegenzang niet, hield het koor zich niet goed aan het ritme, dan deed de zanger dit weer voor met nadruk op het gedeelte dat hij anders wilde hebben. Tevreden wanneer het koor het uiteindelijk wel op zijn manier doet, brengt hij zijn lied in, bijvoorbeeld:

Tokadó mi tamburero,
tok'e tambú te bo kibr'é.
N' ta bo mama ni bo tata;
Ta pida kueru dje karné.

Speler, mijn tambúspeler
bespeel de trom tot scheurens toe.
Het is je moeder niet, ook je vader niet,
Het is slechts een stukje schapenvel.

En het koor zong vurig de wijs in 'tele lele tele lala etc'.

Een zanger van aanzien had altijd een goed lied, goede tekst en een goed ritme, zodat iedere liefhebber van de tambú zonder al te veel moeite kon meezingen. Als een zanger, of iemand die had gevraagd met de drum te mogen meezingen, geen goede tekst noch een goed ritme bood, de aanwezigen dus niet wist te boeien, bestempelden ze zijn zangkunst als *wadjo*. Als blijk van afkeer stapten ze één voor één, zonder veel omhaal om een al te duidelijk gezichtsverlies voor de zanger te vermijden, naar achter totdat de zanger zelf zijn tekortkomingen inzag en zich terugtrok om plaats te maken voor iemand anders bij de tambú. Wadjo houdt in: zingen zonder ritme of cadans, met woorden die niet harmonieus in elkaar overlopen, ingewikkeld, zouteloos gezang dat bovendien vals klinkt.

Een bedreven zanger kan de aanwezigen echter zo boeien dat ze aan zijn lippen blijven hangen om vooral geen woord te missen. Na ieder vers kan hij rekenen op instemmende kreten. Als aansporing om door te gaan en de vervoering te vergroten, schuiven sommigen hem papiergeld tussen de lippen. Hij zingt door totdat hij zelf vindt dat hij genoeg gezongen heeft of totdat hij moe wordt. Dan, op het hoogtepunt van zijn succesvolle optreden, legt hij met een abrupte beweging zijn hand op de trom om de speler te stoppen, vervolgens gaat hij zelf aan de kant staan om op adem te komen. Het was echter ook regel dat iemand een kans vroeg om te kunnen zingen (*pidi boka*). Hij kon degene die aan het zingen was naderen, zijn handpalm in een vriendschappelijk gebaar op diens mond leggen als meende hij te zeggen: kom, geef mij ook een kans om mijn hart uit te storten.

Het kon echter soms lang duren eer een andere zanger de plaats voor de tamburero had ingenomen door de steeds aanhoudende commentaren op de laatste verzen en door de loftuitingen aan het adres van de zanger die de aanwezigen een fantastisch genot bezorgde. Opmerkingen als 'Gotver, dit is 'm helemaal, dit is pas tambú' waren niet van de lucht.

Het spreekt voor zich dat na een dergelijk succes de volgende zanger sterk in zijn schoenen moest staan om de stemming niet te laten zakken. Zijn hele persoonlijkheid speelde een rol in het voortzetten van het festijn. Belangrijk in deze was de manier waarop hij zijn lied introduceerde. Zo kon hij eenieders aandacht trekken met het inzetten van een bekend lied, bijvoorbeeld het volgende 'Kantika di sera barí', in een zwaar, staccato ritme, 'Prendemi kabu' (Geef mij vuur).

Geef mij vuur San Juan
Geef mij vuur!
(*tegenzang:*) San Juan!
Geef mij vuur San Juan!
Geef mij vuur!
(*tegenzang:*) San Juan!
(De zesde keer varieert de zanger met:)
Zet mijn vat in vuur en vlam, San Juan.
In vuur en vlam!
(*tegenzang:*) San Juan!
(*Nog vier maal, waarna, met meer aandrang:*)
Antwoord me, San Juan,
Geef mij vuur!
(*tegenzang:*) San Juan!
(*Om het versnellingsmoment in te leiden, eindigt hij met:*)
Bespeler van mijn tobbe, San Juan,
Geef mij vuur!

(*tegenzang*:) San Juan!
(*Hierop versnelt de tambú*:)
Geef mij vuur!
San Juan!
Geef mij vuur!
San Juan!

Hierop volgt kort een intens beleefd dansen in afwachting van wat de brutale zanger zal brengen. Als de tambú afzwakt, stopt het dansen, een geroffel houdt aan en de zanger brengt zijn voorbereide tekst ten gehore.

Tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw waren er tambúzangers die de kunst geërfd hadden van hun voorouder en die hun zang op de klagende, langgerekte toon brachten zoals de afstammelingen van de slaven hun smarten uithuilden. Een van die zangers is zonder twijfel shon Kolá (Nicolaas Susana, geboren 18 december 1918 in Dominguito). In een vraaggesprek zegt hij zelf: 'Ik ben een rasechte tambúzanger, dat wil zeggen dat wij in de familie allemaal tambúzangers zijn. Mijn moeder heet Seferina Susana, in de volksmond bekend als Sefe die zo voortreffelijk tambú kon zingen.' In een opname van een op Bándariba gehouden tambú in de jaren zestig[5] zingt shon Kolá het volgende lied, ook een kantika di sera barí. Nadat de aanwezigen zijn inleiding hebben herhaald, richt shon Kolá zich tot de tamburero, voortbouwend op het inleidende ritme.

Oh, bespeler van mijn tobbe, zeg me hoe je heet
zodat ik jou bij je naam kan noemen als je ziek bent
tegenzang: te le le le, te le le le etc.
Oh, wie is je moeder, wie is je vader?
Zeg 't mij voor als je morgen ziek bent
tegenzang: te le le le, te le le le etc.
Eh, wat ik doe dat kun je geen zingen noemen,
maar graveer mijn naam in hoofdletters in de zijde van de tambú
tegenzang: te le le le, te le le le etc.
Iedereen komt mij vragen wie mijn moeder is.
Een grote vrouw met een rechte neus!
tegenzang: te le le le, te le le le etc.
Heb je vandaag een geheim, vertrouw 't niemand toe

5 Het is echter niet uitgesloten dat ook dit laatste vers in feite shon Kolá nog centraal heeft staan. Na het vertoon van grootmoedigheid (de balangstelling voor zijn tamburero), de geveinste bescheidenheid (als tambúzanger zou Kolá niet van belang zijn maar 'wee je gebeente' als hij niet geëerd zou worden!), de status-verhogende opmerkingen over zijn Dominicaanse afkomst en zijn moeder (een vrouw zonder een platte negerneus), volgt een verwijzing naar een gebeurtenis die impliceert dat hem, shon Kolá, iets dergelijks nooit zou overkomen. (Noot vertalers.)

want deze vertelt 't aan gene en die gooit 't weer op straat.
tegenzang: te le le le, te le le le, etc.
Hé, denken jullie maar dat jullie zwarte magie mij kan treffen
Maar ik heb Dominicaans bloed, uit Santo Domingo.
tegenzang: te le le le, te le le le, etc.
Kijk Djul eens in tranen, wat is er toch met hem?
Op z'n huwelijksnacht loopt z'n klokje opeens niet meer!

Met dit laatste vers stopt abrupt de tambú want het veroorzaakt zoveel gelach dat zanger, musici en dansers zich niet meer kunnen concentreren. De beeldspraak in dit vers is een zeer bewonderd element met een lange traditie in de zangkunst van de tambú, en alleen voorbehouden aan de beste zangers. Wat opvalt is dat shon Kolá in het laatste couplet niet centraal staat. Kolá pronkt met zijn bewondering voor zijn moeder, toont zich bezorgd voor zijn tamburero, en geeft goede raad om je geheimen voor je te houden. Verder bezweert hij zijn 'vijanden' hun kunsten niet op hem uit te proberen daar hij hen toch niet vreest. Dan plotseling vestigt hij alle aandacht op een plaatselijke gebeurtenis, op het echtpaar waarvan de man in gebreke is gebleven in zijn eerste huwelijksnacht. Een bekend geval dat van mond tot mond ging.

De tambú met korte coupletten dateert hoogstwaarschijnlijk uit het begin van de twintigste eeuw en heet 'gebonden tambú' (kantika pa sera barí) omdat deze tambú, in tegenstelling tot de tambú met de lange teksten, niet afzwakt tijdens het zingen, maar gebonden blijft aan eenzelfde ritme van begin tot het eind.

Gewoonlijk zijn die korte verzen fragmenten uit bekende liederen en dienen deze om de tambú op haar 'kookpunt' te houden. Er is dan geen tijd voor improvisatie. Het is muziek maken, zingen en dansen aan één stuk door.

In het vuur van de tambú ontstaat soms een lied over iemand die vervolgens de rest van zijn leven vastzit aan de bijnaam die hem of haar wordt gegeven. Een voorbeeld hiervan. In de jaren veertig was er een klein, dik vrouwtje met een bijzondere voorliefde voor de tambú. Ze kon dansen totdat het zweet van haar lichaam gutste, maar zij sloeg daar zelf geen acht op. Op een keer voelde ze zich gesterkt, stapte naar voren en vroeg op traditionele wijze te mogen zingen. Bedwelmd door de sterke zweetlucht, wendde de tamburero zijn gezicht zo af dat hij geen enkele twijfel liet dat de aanwezigheid van de vrouw hem niet beviel. Wat meteen een andere zanger inspireerde tot:

tokado'i tambú ta keha
ku oló'i blòm ta mata!

De tamburero klaagt over het
kwalijk rieken van het onderlijf.

Het vers sloeg direct aan en vanaf die dag werd die vrouw ... 'het welriekende blompje' genoemd.

Enkele opmerkingen over het *kantika di sera barí* 'Prendemi Kabu'. In een gesprek met shon Kolá legt deze uit dat hij dit lied om de tambú te 'binden' (aan een vast ritme) jaren terug gehoord heeft toen het werd gezongen door Anita Abrikó (Ansje Spreidwijd), een prostituee uit de binnenstad. Het lied zou behoren tot religieuze rituelen om in trance te geraken (*montamentu*), en werd ook gezongen op het 'Lele Toni-feest'. Lang nadat shon Kolá de Dominicaanse Republiek had bezocht en er een montamentu-ritueel in een afgelegen dorp had meegemaakt, besefte hij dat degene die de ceremonie leidde zich tot zijn assistent wendde met de woorden *prendéme cabo* (steek mijn kaars aan), dat op Curaçao werd verbasterd tot *prendémi kabu*.

In lang vervlogen tijden waren al enkele woorden voldoende voor een zanger om erop voort te borduren en er een tambú van te maken. Misschien moeten we hieruit afleiden dat heel vroeger op Curaçao de bedrijvers van zwarte magie (*brua*) wellicht naar de Caraïbische eilanden gingen, vooral naar Haïti en de Dominicaanse Republiek, waar ze werden ingewijd in de rituelen van wat wordt genoemd montamentu, *seans, misterio, vudu, baile ku lua*, etc.

De dans met de boze geest Almasola en het nemen van rituele baden, *baño di palomba*, zijn waarschijnlijk elementen uit deze ceremoniën die in het diepste geheim op Curaçao gehouden werden. Het is dan ook niet zo verwonderlijk wanneer hiervan enkele occulte termen in de tambú terecht zijn gekomen.

In de jaren dertig van de twintigste eeuw was de lange, elegante, zwarte vrouw Anita, uit de buurt Montabèrdè, een autoriteit in het zingen van de tambú. Wanneer zij statig als een koningin op het tambúfeest verscheen, schoof iedereen opzij om haar door te laten naar haar plaats voor de tamburero. Zij was tenslotte altijd zeer goed geïnformeerd! Zij zong over alles en iedereen. Niemand ontsprong de dans.

In 1935, toen haar meest geliefde dochter haar en de familie te schande zette door met een taxichauffeur samen te gaan hokken in een huisje te Pietermaai, wachtten alle tambúliefhebbers met spanning af wie de nederlaag van Anita in de tambú zou gaan bezingen. Want hoe zou zij, die tenslotte jaar in jaar uit over iedereen en alles zong, zich weren tegen haar 'belagers' die nu eindelijk hun kans schoonzagen? Maar Anita liep heupwiegend langs de met stomheid geslagen meute naar voren, nam haar plaats voor de tamburero in en bezong haar verdriet met tranen in de ogen.

Shonnan, m'a pèrdè mi roza;
yudami yor'é.

Mensen mijn roos is mij ontnomen,
help mij haar bewenen.

Alle aanwezigen waren ontroerd. Moeders huilden met haar in plaats van haar te bespotten. En Anita's klaagzang werd de topper van het jaar. Van een goede zanger werd ook verwacht dat hij op eigen kracht ieder jaar weer nieuwe liederen ten gehore bracht. Wanneer op een serieuze tambúbijeenkomst iemand naar voren stapte om te zingen en dan slechts teerde op reeds bekende tambútoppers van voorgaande jaren, dan werd hij scherp bekritiseerd. Men verweet hem te pronken met andermans veren. Het een en ander kon ook aanleiding zijn tot felle ruzies. 'Tweedehands liederen' waren wel goed om mee te oefenen of om de vaart in de tambú te houden, maar niet om naar een climax toe te werken. Daarentegen kon de originele tambúzanger steeds rekenen op applaus voor het gebruik dat hij wist te maken van liederen die ooit eerder opschudding hadden veroorzaakt in de samenleving.

In de jaren dertig van de twintigste eeuw was het de gewoonte van rijke mensen om hun personeel aan het eind van het jaar couponnetjes katoen met een schreeuwerig bloemmotief te geven waarvan zij jurken en hoofddoeken voor het tambúfestijn maakten. De dienstbodes van de verschillende shons vormden aparte groepjes en prezen hun shon in hun tambú. Als een shon onenigheid had met een andere, dan verdedigde ieder groepje haar shon met venijnige steken onder water. Een voorbeeld uit die jaren. Shon Banban, eigenaar van het landgoed Soledad, was een grote, zwaarlijvige en indrukwekkende man. Dat jaar had shon Banban ruzie gekregen met een andere shon, een man van gemiddelde lengte, maar erg mager. Magere shon wond zich tijdens de discussie zo erg op dat hij shon Banban in het gezicht sloeg. De aanwezigen stonden versteld toen shon Banban wegliep zonder een kik te geven. Het personeel van shon Banban zong dat jaar in hun tambú:

Shon Banban 'i Soledad,
kón bo ke laga morto dalbu!

Shon Banban van Soledad,
Hoe kon je Magere Hein je zo laten slaan!

En de groep van Magere Hein antwoordde:

Morto kièr, Morto por.
Als Hein 't wil, kan Hein 't ook.
En dit werd de tambú van het jaar.

Aan het begin van de twintigste eeuw arriveerden er enkele vreemdelingen, waarschijnlijk Noord-Amerikanen die op het grote plein ten westen van de kerk van Pietermaai een zelfgemaakt vliegtuigje de lucht in probeerden te krijgen. Het vliegtuigje was niet meer dan een kist met vleugels en een stuurwiel, bijzonder primitief. Het had nog maar net vaart ontwikkeld om op te stijgen, toen het op een bootje dat aan de kant van het binnenwater gemeerd lag neerstortte. De boot heette 'Bek' en de mensen ginnegapten, 'de kist is op zijn bek gevallen'. Kort daarop werd er op dezelfde plaats een poging ondernomen om een ballon te laten opstijgen. Het was een heel gedoe. Er moesten touwen worden vastgeknoopt, kuilen gegraven, een vuur gemaakt om de ballon te vullen met rook of gas. Direct nadat de ballon begon te stijgen sprong de man die in de mand zat eruit en liet de ballon afdrijven, waarna deze in het binnenwater terechtkwam. Er was toen een vrouw, een zekere Catalina, die in de buurt van Pietermaai woonde en die zwanger leek te zijn. Korte tijd later zag men de buik niet meer en de geruchten deden de ronde dat ze het kind geaborteerd had. Aan het eind van het jaar bezong het volk Catalina zonder haar naam te noemen.

Oroplano a haña yu
duna globo batis'é,
globo a rabia bira loko
tira kurpa na lamá.

De kist zou een kind krijgen,
liet 't helemaal over aan Ballon,
waarop Ballon van razernij
zich in de golven wierp.

Curaçao kreeg haar eerste tambúplaat in 1947. Nicolas Susana, shon Kolá, en zijn tambúgroep namen toen hun eerste 78-toerenplaat op bij Horacio Hoyer, die in die tijd zijn opnamestudio had in de Kerkstraat, nu Hanchi di Snoa, in Punda. De tamburero was Fedjai de la Marcha, Ulio Grandi bespeelde de chapi. Zangers waren Kolá en Petoi en het koor werd gevormd door onder anderen Margarita, Irma, Vera en Ulita, vrouwen die Kolá altijd vergezelden op de tambúfestiviteiten aan het einde van het jaar, waar hij ook ging. Op de eerste plaat werden opgenomen: 'Tingilin ta basta' (Tingeling, het is genoeg), 'Pin Pin B'a kibra mi Rema' (Ping Ping, je hebt mijn roeispaan gebroken) en 'Entre Alí Babá' (Kom binnen Ali Baba).

Tegen de jaren zestig was het dansen van tambú zo populair geworden dat er op initiatief van de Amerikaanse zakenman wijlen Mr. Alexander Glenn de eerste folkloristische dansgroep werd opgericht om voornamelijk op te treden

op de toeristenschepen die in de haven van Willemstad lagen. Het hoogtepunt uit hun gepresenteerde repertoire was de tambú. Er volgden optredens in verschillende hotels, op straat, ter gelegenheid van nationale feesten en ook op het televisiescherm. Dit inspireerde anderen om ook folkloristische dansgroepen op te richten. Jammer genoeg ontbrak echter de nodige leiding om hen kennis bij te brengen over de inhoud van het begrip 'folklore', in het bijzonder de tambú. Het gevolg was dat de groepen zich uitsloofden om hun dans zo 'sappig' mogelijk te brengen in de hoop veel publiek te trekken. Vooral de tambú, de meest authentieke dans uit ons verleden, heeft hieronder geleden, zozeer zelfs dat alle ernst ervan verloren ging.

Voor degenen die de echte tambú gekend hebben moet het een trieste zaak zijn de hedendaagse tambú te zien opvoeren door jonge folkloristische groepen. Een tambú waar de man nu constant met opgeheven armen achter de vrouw aandanst totdat hij haar zo dicht nadert dat zij hem een kontstoot geeft. In werkelijkheid is dat een nabootsing van de traditionele dans van Barlovento (Venezuela).

Laten we hopen dat degenen belast met de artistieke leiding van onze hedendaagse dansgroepen deze aantekeningen over de tambú serieus zullen nemen, vooral om de tambú in hun repertoire een verantwoorde choreografie te geven.

Elis Juliana, 'Orígen di baile di tambú na Kòrsou', *Kristòf*, 4-4(1983):5-22; vertaling: Aart G. Broek en Joceline Clemencia.

Lied voor het hele jaar

Ter nagedachtenis aan Dory
Opgedragen aan opzichter Ñaña
door zijn goede vriend Piery

Mijn innige deelneming.
Je lijden is groot.
Wat nu? vraag je je zeker af.
Hoe, *shon*, nu verder?
Ay! wat een pijn zul je lijden.
En wat is er de oorzaak van?
Door een miskleun
Jank je nu zo.

Jank maar ... jank maar ...
Jank maar tot je barst.
Je hebt misgekleund
En dat zet je zo aan 't janken. (bis)

Maar er valt niets meer aan te doen!
Polchi, waar Dory zo dol op was,
Zal hij nimmer meer ruiken
Met zijn grote paardenneus!
Alle stenen van de stadswallen,
Die zijn grote ogen aanschouwden,
Danken de koning
Dat Polchi zo mooi is geworden.

Spuug ... spuug je gal
Tot je erbij neervalt.
Je hebt misgekleund
En daarom ben je nu zo giftig. (bis)

Polchi, je herinnert je zeker
Hoe levenslustig Dory was.
Het is nu zo klaar als een klontje
Dat al zijn hoop is vervlogen,
Want hij had gehoopt je eens
Geheel veranderd te zien
Met grote pakhuizen en handelskades
Maar hij ging af als een gieter.

Ging af ... je ging af ... !
Je ging af voor de hele wereld
Door een miskleun
Ben je afgegaan! (bis)

Maar, broeder, de anderen waren slimmer
Zij hebben een nieuwe Dory geschapen
Polchi is al in andere handen
Polchi heeft al een andere naam
Met zijn imposante bakkerij
Met zijn paardenstallen
Winkels, huizen, regenbakken, alles is er.
Geen werf die daaraan kan tippen.

Spuug ... spuug je gal
Tot je erbij neervalt.
Je hebt misgekleund
En daarom ben je nu zo giftig. (bis)

Shon Dory is dood en reeds begraven
De lucht is geklaard
Laten wij niet langer treuren
De engel des tijds zal je
De troost bezorgen, die
Je in de hemel niet kunt vinden
Verzet je niet langer
Want God zal je straffen.

Jank maar ... jank maar ...
Jank maar tot je barst.
Je hebt misgekleund
En dat zet je zo aan 't janken. (bis)

Cantica pa hinter aña/na memoria di Dory/Dedicá na fitó Ñaña/Pa su bon amigo Piery. Manuscript, ca. 1867, Nationaal Archief van de Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Cantica pa hinter aña; Tambúlied geeft een steek onder water

Charles Gomes Casseres

Waar slaat het oorspronkelijk in het Papiamentu geschreven *Cantica pa hinter aña* (Lied voor het hele jaar) op, wanneer zou het gecomponeerd kunnen zijn, en wat voor soort lied is het eigenlijk?

Enige sleutelwoorden kwamen mij vanaf het moment dat ik ze las bekend voor. Door die sleutelwoorden met elkaar in verband te brengen, kwam ik op een spoor dat volgens mij het juiste is. De oplossing moet in de geschiedenis gezocht worden. Om te beginnen volgt hier een uitleg van de sleutelwoorden:

Polchi: Tot 1860 was het centrum van Willemstad – het gedeelte dat wij tegenwoordig *Punda* noemen – aan drie zijden omsloten door een stadsmuur. De muur liep vanaf de Sint-Annabaai in oostelijke richting, over het midden van de huidige Madurostraat. Hij begon bij het tegenwoordige douanekantoor en sloot aan bij een andere muur, die liep van Marichi door wat nu de Columbusstraat is tot het Waaigat. Waar nu de modezaak Monterrey is, vormden deze muren ongeveer een rechte hoek. Buiten de muur, dus buiten die hoek, was er een aflopende strook land naar het binnenwater dat wij kennen als het Waaigat. Die strook, net buiten die hoek, heette in de volksmond *Polchi*. Polchi was ook de plaats waar bepaalde typische figuren uit die tijd de fecaliën die ze 's morgens vroeg huis aan huis in Punda ophaalden, deponeerden. In die tijd woonden de families boven hun winkels in Punda. Vanzelfsprekend ging het op den duur erg stinken op Polchi. Ook in het lied wordt gewag gemaakt van 'stank'. Hierdoor ontstond onder andere de Papiamentse verwensing: *bai na Polchi* [loop naar de Polchi], ongeveer vergelijkbaar met het Nederlandse: Je kunt de pot op!

Batterij: Zo noemde men de stadswallen. In 1860 kreeg de Gouverneur (in het lied aangeduid als *shon Arei* (Mijnheer de Koning) eindelijk bericht uit Holland dat die verdedigingsmuren niet meer nodig waren voor verdedigingsdoeleinden. Bovendien verkeerden zij in erbarmelijke staat. De Gouverneur nodigde enige grote locale bedrijven uit om een offerte te doen voor de sloop van de muren. Als vergoeding voor dat grote werk zou het bedrijf dat het uitvoerde de plaats waar de muur stond en het met het puin gedempte gedeelte van het Waaigat in eigendom krijgen. Aangezien het voor die tijd een immens groot werk betrof, vormden enige grote handelshuizen een consortium om het reusachtige karwei te klaren.

De zaak liep echter uit op een grote ruzie tussen het consortium aangevoerd door S.E.L. Maduro & Sons en de maatschappij J.A.J. Jesurun & Sons. De laatste was sterk tegen het plan gekant. Jesurun – beter bekend als shon Kochi! – gebruikte in die tijd het water dat gedempt zou worden (en waar nu de Venezolaanse fruitbarkjes aanmeren) als aanlegplaats voor zijn aanzienlij-

ke vloot. De firma van J.A.J. Jesurun was toentertijd veel groter dan de firma S.E.L. Maduro & Sons. Desondanks kreeg het consortium aangevoerd door Maduro het contract. Dat was, naar men zei, dankzij de betere relatie van de Maduro's met *Shon Grandi* (De Grote Heer, d.w.z. de Gouverneur). Dit was om begrijpelijke redenen zeer tegen de zin van shon Kochi en reden voor hem om nog feller te protesteren – overigens zonder succes. Zodra de Maduro's klaar waren met het sloopwerk, bouwden zij op de nieuw gecreëerde gronden winkels, huizen, loodsen en een kade.

In bovenstaande uitleg ligt tevens de verklaring van de volgende woorden uit het lied:

'Kochy' (shon Kochi): J.A.J. Jesurun.

'Pedranan tur di Batrey': Alle stenen van de 'Batterij', d.w.z. de stadswallen waarachter in vroeger tijden geschut stond opgesteld.

'Cu su gran machin di pan/ [...]/ Cu pacus, cas, rembak, tur e tin/ Mijor cu ningun kleep po tin': de winkels, huizen, regenbakken, bakkerij en grote kade verwijzen allemaal naar wat de Maduro's bouwden op de gronden die ze als betaling hadden gekregen voor het werk.

Ik neem aan dat met 'Curá di Cuero', letterlijk: huidenkraal, een paardenkraal wordt bedoeld. Dit was in de tijd van paard en wagen zeer noodzakelijk in Punda. Ook het tegenwoordige Pietermaaiplein was vroeger een bekende paardenkraal. Maar mogelijk verwijst de 'huidenkraal' ook of bovenal naar een omheind stuk terrein waarin levend vee gehouden werd, dat per zeilschip uit Venezuela en Colombia was ingevoerd en daar wachtte tot het naar het slachthuis te Marichi werd overgebracht.

Met deze gegevens kunnen wij nu een verklaring formuleren van wat het lied bezingt, maar ook tentatief vaststellen wat voor soort lied dit is. Het komt mij voor als een *tambú*lied. Vroeger was het een gewoonte om bij elke jaarwisseling dergelijke liederen te componeren waarin de zanger één of ander bekende persoon steken onder water gaf of waarin hij zong over veel besproken gebeurtenissen in het jaar dat ten einde liep. Dit 'lied voor het hele jaar' werd geschreven om shon Kochi te stangen, omdat hij toen *a tira un kochi mal tirá* (flink mis had getrapt) en het lid op zijn 'paardenneus' had gekregen.

Indien we aannemen dat dit een tambúlied is, dan verklaart dit waarschijnlijk ook waarom de klemtoon in veel van de Papiamentse woorden op de laatste letter wordt gezet, als ware het door een Spaanssprekende geschreven. Deze accentverschuivingen zijn niet terecht maar worden waarschijnlijk vereist door het ritme van het tambúlied.[1]

[1] Deze accentverschuivingen als zodanig zijn niet ongebruikelijk; iets overeenkomstigs geschiedde, toen de componisten van het Curaçaose volkslied besloten de laatste letter van het eerste woord van ons eilandelijke volkslied te beklemtonen: *lantá*, in plaats van *lánta* dat feitelijk juist is maar niet paste in het ritme van de aanhef van het volkslied (noot CGC).

Helaas heb ik geen voldoende aanwijzing wie de componist, die het pseudoniem Piery gebruikte, kan zijn. Naar zijn woordkeus te oordelen en ook vanwege zijn spelling lijkt hij mij een geletterd iemand. Dit maakt het aannemelijk dat het lied werd geschreven door een sefardische jood, net als shon Kochi en de Maduro's dit waren. [Dit impliceert niet dat hij het ook gezongen zou hebben.] Maar ook daar Piery twee keer het betrekkelijk voornaamwoord *'ky'* gebruikte, waar wij tegenwoordig in het Papiaments *'ku'* gebruiken, wijst in die richting. Dit voornaamwoord komen wij dikwijls tegen in de spraak van de sefardim uit die tijd. Het is best mogelijk dat zij naast het Papiaments, Portugees en Spaans, thuis Frans spraken, de internationale cultuurtaal van die tijd, en zodoende *'ky'* van het Frans *'qui'* in hun Papiaments gebruikten.

Fitó Ñaña kan gekozen zijn om shon Kochi te treiteren omdat hij niets gekregen had: ñaña betekent niets of bijna niets. Een *fitó* is een plantageopzichter en duidt als zodanig op een leidinggevend, dominante persoon. Shon Kochi was absoluut zo'n karakter, maar dan nu de opzichter over 'niets en niemand'.

Dory kan ons als een vreemd geval voorkomen. Op Aruba wordt de kikker *dori* genoemd, maar dit is op Curaçao, in ieder geval heden ten dage, niet het geval. Ik heb mij echter laten vertellen, dat de kleine ronde kikker die als een duveltje uit de doos tevoorschijn komt en begint te kwaken zodra de regentijd aanvangt, ook op Curaçao door velen nog dori word genoemd en zeker zo werd genoemd.

Wij mogen concluderen dat het lied geschreven werd na het jaar 1866 of 1867, toen de nieuwe gebouwen van de Maduro's klaar waren, Polchi verdwenen was, en alle kikkers dood waren.

Charles Gomes Casseres, 'Un kantika di puña pa tambú', in: Lucille Berry-Haseth, Aart G. Broek en Sidney Joubert, *Pa saka kara; Antologia di literatura papiamentu*. Willemstad, Curaçao: Fundashon Pierre Lauffer, 1998, pp. 49-51; bewerking naar het Nederlands: Charles Gomes Casseres.

Tambúliedjes

Nicolaas van Meeteren

Droegen [...] volkswijsjes en kinderliedjes dikwijls het kenteken van een buitenlandse beïnvloeding, met de *Cantica 'i Tambú* [*tambú*liedjes] was dit nooit het geval. Misschien zou het voor musici mogelijk zijn punten van overeenkomst aan te wijzen tusschen de Curaçaosche 'toemba' en 'gaita's' van Maracaibo, of de Cubaanse 'rumba' en 'conga', maar op muzikaal gebied waag ik mij liever niet.

Een van de oudste mij bekende Cantica 'i Tambú,[1] die men nog steeds hoort, is het *sjon* Felecie, waarvan een paar strophen volgen:

Ai, ai, ai, sjon Felecie
Ta com b'a sinti bo koerason?
Ora e poesji a soebi dak,
ora e poesji a boela'den, (bis)
Ta kom bo a sinti bo koerason?

Ai, ai, ai, sjon Felecie,
Ta kom bo a sinti bo koerason?
Ora e poesji a soebi mesa
Ora e poesji a kibr'e glas, (bis)
Ta kom bo a sinti bo koerason?

Ai, ai, ai, sjon Felecie,
Ta kom bo a sinti bo koerason?
Ora e poesji a boel'abauw,
Ora e poesji a kore bai, (bis)
Ta kom bo a sinti bo koerason?

Ai, ai, ai sjon Felecie
Wat zal er in je binnenste zijn omgegaan
Toen de kat op het dak sprong,
Toen de kat naar binnen sprong, (bis)
Wat zal er in je hart zijn omgegaan?

[1] Het lied 'Sjon Felecie' is al decennialang vooral bekend als een tumba en niet als een tambú. Het is echter niet uitzonderlijk dat een lied als tambú ontstond en door gewijzigde muzikale interpretatie een tumba werd.

Ai, ai, ai, sjon Felecie
Wat zal er in je hart zijn omgegaan?
Toen de kat op tafel sprong,
Toen de kat het glas brak, (bis)
Wat zal er in je hart zijn omgegaan?

Ai, ai, ai sjon Felecie
Wat zal er in je hart zijn omgegaan
Toen de kat op de vloer sprong,
Toen de kat wegliep, (bis)
Wat zal er in je hart zijn omgegaan?

Om de betekenis van dit liedje te begrijpen [...] moet men weten dat het zijn ontstaan dankt aan het volgende voorval. Een moeder, weduwe, die met haar huwbare dochter, die in een apart zolderkamertje sliep, samenwoonde, hoorde in de kamer der dochter te middernacht geraas. Ze verloor geen tijd, maar zette dadelijk een keel op, zoodat de buren, in hun nachtrust gestoord, de blinden opendeden om ook het hunne ervan te hebben. Een ervan kon nog constateren, dat een jongeling door het dakvenster de vlucht nam. Den volgende dag echter vertelde de moeder aan ieder die het maar weten wilde, dat zij te middernacht was wakker geworden door een geraas, dat later bleek gemaakt te zijn door een kat, die door het dakraam de slaapkamer van haar dochter was binnengesprongen en een waterglas, dat op het nachttafeltje stond, had omgegooid.

Nicolaas van Meeteren, *Volkskunde van Curaçao*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1947, pp. 77-8.

Afrikaantje
Waarom gaan alle zwarten de bak in?

Shon Kolá

In het gedoe rond marihuana

Tegenzang, na elke regel:
Waarom gaan alleen zwarten de bak in?

Kinderen, altijd in de watten gelegd
Zijn nu uit de kleren gegaan
Blanken hebben mooie dingen gedaan
Blanken zijn uit de kleren gegaan
Maar de blanken hebben mooie dingen gedaan
Blanken hebben dozen lolly's gekocht
Hebben op eigenhandig gemaakte lolly's gezogen
Waarom gaan blanken vrijuit, sluit men zwarten op?
Hé, slagwerker, *tamburero*
Ze willen zwarten opsluiten, blanken laten lopen
Curaçaoënaars meten graag met twee maten
Iedere zwarte die een kruiwagen heeft ... ahaa ...
Die zonder zit, vindt er een
Belofte maakt schuld, weet je
Belofte maakt schuld
Hé, slagwerker, tamburero
ze willen zwarten opsluiten, blanken laten lopen
ze willen zwarten opsluiten, blanken laten lopen
In dat gedoe rond marihuana
In dat gedoe rond marihuana

De namen van veel mensen zijn genoemd
Als ik mijn mond opendoe, slaan ze me de hersens in
Als ik mijn mond opendoe, snijden ze me de tong af
Praat ik, dan hang ik
Als ik praat, dan hang ik
Kijk 'ns hoe keurig die blanken dat hebben geregeld
Die blanken hebben 't netjes voor elkaar
Ja, die blanken hebben 't wel netjes geregeld
Blanken gingen uit de kleren
Blanken werden Adam en Eva
Hoe kan men dan zwarten opsluiten en blanken laten lopen?
Hé, slagwerker, tamburero

Hoe kan men dan zwarten opsluiten?
Hé, mijn beste, brave slagwerker
Ze maken zwarten een kopje kleiner, blanken gaan vrijuit
Ze willen nu alle zwarten een kopje kleiner maken
Ze maken zwarten een kopje kleiner, blanken gaan vrijuit
Ze willen zwarten opsluiten, blanken laten lopen
Zwarten zijn voor de galg geboren
Blanken in het paradijs
Maar blanken hebben mooie dingen uitgevreten

Nu die donkeren hebben gerookt ... ahaa ...
Kinderen marihuana hebben gerookt
Volwassenen hebben gerookt
Mensen van aanzien marihuana hebben gerookt
Mensen van heel veel aanzien marihuana hebben gerookt ...
Nu ben ik bang m'n mond te openen; ze zouden me pakken ...
Mensen van aanzien hebben marihuana gerookt ...
In het gedoe rond die marihuana
Ze zouden me naar het gekkenhuis sturen
Als ik m'n mond opendoe, verklaren ze me voor gek.
Doe ik m'n mond open, dan rukken ze m'n tong eruit.
Hé, nu heb ik mijn mond open gedaan, wijd open
Sluit me maar op en gooi de sleutel maar weg
Ik heb gesproken, ik heb al gesproken.
Waarom verdwijnen alleen negers in de bak?

Maar blanken hebben die rottigheid uitgehaald
Maar blanken hebben dat suikergoed rondgestrooid
Maar blanken zijn uit de kleren gegaan
Maar blanken hebben die lolly's uitgedeeld
Maar blanken hebben die dozen lolly's gekocht
Blanken werden met lolly's betrapt
Hé, mijn beste, brave tamburero
Laat die blanken maar lopen, sluit die zwarten maar op
Hé, bespeler van mijn *chapi*
In dat gedoe rond marihuana
In dat gedoe rond marihuana

Shon Kolá, 'Afrikaantje; Di kon ta sera pretu so?', tambú, oorspronkelijk gezongen in 1969, tekst opgenomen in: R. Rosalia, *Labariano di rasa*. Willemstad, Curaçao: Sekshon di Kultura di Teritorio Insular di Kòrsou, 1983; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Verkiezingen

Shon Kolá

We zijn de campagne ingestapt
Er staan weer verkiezingen voor de deur
Welk vakje kleur ik in
Hoe zal ik 't balletje laten rollen
Op de lijst van de Democraten?[1]
Ik hoef niet langer te dubben
'k Weet wat me te doen staat
Ik koop een touw
Knoop een lus
Gooi het over een balk
En steek m'n kop erdoor!

Als het de Democraten lukt genoeg stemmen te krijgen
Als het de Democraten lukt de meerderheid te halen
Dan wordt Curaçao communistisch!

Zij alleen

Antwoord na iedere regel: Ja, zij alleen!

Zij alleen
Zij alleen, de Democraten
Zij alleen, de blanken
Zij alleen, de protestanten
Zij alleen zullen een luizenleven leiden
Zij alleen zullen eten
Zij alleen zullen goed eten
Zij alleen zullen goed drinken

[1] Deze *tambú* is een felle aanval op de Democratische Partij van het eiland Curaçao. Het lied wijst nadrukkelijk, langs etnische lijnen, op de dominante groep aan kiezers van de partij, i.c. de lokale elite van blanke protestanten, de eveneens blanke Nederlandse passanten die voor enige jaren op het eiland woonden en werkten (o.a. bij de overheid en de raffinaderij in de hogere posities), en de naar het eiland Curaçao geëmigreerde Surinamers. Deze laatste groep is grotendeels evenzo donkergekleurd als de yu'i Kòrsou, i.c. de zwarte Curaçaoënaar, waarover shon Colá het heeft, maar was in economisch en sociaal opzicht een 'concurrerende' groep van de Afro-Curaçaoënaars geworden.
De kleur van de partij was rood. Wanneer later in de tambú gewaarschuwd wordt dat Curaçao 'communistisch' wordt, dan wordt de overeenkomst tussen de Democraten en het communisme vooral gezien in het totalitaire karakter van beide. De DP was stellig ideologisch niet communistisch.

Zij alleen zullen lekker rondtoeren
Zij alleen zullen vooruitkomen
Zij alleen zullen drinken
Zij alleen zullen goed eten
Zij alleen zullen lekker rondtoeren.

De blanke protestanten zullen het heft in handen nemen
De blanke protestanten zullen het voor 't zeggen hebben.
De zwarte Curaçaoënaar zal zich niet kunnen uiten
De zwarte Curaçaoënaar zal niet kunnen praten
De protestanten eten goed
De Surinamers zullen het evenzo voor het zeggen krijgen
Alleen zij zullen eten
Alleen zij zullen drinken.
Zij alleen zullen goed eten
Zij alleen zullen lekker rondtoeren
Zij alleen zullen goed eten. Uitspraken van de Democraten
Die mij absoluut niet aanstaan:
Hoe is het in vredesnaam mogelijk
Dat negers Statenlid mogen worden!
Waar hebben jullie ooit gehoord
Dat negers op Curaçao kunnen regeren!

En wanneer Democraten op het podium staan
Staan ze direct klaar om zwarte mensen uit te kafferen ...
En diezelfde zwarten staan daar voor hen
te klappen en te juichen!
Ai, lang leve Democraat!

Curaçaoënaars, wees toch op je hoede!
Curaçaoënaars, let toch heel goed op!
Als het de Democraten echt lukt
De meerderheid te halen

Zij alleen

Antwoord na iedere regel: Ja, zij alleen!

Zij alleen
Zij alleen de Democraten
Zij alleen zullen goed leven
Zij alleen zullen eten

Alleen zij zullen lekker rondtoeren
Zij alleen zullen drinken
Zij alleen zullen vooruitkomen
Overal zijn zij 't alleen

Surinamers zullen de touwtjes in handen hebben
Protestanten zullen het voor het zeggen hebben
De Nederlanders zullen trappen
Zij zullen ons vertrappen
Zij zullen ons vertrappen en verder gaan
Zij zullen ons de baas worden
Overal zullen zij 't er goed van nemen
Overal hebben zij 't goed

De protestanten zullen regeren.
Zij alleen zullen goed eten
Zij alleen zullen drinken
Zij alleen zullen lekker rondtoeren
Zij alleen zullen drinken
Zij alleen zullen lekker rondtoeren

Alleen zij
Als er goed gedronken wordt
Zullen alleen jullie Democraten goed drinken.
Als er plezierreisjes worden gemaakt
Zullen alleen jullie Democraten rondreizen
Als er bloed vergoten moet worden
Dan zullen jullie Democraten dat doen
Als er gevloekt moet worden
Dan zullen jullie dat alleen doen
Als er mensen gekleineerd worden
Dan zullen alleen jullie dat doen
Als er vervloekt moet worden
Dan zullen jullie dat stellig doen.
Als mensen naar de hel gewenst worden
Dan zullen jullie alleen dat doen.
Als er gerend moet worden
Dan zijn alleen jullie het die rennen ...

Democraten zijn gewend
De benen te nemen
Alleen zij gaan er vandoor.

Mensen op de loop
Alleen zij blijven achter
Alleen zij nemen de benen
Alleen zij zullen goed drinken
Alleen zij zullen het goed hebben
Alleen zij zullen 'n prima leventje leiden
Alleen zij zullen lopen
Alleen zij zullen goed eten
Alleen zij zullen drinken.

De protestanten zullen regeren
De Curaçaoënaar zal geen stem hebben
De Curaçaoënaar is de zondebok
Zij alleen zullen goed eten
Zij alleen.
Alleen zij.

Shon Kolá, 'Elekshon', tambú, oorspronkelijk gezongen in 1967, tekst opgenomen in: R. Rosalia, *Labariano di rasa*. Willemstad, Curaçao: Sekshon di Kultura di Teritorio Insular di Kòrsou, 1983; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Nachtwake en dodenritueel

John de Pool

Een andere gewoonte, die geheel verloren is gegaan, is de nachtwake. Natuurlijk zullen, wanneer de dood in de avond intreedt en het lijk gedurende de nacht in het sterfhuis moet blijven, bloedverwanten en kennissen de naaste familie gezelschap blijven houden. Dit is nu eenmaal een essentiële maatschappelijke plicht. Maar de nachtwake van vroeger, met zijn gebrande pinda's en drankorgiën, oneindig veel moppen, zijn verliefde paren, die van de gelegenheid gebruik maakten om in een donker hoekje van het balkon of het erf te zitten minnekozen, van lieden, blij zich gratis te kunnen bedrinken, dat allemaal is verdwenen, zoals ik tijdens mijn laatste verblijf op Curaçao heb kunnen constateren. Maar ik herinner me die nachtelijke bijeenkomsten nog heel goed; ze leken meer op feesten dan op uitingen van droefheid en medeleven, zoals ze toch bedoeld waren.

Het bericht van iemands dood, te laat op de dag ingetreden dan dat het stoffelijk overschot nog in hetzelfde etmaal begraven kon worden, ging als langs een elektrische draad door de stad. De 'vrienden' kleedden zich zorgvuldig in zwarte jas met zwarte das, waarover zelfs de armsten beschikten. Na acht uur 's avonds druppelden de nachtwakers binnen; heel formeel begroetten ze de familie, in het algemeen herkenbaar aan een om het hoofd gebonden witte doek. Die [hoofddoek] was niet bepaald vereist, maar hoorde er bij, misschien als middel tegen hoofdpijn – deze [hoofddoek] werd steeds met water of eau de cologne bevochtigd – die je verwachten mag bij mensen, die door een zware slag getroffen zijn. Daarna verdeelden de nachtwakers zich in groepjes, die zover mogelijk uit de buurt van de naaste bloedverwanten van de overledene bleven en zich in gangen, op balkons of het erf verspreidden. Gesprekken werden natuurlijk eerst op zachte toon gevoerd, maar nadat een mannelijk lid van de familie kwam vragen of 'de heren iets wilden gebruiken', kwam er leven in de brouwerij.

In de omgeving van het sterfhuis hadden verkopers van *pinda hasá*, gebrande pinda's, inmiddels postgevat en zij, die iets wilden kopen, slopen erheen. Ervaren drinkers zeggen, dat de fijngekauwde nootjes, eenmaal in de maag, de alcohol absorberen, zodat het langer duurt eer deze de hersenen aantast. Hierdoor zou men een grotere hoeveelheid kunnen drinken, voordat vergiftiging merkbaar wordt. Ik heb hun ervaring niet, maar ik veroorloof mij toch hun theorie te verwerpen. Wel is het waar, dat dankzij hun onbeweeglijkheid de nachtwakers – die alleen door de 'nood' gedwongen van hun plaatsen kwamen – het tot vroeg in de ochtend konden volhouden zonder symptomen van uitzonderlijke dronkenschap te tonen. Huisbedienden serveerden

met zeer korte tussenpozen zwarte koffie. Naar gelang de avond vorderde, kreeg de wake een levendiger karakter; de stemmen drongen tot in de kamer door, waar de overledene lag opgebaard in zijn kist of nog op zijn bed tussen vier kaarsen, bevrijd van de ellenden dezer wereld. Onderdrukt geschater laaide op om een mop, zonder dat er aan gedacht werd dat er op dat ogenblik mensen werkelijk diep bedroefd terneer zaten. In een donkere hoek van het achterbalkon deed zich een verloofd paar tegoed aan fluisteringen of wat dies meer zij, terwijl in een schommelstoel een dronkaard lag te ronken. Tegen de morgen werd aanstalten tot vertrek gemaakt en wanneer de aanwezigen zich goed hadden vermaakt en er veel en goede likeur was gedronken en vele malen koffie gepresenteerd, kon men ervan overtuigd zijn, dat het avondje de geschiedenis zou ingaan als een 'voortreffelijk geslaagde nachtwake'.

Bij het aanbreken van de dag veranderde het toneel. Dan waren hoofdzakelijk vrouwen aanwezig. Spiegels, portretten en glazenkasten, voor de bezoekers zichtbaar, waren met een wit laken afgedekt. In de voorkamer werden de familieleden, uitgeput door slapeloosheid en vermoeidheid, door de binnenkomenden gecondoleerd. Was het een katholieke dode, dan lag hij in een kist tussen vier kaarsen; de vernieuwing daarvan was van zulk een uitzonderlijk gewicht, dat er dikwijls hevige conflicten uit voortkwamen, die vaak in vijandschap en vervreemding tussen familieleden en vrienden ontaardden. Er was nu eenmaal een zekere orde van voorrang, die stipt in acht moest worden genomen. Meneer X had nu eenmaal voorrang bij het aansteken van de kaarsen boven mejuffrouw Y en werden pas aangestoken kaarsen door andere vervangen in een tijdsbestek, dat hiervoor te kort werd geacht, dan betekende dat een casus belli.

Het belachelijkst, vaak ook komiek, waren de beroepshuilpartijen. Bij ontwikkelde en beschaafde families werden deze toneeltjes niet toegestaan, maar bij het overige volk voelde de naaste familie het als een belediging of smaad, wanneer de emotie van de beroepsweeklager ook maar het minst werd beknot. Dit leidde tot werkelijk lachwekkende scènes. De weeklager, meestal een expert op dit gebied, was een waar kunstenaar, maar zijn improvisatie – een indrukwekkend staaltje van verbeeldingskracht – was toch niet meer dan een aaneenrijging van onzinnige banaliteiten. Vanzelfsprekend bedoel ik hiermee niet de ware, diepe smart, die geen woorden vindt om zich te uiten. Wat ik bedoel was de opvatting van de weeklager die meende, dat hij de waardigheid van de overledene, zijn vriendschap met de familie en de plechtigheid van het ogenblik te kort zou doen, zo hij zijn luide klachten achterwege zou laten. Ik herinner me zo'n weeklacht, die als kenmerkend kan worden geciteerd. Het was bij de dood van een jong meisje en de weeklager was een goede vriend des huizes. Hij stond van zijn stoel op, verwisselde vier kaarsen die er stonden voor vier nieuwe, kruiste zijn armen over zijn buik en wendde zich met een zoetelijke, geaffecteerde stem tot de dode: 'Mir'ele ... Esta droemi boenita! Su wowo será ma su koerazon ta abri den cieloe ... Pakiko b'a moeri? Bo

n' tabata bon aki? Bo n' tabatin sjimis? Sapatoe, sombre, toer kos koe b'a desea? B'a bai pasombra bo n' tabata stima nos, pesei nos ta lloraboe.' (Kijk eens naar haar! Wat slaapt zij mooi! Haar ogen zijn dicht, maar in de hemel gaat haar hart open. Waarom ben je toch gestorven? Had je het hier niet goed bij ons? Had je geen jurk, schoenen, een hoed, alles wat je maar wilde? Je bent heengegaan, omdat je niet van ons hield, daarom weeklagen wij om je.) Na deze poëtische opwelling kwam uit aller mond de diepe klacht: 'Baaa'.

Ik herinner me, dat onlangs een oude dame in mijn bijzijn vertelde: '*Sjon*, m'a yega, m'a mira kos tabata hopi friu. N'un hende n' ta llora. Mi di nò, mi meste haci algoe. M'a para. M'a mira e morto. M'a bisa ... : 'Mama, bo sa kiko b'a perde? Ta bo yiu di bo mondongo. Bo n' po llora basta, bo n' por grita basta. Ta bai el a bai. E n' ta bini mas ... Mama ta bo yu no.' 'Sjon, n' ta cuenta. Toer hende a grita llora. M'a sali bai. Te ora m'a llega skina, ainda toer hende tabata llora.' ('Meneer, ik kwam eraan en zag dat alles erg koud verliep. Niemand huilde. Ik dacht bij mezelf, hier moet ik iets aan doen. Ik bleef staan. Ik keek naar de dode. Ik zei: 'Moedertje, weet je wat je verloren hebt? Je kind uit je ingewanden. Je kunt niet voldoende huilen, je kunt niet voldoende schreeuwen. Zij is heengegaan. Zij komt niet meer terug. Maar moedertje, het is toch je kind?' 'Meneer, het is geen verhaaltje dat ik u vertel. Iedereen huilde tranen met tuiten. Toen ben ik weggegaan. Op de hoek van de straat hoorde ik ze nog huilen.')

De mensen uit mijn tijd zullen zich Dó nog herinneren. Het was een kleine neger, maar met een zuiver Grieks profiel. Hij leek wel een Grieks beeld uit ebbenhout gesneden. Dó was een beetje verwijfd en deed altijd vrouwenwerk. Hij ventte iets uit een 'baki', houten blad, maar ik herinner me niet meer precies wat het was. Hij was een beroepshuilebalk en zijn diensten werden zeer op prijs gesteld, wanneer er in de familie niemand was die het spontaan kon. Op een dag kwam Dó met zijn 'baki' op zijn hoofd langs een huis, waar een dode lag. 'Wie is er gestorven?' vroeg hij aan een van de nieuwsgierigen voor de deur. 'Sji Pitinella'. 'Sji Pitinella? Die ken ik niet. Maar waarom huilen ze niet?' 'Neen, dat is niet netjes.' 'Pas even op mijn baki', en terwijl hij het blad uit handen gaf, zette hij zijn hoed af, stapte naar binnen en beginnend met: 'Och, mijn vriendin Pitinella, mijn goede vriendin', improviseerde hij zo'n diep bewogen, prachtig opgezette en magistraal uitgewerkte klacht, dat, nadat hij het huis verlaten had en zijn blad weer had overgenomen om luidkeels ventend zijn koopwaar te slijten, de 'zaal' van het sterfhuis weerklonk van het gezucht en het geschrei van de diepbewogen familie.

John de Pool, 'Nachtwake en dodenritueel', in: John de Pool, *Zo was Curaçao*. Amsterdam: Emmering, 1985, pp. 62-6; oorspronkelijk: John de Pool, *Del Curaçao que se va*. Santiago de Chile: Ercilla, 1935; vertaling: Cola Debrot, Henk Dennert en J.A. van Praag.

Spreekwoorden en gezegden

Nicolaas van Meeteren

Ergens, ik kan mij niet meer herinneren waar, heb ik gelezen dat primitieve volken, die nog op een lage cultuurtrap staan en zich van een eigen taal bedienen, die de kinderschoenen nog niet of nauwelijks ontwassen is, bij voorkeur gebruik maken van beelden om hunne gevoelens uit te drukken, wat dan ook de reden is dat men juist onder die volken een keur van spreekwoorden en gezegden tegenkomt, die men daar, oppervlakkig beschouwd, niet zou verwachten. Blijkt het bovenstaande op waarheid te berusten, dan zou daarmee de vraag zijn beantwoord, waarom het Papiamento, dat met andere spraken vergeleken nog in de kinderschoenen steekt en zo arm aan woorden is, zoveel spreekwoorden kent. Vooral valt het groote aantal zegswijzen en beelden op, die niet zijn overgenomen van de bekende West- en Noordwest-Europeesche talen, maar klaarblijkelijk op eigen bodem, onder de plattelandsbevolking, die in de tijden, toen die spreekwijzen in gebruik kwamen, zeer zeker op geen hooge cultuurtrap stond, zijn ontstaan, terwijl de meeste woorden wel uit die talen zijn overgenomen.

In een door mij aangelegde verzameling van 713 Papiamentsche spreekwoorden heb ik er 141 of 19,77% aangetroffen, waarvan men kan zeggen, dat ze met alle zekerheid uit het Nederlandsch zijn overgenomen, 159 of 22,30% aan het Spaansch zijn ontleend, 48 of 6,73% aan andere cultuurtalen, 59 of 8,27% van onbekenden oorsprong zijn en 273 of 38,29% op eigen bodem onder de plattelandsbevolking zijn ontstaan, waaronder niet begrepen 4 of 0,56%, die hun ontstaan aan Joodschen invloed te danken hebben. Van 29 of 4,6% valt niet met zekerheid te zeggen of ze al dan niet uit het Spaansch dan uit het Nederlandsch vertaald of overgenomen zijn. In die gevallen waarbij het twijfelachtig was of een zegswijze al dan niet op Curaçao was ontstaan, werd die gerangschikt als overgenomen uit een andere taal.

Hierbij valt op te merken, dat, in tegenstelling met wat men oppervlakkig zou denken, slechts één spreekwoord in de heele collectie wordt aangetroffen, dat met zekerheid een Portugeeschen oorsprong verraadt. Nemen wij nu de 273 gezegden, op eigen bodem ontstaan, onder de loupe, dan blijkt, dat daarvan 156 of 57,14% betrekking hebben op of ontleend zijn aan het landbouwbedrijf, 14 of 5,1% aan het zeeleven of visscherijbedrijf, 9 of 3,3% aan het dagelijksch leven, 19 of 6,96% aan Godsdienst of bijgeloof en 75 of 27,47% aan wat ik zou willen noemen volksphilosophie.

Nemen wij een andere groepeering aan, dan blijken 75 of 48,14% in betrekking te staan tot de zoogdierenwereld, 20 of 12,87% tot de vogelenwereld, 21 of 13,46% tot het plantenrijk, 19 of 12,1% tot God, Nanzi, duivel, dood, ziel,

enz. en het resteerende aantal van 21 of 13,46% aan voorwerpen van het dagelijksch gebruik en de omgeving.

[...]

Behalve deze groeperingen, die als het ware voor de hand liggen, zou men nog andere kunnen maken, die niet minder interessant zijn, bijvoorbeeld van die gezegden, die voor den Curaçaoënaar van dezen tijd niets meer beteekenen of waarvan de zin niet meer te achterhalen is, zoals:

'Banana ta bisti rouw, pa e no troka panja', wat letterlijk vertaald luidt: De banaan draagt een rouwgewaad om niet van kleren te verwisselen;

of: 'Bashi no tin touw' (Leeg wordt niet gesleept).[1]

Of wel van die, welke slechts voor hen, die op de hoogte zijn van het leven op Curaçao in den loop der tijden, vooral op het platteland, begrijpelijk zijn. Op gevaar af den lezer te vervelen, kan ik de verleiding niet weerstaan hiervan een paar voorbeelden aan te halen en de verklaringen bij te voegen, voor zoover die noodig zijn voor een goed begrijpen van den zin.

1 *Banana a moeri ma vipé tei.*
(De banaan is dood, maar de 'vipé' is er)
Tot een goed begrip hiervan moet men weten dat de banaanplant geen zaden of sporen produceert, maar zich voortplant door middel van spruiten, hier 'vipé' genaamd. De beteekenis zou zijn: Aardsche goederen heb ik verloren, maar mijn werk en alles wat ik gedaan heb, is daar om van mij te getuigen.

2 *Carné ta camna cabez abau, ma e sá cuantoor ta.*
(Schapen loopen met den kop naar den grond gericht, maar zij weten heel goed, hoe laat het is)
Dit gezegde vindt zijn oorsprong in het hier, vooral in den ouden tijd, algemeen verspreide geloof, dat schapen 's nachts door blaten steeds de volle uren aangeven, evenals de ezels door het balken.

3 *Katiboe kastigá sjon rogá.*
(De slaaf gestraft, de meester gesmeekt)
Hiervan is de beteekenis mij niet erg duidelijk.[2] Misschien zou het in het Nederlandsch kunnen worden teruggegeven door het verouderde spreekwoord 'Klein Hansken boet, wat Hans misdoet'.

1 Arme lieden hebben nergens neven en nichten om op terug te vallen.
2 Wordt gezegd wanneer men moet smeken om iets gedaan te krijgen.

4 *Corsauw ta kalbaaskijker.*
(Curaçao is een kalebaskijker)
Wat feitelijk bedoeld is met kalabeskijker is niet met zekerheid te zeggen. Vermoedelijk staat het in verband met kristalkijker, want de beteekenis, die er meestal aan gegeven wordt, komt ermee overeen, namelijk dat men met alles wat op het punt staat te gebeuren, op Curaçao van te voren bekend is; alles wat dus als praatjes de ronde doet, zal later blijken toch waar te zijn geweest.

5 *E ta na pam pidí, foenchi halá, casabi hortá, arepa fiá.*
(Hij is tot brood gevraagd, 'foenchi' [gemaakt], 'casave' gestolen, pannekoek geleend)
Met een woord: hij is aan lager wal geraakt, daar hij voor den kost moet bedelen, borgen of stelen.

6 *E koe bo wela Loangoe a sinjabo awé, di mi criojo a sinjami ajera caba.*
(Wat je Loango-grootmoeder je heden geleerd heeft, heeft mijn creoolgrootmoeder mij reeds gisteren geleerd).
De lui uit Loango waren op Curaçao niet in tel, zelfs niet bij hun Afrikaansche broeders uit andere streken. Ze golden als zeer achterlijk en spraken een taaltje, dat door de anderen niet verstaan werd, terwijl de creool, in de betekenis van halfbloed, op een veel hoogere trap van de ladder stond en vandaar de uitdrukking, die niets anders beteekent dan 'Ik sta veel hooger dan jij, want ik heb een creoolgrootmoeder, die alles weet, terwijl de jouwe maar een stomme Loango is.'
Opvallend is het, dat telkens als in een oud Curaçaosch gezegde van familie of verwantschap sprake is, deze steeds wijst op het matriarchale stelsel. Meermalen komt er grootmoeder of moeder in voor, maar zoo goed als nooit grootvader of vader.

7 *Mi no ké casjoe sin casjipete.*
(Ik wil geen cashew zonder pit)
De pit van de cashew-vrucht zit niet binnen in, maar buiten aan het vruchtvlees vast. De bedoeling is dan ook dat men zich niet tevreden stelt met iets dat geschonden is, doch op iets gaafs prijs stelt.

8 *Mi no ke deera e mortoo ei.*
(Ik wil dien doode niet begraven)
Ik laat mij dat niet aanleunen.

9 *Mihó maloe koe mal anja.*
(Beter ziekte dan een slecht jaar)
In den ouden tijd beteekende een slecht jaar (misgewas) hongersnood voor de plattelandsbevolking.

10 *Poenja pa loango, bakooba pa makakoe.*
(Een steek op den Loango, een banaan voor een aap)
Denkelijk heeft dit spreekwoord zijn ontstaan te danken aan de omstandigheid dat de Loango op zulk een laag peil van de ontwikkeling stond, dat steken of scheldwoorden geen vat op hem hadden, hem niet deerden, zoodat het scheen, dat hij ze als even zoovele complimenten beschouwde en er tevreden over was, evenals een aap dien men een banaan in handen stopte.

Nicolaas van Meeteren, *Volkskunde van Curaçao*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1947, pp. 225-34.

Het vrome meisje

Elis Juliana

Er was eens een heel, heel vroom jong meisje. Ze is lid van de Mariacongregatie. Elke morgen gaat ze naar de mis. En als de kerk uitgaat, bidt ze de hele weg van de kerk terug naar huis. Ze kijkt geen moment op.

En ze heeft geen moeder. Haar moeder is dood en nu zorgt een buurvrouw voor haar. De buurvrouw heeft geen kinderen.

Maar iedere dag als de kerk uitgaat, kijkt er een prins naar haar. Maar zij draait haar hoofd niet eens om naar de prins die naar haar kijkt. Zo bleef ze het doen, de prins weet niet hoe hij met haar aan de praat kan komen. Maar op een dag bedacht de prins een plan. De prins schreef een boek met gouden letters en de prins legde het in de tuin van het meisje. Toen het meisje uit de kerk kwam, vond ze het boek. En toen ze het boek opensloeg, las ze dat Christus op een nacht haar huis zal bezoeken. Ze werd heel blij. Ze rende ervandoor met het boek en ze liet het boek aan de buurvrouw zien.

De buurvrouw keek naar het boek. En toen de buurvrouw het boek zag, was ze verbaasd. En toen de buurman kwam, vertelde de buurvrouw hem erover. De buurman nam het boek en keek ernaar. Maar hij kende de prins wel. De buurman kende de prins heel goed.

En toen dacht de buurman diep over de zaak na, en zei: 'Goed, het is in orde. Heel goed.' En toen ging hij het bos in, hij zocht een grote sleutel, hij ging thuis zitten wachten. Hij zoekt allerlei soorten vodden, roze, blauwe, allerlei soorten, waarvan hij een jurk maakt die hij opbergt en bewaart. En het jonge meisje bereidt zich stilletjes voor op de dag dat Christus haar huis zal bezoeken, 's nachts, om twaalf uur zal Christus haar bezoeken.

De dag dat Christus moet komen brak aan. Ai, wat maakte ze haar huis mooi. Ze wil niet gaan slapen. Ze bleef de hele nacht bidden, tot het bijna middernacht was. De buurvrouw wil ook niet gaan slapen. Ze zien uit naar Christus.

En de buurman legde een bullenpees in het water en wachtte ook op Christus. Het jonge meisje wist niet waarom, want er kunnen geen andere gasten zijn als Christus komt.

Middernacht slaat en Christus kwam binnen. Met gebogen hoofd, prachtig in wit gekleed, helemaal versierd met gouden juwelen kwam Christus binnen. Het jonge meisje viel meteen op haar knieën. Christus kwam het huis binnen. Het jonge meisje bleef maar bidden bidden bidden bidden bidden, Christus is hier, Christus is hier, en al die tijd kijkt de buurman naar Christus.

Christus zegt het meisje dat ze overeind moet komen.

De buurman kijkt naar hem. Toen de buurman de bedoelingen van Chris-

tus voelde, verspilde de buurman geen seconde, de buurman opende de deur en ging naar binnen met zijn bullenpees. Hij zegt: 'Ik ben Sint Petrus en ik heb de sleutel van de hemelpoort in mijn hand, welke uitgang heeft Christus gebruikt?' Moet je horen, hij gaf Christus een aframmeling met de bullenpees en Christus rende ervandoor, hij gooide alle planten omver en zijn kleren bleven als vlaggen in de tuin hangen. De buurman gaf Christus een aframmeling zoals een aframmeling behoort te zijn.

Toen zei de buurman tegen het jonge meisje: 'Geloof nooit meer in je leven dat Christus je kan bezoeken. De prins bedroog je, hij heeft je bedrogen. Het is die bandiet van een prins die je die leugen heeft verteld. Geloof het nooit meer, want Christus kan je niet bezoeken, hoe vaak je ook naar de kerk gaat, Christus kan je nooit van z'n lang-zal-ze-leven bezoeken.'

Op die manier leerde het jonge meisje dat de prins haar bedrogen had en dat is het eind van het verhaal.

Elis Juliana, 'E congrenis debota', in: Elis Juliana, *Echa cuenta*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1970, pp. 98-9; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Het volks- en kinderlied op Aruba

Rien Hasselaar

Oh, A-ru-ba, du-shi te-ra, Nos ba-ran-ca tan sti-má!

'Aruba, dushi tera' – 'Aruba, heerlijk land,' zingt de Arubaan vol trots, en allen die houden van dit kleine eiland met zijn woeste landschap, de haast eeuwig schijnende zon en de gezellige, bonte samenleving zingen het met hem mee. Vooropgesteld dat zij zich de moeite genomen hebben om iets te leren van de simpele, maar schone volkstaal: het Papiamento, waarvan de oorsprong nog vrij duister is. Spaans en Portugees zijn er ongeveer gelijk in vertegenwoordigd, en bovendien komen er ook Engelse en Nederlandse woorden in voor. Deze taalvermenging is begrijpelijk omdat de Antillen een knooppunt vormen van Europese, Zuid- en Noordamerikaanse cultuur. Binnen het Antilliaanse gebied zijn de verschillen tussen de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire vrij groot door de uiteenlopende afstamming van de bevolking. De kern van de huidige bevolking van Curaçao wordt gevormd door negers, wier voorvaderen destijds door de kolonisten als slaven van de kust van Afrika overgebracht werden. De oorspronkelijke indiaanse bevolking, die zich de slavernij niet liet welgevallen, werd bijna geheel uitgeroeid. Op Aruba verliep dit anders. Het dorre eiland leverde de planters zo weinig op, dat zij na veel vergeefse strijd een deel van de indiaanse bevolking ongemoeid liet. De Indianen handhaafden zich in het binnenland betrekkelijk onvermengd, en de dorpen Noord, Santa Cruz en Paradera worden nu nog in hoofdzaak bewoond door deze enigszins teruggetrokken, maar hartelijke mensen. Door de blanken werd de hoofdstad Oranjestad gesticht en de olie-industrie trok de laatste jaren (onder meer in San Nicolas) tal van buitenlandse arbeiders aan. De meer dan 50.000 bewoners van Aruba zijn thans over bijna vijftig rassen verdeeld.

Toen ik in 1956 op Aruba kwam om voor enige tijd de leiding op mij te nemen van de Arubaanse Muziekschool, leek het mij ondoenlijk onderscheid te maken tussen de Arubaanse cultuur en alle buitenlandse import, maar al spoedig kwam ik in aanraking met een zeer belangrijk bestanddeel der Antilliaanse cultuur, namelijk met de inheemse muziek. Op deze eilanden is de beoefening van de huismuziek in de familiekring nog niet uitgestorven. In het gastvrije milieu kan de gastheer plotseling zeggen: 'Laga nos toca un wals' (Laten we eens een wals spelen) en dan neemt hij aan de piano plaats. Zijn vrienden – in het dagelijks leven misschien boekhouder, bedrijfsleider of onderwijzer – nemen enige snaar- of slaginstrumenten ter hand, en dan wordt er uren achtereen gemusiceerd, zonder dat er één geschreven of gedrukte noot aan te pas komt. Ieder nummer is een meer of minder gedurfde improvisatie

op het grondschema van de wals of de tumba, de nationale dansen bij uitstek. Omdat de Arubaanse kinderen van huis uit een goed ontwikkeld gevoel voor ritme hebben, is een gezonde basis aanwezig voor modern muziekonderwijs.

Toch zijn er grote problemen wat de 'aanpassing' betreft. De vele aardige Nederlandse kinderliedjes, onze laatmiddeleeuwse volksliederen en onze Valerius-liederen blijken voor negentig procent bij het zang- en blokfluitonderwijs onbruikbaar, omdat deze het Antilliaanse kind niet aanspreken. Begrippen als zomer en winter, ijs en sneeuw, koekoek en nachtegaal, paard en wagen, boer en boerin, zijn bij het Arubaanse kind volkomen onbekend. Dit geldt ook voor feiten uit onze eigen vaderlandse geschiedenis. Daarbij komt dat het Arubaanse kind ondanks het Nederlandse leerplan gebrekkig Nederlands spreekt en verstaat. Niet uit gebrek aan verstand, maar het Nederlands wordt slechts enkele uren in de schoolbanken gesproken. De Arubaan geeft zijn eigen taal niet prijs. Valt de schooldeur eenmaal dicht, dan wordt er Papiamento gesproken, en vader en moeder hebben uit hun schooltijd nog maar enkele Nederlandse woorden overgehouden.

Onze voorouders hebben bij het onderwijs op de Antillen helaas grote fouten gemaakt: niet alleen trachtten zij tot iedere prijs van de Arubaanse kinderen kleine Hollandertjes te maken, maar zij hielden de kinderen geregeld voor dat hun eigen taal en cultuur minderwaardig waren. De eigen volksliedjes mochten niet gezongen worden, omdat zij onfatsoenlijk (sic!) zouden zijn, en het kwam zelfs voor dat het de kinderen verboden werd om tijdens het speelkwartier Papiamento te spreken. Dat alles is nu gelukkig voorbij. Het onderwijs is veel verbeterd en past zich sterk aan. Dit heeft velen ertoe gebracht, niet alleen de landstaal te hulp te roepen, maar ook het eigen volkslied bij het onderwijs in te schakelen. Een der eersten die de bron van het Antilliaanse lied aanboorden, was frater Alexius. Met zijn jongenskoor, de Trupialen (een trupiaal is een Arubaanse zangvogel), begon hij pas ontdekte Arubaanse liedjes te zingen en hij had daarmee enorm succes. Het werd al gauw duidelijk dat het echte volkslied uitstekend materiaal was voor het muziekonderwijs. Het opsporen en verzamelen van deze liedjes was echter geen eenvoudige zaak, want over het algemeen kende de stadsarubaan geen enkel liedje meer. Wij moesten dus in het binnenland op onderzoek uit, en hoe kon dat beter gebeuren dan de schoolkinderen te vragen, hun ouders en grootouders in te schakelen bij het opschrijven van bijna vergeten teksten? In het begin was het resultaat zeker niet hoopgevend, want bijna alle teksten die de kinderen meebrachten waren vertaalde Nederlandse liedjes, kennelijk vroeger op school onderwezen, of liedjes die de voordelen van een bepaald merk tandpasta bezongen, en die ze dus van de radio hadden opgepikt. Pas na veel vragen kwamen de teksten van echte volksliedjes, die meestal uit verlegenheid waren achtergehouden, omdat 'de woorden zo gek waren'. Het is mij vaak opgevallen dat, juist bij het opsporen van pikante oude liedjes, de valse schaamte als

gevolg van verkeerde onderwijsmethoden in het verleden bij de kinderen nog een grote rol kan spelen.

De beste resultaten bereikten wij, toen wij met verschillende Arubaanse onderwijzers en onderwijzeressen de 'Grupo Folklorico' oprichtten, en bij oude Arubanen op bezoek gingen om uit hun mond de bijna vergeten wijsjes op te tekenen. Dat was geen gemakkelijk werk, want meer dan eens gebeurde het dat wij de gehele avond tevergeefs op visite waren bij een stokoud vrouwtje dat alsmaar gezellig keuvelde, maar dadelijk verlegen lachend zei: 'Mi no sa' (Ik weet het niet), wanneer wij over liedjes begonnen. En dan te weten dat zij er nog tientallen kon zingen! Toch gelukte het ons om na enige jaren speuren een flinke hoeveelheid volksliedjes bijeen te krijgen. Veel liedjes zijn op alle drie de eilanden bekend, en in dat geval meestal vanuit Curaçao verspreid. Daar er echter al veel over het Curaçaose lied is gepubliceerd, en naar mijn weten nog nooit iets over het echte Arubaanse, wil ik mij liever zoveel mogelijk tot dit laatste type beperken. Op onze speurtocht kwamen wij ook liedjes tegen, die uit het nabijgelegen Venezuela afkomstig zijn. De tekst van deze liedjes is vaak een mengelmoes van Spaans en Papiamento. Toch bleek het vaak niet juist deze liedjes tot niet-Arubaans te verklaren, alleen omdat er enige Spaanse woorden in stonden. Zo'n liedje kan al héél lang op Aruba leven, omdat het Spaans immers een taal is, die al eeuwenlang op de Antillen voorkomt en verstaan wordt.

De oude indiaanse cultuur van Aruba is meer latent aanwezig dan direct aanwijsbaar. Verschillende landstreken dragen nog indiaanse namen en de mensen in de *kunuku* (dit is wat wij in Nederland het 'platteland' zouden noemen) willen hun huisjes nog graag opsieren met overgeleverde indiaanse tekens. Er is mij slechts één liedje bekend dat volgens het vrouwtje dat het voor mij gezongen heeft een indiaanse tekst heeft. Voor zover ik kon nagaan is er echter geen overeenkomst met de taal der Arawakken of Caraïben, zodat de tekst, die onvertaalbaar is, wel een zware verbastering zal zijn.

O, wen-sa nu-an le-tru-pia shu lai que tu-nion. A-ma-de na pa-de trei, best for de com-paen for de kim, a-we-tam-pan-pa re-pan-pam. we tam-pan-pa re-pan-pam, we-tam-pan-pa re-pan-pam, we tam-pan-pa re!

Zeer interessant is het volgende liedje, dat al zeer oud moet zijn. Het staat sterk onder invloed van de '*tambu*', een Afrikaans getinte volksdans van Curaçao, die wegens het opzwepende karakter zelfs aldaar verboden werd. Vertaling: Moeder baarde mij onder de rots, de slang heeft mijn navelstreng afgebeten. Ik dronk olifantenmelk, waarom zou ik angst voor de dood hebben?

Mach'a pa-ri mi bao ba-ran-ca, co-le-braa cor-ta mi lom-bri-shi. M'a bé-bé le-chi o-li-fan-ti, ki mied-d'i mor-to mi por tin?

Echte Arubaanse folklore is het feest van San Guan. Een levende haan werd in de grond gegraven, juist nog met de kop erbovenuit. Gedurende enige uren werd er door enige mannen om het dier heen gedanst, terwijl men vervaarlijk met grote messen zwaaide. Steeds emotioneler werd het gezang en als climax werd de haan onthoofd. (Merkwaardig is de grote overeenkomst van dit gebruik met het, eveneens wrede, Noord-Hollandse 'katknuppelen'.) Het ingraven van een levende haan is nu verboden, zodat het feest gevierd wordt met een namaakhaan. Tijdens het feest wordt het volgende liedje in vele variaties gezongen en gespeeld. Vertaling: Begraaf de haan opdat wij hem doden (2x). San Guan is dronken, ik ook! (2x).

De-r'e gai, de-r'e gai pa nos ma-té, De-r'e gai, de-r'e gai pa nos ma-té. San Guan ta bu-rachi, yo tam-bien, San Guan ta bu-rachi, yo tam-bien.

Ik vermeldde reeds, dat wals en tumba de meest voorkomende dansen zijn. Wij vinden dan ook veel volksliedjes met het ritme van één van beide. Vooral het tumbaritme wordt veel gebruikt als basis voor het eenvoudige kinderlied. Het volgende mineurwijsje bekoort ons door zijn eenvoud. [...] [H]et liedje wordt in de praktijk vele malen herhaald:

Ma-ri, Ma-ri, lam-ta ri-ba, Ma-ri, Ma-ri, lam-ta ri-ba, Ma-ri, Ma-ri, lam-ta ri-ba, Ma-ri, Ma-ri, lam-ta ri-ba.[1]

Het liedje dat nu volgt doet sterk denken aan: 'Ik stond op hoge bergen'. Bijzonder leuk gevonden is het refrein: 'Isabella', want hier wordt deze meisjesnaam voor een schip gebruikt. In het Papiamento betekent 'hisa bela' echter 'hijs het zeil'. Vertaling: 'Ik ben op een berg geklommen, ik heb een zeil gezien. De *chuchubi* (een zangvogel) heeft mij gezegd: het schip 'Isabela' is zeilklaar. Isabela, vaar wel!)

Ay, m'a su-bi un se-ru, ay, m'a mi-ra un be-la, Chu-chu-bi'a bin bi-sa-mi I-sa-be-la ta na be-la, I-sa-be-la, I-sa-be-la, I-sa-be-la, bon bai! I-sa-be-la, I-sa-be-la, I-sa-be-la, bon bai!

Aruba is bijzonder rijk aan kinderspelletjes, springliedjes en aftelversjes. Het zou echter te ver voeren daar nu meer over te zeggen. Vaak werden sommige liedjes half gezongen, half gereciteerd. Bij het volgende leuke kinderliedje, dat onvertaalbaar is, heeft het begin een walsritme. Het middenstuk wordt echter vrij gereciteerd. Ik moet hier wel even opmerken dat wij alle Antilliaanse muziek met de titel 'wals' grondig bederven, door deze op Europese wijze

[1] Vertaling: Marie, Marie, sta op!

als wals te begeleiden. De melodietjes beginnen pas vrij te lopen als één slaginstrument steeds het ritme: kwart-met-punt, achtste, kwart herhaalt, terwijl een ander instrument geregeld twee-kwarten verdeelt over de drie kwarten van de wals.

Con-sjei-sjei. Con-sjei-sjei, kin-ja, kin-ja bi-sin-ja-nan, bin co-me, bi-sin-ja-nan, bin bé-bé. Pé-ré-ré, pé-ré-ré, ki pan-to-mina. Pé-ré-ré, pé-ré-ré, ki pan-to-mi-na.[2]

Heel merkwaardig zijn de liedjes die een duidelijk Nederlandse invloed verraden, maar toch in wezen echt Arubaans zijn. In dit liedje heten de jongens die zo jammerlijk verdrinken: Piet en Hein. Vertaling: Piet en Hein zijn aan boord van de Nabieu gegaan om naar hun oude tante te gaan. Piet is eerst in het water gevallen. Toen is Hein hem achterna gesprongen. De klok van de [rooms-katholieke] kerk heeft geluid, [de klok van de protestantse kerk heeft geluid] om de wereld kond te doen, dat allebei tegelijk verdronken zijn.

Piet cu Hein a bai na bor-d'i Na-bieu, pa nan bai con-tra nan tan-ta bieu. Piet a cai na a-wa pro-mé, an-to Hein a bu-la su tras. Klok di mi-sa ta-wa-ta lui, klok di for-ti ta-wa-ta lui, pa du-na mun-du co-no-ce, cu tur dos a ho-ga pa-reu.

Bij mijn verzameling bezit ik verschillende heel mooie wiegeliedjes. De melodieën zijn door hun eenvoudige ritme vaak heel goed te gebruiken bij het blokfluitonderwijs. Merkwaardig is dat in bijna al deze liedjes het kind weliswaar getroost wordt en in slaap gewiegd, maar tevens wordt gedreigd met een boze koe of een lelijke slang indien het niet zoet slapen gaat. Vertaling: Op de berg van de wind is een boze koe. Kinderen die huilen komt de koe opeten. Sluit je oogjes, sluimer in, klim in je bedje, slaap gerust. De koe komt ze niet opeten.

Ri-ba se-ru-di bien-to tin un ba-ca ma-lu-cu. Mu-cha-nan cu ta jo-ra ba-ca ta bin co-me nan. Se-ra wo-wo, co-ré bai. Su-bi ca-ma, dru-mi ké-tu. Ba-ca n' ta bin co-me nan!

Als wij deze melodieën lezen zoals ik ze opschrijf, moeten wij nooit uit het oog verliezen dat van de Antilliaanse muziek in het algemeen, en van deze liedjes in het bijzonder, het ritme steeds bij benadering werd genoteerd. De begeleiding wordt met verschillende slaginstrumenten weliswaar duidelijk gemarkeerd, doch de melodie wordt hierboven zeer vrij van ritme geïmproviseerd. Het zal dan ook wel altijd een probleem blijven, hoe deze liedjes geno-

[2] Vertaling zou kunnen zijn, in zoverre woorden geen namen of klanknabootsingen zijn: Consjeisjei. Consjeisjei, kinja, kinja, buurlui, kom eten, kom eten, buurlui kom drinken, kom drinken, Pereré, Pereré, wat een onzin. Pereré, Pereré, wat een onzin.

teerd moeten worden. Een notatie die de werkelijkheid benadert, wordt vaak zo gecompliceerd, dat deze niet leesbaar meer is. Over het algemeen moet de Europeaan, die met schoolkinderen Antilliaanse liedjes uitvoert of instudeert er steeds aan wennen dat het woordaccent, dat volgens ons gevoel met de eerste tel van iedere maat moet samenvallen, juist steeds iets vooruit genomen wordt. Een voorbeeld van een notatie die de werkelijkheid zo goed mogelijk benadert, zonder al te gecompliceerd te worden, is het volgende liedje. Vertaling: Schommelen, wil je schommelen, Bernadin? (2x). Boven op een berg wil ik zijn (3x), opdat ik beter kan zien.

Zo-ja, bo kier zo-ja, zo-ja, Ber-na-din? Zo-ja, bo kier zo-ja, zo-ja Ber-na-din? A-ri-b'un se-ru mi kier ta, a-ri-b'un se-ru mi kier ta. A-ri-b'un se-ru mi kier ta, pa mi mira bon.

Laat ik eindigen met een kostelijk liedje, vol echt Arubaanse humor. Vertaling: Julius dacht: 'Er is gebraden'. Maar toen Julius thuis kwam, was er groente zonder vis! Julius is weggelopen (3x). Julius is gevallen in de armen van zijn [moeder] Nono![3]

Zsjoel a ke-re: 'tin sto-bá', zsjoel a ke-re: 'tin ha-sá'. O-ra zsjoel a je-ga, ta jam-bo sin pisca! Zsjoel a co-ré ... , Zsjoel a co-ré ... , Zsjoel a co-ré, Zsjoel a cai den bra-s'i No-no!

Het is te hopen dat er steeds opnieuw op Aruba mensen gevonden zullen worden, die bereid zijn zich veel moeite te getroosten om onbekende liedjes op te sporen. De tijd dringt, want het aantal oudere Arubanen dat zich uit hun jeugd nog melodieën herinnert, neemt steeds af. Hopelijk zal het spoedig mogelijk zijn, uit de tot nu toe bekende liedjes een selectie te maken en deze uit te geven ten behoeve van het zangonderwijs op de scholen, zodat dit bundeltje in de toekomst naast enkele bruikbare Nederlandse en Engelse liederen op de scholen gebruikt kan worden.

Rien Hasselaar, 'Het volks- en kinderlied op Aruba', *Mens en Melodie*, 16(1961): 267-73.

[3] De gebeurtenis waarnaar dit liedje verwijst, zou echter op Curaçao hebben plaatsgevonden.

Banderita

Lucille Berry-Haseth

De letterlijke Nederlandse vertaling voor 'banderita' is vlaggetje. Een 'banderita' is echter ook een stukje papier, meestal gekleurd, dat aan een takje van bijvoorbeeld de Karawarastruik (Cordia dentata) werd bevestigd. Het takje diende als vlaggenstokje. Op het stukje gekleurd papier (de 'vlag') wordt een ander stuk papier geplakt met daarop een tekst. Zo'n tekst werd op wit papier hetzij gedrukt, hetzij met de schrijfmachine of keurig met de hand geschreven. De inhoud van de tekst kon een steek onder water zijn, een voorval, een spreekwoord of een idiomatische uitdrukking, altijd met een tikkeltje ironie, humor of sarcasme. De tekst bestond uit twee of vier regels, die heel vaak ritmisch liepen. Er bestonden ook prachtige sentimentele, romantische teksten!

Mi Dalia a primintími di planta leli riba mi graf,
mi man ta mas lihé m'a dun'é un rosa na boton.

Mijn liefje heeft mij beloofd lelies op mijn graf te planten,
maar ik ben guller, ik gaf hem nu al een roos in de knop.

Uitleg: een vrouw vertelt hoe haar geliefde, haar 'Dalia', beloofd heeft haar tot na haar dood nog te zullen beminnen; hij zou dan lelies op haar graf planten. Maar in de tweede regel vertelt zij dat zij haar Dalia eerder een geschenk gaf. Zij deed dat nu, in leven, in de vorm van een roos in de knop, d.w.z. haar maagdelijkheid.

Er bestaan banderitateksten die voor zichzelf spreken, weer andere die zich niet meer zo gemakkelijk laten begrijpen, omdat we niet meer over (voldoende) achtergrondinformatie beschikken die als inspiratie moet hebben gediend.

De banderita's verschenen aan het eind van het jaar, in dezelfde periode dat er '*tambú*feesten' werden gehouden. Soms gebruikten de zangers banderitateksten, omdat zij toevallig deze of gene bijzondere gebeurtenis uit het afgelopen jaar ook van sociaal belang achtten om daar over te zingen, maar niet alle banderitateksten waren per se 'tambúteksten'.

Hier volgt een klassiek voorbeeld van klassenjustitie die aan de kaak wordt gesteld. Een eenvoudige, katholieke, zwarte vrouw had verteld dat een vrouwelijke *shon* een verhouding had met een blanke protestantse man, ook een shon, en moest daarom voor het gerecht verschijnen. Zij werd van laster beschuldigd en tot gevangenisstraf veroordeeld. Als zij een blanke protestantse vrouw was geweest, had zij geen gevangenisstraf gekregen. Een van de bande-

rita's van dat jaar had dit voorval tot onderwerp en men zong over hetzelfde incident ook op de tambúfeesten:

Meneer De Jongh van Beek en Donk, bo lei ta malu.
B'a traha misa na piskalat, sin kòrda kèrki.

Meneer De Jongh van Beek en Donk, jouw wet is pet.
Wel een katholieke kerk in de bajes, maar geen protestantse.

Men moet rekening houden met de zeden, gewoonten en wetten uit die tijd. Die waren anders dan nu.

De verspreiding van banderita's is een traditie uit eind negentiende, eerste helft twintigste eeuw. Men kon in Willemstad banderita's kopen, hetzij van venters die ze voor een dubbeltje huis aan huis verkochten o.a. in Pietermaai of bij de kleine winkeltjes die over het raam spulletjes verkochten in *Otrobanda* o.a. op de hoek van de Carthagenastraat en op de hoek van Ma Katea, ietsje voorbij De Jongh's Sporthuis in de Breedestraat Otrobanda, officieel de Surinamesteeg genaamd. Het publiek dat daar langskwam kocht een paar banderita's. Sommige mensen bevestigden de banderita's aan hun hoed, aan hun hoofddoek, aan hun jurk of hemd, in het bijzonder wanneer zij naar de tambúfeesten gingen. Sommigen kochten banderita's voor hun privécollecties of om ze aan hun huisdeur te bevestigen. Weer anderen zonden ze naar een persoon die ze graag mochten of naar een ander die zij juist niet mochten.

Ook op waterglazen bestonden er banderitateksten. Een oudere man vertelde onlangs dat hij in zijn ouderlijk huis een glas had gezien waarop de volgende banderitatekst was gekalligrafeerd:

Kaminda djente ranka
lenga no sa laga di pasa.
Meskos ku Dalia a bai lagami
el a bolbe na mi lado.

De tong pleegt te strelen de plek
waar een kies heeft gezeten.
Zoals Dalia mij heeft achtergelaten
is hij aan mijn zijde teruggekeerd.

Het was een geschenk van zijn moeder aan zijn vader, nadat deze uit Cuba was teruggekeerd om met haar te trouwen, het meisje zijner dromen, dat al die tijd trouw op hem was blijven wachten op Curaçao.

Een dame die in 1913 is geboren, heeft de volgende banderitatekst op een drinkglas gezien:

Amor ku tormento
ta oro ku balor.
Liefde met smart
is goud waard.

Hier volgen nog enkele oude banderitateksten met hun respectieve vertaling en uitleg:

Kada banda di mi slopi
kara di mi Dalia ta stampiá
manera kara di Welemina
riba depchi hulandes.

Aan weerszijden van mijn sloop
is het gezicht van mijn Dalia gedrukt
zoals het gezicht van Wilhelmina
op een Nederlands dubbeltje prijkt.

Deze vrouw wil dat iedereen weet hoe heerlijk de verhouding tussen haar en haar geliefde is en dat haar Dalia zelfs bij haar blijft slapen!

E mama a laga sabi
ku su yu ta señorita.
Puntra e yu pa su kunuku,
buriku a kore kokobié.

De moeder liet weten
dat haar kind nog maagd is.
Het kind naar haar akkerland gevraagd,
daar hebben ezels flink huisgehouden.

Toen puntje bij paaltje kwam bleek dat het meisje helemaal geen maagd meer was; de staat van haar 'akkerland' vertegenwoordigt haar losbandig moreel gedrag.

Tokadó, mi tamburero,
kantu-kantu n'e barí.
Meimei ta kunuku ku su doño,
pa bo mark'i chapi no ked'aden.

Speler, bespeler van mijn tambú,
roer de trom voorzichtig.
Het midden heeft zijn baas,
laat daar geen sporen achter.

Voorzichtig zijn bij het liefdesspel, opdat je geen kind bij mij achterlaat, ik heb namelijk al een andere man.

Ta un palabra tin asina
ku yu muhé ta flamboyan.
Ma yu muhé ta un klechi grandi
pa tapa mama su nesesidat.

Het is enkel maar een gezegde
dat dochters flamboyants zijn.
Een dochter is echter een enorm kleed
om haar moeders noden mee te dekken.

Een dochter is beslist geen prostituee. Als zij de liefde bedrijft tegen betaling, dan is dat om haar moeder die in armoede leeft te helpen.

Un sèn chikí mi konosébo
un sèn chikí ta bo balor.
Bai bende grandi ku Marichi,
pa Marichi bende ku laman.

Ik heb je als een halve cent leren kennen
een halve cent dat ben je waard.
Ga kapsones verkopen aan Marichi,
opdat Marichi ze aan de zee verkoopt.

Marichi is een plaats aan de waterkant in *Punda*, achter 'de Tempel', waar men vroeger fecaliën in zee wierp toen huizen en winkels geen w.c.'s kenden, maar ook waar mensen hun natuurlijke behoeftes gingen doen. De golven die aan land kwamen sleurden deze uitwerpselen dan mee naar zee. Deze banderita drukt uit dat de aangesproken persoon het niet hoog in de bol moest hebben, omdat de schrijver heel goed wist wie hij of zij was.

Ken ku n' por wantami
mi tampoko n' por wanta nan.
Mi hilchi spòrt ta na mi pia,
mi ta kana trapa riba nan.

Wie mij niet kan uitstaan
kan ik ook niet uitstaan.
Met kokette hakken aan mijn schoenen,
loop ik over ze heen.

Ik ben voor geen enkele vijand bang. Ik kan ze allemaal aan.

Enkele banderitateksten uit de collectie van May Henriquez-Alvarez Correa zijn van Elis Juliana. Ze geven in typisch Julianastijl stof tot nadenken:

Ai hòmber ku ta kana bati pechu
broma k'e tin kuarenta yu,
no lubidá di bisa tambe
ku nan tur ta blo sunú.

Ach, mannen die zich op de borst slaan
en pochen dat zij veertig kinderen hebben,
vergeet ook niet te zeggen
dat deze allemaal poedelnaakt zijn.

Mi ta kome funchi ku suku
bebe mi awa, drumi sosegá,
pa ora doño pèrdè su galiña
e n' pasa wak den mi kurá.

Ik eet *funchi* met suiker
drink water en ga vredig naar bed,
zodat als een eigenaar zijn kip mist
hij die niet op mijn erf komt zoeken.

De traditie van de banderita is niet in haar originele vorm voortgezet. Groepen die nu sociale en culturele activiteiten organiseren op Curaçao bootsen zo nu en dan deze gewoonte na. Het takje is nu vervangen door een satéstokje. Zij gebruiken hierbij bestaande traditionele teksten, maar soms ook nieuwe, en delen die uit of verkopen ze om fondsen te werven.

Maar ik zou graag opnieuw de smaak willen proeven die de banderitateksten van weleer hadden. De wens om een hele geschiedenis te lezen, samengevat in twee of vier regels, zal waarschijnlijk blijven wat hij is: een romantische, onvervulbare droom.

Lucille Berry-Haseth, 'Banderita', *Kristòf*, 9-2(1994):1-10; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Christa Roose-Weijer.

Oude oogstliederen weerklinken tussen Curaçaose heuvelen

Han Kamerling

Uit de tijd, dat onze pastoors in plaats van auto nog paard reden, dateert het mooie gebruik dat de parochianen na het binnenhalen van de oogst hun pastoor een deel van de oogst voor het onderhoud van zijn paard gingen aanbieden. Het dorp Rincón op Bonaire schijnt hiervan het middelpunt te zijn, maar ook op Curaçao wordt het wel gedaan. [Het oogstfeest], dat op Bonaire *simadán* en op Curaçao *seú* genoemd wordt, vormt een grote festiviteit in de *cunucu*.

Eergisteren is voor het eerst sedert jaren zulk een oogstfeest op Curaçao weer gevierd. Pastoor Julio Henriquez van de parochie San Wilibrordo in het gelijknamige oord was het middelpunt. Van heinde en verre uit deze ongeveer 1500 zielen tellende doch wijd uiteen liggende parochie kwamen de cunucubewoners aanzetten. Goede oogsten zijn zeldzaam en het oogstfeest nog meer. Onder de vele belangstellenden was pater Raphael Bührs O.P., welke bekende volkskenner getuigde dat hij in de 33 jaren dat hij hier was, nog nimmer een oogstfeest had medegemaakt. Enkele malen is een oogstfeest weliswaar gehouden in deze lange tijd, doch het getuigt wel, hoe zeldzaam deze feesten zijn. Pater Willibrordus de Barbanson O.P., die ongeveer tien jaren geleden pastoor van de parochie van den heiligen Ludovicus Bertrandus te Rincón op Bonaire was, vertelde dat het feest daar elk jaar nog voorkomt, omdat men daar meer van het rumoer der wereld verwijderd is. Deze pater, de redacteur van het meest gelezen blad des staatsdeels La Cruz, heeft indertijd een studie van het oogstfeest te Rincón gemaakt en hierover ook gepubliceerd in de *St. Dominicuspenning* (nr. 111 van voorjaar 1933) en de *West-Indische Gids* [jrg. 16, 1933/4]. Van deze artikelen maakten wij – met toestemming des schrijvers – een dankbaar gebruik bij dit artikel.

Het oogstfeest en alle folklore is hier helaas aan het verdwijnen. Eergisteren viel het reeds op, dat slechts de ouderen nog dansen en de liedjes kennen, maar dat de jongeren erbij staan te kijken. Men zou veronderstellen, dat juist de jeugd zich allereerst in de dans zou vermeien. De grote waarde van pater de Barbansons artikelen is, dat hij de liedjes heeft nagezocht en op schrift gesteld. Die zijn dus althans voor het nageslacht bewaard. Verschillende woorden komen in het hedendaagse Papiaments niet meer voor. Een woord als 'mailoo' komt zowel op Bonaire als ook eergisteren op San Wilibrordo voor, doch de betekenis is verloren gegaan. De tekst van de liedjes geven wij in de loop van dit artikel weer, ofschoon men er rekening mede moet houden dat veel meer van zulke liedjes in omloop zijn. De gegeven teksten betreffen de kernen van overal gelijke liedjes. Naar de vlekken en cunucu's komen ver-

schillen voor. Het ware der moeite waard geweest, indien iemand aanwezig ware geweest om de muziek te noteren, want voor zover ons bekend is die nog nimmer op schrift gezet, zodat zij dreigt verloren te gaan.

In verband met de vasten was de viering van het oogstfeest op de Tweede paasdag gezet en vroeg in de morgen zag men de scharen landzaten, allen op hun paasbest – letterlijk – uitgedost optrekken. Op koehoorns en ijzeren buizen werd muziek gemaakt. Gebundelde maïs versierd met meloentjes, watermeloenen en bloemen – teken der vruchtbaarheid – werd medegevoerd. Op haar hoofden droegen de vrouwen korven met maïs, soms kratten en blikken of zakken. Gemiddeld schenkt elkeen een of twee zakken, een wel heel grote gave voor de over het algemeen niet zo rijk bedeelde cunucubewoners. Alles bijeen bedroeg de eergisteren aangeboden maïs zeker wel een 200 gulden aan waarde.

Bij de belangstellenden merkten wij een aantal pastoors en geestelijken op, een groot aantal fraters, den bekenden commandant van de kazerne Habaai, Luitenant George Seppen met echtgenote, bekend om hun interesse voor folklore. Dr. Christiaan J.H. Engels en eegade, die zich eveneens zo sterk voor volksgebruiken interesseren, en enkele anderen.

Speciale dansen werden uitgevoerd als huldebetoon aan de zusters van San Wilibrordo, daarna trok de stoet naar de zitplaatsen der genoden, waar onder het geroep van 'biba Henriquez' [lang leve pastoor Henriquez] dansen werden uitgevoerd, alles met de korven, kratten en zakken op het hoofd! Vlaggen werden medegevoerd en gezwaaid, de voorzangster enthousiasmeerde de scharen. Pastoor Henriquez sprak zijn parochianen toe en zeide dank voor alles wat zij gaven in een geestige en met veel elan voorgedragen toespraak, die niet naliet de mensen hartelijk te doen lachen. Onder het zingen van rithmische liederen werd de maïs tenslotte in de schuur, het mangasina, aangestampt, zo vast mogelijk om muizen en ratten het snoepen te beletten. Dit feest wordt practisch alleen maar gevierd als er goede oogst is, met droge en halfdroge jaren kan het niet lijden om van het weinige eten nog te komen offeren, want het oogstfeest beoogt juist om de pastoor maïs te brengen.

Half januari, in de gunstige jaren althans, komt Buchi Albe [of Buchi Albu], de door-niemand-aangestelde maar door iedereen erkende hoofdleider van het oogstfeest, een jeremiade houden bij den pastoor over de slechte tijd, de weinige regen, de oogst, die maar zo-zo zal zijn, en vooral over de vogels die nu zo'n grote schade aanrichten in de maïs op de velden, en of de pastoor dan wel zo goed wil zijn te beginnen met de 'misa di pahara', dat wil letterlijk zeggen de vogelenmis, wat practisch betekent om de eerste zondagsmis van vijf uur te verzetten op vier uur, opdat de bevolking na de heilige mis gelegenheid heeft naar de velden te trekken om daar klaar te staan tegen zes uur, als de vogels, die vooral in het eerste morgenuur het meest vernielzuchtig zijn, te verdrijven met geschreeuw.

In begin maart is de maïs rijp. Dan snijdt men de kolven van de stengels, later snijdt men ook de stengels af, waarvan men het sappige onderstuk kauwt, evenals suikerriet, hoewel dat laatste om de zoetigheid een grotere tractatie blijft. De wel een goede twee meter hoge stengel wordt later als voedsel voor de geiten en ezels en ook wel voor dakbedekking gebruikt. Op de dag door den eigenaar bepaald, gaat heel de familie met de behulpzame vriendenschaar het veld in, trekt de hoge maïsstengels wat neer en snijdt de kolven er af, wat met een gewoon mes gebeurt, maar met het heft in de hand en de stompe kant van het mes tegen de pols. Zo snijdt men met het scherpe gedeelte met een wip van zich af. Men snijdt dus eigenlijk op dezelfde manier als een timmerman zaagt, m.a.w. niet zoals in Nederland naar-zich-toe, maar precies omgedraaid, van-zich-af, met de tanden ook natuurlijk naar buiten. Misschien is de pols der landzaten anders ontwikkeld dan bij ons, want – zoals men ook wel eens in de stad kan zien – ook kleine pakjes draagt men (voor zover niet op het hoofd) op het holle van de hand, die men langs de schouders achterover buigt.

Is het veld echter groot of zijn de aren te hoog opgeschoten, dan kapt men die meteen met een lang mes, om de kolven gemakkelijker van de gevallen aren af te snijden. Zodra de zon wat hoog staat en het vocht van de nacht opgedroogd is, vangt men aan met het snijden onder gezang, het liefst begeleid door het geluid van het geblaas op een grote zeeschelp. Bij het woonhuis op het veld staat ook een mangasina van twijgen en leem opgetrokken, nu versierd met de Nederlandse vlag en een al maanden-van-te-voren uitgezochte, mooie volle maïsstok. Daarheen slepen de kleineren, die medehelpen, het gesnedene, dat later vast aangestampt, om bederf tegen te gaan, in het magasina geborgen kan worden.

Van de verte al klinkt nu het gezamenlijke lied van de in het hoogbegroeide veld onzichtbare werkers:

nos a piki tur
nos a hunta tur
ata e có t'ai cá
ata e có t'ai cá
pirkichi tin yabi di magasina

[wij hebben alles geplukt
wij hebben alles bijeengebracht
nu gaat de oogst huiswaarts
nu gaat de oogst huiswaarts
de parkieten hebben de sleutel van de schuur]

of het nog meer geliefde: cantica mailoo

asina mailoo ee
asina mailoo ee
cunucu 'i N ... , m'a sali ee
m'a bebe biña pa awa ee
asina mailoo ee
asina mailoo ee
Tata 'i cielo a basha pa nos ee
nos a recibié contento ee
asina mailoo ee etc, etc.

zo is het oogstfeest ee
zo is het oogstfeest ee
Ik kom van het veld van N ... ee
ik heb wijn in plaats van water gedronken ee
zo is het oogstfeest ee
zo is het oogstfeest ee
[de hemelse Vader heeft met kwistige hand gestrooid ee]
wij hebben het met tevredenheid ontvangen ee
zo is het oogstfeest ee

En bij ieder lied wordt die laatste ee aangehouden en eindigt met een gillerig slingertje.

Evenals bij bijna al hun liederen zingt ook hier één voor en al de snijders en vooral de snijdsters doen hun best bij het onveranderlijke refrein, dat meestal maar bestaat uit enige woorden, zoals: asina mailoo ee. Vraagt men nu wat dat woord mailoo betekent, dan zal men ten antwoord krijgen: hetzelfde als simadán of seú. Een ding is duidelijk: de cunucubewoners bedoelen het oogstfeest ermede, maar waar dat woord nu verband mede houdt, dat kan niemand vertellen. Waarschijnlijk zijn het woorden, die hier verzeild zijn geraakt uit de zogenaamde lenga di Guiné. Een of andere ingevoerde slavengroep zal dat woord in zijn goede vorm hier wel het eerst gebruikt hebben en daarna zal het overgenomen zijn door hun lotgenoten, die hen niet verstonden en door hen, samen met de kindskinderen van de oorspronkelijke groep, verbasterd zijn tot mailoo en simadán. Men treft het bijna in elk liedje aan. Een ander voorbeeld van zulk een oud woord, welks betekenis verloren schijnt te zijn gegaan, is *densio* [spreek uit: densiyó] in het volgende liedje, ook onder het snijden gezongen:

mi dalia, mi dalia, mi densio	mijn liefje, mijn liefje, mijn Densio
densio pa caba awe	om het vandaag allemaal af te ronden
mi dalia, mi dalia, mi densio	mijn liefje, mijn liefje, mijn Densio

densio Maria, Leonor	Densio, Marie, Leonoor
mi dalia, mi dalia, mi densio	mijn liefje, mijn liefje, mijn Densio
hero cayente pa caba awe	Zet de vaart erin om het vandaag af te krijgen
mi dalia, mi dalia, mi densio	mijn liefje, mijn liefje, mijn Densio

Dat hero cayente: warm ijzer komt meermalen voor en heeft altijd een soort betekenis om voort te maken. Hier heeft u het weer:

Batié, bati Lala! Solo na awa[1]
pa nos bati Lala
Batié, bati Lala!
hero cayente pa nos quima Lala
quim'é, quima Lala.

Sla haar, sla Lala! Zon op water
laten wij Lala slaan
Sla haar, sla Lala!
[heet ijzer om Lala mee te schroeien]
Verbrandt haar, verbrandt Lala

Het zou niet te verwonderen zijn als hier achter zit de betekenis, dat de zon zo brandt, dat ze water zweten, maar wat moet die arme Lala? Een gebruikelijke naam is het niet; is het een verpersoonlijking van de maïsstengels? Veel tijd om daarover te piekeren gunt men niet, want daar gaat het weer met frisse moed:

Sansianá t'un tera bunita
hoeree, aee, Sansianéé
Sansianá ta un tera di placa
mester rondué pa caba awe

Sansianá is een mooi land
hoeree, aee, Sansianéé
Sansianá is een land met geld
[We moeten voortmaken om het werk vandaag nog af te krijgen]

De twee volgende liedjes zingen ze bij het maïs maaien, maar ze worden ook wel gebruikt bij het stenen sjouwen:

[1] Oorspronkelijk zou in plaats van 'solo na awa' de tekst hebben geluid: 'soga na awa': touw in het water. Met het touw zou Lala geslagen worden.

Bon wowo mira e cara di appel[2]
bon wowo miré
bon wowo mira e wowo 'i soño
bon wowo miré
bon wowo mira e boca 'i sunchi
bon wowo miré
bon wowo mira nos N ...
bon wowo miré
bon wowo mirele pa su mama
bon wowo miré

[Moge] een goed oog die bolle wangen zien
een goed oog
[moge] een goed oog die dromerige oogjes zien
een goed oog
[moge] een goed oog dat pruimenmondje zien
een goed oog
[moge] een goed oog onze N ... zien
een goed oog
[moge] een goed oog haar voor d'r moeder zien
een goed oog

Nenéa bam cunucu
bam cunucu bam piki boonchi
Nenéa bam cunucu
bam cunucu bam coba pinda.
Nenéa bam cunucu
bam cunucu bam pasa bon
Nenéa bam cunucu
bam cunucu, bam cunucu
Nenéa bam cunucu

Nenéa[3] kom mee naar het veld
kom mee naar het veld om bonen te plukken
Nenéa kom mee naar het veld
kom mee naar het veld pinda's graven
Nenéa kom mee naar het veld
ga mee genieten op 't veld
Nenéa kom mee naar het veld

2 *Bon wowo mir'é* is een vaste uitdrukking, een wens uitgesproken tegen de moeder met haar jonge dochter als men ze tegenkomt.
3 Cornelia of Helena.

kom mee naar buiten, op het veld
Nenéa kom mee op het veld.

Maar op een andere melodie gaat:

brio brio pa nos bai
rumannan brio pa nos bai, ee!
Si nos caba awe nos lo wapa
brio brio pa nos bai
rumannan brio pa nos bai, ee!
Si nos traha bon nos ta bebe bon
brio brio pa nos bai
rumannan brio pa nos bai, ee!

laten we werken met enthousiasme
broeders en zusters, lust (moet er zijn) om te werken, ee!
Als wij nu klaar komen zullen wij dansen
laten we werken met enthousiasme
broeders en zusters, laten wij lustig werken, ee!
Als wij goed werken drinken wij ook goed
laten we werken met enthousiasme
broeders en zusters, laten wij lustig werken, ee!

Met opnieuw aangewakkerde ijver gaat men dus weer aan de slag, daar past een nieuw lied:[4]

Draai man, cohé,
draai man, cohé,
rumannan,
pa nos dun'e barco
su [despacho] p'e bai
aé, anto riba un palo 'i caballeréy
dia a cai caba,
dia a cai caba,
rumannan,
boso cayentá hero
p'e caballero adios
aé, anto riba un palo 'i caballeréy.

[4] Hier wordt een *Kantika di barka barku* geciteerd, een lied dat werd gezongen terwijl goederen aan boord van een schip werden geladen.

[Pak de bundels beet, snel]
Pak aan, pak beet.]
broeders en zusters,
opdat wij het aan de bark kunnen geven.
als zijn vracht om er mee weg te gaan
aee, dus op een houten paardeboel (?)
de avond valt al,
de avond valt al,
broeders en zusters,
[maak voort]
om den ruiter vaarwel (te zeggen)
aee, dus op een houten paardeboel.

Hoeveel liedjes hebben ze nu al gezongen, altijd met op het eind een uitgerekte eee, het wordt dus tijd, dat nu de letter aaaa eens aan de beurt komen:

Tobo cu laba qui lo 'n por laba 'ya
a keli manbéa!
washi cu washa 'qui lo 'n por washa 'ya
a keli manbéa!
hero cu corta 'qui lo 'n por corta 'ya
a keli manbéa!
bebida cu bebe aqui lo 'n por bebe aya
a keli manbéa!

De tobbe waarin je hier wast, [daar] zul je niet ginds in wassen
a keli manbéa!
het wasbord waarmee je hier wast, [daar] zul je niet ginds mee wassen
a keli manbéa!
het ijzer waarmee je hier snijdt, [daar] zul je niet ginds mee snijden
a keli manbéa!
de drank die je hier drinkt, [die] zul je niet ginds drinken
a keli manbéa!

En al bevroedt ook niemand meer de juiste betekenis, toch zingt men ook erg graag:

Viriri pa caba unbez
oh viriro!
viriro pa N ... awe
oh viriro!
viriro pa nos wapa awe

oh viriro!
Viriro (maakt voort?) om zo klaar te zijn
oh viriro!
viriro om nu N ... (te helpen?)
oh viriro!
viriro, dat wij nu kunnen dansen
oh viriro!

Ook worden er liedjes gezongen, waarbij het verband met het maïs snijden al helemaal verloren is, als er tenminste ooit verband zij geweest. In de algemene vreugderoes komen alle mogelijke liedjes weer naar voren, ook al zijn die met hun oogstvreugde lijnrecht in strijd, zoals het verlangen naar den vreemde in het volgende:

Panamá mi quier bai!
maske mi muri na camina
Panamá mi quier bai!
maske mi queda lamar
Panamá mi quier bai!

Ik wil naar Panama!
hoewel ik onderweg kan sterven
ik wil naar Panama!
[hoewel ik op zee kan verdrinken]
ik wil naar Panama!

Zelfs liedjes die slaan op tambúdansen worden soms gehoord, al zullen de nettere families ze dikwijls niet dulden op hun terrein:

Mi n' tabata sabi cu ta bo!
tocador di wiri ta bo!
mi n' ta ta sa cu ta bo!
batidor di cuero ta bo
mi n' ta sa cu ta bo!
hacidor di bruha ta bo
mi n' ta sa cu ta bo!
hacidor di redo ta bo
mi n' ta sa cu ta bo!

[Ik wist niet dat jij het was!]
je bent een *wiri*speler
[Ik wist niet dat jij het was!]
een *tamboer*speler ben je

[Ik wist niet dat jij het was!]
een heksenmeester ben je
[Ik wist niet dat jij het was!]
een roddelaar ben je
[Ik wist niet dat jij het was!]

Zo gaat het onvermoeid door, tot om een uur of vier alles is gesneden. Dan verzamelt men zich bij het magasina of magazijn, waarbij op een open plek onverwijld wordt overgegaan tot het toppunt van de dag: het *wapa*.

Wapa is natuurlijk een dans, een soort reidans, waarbij men in twee rijen tegenover elkander op en neer danst, onder het zingen van allerlei simadán- of seúliedjes. Daartoe wordt eerst het orkest versterkt; bij de zeeschelp komt de wiri, een geribbelde koperen staaf, waarlangs met een grote ijzeren spijker of een staafje (een afgekloven botje kan ook dienst doen) wordt gestreken. Verder is onmisbaar, een imitatietamboer, meestal een leeg benzineblik of een omgekeerde zinken wastobbe, waarop met de handen getrommeld wordt. De blazers zijn niet volledig zonder een koehoorn, die een doffer geluid geeft dan een zeeschelp. Bij dat orkest zit ook de 'voorzangster', die het eigenlijke lied zingt, waarop de wapa-dansers het refrein geven. Nog liever evenwel danst de voorzangster al zingend het orkest toe, terwijl achter haar rug de overigen elkaar toedansen.

De oorsprong van de wapa-dans schijnt men te moeten zoeken in het vast instampen van de maïskolven in de schuur, door er op te lopen, waarbij men door het inzakken een waggelgang heeft. De sier-maïsstengel, het symbool van het vruchtbaarheidsfeest, die de gehele dag als pendant van de Nederlandse vlag den bewoners de plaats gewezen heeft waar het feest zal zijn, wordt nu in triomf in het midden van de feestenden medegedragen. En dan gaat het fris en vrolijk, alsof ze de gehele dag nog niets gedaan hadden, eerst een lied dat hun aankomst moet melden:

Ma, m'a yega, m'a yega, ho Beluchi, m'a yega ee
m'a yega, m'a yega, bin habri pa mi drenta ee
m'a yega, m'a yega, ho Beluchi, m'a yega ee
m'a yega, m'a yega, cara contento m'a yega ee
m'a yega, m'a yega, ho Beluchi, m'a yega ee
m'a yega, m'a yega, maske ta laat
ma mi a bini ee

[Maar, ik ben er, ik ben er, ho Beluchi, ik ben er ee
ik ben er, ik ben er, doe open en laat mij binnen ee
ik ben er, ik ben er, ho Beluchi ik ben er ee
ik ben er, ik ben er, met een blij gezicht ben ik gekomen ee

ik ben er, ik ben er, ho Beluchi, ik ben er ee
ik ben er, ik ben gekomen, al is 't laat
toch ben ik gekomen ee.]

Behalve zij die de gehele dag daar gewerkt hebben, komen nu ook kennissen en genodigden aanzetten om het oogstfeest mede te komen vieren. De voorzangster, al zijn er meestal ook twee die elkander aflossen, beginnen zo iets te voelen, dat haar kelen droog gaan worden, temeer daar zij de mannen een tippertje rum naar binnen zien slaan, zij krijgen dus het recht op een klein glaasje jenever, tot op zijn hoogst twee, want die sterke rum, dat weten ze wel, is mannendrank.

Die Beluchi, hierboven bezongen, dat is papa Beluchi, eigenlijk een pop, die als vogelverschrikker dienst doet, maar die later nog een speciale rol krijgt bij het oogstfeest des pastoors. Ze zijn nog met 'm'a yega' bezig, of de ene rij vormt zich al achter de andere, of, als daar geen plaats meer zij, dan maar rechthoekig in de richting van de anderen. Een plaatsje is al spoedig gevonden, want wapa is maar drie danspasjes vooruit en drie danspasjes achteruit en is daar ook al geen plaats voor, dan is er toch altijd wel plaats drie minieme voetschuifelingetjes met corresponderende schokjes van het onderlijf.
Dankzij ook de aanvoer van verse krachten klinkt het op:

Dan, simadán ee!
cunucu grandi a caba awe
Dan, simadán ee!
cunucu grandi di N ...
Dan, simadán ee!
carni capá m'a come aya
dan, simadán ee!
m'a bebe biña pa awa
Dan, simadán ee!

Dan, simadán ee!
een groot veld is nu klaar
dan, simadán ee!
het grote veld van N ...
dan, simadán ee!
vlees van een [gecastreerde] bok heb ik daar gegeten
dan, simadán ee!
ik heb wijn in plaats van water gedronken
dan, simadán ee!

Men ziet, in het lied wordt er al aangedacht om den inwendigen mens eens te gaan versterken, want ze ruiken al dat kokkie in de pannen roert en dat doet ze vandaag met extra goede zin, want al is het dan maar in haar eentje en zonder dat anderen het zien, zij staat ook niet stil voor haar potten en pannen, ook in de keuken 'wapaat' men. Dat het nu naar eten gaat ruiken getuige ook:

Qui dia comader a mata e capá?
dialuna ee!
Paquico comader n' manda bisa mi?
mi n' sa no!
Ta pa haragán?
mi n' sa no!
Ta pa sicatero?
mi n' sa no!

Wanneer heeft mijn comader de [gecastreerde] bok geslacht?
Maandag ee!
Waarom heeft mijn comader geen boodschap daarvan gestuurd?
ik weet het niet!
Is het om de gulzigheid?
ik weet het niet!
Is het uit gierigheid?
ik weet het niet!

Nu komt de beroemde comader ook nog eens op de proppen en dat moet ook wel, omdat geen Curaçaose toestand denkbaar is zonder een comader en een compader, waarmede men de werkelijk bestaande en zelfs enigszins innige betrekking aanduidt van een peeter en een meeter, en al hebben zij elkander vroeger ook niet of nauwelijks gekend, nadat zij beiden hetzelfde petekind hebben, zullen ze elkander nooit anders meer noemen dan comader en compader. Maar wij hebben weinig tijd voor dat soort familiebetrekkingen, want daar gaat het weer van:

Banwan simadán ee!
hunga bunita k'e simadán
banwan simadán ee!
p'e simadán n' bai laga nos
banwan simadán ee!
Tata 'i cielo a manda pa nos
banwan simadán ee!

Banwan simadán ee![5]
[Pronk maar met dit oogstfeest]
banwan simadán ee!
opdat dit oogstfeest niet onze neus voorbij gaat
banwan simadán ee!
de hemelse Vader heeft het ons gezonden
banwan simadán ee!

Er wordt nu zelfs nog een heel oud lied voor de dag gehaald, al hebben ze er de nieuwste modewoorden ingevoegd:

Esta un aña'i bisti bunita
ay Paramaribo!
esta un aña'i yena pep
ay Paramaribo!
esta un aña'i yega laat
ay Paramaribo!
esta un aña'i maï chiquito
ay Paramaribo!

dit is een jaar van fijne kleren
ay Paramaribo!
dit is een jaar vol fijne [pittige] dingen
ay Paramaribo!
dit is een jaar van yega-laat-hoeden
ay Paramaribo!
dit is een jaar van de kleine maïs
ay Paramaribo!

Yega-laat-hoeden zijn strooien hoeden met heel grote randen, liefst donkerrood of groen gekleurd, als tenminste de hele hoed niet van gekleurd stro is. Hun naam is tegelijk met de hoeden zelf in de mode gekomen en, naar men beweert, werden ze eens besteld door een handelshuis op Curaçao om voor de kerstdagen verkocht te worden, maar laten ze nu net een dag te laat aankomen (vandaar yega laat = te laat komen).

Voor de variatie wordt nu het wapa een ogenblik gestaakt en gaan wij over naar de wals, die men twee aan twee danst, maar het aandeel van de dansenden in de zang blijft en in het volgende liedje onder de vorm van het refrein: 'den steef', waarmede men zeggen wil: 'op andermans kosten leven'. Het zal niet moeilijk zijn in dit liedje een oorspronkelijk tamboerliedje te zien:

[5] Banwan of bawan heeft het verbasterde Nederlandse woord 'baas' waarschijnlijk als eerste element, terwijl het 'wan' een verbastering is van Juan of van Jan.

Delegá a priminti mi un rench'i oro
den steef
delegá a priminti mi tur cos di moda
den steef
delegá a piriminti mi casamento
den steef
delegá a piriminti mi m' el a enganja mi
den steef
delegá a bai
den steef
el a habri bachi bai
den steef
el a plama paña bai
den steef
pasa bon mi delegá
den steef
goza bon mi delegá
den steef

Mijn vrijer heeft mij een gouden ring beloofd
den steef!
mijn vrijer heeft mij alle mododingetjes beloofd
den steef!
mijn vrijer heeft beloofd mij te trouwen
den steef!
mijn vrijer heeft mij beloofd, maar hij heeft mij bedrogen
den steef!
mijn vrijer is weg
den steef!
hij is weggegaan met zijn jasje open
den steef!
[hij is ervandoor gegaan]
den steef!
het ga je goed, mijn vrijer
den steef!
vermaak je goed, mijn vrijer
op andermans kosten

Zeer begrijpelijk dat ze zichzelf zo nu en dan onder de bedrijven een rummetje gunnen, dat is om 'op stem' te blijven tot het einde van de dag, wat ook het einde van het feest betekent.

Tegen de tijd, dat overal de oogst binnen is, wordt bepaald welke dag het

grote oogstfeest voor iedereen zal zijn op het erf of plein van de kerk. De reeds genoemde Buchi Albe is thuis al in actie geweest om drie grote poppen te maken en die aan te [kleden]: dat zijn papa Beluchi met zijn eega *shi* Marie en hun kind: Rondan. Is de oogst niet zo heel goed uitgevallen, dan maken ze maar twee poppen en zeggen dan, dat shi Marie dat jaar gestorven is. Kwam vroeger dat gezelschap van de familie van papa Beluchi op den ezel aanzetten, tegenwoordig doen ze het niet minder dan per auto. En achter papa Beluchi aan komen de nodige kijklustigen met als kern een hele hoop kisten, zakken of manden vol maïs op hun hoofden om dat als gave aan te bieden aan den pastoor. En dat hele geval en masse komt al dansend onder de zang: 'wapa mailoo' opgetogen het kerkplein op tot voor het huis van den pastoor, die de offeraars al spoedig naar een schuur begeleidt waar ze hun gaven deponeren en als dank, behalve een lachend gezicht en een goed woordje, een kukúy (een zelf gebrouwen, prachtig rood, rumlikeurtje) krijgen. Dan pas begint het wapa en het gezang, begeleid door het orkest, onder veel gesol met de poppen die ook mee moeten dansen. Van moe worden geen sprake, van warm zijn nog minder, van dansen des te meer. Alleen de voorzangster kan het niet volhouden en daarom dagen er ook twee op, die om beurten haar plicht vervullen met een ernst en toewijding alsof het de heiligste zaak van de wereld golde.

Begrijpelijk daarom de spijt dat het al donker begint te worden, als zij volgens hen er net smaak in beginnen te krijgen, er moet dus tot slot wat dols gedaan worden, papa Beluchi, och arme, hij moet ondergaan, tot het volgend jaar, *si Dios quier* [als God het wil], hij moet dan maar sterven en daartoe wordt hij op een ezel gezet om er mee rond te dollen tot zijn kop er afgeslagen wordt, *e pobercito* [och arme]!

Het wordt al aardig donker, het uur van afscheid, helaas, en daarom slaat de wapa zang om in:

Bonochi nos ta bai!
ayo bonochi, pasa bon
bonochi nos ta bai!
papia bonochi na cas
bonochi nos ta bai!
nos ta yama danki pa trato
bonochi nos ta bai!

Goede avond, wij gaan naar huis!
dag, goede avond, hou je goed
goede avond, wij gaan naar huis!
zeg ze thuis goede avond
goede avond, wij gaan naar huis!
wij danken voor de goede behandeling
goede avond, wij gaan naar huis!

Zulk een uiting van folklore als eergisteren te San Wilibrordo, ook al deed de jeugd dan slechts in zwakke mate mede, is althans heel wat anders dan wat er in Europees Nederland voor de oorlog met kunst- en vliegwerk ineen geflanst werd aan volksdansen van kantoormeisjes. Nog erger is New York, waar vrouwen in een samenraapsel van Zeeuwse, Bunschotense, Drentse en Brabantse dracht op fancyfairs laten zien wat onze nationale cultuur zou zijn. De klompen – waar immers heel Nederland op loopt – dan niet te vergeten natuurlijk. Het ware te hopen, dat ons Departement van Volksontwikkeling pogingen in het werk stelde om althans hier te behouden, wat Curaçao nog aan folklore bezit.

Han Kamerling, 'Oude oogstliederen weerklinken tussen Curaçao's heuvelen', *Amigoe di Curaçao*, 28 april 1943.

Het oogstfeest

Met grote belangstelling heb ik het artikel over 'het oogstfeest' gelezen in No. 3887 van uw blad en, om u de waarheid te zeggen, het is de beste beschrijving die ik van zo'n feest gelezen heb. Ik heb het artikel dan ook uitgeknipt en in een schrift geplakt samen met andere stukken, die m.i. moeten worden bewaard voor de geslachten die na ons komen. Het is mij echter opgevallen dat u samen met de echte oude oogstliederen die in de oude tijd (niet zo heel lang na de emancipatie, laten we zeggen omstreeks 1890) gezongen werden, ook die opneemt, van jongeren datum, die ingeslopen zijn en met de echte *Simandán* of *Seú* niets te maken hebben, zonder dat u den lezers daarop opmerkzaam maakt.

Als jongen bracht ik de vacantie door bij mijn grootmoeder op de plantage Brievengat, waar ik de gelegenheid had meer dan eenmaal het oogstfeest, dat toenmaals nog dikwijls plaats had, bij te wonen. Ook was ik eens tegenwoordig bij het aanbieden van een gedeelte des oogstes aan pastoor Frie op Santa Rosa. Later heb ik de oogst twee maal zien binnenhalen op Bonaire, namelijk eens op Tras di Montagne en een op Rincón. Het was omstreeks 1907, toen het feest op Curaçao reeds begon te verwateren.

Ik schrijf u dit alles niet om u te vervelen, maar omdat ik denk dat u er misschien belang in stelt om te weten welke van de liedjes wel en welke niet tot de 'Simadán' behoren. Is dit niet het geval, dan verscheurt u deze brief maar. Misschien weet u het, maar misschien weet u het ook niet, hoe die later ingeslopen liedjes zijn ontstaan en, daar ik vermoed dat dit laatste wel het geval zal zijn, zal ik maar beginnen met u te vertellen dat zij het product zijn van ene bekenden Curaçaosen musicus (en dichter?) die reeds geruime tijd ter ziele is. Hij had de gewoonte om wanneer het kerstfeest en nieuwjaar op handen was, een of meer van de voorzangers of voorzangsters bij *tambú*dansen (cantadó na tambú) bij zich te laten komen en hun de door hem gecomponeerde liedjes voor te spelen en voor te zingen. Meestentijds waren het hekeldichten op bekende of beruchte personen, soms ook hadden ze betrekking op gebeurtenissen waarover veel gesproken werd. Tot deze liedjes behoren nu de volgende door u opgenomen:

'Bati Laila': Ik kan me best herinneren toen dat lied voor het eerst werd gezongen en de persoon die moest worden afgeranseld was een jaar of twee geleden nog in leven;

'Panamá mi ke bai': ontstond in de tijd van de Franse poging tot doorgraving van het Panama-kanaal;

'Esta un aña di bisti bunita': heeft zijn ontstaan te danken aan de aanleg van de spoorweg in Suriname, toen een groot aantal Curaçaose arbeiders werd gecontracteerd en van een flink handgeld voorzien (omstreeks 1903 of 1904);

'Delega a priminti': ofschoon ik de reden van het ontstaan niet weet noch

de tijd, doch zeer zeker niet vóór 1900.

Ten slotte een verzoek: Als u het der moeite waard acht om de door mij gemaakte opmerkingen te publiceren, noemt u dan als het u belieft mijn naam niet.

Naschrift [van de redactie van de *Amigoe di Curaçao*]: Wij zijn den inzender wiens naam wij helaas op zijn verzoek moeten weglaten, ten zeerste dankbaar voor zijn opmerkingen. Inderdaad was ons het meeste niet bekend en daar dit met de meeste lezers ook wel het geval zal zijn, publiceren wij een en ander graag. Wij danken den inzender hartelijk.

'Het oogstfeest', *Amigoe di Curaçao*, 1 mei 1943.

Liederen van weleer

Hoe kunnen wij leven?
[Klaaglied]: In vroegere tijden was het leven van mensen met een donkere huidkleur jammerlijk; zij konden niet vooruitkomen in de maatschappij. Minachting kregen ze dagelijks op hun brood. Gezongen door Teodor Juliana uit de wijk Zjaro.

Di ki manera, ééééé'h
di ki manera nos ta biba na mundu
cu pecado di mundu tur
ta desola 'i nos!

Hoe kunnen wij leven, eeeeeh
hoe kunnen wij op aarde leven
wanneer elke willekeurige zondaar
ons verdriet aandoet!

Di ki manera, ééééé'h
di ki manera nos ta biba na mundu
cu pecado di mundu tur
ta traiciona 'i nos!

Hoe kunnen wij leven, eeeeeh
hoe kunnen wij op aarde leven
wanneer elke willekeurige zondaar
zo onbetrouwbaar blijkt!

Di ki manera, ééééé'h
di ki manera nos ta biba na mundu
cu pecado di mundu tur
ta lanta contra nos
di ki manera ééééé'h.

Hoe kunnen wij leven, eeeeeh
hoe kunnen wij op aarde leven
wanneer elke willekeurige zondaar
!tegen ons is!
hoe kunnen wij leven, eeeeeh

Caiman djucu
Toen op Curaçao de klok op 1 Juli 1863 werd geluid ten teken dat de slavernij werd afgeschaft, waren de slaven dolblij; de koning had hen vrij gekocht van de blanke slaveneigenaars, de shons. In de liederen die zij toen zongen, zetten ze de shons voor schut. Deze reageerden morrend: 'wat zijn die lui toch ondankbaar. Hoor 'ns wat zij nu over ons zingen.' Gezongen door Reinina Schotborg (Pepe) van het dorpje Jandoret; leeftijd 80.

Caiman djucu, djucu caiman
djucu a keda cu shondie
caiman djucu, djucu caiman
djaca laba tajolaat
caiman djucu, djucu caiman
djaca limpia cuchulaat
caiman djucu djucu caiman.

Zwarte sluwe kaaiman,
sluwe zwarte heeft de titel shon geërfd
zwarte sluwe kaaiman,
de ratten voortaan de borden wassen
zwarte sluwe kaaiman
de ratten voortaan de messen slijpen
zwarte sluwe kaaiman.

Jan mata
Vroeger ontsproot bij een bijzonder voorval meteen een lied uit het volk; zoals toen Jan een agent had gedood. Gezongen door Resumenda Martina (Fema) uit de wijk Koraal Specht; leeftijd 65.

Jan mata	Jan de moordenaar
Jan a core bai	Jan is er vandoor
Jan mata	Jan de moordenaar
Jan a core bai	Jan is er vandoor
hinka Jan den botorij	stop Jan in de bak
tira Jan den botorij	gooi Jan in de bak
saca Jan fo'i botorij	haal Jan uit de bak
Jan mata	Jan de moordenaar
Jan a mata	Jan heeft gemoord
Jan a core bai	Jan is er vandoor
Jan a tira	Jan heeft geschoten
Jan a core bai	Jan is er vandoor
Jan a mata un bon polies	Jan heeft een goede agent vermoord
Jan a tira un bon polies	Jan heeft een goede agent doodgeschoten
Jan a suta un bon polies	Jan heeft een goede agent doodgeslagen
Jan den botorij.	Jan in de bak.

Hiza bela
Liedje voor de leut. Gezongen door Mathilda Francisca uit het dorpje Santa Marta Grandi.

Ai m'a subi un seru	Ah, ik heb een heuvel beklommen
ei m'a mira un barcuen	zag daar een schip
e barcu a haci un senja	het schip gaf een sein
el a hiza belaen	hees de zeilen
hiza bela	hees de zeilen
hiza bela	hees de zeilen
hiza bela pa bai	hees de zeilen om weg te gaan
hiza bela	hees de zeilen
hiza bela	hees de zeilen
hiza bela pa bai.	hees de zeilen om weg te gaan.

Mama tenemi na cas
Er bestaan hele grote hagedissen, zoals de blauw en grijs gekleurde hagedis, de blousana (cnemidophorus murinus); maar er bestaat een nog veel grotere soort en die heeft twee armen en twee benen. Gezongen door Hulia Ines (Juja) uit het dorpje Dominguito; leeftijd 47.

Mamá tenemi na cas	Mama hou mij in huis
papá tenemi na cas	papa hou mij in huis
mamá tenemi na cas	mama hou mij in huis
pa lagadishi n' kore mi tras	want de hagedissen lopen me achterna!
Mi jiu ta loco bo ta	Kind je bent gek
mi jiu ta loco bo ta	kind je bent gek
mi jiu ta loco bo ta	kind je bent gek
ta joncuman ta core bo tras!	de jongemannen lopen je achterna!

Cosem Beluchi ta mancaron
Oogstlied uit Bonaire. Gezongen door Rosa Isabela uit de wijk Dain; leeftijd 59.

Cosem Beluchi ta mancaron	Mannen, m'n maatje Beluchi
rumannan	heeft 'n mankement
cu e subi seru e n' por baha mas	beklimt-ie een berg blijft-ie steken
m'a jega m'a jega	ik ben er ik ben er
Cosem Beluchi m'a jega eh!	makker Beluchi ik ben er ... eeh!
ai Shi Maria ta jora	ai, *Shi* Maria huilt
ma rumannan	maar mannen
Cosem Beluchi ta mancaron eh	m'n maatje Beluchi heeft een mankement eeh
m'a jega m'a jega	ik ben er ik ben er ...
ma Cosem Beluchi m'a jega eh!	makker Beluchi ik ben er ... eeh!
aja muchanan ta jora	ai, ginds huilen de kinderen
shonnan anto	dames en heren en
Beluchi ta mancaron eh	Beluchi heeft een mankement eeh
m'a jega m'a jega	ik ben er ik ben er
Cosem Beluche m'a jega eh!	m'n maatje Beluchi ik ben er ... eeh!

ai m'a jega eh m'a jega	ah ik ben er, ik ben er
bisa Beluchi	zeg aan Beluchi
mi t'aki eh	dat ik hier ben ... eeh
m'a jega m'a jega	ik ben er ik ben er
ma Cosem Beluchi m'a jega eh!	maar Beluchi, m'n maatje, ik ben er ... eeh!

San Wan bonnochi
Lied gewijd aan Sint Jan. Gezongen door Rosa Isabela uit de wijk Dain; leeftijd 59.

San Wan eh	Sint Jan eh
San Wan oh	Sint Jan oh
San Wan eh	Sint Jan eh
San Wan o	Sint Jan oh
San Wan eh bonnochi	Sint Jan eh goedenavond
San Wan eh bonnochi	Sint Jan eh goedenavond
bonnochi Wan	goedenavond, Jan
Wan bonnochi.	Jan, goedenavond.
Mi ta na bo porta	Ik sta aan je deur
pa mi saludabo Wan	om je te groeten Jan
bo dia santu	op je heilige dag
bo n' nenga bo santunan	verloochen je heiligen niet
no nenga bo nombru	doe je naam eer aan
bonnooooochi	goedenaaaaaavond
bonnochi Wan.	goedenavond, Jan.
Bonochi Wan.	Goedenavond Jan.
Mi ta na rudia	Ik zit op de knieën
dilanti bo porta	aan je deur
awa na wowo	met tranen in de ogen
lensu na man	een zakdoek in de hand
pa mi jorabo Wan	om je te bewenen Jan
pa mi jorabo	om je te bewenen
bo n' nenga bo nomber Wan	doe je naam eer aan Jan
te anja cu ta bini Wan	tot volgend jaar Jan
bonnooooooochi!	goedenaaaaaavond !

Ontleend aan: Paul Brenneker [red.], *Benta; Dos cien cantica dje dushi tempu bieuw.* Willemstad, Curaçao: z.n., 1959; vertaling: Lucille Berry-Haseth.

Het zingende eiland

Herman de Man

Toen ik hier op dit eiland kwam, nu ruim een jaar geleden, werd mij de troosteloze mededeeling gedaan: Volkscultuur en kunstgevoel zult gij hier niet vinden. En 't waren niet de eerste de besten die zich zoo somber uitlieten over Curaçao.

Al heel kort nadien ervoer ik, dat deze zwaarmoedige berichtgevers zich vergist moeten hebben. Als ik des avonds door de smalle straatjes van *Otrobanda* wandelde – waar Willemstad zooveel lijkt op die aardige Italiaansche stadjes tusschen Mestre en Scio – of als ik hier zwierf door andere volksbuurten, overal klonk mij muziek en zang tegen. Het zingen en muziek maken is dezen menschen blijkbaar een algemeene behoefte, althans voor het mannelijk deel der bevolking.

Typisch is dit: het meisje wordt door den verliefden jonkman toegezongen, zij luistert met genegen aandacht, maar zingt niet mee en antwoordt slechts, door zwijgend instemming te betuigen.

Toen ik mijn berichtgevers vertelde van mijn ervaring, werd ik uitgehoond. Hier demonstreert zich geen volkskunst – vernam ik apodictisch. Eerstens, die mannen spelen leelijk en ze zingen nóg leelijker. En dan, het is geen eigendommelijke volksuiting, maar na-aperij uit omliggende landen. Bovendien zijn hun liederen triviaal. Als ik maar wat langer op Curaçao zou vertoeven – vernam ik verder – dan zou ik er wel anders over gaan denken. Dat wat ik hield voor volksmuziek zou ik spoedig niet aantrekkelijk meer vinden, afkeer zou ervoor in de plaats komen.

Vergun, lezer, dat ik over uw hoofd heen even een weinig polemiseer. Volkskunst is altijd min of meer primitief en collectivistisch. Verfijnt zij, dan treedt zij uit de sfeer der algemeene volkscultuur om over te gaan tot de bovencultuur der exceptionele, begenadigde kunstenaars, deze onbegrepen schoonheidszoekers, die meestal leven moeten temidden van een volk, dat als totaliteit afgestompt is voor de waarneming van het schoone. Het gelijkt, alsof die enkele hevig-bewogenen begiftigd zijn met de som aan schoonheidsdrift, die voorheen – in den primitiever staat van het volk – over de velen was verspreid. Als gevolg daarvan zijn deze kunstenaars natuurlijk zeer eenzaam en in voortdurend conflict met de massa, terwijl daarentegen de volkskunstenaar duizenden gelijkgestemden treft.

Nu is het natuurlijk zeer onrechtvaardig, de uitingen van volkscultuur te meten met de maatstaf die men terecht voor de bovencultuur aanlegt.

De volkscultuur kan zelfs belangrijker zijn dan de bovencultuur, als n.l. de totaliteit der ontroeringen die tot innerlijke harmonie leiden, bij de eerste

grooter is dan bij de laatste, bij voorbeeld als heel velen erdoor worden aangeraakt. Natuurlijk is dit moeilijk met ijk, maatstok of unster vast te stellen, maar soms is het toch zeer klaarblijkelijk. Laten we eens iets veronderstellen, dat even feestelijk als ongerijmd is. Gestel, dat morgen alle Nederlanders van jong tot oud lust herkregen in den volkszang van dragelijke liederen, dan kon U mijnentwege in ruil daarvoor zes voorhoofdfronsende muziekgeweldigen – in rok nog wel – cadeau krijgen. En als op iedere stad- en landmarkt weer de marktorator verscheen met zijn kluchten, tragediën en fabelen, zoo wilde ik daarvoor graag zes Herman de Mannen inruilen.

Men zei dan ook nog: die menschen brengen geen eigendommelijke muziek voort, het is slechts na-aperij.

Ei zoo. Hoeveel eigendommelijke muziek plegen we te hooren in het plechtige Nederlandsche concerthuis, waar om den dooien dood niet gelachen mag worden. Toch spreken we frank van Nederlandsch muziekleven. En wat is er eigendommelijks aan den roman? De kunstvorm zelf is alreeds romaansch, let maar op het woord.

En voorts, wat is er echt van ons zélf in onze eigen volkscultuur periode? Waar ergens komt Thyl Uylenspieghel vandaan en waar Reinaert? Vermoedelijk van heel verre. In de dagen der volkscultuur bestaan er namelijk twee dingen nog niet: de opzettelijke mysterie die de kunstenaar en waarnemer rond het kunstvoortbrengsel ophangen en het begrip plagiaat. Alles wat mooi wordt bevonden door het volk, borrelt geheel natuurlijk op; ieder, die de genade heeft, bouwt er aan voort, niemand ziet er een mysterie in – evenmin het vogeltje dat zingt aesthetiek heeft bestudeerd, zelfs die van Pater Vogel niet – en niemand bekreunt zich over afkomst, auteursrecht en moreel eigendom van den maker van het werk. Het is, of er geen maker is; heel het zingend of vertellend volk is co-conceptor. De teeken- en schilderkunst, dat terzijde, is altijd persoonlijker, waarom weet ik niet.

En hoe meer en verder een volk reist, des te rijker wordt zijn aesthetisch repertoire dank zij de beïnvloeding, die dan nog niet plagiaat heet. Dat dus het volk van hier op zijn gitaar liedjes tokkelt, gehoord aan de Zuid-Amerikaansche kusten, of door zeelieden overgebracht, afkomstig van die kusten, is ook vanzelfsprekend; die kusten leenden trouwens niet alleen aan Curaçao, ze ontleenden er ook melodieën aan, is mij bevestigd.

En spelen die volksjongens hier zoo slecht en zingen ze nog slechter? Kom, kom, ze tokkelen fraaier op hun gitaar, dan onze Nederlandsche jongens op de hunne (die doen het n.l. heelemaal niet, ze zouden het flauwekul en apekool achten) en als onze jongens zingen ... ho maar, dan lallen ze al na tien minuten, ondanks: *Kun je nog zingen, zing dan mee.*

Als men hier een willekeurige groep van honderd schutters neemt, kan men er zeker van zijn dat er vele tokkelaars en zangers tusschen zitten; neemt men evenwel honderd brave Nederlandsche soldaten, dan zwijgen ze als ca-

chelots. De vereeniging voor den volkszang is van wanhoop de kazerne uitgeloopen.

En zijn de liederen die hier gezongen worden triviaal? Zouden ze trivialer zijn dan het lied van Marie, die vrijde met één huzaar?

Ik constateer dus, dat er hier meer natuurlijke muziekliefde onder het volk leeft dan bij ons. Doch tevens, dat vele hiergekomenen bar misprijzend staan tegenover de uitingen ervan.

Natuurlijk moet er een reden zijn, voor den sterk sprekenden afkeer, die sommige Nederlanders koesteren voor de goedmoedig-simpele muziekliefde die hier blijkt. Ik denk, dat deze afkeer voortspruit uit sfeerverschil tusschen het gebodene door de executanten en het verlangde bij deze toehoorders. Maar dit maakt het oordeel dan al zeer subjectief, tevens waardeloos. Deze, in hun smaakgevoelen gekwetste muziekvrienden, houden ook niet van deze zelfde soort muziek, als ze door de allerbeste zangers met de verfijndste begeleiding wordt gezongen: er is hier breuk van beschouwingswijze, vermoedelijk hoofdzakelijk voortkomend uit weerzin tegen onbegrepen rhythme.

De koddige opmerking, dat ik daar later wel anders over zal denken, kan ik rustig pareeren met de opmerking, dat mijn inzichten over volkskunst niet bepaald van gisteren dateeren; zij, die mijn publicaties daarover gevolgd hebben, weten dat.

Gaarne wil ik toegeven, dat niet alle tokkelaars fraai tokkelen. Belangrijker is echter dat ze tokkelen, hetgeen de ziel harmonisch stemt en dat ze in dien tusschentijd geen dingen doen die hun innerlijke harmonie verstoren. Niet alle menschen hebben een fraai handschrift, maar het is belangrijk dat zij schrijven kunnen om hun geest te openbaren op het papier, dat tot innerlijke concentratie noopt.

Maar er is nog iets meer: In den loop van dit jaar hoorde ik eenige malen de primitiefste vormen van de Curaçaosche muziek, o.m. op Barber. Ik erken hier voluit: zelden heeft volksmuziek mij zoo geboeid, het was zuiver, echt en van een verfijnd maatgevoel getuigend.[1]

Ik heb voorts kinderen hooren zingen in de Landstaal. Zij zongen oude volkwijsjes, meestal kinderliederen, die juist op de grens stonden, uit het volksgeheugen te verdwijnen. Precies op tijd werden ze door den enthousiasten Curaçaoschen musicus Dodo Palm tot een drietal potpourri's saamgeregen en door den Curom uitgezonden. Sindsdien leven ze ook weer in het geheugen der jonge Landskinderen; zijn dus weer voor een poos aan de vergetelheid onttrokken. Men vindt er liederen en fragmenten uit liederen tusschen, die deels hier, deels elders ontstonden, één zelfs stamt uit de oud Nederlandsche liederenschat, te weten het coquette Marianna-Marionette. Curaçao mag Mej. Nilda Maria Jesurun Pinto, die deze liedjes en fragmenten bijeengaarde

[1] De Man verwijst hier hoogstwaarschijnlijk naar de zogenaamde *muzik di zumbi*.

en die daarbij veel hulp van anderen ondervond, o.m. van haar Moeder, recht dankbaar zijn; cultuurgoed mag niet verloren gaan.

Ik weet, dat er nog meer dergelijke volksliedjes bestaan, evenwel zijn ze – om hun al te dartelen inhoud – niet alle geschikt om door kinderen gezongen te worden. Ook bestaan er veel onschuldige liederen van vrijage en huwelijk, die alleraardigst zijn, maar niet geschikt voor den kinderzang. Het ware nuttig, zoo deze geheele oude liederenschat van Curaçao werd vastgelegd door een terzake kundig persoon, een Curaçaosche Flor van Duyse dus, want nu is dit nog mogelijk.

Het is immers merkwaardig, dat vele van deze liedjes op den bodem der herinnering bij de bevolking hier lagen en dat een lichte aanmoediging van een buitenstaander reeds voldoende was, om ze weer omhoog te laten borrelen. Ik leid hier eveneens van af, dat het natuurlijke muziekleven hier groot en vrijwel algemeen is. Ook was het opmerkelijk, met hoeveel graagte de jonge kinderen die liedjes zongen, die natuurlijk geheel in hun eigen aard bleken te liggen.

Ze leerden ze in zeer korten tijd. Ik hoor de jonge Landskinderen ook wel eens Nederlandsche liederen zingen uit den zangbundel die ons Nederlanders allen zoo dierbaar is. *Kunt ge nog zingen, zing dan mee.* En dan hoor ik altijd iets oneigens meetrillen, dat ik wellicht ook zou waarnemen als ik Nederlandsche kinderen mijmeringen over de Poesjta zou hooren vertolken, over de *koenoekoe*, of de Alpen. Eens zongen deze meisjes van hier:

Op de groote stille heide
Dwaalt een herder eenzaam rond,

'Stop eens even,' zei ik: 'wat is een heide, en hoe ziet ze er uit, wat groeit er?'

'Er bloeien bloempjes lief en teer,' zei een brutaaltje vrolijk, want ze had het tekstboekje ingekeken.

En een ander meende: 'Het is rijke grond.'

'Waarom mijn kind?'

'Het staat er – hoe rijk is mijn heide, mijn heide.'

'Er groeit mos.'

'Nee er groeit heide op de heide,' wist er eentje: 'en daar zitten heel het jaar door paarse bloempjes aan.'

O zoo. Daar kwam dus even ongezocht uit, dat het begrip van de Nederlandsche seizoenen ontbrak, ondanks liedjes over sneeuw, ijsvermaak en herfststormen.

'Er groeit gras, héél veel gras,' wist er weer eentje.

'Hoe weet je dat nu weer?'

'Omdat er veel gras is in Holland.'

'Juist, zei ik; 'En hoe ziet die heide er verder uit? Vlak of golvend? Met bergen, zooals de Christoffel?'

'Nee, Holland is vlak. Behalve in Limburg, maar daar heb je geen heide.'
'Is er veel water op de heide?'
'Er is overal veel water in Holland'.

Hierna wist ik, dat het wellicht zinrijker zou zijn, die kinderen in het vervolg ook een beetje te laten zingen van de groote stille koenoekoe, waar de *cabrito's* [geiten] lustig dartelen, de fraaie cabrito's met de lenige gemzenpootjes. Wij willen immers met het lied den kinderdroom schoon en zinrijk voeden.

Al te tragisch moeten we het evenwel weer niet opvatten, dat deze kinderen ook van duinen, weiden, sneeuw, hagel en guur weer zingen, over den spoortrein, korenvelden, het bronsgroen eikenhout en de boterbloemetjes. Persoonlijk heb ik me nooit verdrietig gevoeld, omdat ik volstrekt niet wist wat *Olleke, bolleke riebeke solleke* beteekende, toch reciteerde ik het verdraaid graag in het spel. Maar ik geloof wel, dat ik het achteraf zuur had gevonden, zoo ik in mijn jeugd alleen maar van poesjta's, koenoekoes, prairies, steppen en woestijnen had moeten zingen en nooit eens van heide en weiden en bosschen en uiterwaarden.

Wellicht zou het dus aanbeveling verdienen, zoo alhier eens aandacht besteed werd aan den kinderzin in eigen trant en rhythme en met eigendommelijk onderwerp. Er ís, dunkt mij, al reeds keuze genoeg en anders – de toondichters van het eiland zijn sprankelend van scheppingsdrang, daar heb ik het dadelijk nog over.

Nog andere ervaringen deed ik in dat eerste jaar op. Het rhythme van vele kinderliedjes uit die drie potpourri's is – zeker voor ons Europeesch oor – niet alleen prachtig, maar uitermate moeilijk. Toch werden ze door de jongste meisjes van de radio kinderkoren in een volkomen maatzekerheid en gelijkheid gezongen. H.K.H. Prinses Juliana zei mij, daar uitermate verrast over te zijn. En inderdaad, hier werd door die acht- tot tienjarige kinderen iets voortgebracht, waar kinderkoren in Europa niet toe in staat zouden zijn geweest, zeker niet na zoo geringe oefening. Alweer, hier hielp de natuurlijke musicaliteit.

In dit verband ervoer ik nog iets anders. Er ontstaan hier zoo nu en dan in de Landstaal kinderlijke verzen. Als men zoo'n vers bij een der gebroeders Palm brengt, heeft men 's anderendaags een nieuw lied. Een vertrouwd klinkend lied. Het heeft de patine, alsof het al heel lang bestaan heeft, dat lied. Er is het aroom van dit land aan en een natuurlijk verband met de liederen die er al waren van heel vroeger. Hier mag wellicht uit worden afgeleid, dat de keten van schoonheidsvoortbrenging van toen tot nu, alhier nooit verbroken is geweest.

Iets van dien aard zag ik ook in de architectuur in Zweden. Ik heb daar uiterst modernen woningbouw gezien, die zóózeer verbonden was aan de bouwtraditie van voorheen, dat zelfs het gloednieuwe huis niet in het land-

schap misstond. De architecten dezer huizen waren evenwel niet, zooals hun kunstbroeders in Nederland, door een lange periode van stijlverval plotseling weer als uit een vacuüm begonnen. Slechts enkele architecten: ik noem Berlage, Kropholler en zijn school, sloten bewust weder aan bij de traditie op het oogenblik waarop deze teloor ging in ons land en de architectische verwildering begon. Zie b.v. het Haagsche Bezuidenhoutkwartier als panopticum der barbarie en let ook eens op, hoé snel de hypermoderne Amsterdamsche woningen uit Plan Zuid malverouderd bleken, omdat ze meer modieus dan modern waren en niet verbonden aan de groeinormen der traditioneele bouwkunst.

Maar na dezen uitstap over kunsttraditie elders, keere ik weer terug tot de muziekliefde op Curaçao. Die heeft dus blijkbaar nog de verbondenheid aan een rijk natuurlijk musicaal verleden. Dit hoeft niemand te verwonderen in een volk, dat nooit eene kunst-renaissance heeft doorgemaakt, dus nooit een bruuske verbreking met het overgeërfde uit een collectivistische periode.

Maar dan ware het wellicht mogelijk, hier de volksmuziek – doch uitgaande van haar eigendommelijkheid – te veredelen. In Nederland bleek dit niet meer mogelijk, omdat het eigendommelijke goeddeels teloor was gegaan, ook voor wat de zang betreft. Al de bestrevingen om de kunst tot het volk te brengen, kelderden in Nederland. Dat moet niemand verwonderen. De afstand was te groot geworden. Het volk had zijn aesthetisch bezit (kleingoed wellicht maar vol van waarde), roekeloos verwaarloosd en dit was cumulatief overgegaan op de aestheten. Volkskunst ontstond niet meer en de kunst der eenzamen bleef ver en vreemd voor het volk.

De veredeling van den volkszang en de volksmuziek zou alhier uiteraard moeten geschieden uitgaande van het hier gangbare genre. De Europeesche muziek, hoe verheven ook in haar toppen, zal dezen menschen wel vreemd liggen, vooral in den eersten tijd. Men zij hierbij uiterst behoedzaam, geen natuurlijke verworvenheid te dooden.

Hier volgt daarom al dadelijk een voorbehoud. Zij, die volkskunst pogen te verfijnen, moeten oppassen dat zij de argeloosheid niet om hals brengen, voorts dat zij geen waanwijsheid kweeken. De voortbrenger van volkskunst heeft nu eenmaal de neiging, bij getoonde belangstelling voor zijn natuurlijk vermogen, zichzelf heel gewichtig te voelen. Bij de beeldsnijders in Kula en de Mittenwalder vioolbouwers en gevelschilders nam ik daar weerzinwekkende voorbeelden van waar. De zelfoverschatting was daar ontstaan, door de betoonde belangstelling en tevens door de scholing uit één boek. Pas op voor den man van één boek, is een oude wijsheid.

Tenslotte nog een ander constatatie. Er zou hier immers geen volkskunst te vinden zijn ... Welnu, Curaçao bleek mij rijk te zijn aan volksvertelsels, sagen en legenden, die nog altijd leven in den volksmond. Voor zooverre ik weet, zijn ze nooit getrouwelijk opgeteekend, verzameld en uitgegeven. Dit is een

groot tekort. Bij Thieme werd een serie prachtige werken op volkskundig gebied uitgegeven, getiteld: *Sagen en legenden uit ...*

De Nederlanders zijn thans wél in de gelegenheid de schat van volksverbeelding uit IJsland, Polen en AchterIndië in zich op te nemen, ook die van Java, maar nog niet van die van Curaçao. Helaas ben ik nog slechts een beginneling in de Landstaal, toch meen ik – uit hetgeen ik van bevoegden hoorde – te kunnen opmaken, dat de vertelselschat hier sterk anecdotisch en weinig elementair is, voorts overhellend naar het comische. De uitingen van duivelsgeloof waarover ik hoorde spreken, waren echter uitermate interessant. Het komt mij voor, dat hier een heerlijk arbeidsveld braak ligt voor een Curaçaoenaar die met mij het belang inziet van het vastleggen van dit cultuurgoed, vóórdat de bioscoopromantiek het vervaagt en uiteindelijk doet afsterven.

In een van die volksvertelsels meende ik gelijkheid waar te nemen met een overoud Portugeesch volksverhaal: hier het toevertrouwen van een geheim aan een kuiltje in den grond en de boom die daarna opwast, verklapt in zijn bladeren het geheim; ginder werd hetzelfde geheim aan de eieren van een eksterpaar toevertrouwd, dus ... in een boom. Volkskundigen zouden bij gebleken gelijkheid van het motief moeten uitmaken, of het verhaal de reis van Portugal naar Curaçao heeft gemaakt, of soms van Curaçao naar Portugal.

Het volk van Curaçao dat mij als onkunstzinnig werd afgeschilderd, onderhoudt nog steeds in trouwe zijn vertelselschat. Bij alle denkbare gelegenheid waar volk bijeenkomt, worden de vertelsels opgehaald en – naar men mij verzekert – met veel verve verteld. Op onze bruiloften wordt de polonaise gedanst, hier gaat het eigengoed voor, de vertelsels.

Ieder kent reeds die vertelsels, maar toch wordt er met spanning naar geluisterd. Dit laatste wijst erop, dat het vertelvermogen – deze rudimentaire uiting van de literatuur – hier óók al goed ontwikkeld moet zijn.

Juist in onze dagen begint dit vertelvermogen schriftelijke gestalte te krijgen, dus over te gaan van het gesproken tot het geschreven woord. Helaas zijn de eerste pogingen daartoe veelal een misgreep geweest. In plaats dat de jonge onervaren auteurs zich gericht hadden op de levende vertelselschat, en daaruit een épisch werk voortbrachten, doken zij onder in obscure geschiedenissen van niet al te brave dochtertjes uit naburige landen, die hier een wel eeuwenoude, maar niet eerbare existentie vinden. De geheele instelling dezer jonge publicisten lijkt mij fout. Zij zijn namelijk ook al bezorgder om de geldelijke resultaten van hun werk, dan voor de ideeële zijde ervan. In een van de verhalen zag ik zelfs ... advertenties afgedrukt. De Haagsche paradijsdichter was mij te dien opzichte sympathieker, die prikte zijn verzen over de meeuwen met een punaise aan een boom van den Vijverberg.

Het is natuurlijk toe te juichen, dat het Landskind van Curaçao zich nu ook op papier gaat uiten. Eenige leiding lijkt echter gewenscht. De eerste publicisten uit het volk bij ons hadden die leiding ook noodig, alreeds om te ont-

komen aan de neiging tot het schrijven van schotschriften. Het zou daarom een zegen zijn, zoo een Curaçaoënaar zich thans als beschaafd uitgever aandiende, iemand die ook inzicht heeft of gaat verwerven in boekverzorging en de faits en gestes rond dit edele cultuurbedrijf. Een waardig uitgever kan uitermate stimuleerend en corrigeerend inwerken op de kunst. Wellicht zouden beide taken gekoppeld kunnen worden; kronieker van den volksvertelselschat met uitgever.

En zoo is de vrucht van een jaar verblijf op Curaçao voor mij geworden, het bewustzijn dat hier een vruchtbaar akkertje braak ligt, dat om bearbeiding vraagt.

Herman de Man, 'Het zingende eiland', *Neerlandia* (Antilliaanse editie), 4(oktober 1944):5-9.

De miskenning van Julio Perrenal

René A. de Rooy

Op Curaçao staat sedert de geboorte van de Culturele Stichting[1] het woord cultuur, met alle aanverwante begrippen, in het brandpunt van de belangstelling. Er worden thans, wat vroeger niet zozeer het geval was, culturele avonden georganiseerd; er worden levendige debatten gevoerd over de mogelijkheid van het invoeren van het Papiaments als cultuurtaal; er bestaan plannen om te komen tot een veelomvattende studie van de Antilliaanse folklore; er worden door een groep jonge dichters voorbereidingen getroffen voor de oprichting van een literair blad, uitsluitend in de landstaal; door jonge schilders worden er exposities beraamd; er wordt, zij het ook in het verborgene en op bescheiden schaal, gecomponeerd en dat alles onder de beschermende vleugels van de Instelling met een hoofdletter I, zij het ook dat deze niet officieel van alle kunstzinnige manifestaties op de hoogte wordt gehouden. Kortom alles wat de klok luidt is cultuur; de atmosfeer is er, om zo te zeggen, als nimmer tevoren mee bezwangerd.

Het is echter niet altoos zo geweest.

In de donkere middeloorlogse periode, toen Willemstad en omstreken in de mist der verduistering gedompeld waren, in de tijd dat er nog slechts enkele Stoepen verschenen waren en dit periodiek nog niet zijn locale roem had verworven, vatten een drietal jongelui van nauwelijks over de twintig jaren, in het volle besef van een leemte in het Curaçaose leven, het plan op om een Renaissance in het Curaçaose lied teweeg te brengen door het creëren van typische Creoolse 'cantica's'.

Wie zal zeggen wat de beweegredenen van dit thans miskende en vergeten driemanschap eigenlijk waren? Wrevel, wellicht, op de eerste plaats, omdat er een lieftallige uit de buurt geserenadeerd werd in een uitheemse taal en in een uitheemse melodie. Of was het de nawerking van een '*tumba*ritme' uit de nieuwjaarsdagen die sluimerende gevoelens wekte? Of wel ergernis over de goedkope Spaanse liederenbundels door een handige uitgever bijeengeschar-reld uit de rijkelijk voorhanden zijnde Zuidamerikaanse grammofoonplaten? Waarschijnlijk al deze factoren tezamen. Vast staat evenwel dat half liggend, half zittend op een stoepje in de onmiddellijke nabijheid van de begraafplaats, met de verweerde grafzerken als stomme getuigen, unaniem besloten werd tot verwezenlijken van het Plan. Het plan om meer eigen Curaçaose wijsjes te horen te krijgen door deze zelf te scheppen.

[1] Bedoeld wordt het Cultureel Centrum Curaçao, dat werd gefinancierd door de Nederlandse Stichting voor Culturele Samenwerking, Sticusa.

Het drietal ging dadelijk aan de slag. Stof genoeg. Daar had je bijvoorbeeld de verhouding van sommige Amerikaanse soldaten met enkele plaatselijke jongedames. Aangenomen, want de hekeling is een premisse voor de 'cantica', waarin toestanden of personen bezongen worden. Op het metrum van de in zwang zijnde merengue worden de woorden van het eerste liedje van de nieuwe Cancionero, de eerste Papiamentse zangbundel der historie, gedicht. Twee kwatrijnen, een refrein en daarna wederom twee kwatrijnen gevolgd door hetzelfde refrein. Listo!

De woorden zijn er. Nu de wijs, de melodie. Dat is natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan. Onder het uitspreken van de werkhypothese, dat de melodie van elk goed lied met de tekst verweven is, begint er een de merengue-maat met de hand op een omgekeerd benzineblikje te roffelen. Nu wordt als begeleiding de magische beginstrofe herhaald:

M'a tira un tèk na *Punda* ...

Er schuilt blijkbaar een grote waarheid in de nieuw ontdekte theorie. Allemaal meeroffelen, jongens. Waarachtig, het begint ergens op te lijken. Uit de dreun woorden komt langzaam een melodie los. Geestdriftig wordt er roffelend geprobeerd, en elkaar aanvullend schept het drietal de melodie voor het eerste lied. Succes werkt stimulerend en spontaan rolt het refrein eruit van de nieuwe schlager: de Merengue Mericano.

M'a tira un tèk na Punda
I topa cu *Sjon* Ca
Ta cros cu un mericano
Un tercio bon zetá

Como mi sa di djele
M'a keda babucá
Ta kico Carmencita
B'a kibra cu Colá?

Refr.:
Goza, goza sin pensa otro cos
Sigui, sigui te baca cai na pos

Colá a subi warda
Cu curason trankil
Sin pensa ni un momentu
Cu Carmen ta cu Bill

Ma guera ta bai caba
Su chommi ta bai cas

Sjon Ca cu su fantochi
Ganjá lo keda tras

Refr.:
Goza, goza sin pensa otro cos
Sigui, sigui te baca cai na pos

Op wandel door de Punda
ontmoette ik Sjon Ca
zwierend met een Amerikaantje
die flink bezopen was

Daar ik haar heel goed kende
stond ik met open mond.
Wel hoe dan Carmencita
gaf je Colá de bons?

Geniet, geniet, denk aan niets anders meer
Ga door, ga door, tot de kruik gebarsten is

Colá liep op die avond
de wacht, gerust en stil
en droomde niet bij verre
dat Carmen ging met Bill

De oorlog loopt ten einde
die vrijer gaat naar huis
Sjon Ca blijft met haar waanbeeld
bedrogen achter

Geniet, geniet, denk aan niets anders meer
Ga door, ga door, tot de kruik gebarsten is

Vrije vertaling van René de Rooy

Na de voltooiing van dit in hun ogen glansrijke nummer wordt eerst een dolle vreugdedans uitgevoerd. Dan volgt een rustige repetitie om alles vast in het geheugen te prenten want onze componisten zijn de partituurkunst niet machtig. Er wordt verder niet uitgerust, want dit product, deze Curaçaose songhit, is pas nummer een van het tiental liederen, dat weldra onder een vuurrode omslag het eiland stormenderhand zal veroveren.

Thans moet er gedelibereerd worden over de verdere inhoud. Ja, een tum-

ba moet er ook bij en enkele walsen, enz, enz. Zo gaan de dagen voorbij en na elke bijeenkomst zijn er twee, drie nieuwe liedjes bijgekomen. De bundel groeit zienderogen.

Des avonds zal de een of andere cantica 'getest' worden op het gehoor van een buschauffeur, een kroegbaas, een wasvrouw uit de buurt, wanneer drie stemmen bijvoorbeeld de wals 'Scuridad' ofwel Verduistering doen weerklinken:

Awor cu luz a disparse
Corsow a bira tristu unbez ...

Nu al het licht verdwenen is
Voelt Curaçao een groot gemis ...

De wasvrouw beweert, dat deze wals haar ó zo bekend voorkomt, ja, 't is een echte Curaçaose wals. De buschauffeur is nieuwsgierig naar de pikante achtergrond van de 'Merengue Mericano' en zou graag weten wie nou eigenlijk die Sjon Ca is. De kroegbaas geeft de wijze raad om het lied 'Cuba libre', dat de genietingen van rum en Coca Cola bezingt, als reclame aan de plaatselijke agent van de bekende Rum Palau te verkopen tegen een zacht prijsje. Dit wordt het begin van talloze luchtkastelen. De nog niet verschenen Cancionero groeit uit tot fabelachtige 'money-making business' in de ogen van onze jeugdige barden.

Als de bundel voor ongeveer tweederde af is, rijzen er moeilijkheden. De compositie van de muziek wil niet meer vlotten. De toverkracht van de woorden schijnt gebroken te zijn. Dan neemt de meest muzikale van het trio het op zich om zelf een melodie te vinden, waarná gezamenlijk de woorden gezocht zullen worden. Als enige oplossing gaat dit gemakkelijk onder de hamer door. Op de volgende avond blijkt hij zijn woord gestand te hebben gedaan en komt inderdaad met een slow-fox voor de dag, die prompt de titel krijgt van: Premio di Feria (De prijs van het tuinfeest).

Het blijkt inderdaad, ondanks de vroegere hypothese, mogelijk, misschien zelfs gemakkelijker, woorden te schrijven op een bepaalde melodie. Het wordt als volgt:

E nochi di feria
cu mil luz di color
den legria di fiesta
m'a hanja mi amor

Dos wowo a mira
cu dusji tentacion

m'a cana siguiele
cu loco emocion

Anjanan a pasa
nos ta goza contentu
i recorda e momentu
di nos hubentud

E nochi di feria
cu mil lus di color
den legria di fiesta
m'a hanja mi amor

Die avond van 't tuinfeest
met duizend lichten gekleurd
in de vreugd van de fiesta
toen is het gebeurd

Twee ogen keken teder
aanlokkelijk en zoet
ik volgde haar schreden
mijn gemoed in een roes

Jaren zijn vervlogen
ons geluk is volkomen
wij denken en dromen
soms van onze jeugd

Die avond van 't tuinfeest
met duizend lichten gekleurd
in de vreugd van de fiesta
toen is het gebeurd

Vreselijk romantisch en verliefd. Enfin, dat mocht wel voor een keertje en daar trek je dames mee, maar er moet variatie komen, er moest rekening gehouden worden met omstandigheden en gebeurtenissen van alledag. Zo ontsproot de inval aan hun levendige brein, een mars te schrijven, die de benzineschaarste tot motief had. De mensen moesten opgewekt worden om weer te lopen, hun wandelstok of 'garoti' weer uit de rommelkamer op te vissen, de luiheid uit hun benen te schudden om moedig de verten in te wandelen onder het zingen van de mars 'Gasolin'.

Om de leutige zijde van het leven niet te verwaarlozen ontstond de tweede merengue 'Mi Pusji' (Mijn Poes). Over het viervoetig huisdier, dat door zijn instinct te volgen onze nachtrust stoort en dat wij derhalve door het geopende raam het onze schoenen nasmijten, zonder veel succes overigens. Daarom ook het refrein:

Bisinjanan juda mi
e pusji ta mata mi
Bosonan tur duna mi man
pa nos hoguele na laman

O buren redt mij toch
dat beest vermoordt mij nog.
Help jullie nou een handje mee
het te verzuipen in de zee.

Het enige instrument dat de schepping van deze liedjes begeleidde was een gebrekkige banjo. Tot eindelijk de hand gelegd kon worden op een vent met een gitaar, die, wanneer hij in nuchtere toestand verkeerde tenminste, vol ijver trachtte de melodieën in te studeren. Met de bolero 'Jorando' (In tranen), de wals 'Amor' (Dwaze Liefde), 'Anne-Marie' en de rumba 'Situacion' (Wat een toestand) was de bundel eindelijk compleet. Aan de uitgave kon begonnen worden. De zakenwijk werd afgelopen om advertenties te krijgen, die van de nodige kwinkslagen en modern-Papiamentse spreekwoorden en zegswijzen werden voorzien. Na het verschijnen in druk zou een avond gegeven worden voor [de Curaçaosche Radio Omroep], de Curom, te verzorgen door de zelden nuchtere gitarist en enkele van zijn kornuiten. 7 Juli van het jaar onzes Heren 1943 was de grote dag of liever avond, waarop de nieuwe melodieën door de ether zouden klinken om op slag populair te worden.

Het werd een fiasco. De kornuiten van onze gitarist lieten hem in de steek met het gevolg dat het trio zelf het vocale gedeelte moest verzorgen. Niemand zong de lof van de anonieme schrijver en dichter van de nieuwe liederenbundel: Julio Perrenal. Zijn liederen vielen ten prooi aan de vergetelheid. Ontgoocheld bleef het drietal achter. Zij hadden alle moed verloren, alle hoop opgegeven: nimmer verscheen een tweede bundel. Vervlogen waren alle dromen van roem, geld en rijpe liefdes! Er volgde een grote stilte.Tot plotseling, bij de nadering van het einde des jaars het driemanschap bij geruchte vernam, dat hier en daar in de *kunuku* de 'Merengue Mericano' gespeeld werd door plaatselijke 'Bongo'- en Jazz-bands. En eindelijk mochten zij, op een onvergetelijke oudejaarsavond meemaken dat ergens op een druk bezochte club, toen de feestvreugde ten top gestegen was, onder geweldig enthousiasme gedanst werd op de tonen van hun lied, hun schlager, de 'Merengue Mericano'. Het

miskende drietal, dat zijn voornamen verweven had tot de weids klinkende naam Julio Perrenal, beleefde, hoe iedereen riep om een herhaling van hun eerste schepping, terwijl zij alleen en miskend vanaf het balkon neerzagen op de joelende massa.

Wie beschrijft echter hun grenzeloze verbazing, hun mateloze woede, toen de 'bandleider' na afloop van het stuk met bescheiden trots bekend maakte, dat dit nieuwe lied 'Sjon Ca' genaamd, een eigen compositie was.

Sic transit gloria!

P.S. De drie jongelieden, die de schlager van Julio Perrenal hadden gecreëerd, waren: Pierre Lauffer, Jules de Palm en René de Rooy. Hun namen dienen aan de vergetelheid te worden ontrukt. Vandaar dit naschriftje.

C[ola] D[ebrot][2]

René A. de Rooy, 'De miskenning van Julio Perrenal', *Eldorado*, 1-12(1949):548-52.

[2] Cola Debrot was een van de redacteuren van het tijdschrift *Eldorado*.

Verrukkelijk!

P.P. Medardo de Marchena

Vanachter de omheining[1]
Zag ik een jonge vrouw
Ze had een prachtig gelaat
En bewoog zich als een slang

Verrukkelijk, verrukkelijk
Wat ben je toch verrukkelijk

Zonder thuisland, zonder familie,
Verlangend naar vertroosting,
Zocht ik mijn toevlucht
bij mijn dierbaar Bonaire

Iedere keer dat je voorbij loopt
Zo zul je kunnen zien
Raak ik er meer van overtuigd
Dat jij mijn moppie bent!

Bedroevend is de afstand
Maar dat geeft helemaal niets.
Op een dag ontmoeten we elkaar
Vrij en zonder angst.

Terwijl ik je schoonheid bewonder
Je grilligheid probeer te begrijpen
Ontbreekt mij slechts
Jouw vleien en zoete zin.

Verwachtingsvolle hemelen
Welriekende geuren
De vurigste verlangens
Cirkelen om je heen.

Esta dushi, manuscript (ca. 1944) in de collectie van J. Abraham, Bonaire; vertaling: Aart G. Broek.

1 De omheining van het interneringskamp op Bonaire voor (sympatisanten van) Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Tula, wacht

Rignald S. Recordino

Tula, wacht, nog even niet kijken.
Er moeten nog dingen worden hersteld.
We zijn nog heel hard aan het werk.

Jij, Tula, hebt ons geleerd hoe te vechten,
hoe te worstelen met waarden die van onszelf zijn.
Zie, zie de ironie:
onze strijd is niet met de onderdrukker,
wij bestrijden elkaar, ja, wij bestrijden elkaar.

Refrein:
Maar er is iets aan te doen
en het heeft onze aandacht.
Maar het zal veranderen
en het heeft onze aandacht.

Tula, wacht, nog even niet kijken.
Er moeten nog dingen worden hersteld.
We zijn nog heel hard aan het werk.

Er waren zwarte slavenopzichters,
maar wij weten het niet.
We zijn niet meer geketend,
maar onder ons zijn er wier schouders
elke dag weer onrecht moeten torsen.
Ellende is er nog steeds,
Tula, ja, ellende is er nog steeds.

Tula, je leven lang heb jij gezwoegd
om een stukje brood en om slaag te vermijden.
Tegenwoordig willen wij ons lijf niet vermoeien
toch graaien wij met twee handen naar de wereld.
Wij presteren niet veel, nee, wij presteren niet veel.

Toen jij onze gids was
wist jij wat je doel was.
Nu staan wij op eigen benen,
maar waar we op afstevenen, weten we niet.
Bij de huidige koers blijft onze weg duister.

Rignald Recordino, 'Tula warda', in: Arthur L. Tjin-Kon-Fat (red.), *Rignald Recordino; 25 aña kompositor.* Willemstad, Curaçao, z.n., 1995, p. 17; vertaling: Lucille Haseth, Aart G. Broek en Esther Jansma.

Jij alleen

Padú Lampe

Met geheel mijn ziel, ja,
met geheel mijn wezen
wil ik jou diep beminnen,
allenig jou beminnen,
in voorspoed en tegenspoed,
tot mijn allerlaatste snik
wil ik steeds van je houden,
alleen van jou, van jou.

Wanneer valt mij de eer te beurt
met liefde je te koesteren
te drinken van je warme kus
al jouw lieftalligheid?
Ai, ware het vanavond zelf,
ai, ware het zelfs nu meteen
dat ik geheel mijn hart
aan jou geven kon.

Padú Lampe, *Abo só*, wals, gecomponeerd in 1944; vertaling: Lucille Haseth en Esther Jansma.

Ik wil weten

Rudy Plaate

Ik wil weten hoe het Curaçao zal vergaan
over twintig jaar, in het jaar 2000:
zullen wij meer welvaart of meer problemen hebben?
Tonen wij meer liefde en medeleven?

refrein:
Ik wil weten, Ik wil weten, Ik wil weten, Ik wil weten ...
Ik wil weten, Ik wil weten, Ik wil weten, Ik wil weten ...

Ik wil weten hoe het Curaçao zal vergaan:
neemt het toe, de feesten, het geboemel, de vrije tijd?
Rijden er dan nog luxewagens rond
of liggen die al lang als aandenken op blokken?

Ik wil weten hoe het Curaçao zal vergaan:
Is Shell er nog? Zijn er nog mooie hotels?
En loterijbriefjes, Venezolaanse paardenraces 'cinco y seis'?
Mag Curaçao nog heten: *Dushi Kòrsou*?

Ik wil weten of onze broeders – Aruba, Bonaire,
de Bovenwinden – dan onze broeders nog zijn,
of de Antillen dan nog steeds *Antias* heten,
of dat de familie verscheurd werd door zelfzucht.

Ik wil weten hoe het Curaçao zal vergaan:
waar zijn dan diegenen die het verpestten?
Lieten zij hun medemens verzuipen in misère
en zijn ze toen lekker naar Nederland gegaan?

Rudy Plaate, *Mi ke sa*, guajira, gecomponeerd in 1962; vertaling: Lucille Haseth en Esther Jansma.

Deel II

De verspreiding van verlichting en beschaving

Vrijheidslied

Lofzang op de viering van de grote dag van de emancipatie

Vrienden, laten wij samen de Heer danken
Voor zijn goedertieren.
Na alle hoon hebben wij het eindelijk,
Hebben wij onze vrijheid,
Vandaag zijn wij van onze [zwarte] natie
Naar de wil van onze Koning,
Voor de wet gelijk,
Vrij van alle meesters.

Laten wij knielen en God met heilige devotie
Zijn zegen vragen voor het werk
Dat voor onze natie is verricht.
Onze Vader, rechtvaardig en goed
En wijzer dan wij
Zend heden Uw zegen
Voor alle mensen van goede wil.

Een lang en gezond leven
Vol geluk en blijdschap
Voor de Koning, de Koningin en haar kind
Vragen wij allen aan God
Wij zullen erkentelijk zijn
Voor de heerlijke vrijheid
Maar God, alleen Uw handen zullen
Deze weldaad kunnen belonen.

Vaarwel meesters, God zal
(Daar zijn wij zeker van)
Ons en u liefhebben
Gerechtigheid voor ons allen
Niemand zal boos zijn op ons
Een arme kan heel goed
Weten wie gelukkig is
Ook wij hebben een hart.

De tijd van klagen is voorbij
Niemand zal ons ooit meer slaan
Wij vormen samen één gezin
Allen zijn wij slaven Gods
Goede God, schenk ons gezondheid om te werken
Wij zijn blij met onze wet
Lang leve Curaçao
Nederland en onze koning
Nederland en onze koning.

Cancion die libertad; Cantica pa celebrasjoon di é gran dia di Libertad. Manuscript, 1863; Nationaal Archief van de Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Lied voor het heilige vrijheidsfeest van de eerste juli 1863

Opgedragen aan de Heer Crol, Gouverneur van Curaçao
[te zingen op de wijs van 'Wien Neerlands Bloed']

Vrienden, laten wij nu blij zijn
Met de grote weldaad
En laten wij met een borrel in de hand roepen:
Leve, leve de vrijheid!

Vandaag is de dag van onze redding
De langverwachte dag
Laten wij de gouverneur bedanken
Die thans ons land regeert
Ja! Wij zijn zeer dankbaar
Aan de koning van ons land!
Dankbaar aan Willem III
Ook bekend als Willem de Goede!

Nu zien wij echt
Dat hij Willem de Goede is!
Bij de watersnood kreeg hij
Die naam van de onderdanen van zijn land
Nu roepen ook wij,
Allen van dit eiland, samen met hen,
Met een borrel in elke hand:
Leve, leve Willem III.

Voor Willem zullen wij een gebed doen,
En voor al zijn kinderen
Zullen wij vol devotie vragen
Een leven vol gezondheid.
En de koningin zullen wij niet vergeten,
Maar vragen uit de grond van ons hart,
Dat God haar voorspoed schenke
En een gezegend leven.

Ook het geliefde land,
Het land van de vrijheid,
Zegen het met al het goede,
Oh, goede God!
En al de heren die in Nederland regeren
Zullen wij erkentelijk zijn
Voor datgene wat zij ons gezonden hebben.

Gouverneur van Curaçao
God geve u gezondheid
Samen met Mevrouw
En al uw kinderen!
Zeg alstublieft onze koning dank
Dat hij zo ontzaglijk goed was om
Ons de fijne wet te sturen
De wet van de vrijheid
Zeg alstublieft namens ons allen dank
Aan het grote en goede land;
Maar, u kunt het beter doen, zeker
Als u het doet uit de grond van uw hart,
Zeg alstublieft namens ons allen dank aan
Alle heren ministers
De heren die hebben weggenomen
Het bittere van ons brood.

Vaarwel meesters, meesters vaarwel,
Van harte vaarwel
Wij zijn blij met onze vrijheid,
Maar zullen onze vroegere meesters niet vergeten.
Houdt ons alstublieft in uw dienst
Met plezier zullen wij werken,
Werken voor alle meesters van Curaçao,
Maar dan wel ... aangenomen werk.

Vandaag dansen en vermaken wij ons
Morgen ook misschien,
Maar de volgende week
Hebben wij werk nodig.
Maar geen dwangarbeid
Dat zullen wij niet hebben,
Slavenarbeid is voorbij
En slavernij is niet meer.

Laten wij God nu danken
Met een lied van dankbaarheid,
Hij heeft ons van de pijn bevrijd,
De ketenen der slavernij.
Laten wij onze Weldoener ook tonen,
Dat wij de weldaad waardig zijn
Dat wij waardig zijn de grote gunst
Om onze vrijheid te krijgen.

En laten wij ook de Heilige Vader smeken
Om ons een goede baan te geven
En kracht om met onze stem
Gezondheid te vragen voor ons Curaçao!
Leve heer Willempje! Leve Nederland!
Dat zullen wij altijd roepen.
Maar vandaag doen wij dat met een borrel
Leve Heer Crol, hoera!

Vrienden, ziet hier dan ons lied
Het vrijheidslied.
Zingt met ons, met een borrel in de hand
Leve, leve de Vrijheid!

Kantika pe santoe fiesta di libertad di prome juli 1863. Manuscript, 1863; Nationaal Archief van de Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Kerstkoopjes

Agustín Bethencourt

Vrouw Rosalí:

Vrouw Eloïsa, de kerst staat weer voor de deur. Het wordt tijd om onze vrienden en kennissen te vertellen, dat *shon* Bethencourt en zijn zoons al de hand hebben weten te leggen op kerstkoopjes voor ons soort mensen. Zij hebben prachtige petroleumlampen, allerlei glazen en kelken om te proosten op kerst en Nieuwjaar, sierlijke en gewone karaffen in alle maten, om een liter, een halve liter of zelfs een paar mutsjes aan rum in te gieten, maar de mooiste en elegantste die ze hebben, zijn de kleine karafjes met bloemetjes in de kleur van rozen en groene blaadjes, die maar fl. 1,25 per stel kosten. Ze hebben ook pommade, olie en reukwater dat zo heerlijk geurt, dat mensen de lucht van rum uit je mond niet zullen ruiken, ook al ben je dronken.

Vrouw Eloïsa:

Vrouw Rosalí, u weet zich nog alleen te herinneren wat met rum en zoete drankjes heeft te maken, karaffen, glazen en alles waar een borrel in kan, maar Vrouw Rosalí, u vergeet het belangrijkste: shon Bethencourt en zijn zoons hebben goedkope schoenen, hoeden en kleding, stevig en degelijk, ook dat zijn spullen om te kopen, want zonder mooie kleren kun je geen kerst vieren.

Vrouw Rosalí:

Ik herinner me niet alleen wat met drank te maken heeft – waar of niet? Hoe zou ik anders m'n vrienden en kennissen hebben kunnen vertellen, dat shon Bethencourt en zijn zoons onder andere ook pillen en poeders van Seidlitz te koop hebben, tegen diarree en een lichte kater, die mensen krijgen van andermans eten en drinken?

Agustín Bethencourt, 'Koos barata pa paskoe!', *Civilisadó*, 6 december 1873; vertaling: Aart G. Broek.

Nieuws uit de buitendistricten

Ipi en *Cobi*

Kortgeleden had ik een gesprek met een van mijn vrienden die in een buitendistrict woont, een gesprek over mijn laatste stuk in de *Amigoe di Curaçao*. Ik wil voor mijn lezers van 'Nieuws uit de buitendistricten' ons gesprek weergeven.

Cobi:

Ik heb gehoord, Ipi, dat je in de *Amigoe di Curaçao* onder het hoofdje 'Nieuws uit de buitendistricten' iets geschreven hebt over het schoolplan. Heb je niet in nummer 11 van de *Amigoe* gelezen, dat je woorden een beetje boud zijn, wat zoveel wil zeggen, zo begrijp ik, als 'grof'.

Ipi:

Oh, jawel, Cobi, maar dat is m'n aard nu eenmaal. Ik praat niet als een fijnbesnaarde schrijver voor mensen die filosofie hebben gestudeerd, maar voor jullie die ook moeten begrijpen wat er op Curaçao gebeurt.

Cobi:

Oh, zeker weten, wij zijn zeer tevreden en die fijnbesnaarde schrijver ook, want heeft hij niet gezegd, dat je de spijker precies op de kop hebt geslagen? Hij prijst je niet, omdat hij duidelijk onder ogen ziet dat jouw liefde voor ons hier in de buitendistricten je ertoe aanzet zulke grove woorden te gebruiken.

Ipi:

Ja Cobi, dat is zo, ik ben zeer gesteld op jullie, en omdat niemand jullie taal spreekt, wil ik dat doen.

Cobi:

Bravo! Ipi, maar doe me een plezier en vertel me meer over het schoolplan. Je bent een week in *Punda* geweest. Vertel me wat je hebt gehoord.

Ipi:

Daar gaan we, Cobi, ga hier even zitten en ik vertel je het een en ander, want ik heb veel te zeggen.

Cobi:

Graag.

Ipi:

Je hebt al gehoord, Cobi, dat we allemaal tegen die nieuwe wet moeten zijn die ze erdoor willen drukken, alleen maar om er met ons geld vandoor te gaan en van ons de ongelukkigste mensen van de wereld te maken. Ze willen een flinke belasting heffen op rum, wijn en op alles dat uit het buitenland komt. Nou, het spreekt voor zich dat dat op óns drukt, want zoals je al hebt kunnen lezen in de *Amigoe di Curaçao*, zijn het niet alleen de rijke mensen die die

belasting moeten betalen, maar ook wij, arme zielen, moeten voor alles meer betalen in Punda.

Cobi:

Oh, dus ook ik, ik die nooit wat anders drink dan putwater, ik die nooit iets uit het buitenland gebruik, moet ook gaan dokken? Nou, mooi is dat! Maar ga door Ipi.

Ipi:

Cobi, voor jou is het niet zoveel, jij leidt je leven wel, maar voor zoveel armen ligt het anders. Je zult zien dat, als die belasting wordt geheven, de handel flink zal afkoelen. Dan zal er niets meer zijn om te verkopen, bijvoorbeeld, de hoeden die we hier vlechten leveren ons nu een paar stuivers op, maar die zullen ons verlies gaan opleveren in plaats van inkomsten.

Cobi:

Maar Ipi, willen ze dan zoveel geld?

Ipi:

Zoveel geld? Luister, gisteren hebben ze me een stuk gegeven, dat spreekt van 70.000 gulden en nog wat, die het [openbare] schoolbestuur nodig heeft om nieuwe scholen te bouwen en oude te herstellen. Ze lopen met het plan voor de bouw van een school, die 45.000 gulden zal gaan kosten.

Cobi:

Voor één school 45.000 gulden! En dat moeten wij betalen! Nou, Ipi, dat is me wat moois zeg! Vertel eens, toen de soeurs hun grote school in Welgelegen en in Punda bouwden, hebben wij toen ook een dergelijk bedrag betaald?

Ipi:

Nee, Cobi, maar begrijp goed dat de scholen van de soeurs, net als alle andere bijzondere scholen, niet zo op de overheid steunen. Voor die scholen hoeft de overheid geen geld te geven en daarom hoeven wij, de burgers, er ook niet voor op te draaien.

Cobi:

Maar is dat niet onrechtvaardig? Ipi, vertel me eens, van wie is die school die 45.000 gulden zal kosten? Je zei van de overheid. Dus die school is een bijzondere school van de overheid. Als de soeurs en welke andere meester in Punda dan ook zelf voor hun school moeten zorgen, zonder dat wij daarvoor opdraaien, dan moet de overheid ook zelf maar de kosten van haar school zien te dekken, zonder op ons, arme burgers, terug te vallen. Lukt dat niet, dan doen ze 't maar niet.

Ipi:

Ik merk wel, Cobi, dat je behoorlijk slim bent. Dit zijn zaken waar ik zelf nog niet aan gedacht heb. Maar er is nog meer. Behalve het geld dat zij als overheid nu eenmaal nodig hebben, hebben ze ieder jaar een goed gevulde kist nodig om salarissen te betalen en om nieuwe scholen te stichten, voor pensioenen enzovoorts, en daarom, als die wet doorgaat, zal het gedaan zijn

met onze scholen in de buitendistricten, die ze niet kunnen overnemen voor nog geen 20.000 gulden. Lees artikel 59 van dit schoolplan maar eens.

Cobi:

Zij die bij de invoering dezer verordening aan eene gesubsidieerde bijzondere school met het geven van onderwijs zijn belast, kunnen gedurende een termijn van vijf jaren door den gouverneur worden vrijgesteld van de bepaling van Art. 4, omtrent de bewijzen van bekwaamheid.

Ipi:

Lees nu artikel 4 voor.

Cobi:

Niemand mag onderwijs geven, die niet in het bezit is der bij deze verordening gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid.

Ipi:

Met andere woorden: alle soeurs die al vele jaren les hebben gegeven zonder een examen te hebben afgelegd – wat de wet van 1873 respecteerde – kunnen naar huis na die vijf jaren, of ze moeten een examen afleggen. Een examen, Cobi, is altijd een hoop werk. Stel je voor, Cobi, jij bent een goede timmermansbaas die aan velen die bij je werken onderricht geeft. Stel je voor dat jij voor een stel leraren op je vakgebied, geleerde en niet geleerde heren, moet verschijnen. Zou je niet een beetje schrikken als ze je voor het examen voornamelijk andere regels en wetten van cirkels, vierkanten en hoeken gaan vragen dan je gewend bent en die zij 'vormleer' noemen?

Cobi:

Nou, daar bedank ik voor! Ik ben al veel te oud om al die wetten uit m'n hoofd te leren, ik ken ze in de praktijk.

Ipi:

Dat geldt ook voor de soeurs. Hoe moeten de soeurs nog al die dingen volgens nieuwe boeken leren? Hebben ze de kinderen geen goed les gegeven in lezen, schrijven, vertellen, in het een beetje begrijpen van de wereld enzovoorts?

Cobi:

Te gek voor woorden. Hebben wij al die dingen niet van hen geleerd toen wij klein waren, en hebben onze zussen niet alles bij hen geleerd en hoe dikwijls hebben zij stadsmensen niet op hun nummer gezet [door hun beschaafde optreden]? En, Ipi, als zij zich nu niet willen inspannen om een examen af te leggen, wat dan?

Ipi:

Cobi, men zegt dat de soeurs het zeker zullen doen, want, zo zegt men, zij hebben al zoveel offers gebracht dat ze ook dit zullen volbrengen.

Cobi:

Oh zeker, want ik geef een arme duizend gulden en nu dwingen ze mij om

ook nog duizend gulden meer te geven. Een onrechtvaardigheid, een bruut misbruik van mijn goedheid noem ik dat.

Ipi:

Zo is het zeker, zoals je stelt, maar zo zien de wijze mensen die die schoolwet willen, het niet.

Cobi:

Dus als de soeurs niet willen of niet kunnen, nemen andere wijze mensen zeker hun plaats in op de scholen?

Ipi:

Ja, die zullen hun plaats innemen en ze zullen goed betaald worden.

Cobi:

Krijgen de soeurs dan niets voor hun werk!

Ipi:

'Niets' is niet het juiste woord. Dertig cent per dag voor iedere soeur, wat niet voor hen is, maar voor de kosten van de school.

Cobi:

Dertig cent! Dat is de prijs van drie-kwart kilo maïsmeel! En hoeveel ontvangen de meesters in dienst van de overheid?

Ipi:

Er is een Inspecteur die per jaar 6000 gulden ontvangt.

Cobi:

Zesduizend gulden! Nou dat moet een slimme zijn! En wat moet hij doen?

Ipi:

Natuurlijk moet die inspecteur wijs zijn, want hij moet iedere school drie, vier bezoeken per jaar brengen.

Cobi:

Waartoe?

Ipi:

Om een oogje op het schoolhoofd te houden.

Cobi:

Het schoolhoofd? Wat is dat?

Ipi:

Er zullen geen hoofdmeesters meer zijn, maar wel schoolhoofden.

Cobi:

Wat een gekheid!

Ipi:

De inspecteur zal dus scholen bezoeken, een beetje rondkijken, lezen, mogelijk een beetje praten, maar hij geeft geen les.

Cobi:

Maar waarover zal hij praten als hij onze taal niet kent? Dat is nog eens een komedie!

Ipi:

Maar van het geld van de inspecteur ontvangen de schoolhoofden 3000 gulden en nog wat, een directeur 4000, een ondermeester 1400 en zo heeft ieder een prima leventje. In één woord, Cobi, als die wet wordt aangenomen dan is de schatkist van de overheid snel volledig leeg en wij [met onze katholieke scholen] kunnen het schudden!

Cobi:

Ja, Ipi, het verwondert me niet dat je deze dagen zo onrustig bent. Wat een zonde om zoveel geld in een bodemloze afgrond te storten. Dat kan net zo goed de zee in gegooid worden, dan kunnen arme vissers en wie goed kan duiken er nog hun voordeel mee doen. Maar, Ipi, onze scholen? Zijn die zo slecht dat er een nieuwe wet moet komen?

Ipi:

Nee, Cobi, maar het is tegenwoordig een manie om schoolwetten te maken. Begrijp jij nou waarom ze de oude wet niet meer volgen? Kijk hier, lees dit. Het is een wetsartikel dat ze op 31 mei 1865 maakten en dat als titel heeft 'Vaststelling van het reglement op het beleid der regeering in de kolonie Curaçao'.

Cobi:

Artikel 180: Zooveel de middelen gedoogen, zorgt de overheid dat het lager onderwijs de verkrijging der allereerste kundigheden onder het bereik brenge ook der onvermogenden, zij doet dit door ondersteuning van bijzondere of oprigting van openbare scholen.

Ipi:

Hoor je, Cobi, de wet van 31 mei 1865 kent in principe 'subsidie' toe aan bijzondere scholen en dat is juist wat ze tot nu toe niet gedaan hebben.

Cobi:

Maar wees hierover eens wat duidelijker.

Ipi:

Kijk, er zijn heel goede leraren of meesters in Punda, die veel plezier in hun beroep hebben, maar toch kunnen ze hun inzet en plezier niet uitsluitend volgen, want ze moeten ook ander werk zoeken om het inkomen te verkrijgen om hun gezin te onderhouden en ervoor te zorgen dat later, als ze oud zijn of gestorven, hun familie niet met lege handen achterblijft. Daarmee verliezen ze vele uren, die ze net zo goed aan hun school zouden kunnen wijden. Maar je begrijpt, hun leven en dat van hun gezin gaan voor alles. Als de regering ze nu jaarlijks een kleine subsidie zou geven en hun een pensioen belooft voor later, nou, dan verzeker ik je, dan kunnen de overheidsscholen wel sluiten. Wij zouden een hoop geld besparen en het onderwijs zou veel beter zijn.

Cobi:

Maar, Ipi, zijn er zoveel goede meesters in Punda?

Ipi:

Oh, Cobi, welke meesters van de Landschool en welke van de meesters die van buiten het eiland komen, kunnen zo goed lesgeven als meneer Brouwer, meneer Curiel, meneer Huyke, meneer Leon, meneer De Pool, meneer De Sola, prima meesters, goede leerkrachten, waarheen mensen uit Punda, zo heb ik vernomen, veel liever hun kinderen sturen dan naar een school van de overheid.

Cobi:

Een prachtig idee, Ipi, maar één waarvan ik geloof dat het niet snel zal gebeuren.

Ipi en Cobi (pseudoniem van Ludovicus Jansen en Vincent Jansen), 'Nobo di coenucoe', *Amigoe di Curaçao*, 22 maart 1884; vertaling: Aart G. Broek.

Klare taal

Joseph Sickman Corsen

Er wordt verteld dat een Duitse schrijver op z'n sterfbed riep: 'Licht! Meer licht!' Ik weet niet of ik, wanneer de duisternis van de dood neerstrijkt in mijn ogen, de tegenwoordigheid van geest nog heb om hetzelfde te zeggen, maar nu, nu ik nog leef, geef ik zonder meer de voorkeur aan helderheid: helderheid in alles, alles helder. Ik heb liever de dag dan de nacht, maar als het dan nacht is, geef me dan een heldere nacht met een volle maan. Laat de maan dan – zoals een vrouw behaagziek kan zijn – haar mooie en vrolijke gelaat aan ons mensen tonen. Wat heb ik aan elektriciteit of 'n petroleumlamp. Ik wil maanverlichte straten: duisternis is goed voor dieven.

En duisternis is goed om te slapen. Het is lekker om een beetje weg te doezelen in een schemerige kamer, tenslotte zullen we ons uiteindelijk in een donker graf moeten uitstrekken. Maar als het niet om stelen of slapen gaat, dan wil ik licht. Wanneer ik thuiskom, zie ik graag vele tevreden gezichten, met heldere ogen van mensen die geen verkeerde dingen hebben gedaan: mijn vrolijke vrouw die haar vrolijke kinderen en mij aankijken. Zeg nu niet dat ik niet bij het onderwerp blijf. Ik dwaal niet af, want vrolijkheid is licht.

Mijn lamp is oud, lelijk. Wat moet ik ermee? Ik heb geen andere, maar de lont is goed geknipt opdat niet aan maar één kant een vlam opspringt, en de hals is goed schoongemaakt. Er zijn twee zaken die ik in orde wil hebben en waar ik zoveel ik kan voor zorgdraag, namelijk dat de schoorsteen in mijn keuken rookt en de hals van m'n lamp niet. Want ik wil helderheid: helderheid in alles, alles helder: helder op straat, helder in mijn huis.

En heldere woorden, klare taal. Het is lelijk om iets te zeggen en wat anders te bedoelen. Het is misselijk om veel woorden te gebruiken en niets te zeggen.

Op Aruba kende ik een gek. Hij was niet stapelgek en hoefde niet opgesloten te worden, want hij was niet gevaarlijk. Wat heet gevaarlijk? Ik geloof wel, dat hij gezien moet hebben dat mensen bang voor hem waren, wat een zegen voor z'n ijdelheid kan zijn geweest – zo hij al ijdel was, want dat hoefde hij niet te zijn. IJdelheid is tenslotte een gekte van gezonde mensen. De arme gek! Zelfs zijn naam klinkt idioot: men noemde hem Martein Lopap.

Z'n gekte bestond hieruit: hij stond 's ochtends rustig op, ging de straat op en nam het eerste het beste woord dat hij hoorde mee. Stel dat woord is 'horloge'. Vervolgens begon hij, met opgeheven vinger, te prediken: hoor-horren-logge-gehoor ... tot hij weer wat hoorde, bijvoorbeeld: 'zo is dat'. Je begrijpt, zo verlengde het prediken zich: hoor-zo-horren-logge-issie-log-datehoren-logée ... Tegen het eind van de middag kon je dan iets horen als: hoor-zo-hor-

ren-logge-issie-log-datehoren-logée-bezopen-weet-is-hoor-ik-veel-zopen-bedank-forde-aandach-dag ... Het was om te bulderen van het lachen.

Arme Martein Lopap. Ik kan hem niet vergeten. Ik denk zo vaak aan hem. Iedere keer dat ik in een boek of krant een hele reeks woorden achter elkaar zie staan, die niets betekent, zeg ik tegen mijzelf: Kijk, Martein Lopap is weer aan het prediken.

In: *Simadán*, nr. 1, 1950, p. 8; vertaling: Aart G. Broek.

Zonsondergang

Joseph Sickman Corsen

Waarom 't is, 'k en wete niet;
Maar een sombre nacht van smarte
Donkert immer in mijn harte,
Als de Zon in zee vervliedt.

Is 't een voorgevoeld verdriet?
Soms een echo van 't verleden?
Of is 't droefheid zonder reden,
Temperament en anders niet?

Zie 'k een donkere smartenstoet
Verre op weg, reeds lang tevoren,
Smarten nu nog niet geboren,
Maar die 'k eenmaal kennen moet?

Kermt daar diep in 't hart verloren
Verre klacht van oude pijn,
Die reeds lang gestild moest zijn,
Wijl 'k haar bron niet op kan sporen?

Is 't verschrikking, die mij slaat
Voor den afgrond, diep en duister,
Steil en stom, die d'avondluister
Scheidt van d'eersten dageraad?

'k Weet niet door wat harmonie
De avondstond mij zoo kan kluist'ren,
Dat ook in mijn ziel wil duist'ren
Als ik 't zonlicht zinken zie;

Maar de smart doorweêt mijn leên
Telkens als op kalmer kusten
't Moede zonlicht uit gaat rusten
Lijze lisp'lend: Tot meteen!

Tot meteen? – De nacht gaat trage,
En haar onheilvolle schoot
Baart aan velen ramp en dood,
Eer de blanke morgen dage.

Tot meteen? – De slepende uren
Slent'ren traagzaam; niemand weet
Wat ontgooch'ling, pijn en leed
Hij te nacht nog moet verduren.

Velen, die de zon zien zinken
In haar grauwe golvengraf,
Slaat de dood als bloemen af
Vóór het blijde morgenblinken.

Reden heeft mijn droefheid niet;
Maar ik huivre steeds en rouwe
Als ik 't kranke daglicht schouwe
Stille stervend in 't verschiet.

Joseph Sickman Corsen, 'Atardi', *La Cruz*, 27 september 1905; vertaling P.J. Poiesz, 'Zonsondergang', in: Joseph Sickman Corsen, *Poesias*, Nijmegen: Kloosterman, 1914, pp. 102-4.

Schemer

Joseph Sickman Corsen

Het wordt mij droef te moede,
al weet ik niet waarom.
Ik zie de zon verbloeden
diep aan de horizon.

Spreekt hier een voorgevoelen
verward en onbestemd,
of slechts een niet vermoede
zwakheid van temperament?

Wij zien soms in 't verschiet
een pijn, nog ongeboren,
die aanzwelt tot verdriet
en alles zal verstoren.

Ook smeult het sintelvuur
van oude herinneringen
die in het schemeruur
zich nodeloos verdringen.

Hoe is het uit te maken
welke diepverborgen snaar
herinnering weet te raken
met haar verstild gebaar?

Wij raken doodeenvoudig
met angst vervuld voor 't zwart
dat nadert, grauw en grauwer,
en ons bedrukt, benard.

Want boordevol gevuld
van pijn blijkt geheel ons wezen.
Wij zijn in nacht gehuld,
gehuld in waan en vreze.

De nacht duurt slechts één nacht.
Hoe lang kunnen nachten duren!
Wie weet wat ons nog wacht
in deze stille uren?

Een nacht duurt soms wel eeuwen,
hoe langzaam schrijdt hij voort.
't Is nodeloos gillen en schreeuwen,
wij worden toch niet gehoord.

Voordat zijn tijd is verstreken
kan veel treurigs zijn geschied.
Ook zij, die nog niet zijn bezweken,
storten des nachts in het Niet.

Bedenkt, zonder tegenspreken,
wij zijn kinderen des doods,
al lokt het glanzend teken
van iets schoons of oneindig groots.

Het wordt mij droef te moede,
al weet ik niet waarom.
Ik zie de zon verbloeden
diep aan de horizon.

Joseph Sickman Corsen, 'Atardi', *La Cruz*, 27 september 1905; vertaling Cola Debrot, 'Schemer', in: J.J. Oversteegen (red.), *Cola Debrot verzameld werk; Gedichten.* Amsterdam: Meulenhoff, 1985, pp. 69-70.

Ingezonden brief

F.J.A. van den Donk

Hooggeachte redacteur,

'Waar het hart vol van is, vloeit de mond van over.' Deze woorden zijn de sleutel tot datgene wat ik hier ga zeggen. Iedere liefhebber van poëzie moet u, Eerwaarde [pater R.J.C. Wahlen?], bedanken daar u een mooie, waardevolle parel, dat wil zeggen het uitmuntende gedicht 'Atardi' in het laatste nummer van *La Cruz*, aan de duisternis van het vergeten heeft ontrukt.

De auteur ervan lijkt mij een van die bevoordeelde mensen die wij 'dichter bij de gratie Gods' plegen te noemen. Zie hier dichtregels zonder enige pretentie, simpel, eenvoudig, fris en gracieus als een onschuldig kind, dat de ogen en harten van mensen beroert, die het in het zand van het strand zien zitten spelen.

Met hoeveel zin en genoegen heb ik mijn ziel overgegeven en opnieuw overgegeven aan de stroom van deze poëtische herinneringen, vol zachte melancholie, die bij mij dat zoete en mystieke gevoel teweegbrengen zoals alle mensen – denk ik – wel eens moeten voelen wanneer, na het afscheid van de zon en de dag, zij het lied van de golven van de zee beluisteren, altijd melodieus en altijd triest. Nu weet ik wat de zee zingt wanneer de zon ondergaat en de dag sluit. Een dichter bij de gratie Gods heeft voor mij het mysterie opgehelderd. En ik, verrukt, dank hem van harte.

Ja, eerwaarde pater, u kunt beoordelen hoe gepast het is om deze woorden te publiceren, die door bewondering zijn ingegeven, ik geef u daartoe alle vrijheid.

Uw dienaar en vriend,
F.J.A. van den Donk
rector

La Cruz, 4 oktober 1905.

Hart dat nooit heeft liefgehad
Hoe weet je hoe liefdesverdriet
Het hart verschroeit,
Drukt, uitwringt.
(Zorrilla)

Zo, met mijn hoofd in je schoot
En mijn hand in je hand, uren achtereen
De hele nacht!
En je lied te zingen, dat mij voorkomt als een lied
Dat God een engel heeft leren zingen
Om mij afleiding te bezorgen.
Als je stem in mijn oren klinkt
Droom ik van bloemen, van vlinders
Van veel sterren.
En zo, omringd door fijne dingen
Met mijn ziel badend in licht en zoete geur
En beweging,
Midden in allerlei mooie dingen
Denk ik soms dat als ik in je armen sterf
Dat een heerlijke dood zou zijn.
Schrik niet als ik aan sterven denk
Dat is ons aller lot, voor sommigen wat later
Voor anderen al gauw.
Ga door met je lied. Al val ik in slaap,
Haal mijn hoofd niet uit je schoot
Word niet boos op mij.
Ga door met je lied al luister ik niet.
Ik hou ervan bij een lied in te slapen
Als een kind.

Joseph Sickman Corsen, 'Asina, mi kabes riba bo skochi', *Simadán*, nr. 1, 1950, p. 9.

Loop heen!

Joseph Sickman Corsen

Toen ik haar vroeg mij lief te hebben
zei ik haar: Heb mij lief of
morgen nog zullen ze mij begraven.
-En wat zei ze?
-Loop heen, man!

Joseph Sickman Corsen, 'Bai tira bubi ku slof', *De Stoep*, 3-3(1950):3; vertaling: Lucille Berry-Haseth.

Hé, kijk! Wolken!

Joseph Sickman Corsen

Hé, kijk! Wolken! heel veel wolken! Wolken!
Ze drijven vanachter de heuvel vandaan,
komen naderbij en dragen regen aan.

Regen! Iedere dag opnieuw vertolken
wolken onze hoop en ons verlangen – zo zot!
Maar voor een droog land het onvermijdelijk lot.

Ze komen en dekken de hemel toe,
maken de dag somber maar evenzo goed
voeden ze stralende hoop en geven moed.

Het lijkt mij dat ons dorstig land, hoewel moe,
zich al uitstrekt en haar trillende mond opent
intens op de verrukkelijke streling hopend.

Het lijkt mij dat ieder takje zonder blad, kaal,
dat elk beest, vel over been, troost voelt
wanneer het door de hemel wordt overspoeld.

Soms spreken onze boeren zo ferm in taal
hun verwachtingen over het weer; vorige week
nog zei mij een van hen wat hem zo zeker leek:

'Ziet u al die bootjes vol met vangst aan vis?
Ziet u, meneer, hoe onbeschoft de zee zwelt?
U zult zien hoeveel water daarmee wordt voorspeld.'

*

Welkom, schemering die zo hoopgevend is!
Oh, ik had schoon genoeg van onze luchten:
een helder blauw ondoenlijk te ontvluchten.

Geen wolk, nog geen vlekje, schaduw nooit!
Die zon, die als een oog zonder wimpers tuurt
en ons stellig weer een kwaad jaar stuurt.

Ik was het zo zat, die wind die maar rotzooit,
die haar oorlogsliederen luidkeels kraait
en die je zoveel zand in de ogen waait.

De wind rukt hoeden af en laat ze dansen
om het plezier een man en een hoed roekeloos
te laten wedijveren in snoekduiken voor een poos.

Een dag zonder wind brengt rustvolle kansen!
Wat een stilte, lieve Hemel! Het is alsof het leven
op land en in de zee het volledig heeft begeven.

Medeleven past de schoeners, en daar die schuit!
Ze wachten bewegingloos als in een prentje
of wiegen zacht zoals de min het kleine ventje.

Ze liggen daar en kunnen geen kant meer uit.
Hoe zeer hun matrozen fluitend om 'n briesje smeken,
elementen interesseren zich toch niet voor leken.

Op het land evenzo: eenieder komt tot stilstand.
Alles en iedereen wacht en luistert en loert.
Het is alsof de stilte nog slechts slaap aanvoert.

De takken zonder bladeren, droog en afgebrand,
lijken grillige vingers die iets in de lucht markeren.
Is er voor ons troost of een bedreiging te verteren?

*

Oh, kijk! Wolken! heel veel wolken! Wolken!
Kijk naar ze, bewonder ze, juich ze toe! Kom op!
Bejubel ze en steek vuurwerk af, dit is op en top!

Ronde buiken gevuld met water voor ons volk en
vandaag zullen wij dan ook door de knieën gaan,
voor hoop en blijdschap maken we ruim baan.

In de lucht, in de wildernis, bij onze beesten
zal het water in twee dagen – moet je opletten! –
alle droogte in koelte, groen en gewicht omzetten.

Bolle ronde buiken gevuld met water om te feesten.
Maar daar is de wind die spelbreker zou kunnen zijn.
Is het water dan niet voor ons? Oh nee, wat een pijn!

Bolle ronde kuipen gevuld met water – voor ons?
Wolken bedonderen ons weer: geen regen in 't verschiet,
ze drijven voorbij, drijven ons voorbij en het regent niet!

Kon de wind maar uit een andere hoek blazen!
Hadden wij het regenen nou maar zelf in de hand!
Wolken volgen hun eigen weg, zetten ons aan de kant.

Bolle ronde buiken gevuld met water – niet voor ons.
Dat water zal onze droge aarde niet verrijken,
ons geen meloenen en *shimaruku*kersen aanreiken.

Ze nemen hun rijkdom mee en nemen ons te grazen.
Ze drijven voorbij, wij hebben niet genoeg gewacht.
Ze volgen hun eigen weg – wie had dat verwacht?

Ze drijven voorbij en spotten met ons verdriet:
de rijkdom uit hun ronde buiken gieten ze in volle zee
voor schelpen en vissen. Wat moeten die er nou mee?

De wolken drijven – dreven voorbij ... verdwenen in het niet!
Ze hebben hun weg vervolgd en laten ons de zorgen:
onze hoop is wederom vervlogen! Tot morgen, tot morgen ...

Wij zijn geboren als speeltje van de hoop, zoals je ziet.
Tot morgen ... als er dan weer wat wolken komen
zullen wij hopen, geloven dat de regen toch zal stromen.

Joseph Sickman Corsen, 'Ata nubia', in: Joseph Sickman Corsen, *Poesias*. Nijmegen: Kloosterman, 1914, pp. 106-9; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Triomf van een cent

Willem M. Hoyer

Uit de weg vervelende cent
Stop met dat gezeur, houd je mond,
Jij bent van koper, smerig, zwart,
Jij bent niets waard.
Ik, ik ben zuiver zilver,
Ik ben een nieuwe gulden, blank.
Ik glim zo mooi
Dat ieder van mijn kleur houdt!

Tja, antwoordde toen de cent:
Daar je nieuw bent, blank,
En men zoveel om je geeft,
Verlaat je nooit hun handen.
Ik, ik ga vrij rond,
Of ik nu zwart ben, vies of koperkleurig,
Ik bezoek alle armen
En verzeker hun van hun dagelijks brood.

Willem M. Hoyer, 'Triunfo di un sen', *Voz di pueblo*, 31 juli 1916; vertaling: Aart G. Broek.

Bladzijde uit een album

Willem M. Hoyer

Ik weet niet hoe een majestueuze,
Heldere hemel, vol licht,
In weinig tijd kan plaatsmaken
Voor dreigende onweerswolken,

Noch hoe een zachte wind,
De geur van alle bloemen meevoerend,
Een wervelstorm wordt,
Verwoesting en angst aandraagt.

Maar wat ik wel heel zeker weet,
Is dat ijdelheid en hoogmoed
In nog minder tijd alle welzijn
Weet om te zetten in vernietiging.

Willem M. Hoyer, 'Pagina di un album', *El Imparcial*, 28 oktober 1905; vertaling: Aart G. Broek.

Ons Papiamentu

Willem M. Hoyer

> Niets staat dichter bij een volk dan zijn taal:
> de taal van een volk is zijn ziel die het doet leven.

'Arme taal, Papiamentu.'
Deze is nu de taal van eigen bodem!
die, op veler wijze ondersteund,
gedachten formuleren kan.

Vervoeging kent zij niet:
Kreupel zijn ook haar verba
maar doeltreffend is zij wel
zonder noodzaak van verbuiging.

Gans onnodig hier te zeggen
dat bellettrie haar vreemd is
en dat zij het niveau niet haalt
van andere talen in de wereld.

Allen weten dat zij niet chic is;
dat het haar schort aan omgangsvormen
en dat zonder vreemde woorden
zij niet fijn besnaard noch zacht is.

Kan er niet gewerkt worden
aan haar voortgang en beschaving?
Kan onze dierb're moedertaal
niet met rijkdom overladen worden?

Vreemde talen stimuleren, zeker,
doch de eigen taal in ere houden.
Maar verwijs niet naar vergetelheid
onze eigen taal van eigen bodem.

Laat ons onze eigen landstaal,
zelfs al is zij behept met fouten,
evenveel aan achting schenken
als wij tonen voor een vreemde.

Laat ons lenen van een vreemde
termen die wij zelf niet hebben
en zij wordt dan vrij beschaafd
zo niet nu dan toch wel morgen.

Mocht zoals veel mensen denken,
zij over de schreef eens gaan,
ach, gedoog dan haar tekorten
en vergeef, vergeef ons Papiamentu.

Patriot (pseudoniem van Willem M. Hoyer), 'Nos papiamento', *La Union*, 23 november 1923; vertaling: Luis H. Daal.

Hun Papiamentu

Willem E. Kroon

Geen enkele traditie kan ons dwingen een tekortkoming te behouden, daar ons aller doel 'perfectie' is.

Wanneer je Papiamentu kunt spreken,
Kun je net zo goed een liedje zingen;
En is het spreken gedaan,
Dan moet je lachen, erom lachen.
Als alle Curaçaoënaars doof zouden zijn
Dan zou het niet verbazen
Dat zij van het Papiamentu genoten
Iedere keer opnieuw, zonder enkele reden.

Verachtelijk volk, dat zichzelf onrechtmatig
Beschouwt als een 'vervloekt ras',
Onophoudelijk gekleineerd.
Hoe kunnen we ons lot keren
Wanneer we in het gevecht voor onze rechten
Geen krachtige wapens hanteren,
Symbolen van vooruitgang negeren?

Geen enkele traditie, hoe oud dan ook,
Mag behouden blijven als die tekortkomingen vertoont,
Nu de verlichting, als een vlammende toorts,
Ons dwingt alle gebreken weg te branden.
Ons arme taaltje ontstond hier op het eiland
Onder een dom volk, vervloekt door zijn lot,
Ketenen en kettingen droeg het als sieraden,
Afgeranseld werd het door een ander ras.

Toch zijn er onder ons die de werkelijkheid de rug toekeren,
Die de wond – die afkeer moet oproepen – open houden,
Die het litteken op onze borst zichtbaar ronddragen,
Die hun taal met onaflatende waardering gebruiken,
Maar als altijd, weest ervan overtuigd, dat het Spaans
– dat echt van ons is – vele volgelingen kent.
Dat zal onze kracht zijn en we zullen onverslaanbaar
Blijken als de meerderheid aan onze zijde staat.

Willem E. Kroon, 'Nan papiamento', *La Union*, 7 maart 1924; vertaling: Aart G. Broek.

Enkele opmerkingen naar aanleiding van 't artikel van Ds. G.J. Eybers over het Papiamentsch, Amigoe di Curaçao, 2 october [1915]

W.J. Walboomers
Leeraar Ned. T. & L.M.O.

Men zou het bijna niet gelooven welk een verwardheid er bij menschen, die betrekkelijk toch goed ontwikkeld zijn, bestaat ten opzichte van taal en dialect. Deze uitspraak met een paar opzettelijke veranderingen, ontleend aan 't schrijven van Ds. Eybers, zou ik niet beter weten te illustreren als Zijn Eerwaarde met zijn eigen artikel gedaan heeft.

Niet uit vijandige gezindheid of verstoordheid, maar om te voorkomen dat er meer waarde aan gehecht zou worden, dan 't verdient, ben ik zoo vrij eenige opmerkingen te maken. Ik hoop daarmee van dienst te zijn alle leden van het Algemeen Nederlandsch Verbond, alle oprechte Nederlanders, die hun nationale plicht en belang en 't belang van 't onderwijs begrijpen en alle Curaçaoërs die genoeg liefde en sympathie voor 't Moederland hebben, dat ze de opbloei van de Nederlandsche taal van harte zullen toejuichen en bevorderen. Ofschoon nog niet lang in de kolonie, weet ik toch, dat hun aantal niet zoo gering is. Ter zake dan.

Dat de kinderen in de buiten-districten zoo weinig Hollandsch kennen, als ze met hun 12de of 13de jaar van school gaan, mag niet als argument gebruikt worden, zoo lang die toestand door meer geldelijken en zedelijken steun, door bevordering van schoolbezoek en wellicht hier of daar door verbetering van methode heel veel gunstiger kan worden. Dat meer ontwikkeling en kennis de buitenbevolking niet voldoende zou kunnen bereiken in en door het Nederlandsch is een klakkelooze bewering, waarvoor men noch psycho-physiologisch, noch onderwijskundig, noch uit de ervaring, noch uit de geschiedenis van andere volken ook maar een zwak bewijs kan geven. De vergelijking met Brussel, op zichzelf al onhoudbaar, kan een ernstig man niet als steunpunt gebruiken, als hij niets kan aanhalen dan een vage algemeenheid van een stads-zendeling.

Als ik wil zeggen, dat iemand oliedom moet zijn om te kunnen beweren dat 't Papiamentsch geen taal is, dan mag ik eerst wel eens onderzoeken of de domheid niet bij mezelf schuilt, of ik wel begrijp, wat daarmee bedoeld wordt. Geen enkel woord heeft buiten de strenge vakterminologie een vaste beteekenis; 't verband moet altijd den zin bepalen. Als uiting van zieleleven in gearticuleerde klanken is 't Papiamentsch zonder twijfel een taal, zooals ook 't Neger-Engelsch in Suriname; daar heeft men zich waarlijk niet druk om te maken. Maar als iemand zegt: ''t Papiamentsch is geen taal' en daarmee wil

te kennen geven, dat 't niet behoort tot de cultuurtalen, dat 't niet de draagster is van een eigen cultuur en karakteristieke uiting van beschaafde en ontwikkelde mentaliteit, dan is dat ook zóó waar, dat 't heelemaal niet dom is, dat te beweren. En 't is toch duidelijk dan men er dat mee bedoelt; men hoort die bewering als 't Papiamentsch naast of tegenover de cultuurtalen genoemd wordt. In dien zin is ook 't Friesch geen taal en volgens getuigenis van enkele Vlamingen, ook het Vlaamsch nog niet. Ziet Ds. Eybers nu 't molentje dat hij bij zichzelf voor de oogen heeft gefantaseerd?

De meer poëtische dan zakelijke gevoelsargumenten van ondankbaarheid e.d. laten ons vrij koud, al prikkelen ze tot ergernis. Dat kan iemand wel erg aandoenlijk voorstellen; maar 't volk zelf voelt dat zoo niet, getuige de verklaring van Ds. Eybers zelf. En helaas! Sommige ontwikkelde Nederlanders evenmin ten opzichte van hun eigen taal, waaraan ze toch onnoemelijk veel meer te danken hebben. Hoe zouden ze anders in een Nederlandsche kolonie hun landgenooten in het publieke en sociale verkeer van hun nationale taal willen berooven. Hoe men dit noemt: verloochening van zijn nationaliteit, gebrek aan gevoel van eigenwaarde, gemakzucht, behaagzucht of wat dan ook, een schoone naam verdient 't niet.

Men zegt, zonder aan de belangen van het onderwijs en zijn land, zonder aan de eer van zijn natie te denken, met meewarige beving van quasi-grootmoedige sentimentaliteit of trillend pathos van materialistische, kortzichtige humaniteit in de stem: 'Men mag toch een volk zijn taal niet ontnemen!' Is het dan zoo moeilijk te beseffen welk een zegenrijk goed men een volk geeft in een cultuurtaal en welke weldaden daarin opgesloten liggen? Waarom moet men afdalen tot de lagere sfeer van een onbeschaafde taal, om menschen op te heffen tot hoogere regionen, als men de hand kan reiken uit de hoogte? Waarom voortgekropen over ongebaande paden met ontelbare belemmeringen, in de laagte, als een gebaande weg leidt naar de hoogvlakte? Waarom een moeizaam en toch vrij onvruchtbare arbeid gekozen, waarbij men een groot deel van zijn prestige inboet en op den duur ook eenigszins schade beloopt aan zijn geestelijke meerderheid?

Als Ds. Eybers naar aanleiding van zijn definitie van taal: 'Wanneer een zekere groep van menschen enz ... ' schrijft: 'Deze definitie, die waarschijnlijk nog wel wat korter en duidelijker had kunnen gegeven worden ... ', dan stemmen we daar volkomen mee in en zouden er bij willen voegen en vooral heel veel juister: 't is een erbarmelijk mislukte proeve van psycho-physiologische bepaling. Vooral met die 'reactie van de ooren' zal iedere zielkundige en physioloog in de maag zitten. Maar 't ergste komt nog. Een lesje over 't dialect e.a. moest Ds. Eybers maar aan vakmannen overlaten, liefst in de wetenschappelijke tijdschriften. Wellicht kan ZEd. de moeilijkheid van dat onderwerp niet wegen, wat hem trouwens niet zoo kwalijk te nemen is. Daartoe is heel wat historische en contemporaine dialect-studie noodig en vooral de laatste is nog

van betrekkelijk jonge datum en verre van voltooid. Alleen zouden we wenschen, dat oningewijden niet onbekookt als voorlichters optraden. De formuleering 'wijze van spreken', blijkens 't verklarende of bedoeld als 'wijze van uitspreken' is zoo ongelukkig mogelijk, daar ze noodzakelijk een norm veronderstelt, die alleen bestaat als abstractie, hier tengevolge van gebrekkig inzicht en dus gebrekkige uiting of als onbelijnde fictie, ontstaan uit de zucht om te oordeelen over zaken, die men maar heel oppervlakkig kent.

De groepstalen die men dialecten noemt, verschillen in klanksysteem, flexie, idioom, syntaxis, accent, rythme en melodie, en nog al meer dat niet zoo met 'n enkel woord aan te duiden is. 't Papiamentsch is een creoliseering van Spaansch en Hollandsch, een taal van creoolsche structuur met in hoofdzaak geradbraakte Spaansche en verder Hollandsche woorden.

'Creoolsch noemen we elke flecteerende taal die in den mond van inboorlingen – niet aan flexie of althans niet aan den bepaalden vorm ervan gewend – bijna al haar declinatie- en conjugatievormen heeft ingeboet, en in haar syntaxis een eigenaardige kortheid van zinnen, een houterigheid van constructies, en een opvallend groot getal pauzes en afbrekingen vertoont.' (Dr. J. v. Ginneken, *Handboek der Nederlandsche Taal*. [Nijmegen: Malmberg, 1913], [deel] I, p. 210).

'Het Papiamentsch is uit de mengeling van een Afrikaansch negeridioom en een moderne Europeesche cultuurtaal gesproten.' (Vgl. Dr. v. Ginneken *t.a.p.* I, p. 277).

In structuur is 't Papiamentsch alzoo een primitieve taal, waardoor 't ver beneden elke cultuurtaal staat, en als zoodanig is 't de getuige van een primitief en zwak gedachtenleven. Dat dit in tegenspraak is met de werkelijkheid, tenminste bij een vrij groot aantal Curaçaoërs, hebben dezen te danken aan de aanraking en kennismaking met cultuurtalen.

't Is verkeerd 't Papiamentsch als taal op zich, te minachten, maar even verkeerd is 't, daaraan een plaats te willen geven, die 't niet toekomt. Als doel van 't eerste onderwijs kan men in 't algemeen aangeven: de menschen ontvankelijk te maken voor hooger en breeder ontwikkeling, te brengen tot rijker en dieper geestesleven. Daarvoor is een cultuurtaal noodig; daar valt niet aan te twijfelen. Wie denkt er in 't Moederland aan om een of ander dialect te gaan onderwijzen, op grond van 't geen Ds. Eybers aanvoert voor 't Papiamentsch? – want er zijn er beslist, waar 't zelfde van gezegd kan worden. Daarvoor zou 't noodig zijn dat dialect te maken tot het voertuig van de Nederlandsche cultuur.

Wat reuzenwerk dat is kunnen we uitstekend leeren uit de geschiedenis van ons Algemeen Beschaafd [Nederlandsch]. Het Fransch, Grieksch en Latijn hebben de Nederlanders in staat gesteld hun taal mondig te maken. Nog in de 17de eeuw waren bijna al de Leidsche profs van meening, dat 't Hollandsch een minderwaardig taaltje was, ongeschikt voor hoogere cultuur en ontwikkeling. Maar gelukkig hebben mannen als Spieghel, Roemer Visscher, Hugo de Groot, Simon Stevin, Karel van Mander, Samuel Coster, Hooft, Vondel en

eindelijk ook 't A'damsche stadsbestuur het tegendeel bewezen.

De Franken die Gallië overmeesterden, kwamen in onmiddellijke aanraking met de Romeinsche beschaving en zagen hun schamele taal ondergaan in de Romaansche, die verre de meerdere was. Toch zal wel geen Frank daarover getreurd hebben. Dat is de natuurlijke gang: De A'damsche geleerden en dichters werden met hun geestverwanten in Leiden, Haarlem, 's Hage en elders de leermeesters van 't volk en hunne taal werd de taal van de ontwikkelden, van den beschaafden omgang en van het wetenschappelijk en sociaal verkeer buiten den intiemen huiselijke kring, waar ook thans nog op meenige plaats het dialect gesproken wordt.

En 't is mijn vaste overtuiging en die van vele onderwijzers hier in de kolonie, dat een ontijdige propaganda voor 't Papiamentsch op de scholen, in geval van succes, een onvermijdelijke inzinking en teruggang van 't onderwijs zou ten gevolge hebben. En deze overtuiging steunt ook op feiten.

Als, 't geen die onderwijzer schertsend zei: ''t is toch eigenaardig, de kinderen spreken Papiamentsch, leeren Hollandsch en als ze van school gaan, spreken ze Spaansch,' op feiten berust, is dat tenminste een teeken, dat er toch behoefte gevoeld wordt aan een beschaafde taal, wat die Arubanen stellig tot eer strekt. Wat dat gezeur met Malta betreft, dat is weer misplaatst; daar gaat 't om Italiaansch of Engelsch; dit zou wel eenigszins te vergelijken zijn met onze Bovenwindsche [Eilanden]. Overigens is 't algemeen bekend, dat juist de Engelschman 't best zijn taal heeft weten uit te breiden, zoodat thans 180.000.000 menschen Engelsch spreken. Beschamend voor menig Nederlander, die vaak slecht zijn nationaal belang en plicht begrijpt, die er weinig voor voelt zijn eigen cultuur te verbreiden, de geestelijke band tussen kolonie en moederland te versterken, daardoor 't materiëele verkeer te bevorderen en waardeering te kweeken voor Nederlandsche grootheid in datgene waarin ook een klein land groot kan zijn en waardoor Nederland een eereplaats inneemt onder de beschaafde landen, en zeker niet onder behoeft te doen voor de winstbejagende Unie, die met zijn dollargerinkel en materiëele overweldiging ook sommige van onze Antillers betoovert en neerslaat in blinde – met betrekking tot Nederland vaak ondankbare – bewondering.

Hier zei me eens iemand die 't weten kan, heelemaal niet schertsend: 'We doen ons best om de jongens Hollandsch te leeren en als ze van school af zijn, praten ze liever slecht Spaansch of afschuwelijk Engelsch dan Hollandsch.' Meerdere oorzaken zijn ter verklaring aan te geven; maar zeker is een voorname, dat er bittere en beschamende waarheid zit in wat Dr. H. J. Kiewiet de Jonge, Voorzitter van het A.N.V. handelend over Suriname durft te schrijven in *Nederland in den aanvang van de 20ste eeuw* (A.W. Sijthoff's Uitgevers Maatschappij, Leiden, 1910):

'De eigenaardigheid der Hollanders om hun taal voor zich te houden, buiten mededinging, heeft van jongs af aan, evenals in de Oost, zoo ook in dit

gedeelte van de West verhinderd, dat Hollandsch de taal der kolonie werd. De negerslaven werden in het rustig bezit gelaten van hun kinderlijk brabbeltaaltje, het Neger-Engelsch, en wel verre van te eischen, dat zij tegen hun meester verstaanbaar Hollandsch gebruikten, spraken deze hen toe in de hunne.

Nu nog zelfs zijn er, en niet zoo weinig, onder de beschaafde Nederlandsche bevolking, die voor den schijn onze taal te goed vinden voor 't gewone volk, maar inderdaad het wel genoeglijk vinden zelf in de kromme taal der weinig ontwikkelden te grasduinen. Van de drie Guyana's is Suriname het eenige, dat zijn bevolking niet door de Gouvernementstaal kan bereiken. Verzeilt een onzer Boschnegers op Fransch of Engelsch gebied, dan blijkt het, dat hij zeer goed de talen daar leert spreken; maar Hollandsch verklaart hij niet machtig te kunnen worden. En zijn verklaring wordt aanvaard. Wat in Oost-Indië zelfs nu nog wel een enkele maal vóórkomt, dat de inlander een snauw krijgt als hij het waagt Hollandsch te spreken, dat gebeurt tegenover de inlanders van Suriname ook nog.'

Zal dat zo blijven? Hulde aan de Nederlanders van nu! We weten dat men al een goed eind op weg is, dank vooral aan den krachtigen steun der Missie, om te bereiken wat Dr. Kiewiet de Jonge verder schrijft: 'Bij meer tegemoetkoming, bij minder onverschilligheid, bij grooter overtuiging bovenal van de waarde der uitbreiding van het Nederlandsch, zou binnenkort het Neger-Engelsch tot de plaats zijn teruggebracht, die 't toekomt. En die plaats is niet een eereplaats.'

Wanneer zal die tijd aanbreken voor Curaçao? Of is 't hier beter?

Luisteren we weer eens naar Dr. Kiewiet de Jonge: 'De Nederlanders willen niet dwingen. Dat toonen zij in den Oost opperbest. Het is een deugd: leven en laten leven. Maar zij toonen vaak een slofheid, die een gevolg is van gemis aan gevoel van eigenwaarde. Van dat gemis weet ook de kolonie Curaçao danig mee te spreken.'

Dit gemis, en een éénzijdig materialisme, gevoegd bij een zekere gemak- en sleurzucht van de nakomelingschap, hebben de gewraakte toestanden op taalgebied doen ontstaan. De schuld ligt niet bij 't tegenwoordige geslacht; maar laten wij niet berusten in dien toestand door 'n zekere Jan-Saliegeest; begrijpen wij onze nationale plicht als zonen en dochteren van Groot-Nederland en de woorden waarmee Dr. Kiewiet de Jonge over Curaçao besluit, zullen, hopen we, spoedig bewaarheid worden: ''t Valt moeilijk terrein te herwinnen. Toch geschiedt dit, en door onverdroten arbeid – en samenwerking voeg ik er bij – kan ook op taalgebied Curaçao de mooie Hollandsche kolonie zijn, die zij thans tot bewondering van alle vreemdelingen inderdaad is.'

Mijn plan was aanvankelijk niet op 't 2de stuk van Ds. Eybers in te gaan: maar ZEd. dischte ons zoo'n verschrikkelijke poespas op, dat 't een en ander betreffende 't begrip dialect wel zijn nut zal hebben. Ds. Eybers moet me dat niet kwalijk nemen, 't gaat niet om personen maar om zaken en trouwens, iemand die zich als gids opdringt, dient toch zelf den weg te weten.

De beteekenissen van het woord dialect zijn tot drie terug te brengen.

1. Vooreerst gebruikt men 't woord in tegenstelling met cultuurtaal. In dien zin kan 't Papiamentsch een dialect genoemd worden, al houdt men zich meestal aan den engeren zin van taalvariëteiten tegenover een beschaafde, uit een of meer daarvan ontwikkeld.

2. Op de 2de plaats bedoelt men met dialecten locale taalkringen, groepeeringen naar 't geografisch samenwonen en kan men bijvoorbeeld een Nederlandsch dialect omschrijven als een groepstaal, gesproken als moedertaal, door een Nederlandsche bevolking, die op een scherper of vager omlijnd gedeelte van den aardbodem tezamen woont. (Vgl. Dr. van Ginneken. *Handboek der Nederlandsche Taal*, I, pp. 11 en 13).

Hoe moeilijk 't is hiervan de grenzen aan te geven, blijkt voldoende als men maar eens een isoglossen-kaart te zien krijgt. De hoofddialecten zijn voor 't Nederlandsch: het Friesch, het Saksisch, het Hollandsch Frankisch, het Brabantsch Frankisch, het Limburgsch Frankisch (de autochtone); het Afrikaansch, het Hollandsch der Deensche Antillen (zoo goed als uitgestorven), het West-Indisch, het Noord-Amerikaansch, het Ceylonsche, het Oost-Indisch (heterochtone) (Vgl. Dr. v. Ginneken, *Handboek* I, p. 15).

3. Een derde beteekenis van dialect is die van vertakking van een taalstam, lid van een taalfamilie. Zoo zijn Keltisch, Germaansch, Grieksch, Slavisch, Indisch, Latijn, dialectgroepen van het Indo-Germaansch; Gotisch, Frankisch, Saksisch, IJslandsch, Friesch e.a. dialecten van 't Oer-Germaansch; Brabantsch, Limburgsch, Hollandsch van 't Frankisch; Oost Brabantsch en West Brabantsch van het Brabantsch, enz. Deze laatste groeperingen zijn de vrucht van het historisch vergelijkend taalonderzoek, waarvan onze Lambert ten Kate en de gebroeders Grimm in Duitschland de baanbrekers zijn.

In de beteekenissen onder 2 en 3 het Papiamentsch een dialect te noemen, gaat bezwaarlijk: men zou 't dan in elk geval moeten indeelen bij de Afrikaansche negertalen. Daarom heeft men talen als 't Papiamentsch, Neger-Engelsch e.d. gegroepeerd onder den naam creoliseringen.

'Sommige Duitschers beweeren wel eens, dat Nederlandsch een dialect is van het Duitsch, wat zoo dwaas is, dat men er niet eens over hoeft te spreken,' schrijft Ds. Eybers. We zullen zien of dat nu werkelijk zoo dwaas is. Er zijn Duitsche taalkundigen geweest, die 't West-Germaansch, ook wel als dialectgroep van het Oer-Germaansch, 't Duitsch noemden en onderscheidden in Hoog-Duitsch, Midden-Duitsch, en Neder-Duitsch. Nu behoort Nederlandsch tot 't Neder-Duitsch en is dus in deze terminologie een Duitsch dialect (beteekenis onder 3). Er zijn er echter, die de klok hebben horen luien en met Duitsch 't Hoog-Duitsch bedoelen en dan natuurlijk de plank misslaan; maar 't zal Ds. Eybers toch wel begrijpelijk zijn, dat er heel wat historische taalstudie noodig is om dat te bewijzen. Wat blijft er nu van de dwaasheid?

Ik zou nog meer op- en aanmerkingen kunnen maken, want elke alinea

toont gemis aan inzicht en oppervlakkig dilettantisme; maar ik denk, dat 't de lezers nu wel duidelijk zal zijn, hoeveel vertrouwen ze in de uitspraken van Ds. Eybers mogen hebben.

'k Wil sluiten met een aanhaling uit 't meermaalen aangehaalde geniale werk van Dr. van Ginneken:

'In ons kleine landje, tusschen grootere cultuurcentra verdwaald, kruisten en kruisen elkaar alle nieuwe ideeën en richtingen en daardoor worden wij heel langzaam rijp in onpartijdig en veelzijdig onderzoek, en kiezen, op den langen langen duur, in wijze navolging van alles het beste. Zoo zijn wij Nederlanders geworden wie wij zijn. Zoo groeide ook hun oude West-Germaansch tot Neder-Frankisch, Middel-Nederlandsch en onder Friesch-Saskischen invloed tot Hollandsch, zoo werd onze kleurige moedertaal veelzijdig, gesmijdig en rond, gelijk zij ten huidigen dage in onze hoofden leeft, op onze lippen zweeft.

Want ja, moge ook de Moerdijk land en water en geloofsscheiding geweest zijn, die het de verdraagzaamheid tusschen Noord en Zuid moeilijk viel te overbruggen, laat nu nog een landgrens langs Zeeland, Noord-Brabant en Limburg snijden, zijn ook een deel onzen overgestoken naar West of Oost, naar Ceylon of Zuid-Afrika, en mogen zij daar door het verloop der historische, oorlogszuchtige bewegingen thans niet allen meer leven onder Nederlandsche vlag! er leeft toch in alle Nederlandsche hoofden en er gloeit toch in alle Nederlandsche harten, zooveel bloed, zooveel geestverwantschap, zooveel overeenkomst van gedachten en begeerten, zooveel gelijkheid van vaardigheden en behoeften, zooveel eendracht van deugden en – ook wij zijn menschen – zooveel gelijkheid in minder prijzenswaardige eigenschappen, kortom zooveel gevoel van solidariteit, dat Holland niet is een provinciaal hoekje van Nederduitsche cultuur, noch Vlaanderen een wingewest van Fransche overbeschaving, noch Zuid-Afrika heel gewoon een Engelsche kolonie! maar dat wij allen te samen één zijn en gelukkig ons eigen volkswezen: samen vormen wat men is gaan noemen de eenheid van Groot-Nederland of in beeldspraak: den Nederlandschen stam, niet lief misschien, maar taai.'

Zoo moge 't zijn of – spoedig worden!

Zeer Eerw. Heer Redacteur, mijn oprechten dank voor de plaatsruimte. Kan ik Ds. Eybers niet dankbaar zijn voor zijn artikel, dan toch wel voor de aanleiding, mij gegeven, om te schrijven over iets wat me na aan 't hart ligt ...

Het Vaderland getrouwe
Blijf ik tot in den dood!

W.J. Walboomers, 'Enkele opmerkingen naar aanleiding van 't artikel van Ds. G.J. Eybers over het Papiamentsch, Amigoe di Curaçao, 2 october', *Amigoe di Curaçao*, 16 oktober 1915.

Het Papiamentsch als cultuurtaal

P.J. Poiesz

Met veel belangstelling en genoegen hebben wij – en velen met ons – de artikelen van Dominee Eybers gelezen. In hoofdzaak zijn we het daarmede volkomen eens. De vlotte en vloeibare zinnen, sober en eenvoudig, leest en verstaat men gemakkelijk. De kalme, zakelijke redeneertrant, wint terstond de sympathie, ook al zou men het met de zaak niet eens wezen. Nu schijnt Ds. Eybers zich niet taalkundig juist te hebben uitgedrukt over het begrip dialect. En daarover geeft de Eerw. Frater Walboomers een artikel in de *Amigoe* van 16 Oct. We missen de bevoegdheid daarover mee te spreken, en kennen aan den Eerw. Frater, die Leeraar is in de Nederlandsche Taal en Letterkunde, volmondig alle gezag toe. We veroorloven ons echter een kleine opmerking.

De Eerw. Frater beweert in zijn stuk, dat het Papiamentsch geen cultuurtaal is, d.w.z. het is niet de draagster van een eigen cultuur, de karakteristieke uiting van een beschaafde en ontwikkelde mentaliteit. Het zij ons veroorloofd, hierin met hem van meening te verschillen. En een dagelijksch verkeer met Curaçaoënaars uit alle standen, gedurende meer dan tien jaar, geeft ons daartoe het recht.

Het Papiamentsch is door de Katholieke Missie tot voertaal gekozen van de cultuur, die zij aan het volk gegeven heeft. Zij heeft niet de hand gereikt uit de hoogte van een onbekende taal. Zij volgde de wijze gewoonte: *A notis ad ignota procedere*. Van het bekende het volk omhoog voeren tot het onbekende. Met behulp van de eigen bekende taal het volk opvoeren tot een taal, tot een ontwikkeling, die het niet kende. In die taal heeft de Kath. Kerk het volk opgevoed. Daarin wordt gepreekt, biecht gehoord, gebeden, gezongen, katechismus gegeven. In die taal werden dikwijls toneelstukken opgevoerd, boekjes geschreven. In die taal verschijnt elke week een courant [*La Cruz*], die door het geheele volk gelezen wordt.

Is dat alles geen cultuur? Dat is altijd de wijze gewoonte geweest van het Apostolische Vicariaat. En nog in het jaar 1912 heeft onze Doorluchtige Kerkvoogd een geheel nieuwe bewerking geleverd van den officiëlen katechismus. En deze was alweer gesteld in het Papiamentsch. 'En wij bevelen,' zoo zegt Mgr. in de inleiding, 'wij bevelen onzen priesters en allen die de christelijke leer onderwijzen in de school en in de kerk, om geen anderen katechismus te gebruiken tenzij dezen.' Uit dit alles trekken we deze conclusie. Een van de twee: Of hetgeen het Apostolische Vicariaat in al die jaren aan het Curaçaosche volk gegeven heeft is geen cultuur; en dit is in strijd met de waarheid; ofwel het Papiamentsch dat door het Apostolische Vicariaat als voertaal werd gebruikt, is wel degelijk een cultuurtaal.

Dit wat het volk in het algemeen betreft.

Nu de deftige Curaçaosche families, die het Papiamentsch gebruiken van de wieg tot aan het graf, en die er hun hoogste en heiligste belangen in bespreken, en hun lief en leed uitdrukken met een klaarheid en kracht, die wij hun in 't Hollandsch niet zullen verbeteren. Ook voor hen geldt hetzelfde dilemma. Een van de twee: Ofwel deze families bezitten geen beschaafde en ontwikkelde mentaliteit; en dit is een grove beleediging. Ofwel het Papiamentsch dat hun tot conversatietaal dient, is wel degelijk een cultuurtaal.

Heeft ook Ds. Evertsz nog dit jaar niet in den Kol. Raad gezegd, dat er aan het Papiamentsch meer waarde moest worden toegekend als middel bij het onderwijs op de buitenscholen?

Ten slotte een kleine opmerking over deze ontboezeming:

'De meer poëtische dan zakelijke gevoelsargumenten van ondankbaarheid e.d. laten ons vrij koud, al prikkelen ze tot ergernis. Dat kan iemand wel erg aandoenlijk voorstellen; maar 't volk zelf voelt dat zoo niet, getuige de verklaring van Ds. Eybers zelf. En helaas! Sommige ontwikkelde Nederlanders evenmin ten opzichte van hun eigen taal, waaraan ze toch onnoemelijk veel meer danken. Hoe zouden ze anders in een Nederlandsche kolonie hun landgenooten in het publieke en sociale verkeer van hun nationale taal willen berooven. Hoe men dit noemt: verloochening van zijn nationaliteit, gebrek aan gevoel van eigenwaarde, gemakzucht, behaagzucht, of wat dan ook, een schoonen naam verdient het niet.'

Deze zinnen moeten eenvoudig berusten op een vergissing. Nergens heeft Ds. Eybers beweerd, dat het Nederlandsch moet verdwijnen. Alleen insinueert hij heel bescheiden, dat het Papiamentsch een betere plaats toekomt, wijl hij het beschouwt, als een machtige factor bij de opvoeding der jeugd, en de opvoeding des volks.

En zoo zouden ook wij het wenschen. Het eene doen en het andere niet laten. Het Hollandsch behouden, ontwikkelen, vervolmaken. Doch daarbij het Papiamentsch niet verwaarloozen, wijl het juist het Papiamentsch zulk een machtig middel is om het kind op te voeden tot hoogere ontwikkeling. Met tien woorden in vlot en vloeiend Papiamentsch gesproken zal men meer invloed oefenen op het hart, en dus op de karaktervorming van het kind, dan met honderd Hollandsche woorden, die het misschien wel begrijpt maar niet voelt. We mogen niet vergeten, dat we de opvoeding van het kind niet mogen beperken tot het verstand, maar vooral ook moeten uitstrekken tot het hart. Menige opvoeding is jammerlijk mislukt, omdat het verstand werd overladen ten koste van het hart. En dat hart – dat teere, fijnbesnaarde kinderhart – kunt ge het best doen trillen, als ge het toespreekt in de moedertaal. Die moedertaal moge onvolmaakt zijn, doch als middel om het kinderhart te vormen is zij meer waard, dan welke andere taal ook. Niet omdat het nu juist Papiamentsch is, maar omdat het is: de moedertaal van het op te voeden kind. En ieder op-

voeder, die de moedertaal van het kind niet machtig is, verliest daardoor een groote hoeveelheid van zijn invloed op de karaktervorming van het kind.

Neem een alledaagsch geval. Een leerling heeft een misslag begaan, moet ernstig onder vier oogen, berispt worden. Doe dat nu eens in ons Hollandsch. Dan zal hij u hoogstens begrijpen, maar er weinig van voelen. Zijn verstand kunt ge misschien bereiken, z'n gemoed raakt ge niet, of althans niet diep genoeg. Maar een flinke ferme afstraffing hem in de moedertaal toegediend, zal hem treffen en diep treffen. En dat zal den leerling verbeteren en den invloed van den meester verhoogen.

En daarom is onze conclusie deze: Het Hollandsch handhaven en propageeren. Een betere plaats toekennen aan het Papiamentsch, dan tot nu toe geschied is. Vooreerst omdat het zulk een voorname factor is bij de karaktervorming van het kind. En ten tweede omdat, volgens onze bescheiden mening, een onderwijzer die het Papiamentsch goed machtig is, het kind veel vlugger en veel beter Hollandsch zal leeren, dan hij, die het niet kent. Wij moeten dus Papiamentsch leeren uit liefde tot de kinderen wier karakter wij willen vormen – uit liefde tot onze moedertaal die wij dan nog beter kunnen propageeren. Gelijk een vader neerhurkt naast zijn kind, en zich klein maakt om wille van het kind, dat hij in zijn armen wil sluiten en opheffen tot de geheele hoogte van zijn eigen volle lengte – zoo moet ook de opvoeder zich klein maken om het kind, leeren stamelen met het kind, om het des te beter te kunnen opheffen tot de hoogte van zijn eigen taal en ontwikkeling.

En daarvoor is noodig: grondige kennis van de moedertaal van het kind, hoe onvolmaakt die ook moge zijn. Wie een anderen weg volgt bereidt zich zelven bittere teleurstellingen: hij wil het kind leeren spreken, vóór het heeft leeren stamelen.

P.J. Poiesz, 'Het Papiamentsch als cultuurtaal', *Amigoe di Curaçao*, 23 oktober 1915.

Aan zijne doorluchtige hoogwaardigheid monseigneur Vuylsteke

Stephan van de Pavert

Uwe Doorl[uchtige] Hoogw[aardigheid] herinnert zich de buurtschap Tanki-Leendert [op Aruba], het naast aan de parochie der Playa gelegen gedeelte dezer parochie. Ook is U ongetwijfeld bekend dat in die buurt nu juist, behoudens uitzonderingen, de beste parochianen niet wonen. O.a. worden daar geregeld danspartijen gehouden van zeer verkeerd allooi. Veel is daartegen door de vorige pastoors geageerd, echter niet met het verlangde succes. Ook ik heb mijn best al gedaan, maar met geen beter gevolg. Maar door tegenspoed wordt men wijs. Zoo pijnsde ik wat toch de naaste oorzaak was dat zooveel anders brave jongens naar die dans en drinkgelagen werden getrokken. Ik onderzocht en wilde nu gaarne het resultaat van mijn bevinden aan Uwe Doorl.Hoogw. bekend maken.

Als oorzaak meen ik te moeten aangeven de ledigheid. En wel een drievoudige ledigheid, n.l. van de hand, van het hart en van het hoofd.

't Is Zondag; de jongens, gewoon aan vroeg opstaan, zijn naar de Vroegmis geweest en hebben om acht uur al lang hun kopje koffie genoten. Nu begint de lange Zondag. De heele week door, van 't morgenkrieken tot zonsondergang, waren hun handen in de weer op het veld, nu hangen ze slap, ongewoon slap, terwijl zij zelf, bij gebrek aan fatsoenlijke zitplaats, nu eens staan dan eens hangen, of wel een steen of boomstronk buiten tot zitplaats kiezen. In huis is geen plaats voor hun, daar is moeder en de meisjes, zij moeten buiten hun fortuin maar zoeken. De een is het zinloos staren op een kip, een geit of een varken moede en gooit zich van verveling lang uit op wat hooi. De ander staat op en gaat naar zijn buurman, wekt dezen uit zijn lommerzoezigen slaap en beiden gaan om de verveling te ontloopen naar een derden die zoo vertellen kan van Venezuela met al zijn wonderlijks ... 's Jongens, en dat alles is daar te zien, te krijgen, te genieten!

Dag in dag uit gebogen over de *chapi* of buigend over aloëpol en lekbak in de zengende zon, altijd gejaagd, meestal besnauwd, nooit eens bemoedigend geprezen, hoe kan zoo'n werk van harte gaan, veel verschil tusschen zijn arbeid en dien van zijn ezel is er wel niet en zijn kost wordt hem op tamelijk wel dezelfde wijze als aan langoor toebediend. Nee, dan Venezuela!

Maar Vader wil niet, Moeder zet heel de buurt op stelten, hun *kunucu* moet bewerkt, hun magazijn moet gevuld, hun schuld betaald worden. Dan maar weer met den ezel naar het veld, de heele lange week door, maar Zondag dan? Moet hij Zondags, na de heele week niets bewerkt te hebben dan maïs en boonen, niets geproefd en verduwd te hebben dan maïs en boonen, moet

hij Zondags ook niets anders zien, niets anders hooren dan van maïs en boonen? Naar den buitenlandschen verteller gaat hij niet meer, dat doet hem te veel watertanden. Thuis als Vader praat dan is het over die kunucu, die maïs en boonen. Maar is er voor een mensch niets anders te verzinnen, niets anders te denken? O, dat hoofd is zoo leeg, het kent niets, het kan niets en toch het wil iets! Daar tingeltangelt het orgel van Tanki-Leendert! De uitkomst!

Preek nu maar aan zulke ooren in de H. Mis van vijf uur! Zou die preek niet beter gevolg hebben als ook die drievoudige ledigheid werd weggenomen? Dies meende ik daarop te moeten aansturen. Maar hoe hun hoofd, hun hart, hun hand wat te doen te geven wat in hun smaak valt, zonder bij hen denkbeelden op te wekken die hun doen watertanden?

Voor enige jaren heb ik de Leden van de [Union di San Hosé] op *Otrobanda* een comediestuk op laten voeren, waarin het gelukkige landleven niet alleen mooi werd bezongen, maar ook practisch werd uitgebeeld en aanbevolen, als het aangenaamste voor God en voor den mensch. Het is een voorstelling van het leven der herders van Bethlehem in verband met de komst en de aanbidding van het goddelijk Kerstkindje.

Als proef las ik een gedeelte van dat stuk voor aan eenige jongens van 18 à 20 jaar. Als koek ging het erin; en men vroeg wanneer men terug mocht komen om meer te hooren. En zij kwamen terug, veel meer in getal, en ik begon zoo wat met hun te zingen van de bekende Marialiedjes en toen [...] begon ook hier en daar te tintelen wat men aanleg noemt en vernuft. Toen begon zich bij mij de vraag te stellen: kunnen die flinke jongens dat niet uitvoeren? En het antwoord lag voor de hand met een tweede vraag: de jongens kunnen het, maar kunt gij het? En ik zei: *blosz anfangen*. Maar een toneel? – Als ik uitreed in de parochie keek ik naar die prachtige steengroepen en dacht was dat geen goed toneel? En ik zocht en vond een groep als geschapen voor toneel, met een steile rotspartij tot achtergrond, met *esenario* [podium], en er voor een zacht hellend oplopende vlakte vol kleinere steenblokken als een amphitheater met zitplaatsen; ik stuur den jongen op het escenario in spe en neem plaats in het dito amphitheater. Ik zeg den jongen dat hij wat met mij praten moet, ik luister en bevind dat de acoustiek niet te wenschen overlaat [...].

Dus is mijn voorstel om de jongens daar die Kerstvoorstelling te laten geven in den tijd van *aña Nobo*, [de tijd van oud en nieuw], [...].'

Brief van pater Stephan van de Pavert, enigszins ingekort, manuscript, origineel uit 1917, in Nationaal Archief van de Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao, collectie Pietermaai, no. 344.

Echt waar? ... Bestaat er een literatuur in het Papiamentu ... ?

A. de C.

– 'Zeker weten,' antwoordde ik op een dag.

– ?? ... ?? ... ?

Een man met gezag keek me aan en glimlachte ... 'Arme ziel, praat geen onzin. Je bent een fantast of een fanatieke nationalist ... ' Maar het 'Gezag' gaf me geen enkel bewijs voor zijn beschuldiging en ik ben tot op de dag van vandaag niet van gedachten veranderd. Het is jammer dat er in de wereld zo weinig mensen zijn die elkaar begrijpen. Ik zei natuurlijk niet dat wij een LITERATUUR hebben zoals de Spanjaarden, Fransen, Engelsen of Nederlanders ... – ook ik weet onderscheid te maken –, maar ik zei gewoon dat wij een literatuur hadden, hoe beperkt ook. Het is duidelijk dat een vissersbootje geen *Colombia* van de K.N.S.M. is, toch kun je er ook mee naar Bonaire varen, ... en een strohut blijft een HUIS ook al is het dan geen Paleis. Let wel, deze vergelijkingen zijn slechts een manier van praten om mijn gedachten te illustreren.

LITERATUUR is geen algemeen bekend woord; ik kan het beter eerst uitleggen alvorens verder te gaan. De betekenis waarin ik het wil gebruiken is: alles wat een volk heeft geschreven met enige kunstzinnigheid, of wel op een schone wijze. Daarom versta ik onder LITERATUUR: verzen, gedichten, romans en andere kunstzinnige teksten, hetzij vanwege de stof die wordt behandeld, hetzij vanwege de mooie en suggestieve wijze van erover schrijven: het leven van een Heilige of van een Nationale Held of van een andere persoonlijkheid bij voorbeeld; eveneens welluidende redevoeringen die gepubliceerd zijn, enzovoorts. Deze keer zal ik het niet hebben over 'religieuze literatuur', daar kom ik te zijner tijd over te spreken in een ander artikel. Volgens mij is de betekenis van het woord LITERATUUR nu wel duidelijk, in ieder geval om het volgende te begrijpen.

*

Nu dan, wat kunnen we als LITERATUUR van ons eiland aanbieden? Enkele mensen hebben mij gezegd dat in de oude jaargangen van La Cruz talrijke oorspronkelijke verhalen, romans, gedichten en toneelstukken in het Papiamentu staan[1]. Ik kan mij er enkele herinneren, hoewel ik op het ogenblik geen titel

[1] De eerste vijftien jaargangen van *La Cruz* (1900-1915), de 'oude jaargangen' waarover De C. spreekt, bevatten duidelijk minder aan 'oorspronkelijke verhalen, romans, gedichten en toneelstukken in het Papiamentu' dan De C. heeft aangenomen. De jaargangen bevatten één verhaal dat ongetwijfeld voor 'cuenta original' kan doorgaan: een Nanzi-vertelling, op 29 juli 1914. 'Comedia'

meer weet. Daar ik geen oude jaargangen van *La Cruz* tot mijn beschikking heb, kan ik geen nauwkeurig en volledig beeld geven van de 'literaire' waarde van al deze pennevruchten. Ik weet dat enkele van deze bijdragen grote waarde hebben voor onze Literatuur. Ook die teksten die niet 'oorspronkelijk' (in het Papiamentu) zijn hebben hun waarde, daar deze onze taal hebben verrijkt en ons volk in contact brachten met de kennis, de cultuur en rijkdom van nobele en intelligente geesten van andere landen, wat zeker het beschavingspeil van ons volk heeft verhoogd. De eerwaarde redacteur van *La Cruz*, pater R. Wahlen,[2] zal meer informatie kunnen geven over deze zaak en ik verzoek de eerwaarde pater, wanneer hij tijd heeft en de gelegenheid zich voordoet, zo vriendelijk te willen zijn om in zijn krant in details uit de doeken te doen welk een belangrijke rol La Cruz heeft gespeeld in de 'schepping' en vorming van onze PAPIAMENTSTALIGE LITERATUUR.

In de afgelopen tien jaar heeft ons land opnieuw de geboorte en bloei van een vorm van Literatuur beleefd: ROMANS. Ons land kent auteurs, schrijvers van romans, ware ROMANSCHRIJVERS ... Gezien de geringe omvang van ons land, de kleine bevolking en het beperkte aantal jaren dat is verstreken sinds de afschaffing van de slavernij,[3] is het voor mij een verbazingwekkend feit ... niet te geloven eigenlijk ... .

---

en lange, wekelijkse afleveringen van een oorspronkelijk Papiamentstalige *novela* zoals later in *La Union*, treft men helemaal niet aan op de bladzijden van *La Cruz* uit die jaren. Wèl vindt men er iedere week onder het hoofd *seccion recreativa* een kort verhaal, maar dit zijn vertalingen uit het Engels, Spaans en Nederlands naar het Papiamentu.
Slechts een zeer beperkt aantal (verhalende) teksten is daadwerkelijk van Antilliaanse bodem, zoals bijdragen over historische onderwerpen in de seccion recreativa, o.a. J.H.J. Hamelberg, 'Un época muchoe trastorná: 8 anja fo 'i historia di Curaçao, 1797-1804' (*La Cruz*, 7 mei t/m 15 juli 1903); Pater A. Euwens, 'Boelamentu di barcoe di gera holandes De Alphen na Curaçao; 15 september 1778' (*La Cruz*, 14 oktober 1903) en 'Atakenan di Inglesnan pa cohe Curaçao (1803-1807) (*La Cruz*, 24 februari t/m 27 april 1904); en Mgr. J.J.A. van Baars, 'Historia di Hospital Santa Elizabeth na Curaçao' (*La Cruz*, 18 oktober t/m 6 december 1905). Ten dele zijn deze bijdragen ook te vinden in *Apuntenan histórico di Colonia Curaçao* (Imprenta di Vicariato, 1903).
In 1907 bevat de 'seccion recreativa' onder meer twee reisverhalen van Pater Wahlen, 'Mi biahe na Aruba' en 'Mi biahe na Bonaire', van 17 juli t/m 9 september in *La Cruz*. Vlak na deze reisverhalen verschijnen een paar 'cuenta arubiano' in de wekelijkse rubriek. Dit zijn overwegend vertellingen over gebeurtenissen uit de lokale rooms-katholieke geschiedenis. Deze werden later opgenomen in *Lectura Cristiana*.

2 Pater Raymundus Joannes Clemens Wahlen (11 januari 1871 – 31 augustus 1946) arriveerde op Curaçao op 31 augustus 1898. Nog geen drie jaar later werd hij hoofdredacteur van de *Amigoe di Curaçao*, maar hij werkte tevens mee aan de totstandkoming van La Cruz. Van deze Papiamentstalige weekkrant werd hij hoofdredacteur in 1918, wat hij bleef tot in 1940. Ons is geen stuk over 'Literatura Papiamento' van Wahlen bekend.

3 *De Tekst van het verslag van bestuur en staat Curaçao over het jaar 1936* geeft een bevolkingsaantal van 58.233. De afschaffing van de slavernij werd voor de Nederlandse Antillen eerst een feit in 1863.

De bekendste romanschrijvers zijn W.E. KROON ... MANUEL A. FRAY ... MIGUEL SURIEL ... Velen van u hebben ongetwijfeld één van hun romans gelezen, die overwegend in *La Union* werden gepubliceerd, zoals op dit ogenblik gebeurt met een roman over authentieke Curaçaose gewoontes en gebruiken van onze bekendste schrijver.

Willem E. Kroon schreef de volgende romans: 'Mientrastanto nochi n' cerra, carreda n' caba', 'Castigo di un abuso', 'Giambo bieuw a bolbe na wea', 'E n' por casa', 'Mester a der'é promer el a drenta na casa', 'Venganza di amor', enz. enz.

Manuel Fray: 'Un yiu di pueblo', 'Un sacrificio', 'Lucha i Triunfo', 'Vanidad', enz.

Miguel Suriel: 'Muher Culpable'.

Het is niet mijn bedoeling om hier de literaire waarde van deze drie romanschrijvers gedetailleerd nader te onderzoeken, daar mijn enige streven op dit ogenblik is uw aandacht te vestigen op onze Literatuur die zo weinig bekend is. Eerlijk gezegd heb ik ook niet voldoende kennis van zaken om iets dergelijks te doen: hopelijk zal ooit één van onze leidende en vaderlandslievende intellectuelen een verhandeling van onze hele eilandelijke literatuur publiceren. Toch wil ik enkele algemene opmerkingen plaatsen.

Alle drie de schrijvers ontlenen hun materiaal aan het leven, de gewoontes, ideeën, enz. van ons Volk: elk overeenkomstig zijn capaciteiten en eigen karakter. In 'Un yiu di pueblo' (Een volkskind) bij voorbeeld, heeft M.A. Fray de aandacht gevestigd op de sociale omstandigheden in onze samenleving, in het bijzonder van onze arbeiders. Deze roman verhaalt over het ontstaan van een staking, de stakingsstrijd en de beëindiging ervan ... ongetwijfeld liet hij zich inspireren door de beroemde staking van onze havenarbeiders [het 'bootwerkersconflict' in 1922]. Fray heeft ons inzicht gegeven in het 'sociale' denken van verschillende klassen in onze maatschappij. In 'Muher culpable' (Zondares) heeft Suriel een ander aspect van het Curaçaose leven behandeld, en wel de fatale invloed van het Cabaret, van de overdreven luxe op dansfeesten en dergelijke aangelegenheden. Hij waarschuwt tegen de gevaren van deze en andere slechte verleidingen die afschuwelijke morele conflicten teweegbrengen in onze familiekringen. W.E. Kroon, meer nog dan de andere twee schrijvers, dringt diep door in de mentaliteit van ons volk. Zonder de waarde van de andere aan te tasten kunnen we stellen dat hij op meesterlijke wijze gevoelens, ideeën, het karakter van ons volk blootlegt en daarin is – volgens mij – in het bijzonder de waarde van Kroon als romanschrijver gelegen. Zijn stijl is kernachtig, direct, scherp, meer dan die van de anderen in lijn met de korte, bondige uitdrukkingswijze die een speciaal en oorspronkelijk kenmerk is van ons Papiamentu. Daarom denk ik dat het bijzonder moeilijk zal zijn deze romans om te zetten naar een andere taal zonder onmiddellijk dit onderscheidende en originele kenmerk van het Papiamentu geweld aan te doen.

In onze Literatuur neemt één persoon een zeer speciale plaats in, een ereplaats: Dhr. W.M. Hoyer. Op zeer veel manieren heeft hij bijgedragen aan de culturele ontwikkeling van ons volk: hij is componist van muziekstukken, schrijver van toneelstukken, hij is dichter, en vooral geschiedschrijver, beroemd tot ver in het buitenland. Bewijs hiervan is dat hij Erelid is geworden van Sociedad Bolivariana van Panama vanwege zijn historische werken over Bolivar en Venezuela. Maar bovenal kent Hoyer de geschiedenis van zijn eigen land: zo'n twee jaar geleden publiceerde hij nog 'Algun página tumá fo'i historia di Curaçao' [Enkele bladzijden ontleend aan de geschiedenis van Curaçao]. Hij heeft zeer veel artikelen van historische en literaire waarde geschreven in onze locale pers, in een zeer goed verzorgde, verfijnde en bloemrijke stijl, die bewijst hoe vloeiend en rijk onze taal is.

Ik ben nog niet klaar ... maar ik zie dat mijn artikel al weer veel te lang wordt; het is beter dat ik nu stop. Volgende week zullen we dit onderwerp van onze PAPIAMENTSTALIGE LITERATUUR proberen af te ronden. In de tussentijd kunnen mensen die nu al hun bezwaren tegen datgene wat ik heb gezegd willen kenbaar maken of iets willen rechtzetten, zich richten tot de Redactie. Schrijf op de envelop van uw brief: LA UNION, Plaza di Misa, t.a.v. A.d.C.

A. de C., 'Echt waar? ... Bestaat er een literatuur in het Papiamentu ... ?', *La Union*, 19 maart 1936; vertaling: Aart G. Broek.

Nog meer bewijsstukken voor een Papiamentstalige literatuur

A. de C.

Ons eiland is klein in omvang en ons volk in aantal, maar dat neemt niet weg dat er toch ook POEZIE is voortgebracht ... Zeker, ik geef toe dat in vergelijking met de 'Reuzen' van de grote landen wij – ik bedoel onze Dichters – Klein Duimpje zijn, heel weinig betekenen. Wij hebben geen Bloemlezingen waarin de mooiste verzen van onze schrijvers bij elkaar zijn gebracht: het kan best zijn dat het niet eens mogelijk is om zo'n verzameling samen te stellen, daar we zo weinig mooie gedichten hebben die de moeite van het opnemen waard zijn ... Maar goed. Toch, na ons bezit aan gedichten te hebben doorgenomen, is het mijn overtuiging dat het niet de woordenschat, noch de structuur van onze taal is die het schrijven in de weg staan van Papiamentstalige Poëzie van onvolprezen schoonheid en groot belang. Onder de gedichten die ik aantrof bevinden zich verzen die voortreffelijk en bijzonder verfijnd zijn, niet alleen om de uitgedragen ideeën, maar ook om de muzikale klanken en de welluidendheid van de woorden zelf. Neem bijvoorbeeld de zachtmoedigheid, oprechtheid en eenvoud van verschillende van onze religieuze liederen die we in de kerk zingen. Voor een groot deel, zo ver ik weet, is het werk van de onvergetelijke pater P. POIESZ.[1] Er zijn ook lelijke verzen onder, dat weet ik, maar ik heb het hier over de goede. Iedereen kan ze lezen in de gezangenboeken. Er zijn nog andere, misschien wel net zo mooi, die niet zo bekend zijn. Ik doel op enkele verzen die de eerwaarde pater V.D. PAVERT schreef voor een oorspronkelijk (Papiamentstalig) toneelstuk.[2] Mogelijk heeft zijne eerwaarde

[1] Pater Paulus Jacobus Poiesz (geb. Sneek, 20 oktober 1875) arriveerde op Curaçao op 18 juli 1904, waar hij op 29 september 1919 overleed. Betrekkelijk snel na zijn aankomst treft men al Papiamentstalige bijdragen van zijn hand aan in *La Cruz*: verhandelingen over religieuze onderwerpen, waaronder de biecht, de hel, de onschendbaarheid van de Paus, maar eveneens een verslag van zijn reis Curaçao-Amsterdam en weer terug. Dit reisverhaal en de verhandelingen verschijnen in wekelijkse afleveringen. Enkele jaren later zijn ze ook in boekvorm verkrijgbaar, het betreft de volgende teksten: *Algun discursito riba Confesion* (Curaçao: Bethencourt & Hijos, 1909); *Algun discursito riba Invocacion di Santoenan* (Curaçao: Bethencourt & Hijos, 1909 (2 drukken)); *Algun discursito riba Infalibilidad di Papa* (Nijmegen: Kloosterman,. z.j.); *Di Corsouw pa Amsterdam* (Nijmegen: Kloosterman, z.j. (1914)); *Shon Fia* Curaçao: Bethencourt & Hijos, 1917); *Algun discursito riba Fierno* (Nijmegen: Kloosterman, z.j.). Vanaf 1911 verschijnen er ook regelmatig Papiamentstalige religieuze gedichten en liederen van hem in *La Cruz*, voor een deel (vrije) vertalingen uit het Nederlands. Het zijn met name deze liederen die pater Poiesz tot op vandaag enige bekendheid garanderen op Curaçao.

[2] Pater Stephanus Franciscus Andreas Everardus van de Pavert (geb. Zevenaar, 26 november 1860) zette voor het eerst voet aan wal op Curaçao op 14 maart 1889. Hij overleed op 28 december 1930, na een leven dat wordt getekend door een bijzonder grote werklust en betrokkenheid bij het welzijn van de sociaal-economisch zwakkere Antillianen op Curaçao en op Aruba. In 1916

nog meer gedichten geschreven, maar daarvan ben ik niet op de hoogte. Wanneer er mensen zijn die hier meer vanaf weten, verzoek ik hun dit naar voren te brengen in deze kolommen en, indien mogelijk, enige van de gedichten die ik niet ken te publiceren (vanzelfsprekend op voorwaarde dat ze mooi zijn).

Toevallig bezit ik een kopie van enkele van zijn gedichten, die ik hier laat volgen. Het gaat over een jongeman die van een jonge vrouw houdt, maar hij woont ver van haar, van zijn land en hij heeft niemand om zijn hart uit te storten. Hij verlangt sterk naar zijn geliefde en in de

Weldadige maan die blijft
Voortgaan in haar heldere glans

spreekt hij de volgende woorden, de maan uitnodigend zijn geliefde op te zoeken:

Je zult een heuvel zien
Geheel begroeid, vlakbij een put;
Je zult een huisje vinden,
Een stem horen zingen
Van een meisje dat water ophaalt
Voor haar planten, voor haar bloemen;
Ai, kijk haar voor mij in de ogen,
Wees de spiegel van mijn liefde.

---

publiceerde Pater van de Pavert zijn *Trenza Litteraria; Ofrecí na pueblo curazoleño* (Willemstad: Coöperative Vereeniging en Nijverheid). Het boekje bevat een reeks van vijftien Papiamentstalige gedichten met een overwegend profaan karakter. Deze gedichten worden gevolgd door een opstel, eveneens van Van de Pavert, over de hoofdzaak van liefde voor het eigen eiland: 'Amor di patria'. Vervolgens besluit de bundel met het levensverhaal van 'Tabitha' (waarschijnlijk een vertaling uit het Duits). Deze Tabitha weet zich, na de dood van haar man, te ontplooien tot een zeer verstandige vrouw met een grote kennis en vaardigheid om succesvolle werkplaatsen op coöperatieve basis op te zetten voor werklozen.

Trenza litteraria bevat onder meer de (op muziek gezette) gedichten die door A. de C. worden genoemd, al wijkt de tekst hier en daar wel enigszins af van de kopie die A. de C. gebruikte. De 'comedia original' waar De C. van spreekt, hebben wij niet kunnen achterhalen. Van de Pavert presenteert zijn gedichten in *Trenza litteraria* zonder de context van een toneelstuk – ze lijken er echter wel in te kunnen passen. Het stuk handelt waarschijnlijk over de wederwaardigheden van een jongeman die genoodzaakt is om elders in de regio (Cuba) werk te zoeken en zodoende zijn aanstaande vrouw, zijn familie en geliefde eiland (Aruba?) moet achterlaten. De grote moeilijkheden waarmee zowel de jongeman als de vrouw zich geconfronteerd zien, zullen centraal staan. Het is aannemelijk dat Van de Pavert in zijn toneelstuk als oplossing het opzetten van coöperaties voor handwerklieden bepleit. Van de Pavert heeft zijn leven op Curaçao en Aruba gewijd aan het opzetten en begeleiden van dergelijke arbeidsorganisaties, en de stukken die volgen op de gedichten wijzen eveneens in die richting.

Met eenvoudige woorden is het de auteur gelukt om ons een nauwkeurig en mooi beeld te schetsen van ons landschap; bewonder met name de laatste twee regels die werkelijk een 'poëtische vondst' zijn, een hoogst originele en verfijnde uiting van de smachtende jongeman. Dit gedicht is ook op muziek gezet: het is in feite een lied.

Hier nog enkele coupletten uit een ander gedicht van dezelfde auteur, waarvan de titel 'Flornan ta di Fiesta' (bloemen vieren feest) luidt en waarin wordt uitgelegd wat bloemen doen 's ochtends wanneer ze opstaan:

In het ochtendgloren wekt
De tuturutu (*) haar zusters,
Speelt op haar trompet zodat
Allen vroeg opstaan.

Het kleine *anglo*-kruid rekt zich uit
En richt haar kopje op,
Haar gouden mondje wijd open
Zegt: hoe staat het ermee.

(* hoge heester met gele bloemen).

Mooi, niet waar? Het is jammer dat onze schoolkinderen deze eenvoudige en tedere verzen die hun de schoonheid van de bloemen van ons eiland tonen, niet uit hun hoofd leren ... Arme kinderen ... al die jaren dat zij naar school gaan, wordt hun geen enkele keer de gelegenheid gegeven te luisteren naar de uitleg van een gedicht in het Papiamentu ...

Er is nu geen ruimte om het lied 'Aruba sol, Aruba sol tin mi Amor' (Alleen Aruba, alleen Aruba komt mijn liefde toe) te citeren, maar ik kan de verleiding niet weerstaan om u te laten kennismaken met een vers over Curaçao van dezelfde dichter. Hier volgt het:

Haar zoete oker,
Haar verrukkelijke mispel,
Patia en haar meloen
Met een verfrissend hart;
Geglazuurde guave
Na een bord *mangusá* (*);
Bananen en mango's,
Dát mijn Curaçao, ben jij.

(* gerecht van o.a. pinda's, bonen en maïs)

Ik pretendeer niet dat deze poëzie subliem en indrukwekkend is, maar ze is toch vriendelijk en bevallig, ze toont de 'flexibiliteit' van onze taal. Maar ik

ken een heel klein vers dat ik altijd als een modelvoorbeeld van ritmische muzikaliteit, van eenvoud in gevoelsuitingen heb beschouwd en dat altijd een grote indruk op mij heeft gemaakt. Bovendien toont het op welk een grote hoogte van perfectie onze poëzie weet te komen. Als ik mij niet vergis is het van de hand van dhr. W.M. Hoyer.

Zonder twijfel hebben velen van u de zon in de zee zien verdwijnen, vanaf Plaza Brion of Cerro, of een andere plaats op het eiland, bijvoorbeeld Playa di Aruba ... en ik weet zeker dat op dat ogenblik ieder van u het gevoel heeft gekend alsof ook in uw ziel de zon onderging: een onbepaald en bijna niet waarneembaar gevoel van droefenis overkomt u. Zie hier hoe eenvoudig en ritmisch dhr. Hoyer dit gevoel heeft uitgedrukt:

Het wordt mij droef te moede,
Wanneer ik 's avonds de zon
In de zee zie ondergaan.[3]

Lees en herlees deze regels en iedere keer worden ze mooier. Het spijt me dat ik niet meer van dergelijke mooie verzen heb om in één klap diegene die zeggen dat er GEEN Papiamentstalige literatuur is, te bekeren. Maar ik geloof dat ik al genoeg bewijsmateriaal heb aangedragen. Er zijn nog meer Papiamentstalige dichters, bij voorbeeld dhr. W.E. KROON die verschillende waardevolle gedichten in onze locale pers heeft gepubliceerd. Het is en kan echter niet mijn bedoeling zijn om op alles in te gaan, ik heb de aandacht willen vestigen op het feit dat er wel degelijk een Literatuur in het Papiamentu bestaat, en niets anders. Ik laat het aan een vaardiger pen dan de mijne over om een VOLLEDIG overzicht te geven van onze PAPIAMENTSTALIGE literatuur.

Nog één ding: denkt u niet dat het de moeite loont om het betreffende werk te bewaren?

A. de C, 'Nog meer bewijsstukken voor een Papiamentstalige literatuur', *La Union*, 26 maart 1936; vertaling: Aart G. Broek.

[3] De daarop volgende week, 2 april 1936, reageerde Hoyer zelf in *La Union* op de opmerkelijke fout die A. de C. begaat: 'Met zeer veel interesse lees ik wat U met betrekking tot het Papiamentu publiceert, en ik ben zeer dankbaar voor de loftuiting over die kleine bijdrage van mij aan de perfectionering van de taal van ons land. Toch wil ik de volgende opmerking maken. Het gedicht: 'Schemer' [Atardi] is niet mijn werk, maar dat van dhr. Joseph S. Corsen'.

Laatste punt over Papiamentstalige literatuur ... En een vraag

A. de C.

– Alweer over hetzelfde ... ? Dit wordt al de derde keer? Ai, man, nou moet je niet vervelend gaan worden! ...

– Ik kan het ook niet helpen ... ik merk steeds weer dat ik een belangrijk facet van deze zaak ben vergeten, een zaak die onder de aandacht van onze mensen gebracht moet worden. Maar nu beloof ik dat ik vandaag voor de laatste keer over onze Papiamentstalige Literatuur kom te spreken.

Een andere bron om onze Literatuur te leren kennen is notitie te nemen van de VOORDRACHTEN die in de loop van de afgelopen jaren, met name de laatste tijd, zijn gehouden ... Onder deze zijn ware 'meesterwerken'. Wij zijn een welsprekend volk, wij weten onze gevoelens en ideeën met enthousiasme en met mooie woorden naar voren te brengen.

Kom maar eens naar een bijeenkomst van de [Curaçaosche Katholieke Volks]bond of een andere aangelegenheid, een feest bijvoorbeeld, en u zult overtuigd zijn. En wat zo bewonderenswaardig is, is dat het niet uitsluitend mensen uit de hogere standen zijn die deze gave van welsprekendheid bezitten. Denk nu niet dat ik 'welsprekendheid' verwar met het 'uitstorten van woorden': er bestaat een groot verschil tussen die twee, wat iedereen heel goed begrijpt.

Maar ik heb bewijsmateriaal voor mijn bewering: lees de voordrachten die in *La Cruz* en in *La Union* zijn gepubliceerd, vooral de gelegenheidsredes: bewonder het enthousiasme, de verfijnde wijze om een onderwerp te presenteren, de aangename en beschaafde manier om een gezelschap te onderhouden. Bewonder hoe de redenaar zijn zinnen bouwt: soms als een golvende krans van bloemen om een idee lieflijk en schoon te omkleden; soms als een hoge en dreigende golf die rijst, met onweerstaanbare kracht rijst naar een hoogtepunt en vervolgens neervalt in evenwichtige rust om opnieuw omhoog en omlaag te bewegen op het ritme van de ziel van de redenaar. Onder de redevoeringen treft men ook voorbeelden aan van rustige welsprekendheid, maar die de ideeën met een fantastisch gemak in de hoofden van de luisteraars voeren.

Zo ben ik bijvoorbeeld onder de indruk geweest van de inaugurale rede van één van de Presidenten van de Liga di Pueblo tijdens de jaarlijkse Galabijeenkomst: hij bezat een bijzonder verfijnde manier om mensen bittere waarheden te vertellen, op een rustige, maar overtuigende toon en steeds was zijn betoog een uiteenzetting die onder de toehoorders saamhorigheid en precies de gewenste sfeer bewerkstelligde.

Bestudeer dus *La Cruz* en *La Union* en u zult overtuigd zijn.

Enkele jaren terug vierde de parochie van Pietermaai haar gouden jubi-

leum en bij die gelegenheid werden er verschillende redevoeringen in het Papiamentu afgestoken. Ook de Inspecteur van Onderwijs was aanwezig ..., nu, deze Nederlander was vol bewondering, verbaasd als hij was over de welsprekendheid van deze redenaar. Ik weet niet precies welke woorden deze man gebruikte, maar wel dat hij onze taal zeer prees – dit weet ik uit betrouwbare bron.

Samenvattend kan ik zeggen dat ik tot nu toe behandelde: ROMANS, TONEEL, GEDICHTEN EN REDEVOERINGEN IN HET PAPIAMENTU.

Ik ken echter enkele boeken die niet onder te brengen zijn bij deze vier groepen, en die het toch waard zijn om genoemd te worden. Allereerst: IMITACION DI CRISTO [In navolging van Christus]. Dit boek torent boven alles uit en behoort tot de wereldliteratuur. Het kwam al in 1882 uit: ik weet niet wie het vertaalde, maar de vertaler heeft ons volk een bijzonder grote dienst bewezen en verdient onze bewondering en dank voor dit duidelijke bewijs van zijn liefde voor ons volk. LOF en EERBETOON aan deze man met een nobel hart, die meer dan een halve eeuw geleden ons volk leidde naar de zuivere en kristalheldere bronnen van Wijsheid. Het is jammer dat dit gouden boek niet meer te koop is. Ik hoop van harte dat een nobele geest ons volk nogmaals zal doen drinken uit de Bron Gods.[1] Bovendien is er (of beter, was er) CIENTO CUENTA CORTICO (Honderd korte verhalen), een schoolboekje uit VROEGERE JAREN vóór de vernederlandsing van het onderwijs.[2] Ook nog BIDA DI SANTA ROSA en LECTURA CRISTIANA waarvan vijf nummers verschenen. Ziehier nog zo'n uitstekend project om het culturele niveau van ons volk te verhogen dat is stukgelopen. Ik geloof dat die grote vriend van het volk, eerwaarde pater LUDOVICO JANSEN de initiatiefnemer was van de nummers van Lectura Cristiana. Het laatste nummer (no. 5) was het werk van de eerwaarde pater Tomas van SADELHOFF en bevat het leven van de Heilige Dominicus, de Heilige Thomas van Aquino en van de Heilige Catharina van

1 De C. verwijst hier naar een Papiamentstalige versie van het werk van Thomas à Kempis (1379-1471). De vertaling naar het Papiamentu verscheen in 1882 en werd verzorgd door het Apostolisch Vicariaat. Wie de vertaling maakte is niet vermeld. Deze editie was op het ogenblik dat De C. schreef, al jaren niet meer verkrijgbaar. Een exemplaar van de Papiamenstalige tekst uit 1882 bevindt zich in de Collectie van de Paters Dominicanen in de bibliotheek van de Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA).

2 *Ciento cuenta cortico di leza pa uso di school* (Honderd korte verhalen om op school te lezen) werd uitgegeven door het Apostolisch Vicariaat in 1881. Dit hondertal verhalen – vertaald uit het Nederlands – wordt gekenmerkt door een uitgesproken moralistische inhoud. De 'leerlessen' worden met veel nadruk nog eens direct onder de titels van de verhalen vermeld, b.v. 'Teresa; Cuantoe hende a perde nan felicidad pa stimacion di panja' (Teresa; Hoeveel mensen hebben niet hun geluk verspeeld door hun liefde voor kleding), of 'August; Cuantoe bez un mucha coe masjar bon coerazon ta danjar pa mal amigoenan' (August; Hoe vaak wordt een kind met een gouden hart niet ten gronde gericht door slechte vrienden).

Siena.[3] Waarom is men niet doorgegaan met dit werk ... ?
Tenslotte zijn er nog verschillende werkjes van de eerwaarde pater P.J. Poiesz, over de verering van heiligen, over het liberalisme, over Leentjebuur enzovoorts. Er zijn zeker meer werken die ik niet ken en daarom vraag ik een ieder die er meer van weet om mijn artikel aan te vullen: op deze wijze komt de waarde en rijkdom van onze Papiamentstalige Literatuur steeds duidelijker naar voren.

Eindelijk, eindelijk ben ik dan bij mijn VRAAG aangeland ... die te maken heeft met wat ik eerder zei. Nu, luister ...

Er zijn mensen die beweren dat, pakweg de laatste vijftien jaar, onze paters ons volk in de steek laten. Vroeger publiceerden zij regelmatig Papiamentstalige boeken die waardevol waren voor ons religieuze, sociale en intellectuele leven. Ik denk aan de paters L. Jansen, Van de Pavert, P. Poiesz en A. Kuypers ... en nu is daaraan een eind gekomen. Alleen de eerwaarde pater Rafael Bührs heeft het afgelopen jaar Cuater Evangelio den un sol (Vier Evangeliën in één) gepubliceerd, en op het ogenblik vertaalt hij Imitacion di Cristo – alleen hij vormt een goede uitzondering.[4] Wat is er met onze paters aan de hand? Ik heb me suf gepiekerd over deze vreemde zaak zonder tot een bevredigend antwoord te komen. Ik ken de geest van de opofferingsgezindheid van onze paters, ik zie hun ijver en werk en toch komt het enkele mensen voor dat ze veranderd zijn. Hopelijk is het niet zo! Ik zou me niet als rechter durven opwerpen in deze zaak, maar toch, als iemand die de waarheid zoekt, meen ik te moeten vragen: VANWAAR DEZE VERANDERING?

[3] *Bida di Santa Rosa* werd eveneens uitgegeven door het Apostolisch Vicariaat, in 1902. De auteur is ons niet bekend. Onder de redactie van Pater Ludovicus Alphonsus Johannes Jansen – geb. Schiedam, 10 juni 1845, aankomst op Curaçao 11 juli 1875, waar hij overleed op 14 november 1921 – verschenen vijf afleveringen van *Lectura Cristiana*. De nummers 1 en 2 (beide uitgegeven in 1910) bevatten 'Cuenta i historia di Curaçao i su colonia', welke eerder verschenen in *La Cruz*. De 'colonia' betreft uitsluitend Aruba. Nummer 3 (1911) bevat verhalen uit het Nieuwe Testament, en nummer 4 (1914) uit het Oude Testament. Het vijfde nummer werd verzorgd door Pater Thomas Johannes Stephanus van Sadelhoff (geb. Huissen, 13 februari 1863, aankomst Curaçao, 27 mei 1891, overleden op 19 maart 1922). Het boekje bevat 'e historia di S. Dominico, S. Tomas di Aquino i di S. Catharina di Siena' verschenen vóór deeltje vier, in 1912.

[4] Van Pater Ambrosius Karel Jozef Kuypers (geb. Rotterdam, 17 oktober 1887, aankomst op Curaçao, 27 augustus 1904, overleden op 22 oktober 1937) is mij slechts één werk bekend, *Honor i Birtud*, uitgegeven door het Vicariaat in 1923. Het betreffende werk vermeldt overigens niet de naam van Kuypers. In een exemplaar van de Collectie van de Paters Dominicanen (UNA) staat wel zijn naam als auteur met potlood geschreven. Pater Raphael Arnoldus Maria Bührs (geb. Amsterdam, 13 maart 1880, aankomst op Curaçao, 16 mei 1909, overleden op 14 januari 1956), vertaalde opnieuw *In navolging van Christus* van Thomas à Kempis, *Imitacion di Cristo*, uitgegeven door het Apostolisch Vicariaat, verscheen in 1937. De vertaling uit 1882 was volgens Bührs in zijn korte voorwoord reeds lang niet meer verkrijgbaar en bovendien niet adequaat. In 1934 was van Bührs ook een vertaling verschenen van de Evangeliën, *Cuater Evengelio den un sol* (Nijmegen: Centrale Drukkerij).

Er schoot me een idee te binnen, zou het niet zo kunnen zijn dat ook de paters zonder dat zij dit weten of willen, slachtoffer zijn geworden van de geest van Vernederlandsing die de laatste vijftien, twintig jaar over ons eiland waart. Ik beschouw dit idee echter als een verzoeking waar ik niet aan wil toegeven, daar ik niet wil en niet kan toegeven dat onze paters het warme begrip voor de ziel van ons volk hebben verloren, dat juist de basis vormt van hun apostolische werk als dienaar van God. Ik wil geen kwaad denken van onze paters en ik zal zeer tevreden zijn wanneer wij allen kunnen overtuigen dat zij een fout begaan en dat onze paters niet met ons zijn meeveranderd.

De publicatie van het werk van pater R. BÜHRS is voor mij DE DAGERAAD VAN EEN GEHEEL NIEUW TIJDPERK ...

Ziehier mijn laatste punt en mijn vraag.

Tot ziens,

A. de C., 'Laatste punt over Papiamentstalige literatuur ... en een vraag', *La Union*, 2 april 1936; vertaling: Aart G. Broek.

Held're maan

Emilio Davelaar

Held're maan, mijn held're maan,
O, wat maak je me toch blij.
Dat ik van jou genieten mag
Is 't enkel één moment!

Als ik 's avonds naar de lucht kijk
En je bolle toet aan 't gewelf prijkt,
Gelijk de windkracht van orkanen
Is mijn blijdschap. Weg mijn tranen!

Held're maan, jouw helderheid
Inspireert me, maakt mij vrij
Zodat ik naar eigen keus
Wand'len kan zo ver ik wil gaan.

Zoveel trieste herinneringen
Vervagen weldra, voel ik snel verdwijnen
Bij het zien van jouw verschijnen
Mijn gekwetste ziel bevrijdend.

Op avonden van vermoeidheid
Mijn enige vriendin, dat ben jij.
Hebben allen mij verlaten
Kan ik heerlijk met je praten.

'k Wil bij alle bitt're stappen
Jouw bescherming graag aanvaarden
En genieten van je zoetheid
Van je licht zo klaar en zuiver.

Held're maan, mijn held're maan!
O, wat maak je me toch blij
Dat ik van jou genieten mag
Is 't enkel één moment!

Als ik 's avonds naar de lucht kijk
En je bolle toet aan 't gewelf prijkt,
Gelijk de windkracht van orkanen
Is mijn blijdschap. Weg mijn tranen!

Emilio Davelaar, 'Luna cla', *La Cruz*, 30 juni 1920; op muziek gezet door Rudolf Th. Palm; vertaling, aangepast aan compositie van Palm, door: Lucille Berry-Haseth.

Ontnuchtering

J.S. Panneflek

Aan de bezielde dichter en vriend de heer J.S. Corsen

Onvergetelijk de tijd uit mijn prille jeugd
toen de toekomst droom, illusie was,
vreugde, vertrouwen, liefde en zalige religie.
Jeugd, voor mij zonder aan morgen te denken:
zij was de bloem van de lente.
En mijn ziel, nog teer, zuiver en rein,
wist van de boosheid van de wereld nog niets.
En het leek mij, in grootste onnozelheid,
dat er in het leven armoe noch smart zouden zijn,
tranen noch haat; rouw noch verraad.
En met al haar listigheid leek mij
de mensheid als zwermen nachtegalen
vrolijk en vrij, met sentimenteel gekir!
Maar de tijd heeft mij op mijn fout gewezen
en mij volledig doen begrijpen,
het hart der mensheid laten toetsen
aan een zee, van allerlei stormen zwanger,
in welks golven met gemak
'verwantschap' en 'patriottisme' sneven.
In onwetendheid te leven is een grote zegen!

J.S. Panneflek, 'Desengaño', *La Union*, 25 april 1924; vertaling: Luis H. Daal.

Onwetendheid of de vorming van een volk
(fragment)

P.P. Medardo de Marchena

Slavernij

Heden kennen wij welgeteld zesenzestig jaar Vrijheid of Emancipatie, sindsdien is de bevolking, voor het merendeel van het negroïde ras ofwel negers, voor haar beschaving en opvoeding toevertrouwd aan de Nederlands-Romeinse rooms-katholieke clerus, onder leiding van Monseigneur Niewindt van de Orde der Franciscanen, ook genoemd Caballero del mundo [wereldheren], daar de [protestantse] sekte weigerde om hun geloofspraktijk met hen te delen, waaruit wij mogen concluderen dat de elite van Curaçao het hart van een tijger en het lichaam van een mens bezat, oftewel een vreemd geval, een fenomeen was.

Tegelijkertijd woei dezelfde wind van vrijheid over onze buureilanden, over de Engelse koloniën, de andere Antilliaanse eilanden en Suriname, maar in tegenstelling tot hier viel de beschaving en opvoeding van het volk onder de zorg van een andere soort sekte en het volk beleed dezelfde godsdienst als de elite, die wij kennen als vrijzinnig.

Het thema waarover ik het hier zal hebben, heeft tot doel mijn lezers op de hoogte te stellen van een trieste aangelegenheid die zich voordoet en die door negenennegentig procent van de gekleurde bevolking van Curaçao niet wordt opgemerkt, niet kán worden opgemerkt. Indien zij rustig de volgende punten bestudeert, dan zal zij vrijheid van denken, vrijheid van handelen en vrijheid van het zelfstandig keuzes maken verwerven, liever gezegd, de bevolking zal haar Tweede Vrijheid herwinnen.

Begin eens met de jaren van vrijheid, welgeteld zesenzestig jaar, onder ogen te zien en haal de doek voor uw ogen weg, die zij u voorbonden zoals bij het Nederlandse spelletje van Blindeman of het Spaanse *Galliña ciega* [blinde kip], en bekijk de Engelse koloniën en Suriname, net als Curaçao slachtoffer van slavernij, en tel het grote aantal mannen van aanzien en met titels dat een leger van intelligentie vormt, wijze mensen als artsen, rechters, advocaten, ingenieurs enzovoorts. Zij hebben allen een zwarte huid, zijn volbloed negers. Vergelijk ons hedendaags Curaçao, waar 20.000 zwarte mensen en ongeveer 35.000 kleurlingen wonen, daarmee en u zult nog geen honderdste deel van 1 procent ofwel drie mensen tegenkomen, die een dergelijke graad hebben, om nog nauwkeuriger te zijn, van dergelijke hoge posten worden er maar twee vervuld door elk één kleurling en verder niet één. Oordeel zelf, mijn geachte lezer, doe uw blindenbril af en u zult zien hoe beschaafd onze gekleurde mensen zijn, tel hoeveel advocaten [...], hoeveel dierenartsen wij onder hen tellen,

hoeveel integere rechters wij ons kunnen wensen en hoeveel ingenieurs wij behoeven om de proeve van domheid aan te vullen.

Aan wie hebben we deze achterstand te danken, mijn geachte lezers? Wie is er schuldig aan, dat het ons ontbreekt aan al die hoge rangen die noodzakelijk zijn om het negerras aanzien te verlenen? Kunt u het zelf niet bedenken, mijn lezers? Het zijn die blanke mannen met blauwe ogen, die op vrouwen lijken door hun wijze van kleden en die zowel Rome als Nederland tot vaderland hebben. Zij zijn schuldig aan deze achterstand van Curaçao, nu onze gekleurde bevolking al bijna vier generaties geniet van de Emancipatie. Ja, mijn geachte lezers, het is die meneer pastoor, die u zo vereert in plaats van God. Vraag waarom deze man nog steeds in Romeinse [roomse] kledij rondloopt, een oude mode van duizend jaar geleden, terwijl dit in Europa niet meer kan daar hij gestenigd zou worden.

Als zo'n man hier op Curaçao in een jas en broek bij u zou verschijnen, zou u hem niet met zoveel respect behandelen want hij lijkt op de een of andere vriend van u en u zou niets zien van die valse hemel waar hij u op voorbereidt en u zou niet schrikken van die verschrikkelijke hel waarmee hij u dreigt en waarin die goede God u zal werpen opdat u zal branden als bewijs van zijn onmetelijke goedheid.

Is het niet lachwekkend?

Op onze buureilanden werd de beschaving van hen die bevrijd waren uit de slavernij toevertrouwd aan vrijzinnige of andere religieuze groeperingen. Heden ten dage kunnen we kennisnemen van het grote verschil tussen de bewonderenswaardige resultaten van het vrijzinnige onderwijs en een vrijzinnige opvoedingswijze en die van meneer pastoor, die wij als een schande voor onze negers en kleurlingen dienen te beschouwen.

Ondanks het feit dat het uur van de vrijheid zesenzestig jaar geleden sloeg, lijkt het erop dat het slavenbloed tot nu toe in de aderen van velen stroomt en in enkelen dat bloed zelfs is gestold, hun aderen verstopt, en dat zij ook als slaaf moeten sterven. Ik wil hun aandacht vestigen op de gebeurtenissen van de dag, op het kabelnieuws van 2 augustus 1929, waarin gezegd wordt dat twintigduizend negers, onder leiding van de vermaarde neger Marcus Garvey door de straten van Jamaica zijn getrokken bij de opening van de conventie die als doel hoge idealen koestert, namelijk om uit de groepen die uit Noord-Amerika zijn gekomen en overal elders uit de wereld waar negers wonen, een vertegenwoordiging te kiezen en die naar de Volkenbond te sturen als afvaardiging met het dringende verzoek om de situatie van de negers in Afrika te verbeteren, waar Europese mogendheden hen ontstellend uitbuiten, en om te pleiten voor gelijke rechten voor negers.

U moet weten, mijn geachte lezers, dat bijna al die Afrikaanse koloniën worden bewoond door negers die in hun primitieve staat leven en dat de blanke heren ze onder bedreiging van wapens in de ketenen slaan en ze dwin-

gen om te werken, om spoorlijnen aan te leggen en veel van hen sterven, daar zij 'als wilden' niet gewend zijn het voedsel te eten van natuurmensen. Als u meer details wilt weten over deze gebeurtenissen en over deze wakkere negers, zorg dan dat u de krant *The Negro World* te pakken krijgt, die hier in groten getale op Curaçao komt, een kwaliteitskrant door het hoge niveau van schrijven dat het negerras tot eer strekt.

Hier op Curaçao kunnen we zeggen dat in alle rassen en sectoren, van protestant tot jood, dat allen in hun aderen negerbloed hebben, wat als het zout in de pap kan worden beschouwd, maar omdat zij een blanke huidkleur of geld hebben, vormen zij dictatoriale ideëen, tonen zij minachting en verhinderen zij mede dat de beschikbare middelen de gekleurde mensen een goede opleiding kunnen verschaffen. Het is een gewoonte op Curaçao om je uit te schelden voor Stinkneger of je Zwart beest te noemen en van een neger keurige omgangsvormen te eisen, alle hoffelijkheid van goed opgeleide mensen, maar zij scheppen zelf allerlei hindernissen opdat [het volk] geen goede scholing krijgt. Maar mijn elitebroeder, als je wind zaait zul je een orkaan oogsten, niets anders.

De negers op Curaçao hebben al hun vertrouwen in de handen van meneer pastoor gelegd, en ze geloven stellig dat die blanke mannen met blauwe ogen meer van hen houden dan van zichzelf, naar het woord van Christus, heb uw naaste meer lief dan uzelf, maar u vergist zich broeder. Let op alles in de kerk. Het zijn altijd de lichtgekleurden die de beste papieren hebben, om te beginnen, de misdienaren, de koorzangers, de strooijonkers of welke commissieleden er dan ook benoemd moeten worden, het zijn altijd degenen met de lichtste huidkleur die op de voorste rij staan.

Tot nu toe heeft de paus nog geen enkele neger heilig verklaard en u kunt constateren dat geen enkele gekleurde pater te werk is gesteld op Curaçao, en al helemaal niet wordt toegelaten tot de Dominicaner orde. Waarom? Om de negerbevolking bang te maken moet de pater een blanke Europeaan zijn, zodat hij kan heersen; en de blanken die van hier zijn, zijn van elitefamilies en feitelijk verschillen die nauwelijks in hun gedrag van de Europese blanken. Negers zijn altijd door het blanke ras geminachte, misbruikte wezens geweest. Waar komt bij jullie toch dat idee vandaan dat je je moet onderwerpen aan die kerels met hun rok – omdat ze een kruis op hun buik hebben hangen, zijn ze daarom anders dan een ander?

Laat mij een indruk geven van hoe iemand pater wordt. Een kind van een jaar of tien, twaalf, meestal de zoon uit een fanatiek katholiek gezin, komt het klooster binnen om voor pater te studeren. Op de leeftijd van ongeveer vijfentwintig wordt dit afgerond. In de jaren dat hij in het klooster zit, geven ze hem les in theologie ofwel godgeleerdheid en zij halen allerhande toeren uit om na te gaan of hij geen enkele slechte neiging heeft en als dit goed uitpakt, dan is hij gereed om pater te zijn. Amen. Een dergelijke studie geschiedt op ongeveer hetzelfde niveau als die van dominee, arts of advocaat.

Nu is hij klaar voor de plechtigheden en is hij een heilig man. Wat echter in duister gehuld blijft, is het moment waarop God uit de hemel neerdaalt of uit de hel opstijgt of uit het binnenste van de aarde opduikt om meneer pastoor een soort volmacht te geven, dan wel een macht die groter is dan welke hij aan een van zijn andere schepselen in deze wereld heeft gegeven. Ik zal onvoorwaardelijk de slaaf zijn van diegene die mij hierop een ondubbelzinnig antwoord kan geven.

Nu ik u zeg dat geen enkele pater geen enkele macht heeft groter dan de uwe, mijn geachte lezer, begrijp ik niet waarom de ene mens de andere een of andere eer moet bewijzen, en al evenmin waarom een neger bang zou moeten zijn voor een blanke, noch waarom hij meer respect zou moeten hebben voor zijn mede-rasgenoten. Dat dient alleen te worden opgebracht wanneer er sprake is van een goede opleiding en opvoeding, in de sociale en commerciële omgang. Dat noemen we dan hoffelijkheid en is een vrijwillige daad.

Paters vertegenwoordigen een groep mannen die altijd in een paleis wonen, een immens groot huis van alle mogelijke gemakken voorzien, zij willen doorgaan voor de vertegenwoordigers van God op aarde, ze prediken het christendom en praktiseren het heidendom. Terwijl zij zich uitsluitend met religieuze zaken zouden moeten bemoeien, houden zij zich met allerhande politieke zaken bezig, wroeten hier, lozen daar, ze bevinden zich in het rusteloze bewegen van het stadsleven, ze leren u schijnheiligheid, haat tegen andere religieuze sekten en achter uw rug verandert geld van eigenaar, dat u eronder houdt, u die net geïnjecteerd bent met giftige haat van uw naaste, wat wil zeggen dat ze van twee walletjes eten.

Zij willen Christus vertegenwoordigen maar zij kunnen niet vergeven en niet vergeten, zij zijn net als de roddeltantes van Curaçao, ze houden ervan het verleden van mensen in hun gezicht te smijten, het zijn lafaards, want tot in je graf beledigen ze je, zonder onderscheid en ondanks het feit dat we kinderen van God zijn. Een vertegenwoordiger van Christus moet vergeven en vergeten, zo niet dan kan hij geen christen zijn.

Ontleend aan: P.P.M. de Marchena, *Ignorancia ó Educando un pueblo*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1929, pp. 6-10; vertaling: Aart G. Broek.

Wij negers

Willem E. Kroon

Ongetwijfeld houden verschillende mensen onder ons er niet van dat wijzelf, van hetzelfde negerras, elkaar uitmaken voor neger. Hoewel ik er niet tegen ben als de een of ander zichzelf als kleurling beschouwt, moet ik ronduit zeggen dat wij allen van het zwarte ras zijn omdat de teint van onze huidkleur de laatste schakering niet haalt om als authentiek blank te worden erkend. In één woord: aangezien wij niet blank zijn, zijn wij neger. Maar het is niet mijn opzet mij bezig te houden met zulk een onbelangrijk onderwerp.

Wat ik van mijn rasgenoten wens is een beetje aandacht voor enkele van mijn meningen met betrekking tot herstel van het recht dat ons toekomt evenals de blanken en dat zij geweigerd hebben te erkennen ten aanzien van ons door ons tot een minderwaardig ras te verklaren. Wij geloven haast altijd dat kwaad vergolden moet worden met kwaad; maar mijns inziens zouden wij, in plaats van de blanken te haten en te bestrijden omdat zij ons moreel en materieel hebben uitgebuit, er beter aan doen ons doof en blind te houden voor hun absurde minachting (die slechts van kleinzieligheid getuigt) en hun respect afdwingen zonder dat zij het hoe en waarom kunnen verklaren. Haat vindt haar motivatie in materiële onmacht van de beledigde persoon om zijn/haar belediger te straffen. Maar omdat wij, indien wij dat willen, die mensen hun fouten kunnen afleren, blijft ons geen andere uitweg dan het toepassen van de middelen die ik jullie voorleg in de volgende paragrafen.

Ten eerste moeten wij hun te allen tijde en bij alle gelegenheden laten zien dat cultuur (die ik momenteel aan het bestuderen ben) ook voor ons bestaat en dat wij ernaar streven om haar ons eigen te maken en toe te passen in de ware zin waarin zij toegepast moet worden. Aangezien wij vaak te doen hebben met mensen met werkelijke innerlijke beschaving, moeten wij trachten van henzelf het beginsel beschaving aan te leren en te volgen tot wij het in ons hart voelen en het uit het hoofd kennen.

Ongetwijfeld heb ik het bewijs dat alle beschaafde mensen verplicht zijn het (verkeerde) beginsel van onverschilligheid, geërfd van de blanke, aangeboren in hen, als degene (een neger) met wie hij te doen heeft, respect afdwingt (respect, niet slaafsheid) en beleefdheid. Het lijkt er dan op dat de blik van de blanke op dat moment niet gericht is op het gezicht van een neger, maar op dat van een blanke, aan hemzelf gelijk, die toevalligerwijs een donkere kleur heeft. Indien wij vrouw en kinderen hebben, is het gewenst om voor hen gelijke achting en eerbied te eisen na deze theorie bij hen ingang te hebben doen vinden. Zorg voor goede scholing, goede manieren en properheid voor je kinderen zodat zij op school geacht en gewaardeerd worden door hun blanke leerkrachten.

Het is bekend dat blanken meer tekortkomingen hebben dan negers omdat zij toleranter zijn met betrekking tot hun eigen ras dan ten opzichte van ons. Maar wij moeten slechte voorbeelden niet navolgen omdat in óns die tekortkomingen meer redenen voor algemene kritiek genereren. Wij moeten hun sluwheid en energie navolgen om vooruit te komen, vooropgesteld dat die onze goede naam niet te na komen. Volg hun ijdelheid niet na, noch hun luxe, domme trots, hun pretenties, aangezien het juist deze ondeugden zijn die, als wij er eenmaal mee besmet raken, de oorzaak is geweest van de fatale val van verschillende van ons van de trede van voorspoed waarop wij, negers, ons soms bevinden. Wees tevreden met wat je kunt uitgeven en zoek in de eerste plaats een eigen al was het maar een houten huis, om zo aan het begin te staan van je persoonlijke onafhankelijkheid. Hol niet achter apparaten aan die als uiterlijk teken van voornaamheid van de blanken moeten gelden. Voorkom luxe die je niet contant betalen kunt. Waarom toch moet men dingen die geen enkel nut hebben na-apen?

Ja, mijn vrienden, in de redevoering van de heer Jesurun in de zaal van de Debateerclub Jong Curaçao in het Kransjegebouw, heeft voornoemde heer gememoreerd hoe zakenlieden het volk hebben uitgebuit in de tijd van de 'gouden stroom'. Dat was niet anders dan listigheid van een zakenman en blanke op de koop toe. Maar ik vergeef het hun omdat wij zelf hun onze zwakke plek hebben laten zien, waardoor zij ons trefzeker konden uitbuiten. In die tijd dachten wij door ons goed te kleden in navolging van een luxe gelijk aan die van rijkelui, dat wij ook hun gelijken zijn zonder daarbij te bedenken dat, mocht de zaak mislukken, alleen wij te gronde gaan omdat wij nu eenmaal de grondslag missen waarop zij steunen. De blanke geeft uit wat zijn kapitaal opbrengt, daarom beschikt hij ook altijd over kapitaal. Doe zoals hij doet en je zult even *shon* (heer, meester) worden als hij. Op een fataal moment, heeft je luxe niet eens de waarde van de grond waarop zij staan. Eerbiedig je eigen ras, eerbiedig je vrienden, dochters van je rasgenoten en behoud de trots van je fatsoen en eerlijkheid; en waardeer de deugd van vrouwen van je eigen ras. Zodoende bereikt ons ras niet alleen het niveau van de blanken, maar streeft het ook voorbij omdat zij minder fijngevoelig zijn dan wij. Bestudeer en volg hun bekwaamheden na: roep in hen vertrouwen op, vertrouwen in je eigen persoon, maar blijf daarbij altijd op je rechten staan vanwege je goede gedrag. Laat hen niet denken dat zij jou belangrijk maken door hun vriendschap. Maar word niet onbeschaamd en bejegen hen niet met te veel familiariteit hoewel zij uit vriendelijkheid daartoe vragen. Gedenk wel dat je op je eigen ras bent aangewezen doordat je niet tot hun ras behoort. Er is geen grotere schaamte dan door hen gezien te worden als aap, brutaal of familiair.

Beschouw jezelf niet als van 'triste color' (droeve kleur = donkere) te zijn: dit is ongetwijfeld een vinding van een blanke zodat wij zelf een 'droefheid' in onze eigen kleur ervaren. Nee, mijn vrienden, God was niet droevig toen

hij ons schiep. Tracht te leren, desnoods per gunst en gratie, juist al datgene wat je voelt dat de blanken niet graag hebben dat wij weten. Waardeer en bestudeer kunst en muziek grondiger en volgens de moderne theorieën zodat je de sublieme gaven die God zo kwistig aan ons negerras heeft geschonken, niet verkwanselt.

Wij moeten ons niet schamen voor onze slavenafkomst noch haar verloochenen aangezien het voor ons een eer is dat wij eens slaven waren en een eeuwige schande voor de blanken die onze dwingelanden waren. Zorg er maar voor dat je, mocht je aan de macht komen, een bewonderenswaardig voorbeeld voor je vroegere meesters bent door niet te kunnen afwijken van Christus' leer dat er geen onderscheid van ras of kleur is.

Het spijt mij dat mijn artikel te lang wordt en mijn rasgenoten zou kunnen vermoeien. Daarom wil ik het hierbij laten. Ik neem afscheid van hen met de uiteindelijke hoop en de stellige zekerheid ons ras eens op een zodanig hoog cultureel peil te zien dat het zich geroepen voelt om geheel te ontkennen of eigenlijk publiekelijk af te wijzen de absurde pretentie, de belachelijke fabel, van het oude blanke ras ten behoeve van het huidige, dat wij slaven moeten blijven vanwege goddelijke wet, door het opvoeren van een dronken Noë op het bijbelse toneel alsmede onze (volgens hen) eerste vader Cham, bestemd om Afrika te bevolken als gevolg van een goddelijke banvloek.

Willem E. Kroon, 'Nos, Negros', *De Onpartijdige*, 24 mei 1933; vertaling: Luis H. Daal.

Oude liefde roest niet
(fragment)

Willem E. Kroon

Voorbereiding voor de grote dag

Als wij in bijzonderheden al de voorbereidselen die er waren vermeldden, zouden wij de lezer vermoeien; maar bij wijze van aardigheid zullen wij er een paar noemen. Vijftien dagen voor Juans verjaardag had hij al zijn vrienden en bekenden van dit feit in kennis gesteld. Hij liet een advertentie plaatsen in de *Boletin* met onderaan de opmerking 'Enige kennisgeving'. Dit was met het oog op zijn berooide vrienden, een idee dat hem tot weinig verplichtte. Nadat hij de gastenlijst aan zijn vader had laten zien, legde hij hem uit hoe hij het zou aanleggen om altijd hun sympathie te behouden.

'Papa, u begrijpt wel dat ik ze niet allemaal kan vragen. Vanzelf zullen er velen boos worden of niet komen, hetzij bij gebrek aan een fatsoenlijk kostuum of om geen 'bruine' mensen te hoeven ontmoeten. Ik nodig ze allemaal uit per advertentie in de *Boletin* en een paar met een kaartje!'

'Dat is geen gek idee, maar zou het niet beter zijn als wij ze thuis uitnodigen? Op die manier schitteren wij eigenlijk nog meer.'

'Ja Papa, u hebt gelijk. Maar dan moet Mathilde ook mee, omdat zij de dames moet vragen. Papa, nog iets; ik heb mij een kostuum laten aanmeten in de kleermakerswinkel 'De Schaar' en ik heb drie kostuums besteld. Dat is toch goed, hè?'

'Natuurlijk, mijn jongen, je hebt ze toch nodig.'

Op dat ogenblik komt een postbode binnen met de post. Daar is ook een modeblad *National* voor Mathilde bij. Juan heeft het genomen om Mathilde ermee te verrassen. Maar zij was wat verbaasd hierover omdat zij geen blad besteld had.

'Juan, jij hebt het zeker voor mij besteld,' zegt zij. 'Ik niet. Papa zal het gedaan hebben. Laten we het hem vragen.'

Maar Antonio is het ook niet. Zij blijven er over na denken en eindelijk valt het Mathilde in dat de maand ervoor, toen er eens bezoek was, een jongeman naar haar adres had gevraagd toen het gesprek liep over dit soort modebladen. 'Wacht eens even, Juan. Herinner je je Miguel Bravo niet die met de familie Núñez hier was en met ons heeft kennisgemaakt? Welnu, toen wij over *National* spraken, heeft hij mij naar mijn adres gevraagd. Misschien heeft hij dat opgegeven aan het modeblad. Dat is toch aardig van die jongeman. Ik moet hem maar met een kaartje hiervoor bedanken. Wat denk je?'

Terwijl zij spreekt, komt Luisa de kamer binnen en Mathilde vraagt haar

wat zij ervan denkt. Luisa denkt een ogenblik na en zegt: 'Mathilde, doe dat nu niet met een kaartje. Laat dat aan ons, je ouders, over.' 'Goed, Mama, laten wij het even inkijken.'

Beide vrouwen openen het modeblad en bekijken de verschillende modellen.

'Het komt goed uit. Laat mij een model uitkiezen voor mijn feestjurk. Ik geloof dat ik hier al een uitstekend model heb.' En zij laat haar moeder een japon met korte mouwen zien, onder naar de zoom nauw toelopend.

'Dit is een ietwat buitenissige stijl voor een bal, mijn kind. Je kunt geen stap doen in deze nauwe japon.'

'Maar dat is nu eenmaal de mode, Mama. Wat kan ik er aan doen? Onder in de zoom is elastiek geschoven. Dan geeft de zoom mee met de benen als er gedanst wordt.'

'God hebbe de ziel van degene die dit onding van een boek voor je besteld heeft. Een natuurlijk model, zonder gekke dingen, dat is wat anders. Maar je laat je niet meeslepen door de belachelijke grillen van de mode.'

'Mama, u hebt gelijk, maar bedenk toch dat wij in een ander tijdperk leven. U zou niet kunnen ontkennen dat de mode van nu mooier is. Kijk eens naar mijn kostuum bijvoorbeeld. Vindt u niet dat de Amerikaanse mode van ballonbroekspijpen en lange revers heel wat mooier is, meer stijl heeft, chiquer is dan Papa's jas zonder achtersplit?' En terwijl hij dit zegt, draait Juan zich om, ontwijkt zijn vader en zegt: 'Hij moest mij eens horen!'

'Ach, mijn jongen, wij hebben veel in ons leven gezien, maar de dingen van heden ten dage zijn onmogelijk te begrijpen. Enfin, het is jullie smaak, zolang Mathilde maar niet een té laag decolleté draagt, interesseert de mode mij niet zo erg.'

Antonio en Enrique komen erbij en kijken het modeblad in. Eindelijk is Mathilde bij de sectie herenkleding beland en Enrique schiet in de lach. Allemaal kijken ze naar hem en vragen wat er aan de hand is.

'Wat er aan de hand is? Zodra ik dit model zag, heb ik mij voorgesteld hoe kwetsbaar ik eruit zou zien met zo'n kostuum aan. De broek lijkt op zeilen en mijn benen op een paar masten.'

'Maar heeft Oom dit nu pas in de gaten? Ik heb al een tijdje zo'n kostuum. Ik heb het aan, nota bene!'

'Eerlijk gezegd, jongen, valt het mij nu pas op! Ik wil je zeker niet op stang jagen, maar ik dacht altijd dat dat een chauffeursuniform was, omdat men het, over het algemeen, gebruikt bij het reizen per auto!'

'Genoeg, Oom, laten Mama en ik nu opschrijven wat er nodig is aan garnering voor de stof waarvan dit model gemaakt moet worden.' En Mathilde bladert terug. Toen Enrique dit zag, zei hij ietwat stijfjes: 'Is dit nu de mode waarmee mijn nichtje pronken wil? Het lijkt wel een model voor mensen die te weinig stof hebben gekocht en dat de naaister maar iets gemaakt heeft voor

zover de stof dat toeliet.'

En hij ging verder met Antonio die hem bij de hand pakte en meetrok terwijl hij opmerkte: 'Kom Enrique, je kent Mathilde. Laat haar met haar mode,' en beide heren zetten zich neer in de voorkamer. Mathilde deed alsof zij niets gehoord had en vroeg: 'Mama, is het niet beter dit modeblad naar Leonor, de naaister, te sturen en haar ons te laten vertellen wat wij nodig hebben? Ik ken deze garnering niet.'

'Goed, mijn kind, maar heb je al gehoord wat haar maakloon is? Ga dit eerst bij een ander na.'

'Ach Mama, zo komen we nooit tot een besluit. Wij kunnen beter op tijd beginnen om niet zonder japon te komen te zitten. Maar u, wat trekt u nu aan?'

'Ik? Gunst, niets nieuws! Ik heb nog zoveel in de kast hangen dat ik nooit draag. Ik zal het meest geschikte kiezen en dat die dag dragen.'

'Geen denken aan. Wat zullen de mensen wel zeggen? Zeker dat ik een egoïstische dochter ben. Zelf nieuwe kleren aan en mijn moeder oude spullen. Nee Mama, u moet een mooie jurk laten maken.' En Mathilde zoekt naar een mooi model. Eindelijk zegt ze: 'Alstublieft,' en toont zij haar moeder het model.

'Het is mooi, het is prachtig,' zegt Juan, 'Mama, is de stof al gekocht?'

'Neen. Maar Juanita regelt dat zelf wel en stuurt dan de kwitantie.'

'Ach nee, dat zeker niet. De stof moet ik zelf kopen. Ik draag geen kleren waarvan je de naam van de stof niet eens fatsoenlijk kunt uitspreken. Wit linnen is het mooiste wat er is.'

'Mama altijd met dat rouwgedoe. Enfin, zij wil het eenmaal zo. Goed dan: is Juanita daar? Kom eens kijken, meisje!'

Een dienstmeisje komt binnen en Mathilde zegt tegen haar: 'Kleed je even om en breng dan dit modeblad naar mevrouw Leonor, de naaister, die in de Hendrikstraat woont, boven 'Het Geschenkenhuis'. Weet je waar dat is? Geef ook meteen deze brief af.'

'Ja, ik heb al eens naaigoed van mevrouw Pancha naar Nonochi gebracht toen ik nog voor haar werkte.' En het meisje gaat weer naar achter, om weg te gaan.

'Nu zijn wij bijna klaar. Het wachten is nu op de gebakjes, taarten enz. die twee dagen vóór de verjaardag klaar zullen zijn en de rest is voor rekening van Papa en Juan.'

Zodra de voornaamste voorbereidingen achter de rug waren, behalve de dranken die Antonio, in overleg met Juan, had laten halen, waren de jubilarissen klaar om hun feest te vieren. Luisa was de enige die niet erg enthousiast was, vanwege haar beginsel van eenvoud en haar afkeer van al dat wereldse gedoe; uren aaneen lag zij op haar bed te piekeren welke slechte gevolgen deze plotselinge ommekeer in het leven mogelijk teweeg kon brengen in het jonge hart van hun kinderen. Alleen God kon haar droeve stemming begrij-

pen en aanvoelen. Zij kon slechts Hem aanroepen en bidden om het behoud van het morele welzijn van hun kinderen. Konden alle moeders maar begrijpen wat ware liefde voor hun kinderen betekent, dan zou de wereld haar begrijpen en eerbiedigen.

Ontleend aan: Willem E. Kroon, *Giambo bieuw a bolbe na wea.* Willemstad, Curaçao: Servicio di Enseñansa i Kultura di Gobièrnu Insular di Kòrsou, 1979; oorspronkelijk in afleveringen in: *La Union,* 30 oktober 1924 – 26 maart 1925; vertaling: Luis H. Daal.

Zijn enige liefde
(fragment)

Willem E. Kroon

De 'professor' houdt een pleidooi voor zijn ras

Nadat vijf biertjes als aanloop tot hun vergadering in het voormalige privévertrek hadden gediend, nam de professor het woord.

Hij stond op, zette zijn bril op, wierp vanonder zijn bril een blik op de aanwezigen, stak zijn kin naar voren en legde zijn handen op het tafelblad, schraapte zijn keel om het timbre van zijn stem te klaren en zei: 'Vrienden, aan jullie die geduldig op mij gewacht hebben, stel ik nogmaals de vraag: Bestaat er werkelijk zoiets als het ras verbeteren door het huwelijk? Bestaat er genoeg bewijs dat dat op zich al voldoende is om ons datgene te geven waar wij recht op hebben? Zou het aantal huwelijken zo groot zijn dat het de hele negerbevolking van Curaçao zou kunnen veranderen?'

Stilte. De professor liet zijn blik even op de tafel rusten. De vrienden keken elkaar aan, zonder dat ze iets durfden te zeggen.

'Heren, vergun mij te gaan zitten, opdat mijn woorden niet de indruk wekken van een toespraak, want als je een toespraak houdt moet je erbij staan.'

En dus ging de professor zitten, strekte zijn benen onder de tafel en installeerde zich breeduit. 'Om op het grote probleem terug te komen. Kunnen wij ons ras verbeteren? Als wij denken dat wij het kunnen verbeteren, dan moeten wij aannemen dat het verpest is, ergo, als het verpest is, dan moet het in het verleden beter zijn geweest. Welnu: in welk opzicht was het goed en hoe is het verpest? Kijken wij naar de geschiedenis van onze voorouders, dan zien we dat het in het begin zeer slecht met hen gesteld was, ze werden als beesten behandeld. Slechter kon het dus niet, dat wil zeggen dat elke verandering in de loop der tijden een maatschappelijke verbetering voor ons ras had moeten zijn. Wel, zo'n vijftig jaar terug bestond er een weerbaardere houding onder een groep negers, die de krant gebruikten om hun rechten op te eisen en de misbruiken aan te klagen die werden begaan door degenen die hun despotisme verhulden onder de beschermende mantel van de regering, die natuurlijk bestond uit degenen die ons zwarte ras knechtten.

En jammer genoeg is ons ras in dat opzicht achteruitgegaan en dient het verbeterd te worden; aangezien de tegenwoordige generatie niet energiek genoeg is om voor haar ras op te komen, haar lotgenoten onverschillig laat en de verachting door de blanke groep aanvaardt, waarbij die generatie vergeet, dat ze zelf tot de verachte groep behoort.

Daarentegen kunnen wij nu zeggen dat wij meer bescherming genieten,

nu kunnen wij onze rechten leren kennen om in de regering te zitten samen met diezelfde blanken die vroeger in ons niets anders zagen dan nakomelingen van de slaven.

Er zijn er die niet nadenken voordat ze kritiek leveren. Want als er iets verkeerds schuilt in het afstammen van slaven, dan is dat uitsluitend te wijten aan de slavenhouders en niet aan de slachtoffers van hun hebberigheid. Aan ons, zwarten, komt de eer toe uitverkoren te zijn om als een eeuwige aanklacht te dienen tegen degenen die ons als beesten verhandeld hebben.

In nog een opzicht hebben jullie gelijk dat ons ras verpest is. Ja het is verpest en hoe? Het is lafhartig geworden, omkoopbaar, ijdel. Stelt u zich de tragische scène voor, waarbij de voormannen Toela en Basjeaan Carpata vastgebonden aan een paardenstaart, tot op het Rif werden gesleurd, waarna Basjeaan opgehangen werd, vervolgens aan mootjes gehakt om daarna in zee te worden geworpen als voer voor de haaien. En dat alles gebeurde voor de ogen van Toela, om angst tot in zijn ziel te drijven. 'Zo zal het jou ook vergaan,' dreigden zijn beulen, 'als je niet om genade smeekt en de andere opstandelingen die zich schuilhouden verraadt.' Maar Toela lachte triomfantelijk om de gelegenheid die hem geboden werd om hun zijn liefde voor de vrijheid te tonen, de trouw aan zijn zaak en aan zijn kameraden. 'Luister en hoor mijn antwoord: geef mij nog een paar dagen te leven en ik verzeker jullie dat ik zal strijden om mijn ongelukkige soortgenoten te helpen jullie ras tot de laatste man uit te roeien.' Uiterste heldhaftigheid van een slaaf en absolute lafheid van zijn tirannen.'

De professor rinkelde met de bel en zei tegen zijn vrienden: 'Mijn spreekbeurt wordt wat lang, 't is geen gek idee om de keel te smeren.'

De kelner kwam binnen met vijf flessen die huiverden van de kou. Nadat ze allemaal hun bier op hadden, hervatte de professor zijn spreekbeurt.

'Vrienden, vergelijk nu de situatie van onze voorouders van toen met die van de blanken in Europa. Het ene na het andere land wordt veroverd door de beulen van Hitler. Nadat de moderne tirannen, het evenbeeld van die van vroeger, de industrieën van hun eigen rasgenoten hadden verbrand, hun bezittingen hadden geroofd, verkozen zij hun slachtoffers uit het midden van hun gezinnen weg te rukken en ze, net zo als dat met onze voorouders was gebeurd, op transport te zetten om wapens te gaan maken die moesten dienen om hun eigen volk onder bedreiging van een bajonet te blijven onderdrukken. Wie weet is wat nu gebeurt een goddelijke vergeldingsmaatregel! En de ironie wil dat ons volk, dat voornamelijk uit negers bestaat, de tirannen haat en de wapens heeft opgenomen om de rechten te waarborgen van onze broeders die leven onder de Nederlandse vlag die op ons eiland wappert. Nederland heeft onze slavernij gedoogd, maar wij vergeven de lafhartige aanval op ons Moederland niet. We kunnen dan ook tot de dag van vandaag fier het hoofd heffen en met luide stem verkondigen dat wij tot het slavenras behoren. En

als er vandaag de dag één blanke is die met angst en beven de dreiging voelt zijn vrijheid te verliezen, gelijk de blanken in Europa, als er één is in je omgeving, wanneer je vol trots je afkomst erkent, dan zal hij beven van afschuw en schaamte, dat hij een afstammeling is van het evenbeeld van dezelfde moderne tirannen, die hun eigen ras vertrappen!'

En de professor schonk de rest van het bier, dat nog koud was, in.

'En wat is nu de conclusie?' vraagt Djó.

'Dat, in aanmerking genomen dat ons ras niets verkeerds heeft gedaan dan zijn vrijheid lief te hebben, ik niet geloof dat het veel baat heeft bij rasverbetering. Want met zijn donkere huidkleur van primitieve neger is de glorie die hij bereikt groter en belangrijker. Ons ras is even goed of misschien nog beter in staat te 'begrijpen' dan het blanke. Bekijk de geschiedenis en besef dat de Curaçaose negers veel meer dan de blanken een bijdrage geleverd hebben aan de kunst, muziek, ambachten. Zijn we achteruitgegaan? Nee, ons volk is begonnen zichzelf te ontwikkelen, ondanks alle tegenwerking. De werkgevers hebben geleerd hun ondergeschikten te respecteren, daar laatstgenoemden hun werkgevers al respecteerden. Er wacht ons nog veel strijd, maar het resultaat zal bevredigend zijn. Want als een neger eenmaal zichzelf leert kennen en weet dat geen enkele wet van de mens, zelfs niet van God de neger ondergeschikt kan maken aan de blanke, dan zal hij niet wijken voor welke handelwijze dan ook van de blanke, doch deze beleefd en gedecideerd wijzen op het belachelijke van zijn denkwijze.

Opvoeding is de steen waarop we ons karakter moeten bijslijpen. Met de opvoeding bouwen we het fort waarop alle aanvallen van de tegenstander stuklopen. Als het hen niet uitkwam om ons te onderrichten, zullen we elkaar onderwijzen en zowel uit boeken als van cursussen zullen wij leren en kennis vergaren totdat wij het bewijs kunnen leveren van ons kunnen en welke functies wij ook kunnen vervullen die steeds door blanken worden bekleed, ook al hebben deze daar niet de capaciteiten voor. Daarom is het onze taak elkaar te helpen, zodat heel ons volk voldoende kennis krijgt waarmee wij overal ter wereld terechtkunnen. Maar, om jullie niet teveel te vermoeien, zal ik een gedicht voordragen van een amateur-dichter van het Afrikaanse ras, die zichzelf amateur noemt, om het woord dichter niet te bezoedelen. Hij heeft het geschreven om gezongen te worden op de wijs van *Nos tera ta baranca:* Ons land is rotsachtig.'

Kent u niet een eiland dat Curaçao heet?
De naam is over de hele wereld bekend;
Beroemd om het klimaat, de zeehaven,
Geen land zo rustig als het eiland Curaçao.

Ons volk is vreedzaam,
Zonder ondeugden of partijdigheid.
Maar het kent geen lafhartigheid die het verlaagt.
Het staat op de rechten van en voor eenieder
Dat is zijn streven, zijn strijd en toekomst.

In de geschiedenis heeft Curaçao
Zijn glorieuze bladzijde vanwege het dappere ras,
Zelfs in slavernij.
Het zaad van de smaad heeft rebellie geoogst
Die met haar bloed de gedoogde misdaad overwon.

De Hollandse vlag wappert voor ons allen;
Niemand heeft meer rechten
Dan waar hij recht op heeft.
Met een beetje meer gerechtigheid
Zal Holland de liefde bij ons kweken
Voor zijn beroemde rood-wit-blauwe vlag.

Algemeen applaus. Beni was al opgestaan en vroeg de professor belangstellend: 'En wie is de schrijver van het gedicht?'

'Het is een schrijver die in duisternis heeft geleefd en die in vergetelheid zal sterven, evenals al diegenen van ons ras die getracht hebben hun hersens te gebruiken zoals hun het beste leek.'

'Maar, Professor, waarom zeggen ze dat een neger als je hem te goed behandelt, vrijpostig wordt?' vroeg Coco.

'Vriend Coco, je bent wereldvreemd, je moet weten dat dat de schuld is van diezelfde mensen die dat zeggen. Als een neger geen onderwijs heeft genoten of niet voldoende ontwikkeld is om de sluwheid van de blanken te begrijpen, kunnen ze hem makkelijk bedonderen. Stel je een domme neger met geld voor; de blanke die in de handel zit en erop uit is om hem wat geld afhandig te maken, betuigt hem zijn genegenheid, behandelt hem als ware hij zijn gelijke, zodat de neger zijn argwaan verliest. Zodra de blanke voordeel heeft getrokken uit de semi-vriendschappelijke behandeling, kapt hij met de vriendschap van de neger, omdat hij niet meer van hem kan plukken. Maar de stomme neger die had geloofd in de oprechtheid van zijn tegenstander behandelt hem als vanouds en de blanke toont zich dan beledigd door de vrijpostigheid van de neger. Wat een neger moet doen om als een ontwikkeld mens te worden beschouwd is eenieder als een welopgevoed mens behandelen en principieel niet de minderwaardige positie accepteren die de blanke hem wil opleggen. Gedraag je niet familiair tegen een blanke opdat hij je niet te schande zet als blijkt dat hij ongemanierd is. Wijs hem erop dat hij over de schreef is

gegaan met zijn handelwijze, dan ben jij die een neger bent vrij om je al of niet te houden aan de regels van goed fatsoen. Om een neger voor vol aan te zien, moet hij ontwikkeld zijn, serieus, punctueel, beschaafd, eerlijk en niet bereid enige belediging jegens zijn persoon te tolereren.'

'Maar het probleem om blanken en negers samen te brengen om het ras te verbeteren hebben we nog niet opgelost,' merkte Nol op.

'Aangezien het hier om meisjes gaat – en God beware ons de beweegredenen van een vrouwenhart te trachten te doorgronden – laten we dat geheel aan haar over. Wanneer ze een goede blanke buitenlander vinden en ze zodoende de kleur van hun kinderen willen bijstellen, dan is dat hun zaak. Maar wij, mannen, moeten ons erop toeleggen de vrouwen te helpen dat ook zij zélf vooruitgaan!'

En de professor haalde zijn zakdoek tevoorschijn en veegde er zijn voorhoofd mee af. Hij stond op en zei: 'Beste vrienden, aangezien ons onderhoud wat lang heeft geduurd, zal ik onze spreekbeurt besluiten met de volgende aanbevelingen: Dat we ons van alle slechte gewoontes moeten onthouden die ons kunnen verlagen en ons tot prooi maken van het vermaak van de blanken. Dat wij de blanke moeten volgen in al zijn goede eigenschappen, in zijn slimheid en zakelijke activiteiten, in zijn trots op zichzelf, zodat wanneer hij denkt misbruik te kunnen maken van onze nederigheid, hij in ons een gelijke vindt. Dat wij geen verschil moeten accepteren tussen de mensen op grond van hun huidkleur, doch op grond van hun denkvermogen en het vermogen om beter dan een ander te handelen. Dat de huidkleur een gegeven is in het leven van de mens, dat een neger, die in zijn vooruitgang wordt tegengewerkt door het egoïsme en de angst van de blanke, nog meer prat moet gaan op zijn kennis vanwege de grotere inspanning die hij zich moest getroosten om die post te bekleden. Dat de blanken in het begin van de geschiedenis van de beschaving een minderheid vormden en dat, nadat het zwarte ras in verval was geraakt, zijn nakomelingen een ontwikkeling zien, waarbij vandaag de dag het feit dat iemand blank is geen garantie vormt voor een hoge beschaving noch een bewijs van zijn superioriteit aan anderen.

Zo, zonder enige haat of wrok jegens de blanken te koesteren, accepteren wij hen, nemen we hun goede gewoonten en handelwijzen over en behouden wij ons het recht voor al dat ene af te wijzen wat achteruitgang van ons ras tot gevolg heeft. En als een blanke ooit grootmoedig is, dan zal dat zijn doordat hij zich associeert met negers en ons ras beschermt tegen de niet aflatende campagne van laster en list die zijn collega's zo welbekend is. Laat degene die geletterd is de onwetende niet uitlachen, het is de plicht van de geletterde om de domme uit zijn onwetendheid te halen, aangezien elk aan wie het lukt zich te ontwikkelen, de zoveelste zuil zal zijn om het bolwerk van ons ras te versterken.

Het probleem is zo immens, dat het ons zelfs in nog eens tien bijeenkom-

sten niet zal lukken erover uitgepraat te raken; zodat ik hoop dat ieder van jullie zal dienen tot leermeester van de leermeesters die jullie zullen vormen, om in de hersenen van alle negers een blijvende overtuiging te hameren, dat zij zichzelf en het recht moeten kennen om in zich een cultuur te ontwikkelen ter meerdere glorie van hun ras. En tot slot wens ik dat wij allen, bij onze pogingen ons volk te verheffen, de anderen zullen leren dat het onze plicht is onze soortgenoten die zich onderscheiden in de grote strijd met dezelfde egards moeten behandelen als we dat doen met de blanken. Wij moeten onze rasgenoten die door hun capaciteit een hogere functie dan wij bekleden helpen met ons vertrouwen, ze steunen, in plaats van ze te benijden, want alleen met hun inspanning en goede wil kunnen we het maatschappelijke welzijn bereiken dat wij zozeer voor ons volk wensen.'

En na een laatste rondje van het heerlijke bier waarop Ons Centrum zijn leden pleegt te vergasten, waren de vrienden klaar om uiteen te gaan, elk met het vaste voornemen naar vermogen 'tot het eind' te strijden, voor het welzijn van eenieder. Tenslotte hief Beni het glas en zei: 'Churchill heeft beloofd: 'Geef ons gereedschap en wij zullen het karwei klaren.' Wij negers geven de verzekering: Geef ons onbeperkt onderwijs en wij zullen verder komen dan ze denken.'

Ontleend aan: Willem E. Kroon, *Su unico amor.* Willemstad, Curaçao: [s.n.], 1946 [?], pp. 74-80; vertaling: Luis H. Daal.

Boontje komt om z'n loontje
(fragment)

Willem E. Kroon

Waar mâ lin de roman instapt
Mâ Lin is uit haar doen. Deze afgelopen twee, drie dagen is ze vaak in gedachten verzonken. Niets dat haar verstrooit. Voor de tweede keer binnen tien minuten heeft ze haar snuifdoosje tevoorschijn gehaald (alleen zij is nog blijven snuiven) en heeft ze het doosje weer weggezet zonder het zelfs open te maken. (Ook al noemt men dat een snuif*doosje*, het is van blik gemaakt en het glimt doordat het zo lang in gebruik is.) Opnieuw haalt Mâ Lin het doosje tevoorschijn en draait aan het deksel zonder te beseffen wat zij precies aan het doen is, omdat zij voortdurend kijkt naar het steegje dat zij vanuit haar raam kan zien. Ze opent langzaam het doosje, keert het wat op z'n zijde in haar handpalm, stopt dan haar duim en wijsvinger erin en brengt een beetje snuiftabak op haar duim voorzichtig naar haar neusgaten die, begerig om hun dagelijks voedsel te ontvangen, gretig inhaleren. Daarna sluit zij even haar linkeroog en rekt haar hals om te snuiven met een genoegen dat zij als geen ander kent.

Wijlen Mâ Lins moeder moet ongetwijfeld de gewoonte hebben gehad de 'oren' te eten die men vroeger 's avonds bij de bakkerij verkocht, anders zou Mâ Lin niet de wettige eigenares zijn geweest van twee enorme oorlellen. Elk van die oorlellen is in drieën verdeeld en ze hangen erbij als de pegels van een kroonluchter. Nee, op Mâ Lin is nooit van haar leven enige chirurgische ingreep verricht. Die scheuren in haar oorlellen zijn één voor één gekomen eerst door een paar forse oorknopjes, daarna door een paar omvangrijke oorringen en tenslotte door een hoepelring als die welke door een klein kind gebruikt had kunnen zijn om ermee te spelen.

Aan haar middelvinger draagt zij een brede ring met het grove reliëf van een kokosnoot, die aan de binnenzijde van haar hand met haar vingerknokkels is vergroeid zodat zij absoluut niet de kans loopt dat de ring van haar vinger zal glijden. Het is een uniek exemplaar, een herinnering uit de goede oude tijd toen je voor een cent suiker, voor anderhalve cent koffie en voor twee en een halve cent een broodje kon kopen.

Mâ Lin laat haar blik gaan over een spel kaarten op tafel en vraagt zich af hoe zij het beste hiermee haar brood kan verdienen. Natuurlijk, zij zit nu op iemand te wachten en ze zal haar iets moeten zeggen, want wij leven allemaal van ijdelheid, onwetendheid van of juist angst voor elkaar. Mâ Lin kent haar vak. Zij leeft al heel lang van het kaart leggen. Haar klanten heeft zij onder

arme en rijke mensen, blanken en zwarten, onder de aristocratie en de minderbedeelden. Het bijgeloof kent geen beperkingen van kleur of stand. Een goed woordje voor deze, een sprankje hoop voor gene, een bedreiging voor de ander, zoals 't zich voordoet.

In een klok die bij gebrek aan tikkende inhoud, de naam van kastje draagt, heeft zij wat spulletjes gezet zoals drie kleine flesjes. Ze is er bijzonder zuinig op. Op een rekje, een lege zeepdoos vol amuletten tegen allerlei ziektes en tegenspoed, tegen personen die ongeluk brengen, vervloeking, kortom om het leven van anderen te verbeteren en hen te vrijwaren van tegenspoed. Eveneens enkele snuisterijen die zij, vooruit betaald, heeft gekocht van schuchtere zeelui die de kusten van Haïti bevaren, het land van wonderen en zwarte magie.

Aan de muur (als wij dat al een 'muur' kunnen noemen, want de zijden van het huisje zijn gemaakt van kistenhout) hangt een schilderij bijna tegen de spanten van het huisje aan [...]. De prent vertegenwoordigt een vreemde heilige, eentje die niet in de almanak voorkomt maar die de naam draagt van *alma sola*, een soort kwade geest van een dode, die men oproept. Dan is er op een andere prent een jonge heilige, met in de hand een klein kruisbeeld, die een zwarte vogel vertrapt. Maar nog vreemder is, dat aan de ene kant van het kruis een bezoedelde mensenhand een echte cent en aan de andere kant een halve stuiver heeft geplakt. Die vertegenwoordigt waarschijnlijk de patroon van de handel. Dan is er nog een andere prent waar een stoere heilige op staat met een leeuw aan zijn voeten. Dat moet de Heilige Marcus zijn die zijn vijanden weet te temmen, zoals hij leeuwen temt.

Aan Mâ Lins gezicht is af te lezen dat zij geleefd heeft. Met een boosaardige glimlach die de plooien versterken, die haar gezicht veranderen in een geploegd veld om gewassen te verbouwen, werpt zij een blik op de heilige van haar kalender en van haar hemel en zegt terwijl zij de kast sluit: 'Hm, vandaag de dag zijn de dingen anders geworden en alles is tot misdaad verworden; nu het die heren Nederlanders zijn die op de politiemotor de wacht houden op straat, moet je bij de tijd zijn om te weten wat je moet antwoorden als ze het in hun koppige hoofd halen je naar je vergunning te vragen om het leven van je landgenoten te mogen verbeteren. Maar, ik ben totaal geen sul hoor, die flesjes daar, daar zit olie in als zij het mij komen vragen. Amandelolie om met castorolie te vermengen, bakolie om maasbankers in te bakken ... maar die andere, tja ... laten ze maar raden tot sint Juttemus! Als je die drie met elkaar vermengt, dan krijg je zelfs een stomme aan het praten!'

Nauwelijks zijn de woorden uitgesproken of door de enigszins geopende deur verschijnt een hand met de bedoeling het stukje touw dat hem half dicht houdt, los te maken. De eigenaar van de hand zegt: 'Goedemorgen, Mâ Lin, kan ik binnenkomen?'

Mâ Lin herkent de stem en de plooien op haar voorhoofd verplaatsen zich en haar wenkbrauwen trekken zich op ten teken van ergernis.

'Dat is niemand anders dan Julita. Kijk 'ns hier, een andere keer zorg je dat je aanklopt voordat je binnenkomt; ik had net zo goed naakt kunnen zijn,' bijt Mâ Lin van zich af.

'Haha, ha, ik geloof niet dat Mâ Lin de gewoonte heeft om naakt in huis te zitten, maar als 't zo was, wat dan nog?'

'Goed dan, wat wil je? Wie is gestorven? Wie is uit huis weggelopen? Want iets moet je in petto hebben,' zegt Mâ Lin en schuift een vrij gammele stoel aan voor Julita.

Het is niet al te veel gevraagd om Julita Buskatrobel weer aan onze lezers voor te stellen. Julita is al in haar veertig en nog wat jaren. Zij is zwierig, uitdagend, verzorgd en steekt voortdurend haar neus in andermans zaken. Ze is over het hoogtepunt van haar schoonheid heen, hoewel zij zich nog steeds ophoudt met jonge meiden. Hoewel zij Julita wel in hun gezelschap tolereren, beginnen sommigen al te grimassen zodra zij haar van verre zien aankomen. Of zij nu ooit een vaste vriend heeft gehad, dat weten weinig mensen met zekerheid te zeggen en zij die het weten, nemen het risico niet om zich met haar zaken te bemoeien. Wat wel zeker is, de jongeman moet haar heftig hebben teleurgesteld, want zij laat sindsdien haar eigen zaken voor wat zij zijn en is zich met andermans zaken gaan bemoeien. Ze loopt overigens geen gevaar dat haar bovenarmen worden bespot, die al kwabben vertonen, daar zij lange mouwen draagt, zoals de priesters tevergeefs vragen om die naar de kerk te dragen. Maar het is niet alleen daarom dat zij zich zo kleedt. Zij is de priesters graag ter wille en gaat door voor heilig, gaat de kerk door de ene deur binnen en gaat door de andere er weer uit, hoewel haar geweten nog vuiler is dan het roet van de olietankers. Wanneer men maar wilt staat zij klaar om trammelant te schoppen. Zelfs haar familieleden hebben liever geen ruzie met haar. Mâ Lin kent haar al langer dan vandaag. Maar omdat Mâ Lin zelf nogal wat op haar kerfstok heeft, door haar leeftijd en door haar kennis van linke mensen is zij niet bang dat Julita de boel in het honderd zal laten lopen.

Vanuit haar ooghoeken, (indien die muskietenogen inderdaad echte hoeken hebben) houdt Mâ Lin Julita in de gaten en wacht geduldig op de laatste roddelpraatjes.

'Spreek op, m'n kind; wat is er? En? Ik heb je lang niet gezien; hoe kom je hier verzeild?'

Julita werpt een blik op tafel en antwoordt: 'Ach, op weg naar *Punda* ben ik Mâ Lin even komen groeten. Maar, Mâ Lin, u wacht zeker op bezoek. Ik ga weg om niet te storen.'

Mâ Lin begrijpt meteen dat zij moet uitkijken voor deze valserik. Zij verwacht inderdaad iemand maar het komt haar niet goed uit dat Julita die persoon ziet, anders weet heel Curaçao dat meteen, inclusief de details die zíj er-

bij wil verzinnen. Daarom komt Mâ Lin met een afleidingsmanoeuvre en pakt haar spel kaarten op, schudt de kaarten en legt die uit op tafel.

Julita wordt dan nieuwsgierig en zegt: 'Mâ Lin, ik heb je nooit eerder verzocht kaarten voor mij te leggen; doe dat nu eens voor de lol.'

Mâ Lin knijpt even haar oogleden dicht en lacht. 'Goed, maar ik moet zo weg om wat sardientjes te halen voor de cactussoep die ik aan 't maken ben; het is al tien uur geweest, ik moet opschieten. Wat wil je weten?'

'Wel, Mâ Lin, al een paar dagen voel ik mij ontzettend verward in mijn werk; alles waar ik mee begin, blijft steken; ik maak niets af. Wat kan het zijn?'

Mâ Lin raadpleegt haar Spaanse kaartenspel, een paard en een aas, munten, vervolgens pakt ze een heer, stokken, slaat die op tafel en zegt: 'Julita, wordt niet boos om wat ik jou ga zeggen. Maar je komt in een enorme stampei terecht als je je blijft bezighouden met andermans zaken! Je ontsnapt aan twee schadelijke zaken tegelijk als je thuis blijft. Houd je bezig met je eigen werk en je zult alles op tijd afkrijgen, en tevens zal je genezen van de ziekte het wel en wee van anderen te willen weten.'

Mâ Lin staat op om weg te gaan.

Willem E. Kroon, *Yiu di su mama o Castigo di un abuso*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1947, pp. 31-4; oorspronkelijk in *La Union*, 7 november 1929 – 3 juli 1930; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Cultuur of wildheid?

Willem E. Kroon

Een nogal droevig voorval tegen de persoonlijke waardigheid van onze katholieke bevolking heeft zich afgespeeld in de Parochie van [Santa Famia (Heilige Familie)]. Twee jongens, die beide misdienaren zijn, waren aan het spelen en liepen het koor op, naar ik uit goede bron heb gehoord. Of zij zich daar onwelvoeglijk hebben gedragen of niet, zullen wij buiten bespreking laten; maar zij zullen wel geen diefstal of ander misdrijf begaan hebben, daar toch alleen fatsoenlijke jongens als koorknapen worden aangenomen.

Pater Hulstman gaat het koor op en vindt hen daar. Hij doet de deur dicht, en gaat de politie opbellen. Deze komt en vraagt wat met de jongens moet gebeuren, en Meneer Hulstman zegt: 'Brengt hen op.' Een derde jongen gaat er tegenin en Hulstman schopt hem. De vader van een van de jongens gaat zijn zoon halen en dient bij pastoor van Rooy, onder wien Hulstman dient, een klacht tegen hem in. De pastoor roept den pater, maar hij gaat zelf uit en laat de twee met den jongen achter. Ten slotte noemt de vader den pater 'onbeschoft', zijn eenig offensief wapen. En ... alles blijft als het altijd was. Laten wij nu dit incident zonder hartstocht maar redelijk en rechtvaardig toelichten.

Beide jongens zijn koorknapen: iemand, die koorknaap is, kan onmogelijk een bandiet zijn; hieruit blijkt duidelijk, dat hij niet aan de politie mag overgeleverd worden, daar hij geen misdrijf heeft gepleegd. Om hen te kunnen opbrengen moest de agent een reden hebben, en in dit geval moet Hulstman gelogen hebben of hebben de [blanke] agenten om hem te believen de jongens opgebracht alleen maar op verzoek van een man net als zij: het valt niet te betwijfelen, dat als zij kinderen waren van blanke of half-blanke katholieken, uit Holland of Curaçao, de politie het niet gedurfd zou hebben hen op te brengen.

Mijns inziens was dat een grove [beleediging van] de ouders der kinderen: een Curaçaoënaar, hoe slecht geaard dan ook, zou zulk een [groote beleediging] niet [begaan] hebben door kinderen van nette menschen door de politie te laten oppikken. Wanneer iemand een jongen op bloote voeten, met het uiterlijk van een aankomende bandiet, stelende in zijn huis betrapt, zou niemand het hem kwalijk nemen, als hij zulk een knaap aan de politie levert, niet om hem op te sluiten, maar om hem naar een tuchtschool te brengen. Maar mijnheer Hulstman heeft het record geslagen in wreedheid, ruwheid en minachting voor zijn parochianen, die niet tot de aristocratie behooren. Het [lijkt] alsof hij zijn best doet om den arbeid van zijn confraters alle waarde te doen verliezen, nadat zij zich de sympathie van de katholieke bevolking wisten te verwerven.

Meermalen heeft hij zijn klauwen laten zien. [Toen] als nu heeft de bevolking haar protest laten hooren, hoewel morrende, onder vier oogen. Volgens mijn bescheiden meening is dat niet goed voor denzelfden heer Hulstman wanneer niet openlijk wordt geprotesteerd. [A]ls hij niet in het openbaar wordt beschuldigd, opdat hij op dezelfde manier excuus zou vragen, dan [lijkt] het, [alsof] hij [niet] verkeerd heeft gehandeld en dan [heeft] de beleedigde geen recht om te klagen. Maar het staat geschreven, 'Indien gij tegen uwen broeder gezondigd hebt, moet ge hem om vergiffenis vragen, alvorens uw offer aan het altaar te brengen. Want zoo gij u niet vernedert tegenover hem dien gij beleedigd hebt, zal God u ook niet vergeven.' Een voorganger in de kerk is een volgeling van Christus. Hij moet dus trachten Christus na te volgen in armoede, nederigheid, geduld en liefde. Maar die heer kent de armoede niet en wil ze ook niet kennen; evenmin wil hij nederig zijn, daar hij misbruik wil maken van anderen, opdat zij eerbied zullen hebben voor zijn hoogmoed; hij kent geduld noch liefde, daar dat alles goed was voor Christus, doch niet voor hem en zijns gelijken.

Alle katholieken en zelfs andersdenkenden beschouwen de kerk als een toevluchtsoord. Wij staan onder den indruk, dat als we door de politie achterna worden gezeten, dat de kerk de eenige heilige plaats is waar we ons verschuilen kunnen, maar misschien is dat niet meer geldig in onzen tijd. Niet alleen levert een priester twee jongens, door hem in de kerk opgesloten, [over] aan de politie, maar de agent legt een van hen de handboeien (paternoster) aan, alsof die een misdadiger was.

Maar het is niets, [hij] is de zoon van een neger. Iedereen vraagt de afzetting van dien mijnheer Hulstman. Maar ik wil een vraag stellen, om hem [waarheen] te sturen? Zou het billijk zijn de rust van een andere parochie bloot te stellen aan gebrek aan opvoeding van zulk een man? Neen, wat ge voor u niet wilt, wenscht dat aan een ander niet. Naar mijn meening moet die heer in de H. Familie blijven, en dan moeten zijn superieuren, als zij rechtvaardig willen zijn, van hem eischen genoegdoening te geven en excuus te vragen aan hen die hij beleedigd heeft in tegenwoordigheid van getuigen. Zoo kan hij zijn fout goed maken en de genegenheid weer winnen.

[D]e kracht van de katholieke kerk zit juist in macht, hoogmoed en absolutisme. Maar Christus heeft geen geweld gebruikt om te leeren, anders zou hij niet gezegd hebben: 'Met liefde, niet met geweld noch met kracht zult gij mijn lammeren weiden.' Maar de pastoor zou duizendmaal een ontmoeting tusschen den heer Hulstman en den vader van een der jongens vermeden hebben om zich niet verplicht te zien, ter wille der rechtvaardigheid, zijn confrater te vernederen in tegenwoordigheid van een neger.

Grootheid, waardeering en gehechtheid aan titel, hefboom van den adel, [o]p de al door Christus veroordeelde ijdelheid, op dezen grondslagen hebben zij hun kerk gebouwd. Menschen, die geroepen zijn de verbroedering der

menschen te bewerken, geven voortdurend te kennen, dat zij klassen en categorieën onder het volk willen stellen, door aan de blanken voorrecht te geven of aan hen, die bemiddeld zijn, boven de armen en de zwarten. Wat een grootheid zou het voor hen zijn als de Christus in een paleis geboren was en niet in een stal, in plaats van een kribbe een gouden wieg tot bakermat had met velerlei namen en titels van grootheid!

En gij, die mijn geschrijf zult blameeren, gij dweepzieken, wat zoudt gij gezegd hebben wanneer hij uwe kinderen in gevangenis had laten zetten? Gij zult zeker zeggen dat ik geen eerbied heb voor dien meneer, maar wat voor eerbied ben ik verschuldigd aan een die mij niet eerbiedigt? Zijn we dan nog slaven? Hooren wij niet elken dag met welken durf en vrijheid de meesten van hen de woning van een neger binnentreden en met welken eerbied en welopgevoedheid zij de rijken bezoeken? Zij plegen met den hoed op binnen te komen en te vragen naar wat hen niet aangaat en als een neger met zekeren moed hen terugwijst, weten de huichelaars hem onmiddellijk uit te maken voor iemand die den priester brutaliseert, hetgeen op Curaçao een veel zwaardere zonde is dan de Goddelijke Majesteit te beleedigen. Wanneer wij niet openlijk protesteeren tegen zulk misbruik [van macht], zal hij spoedig groote afmetingen aannemen en veranderen in de Inquisitie, onzaliger gedachtenis. Iedereen die misbruik maakt voelt zich sterker, naarmate de verongelijkte zonder protest duldt, en geen voldoening vraagt.

Willem E. Kroon, 'Cultuur of wildheid?', *La Prensa*, februari of maart 1931.

Vaderliefde
(fragment)

Manuel A. Fray

'Dat beloof ik,' zei Carlos, 'van mij zal niemand iets te weten komen.'

'Felecita, ik moet gaan,' zei Angela gehaast, 'ik heb het al laat gemaakt, en je weet hoe ik hier gekomen ben.'

Felecita maakte zich meer zorgen om zichzelf dan om Angela. Zij bood Angela haar kamer aan om zich op te maken, om alle sporen van tranen weg te halen. Toen Angela de kamer uitkwam, was Carlos er niet meer; die was zo snel als hij kon weggegaan, nadat hij Felecita had gevraagd aan Angela de groeten van hem te doen.

'Kom nog wat tot rust, Angela, blijf nog even, drink nog een kopje thee met mij, en ik loop zelf met je mee tot aan je huis.'

Angela nam het aanbod van haar vriendin aan, en al gauw was zij het voorval vergeten. Haar ogen waren nog een beetje rood, maar Felecita stelde haar gerust door te zeggen: 'Als je moeder iets merkt, zal ik haar vertellen dat je met mij gesproken hebt en dat je van spijt moest huilen.'

'Dank je, Felecita, ik hoop dat ik ook op mijn beurt jou mijn vriendschap kan tonen, als ik je eens van dienst kan zijn.'

Felecita lachte opgewekt en ging weg om thee te halen. Angela was bij Felecita wat meer tot rust gekomen, aangezien Felecita haar boezemvriendin was, een vriendin die zij steeds meer dan al haar andere vriendinnen gerespecteerd had en had gemogen, een ware vriendin, een oprechte en trouwe vriendin in de ware zin van het woord.

Het is ons niet gelukt te weten te komen hoe Angela thuis was gekomen en wat haar ouders haar hadden gezegd, maar zeker is dat zij vanaf die dag steeds in de gaten werd gehouden. Waar zij ook naartoe wilde, zij moest er verschillende keren om vragen. De vrijheid die zij vroeger genoot was zij kwijt, en verscheidene keren kon zij niet naar een feest bij haar vriendinnen thuis waarvoor zij was uitgenodigd. Dat alles was toe te schrijven aan haar ware liefde voor Carlos.

Soms wanneer Mauricio thuiskwam en terugdacht aan het voorval en aan de veranderingen die zich de laatste tijd bij zijn dochter hadden voorgedaan, kon hij uren bedroefd en terneergeslagen zitten peinzen zonder een beslissing te kunnen nemen.

'Wat moet er van Angela worden als zij zo doorgaat?' vroeg hij zich af; hij wist het zelf niet.

Hij had gepraat, gemaand, gesmeekt en gedreigd. Angela was en bleef doof voor zijn woorden. Angela had al een leeftijd bereikt waarop het voor

haar moeilijk was haar karakter te veranderen, en de romans die zij las van auteurs die alle gevoel van schaamte hadden verloren, maakten haar met de dag erger; ja, zij was zover heen, dat zij alle gevoel van eerbied voor en gehoorzaamheid aan haar ouders had verloren.

Mauricio had Angela bij zich geroepen en haar gevraagd: 'Angela, wat moet ik doen om jou ertoe te bewegen het voorbeeld van je moeder te volgen en om later een goede echtgenote te zijn?'

'Er kan geen betere echtgenote bestaan, vader,' antwoordde Angela, 'dan een jonge vrouw die dag en nacht lijdt in de hoop eens haar wens vervuld te zien en te trouwen met degene die zij wil. U wilt dat ik de oude gewoonte volg maar dat staat mij absoluut niet aan. Ik heb veel werken gelezen van beroemde schrijvers die de periode van verliefdheid, de tijd van strijd en tegelijkertijd overwinning door een jonge vrouw die in haar liefde volhardt, als de meest glorievolle tijd van haar leven beschouwen. Ik wil het voorbeeld volgen van enige hoofdpersonen van de grote indrukwekkende boeken, die alles verliezen, alles opofferen, ja, zelfs de genegenheid en liefde van een vader of een moeder, voor de ware liefde, die noch een vader noch een moeder of broer kan vervullen.

'En voordat dat alles gebeurt, verzeker ik je,' zei Mauricio met luide stem, 'dat jij met je romans en al hun schrijvers mijn huis uitgezet zult worden en op straat gegooid. Ben je vergeten dat ik je vader ben en dat je mij alle eerbied verschuldigd bent? Of vind je jezelf zo moedig in de contramine dat je mij wilt laten zien wat je later wilt worden, een liederlijk vrouwspersoon met een hart vergiftigd door de vervloekte romans en schrijvers die die schaamteloze man je in handen stopt, opdat jij mijn goedheid te schande zet en misbruikt? Of vind je jezelf zo flink dat je mij, je vader, durft uit te dagen?'

'Ik verdien geen van de woorden die u hebt genoemd, vader; en ik geloof ook niet dat Carlos schaamteloos is, want hij heeft mij steeds gerespecteerd en hij heeft mij nooit en te nimmer een woord gezegd waaruit ik kon opmaken dat hij slechte bedoelingen zou hebben.'

'Wel, ik verbied je de vriendschap met Carlos voort te zetten.'

'Dan eist u iets onmogelijks, want als ik niet de wens van mijn hart volg, dan kan ik ook niet de bevelen noch de wensen van mijn vader volgen!'

'Als je de wens van je hart wilt volgen en als de zoon van Crespo die wens is, dan denk ik dat de tijd gekomen is dat het dak van mijn huis jou niet verder bescherming kan bieden; met andere woorden, je zult mijn huis moeten verlaten en alles zal voor jouw eigen rekening en risico zijn.'

'Als dat mijn lot is ... ,' zei Angela, terwijl zij haar ogen neersloeg voor Mauricio die zich steeds meer opwond, 'wat kan ik dan anders doen ... dan het te volgen?'

'Nee, sufferd,' schreeuwde Mauricio, 'dat is je lot niet; dat is het gevolg van de onzuivere zoenen van je geliefde, die jou kust, net zoals hij die talrijke buitenlandse vrouwen kust, die 's avonds in groten getale in de straten en kroe-

gen van onze stad te vinden zijn. Je denkt dat ik niets weet en je doet hem zo onschuldig voorkomen als een pasgeboren kind.'

'Ik laat alles wat u gezegd hebt voor uw rekening, vader,' antwoordde Angela beschaamd, wel weet ik dat Carlos alles gedaan heeft wat hij kon om de zaak in het reine te brengen. Het bewijs daarvan is het bezoek van mevrouw Serafina, zijn moeder, die is komen praten met moeder, die bereid was de zaak te regelen. En wie was daar op tegen? Was u het niet vader, bent u het niet zelf geweest die mijnheer Crespo uitschold en Carlos beledigde?'

'En die liever jou zijn huis uitzet dan dat je de minnares wordt van zijn vijand,' antwoordde Mauricio.

'Als ik mijn ouderlijk huis moet verlaten, eruit gezet door mijn vader, zal de schande niet voor mijn rekening zijn, doch voor rekening van degene die mij zijn dochter noemt en wiens naam ik draag; en wat mij daarna ook overkomt, zal knagen aan het geweten van degene die mij de deur uitzet en niet aan het mijne.'

'Ik verbied je nog langer mijn naam te dragen, je zult bij mij alle rechten als dochter verliezen en nooit meer kom je bij mij over de vloer ... en nu geloof ik dat het genoeg is geweest, ik heb je mijn laatste wens te kennen gegeven.'

Terwijl hij de leuning van een stoel vastgreep, omdat hij voelde dat hij op het punt stond zijn zinnen te verliezen, begon Mauricio opnieuw: 'Nee, mijn laatste wens zul je nog horen.' Om in zijn woede geen onbezonnen daad te begaan, greep hij de stoel om zich niet aan Angela te vergrijpen. 'Ik zal je tonen dat ik meen wat ik zeg, en ik gooi al die vervloekte romans die je leest op straat.'

Mauricio ging naar de kamer van zijn dochter en om zijn woorden kracht bij te zetten verscheurde alle romans en novelles die hij tegenkwam en smeet ze weg. Angela zag dat alles onaangedaan en onverschillig aan. Ze bedacht dat het gauw ook haar beurt zou zijn. Ze bereidde zich erop voor tot het eind met haar vader te strijden om te overwinnen of om overwonnen te worden. Haar hart was al gehard, haar besluit reeds genomen en de toekomst kon haar weinig meer schelen. Angela geloofde in het heden, in wat zij voor zich zag en zelden hield zij zich met de toekomst bezig. Zij had de belofte van Carlos dat zij beiden tegen de wil en zonder toestemming van hun ouders zouden trouwen; wat zij nodig had was liefde.

Jong als zij was, in de volle bloei van haar jeugd, vol leven en schoonheid, gelijk de fragiele en tere witte lelie met de kelk die door de tedere hand van de natuur was geopend, had Angela behoefte aan een hart vol vurige liefde, dat haar leven kon versterken en verlengen, zoals de ochtenddauw in de lente de bloemen in het veld voedt en vertedert.

(wordt vervolgd)

Ontleend aan: Manuel A. Fray, 'Amor Paternal', *La Union*, 28 maart – 31 oktober, i.c. 6 juni 1929; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Woord vooraf

Manuel A. Fray

Liefhebbers van romans over liefde en hartstocht zullen [in *Een volksjongen*] niet veel aantreffen dat hun verlangens in vervulling zal doen gaan. De roman, als wij het verhaal zo mogen noemen, begint wanneer er zich al geruime tijd heel veel vreemdelingen op ons eiland hebben gevestigd. Alles wat hier aangeboden wordt in onze roman is echter zuiver denkbeeldig en niets persoonlijks, zoals velen hier op ons eiland geneigd zijn te denken. Indien de namen uit deze vertelling samenvallen met namen van mensen uit ons volk, dan is dat een onvermijdelijke toevalligheid.

Het doel van deze eenvoudige zinnen is om mensen van de arbeidersklasse te proberen uit hun bed van onverschilligheid te lichten, waar zij al jarenlang liggen te slapen. Ik wil hen doen begrijpen dat een mens niet van brood alleen leeft. Als zij willen dat anderen hen helpen, dan zullen zij eerst zichzelf moeten helpen. Neem bijvoorbeeld de held uit onze vertelling, Polidor, een schelm van de eerste orde in zijn jeugd. Hij verandert later door eigen wilskracht in een dappere en energieke man, wordt de schrik van de vijanden van zijn klasse en zijn volk. Hij offert zijn eigen bestaan en geluk op omwille van het welzijn van zijn medeburgers. Hij sterft vóór hij het ware geluk heeft geproefd, vóór hij van ware liefde, vriendschap en genegenheid heeft kunnen genieten, van een kind dat zijn naam erft. Hij huwt, zuiver om liefde, een jonge vrouw die zijn oprechte liefde niet wenst, overspel pleegt – een vrouw die later haar fouten onder ogen ziet. Zij zal haar echtgenoot Polidor een kind baren, van wie zij in haar binnenste, onder háár hart, het hart voelt kloppen op het moment dat Polidor zelf het leven laat. [...]

Indien het ons lukt middels deze eenvoudige pagina's begrip te kweken onder onze arbeidersklasse [voor hun eigen mogelijkheden], dan zijn wij ruimschoots beloond.

De propaganda ten gunste van het Apostolaat van de Zee, is niet bestemd om mensen zand in de ogen te strooien, maar om het volk te helpen de dappere zeeman te waarderen die soms zijn eigen leven opoffert om dat van een ander te redden, zoals zij die de zeeën bevaren hebben dat weten, en omdat ook ik zelf uit eerste hand bekend ben met die gevaren.[1]

Voor kritiek, beschouwen wij u, lezer, alleszins gerechtigd.

Manuel A. Fray, 'Nota di autor', *La Union*, 1 Oktober 1931; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

[1] Manuel A. Fray (1897-1967) heeft als jongeman enkele jaren gevaren en deed havens aan in de Verenigde Staten, Mexico en op verschillende Caraïbische eilanden. Zijn eerste bijdrage aan een lokale, Papiamentstalige krant – i.c. *La Cruz* van 21 december 1921 – verzond hij naar de redactie vanuit Brooklyn, New York. In 1923, kwam er een eind aan zijn leven als zeeman.

Een volksjongen
(fragment)

Manuel A. Fray

Op een ochtend nadat het werk al begonnen was, was er tumult in de meubelfabriek en sommige van de arbeiders die meubels maakten voor de firma Villamiel & Co, keerden terug naar het gebouw waar zij aten en sliepen, al was het nog geen schafttijd. Hun woedende gezichten, onder het stof en het zweet, hun uitdagende en vijandige blik wezen erop dat er iets goed mis was en dat er iets moest zijn gebeurd.

Het duurde niet lang of Balthazar Indiapolis, voorman en aannemer, verscheen onder de arbeiders met de mededeling: 'Jullie weigeren dus te werken? Wel, ik ontsla iedereen die hier ligt te slapen en ik betaal wie het werk heeft neergelegd geen rooie cent!'

Na deze woorden keek hij om zich heen om van de gezichten van de arbeiders te lezen welk effect zijn woorden hadden gehad. Toen hij zag dat zijn woorden geen indruk hadden gemaakt en sommigen de draak met hem staken, werd Balthazar woest. Met de wandelstok in de hand maakte hij een dreigend gebaar en zei nog luider: 'Jullie lachen hé? Maar ik zal jullie anders leren piepen! Als jullie honger beginnen te lijden zal het mijn beurt zijn!'

Niemand zei een woord. Balthazar werd nog woester, tenslotte kon hij zich niet langer inhouden, zijn gebalde vuist, zijn borst die van verontwaardiging op en neer ging, lieten zien wat voor vuur er in hem brandde. Unaniem eisten zij hun recht. Balthazar werd woest als een tijger die bloed geroken had en hij schreeuwde uit alle macht: 'Schiet op! Donder op, maak dat jullie hier zo snel mogelijk wegkomt! Jullie weigeren te werken? Nu ben ík het die jullie wegstuur!'

Sommige arbeiders begonnen hun geduld te verliezen, en het scheelde niet veel of zij stortten zich als één man op Balthazar, om hem te leren hoe hij tegen mensen moest praten. Maar zover kwam het niet, uit de groep arbeiders kwam een man naar voren die Baas werd genoemd, omdat hij ouder was dan de anderen en ook omdat hij serieuzer was, meer respect afdwong en vreedzamer was dan alle andere arbeiders.

Baas kwam tot vlak bij Balthazar en op rustige toon zei hij tegen hem: 'Balthasá, je wijze van aanpak is niet juist! En je handelt ook niet goed. In plaats van onze zaken met de eigenaars te regelen, doe je alsof wij een kudde schapen zijn! Luister eens, Balthasá, weet je, ik ben ouder dan jij, je zou mijn zoon kunnen zijn. Over onze ruggen ben je rijk geworden, nu stuur je ons weg zonder ons te horen, maar bedenk, Balthasá, God ziet alles ... ik bedoel, mensen, dat ik niet beter kan praten, doordat ik geen school heb gehad, maar ik merkte al-

lang dat wij verkeerd bezig waren met Balthasá als onze voorman. Ik wil niet dat Balthasá mij nog langer betaalt, hij verdient teveel ten koste van ons, en zijn vrouw bemoeit zich teveel met andermans zaken.'

Na de eenvoudige woorden van Baas Theofil, steeg een goedkeurend gemompel op uit de groep arbeiders en Balthazar voelde dat hij langzaam maar zeker aan gezag inboette, maar hij gaf zich niet gauw gewonnen. Na het aanhoren van die woorden, deed Balthazar alsof hij wat gekalmeerd was, maar dat was niet zo, hij hield zijn woede in, want hij wist wat hem te wachten stond als hij Baas Theofil ook maar iets zou aandoen.

'Dus Baas Theofil is niet tevreden over mij. Baas Theofil wil niet langer voor mij werken, wil niets meer met mij te maken hebben, doch met mijnheer Villamiel persoonlijk?'

'Ja, dat is wat wij willen! Dat willen wij!' riepen de arbeiders allemaal door elkaar.

'Goed, ik ga even naar mijnheer Villamiel, maar knoop het goed in jullie oren, heren, jullie verdienen vandaag geen cent, en ik eis dat iedereen die mij geld schuldig is en die ophoudt met werken, mij al mijn geld terugbetaalt,' zei Balthazar triomfantelijk, want hij begreep dat zijn strijd nog niet geheel verloren was!

Even later kwam mijnheer Reynaldo Villamiel, de toenmalige directeur van de fabriek, bij de arbeiders aan en stapte uit de luxe auto die hem naar de vuile plaats, vol modder en slijk gebracht had, waar de arbeiders ongeduldig op hem wachtten. Zodra mijnheer Villamiel uit de auto gestapt was, vroeg hij: 'Wel, Balthazar, wie wil me spreken?'

Toen mijnheer Villamiel geen antwoord kreeg, stelde hij de vraag nog een tweede en een derde keer, en voegde eraantoe: 'Beste mensen, ik kan mijn tijd beter gebruiken, en als jullie niets te zeggen hebben ga ik weg en bij monde van Baltazar ben ik ervan op de hoogte dat jullie niet meer willen werken, doordat er enige dagen geleden een jongeman uit Colombia is gekomen die met jullie heeft gesproken over vakbonden en over aansluiting. Ik heb er niets op tegen als jullie een vakbond willen oprichten. Als jullie je willen organiseren zal ik jullie persoonlijk steunen indien dat nodig is, maar benadeel mijn zaak niet, laat mijn werk niet in de steek zonder mij te waarschuwen. Als jullie dat doen, zal ik mijn schepen opdracht geven om honderd of tweehonderd buitenlandse werknemers hierheen te halen, die ik per telegram zal bestellen, om te voorkomen dat mijn zaken achteruitgaan. Juist nu er zoveel bestellingen binnen zijn doen jullie mij dit aan? Wat moet er van de goede naam van mijn handelshuis worden, van mijn goede naam en van mijn zaak? Balthazar, als het je niet lukt deze mensen vandaag nog aan het werk te krijgen, verbreken wij onze overeenkomst en zal ik een van mijn andere voorlieden met deze zaak belasten.'

En mijnheer Villamiel stond op het punt weg te gaan, zonder zijn arbeiders ook maar een blik waardig te keuren. Op het moment dat mijnheer Villamiel

in zijn auto zou stappen, deed Baas Theofil een paar stappen naar voren vanuit de groep arbeiders die stomverbaasd waren en geen zinnig woord uit konden brengen na het aanhoren van de verklaringen van mijnheer Villamiel.

Met de hoed in de hand, met opgeheven hoofd en zijn pijp in de andere hand, zei Baas Theofil: 'Neemt U mij niet kwalijk, mijnheer Villamiel, ik ben geen geletterd mens, want ik heb geen school gehad, hoor mij even aan, mijnheer, het is niet dat wij weigeren te werken, maar u moet begrijpen dat wij mensen zijn, en zoals Balthasá handelt, is niet de manier om met mensen om te gaan! En toch heeft hij ons nodig, mijnheer, want zonder ons kan hij niets verdienen, want u betaalt hem niet voor niets. Wij hebben hem gevraagd ons een dubbeltje meer per dag te betalen, hij weigerde, hij ging tekeer en nu stuurt hij ons weg. U weet zeker niet dat Balthasá ons maar twee gurdeinen per dag betaalt!'

'Wat is dat twee gurdeinen?' vroeg mijnheer Villamiel met een ietwat medelijdende stem, nu hij de waarheid uit de mond van één van zijn arbeiders had gehoord.

'Twee gurdeinen is een gulden mijnheer, één gulden!'

Mijnheer Villamiel dacht even na en toen, alsof hij van een verdriet verlost was, trachtte hij zich te kalmeren en zei: 'Zie je, meester, ik besteed het werk voor een bepaald bedrag uit aan Balthazar, hij zoekt zijn arbeiders, ze werken en hij betaalt ze. Meer weet ik niet. Maar als jullie van plan zijn het werk neer te leggen, laat mij dat dan bijtijds weten.'

'Mijnheer Villamiel, wij willen niet meer op contractbasis werken voor Balthasá, aangezien hij teveel wil verdienen.'

'Tja,' antwoordde mijnheer Villamiel, 'ik kan ook niet met jullie onderhandelen, want jullie hebben formeel geen leider die de verantwoordelijkheid voor het werk op zich kan nemen. Het enige wat ik dan ook kan doen is buitenlandse arbeiders aantrekken om mijn verplichtingen na te kunnen komen, aangezien ik niet met jullie in zee kan gaan,' gaf mijnheer Villamiel ten antwoord.

'Maar waarom kunt U niet met ons in zee?' vroeg een ander uit de groep, 'U maakt toch gebruik van onze arbeid?'

'Wie is zo brutaal, Balthazar? Wie is zo vrijpostig? Ik wil die man niet meer op mijn werk hebben!' gaf mijnheer Villamiel te kennen. Balthazar haastte zich de man eruit te sturen maar nauwelijks had hij hem eruitgestuurd of alle anderen volgden hem en lieten mijnheer Villamiel achter in zijn auto, samen met Balthazar, die hen nakeek, zonder ze tegen te kunnen houden.

Het werk op de kade lag geheel stil. Enige schepen die meer haast hadden, zetten hun zeelui aan wal om het werk af te maken. Na twee dagen zag de plaats die aan meer dan honderd man werk gaf, er verlaten uit. De vaklui werkten nog, maar zij waren niet op hun gemak, want wat hun kameraden was overkomen, kon ook hun overkomen. De arbeiders die in de loods slie-

pen moesten daar weg om plaats te maken voor anderen die verwacht werden. En zonder werk, zonder onderdak liepen de arbeiders op straat en maakten het de meisjes lastig die in elke arbeider een gevaar zagen.

Balthazar hield ze doorlopend in de gaten, overal had hij spionnen om ze in de gaten te houden, terwijl Rinchi, zijn vrouw, naar het huis ging van allemaal die getrouwd waren, om te kijken hoe de zaken ervoor stonden. Balthazar werd daar dagelijks van op de hoogte gehouden en hij was blij; hij voelde zich in de zevende hemel toen hij de werkelijke toestand van de arbeiders vernam, het was alsof hij de hoofdprijs van de loterij had gewonnen. Nooit was hij zo blij geweest.

'Ik zal ze wel leren hoe het moet,' zei hij, 'ik zal ze anders leren piepen, zij zullen zich in allerlei bochten wringen! Nu zal ik ze leren hoe ze moeten werken: wie vijf minuten te laat komt geef ik geen werk, als het een dag is waarop ik niet veel mensen nodig heb, en mijn horloge zal uitmaken wanneer het werk begint en wanneer het eindigt. Ze moeten maar naar die Polidor toe gaan die uit Colombia is gekomen. Ik heb gehoord dat hij een smeerlap is, maar toch heeft hij iets dat maakt dat hij gerespecteerd wordt.'

Mijnheer Villamiel was de laatste dagen allesbehalve blij, hij was zenuwachtig. Hoe hard de zeelui ook werkten, toch konden zij niet werken zoals zijn arbeiders. Hij was ontevreden met Balthazar, die misbruik maakte van de onwetendheid van die mensen, ze bedroog en ten onrechte niet alle door hen gewerkte uren uitbetaalde, maar hij kon de arbeiders daar niets over zeggen, om het leven van Balthazar niet in gevaar te brengen.

Verschillende arbeiders kwamen langs om een kijkje te nemen en om te zien hoe de zaken ervoor stonden, slechts enkelen hadden zin om onder de oude voorwaarden te gaan werken, omdat zij het niet langer uit konden houden; 'nood breekt wet' zegt men in het Spaans.

Mijnheer Villamiel merkte dat degenen die een kijkje kwamen nemen met de dag in aantal toenamen, en dat maakte hem ietwat optimistischer voor wat de toekomst betrof, welk optimisme nog versterkt werd door de berichten die hij van Balthazar kreeg, dat de mensen honger leden en dat zij het niet langer konden uithouden.

Maar mijnheer Villamiel werd met de dag zenuwachtiger, en wat hem buiten zinnen maakte was het feit dat drie kisten met stoelen in zee waren gevallen, bij gebrek aan goede werklui.

Wij zullen maar niet de gemoedstoestand van mijnheer Villamiel beschrijven, die met lede ogen alles persoonlijk had zien gebeuren, en zeker niet de beschuldigingen die hij uitte aan het adres van Balthazar, die de schuldige was van dat alles, maar wij zullen ons even bezighouden met zo'n vijftig arbeiders die in een onbewoond huis bijeen waren, in afwachting van onze jonge Polidor, die zij opgetrommeld hadden om als hun bemiddelaar de zaak voor hen te regelen met mijnheer Villamiel.

In die groep komen wij verschillende oude bekenden tegen, jeugdvrienden van Polidor en vele anderen waren gekomen, gesteund door hun andere vrienden. Maar onder hen bevonden zich enkele spionnen die Balthazar had gezonden, om te zien welke wending de zaak zou nemen, want de vergadering was ook van belang voor mijnheer Villamiel, die moest weten of de mensen het werk zouden hervatten, of dat hij verplicht zou zijn buitenlandse arbeiders aan te trekken. En de spionnen moesten Balthazar van alles op de hoogte houden.

Eindelijk kwam Polidor en een zucht van verlichting steeg op uit de groep mannen, die daarvoor nog uit het veld geslagen en bedroefd hadden zitten wachten, zonder te weten waar hulp vandaan moest komen.

Zodra Polidor aangekomen was, riep een van de arbeiders hem terzijde en zei hem: 'Neemt U mij niet kwalijk, mijnheer, maar er zijn hier mensen uit het andere kamp, mijn vrouw heeft mij verteld dat Rinchi, de vrouw van Balthazar, aan een kennis heeft verteld, dat Balthazar spionnen hiernaartoe heeft gestuurd.'

'Aha!' zei Polidor, 'goed, doe alsof je mij niets gezegd hebt,' en ze gingen uiteen, terwijl Polidor de plaats innam die zij voor hem hadden gereserveerd.

'Heren,' zei Polidor met krachtige en welluidende stem, 'aangezien jullie vertrouwen in mij geschonken hebben om als bemiddelaar tussen jullie en mijnheer Villamiel op te treden, wil ik jullie vragen of jullie daar allemaal mee akkoord gaan. Denk erom, jullie moeten goed nadenken wat jullie doen, om er later geen spijt van te hebben.'

Ontleend aan: Manuel A. Fray, 'Un yiu di pueblo', *La Union*, 24 maart 1932; de roman verscheen in afleveringen van 1 oktober 1931 – 6 oktober 1932; vertaling: Luis H. Daal.

Opgedragen aan mijn vriend de heer J.S. Sint Jago

Dierbare vriend,
Het is lang geleden dat ik de eer had een artikel van U [*Bo*] te lezen, dat U aan mij had opgedragen.[1] Neemt U het mij niet kwalijk dat ik het woord 'Bo' moet gebruiken, maar aangezien ons dialect, dat wij al een tijd lang trachten te verrijken met woorden van Spaanse herkomst om de woorden van Nederlandse herkomst te vervangen (wat geheel strookt met de herkomst van ons dialect) geen ander woord heeft dat beter klinkt en waarmee iemand tegelijkertijd zijn respect voor een ander kan uitdrukken, gebruik ik 'Bo', totdat het Gouvernement een commissie van wijze mannen vormt die een ieder verplicht het Papiaments te schrijven volgens het systeem van *La Union*, dat tot nu toe het beste is gebleken, en het meest aan te raden.

U zult het mij zeker kwalijk hebben genomen, dat ik U niet eerder heb geantwoord. Wel, wat ik gisteren niet gedaan heb, doe ik heden. Hoewel U mij niet kent, hebt U toch geen moment geaarzeld mij Uw vriend te noemen. Dierbare jongeman, het woord 'vriend' was als balsem voor mijn hart; en uit het diepst van mijn hart dank ik U daarvoor. Ja, ik hoop dat de dag zal komen dat ik U de vriendschap kan bieden die U mij biedt, al bent U van ons afgezonderd door levensomstandigheden.[2]

Het was voor mij een groot genoegen te horen dat mijn laatste roman (wellicht het beste dat ik ooit geschreven heb), en dat ook opgedragen was aan een vriend die niet meer tot het rijk der levenden behoort, U heeft bewogen. Dat, waarde vriend, is een voldoening voor mij, te weten dat er tenminste *iemand* is die mijn schrijven op prijs stelt. Als mijn woorden Uw ogen al hebben doen tranen en U hebben bewogen, des te meer indruk heeft de openbrief die U aan Uw moeder schreef, op mij gemaakt en mij bewogen. Ik bewonder in U, een jongeman van vijf en twintig jaar, de berusting die U toont met Uw lot, Uw grote hart dat U al Uw lijden en pijn doet vergeten; Uw vertrouwen in God, Heerser over leven en dood, de liefde die U voor Bonaire koestert, Uw vader-

[1] Net als in het Engels met *you* kan in het Papiamentu met een en hetzelfde persoonlijk voornaamwoord *bo* zowel het meer persoonlijke *je* als het meer afstandelijk, beleefde *u* worden aangeduid. Het woordgebruik in de context van bo maakt duidelijk wat wordt bedoeld. Zo kunnen toevoegingen als *señor, mijnheer, señora, mevrouw, señorita, yùfrou* als indicatoren van beleefdheid dienen. In de schrijftaal diende het gebruik van een hoofdletter – *Bo* – als teken van beleefdheid. Zoals uit de brieven van Fray en Sint Jago blijkt, werd toentertijd het gebruik van bo toch niet alom als voldoende beleefd beschouwd daar het soms onvoldoende contextueel ondersteund kon zijn door woorden die beleefdheid uitdrukken.

[2] Jozef Seferino Sint Jago werd geboren en groeide op in Rincon, Bonaire. Hij stierf in 1937 op Curaçao, waar hij de laatste jaren van zijn leven doorbracht in het leprozengesticht. Hij zou al op Curaçao hebben gewoond voor hij werd opgenomen vanwege zijn ziekte. Hij lijkt tot vlak voor zijn dood te zijn blijven schrijven. Hij was niet getrouwd. Waarschijnlijk was hij net dertig jaar toen hij stierf.

land, Uw geboortegrond, en de bijzondere liefde die U voor Uw moeder hebt, misschien wel de enige persoon die nog steeds, ondanks Uw afzondering van de wereld, van U houdt, ja, ik durf zelfs te stellen, meer nog dan menig Curaçaose moeder van haar kinderen houdt. Wat zou ik graag, ja heel graag, een vriend als U naast mij hebben, die naar voren treed als kampioen en verdediger van zijn volk, gedreven en gewapend met vaderlandsliefde, iets dat blijkbaar bij de meeste van mijn landgenoten schijnt te zijn uitgedoofd.

Hoe vaak loop ik niet moedeloos en terneergeslagen rond, wanneer ik de onverschilligheid zie van onze Curaçaose mannen en jongemannen, die van levensbelang zijn voor ons volk en voor zijn geluk? Als ik een vriend als U naast mij had, dan zouden wij de grote strijd voortgezet hebben voor de heilige zaak, die blijkbaar bij ons volk niet bekend is, en dan zeg ik 'volk', en niet een deel van het volk. Wat is het toch zwaar en ondankbaar om voor het publiek te schrijven! Maar zwaarder en ondankbaarder nog is het om zich te richten tot een volk waarvan het geluk in geld en vertier schuilt! Het weet niet wat glorie is. Zou het weten wat waardigheid is? Zou het eer respecteren en op prijs stellen? Ziehier, beste vriend, vragen waar ik geen antwoord op heb! Ja! Ik weet dat U mij zult zeggen: waarde collega, geef de moed niet op! Maar weet U wat iemand die al meer dan vijftien jaar zijn krachten en energie, zijn bijzondere talenten en niet al te sterk gestel opoffert, mij eens gezegd heeft?

Wel, op een avond waren wij ergens waar wij vroeger plachten bijeen te komen, wij spraken over politiek en literatuur (dit laatste is bij het Curaçaose volk zeer weinig bekend, vooral bij het zwakke geslacht, dat alleen belangstelling heeft voor romans over geheime liefdes, verboden verhoudingen, maar absoluut niets weten over de plichten van een echtgenote of moeder, dat het huwelijk als een tijdverdrijf beschouwt en wiens hart zodra de wittebroodsweken voorbij zijn, vergald is) en ik vroeg: 'Gelooft U mijnheer, dat ondanks al ons werk, gelooft U of hoopt U dat het Curaçaose volk beter zal worden?'

'Integendeel,' antwoordde die mijnheer, 'het wordt met de dag erger'. Dat waren de woorden van iemand met veel ervaring, en die zijn leven voor het Curaçaose volk heeft opgeofferd. Wat voor hoop kunnen wij dan hebben, vriend? Wat moeten wij doen om het volk uit de afgrond te halen waar het al zolang slaapt, en waaruit slechts zijn hoofd steekt? Gelukkig zijt U die afgezonderd van de wereld leeft en die ook verschoond blijft van zijn corruptie en slechtheid. U zou eigenlijk een lofzang moeten aanheffen voor Uw Schepper, die U reeds op jonge leeftijd uit de corrupte maatschappij heeft gerukt, een maatschappij die van binnen verrot is. Ik kan begrijpen hoe verlaten U zich voelt in het leven, het leven dat in Uw lendenen stroomt, dat U eraan herinnert dat U jong bent, terwijl U elk moment oog in oog staat met de dood. Wanneer hevige pijnen Uw hersenen martelen en kwellen, wie is dan daar om U te troosten? De vrienden uit Uw kinderjaren? Denken die nog aan U? Welnu, waar haalt U de kracht en doorzettingsvermogen vandaan in al Uw pijn en

lijden om U tot troost te dienen en de pijn te doen vergeten? Uit de wereld? Welnee, want de wereld zal eerder Uw pijn vergroten!

Maar wie of wat doet een zieke naar lichaam en geest zijn pijn vergeten en hem laat berusten in zijn lot en het leven het hoofd bieden? God? Gebed? De God tot wie ik vurig en vol vertrouwen bad in mijn schooljaren, de God uit de gelukkigste jaren van iemands leven, de jeugdjaren met al zijn onschuld in de ogen, maakt dat hem gelijk aan de engelen in de hemel? Juist ja, de berusting in Uw lot komt van boven, waar de Christus van Golgotha, die door mensenhanden is vermoord, al twintig eeuwen heerst. Daarom laten wij Hem zoeken en ons trotse hoofd neigen, al is de dood nabij en samen met de dichter zingen: 'And my soul can never die'. (En mijn ziel kan nooit sterven).

Voor ik eindig, dierbare vriend, nog één opmerking. Ik kan U verzekeren, dat heel veel mensen die Uw artikelen lezen, sympathie voor U hebben opgevat. De openbrief gericht aan Uw moeder, met de woorden: 'Uw kind dat half dood is' heeft menig moeder doen huilen. Hun hart werd bewogen en ontroerd, aangezien zij ook moeder zijn en zij hebben ook gevoeld wat Uw moeder zal hebben gevoeld de dag waarop U vijf en twintig werd.

Zoals U zelf gemerkt hebt, U geniet veel sympathie en waardering bij het volk. Ik voel mij van een last bevrijd, nu ik de brief afheb en ik hoop dat wij nog vele jaren van Uw artikelen zullen blijven genieten tot welzijn van het publiek, ter glorie en ere Gods.

Uw zeer toegenegen M.A. Fray

'Dedicá na mi amigo señor J.S. Sint Jago', *La Union*, 3 mei 1928; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Aan mijn geliefde vriend M.A. Fray

Jozef S. Sint Jago

Zeer waarde Vriend!
Al was het niet mijn bedoeling zolang te wachten met het beantwoorden van Uw gewaardeerde 'Ingezonden stuk', opgedragen aan mijn ongelukkige en nederige persoon, hebben omstandigheden buiten mijn wil het mij onmogelijk gemaakt dit eerder te doen. Vandaag heb ik dan eindelijk de eer. Het is mij een waar genoegen te bedanken voor Uw grote hoffelijkheid, zonder U maar ook één moment het uitblijven van Uw brief te verwijten. Wellicht bestond daar een belangrijke en geldige reden toe, aangezien het zeer redelijk is zich in het karakter van een vreemde te verdiepen, die zich als vriend aandient, temeer wanneer die vriendschap gebaseerd is op onze gaven en persoonlijke eigenschappen.

Vandaar geliefde vriend, dat ik het onnodig acht dat U verschoning vraagt voor het woord 'Bo', dat ik zonder meer, zoals U weet, gebruik in alle klassen en standen, beleefdheidsformules en verstandhoudingen, wanneer dat op zijn plaats is. Ik ben dus dankbaar en blij met die 'Bo' waarvoor wij in geen enkele taal, beleefdheidsformule of verstandhouding een geschikter woord zullen vinden, dat de zin en betekenis van het Papiamentse 'Bo' dekt. De 'Bo' die ons dialect siert. Laten wij hopen dat die 'Bo', die wij zo op prijs stellen, zijn verdiende waardering zal krijgen en ontdaan zal worden van geringschatting; het is nou eenmaal iets dat niet teruggedraaid kan worden. Zonder oneerbiedig te zijn, geven wij 'Bo' zijn plaats bij elke gelegenheid waarin wij hem in ons gesprek moeten gebruiken. Zoals *La Union* het doet. U haalt daar een punt aan dat ik vaker van plan was in een artikel voor te stellen, maar wat ik bij gebrek aan gelegenheid tot nu toe niet gedaan heb. Al zou dat misschien een aanslag zijn tegen de ideeën van enkelen, het zou toch het tot nu toe beste systeem zijn, het best overwogen en mooiste, en aanbevelenswaardig. Indien de Commissie die zowel de openbare als de particuliere scholen inspecteert, dat systeem zou toepassen; en als alle lokale pers hetzelfde systeem volgt, dan zullen wij al gauw één systeem hebben, zowel in de pers als onder het volk.

Wij zijn van mening dat een systeem dat in de pers gebruikt wordt, al heel gauw alle andere systemen zal doen veranderen, die onder het volk gebruikt worden. Maar wij hebben nog steeds twee verschillende systemen in de pers, die het schijnbaar niet met elkaar eens kunnen worden. Naast de twee systemen, dat van *La Union* en dat van *La Cruz*, zijn we een herzien systeem tegengekomen, zeer verschillend van de bekende twee, en dat er tot nu toe een eigen mening op nahoudt. Wel, ik hoop dat het systeem *La Union* in aanmerking zal komen en de voorkeur zal krijgen in de pers die het middelpunt is van ver-

anderingen en correcties van ons dialect; en dan zal het volk één systeem volgen en dat systeem zal alle aandacht krijgen! Zo zal ons Papiamentse dialect één karakter behouden, met één enkel systeem, dat ongetwijfeld goed ontvangen zal worden en de steun van een ieder zal krijgen.

Ik vervolg thans, geliefde vriend, over de vriendschap tussen twee onbekenden, die elkaar blijkbaar hebben ontmoet op het tere pad van de meest oprechte en hartelijke genegenheid. Wanneer ik blij en tevreden ben, eindelijk uit Uw mond dat ene woord te vernemen; het woord dat U als balsem voor Uw hart ontvangen hebt en dat ik tot U richtte met de meest innige en oprechte hartelijkheid van een vriend! Wanneer U mij dankbaar bent voor het woord 'vriend', dat U voor het eerst uit mijn mond gehoord hebt, of beter gezegd, uit mijn hart; hoe blij moet ik dan niet zijn en de belofte op prijs stellen dat U mij eens de vriendschap zult bieden die ik zo oprecht op prijs stel?

Voor wat Uw zo geprezen roman betreft, kan ik U verzekeren, geliefde vriend, dat velen het op prijsstellen en het graag in boekvorm willen zien; om het voor later beter en intact te kunnen bewaren. Bij deze verenig ik mij met de wens het in diezelfde vorm te zien, om het ongeschonden te kunnen bewaren als herinnering aan de vriendschap die U toont aan iemand die reeds in het graf is gedaald en de hemelse glorie zingt!

Geliefde vriend,
Wanneer de openbrief gericht aan mijn moeder U heeft bewogen, hoe veel meer nog moet ik dan niet bewogen zijn door de woorden van Uw roman getiteld 'Un Sacrificio',[1] waarin de waarde van een moeder wordt erkend, juist doordat het niet Gods Wil is geweest dat ik moederliefde heb kunnen ontvangen? Weest niet bedroefd vriend, door deze woorden die de meest gevoelige snaren van Uw hart beroeren; immers, vanuit de hemel zal zij Gods zegen voor U smeken. En God zal Zijn gaven over U uitstorten, Hemelse troost!

Ik ga over op het levensloze gemoed van Curaçaose mannen en jongeren, dat wil zeggen hun ongevoeligheid en onverschilligheid voor zaken die van levensbelang zijn voor ons volk: wel, wat kan ik zeggen. Bij het antwoord dat U reeds verondersteld hebt, voeg ik het woord dat voor ons altijd een eer zal zijn om eraan te voldoen, te weten: plicht. Een eer om eraan te kunnen voldoen; men moet er geen eer van verwachten, doch de privilege en gunst eraan te kunnen voldoen, als een eer te beschouwen. Ja, het zal een zwaar werk zijn een volk van zijn ongelijk te overtuigen, meer nog in onze moderne tijd, wat de enige illusie is die het kent, met de mode mee te gaan en zonder dat, staan de deuren van het kerkhof reeds voor het volk open.

[1] Verschenen in wekelijkse afleveringen in *La Unión*, 2 april – 22 oktober 1925.

Wat U in mij bewondert, beste vriend, is niets anders dan de vlam van de vurige wens en liefde, om hier op aarde iets goeds te doen, en al is het maar een klein beetje te voldoen aan iets dat een plicht is! Welnu, wanneer U wenst de strijd voort te zetten, hef dan het hoofd op, en dan zullen wij met ons tweeën zijn, gewapend en gedreven door dezelfde kracht die ons de overwinning zal bezorgen, al is het maar van een wereld zonder kroon! Ja, geleid door de wens en liefde om aan een plicht te voldoen, zullen wij strijden en overwinnen; en vroeg of laat zal datzelfde volk zijn vergissing inzien. En wanneer dat niet gebeurt voordat wij in ons graf neerdalen, dan kunnen wij zeggen: 'Ik heb mijn plicht gedaan.'

Het zal werkelijk moeilijk zijn je tot een volk te richten dat zodra het ook maar één probleem ontmoet, bereid zal zijn je daarvan de schuld te geven, louter en alleen doordat het overtuigd is van zijn vergissing die het niet wil erkennen. Wel, wat moeten wij doen? Terug deinzen voor het volk of zijn kritiek? Nee, waarde vriend! Wij zullen met meer overtuiging en moed doorgaan, wanneer wij het volk overtuigd zien van de rechtvaardigheid: en als wij dat niet bereiken, zal een ander ons werk voortzetten, en eindelijk zullen wij aan een plicht voldaan hebben.

Zo zal het volk leren de eer te respecteren en te waarderen, wat tevens zijn glorie en waardigheid zal zijn. Verder komen wij terug op onderwerping en berusting: Wat kunnen wij beter doen? 'Onderwerping en berusting': Onthoud deze twee woorden, waarde vriend, die U misschien eens zult herinneren aan wat ik U vandaag vertel. En wat zijn die woorden? Zij zijn het lied dat ik steeds vaker, dag aan dag ook zal aanheffen onder al de omstandigheden, dat U kunt begrijpen; en dat U nu vreemd in de oren zal klinken, maar dat U ooit zult begrijpen, als dat ... Gods wens is.

Van Uw vragen, vriend, kan ik slechts deze twee beantwoorden: God! Gebed!

Ja, God: want Hij heeft mij gegund, wat de wereld mij zou hebben afgenomen en wat ik zozeer lief heb: de genade en de gunst om Hem te kunnen herkennen als het begin en het einde van alles, ook van alles wat ik gedaan kan hebben. De God aan wie wij zo weinig liefde teruggeven, ja, Hij, en Hij alleen is mijn troost, die meer nog dan mijn gebed, altijd tot mijn beschikking staat, naast onderwerping aan en berusting in Zijn Heilige Wil! Ik zie dus God in alles, Hij die ons onder geen omstandigheid zal verlaten, al veracht de wereld ons misschien; aangezien Hij eerder ons lot zal prijzen in plaats van medelijden met ons te hebben.

Ja, beste vriend, al praat ik zo, toch kijk ik op: en wie zie ik? Vreemdelingen; ja, en niets anders? Ja! In hen ontmoeten wij op de eerste plaats de vriend van de lijdende mensheid, die de Naastenliefde is: en wij appreciëren de liefde en sympathie van degenen die ons niet gekend hebben, en die ondanks ons lot, ons de meest oprechte liefde van de vriendschap toont. Evenals in de-

genen die wij de eer hadden te kennen en die ons eveneens de meest oprechte liefde getoond hebben. Maar nogmaals vragen wij; wie zijn zij? Vreemdelingen. En geen van hen zijn die uit onze kinderjaren. In de nobele Naastenliefde, waarde Vriend, heb ik vaak ervaren wat het offer is die Hij te bieden heeft op het altaar van de versterving; in wie ik meer liefde dan vriendschap ervaren heb, nobelheid en waardigheid. 'En mijn ziel kan nooit sterven.'

Dit doet mij denken aan de dagen, toen slechts wat het lijden had achtergelaten, dagen achtereen daar lag als een skelet, zonder te weten of het dood was of leefde; en de liefde was meer levend dan ooit, en genoot van voorstellingen en vergezichten die voor het fysieke oog onzichtbaar waren.

Wel, waarde vriend! Dit was geen fantasie of droom, doch wat rechtvaardigheid en goddelijke liefde ons heeft doen kennen. Als het volk sympathie voor mij voelt en mij waardeert, dan loof en prijs ik God, die mij de genade en de gunst heeft geschonken door mij iets goeds te laten doen op aarde wat de aandacht van het volk verdient. Met de meest oprechte dankbaarheid voor Uw mededelingen en uitgesproken wensen, die ik op prijs stel, sluit ik met mijn meest oprechte en hartelijke wensen!

Van Uw toegenegen vriend J.S. Sint Jago

'Para mi querido amigo sr. M.A. Fray', *La Union*, 14 juni 1928; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Zondares
(fragment)

Simón Miguel Suriel

Een dief als getuige

Staande voor het afgodsbeeld, ging Carlos verder met aan Dorina [Pomarans] uitleg te geven over het gebruik ervan dat hoogst interessant was, en ook over de vele en velerlei objecten uit zijn museum dat nagenoeg op een paleis leek omdat hij alleen ze bezat. Tot op dat ogenblik had Carlos Dorina nog met alle respect behandeld. Hij was erg gul en zeer attent toen hij Dorina alles had uitgelegd over het afgodsbeeldje en zijn gebruik. Dorina bekeek telkens weer die schitterende adelaars waarvan zij, onbewust, een van de vleugels wilde aanraken. Carlos hield haar hand tegen en wees haar erop dat dit erg gevaarlijk was; als zij de vleugel zou aanraken, zou zij zich lelijk verbranden en die brandwonde zou moeilijk te genezen zijn en het litteken voor altijd blijven. Hier gaf hij Dorina de hele uitleg die wij al kennen, namelijk dat inwerking van elektrische warmte in combinatie met magneet en magnesium tot gevolg heeft het produceren of veranderen van verschillende kleuren. Carlos gaf Dorina een nogal ingewikkelde uitleg juist om haar aandacht af te leiden zodat zij zich geen rekenschap zou geven dat het laat werd.

Dorina bedankte hem omstandig omdat zij, onvoorzichtig genoeg, op het punt had gestaan zich te verbranden. 'Meneer Carlos, hoewel ik erg weinig begrepen heb, dank ik u voor het genoegen van uw uitleg,' zei Dorina toen beleefd.

'En wat vindt u van deze zaal, juffrouw Pomarans?' vroeg Carlos.

'Heel curieus en prachtig, meneer Begonia; ik heb nooit zo'n grote verscheidenheid gezien.'

'Haast uit pure gril heb ik hier alles waar ik de hand op kon leggen, bij elkaar gebracht en het is mij gelukt hierin alles wat werkelijk origineel kan zijn, verzameld, zowel het bezienswaardige als het zeldzame, zonder mij te bekommeren om wat dat allemaal wel kost.'

'Ja meneer, ik zie dat inderdaad; alles wat hier aanwezig is, is bezienswaardig en bewonderenswaardig,' antwoordde Dorina bewonderend.

Het afgodsbeeld en zijn opsmuk stonden midden in de glazen kast, handwerk van dezelfde Curaçaose meubelmaker die vroeger alleen maar heel fijne en zeldzame meesterstukken maakte. Getuige de omstandigheid dat er vandaag de dag nog personen zijn die die meesterstukken bezitten; een groot deel van zijn handwerk is ook aan het buitenland verkocht. In de twee kasten was er een onmetelijke rijkdom aan edelstenen, verwerkt in prachtig edelsmid-

werk van de beste edelsmeden en horlogemakers uit Curaçao; waardevoller nog omdat edelsmidwerk afkomstig uit het buitenland puur massaproduct, niet met de hand was gemaakt.

Stelt u zich nu eens voor, geachte lezer, Curaçaos edelsmidwerk: een gouden kroon geheel vervaardigd uit filigraan, versierd met granaat, met echte parels van groter formaat, met briljanten in de vorm van roosjes, buiten beschouwing gelaten ander luxueus zilver- en goudwerk, uitdagend en verleidend voor vele teleurgestelde jongedames die, vandaag de dag, de veroorzaker van haar ellende verwensen alsmede het moment waarop zij, zonder ervaring en in nood, slachtoffer zijn geworden van deze leugenachtige 'don juan'.

'Juffrouw Pomarans, wat zegt u nu van deze juwelen?' vraagt Carlos geinteresseerd.

'Meneer Begonia, ik moet toegeven dat ik nooit zo 'n verblindende collectie heb gezien.'

Carlos gaat nu over tot intimiteit.

'Juffrouw Pomarans, al deze juwelen zijn voor u als u dat zou willen.'

'Erg vriendelijk van u: maar, nee, bedankt,' antwoordde Dorina naïef.

Maar Carlos hield aan en vervolgde: 'Juffrouw Pomarans, ik meen het; onder één voorwaarde: zou u koningin van dit paleis willen worden? Neemt u dat aan?'

'Ach meneer Begonia,' zegt Dorina enigszins zenuwachtig. Carlos gaat dan verder:

'Juffrouw Dorina, ik zie geen reden voor uw verbaasdheid: ik hou van u,' verklaarde Carlos brutaalweg en terwijl hij dat zei trachtte hij Dorina's hand vast te grijpen; maar, bang en wantrouwend, ontwijkt zij hem.

Maar Carlos, verre van zich terug te trekken, loopt op Dorina toe en zegt: 'Dorina, beste vriendin, u moet mij toebehoren!' En de daad bij het woord voegend, tracht hij Dorina te omhelzen terwijl deze verschrikt achteruit wijkt, bang voor zijn enigszins buiten proporties en ruw optreden.

'Dorina, u moet van mij worden, er is geen andere weg. U moet tot elke prijs mij liefhebben.'

In het licht van wellevendheid en opvoeding, toonde Carlos al erg veel gebrek aan respect voor een jongedame of mevrouw en met de minuut deed hij gedurfder en ruwer.

'Mijn god, wat een verschrikking,' riep Dorina luid uit terwijl Carlos langzaam maar zeker aan zelfrespect en kiesheid inboette, zijn gevoelens als heer verloor alsmede de eerbied waarmee hij met een dame moest omgaan. Ruw grijpt hij Dorina bij haar middel vast en onbeschoft reageert hij: 'Neen! Juffrouw, absoluut geen verschrikking ... in aanmerking genomen dat u tegen Marina hebt gezegd dat u mij mag.'

'In het geheel niet! Meneer, hou er rekening mee dat ... '

'Juffrouw, maakt u zich geen zorgen; u bent veilig waar u nu bent en het helpt niet te schreeuwen en om hulp te roepen; beperk u tot het in bezit nemen van dit koninkrijk en wees er zeker van dat wij hier helemaal alleen zijn.'

Carlos sloeg geen acht op Dorina's angst noch op haar zenuwachtigheid, maar brutaal en familiair vroeg hij aan Dorina: 'Hebt u mij begrepen?' En hij vervolgt: 'Dus u weet het al: uw tegenstribbelen heeft helemaal geen zin en vandaag nog zult u mij toebehoren.'

En voor de tweede keer tracht hij Dorina's hand vast te pakken terwijl zij zich des te forser tegen zijn familiariteit weerde. Toen merkte en begreep Carlos dat Dorina met veel energie een strijd begonnen was om haar eer te verdedigen voor zo ver haar krachten als vrouw dat toelieten, terwijl zij daarbij schreeuwde: 'Meneer, laat mij toch los; ik zal nooit toegeven, laat mij gaan; wat ik u bidden mag, heb toch respect voor een eerbare en weerloze vrouw.' Dorina slaakte een kreet van wanhoop en zei:

'Mijn God, Vader, vergeef mij en schenk mij op dit moment kracht.'

In dat begrijpelijke verweer, begreep zij dat zij sterk moest zijn om haar te beschermen tegen een wild beest dat trachtte een onschuldige vrouw tot slachtoffer te maken. Op dat ogenblik had de gehoonde vrouw al haar kracht geconcentreerd zodat zij kon vechten als een ander wild dier. Zij gaf Carlos een zodanig harde stomp dat zij vrijkwam uit zijn greep maar zelf ruggelings kwam te vallen en daarbij haar rug stootte tegen een van de vleugels van de adelaar; een vreselijke brandwonde aan haar linker bovenkant van haar rug was daarvan het gevolg. De brandwonde was zo diep dat de vorm van de adelaar daarin getekend op haar huid achter bleef waarbij alle details van die vleugel te zien waren. De pijn die zij op dat moment voelde was zo hevig dat zij een kreet slaakte en neer viel en daarbij nagenoeg het bewustzijn verloor. Carlos werd als een verschrikt wild dier. Hij deinsde terug maar was niet van plan zijn prooi los te laten. Of hij wellicht de bedoeling had iets te vragen als losprijs, weten wij niet; wel dat Carlos er gemene ideeën op na hield.

Ontleend aan: Simon M. Suriel, *Muher culpable; Novela sacá for di algun hecho i complicacion di nos bida moderna Curazoleña.* Willemstad, Curaçao: Servicio di Enseñansa i Kultura di Gobièrnu Insular di Kòrsou, 1978, pp. 85-8; oorspronkelijk in: *La Union*, 13 november 1932 – 2 november 1933; vertaling: Luis H. Daal.

Curaçao

Willem E. Kroon

In alle rust ligt in de Caraïbische zee
een klein eiland van grote betekenis.
Het wordt *Kòrsou* genoemd
en het was voor veel ontheemden
een vriendelijk toevluchtsoord.

Berooide vreemdelingen
hebben hun armoe toevertrouwd
aan de vrijgevige hand
van een meelevend volk.
In plaats van dankbaar te zijn
maakten ze misbruik
van een grootmoedig onthaal
van hen die hun droefheid temperde.

Een volk bestemd voor een
meer verheven doel
heeft met geduld zijn plaats gevraagd
in het culturele leven.
Maar anderen proberen zijn toekomstige
rijping te verhinderen
zodat het niet vooruit kan.

Zijn grond is rotsig
en verhit door de zon
daarom zijn we bereid ondanks de 'armoe'
openlijk tegen de oorzaak van zijn gebreken
in te gaan en de vooruitgang te vragen
die hem door Holland onthouden wordt.

Zijn grond is weliswaar rotsig
en verhit door de zon,
zijn leven is zwaar,
zijn lot 'armoede',
hoe is het mogelijk,
– het toppunt van domheid –
om zijn ongeluk te bezingen
in plaats van het te tarten?

Ons volk wordt niet
door de tirannie onderdrukt,
maar voor de rechter komt het
wel voor dat er met twee maten
gemeten wordt:
toegeeflijk voor de blanken
en traditioneel voor de zwarten.

Onze band met Holland zal
hechter worden,
indien men waardering heeft
voor onze gewoonten en talenten.
Een democratisch land
kan de ontevredenheid wegnemen
door niet toe te staan dat er
aan één ras de voorkeur
wordt gegeven boven het andere.

Willem E. Kroon, 'Curaçao', *La Union*, 28 oktober 1937; vertaling: Aart G. Broek.

Volkslied van Curaçao

Verhef uw stem, bezing met ons
de grootheid van *Kòrsou;*
Kòrsou ons aller vaderland,
een rots in ruwe zee!
Vol vuur en liefde klinkt dit lied,
aan U, Kòrsou, gericht,
uw naam geprezen en geëerd
uit het diepste van ons hart.

Ons volk kent ook zijn eigen strijd,
en 't vertrouwen blijft altijd
dat wij met kracht en goede wil
overwinnen in ons werk.
Wij dragen elk ons steentje bij
tot voorspoed van dit land
en, met vereende krachten,
brengen wij succes tot stand.

Ons vaderland bewijzen wij
ons aller eer en trouw,
ook eerbetoon aan onze vlag,
de eenheid van Kòrsou.
Voor liefde, vrijheid en begrip
ten strijde hand in hand,
één leven geven voor dit land
zou onvoldoende zijn.

In andere oorden ver van huis
dan staan ons altijd bij
uw felle zon en strandenpracht
de trots van iedereen.
Wij danken nu en altijd weer,
de Schepper Onze Heer,
dat wij zijn uitverkoren
om *yu'i Kòrsou* te zijn!

Himno di Kòrsou, gecomponeerd door Komishon Himno di Kòrsou, 1978; vertaling: Rose Ellen Evertsz-Jonkhout en Margaret Grace Jonkhout. In deze Nederlandse vertaling kan het ook gezongen worden op de melodie van het oorspronkelijk Papiamentstalige volkslied.

Aruba, heerlijk land

Padú Lampe

Aruba, gewaardeerd vaderland
onze onvolprezen geboorteplaats
je bent weliswaar klein en bescheiden
toch word je altijd gerespecteerd.

– refrein –

O, Aruba, heerlijk land
onze teerbeminde rots
onze liefde voor jou is zo sterk verankerd
dat zij door niets gebroken kan worden (bis)

Voor je stranden
omzoomd door sierlijke palmen
is er een diepe bewondering.
We zijn allen trots op
je wapen en je vlag.

– refrein –

De waardigheid van je volk
is zijn grote hartelijkheid,
moge God zijn vrijheidsliefde
begeleiden en in stand houden.

– refrein –

Padú Lampe, *Aruba dushi tera; Himno nacional di Aruba*, 16 maart 1976.

Volkslied van Bonaire

Hubert E. Booi

Land van zon en zachte wind,
trots vaderland aan de zee ontsproten,
nederig volk, altijd blijmoedig
met een gedrag dat overal wordt geprezen.

Laat ons daarom dagelijks ons best doen
dat men altijd over ons Bonaire spreekt,
om in goede harmonie te zingen:
Heerlijk Bonaire, ons geliefd vaderland.

Laten wij allen, als goede Bonaireanen
samen zingen, onze stem verheffen,
wij kinderen van een gezond volk,
altijd berustend, vertrouwend op God.

Niets kan de genegenheid die wij
voor ons eiland koesteren verdringen.
Hoewel het klein is, met al zijn gebreken,
wij blijven het boven alles beminnen.

Hubert E. Booi, *Himno Bonaireano*, 11 december 1981.

Juancho Picaflor
(fragment)

René de Rooy

V.

Een kerkhof op Curaçao. Het toneel stelt een somber kerkhof voor. Enkele zerken steken af door hun witheid. Op de voorgrond, rechts, is een boom met laaghangende takken. Er heerst een half-duisternis. Als het doek opgaat ziet men Juancho op één van de graven op de voorgrond liggen, aan de linkerkant van het toneel. De tombe heeft de hoogte van een bed en Juancho ligt daarop uitgestrekt, met zijn hoofd naar links en zijn armen uitgespreid, zijn linkerknie iets omhooggetrokken. Hij is geheel in het paars gekleed en heeft een lichtrode vlek bij zijn hartstreek. Als het doek op is, blijft hij een tijdje onbeweeglijk liggen.

Juancho: *(wrijft over zijn voorhoofd, want hij is net wakker)*
Koude, stilte ... overal. Hoe kom ik in deze vreemde omgeving? Sliep ik of ben ik nog steeds aan het dromen?
(hij richt zich op)
Geheugen, kom mijn geest verhelderen. Het lijkt of de tijd is blijven stilstaan. Het lijkt ... Wacht even! Hoor ik daar iemand? Ik moet wel verdwaald zijn.
(*hij kijkt om zich heen*)
Een kerkhof ... duisternis ... een sterrenloze hemel en temidden van al die eenzaamheid ik, Juancho. Wat een stilte. Er is zelfs geen zuchtje wind dat me de werkelijkheid nabij brengt. Mijn bloed stremt me in mijn bloedvaten. In mijn borst voel ik de pijn van de grote wonde die ik opgelopen heb. Ik word steeds bedroefder ...
(hij rekt zich uit)
Ik, Picaflor, de meest onverzadigbare van alle vrijgezellen, de meest onvermoeibare van alle boemelaars, word hier wakker uit de slaap als na een lange nacht van boemelen.
(hij staat op en loopt even nerveus heen en weer)
Ik heb geen rust in mij. Mijn hart weent zonder dat het weet waarom. Ik heb het gevoel dat de eeuwigheid langzaam aan me voorbijtrekt ... Jawel, ik heb rijmen geschreven, ik heb gedanst en ik heb bemind. Onverzadigbaar. Al ging de tijd voorbij, mijn dorst naar liefde werd niet gelest. Ik ben moe en uitgeput nu. Of er een schaduw van groot leed over me gevallen is. Hemelen, opent U wagenwijd! Zegt mij waar ik mij bevind op *Punda* of *Otrobanda*, op welk gedeelte van Curaçao dan ook ...

(met meer ernst)
Of dit nu een echte straf is of een droom, ik word steeds meer gespannen. Geen mens in de buurt om me te zeggen dat ik stomdronken ben, misschien.
(er beweegt zich iets achter op het podium. Er klinkt een niet te definiëren geluid)
Een geluid ... dus toch de werkelijkheid ...

Stem: *(als uit een graf):*
Neen.
(er verschijnen enige schaduwen)

Juancho: Schaduwen, geesten of spoken, houd er wel rekening mee dat ik daar helemaal niet bang voor ben.

Stem: Er is er één.

Juancho: Wie zijn jullie. Maak me niet ongeduldig of ik word kwaad.

Stem: Schaduwen van je visioenen, van je hartstocht, van je onverstandige daden komen op je af. Dit is je hartstocht, dit de ongebreideldheid van je ongepaste liefde die onschuldigen bespottelijk heeft gemaakt. Je liet de moraal voor wat ze was en die houding leidde tot je eigen ondergang. Denk ook maar aan de leugens om liefde te werven, je oneerbiedige spot met God en zijn heiligen.
(Juancho deinst een paar stappen terug)
Denk goed na voor het te laat is. Er is vergeving voor zondaren.
(de schaduwen verdwijnen. Juancho valt aan de wanhoop ten prooi. Hij gaat weer op een van de tombes zitten en houdt het hoofd tussen beiden handen)

Juancho: Ik herinner me ... Ik bèn een ellendeling. Mijn leven was een aaneenschakeling van zonden. Ik ben schuldig.

René de Rooy, *Juancho Picaflor; Un tragicomdia di cinco acto*. Willemstad, Curaçao: Libreria Salas, 1954, pp. 45-6; vertaling: Henry Habibe; oorspronkelijk verschenen in: Andries van der Wal en Freek van Wel, *Met eigen stem; Herkenningspunten in de letterkunde van de Nederlandse Antillen*. Den Haag: Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse Zaken, 1980.

Golgotha

Hubert E. Booi

Heilige Johannes:
Al deze mensen aanvaarden hun zwakte en voelen zich schuldig aan het lijden van Jezus. Ze voelen zich bezwaard, ze zijn erg bang en ze zien geen uitweg door hun ellende. Maar ... na hen heeft zich gedurende eeuwen en eeuwen een enorme massa evenzo gedragen, evenzo geleden en evenzo gevoeld. Ja, zelfs in onze tijd en op ons eigen eiland komen wij dergelijke individuen tegen. Een hedendaagse moeder van Judas, een hedendaagse Nicodemus, een hedendaagse Petrus, een hedendaagse Maria Magdalena, een hedendaagse bevelhebber. Ook zij komen naderbij, laten wij naar hen luisteren.

Moeder van een kind dat niet wil deugen:
(*zittend onder het kruis*) Wat voel ik mij ongelukkig, terwijl ik toch de moeder ben van een zoon van wie ik verwachtte dat hij een goede zoon voor mij zou zijn. Ik heb altijd gedacht dat ik hem alles gegeven heb wat hij nodig had. Toen hij nog jong was heeft het hem aan kleding noch aan voedsel ontbroken. Nu hij is opgegroeid is hij een boef geworden, een ellendeling, een dronkaard die in de verste verte niet aan mij denkt. Ik begrijp niet hoe het mogelijk is. Maar ik moet er steeds weer over nadenken en dan vraag ik me af: Moeder, realiseer je je wel dat de schat die God je gegeven heeft, heeft toevertrouwd, dat je hem moet voorbereiden om eens zijn eeuwig geluk te vinden? Het is waar, ik moet aanvaarden dat ik volledig nagelaten heb mijn kind te leren wat voor zijn verlossing noodzakelijk is. Zelf heb ik geen goed voorbeeld gegeven. Ik heb hem niet leren bidden. Zelfs geen kruisje op zijn voorhoofd gegeven voordat hij naar bed ging of bij het opstaan. Ook ik bid nooit tot God dat Hij mijn verstand verlicht zodat ik weet hoe ik mijn kind beter kan opvoeden. Ik heb alleen maar aan wereldse zaken gedacht en mij enkel bezorgd gemaakt om zijn kleding en zijn eten. Wanneer ik mijn kind beschuldig, beschuldig ik mezelf want zijn ongeluk en mijn verdriet heb ik aan mezelf te wijten.

Heilige Johannes:
Moeder, je denkt precies als de moeder van Judas. Ga maar naast hem staan.

Solist:
Were you there ... when they betrayed my Lord.

Kantoorbediende:
Ik ben een kantoorbediende. Ik hou van mijn werk. Alles gaat zoals het hoort.

Weet je, mijn motto is: Alles op zijn tijd. Wat komt er van je terecht als je je niet aan de regels houdt? Ik begin iedere dag om acht uur. Het is immer mijn plicht om op tijd aanwezig te zijn, klokslag acht uur ben ik er, ik ben zeer punctueel. Om twaalf uur sta ik in de startblokken om naar huis te gaan. En op het moment dat ik thuis ben, moet de tafel gedekt zijn, mijn vrouw weet dat ik van orde en regelmaat hou. Alles op zijn tijd. Van twee tot vijf uur zit ik weer op kantoor, of liever gezegd: tot vijf minuten voor vijf. Dan heb ik de tijd om mijn stukken op te bergen zodat ik precies om vijf uur op kan stappen. Alles op zijn tijd. 's Zondags ga ik natuurlijk naar de kerk. Ook dat is mijn plicht. Ik woon de mis van negen uur bij. Het is voor mij geen zondag als ik niet de mis van negen uur bijwoon, alles op zijn tijd. Ik blijf buiten staan totdat de preek is afgelopen. Preken liggen mij niet zo. Ik kan beter een religieus boek ter hand nemen, dat is mooier dan welke preek ook. Of ik dat doe, is een andere zaak. Wel, in ieder geval ga ik voor het Credo naar binnen. Wat? Veel te laat? Ben je mal?

Als je maar vóór de Offerande binnen bent, heb je je Zondagsplicht vervuld. Het is maar goed dat de wet dit voorschrijft, kijk, hier hou ik nou van, je moet goed weten wat je moet doen. Dan weet ik tenminste hoe ik mij gedragen moet. Nog wat, iedere zondag moet ik geld in het collectezakje doen, dat vergeet ik nooit. Iedere zondag 4 muntstukken van 2½ cent per jaar is precies, laat eens kijken ... precies *f* 5,20. Kijk eens aan, hoe vind je dat? Nogal wiedes, ik ben kantoorbediende en wil daarom niet te gierig lijken. Zodra de kapelaan 'Ite missa est' zegt, ben ik er als de kippen bij om 'Deo gratias' te antwoorden en ga dan haastig weg om het gedrang te vermijden omdat ik nou eenmaal van orde en regelmaat hou. Ik zit in mijn auto dan denk ik bij mezelf: Enfin, ik heb mijn zondagsplicht vervuld. Ik heb God gegeven wat Hem toekomt, de rest van de week is nu voor mij.

Nu ik dit vertel, klinkt het wat vreemd in mijn oren: 'de rest van de week is voor mij'. Zolang je erover nadenkt, merk je het niet, maar nu ik mijn eigen stem hoor, voel ik dat er iets loos is. Mijn God, het kan nooit Uw bedoeling geweest zijn dat wij maar een uur per week aan U wijden en de rest van de week alleen maar doen wat ons goed dunkt. Ergens moet er in de Bijbel staan ... ? 'Gij zult de Here God liefhebben met geheel uw hart en ziel'. Maar om dit op te brengen heb ik aan de zondag alleen niet genoeg. De rest van de week moet ik door daden tonen dat ik katholiek ben. Wie was het ook weer die zei dat je gelovig moet leven?

Heilige Johannes:
Dat was Nicodemus, die pas later erachter is gekomen dat je in je geloof in Christus sterk moet staan. Jouw plaats is naast hem.

Solist:
Were you there ... when they betrayed my Lord?

Werknemer van de Lagoraffinaderij:
Ik ben maar een Largoarbeider. Mijn verdiensten zijn niet om over naar huis te schrijven en toch ben ik gelukkig. Ik word door mijn vrouw goed verzorgd, ik heb een paar kinderen die elkaar in leeftijd niet veel ontlopen. Het kost mij wat moeite om al die monden te voeden, maar God helpt. Soms is er natuurlijk ook wel narigheid. Om een voorbeeld te geven: ik denk aan de lege plek in de volgorde van mijn kinderen. Hij was amper acht jaar, had maar net zijn Eerste H. Communie gedaan. Een goed en levenslustig kind. Opeens kreeg hij hoge koorts en binnen enkele dagen werd hij uit ons midden weggerukt. Voor mijn vrouw en mij kwam de slag hard aan, maar door ons geloof hebben wij het verlies kunnen aanvaarden. Wat God doet is wel gedaan. Wij hebben onze momenten van vrolijkheid en geluk. Wat er ook gebeurt, wij blijven het geluk met elkaar delen. Toch is er iets dat mij dwars zit. Niemand weet het, mijn vrouw ook niet. Om de waarheid te zeggen waardeer ik niet wat ik heb. Neem nou bij ons op het werk, ze zitten daar maar te roddelen. Velen hebben een hekel aan hun werk en hebben altijd iets om op te vitten. Dat is weliswaar niet goed, maar ook ik doe dapper mee. Soms vloeken ze zelfs. Ik hou er niet van. Nette mensen drukken zich netjes uit. Maar om geen heilig boontje genoemd te worden lach ik tegen wil en dank mee i.p.v. hen tot de orde te roepen. Achteraf zit het me niet lekker. Waarom zou ik God beledigen? Waarom kom ik niet voor Hem op terwijl ze Hem beledigen, terwijl ik Hem dankbaar moet zijn voor al wat ik aan Hem te danken heb? Ik lijk Judas wel die zijn Meester heeft verraden.

Heilige Johannes:
Neen, mijn vriend, je lijkt niet op Judas, een egoïst, maar veeleer op Petrus die terwijl hij Jezus oneindig lief had Hem verloochende en later bittere tranen weende. Jouw plaats is naast Hem.

Ontleend aan: Hubert E. Booi, 'Golgotha', *Antilliaanse Cahiers*, 5-4(1967):13-7; vertaling: Luis H. Daal.

Sœur Beatrijs
(fragment)

Frank Martinus Arion

Beatrijs zelf beleefde jaren van blijdschap en geluk,
Ze was opgetogen, strikte steevast linten in 't haar
Waar ze ook kwam, straalde ze levenslust uit.
Soms miste ze Maria en 't klooster wel een beetje.

Boze tongen beweren, dat Beatrijs kinderen kreeg:
Twee, drie, vier kinderen, misschien zelfs wel zeven.
Maar misschien toch niet één, want mensen liegen graag
Over kloosterlingen om ze nog stommer te doen lijken.

*

Maar na ongeveer zeven jaar te hebben gebloeid,
Bleek op een dag haar liefde te zijn uitgeput.
De don juan die zij zo had geprezen, vertrok
Per boot naar Saba en liet Beatrijs alleen achter.

Als geliefden hadden zij ruimschoots genoten, maar
Met een huwelijk stemde de priesters natuurlijk niet in.
De priesters faalden hevig: nu haar liefde voorbij is
Krijgt Beatrijs geen steun: ze knielde niet voor 't altaar!

Maar zou zij rijk zijn geweest, dan zou je hebben gezien
Hoe anders de zaak was verlopen, want rijke blanken leken
Kunnen – reken maar! – bij priesters een potje breken.
't Zijn de arme, zwarte mensen die zij tot lastdier nemen.

En als sœur Beatrijs kinderen heeft gehad, geloof me,
Dan heeft ze geleden en is zij van lichte zeden geworden
Om haar kinderen brood met stroop te kunnen geven,
Daar de regering toen een vaderloos gezin geen cent gaf.

Naar men zegt is de bijstand nu ook niet veel soeps.
Wat de regering geeft, is slechts een politiek spelletje.
Het is zo weinig, dat het de mensen die het aannemen
Er witheet van worden. Je moet er wel kritiek op hebben.

Priesters en bestuurders weten zelfs een keurig wezen
Met zeven kinderen aan 't kruis der liefde te nagelen.
Maar toch blijft ons de liefde krachtig aantrekken
En doet zij ons sterven en herrijzen als een gloeilamp.

*

Met het verdriet van haar liefde die abrupt voorbij was,
Maar met de vreugde van de heerlijke herinneringen,
Ging Beatrijs, op Aruba geboren, naar Sint Maarten
Vanwaar de arme ziel gratis overtocht kreeg naar Saba.

Ook al moest zij onderweg om een gunst vragen
En haar lichaam weer verkopen, ze was toch blij,
Omdat haar liefde nog niet helemaal uitgedoofd bleek,
Hoewel het een zeer zwak vlammetje was geworden.

In: Frank Martinus Arion, *Ser Betris,* Willemstad, Curaçao: z.n., 1968, pp. 27-31; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Deel III

De verovering van de eilanden

De wanhoop van een slaaf

Enrique Goilo

In het woud van een zwart land
ben ik tot de jaren van verstand gekomen.
Ik had gemakkelijk een leven
zonder zorgen kunnen leiden.

Op een kwaaie dag heb ik mijn
vrijheid verloren.
Door mijn ketenen heb ik wreedheid
leren kennen.

Ik had geen water, geen voedsel,
ik was een zwarte slaaf.
Ik werd voortgesleept achter
een schaamteloze *bomba*.

In het ruim heb ik geleden:
een kooi vol ellende,
een hel van ongedierte
en mensen die geen medelijden kenden.

Ik heb geen leven,
geen ziel meer.
Zou ik misschien door te vluchten
tot rust kunnen komen?

Zonder één stukje brood op mijn maag
moest ik 's ochtends in alle vroegte
zowel onder de zon als in de regen
aan het werk met hak, houweel en ijzeren staaf.

Met vlak achter mij een bomba
met de karwats in de hand
deed die nietsdoener
mijn zuiver bloed vloeien.

In de wereld is de slaaf
een waardeloze steen.
Alleen God daarboven in de hemel
kan zijn pijn stillen.

Een karwats is de straf
voor een gebroken leven
en de honger is getuige
van mijn klagen.

Haal mij dan weg uit deze wereld,
trek mij maar mee.
Een goede slaaf die zich als
een mak schaap gedraagt
is niets waard.

Die put daar ... is mijn uitkomst.
Hij is mijn verlossing.
In de armen van De Dood
vergeve mij God.

Vaarwel ellendige wereld,
ik wil niet meer leven.
Niet eens de schaduw van mijn geest
wil ik naar huis zien terugkeren.

Enrique Goilo, 'Desesperacion di un catibu', *La Prensa*, 29 september 1951; vertaling: Luis H. Daal.

Santa Krus

Pablo A. Jesurun

Santa Krus
ik moet je gaan verlaten
maar waar ik ook ben
de herinnering aan jou zal
altijd in mijn geheugen
gegrift blijven.

Zo vaak heb ik 's avonds,
rustig voor jouw poort gezeten,
mezelf ingebeeld dat ik het
gejammer van de slaven hoorde
wanneer de *bomba* met zijn karwats
de ruggen geselde.
Hij zette hen aan het werk,
liet hen stenen vergruizen
voor de muren die tot monument
geworden zijn.

Wat zal ik de *kenepa*boom missen,
de versierselen van je binnenplaats,
de capriolen van de wind
die door alle ramen binnendringt,
het gezang van zovele vogels die
mij 's ochtends wakker maakten.

Je bent door een droogte gewurgd.
Toch is er nog iets over van je
glorie van het verleden:
kokospalmen, mangobomen,
die veel vruchten dragen, doen in volle
wind je verloren grootheid herleven.

Santa Krus,
ik moet je gaan verlaten,
maar je zult voor mij altijd
een inspiratie blijven
die mij zoveel zal verhalen
over alles wat voorbij is:
het overvloedige licht van de
volle maan in je bossen,
de ochtendbries, musicerend
in de kenepaboom op je bordes.

Pablo A. Jesurun, 'Santa Krus', in: Pierre A. Lauffer (red.), *Di nos; Antologia di nos literatura.* Willemstad, Curaçao: Libreria Salas, 1971, p. 89; vertaling: Luis H. Daal.

Het witte zeilschip

Carlos A. Nicolaas

Wit zeilschip, vastgebonden aan de bakenton,
je beweegt je rusteloos gelijk een
ongeduldige macho die staat te trappelen
om te gaan pierewaaien.
Was je maar van mij, wat zou ik je
goed onderhouden,
ik zou je opknappen zodat je
het ruime sop kon kiezen.

Wit zeilschip, zou je niet graag
de golven willen doorklieven,
je boorden doordrenkt van het zilte water
willen voelen en je lichaam in de hevigheid
van een storm horen kreunen?
Word je niet gekieteld door de kabbelende golven?

Wit zeilschip, in mijn geestesoog
kan ik, net als jij, geen kant uit.
Ook ik zou weg willen gaan,
vliegen, varen, naar de landen van de hele wereld.
Maar mijn levenslot, wit zeilschip, is als het
jouwe, ook ik moet mij gedurig rusteloos op
dezelfde plaats blijven bewegen.

Carlos A. Nicolaas, 'Barco blanco', *Antillano*, 1-8(1954):9; vertaling: Luis H. Daal.

Ma-Dushi

Carlos A. Nicolaas

Het is al drie jaar geleden dat Ma-Dushi[1] gestorven is. Hoe bestaat het? Het lijkt wel alsof we onze grootmoeder gisteren hebben begraven, nu is het al drie jaar geleden dat ze niet meer in ons midden is. Toch blijft de herinnering aan haar mij levendig bij. Ik zal Ma-Dushi nooit kunnen vergeten. Wat heb ik van haar gehouden!

Toen ze nog leefde ging ik haar vaak opzoeken in de *kunuku*. Bijna iedere vrijdagmiddag na schooltijd tot zondagochtend wanneer wij in de door een paard of ezel voortgetrokken wagen naar de kerk kwamen. In de kunuku waren altijd veel mensen aan het werk: Aloë-snijders, kolenbranders, snoeiers en ook anderen. Ik hielp bij het oprapen van de vruchten van de *watapana*boom, het uitsmeren van mest en het branden van de schijfcactus. In het seizoen was het mijn lust en mijn leven om naar mijn grootmoeder te gaan om haar te helpen bij het oprapen van bonen, bij het uitpikken van grove maïskorrels en bij het wannen. Weet je wie lekker kon koken? Mijn oma! Het is net alsof ik nu nog de smaak proef van de maïspannenkoeken met het in reepjes gesneden en gebakken geitenvlees dat wij 's ochtends bij het ontbijt kregen. Op heel Bonaire was er niemand die zoals Ma-Dushi lekkernijen als *kokada, panseiku* en andere zoetigheden kon bereiden.

Wanneer er een baby geboren werd kwam ze altijd oppassen. Gedurende die tijd werd het touw waarmee wij er van langs kregen zorgvuldig opgeborgen door mijn vader, omdat hij het niet nodig had daar wij ons goed gedroegen. En mocht er één kattenkwaad uithalen dan nam Ma-Dushi het voor hem of haar op. We namen onze toevlucht tot haar, in haar schoot vonden wij troost als ons iets overkomen was. Als een van ons zich ziek voelde kwam ze zelf medicijnen klaarmaken. En ze had zulke goede medicijnen! Zonder vieze smaak. Ik weet nog goed hoe wij deden alsof wij hoestten om van haar kalebassiroop te krijgen. En vandaag is ze er niet meer. Ze is ingeslapen. Het is al drie jaar geleden. En ik die zoveel van haar hield, mis haar ontzettend.

We zijn ons doodgeschrokken. We waren allemaal bedroefd toen Ma-Dushi een hartaanval kreeg. Meteen zijn we naar haar toe gegaan. Huilend stonden we naast onze lieve oma die daar buiten kennis lag. Onze droefheid werd groter toen we zagen dat Tante Fina bezig was de witte gordijnen te wassen die opgehangen werden toen onze grootvader was overleden. De hele dag en een deel van de avond hebben wij tot God gebeden om Ma-Dushi weer gezond te maken. De dokter heeft zijn best gedaan. Maar alles tevergeefs. De

1 Ma-Dushi: op Aruba en Bonaire: 'lief mamaatje', d.w.z. oma.

volgende dag om negen uur 's ochtends heeft mijn oma haar ziel overgeleverd aan de Schepper.

Iedereen huilde! Ik was de enige die met droge ogen in de hoek van de kamer stond. Ik wou ook wel huilen ter opluchting maar ik kon het niet. Ik had een brok in mijn keel en kon daarom niets zeggen. Ik had brandende ogen van de tranen die hun uitweg niet konden vinden. In mijn maag had ik een ondefinieerbaar gevoel. Mijn moeder, tantes, broers en zusters, neven en nichten huilden ontroostbaar. Alleen ik stond daar als een standbeeld. Ik kon niet praten, ik kon niet huilen, ik kon niets doen. Eindelijk kwam mijn vader binnen en vroeg iedereen om weg te gaan, omdat Ma Anchi het lijk kwam afleggen. Ik was des duivels toen ik Ma Anchi binnen zag komen. Ze had die eeuwige rood-wit geruite hoofddoek op. Bovendien had ze een La Fama sigaret tussen haar lippen met het vuur naar binnen.

's Avonds kwam de hele familie en kwamen ook andere mensen de wake houden, met uitzondering van de kleintjes. Vrouwen en kinderen zaten in de huiskamer waar Ma-Dushi mooi was opgebaard in haar grijze kist met brandende kaarsen eromheen. De mannen zaten op het erf elkaar moppen te vertellen. Een ver familielid van ons, Pepe Nechi, bad de rozenkrans voor. Moeder en Tante Fina waren bezig koffie te zetten en met crackers rond te gaan. Toen Pepe met haar eerste rozenhoedje klaar was, kwamen nog meer kennissen binnen om te condoleren. En toen begon het gehuil van voren af aan. Alleen ik stond daar rustig het tafereel op te nemen. Ik bekeek al die huilende mensen en dacht bij mezelf: 'Wie zou nu werkelijk het verlies van mijn oma voelen? Wie heeft er werkelijk van Ma-Dushi gehouden?'

Vele, zeer vele indrukken van de nachtwake van drie jaar geleden zijn mij bij gebleven. In al mijn droefheid van die dag is er toch één moment geweest, één seconde waarop een zwak glimlachje mijn vertrokken gezicht streelde. Het kwam door een oudtante, een zus van Ma-Dushi. Het bericht bereikte haar toen ze 's avonds thuis kwam. Zij kwam daarom pas aan toen Ma-Dushi goed en wel was opgebaard. Een forse vrouw, gekleed in een witte stijfgestreken rok en blouse. Ongeveer tien minuten lang stond ze bitter te schreien en praatte erbij. Plotseling hield ze op en ging linea recta naar de keuken. Ik liep haar achterna en kon nog net horen, dat ze tegen mijn moeder zei: 'Mina, geef je tante een kom hete koffie.' Terwijl moeder in een grote kom de koffie inschonk, opende mijn oudtante een trommel met suiker en brak een flink stuk van een suikerkegel af. Uit de broodtrommel haalde ze twee bolletjes. Toen moeder haar de koffie bracht, nam ze een beet van de suiker, nam twee slokjes koffie, daarna schrokte ze de twee bolletjes met de koffie naar binnen. Toen ze alles op had, stak ze een zwarte sigaret op en begon te vertellen over haar kippen, over de schapen die door haar hond waren doodgebeten en over de geiten die de wijk hadden genomen. Daarom moest ik glimlachen. Eerst tranen

met tuiten en er doorheen praten, smakelijk zitten eten, sigaretje roken en een verhaal vertellen alsof er niks aan de hand was. Nou, nee!

De volgende ochtend om acht uur werd Ma-Dushi begraven. Bij het sluiten van de kist werd er, zoals verwacht, weer hevig gehuild. Zelfs de mannelijke familieleden droogden hun tranen. Ik was de enige die naar het gezicht van mijn geliefde oma stond te kijken zonder één traan te laten. Tante Fina en moeder namen mij apart en gaven mij een standje. Ze noemden mij ongevoelig omdat ik niet huilde. Maar geen van beiden wist wat ik in mijn hart voelde.

Na de begrafenis nam Hosé, mijn neef, mij mee naar de kunuku om de dieren te drinken te geven en de kippen te voeren. Toen ik de deur openmaakte leek het alsof ik Ma-Dushi overal in haar huis zag. Hosé zei dat ik op moest schieten 'omdat de rillingen over zijn lijf liepen als hij aan Ma-Dushi dacht.' Ik was niet weg te slaan bij de spullen van Ma-Dushi omdat ik niet kon geloven dat zij er niet meer was. Ze was zo gehecht geweest aan al haar spullen. Ik ging in haar schommelstoel zitten en het was net alsof ik op haar schoot zat. Ik voelde me gerustgesteld en getroost.

Nadat de dieren waren verzorgd zouden wij aan de terugtocht beginnen. Opeens zei ik tegen Hosé om even op mij te wachten. Ik rende terug naar de kunuku. Hij antwoordde dat hij buiten bij de poort op mij zou wachten. Ik rende naar een *kenepa*boom en met mijn zakmes kerfde ik de naam van Ma-Dushi in de stam.

Als gebruikelijk volgden nu de dagen van het bidden van de rozenkrans. Iedere avond was het een drukte van huilende mensen. De 'achtste dag' brak aan met nog meer mensen en nog meer gehuil, met daarna chocolademelk met koekjes. Zelfs na zes weken werd er nog gehuild.

Alleen ik zat daar maar rustig het tafereel gade te slaan.

Maanden gingen voorbij. En toen we bij elkaar kwamen om het eerste jaar van haar sterfdag te herdenken werd er haast niet meer gehuild. Mijn nichten en mijn zusters die zo hevig gehuild hadden bij de dood van mijn oma zaten er nu goed opgemaakt bij met roodgeverfde lippen en vertelden elkaar van een film die die avond zou draaien. Ze vonden het jammer dat ze omwille van het rozenkransgebed de film moesten missen. Ze hadden hun rouwkleren al vervangen en zelfs Tante Fina ergerde zich eraan dat ze nog helemaal in het zwart moest blijven lopen. Wat was het gehuil, de pijn en het grote verdriet toch snel verleden tijd!

De tijd schreed voort, dagen gingen snel voorbij. Vandaag is het al drie jaar geleden dat Ma-Dushi gestorven is. Niemand denkt meer aan haar. Allemaal zijn ze haar vergeten. Alleen ik denk nog steeds aan haar. Nimmer zal ik mijn Oma vergeten. Zoals haar naam voor eeuwig gegrift staat in de stam van de

kenepaboom zo zal de herinnering aan haar voor altijd ook in mijn hart gegrift blijven.

Carlos A. Nicolaas, 'Ma-Dushi', in: Pierre A. Lauffer (red.), *Di nos; Antologia di nos literatura.* Willemstad, Curaçao: Libreria Salas, 1971, pp. 96-9; vertaling: Luis H. Daal.

De schoonste roos
(fragment)

Guillermo E. Rosario

Daar heeft de wieg van mijn vader gestaan

Daar heeft de wieg van mijn vader gestaan.
Daar is van de vader van mijn vader de navelstreng begraven.
Daar zag de vader van mijn grootvader het daglicht.
Daar werd de vader van mijn overgrootvader geboren.

Daar zijn ze kinderen geweest,
rennend in de zon, zwemmend in rivieren
en de wind blies hen droog.

Daar, in de schaduw van de tamarinde,
aten zij mango's en papaya's
en dachten niet aan later,
ellende of droefheid, maar alleen
aan de blijdschap om hun God en Heer.

Daar werden ze verliefd
op hun eigen manier, zonder schaamte
om de natuurlijke impuls die ze volgden.
Daar trouwden ze,
brachten hun kinderen groot
en aanbaden de God
van hun vaders.

Daar, aan de kust van mijn Afrika,
waar men mij heeft gedood
nog in de buik van mijn moeder.

Het was vanaf het moment dat hij aankwam –
zware leren laarzen
zette hij op mijn keel –
dat hij zich god van de aarde waande.

Met een minachtende trek op zijn gezicht
keek hij me aan, alsof ik te min was;
hij zag me als koopwaar,
een tam dier dat hij kon kopen
of verkopen naar maat en gewicht.

[...]

Denk je eens in: wij, al die tijd
lopend door een donkere vallei,
een wildernis van cactussen en stekels,
wij allen, blootvoets op zoek

naar een zoete roos,
de roos van onze vrijheid –
ze stond zo hoog
dat wij haar nauwelijks konden bereiken.

We kapten ons een weg
door de wildernis omhoog.
Onze romp: open wonden.
Onze handen en voeten: zweren.

Zo ging het door todat er diepe pijn
in onze ogen lag, en bijna blind
zetten we door.
Het lukte niet de plaats te vinden.

Maar op een dag heeft God onze blik gericht
en ons het licht laten zien
van de plaats waar wij zoeken moesten
om zeker de bloem van de vrijheid te vinden.

Nog is de roos buiten bereik
en we moeten nog grote inspanning doorstaan,
maar met God's voorzienigheid
zullen we eens de bloem bereiken.

'Langzaam, langzaam,' is ons gezegd,
'we moeten ons niet haasten.'
Alsof de stekels met scherpe punten
ons sneller zouden laten gaan.

Mocht het ons lukken de roos te vinden
dan kregen we haar niet kado; ze is
onze gift aan onszelf, onze eigen poging
om redding te vinden, die slaagde.

Onze kleren zijn aan flarden gescheurd.
Onze lichamen zijn uitgeput.
Pijn steigert door ons heen
als om onze heldenmoed te breken.

Maar we moeten voortwaarts blijven gaan
want het is vóór ons, dat de roos te vinden is,
de zoetste in het universum:
de roos van onze vrijheid.

Guillermo E. Rosario, *E rosa di mas bunita; 1863 – 1 juli – 1963*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1963, pp. 2-3, 14-5; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Het edele triumviraat

Oscar E. van Kampen

Uw dienstwillige dienaar voelde onlangs een rilling door zijn ruggenmerg trekken. Hij was tot in zijn diepste diepten getroffen. Een stil verlangen, dat reeds geruime tijd in zijn onderbewustzijn smeulde, werd plotseling fel aangewakkerd. De 'Vrolijke Kerels' hebben onbewust op een zeer gevoelige snaar in de ziel van Uw dienaar getokkeld. Het onlangs in de *Amigoe [di Curaçao]* verschenen Adamson-achtige konterfeitsel van de grote Toela deed dit vaderlandslievend hart onstuimig kloppen, terwijl de op diezelfde dag in de *La Prensa* afgedrukte woorden hem bijna tot tranen bewogen ...

Toela, Ba Djang Carpata en Pedritoe Wacau, die tot nu toe als halfbarbaarse rebellen werden beschouwd, die zich op hun meesters wilden wreken door het plegen van moord, brandstichting, plundering, vernieling en vergiftiging, zullen eindelijk de plaats in onze geschiedenis gaan krijgen, die hun, in de ogen hunner nazaten, rechtmatig toekomt!

In zijn fantasierijke verbeelding ziet Uw dienaar al hoe zich in de nabije toekomst een comité vormt, dat, gulzig naar het zwarte gedeelte van onze historie teruggrijpend, zich tot de regering wendt met het fenomenale verzoek om het ingedommelde beeld van Brion, dat bij ons goede volk geen gevoelens van trots, doch veeleer van medelijden opwekt, te slopen en daarvoor in de plaats een bronzen beeld van de onvergankelijke Toela te plaatsen, gestoken in het uniform van de onsterfelijke generaal Rigaud. Het drukste plein van ons geliefde eiland zal dan voortaan Toela-plein gaan heten. Het halen van een oude koe van dit kaliber uit onze troebele historische sloot zal er ongetwijfeld toe bijdragen om het greintje rassenonderscheid, dat hier nog in de lucht hangt, geheel te doen verdwijnen. Speciaal de schoolgaande jeugd zal er veel plezier van beleven.

En van scholieren gesproken, het beeld van Stuyvesant met het houten been zal dan naar de Bovenwinden verscheept worden om daar, waar hij indertijd dat loopapparaat had verloren, ergens op een obscuur pleintje verder te beschimmelen. Op zijn voetstuk zal dan een ebbenhouten beeld van Carpata verrijzen, waarna het Peter Stuyvesant College omgedoopt zal worden in 'Bastiaan Carpata College'. Voorwaar een fonetische verbetering! Op Scharloo, waar thans het beeld van de Grote Bevrijder pronkt, zal later Pedro Wacau in al zijn grootheid prijken. Deze nationale held zal waarschijnlijk afgebeeld worden met een paardenstaart, waaraan hij de schoolmeester Sabel speels had vastgebonden om hem zachtkens gedurende drie en een half uur over Gods rotsige wegen te slepen ...

Om in stijl te blijven zal het bestuur van een bepaalde vereniging tactvol de naam van het daar onlangs verrezen clubgebouw veranderen in 'Sociedad Wacayana'. De roemruchtige heldendaden van deze geradbraakte martelaren zullen met gouden letters in onze Antilliaanse geschiedenisboeken gedrukt worden om onze opgroeiende jeugd tot inspirerend voorbeeld te strekken. Curaçao schrijdt doelbewust een fraaie toekomst tegemoet!

Oscar E. 'Papachi' van Kampen, 'Het edele triumviraat', *Lorito Real*, 28 november 1952, p. 4.

LORITO REAL
CURAÇAO
SEMANARIO humoristico 25 ct Humoristisch WEEKBLAD
Uitgeverij: „AZIJN BANANA" Postbus 91, - Curacao
Drukkerij TIPOGRAFIA NACIONAL, Bitterstraat
Nadruk zonder toestemming is verboden — Reproduccion sin permiso ta prohibí
ANA·5 28 DI NOVEMBER 1952 No. 235

Wij lazen ...

... *SIMADÁN*, literair-cultureel tijdschrift, onder redactie van Pierre A. Lauffer, Nicolás A. Piña, Raphael Martinez en Andrés Grimar. Met de verschijning van het eerste nummer van dit geheel in de landstaal uitgegeven en door landskinderen verzorgde culturele tijdschrift is dan eindelijk een door velen gekoesterde wens in vervulling gegaan. Bestonden er reeds vroeger Curaçaose dichters die zich van het Papiaments bedienden, hun oeuvre – de weinige keren dat dit in drukvorm verscheen – kwam nooit buiten hun eigen beperkte vriendenkring, zodat dit voor het opkomend geslacht volkomen onbekend bleef. Meer nog is verloren gegaan, doordat het niet zelden gebeurde dat de minder fortuinlijken hun geestesarbeid niet in druk konden zien bestendigd. Feit is dat hier indertijd veel aan poëzie moet zijn gedaan. De Spaanse inslag drong ertoe. Uiteraard moet er ook veel in het Spaans zijn geschreven en gedicht. Deze mogen misschien niet altijd een hoog peil hebben bereikt of het karakter van het gelegenheidsgedicht hebben gehad, jammer is, dat hiervan zo goed als niets bewaard is gebleven. Daarom is de verschijning van *Simadán* zo warm toe te juichen.

Het streven van *Simadán* is – zoals de redactie in haar inleiding zegt – simpel. Dit streven blijkt naderhand evenwel niet zo simpel te zijn. '*Simadán* wil,' aldus de redactie, 'een intellectuele werkzaamheid scheppen en in stand houden en van zijn cultuur (van dit eiland) een diamant maken, die zal schitteren in de kroon, die deze eilanden samen in de Caraïbische zee vormen.' Voor het scheppen van intellectuele werkzaamheid heeft men echter meer dan een forum, zoals *Simadán* wil zijn, nodig. *Simadán* beperke zich liever tot het zijn van een forum en moet zich niet laten verleiden tot iets, dat wij – pessimisten allerminst – alsnog buiten zijn bereik oordelen. Dat het Papiaments als 'cultuurtaal' mogelijkheden heeft, is reeds bij meer dan een gelegenheid bewezen, ook nú weer met de verschijning van *Simadán*. Deze mogelijkheden zijn beperkt, evenals aan het begrip 'cultuurtaal' andere maatstaven dan Europese moeten worden toegemeten. Als alle levende talen, leeft, groeit ook het Papiaments. Aan dit groeiproces het zijne bijdragen, aan de verheffing der landstaal het zijne leveren, hierin zij het eerste doel van *Simadán* gelegen. Dit doel bereikt zij niet met 'intellectuele werkzaamheid' (dat op zichzelf niets zegt), maar door onze dichters de gelegenheid te bieden hun creaties onder het kritisch oog van het publiek te brengen.

Typografisch ziet *Simadán* er wel verzorgd uit. Ook wat de inhoud betreft is het eerste nummer van *Simadán* de moeite en kosten, die aan het uitgeven van een dergelijke periodiek verbonden zijn, wel waard. Men treft daarbij vele bekende namen aan, waarvan Pierre Lauffer, 'Stoepdichter',[1] voordrachtkun-

[1] Lauffer heeft een aantal Nederlandstalige gedichten bijgedragen aan het literaire tijdschrift *De Stoep*, dat van 1940 tot in 1951 verscheen op Curaçao.

stenaar en politicus, wel de bekendste is. Van zijn hand is een drietal verzen opgenomen, die – hoewel niet tot zijn beste werken behorend – men met genoegen leest. Niettemin kan men niet aan de indruk ontkomen, dat zich van de dichter een sterk gevoel van verbittering heeft meester gemaakt. Zeer sterk komt dit tot uiting in zijn eerste gedicht 'Fin di Anja' alsook in 'Quo Vadis' en 'Buraché'. Maar misschien herkent men de dichter beter in zijn 'Riba Rif':

Scucha con den mangel	[Luister hoe tussen de mangroven
Tin un joramentu.	Er weer wordt gehuild.
No puntra mi ta di cuantu.	Vraag niet de hoeveelste keer dat is.
Pega bo orea te na suela	Leg je oor vlak bij de grond te luist'ren
I sinti un pechu ronca cu doló.	En voel hoe een hart kermt van pijn.]

De zwaarmoedigheid, die soms uit Lauffers gedichten spreekt, treft men niet bij E.R. Goilo, die zijn intrede in de muze doet met 'Sapo', dat helaas aan het slot afzakt. Dartel klinkt het:

Sap'i awa, dori maco	[Waterkikker, *dori maco,*
Unda bo tin bo pará	Waar houd jij je toch op,
Cu den tempo cu n' tin awa	Dat wanneer de regen wegblijft
Bo nos no por ripará?	Wij je nergens kunnen vinden?]

Eventjes meent men bij De Stoep beland te zijn, wanneer men Tip Marugg te lezen krijgt. Bij eerste lezing van zijn gedichten, zoals 'Desepshon', zou men geneigd zijn te geloven met een woordspeling te doen te hebben. Dit is echter niet het geval; Tip Marugg behoort tot de hedendaagse moderne (-istische) dichters, die hun gedachten zo onbegrijpelijk mogelijk trachten te formuleren. Men vraagt zich af wat de dichter bedoelt met

Mi tin miedo	[Ik ben bang
no pasa rankak	om niet langs
un streaom	een ster
for di e agonía	te ontrukken
di mia	an de doodstrijd
harí di morto	van mijn bedroefde lach]

Bevattelijker en naar onze smaak ook bekoorlijker is zijn 'Mundu korá', waaruit een zekere mate van vertwijfeling spreekt.[2] Deze vertwijfeling – teken des tijds – kunnen wij weer ontwaren, maar dan meer geprononceerd in Charles J. Booms 'Duda':

[2] Onder de titel 'Rode wereld' opgenomen in deze anthologie.

Ay duda falsu, duda loco,	[Ach valse twijfel, dwaze twijfel,
ta kico ta bo fin?	wat wil je nu van mij?
Bo morto so lo kita un poco	Enkel jouw dood zal wat
dje amargura, dje penanan cu mi tin.	van mijn bitterheid, mijn smart doen afnemen.]
Bai, bai leu lagami,	[Ga, ga ver weg en laat mij met rust,
no tromentami cu bo crueldad	kwel mij niet met je wreedheid
no recordami cu m'a entregami	herinner me niet hoe ik mij overgaf
sea na mentira o na berdad.	aan de leugen of aan de waarheid.]

Uit 'Un poco poesia' van wijlen J.S. Corsen heeft de redactie een gedicht overgenomen, dat wellicht tot de beste bijdrage van het blad behoort. Ook het stukje proza 'Palabra Kla' van dezelfde schrijver, doet weldadig aan.

Het is misschien alleen maar jammer, dat er niet meer prozastukjes, niet alleen van deze auteur, maar ook van anderen zijn opgenomen. Van Pierre Lauffer worden drie prozastukjes gepubliceerd, die het evenwel wat verteltrant betreft niet halen bij 'Palabra Kla' van Corsen. Andrés Grimar heeft het 'over de waarde van de literatuur'; een onbekend auteur schreef 'Den mondi di Kloof', een luguber verhaal over spoken, die mensen achterna zitten, dat echter mank gaat aan een gebrek aan originaliteit.[3] Het deed ons onwillekeurig terugdenken aan een bekend filmverhaal. Verdere medewerkenden aan het eerste nummer zijn W.H. Hoyer, Emilio L. Henriquez, Raphael Martínez en Nicolás A. Piña. De omslagtekening werd verzorgd door Charles Corsen, van wie ook een expressionistische schets is opgenomen. Een piano-arrangement door R.Th. Palm van W. Hoyers marche funèbre 'In memoriam' besluit het geheel.

De redactie van *Simadán* heeft met de uitgifte van dit culturele blad een prijzenswaardig initiatief ondernomen, en wij spreken de oprechte wens uit, dat het haar moge gelukken in bredere kring grotere waardering voor het Papiaments en deszelfs mogelijkheden te wekken.

'Wij lazen ... ', *De Volkskrant*, 25 maart 1950; vertaling (fragmenten van) gedichten: Lucille Berry-Haseth.

[3] Het betreffende verhaal is van de hand van Tip Marugg. De ondertekening is niet met opzet door de auteur weggelaten maar bij het zetten weggevallen.

Moderne en abstracte kunst

René A. de Rooy

Al geruime tijd zien wij dat hier op Curaçao energieke pogingen worden gedaan om moderne en abstracte kunst te introduceren en er belangstelling voor te kweken. Niet alleen op literair gebied maar ook op het gebied van de schilderkunst en wie weet wat nog meer. De kunstuiting wordt gepropageerd met een ijver alsof een klein eiland in de Caraïbische zee dat aan het begin staat van haar culturele ontwikkeling nu deze keuze moet maken. Alvorens waardering uit te spreken voor de genoemde pogingen of deze af te keuren is het nuttig om even in ogenschouw te nemen hoe de kunst genaamd modern of abstract is ontstaan. Daarvoor moeten wij een blik werpen op Europa, op de Oude Wereld, waar de wieg van de cultuur van het Westen staat, en wij zien dan dat dit deel van de wereld een eeuwenoude cultuur heeft. Europese kunstenaars hebben gedurende de eeuwen alle paden van de traditionele kunst betreden. Het is logisch dat om roem te verwerven op het artistieke vlak men met amateurisme niet kon volstaan. Ervaring en grondige techniek waren onontbeerlijk. Toch waren er vermaarde kunstenaars die het nodig geoordeeld hebben andere wegen te bewandelen om hun artistieke gevoelens te uiten. Ze beweerden dat bijvoorbeeld fotografie en cinematografie van de laatste jaren hen gedwongen hebben de traditionele manier van schilderen te verlaten, met andere woorden, zij waren niet gediend van deze vorm van concurrentie. Dankzij hun intelligentie waren zij in de gelegenheid om zich op de adequate manier uit te drukken, dat moderne of abstracte kunst werd genoemd.

Al is deze argumentatie wat twijfelachtig, terwille van de verdere bespreking zullen wij haar aanvaarden. Dat betekent dat Europa aan de grote boom van expressieve kunst nu een vreemde bloem van abstracte kunst heeft temidden van alle andere bloemen die jaren, eeuwen lang, tot de dag van vandaag, de aandacht getrokken hebben. Het is maar de vraag of deze bloem op ons klein eiland geënt zal kunnen worden op de nog prille stam van de kunst.

Het lijkt wel alsof de voorstanders van de abstracte kunst onze stam niet de kans willen geven om uit te groeien en stevig te worden om zijn takken ten hemel te richten. Ze doen hun best in de hoop dat voortijdig een bloem zal ontluiken die waarschijnlijk een twijfelachtige geur zal hebben. En twijfelachtig is het inderdaad.

In Europa zijn voorbeelden bekend waar vele kunstenaars die, nadat zij op de Kunstacademie mislukt waren, meenden te kunnen slagen in de abstracte kunst om zo de aandacht voor hun werk te kunnen trekken. Kubisme, dadaïsme, het abstracte, het experimentele op het gebied van beeldhouwkunst hebben een groep van kunstenaars van tweede garnituur aangetrokken, maar zij

schreeuwden om het hardst om de aandacht op zich te vestigen. Later hebben de meest serieuze onder hen hiervan afscheid genomen – ze beschouwden het als een jeugdzonde. Ze keerden terug naar de traditionele kunstvorm waar zij nog kansen zagen om met grote inspanning een verdiende plaats te verwerven. Helaas werden deze door anderen opgevolgd die de gemakkelijke en snelle manier ontdekten die volgens hen roem zou schenken.

Toch heeft de abstracte kunst recht van bestaan. In Europa. In de oude wereld. Na eeuwen. Ongetwijfeld kan Curaçao zich niet meten met Europa aangezien de cultuur nog erg jong is en de wegen van de traditionele kunst hier nog onbekend zijn. Elke poging om bij iedere gelegenheid de abstracte kunstvormen op Curaçao te verbreiden is immers misplaatst. Men moet er daarom voor zorgen dat de ontwikkeling van de traditionele kunstvorm niet belemmerd wordt maar normaal doorgang kan vinden. Later misschien kunnen ook wij beginnen met experimenten en nieuwe wegen inslaan wanneer wij de kronkelpaden van de traditionele kunst kennen. Maar zover zijn wij nog niet. Onze kinderen wordt niet bijgebracht dat zij hier baat bij kunnen hebben. Een volk dat hongert naar cultuur kan niet gevoed worden door vreemde buitensporigheden van onbekende smaak.

Om van onderwerp te veranderen: op literair gebied heerst ook dezelfde 'kwalijke' invloed. Het enige literaire tijdschrift op Curaçao tot voor kort wijst hier duidelijk op. Mede hierdoor is *Simadán* opgericht. Hier treffen wij hetzelfde patroon aan. Voor zij goed en wel leren lopen op traditionele literaire grond worden onze jonge dichters beïnvloed om strapatsen uit te halen op het slappe koord van de experimentele kunst. In de literatuur heeft het abstracte minder recht van bestaan dan in de schilderkunst aangezien deze vorm zich kan verontschuldigen dat zij concurrentie heeft gekregen van de fotografie en de cinematografie. Deze verontschuldiging heeft de literatuur niet. En omdat er geen enkele vorm bestaat voor de schoonheid van abstracte gedichten wordt het nog moeilijker om waarheid van dwaasheid, bedrog van realiteit te onderscheiden. Moderne kunstenaars kunnen daarom moeiteloos onwetenden een kat in de zak verkopen. Zij kunnen altijd volhouden dat hun producten 'zuivere kunst' zijn. Zij zullen ontkennen dat zij de weg van de minste weerstand hebben gekozen. Iedereen met gezond verstand die enige notie heeft van de literatuur kan hun producten evenaren als hij maar het systeem achterhaalt dat zij gebruiken. Het systeem om algemene gevoelens te vervangen door beelden die ontsproten zijn aan een fantasie zonder discipline, een fantasie die niet door de auteur zelf gestuurd wordt, maar die in vrije associatie elke kant op kan gaan. Dan zijn er ook geen grenzen. De mogelijkheid om te schrijven wordt uitgebreid en vermenigvuldigd.

Wij begrijpen dat het resultaat alleen waardevol is voor de auteur en zijn trawanten. Voor anderen ontbreekt het aan kwaliteit in de communicatie, het-

geen een van de essentiële voorwaarden van de literatuur is. Want zonder deze voorwaarden ziet de lezer zich geplaatst voor een leemte van onbegrip, alsof de auteur een vreemde taal spreekt en de lezer gedwongen wordt louter en alleen naar klanken te luisteren die in zijn oor weerklinken. Een auteur die zich bedient van abstracte kunst en die ontkent dat zijn gedicht elementen van communicatie in zich moet hebben, heeft geen enkele reden meer om zijn producten te publiceren. Hij kan deze beter in een kast opbergen en de sleutel weggooien of deze verzen aan de zee voordragen.

Welke groepen hebben zich aangetrokken gevoeld tot het abstracte? De jongeren die beïnvloed worden, degenen die door hun ijdelheid snel roem willen verwerven en degenen die de strijd verloren hebben om het verwoorden onder de knie te krijgen. Er bestaat immers geen norm van goed en kwaad. Alle vormen van 'geestelijk vuil' kunnen in cellofaan verpakt worden ten gerieve van het publiek als ze maar het etiket opgeplakt krijgen van kunst met een hoofdletter. Bij hen heerst inderdaad een anarchie van gedachte, vorm, ritme en klank. Ter verduidelijking mogen de volgende voorbeelden dienen.

Een dichter van de abstracte en moderne kunst die naar woorden zoekt om zijn gevoelens te uiten en niet in staat is om zich uit te drukken op een traditionele, begrijpelijke manier zonder laag bij de gronds te zijn of zonder plagiaat te plegen, krijgt het niet voor elkaar. Daarom kiest hij voor een systeem waarbij hij zijn gevoelens vervangt door 'moderne beelden'. Onnodig te zeggen dat moderne dichters die er een vervangingssysteem op na houden duizend variaties kunnen verzinnen op een gewoon thema, iedere keer weer splinternieuw.

Zo zijn zij in staat uitdrukkingen te scheppen zoals deze die nu volgen:

kogels van nooddruft
vergulde tanden van een haai
paarse muis in een rood bos
blauwe haren
melodie voor ratten

Het hoeft geen betoog dat zij niet altijd dezelfde methode volgen. Zij kunnen ook de voorkeur geven aan woordklanken en deze vervangen door andere die volgens hen hetzelfde klinken. Zij beweren dat het niet noodzakelijk is dat wij begrijpen wat zij ermee bedoelen. Hoezo niet? Als je iets mooi vindt is het dan nodig om het te begrijpen? Dat is hun mening. Dit noemt men sofisme. Wij willen niet ontkennen dat zuivere dichtkunst bestaat, d.w.z. dichtkunst zonder toevoeging van een combinatie. Het is mogelijk. Voor grote kunstenaars. Mensen met grote intelligentie, technisch zeer ervaren, met een dichterlijke geest, die zich nooit vergissen. Tegen die mensen – op hun gebied – hebben

wij geen bezwaar. Laten zij maar pogen om te bewijzen wat zij waard zijn. Maar voor Curaçao op zijn huidige niveau: NEE, NEE, NEE.

Op het terrein van de literatuur moeten wij, zoals op elk terrein, eerst leren kruipen voor wij leren lopen. En wij moeten leren lopen voor wij leren dansen. En op vaste grond lopen voordat wij proberen te gaan vliegen in een toestel dat nog niet is uitgevonden. Wij waren het nooit eens met de leuze: 'Poëzie is de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie', want er schort wat aan. Wat eraan schort is dat hiermee een gek het recht krijgt om in zijn 'individuele emotie' zijn waanzin 'allerindividueelste expressie' te noemen. Uit onze kritiek kan de lezer al opmaken wat wij wel willen. Een graduele ontwikkeling met een constant kunstenaarschap die onze toekomstige dichters ongetwijfeld bezitten.

Wij moeten bereid zijn de kunst van onder af aan te leren. Stap voor stap. Zo leren wij alle technische moeilijkheden zien die de kunst op ons pad brengt opdat wij deze kunnen overwinnen om ons erin te bekwamen. Dit is een moeilijke taak. Onze eerste verzen beloven geen roem. Maar met volharding en overtuiging streven wij ons doel na dat wij eens zullen bereiken, hoe ver het ook is. Daarom moet geen enkele dichter of schrijver, hoe bescheiden ook, zich schamen om zijn of haar werk bij *Simadán* in te leveren. Het zal beoordeeld worden met inachtneming van onze bijzondere omstandigheden. Maar van de andere kant waarschuwen wij degenen die menen het modernisme waarover wij het hebben te kunnen kopiëren: verwerp die gedachten voordat zij de overhand krijgen. Ontruk je aan de gevaren van het modernisme en doorsta geduldig de smart die ware kunst altijd met zich meebrengt. Blijf jaar in jaar uit pogen en mocht er wat in je zitten, dan kun je er zeker van zijn dat je de ware vorm van expressie vindt, je eigen vorm, vol schoonheid met meer dan aardse glans: de schepping van de kunstenaar.

René A. de Rooy (onder het pseudoniem van Andres Grimar), 'Arte moderno', *Simadán*, nr. 2, 1951, pp. 3-6; vertaling: Luis H. Daal.

Rondeel

René A. de Rooy

Voor Charles [Corsen]

Zwarte Madonna met droefheid in je ogen,
met mijn eigen hand in bescheiden kleuren geschilderd,
was er een hart dat het uitschreeuwde
bij de uitbeelding van je wenende schoonheid?

Ben jij het die ik voelde in mijn diepste wezen,
in tranen of in zuivere blijdschap,
Zwarte Madonna, van diepe droefheid,
van wie is het hart dat het zo uitschreeuwde?

Zoete mysterie in mijn gepeinzen,
vanwaar mijn pogen, waartoe al mijn dromen,
zal ik wellicht eens beschikken over
alle geheimen door mij bedacht,
Zwarte Madonna met droefheid in je ogen?

René A. de Rooy (onder het pseudoniem Andres Grimar), 'Rondel', *Simadán*, nr. 1, 1950, p. 13; vertaling: Luis H. Daal.

Een lege kruik

Tip Marugg

Ik leun tegen een bordje waarop geschreven staat VERBODEN TE ROKEN, ik steek een sigaret op en inhaleer diep.

Vlak bij mij staan twee vrouwen op de stoep te praten. Ik kan horen waarover ze het hebben, af en toe brengen ze hun hoofden naar elkaar toe en fluisteren. Hun lippen staan geen moment stil. De oudste van de twee legt aan de andere uit hoe ze haar man moet ombrengen, maar de andere vrouw protesteert en zegt dat ze van haar man houdt. Bovendien wil ze graag een kind.

Een hond die op de hoek van de steeg ligt te slapen en zijn kop geen enkele keer optilt om te kijken wie er voorbij loopt, begint als een gek te blaffen wanneer hij een agent ziet aankomen. Alsof het een dief is! De agent gooit de hond een 'godverdomme' naar z'n kop en direct trekt die zich terug om verder te slapen.

Ik ga een eindje wandelen. Wanneer ik voorbij de kerk loop hoor ik hoe binnen een vrouwenstem die klinkt als van een man, de rollende dreun van een *tambú*drum begeleidt met ... lélélé lélélé ... , aan één stuk door. Ik moet er stilletjes om lachen. De vrouw die daar zo zingt gaat zeer zeker naar het hemelrijk wanneer ze sterft. Maar wat gebeurt er met de twee vrouwen die daarginds op de stoep staan te praten over moord en doodslag? Die oude gaat denk ik naar de hemel. Die jonge niet want ze kan nog niet doodgaan: ze wil graag een kind.

Maar als die oude vrouw naar de hemel gaat, hoe staat het dan met de agent, de hond, de man die het bordje met VERBODEN TE ROKEN heeft gemaakt en de man bij wie ik het pakje sigaretten heb gekocht.

Wanneer de maan vanachter een huis te voorschijn komt, zie ik haar aan voor de zon, maar wanneer ik een paar sterren aan de boom zie hangen, realiseer ik me dat het nu nacht is.

Het begint keihard te regenen en ik zet m'n hoed af.

M'n sigaret wordt nat van de regen en geeft een bizarre smaak in de mond. Ik gooi de sigaret door de open jaloezieën van een raam en ik neem een andere uit het pakje. Ik heb 45 cent voor dit pakje sigaretten betaald. Enkele jaren terug kostte een pakje een kwartje.

Maar wat wil je, tegenwoordig is iedereen tenslotte een dief. Ik ben de grootste gauwdief, want vanochtend heb ik vijf poesjes van hun leven beroofd. Ze waren net geboren en hun oogjes zaten nog dicht. Het was maar goed ook dat hun oogjes nog dicht waren want anders hadden ze gezien wat ik met ze deed. Een heb ik opgehangen met m'n zakdoek, een heb ik verzopen in een emmer water, van een heb ik in beide gesloten oogjes een spijker

geslagen, een heb ik kaal geschoren en in de koelkast gestopt. De vijfde heb ik een brandende sigaret in z'n bekje gestopt, maar hij ging niet dood. Toen ben ik met de hak van m'n schoen op z'n neusje gaan staan. Hij spartelde nog wat na, maar uiteindelijk gaf het beestje de geest.

Plotseling heb ik zin om te huilen en besluit een liedje te zingen:

Met drie sigaretten in m'n vierkante mond
Met een kind dat bleekpoeder snuift
Met een zak suiker op z'n kop
En m'n voeten in de modder ...

En als ik eenmaal zing, laat me dan maar zingen. Lélélé lélélé. Ik heb vijf poesjes om het leven gebracht en toch is er niets veranderd. Alles is hetzelfde gebleven; de agent leeft nog, de twee vrouwen die praten over moord en doodslag leven nog, de hond, de vrouw die in de kerk een tambú zingt, de man die het bordje VERBODEN TE ROKEN heeft geverfd, ze leven allemaal nog.

Zelfs ik leef nog. Maar ben ik even lazarus vanavond!

Tip Marugg, 'Un butishi bashí', *La Prensa*, 24 december 1949 (kersteditie); vertaling: Aart G. Broek en Tip Marugg, oorspronkelijk verschenen in: *Optima; Cahier voor literatuur en boekwezen*, 3/4-4/1(1986):61-3.

Rode wereld

Tip Marugg

Ik wentelde mij
in de modder van het kerkhof
en spuwde
kogels van nooddruft
maar wat baten mij
flodders van riet
gebed
wanneer de weegschaal zelf
weifelt?
Wanneer de modder
de ontgoocheling noch de pijn
gevormd en aanbeden
door de wolken
wegwast,
dan
kan ik evenmin verwachten
vrij in de lucht
te zweven
en hunkeren naar
een wereld die zwart wordt.

Tip Marugg, 'Mundu korá', *Simadán*, nr. 1, 1950, p. 21; vertaling: Aart G. Broek en Tip Marugg, oorspronkelijk verschenen in: *Preludium*, 6-4(1990):15.

Tegen de avond

Nicolás A. Piña

Als tegen de avond de zon ontslaapt
komen duizenden herinneringen boven
en word ik door een diepe smart gegrepen,
een smart, die ik het recht ontzeg
in mij op te bloeien.

Temidden van de sterren en de maan
luister ik naar het lachen van de wind.
De nanacht is vergleden,
heel in de verte kraait een haan.

Weer komt de zon op
en verwarmt de harten van alle bloemen.
Ik weet niet hoe mijn dag door te komen
om niet weer de zon te zien opgaan.

Nicolás A. Piña, 'Atardi', in: Pierre A. Lauffer (red.), *Di nos; Antologia di nos literatura*. Willemstad, Curaçao: Salas, 1971, p. 157; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Heimwee

May Henriquez

Zwarte *yaya* die het blanke kindje wiegt,
Geliefde yaya met je satijnen huid,
Yaya die liedjes zingt van vroeger,
Yaya met je grote en zachte borsten,
Met je dikke en frisse armen.
Ik herinner mij je bitterzoete geur
Van poeder en van zeep.
Ik herinner mij je loop
Die ritme en cadans had.
Ik herinner mij je schommelstoel
Van grof *kunuku*riet.
Jij hebt me grootgebracht met verhalen over Kompa Nanzi.
Jij hebt mij gewiegd, mij liefgehad en mij vertroeteld.
Maar oh, mijn zwarte moeder,
Wat heb jij mij verwend!

Nu voel ik, op mijn stormachtige levenspad,
Bij elke tegenslag
Heimwee mij in je schoot te bergen,
Verlangen mij huilend in je armen te werpen,
Daar waar ik toevlucht kan nemen,
Daar waar ik troost kan vinden
Voor mijn gekwelde ziel.

May Henriquez, 'Nostalgia', *Antillano*, 1-4(1954):6; vertaling: Lucille Berry-Haseth en August Willemsen.

Tambú

H.B.R. Evers

Gekras van de *wiri*
gehuil van de hoorn
de trom weerklinkt
de heupen wiegen.

Trillende lichamen
op 't kompas van het ritme
de kruik gaat rond
bij aanhoudend gejoel.

De *chapi* kreunt
de dans bereikt zijn climax
de danser raakt hurkend
bijna de grond.

De heupen draaien
ze lijken wel glimwormen
de rokken, opwaaiend,
doen denken aan bollende zeilen.

De muzikant is doodmoe
de kruik is leeg
de dansers zijn uitgeput
hanen kraaien.

Aan het einde van de dans
gaan de mensen heen
op hun gezichten
parelende zweetdruppels.

H.B.R. Evers, 'Tambú', *Today*, 30 juli 1953; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Regen en maïs
(fragment)

José Geerman

Levendig herinner ik mij hoe het in 1925 op 'Rooi Spoki' met reusachtige druppels regende. Een regen bijna zonder weerlicht, bliksem en wind. Er heerste een windstilte, terwijl de regen onvoorstelbaar kletterde. Over het hele eiland stroomde het water. Naar hartelust! Het sleepte de grote struiken mee naar zee alsof het lucifershoutjes waren. Dit gebeurde het hele jaar door, want het regende steeds pijpenstelen, of liever gezegd 'ouwe wijven'! Dit was een jaar van overvloed zonder weerga bij 'Rooi Spoki'.

Ik weet nog goed hoe een vrij grote groep jongeren de stortbui tegemoetging, waarvan het water met volle kracht door Rooi Spoki naar zee stroomde. Het water ging te keer als een woeste rivier. Met daverende schuimkoppen sleepte het alles met zich mee. De natuur had zich getooid in een onstuimigheid om haar turbulente tocht te vervolgen, bereid om zich met welke tegenstander dan ook te meten. Donkere wolken aan het firmament stonden garant voor haar heftigheid. In haar woede rukte het water de watermeloenen van de ranken, het leek wel alsof een hand, bewapend met een scherp mes, dit meedogenloos deed.

De eigenaren van de *kunuku*'s waar het water doorheen stroomde raakten in die periode vele meloenen kwijt. Wij, jongeren, hebben ons in die tijd ongans gegeten aan meloenen. Het waren geen gestolen meloenen maar meloenen ons door de regen geschonken. Alle soorten watermeloenen. Ik weet nog hoe om de haverklap één van ons uitriep: 'Daar komt weer een watermeloen aan!' 'En nog één!' Op hetzelfde moment renden wij er naar toe, over elkaar struikelend in de regen om het geluk te hebben om als eerste een watermeloen te bemachtigen. Laten ze jou niets wijsmaken, ook volwassenen die naar de stortvloed kwamen kijken, deden hier aan mee. Maar wij jongeren waren hun te snel af. Bovendien hadden wij geen bezwaar tegen een nat pak. Hoevelen van ons hebben niet onvrijwillig een duik moeten nemen? Het was een leuk vermaak!

Na deze eerste fikse bui hebben mijn ouders op een grote vlakte gezaaid. Wij hebben het voornaamste product van ons eiland geplant, namelijk maïs. Ook hebben wij aardnoten en verschillende soorten bonen geplant, bovendien watermeloenen, pompoenen, meloenen en zelfs zoete aardappelen. Deze laatste hebben later voor een rijke oogst gezorgd. Er waren zoete aardappelen bij die 25 pond wogen! Bijna ongelooflijk, maar waar.

Zoals ik al eerder gezegd heb, was de oogst van dat jaar overvloedig. De maïsoogst was zo enorm dat hij tot over de omrastering viel. Aardnoten kon

je zo wegscheppen. De oogst van bonen en maïs moesten per ezel naar een opslagplaats worden gebracht. De schuur was tot aan de nok gevuld met pompoenen en watermeloenen.

José Geerman, 'Awacero y maish'i rabo' (fragment), *Simadán*, nr. 3, 1961, p. 11; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

De laatste Caribiër

Hubert E. Booi

Ik ben die ene indiaan met doordringende ogen
die in rotsgebergten en ondoordringbare bossen heeft geleefd.
Onvermoeibaar bleef ik lopen, dwalen
om mijn eiland te leren kennen, mijn geliefde parel.

Mijn gezicht is bekend bij zeeën van alle kusten,
cactussen in de bergen kunnen soms mijn geweeklaag horen.
Met trillende handen heb ik schaamteloos gesmeekt
om ons eens te bevrijden uit de klauwen van de onderdrukker.

Met gebalde vuisten heb ik hard gestreden
om aan de greep van wrede mensen te ontkomen.
Ik heb mij met schaaldieren en rauw vlees gevoed
om kracht te vergaren, om voor mijn ideaal te strijden.

Mijn stamgenoten hebben mij allemaal verlaten.
Zij werden als beesten meegesleurd, vermoord en aan hun lot overgelaten.
Het is nu mijn beurt. Kom maar op!
Heden gij en morgen WIJ.

De zeeën met hun geheimen zijn door de indianenboten doorkliefd.
Hoewel zij in de wereld overal rijkdom brachten
hielden zij geld noch land er aan over.
Ze bleven aan het eind met lege handen achter.

De geschiedenis maakt wel gewag van een glorierijke zee.
De tastbare erfenis van de beroemde krijgers.
Ter herinnering hebben zij hun naam onsterfelijk gemaakt:
CARAÏBISCHE zee, onze machtige zee onder de tropenhemel.

Hubert E. Booi, 'E ultimo Karibe', *Simadán*, nr. 3, 1961, p. 27; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Gebed van een neger

Zack Gilbert
(een student/kleurling)

Als ik de hemel binnentreed, Heer Jezus,
maakt het voor mij niet uit of ik
op een kruk of een gouden stoel mag zitten,
of je me nou een pantalon aantrekt
of een gewaad, Heer God,
het is mij om het even,
als je mijn ziel maar redt.

Maar, Heer Jezus, mocht het zijn,
ja, mocht het zijn, dat ze daar ook,
Almachtige God, – om het duidelijk te zeggen – :
Geef mij sluik haar
en een smal en blank gezicht.

Ik ben erg tevreden met mijn zwart gezicht,
ook erg blij met mijn kroeshaar,
maar eenmaal in de hemel, Heer Jezus,
– om het duidelijk te zeggen – :
Geef mij sluik haar
en een smal en blank gezicht.

Twee keer een hel lijkt mij te veel,
dat zou je zelfs een hond niet aandoen.
En als ik eenmaal in de hemel ben, Heer Jezus,
– ik wil het duidelijk zeggen – :
Geef mij maar sluik haar
en een smal en blank gezicht.

Zack Gilbert, 'Oracion di un neger', *La Cruz*, 26 juni 1963; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Jackpot

Edward A. de Jongh

Imposant is hij, koud en kwaadaardig.
Hij nodigt uit zonder papier of mond.
Zijn smekelingen trekken in een te lange rij
zijn hof voorbij, ze zijn onwetend,
onschuldige verkwisters van hun brood,
bewustelozen die met plezier
schoonheid opofferen voor herrie.

Een voor een komen ze naderbij.
Hij, de rechter, rechtvaardigt
het gewicht van hun portemonnee.
Als het geld maar rollen blijft
dat begint in hun broekzak
en, zwak hart of niet,
in zijn enorme pens belandt.

Wreed is hij en schaamteloos. Hij eist:
papiergeld moet worden gewisseld.
Achter een transparante koeienhuid
kun je het zweet van vele voorhoofden ruiken.
'Ga je gang, gooi maar weg!'
Je kunt hem horen als hij krijst:
'Ga je gang, gooi maar weg!
Als je me volkrijgt, ben jij een hele jongen!'

Trots slikt hij alles in.
Zij gaan maar door met gooien.
Wisten ze maar hoe min
hij ze eigenlijk vindt.
Konden ze maar getuigen
dat wanneer zij de hofzaal verlaten
al hun geld uit de volgepropte
buiken wordt gehaald
en via een achterdeur
in andere portemonnees stortregent.

Edward A. de Jongh, 'Djecpot', in: Edward A. de Jongh, *Capricho*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1955, p. 5; vertaling: Esther Jansma en Nydia Ecury.

Waaiboom

Edward A. de Jongh

De wind draaide je tot een raadselachtig geraamte,
je hoofd tot een bejaarde takkenbezem.
Gedoemd om aanhoudend in dezelfde richting te wijzen
ben je de verbeelding van onze passaat maar
evenzo een wonder van de natuur voor ieder mens,
elk dier: in de regentijd groen-groen en koppig kaal
bij tergende droogte, maar noest en onversaagd
– ja, een mirakel! – overleef je jaar in jaar uit.

Die avond op zoek naar troost voor mijn verdriet
hoor ik het zuchten van jouw bladeren in de frisse wind
en vind een weldaad om tot rust te komen, strek
mij uit aan je knoestige voeten. In de ochtend
ontwaak ik in je schaduw en ontwaar hoe door jou,
waaiboom, de bijen hun bloemen vinden en vogels
hun liederen zingen. Toen kwam mijn hart tot rust.

Edward A. de Jongh, 'Pal'i bientu', in: Edward A. de Jongh, *Capricho*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1955, p. 9; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Eilandwildernis

Charles E. Boom

Dor rijk
van cactussen en doornen
enkel gestreeld door zon en wind
je hebt niet eens de schaduw
van een *mansaliñaboom*
waar ik even op adem kan komen,
kan zitten
en uitrusten

Je dorst
en je droogte
zijn besmettelijk,
je warm lichaam is
zo hard
dat het verwondt

Al tuig je je op
met prachtige *anglo*bloemen
mondi, wildernis van mijn eiland
ieder zal jou
immer ontvluchten
en minachten.

Charles E. Boom, 'Mondi', *Simadán*, nr. 2, 1951, p. 36; vertaling: Luis H. Daal.

Verzen

Ornelio Martina

Blijf maar wentelen, gedachten,
en tracht mijn gevoelens
in een vorm te gieten.

Moge realiteit met fantasie samengaan
zodat ik aan een gedicht
het leven kan schenken.

Druk deze wonde snel uit,
verwijder het vuil en bloed
om mijn pijn te stillen.

Vergeving wil ik niet,
noch gerechtigheid of vreugde,
verlicht alleen maar mijn hart.

Blijf maar wentelen, gedachten,
en tracht mijn gevoelens
in een vorm te gieten.

Ornelio Martina, 'Poesia', *Antilliaanse Cahiers*, 5-1(1962):39; vertaling: Jules Ph. de Palm.

De kroeg van Frans

Ornelio Martina

Frans Kirindongo was havenarbeider. Op Curaçao zegt men: 'hij werkt in De Klip', een hooggelegen wijk waar aan de kade schepen aanleggen. Voor Frans was er in de hele wereld niemand of niets van wie of waarvan hij meer hield dan van sterke drank. Ja, hij hield zelfs meer van een borrel dan van zijn eigen vrouw. 'Een flinke borrel daar krijg je zo'n lekker warm gevoel van'. Hij was zo gek op een neut dat hij zich er soms voor schaamde.

Zo gebeurde het dat hij op zekere dag 'El Gato Negro' binnenstapte en een maatje rum in twee glazen liet inschenken. Hij schuifelde wat op en neer, nam in één teug de ene borrel, keek om zich heen en mompelde verbaasd: 'hé, waar blijft mijn gabber nou? Dan zal ik hem maar zelf achterover moeten slaan.'

Dat was een trucje om één maatje in twee teugen op te drinken zonder aandacht te trekken. Dat wil zeggen zonder de aandacht te trekken van de andere gasten, want de barkeeper had hem door. Over het algemeen praten barkeepers immers nooit over de geheimen van een goede gast.

Iedereen heeft wel eens iets wat hij meer wenst dan wat dan ook ter wereld. Zo ook onze vriend Frans. Het was zijn grootste wens om eens uitbater te worden van een kroeg zodat hij zoveel borrels kon drinken als hij zich maar dromen kon! Ach hij had er een lief ding voor over om deze droom werkelijkheid te zien worden. Hij ging zelfs sparen. Hij gaf zijn vrouw geld om weg te leggen, maar had haar nooit verteld met welk doel hij dat deed.

Toen hij op een dag ontdekte dat zijn vrouw van zijn spaarcenten vijftien gulden aan een jurk had uitgegeven, gaf hij haar een flink pak slaag en gebruikte de rest van het spaargeld om een stuk in zijn kraag te gaan drinken. Voorlopig was zijn idee voor een eigen kroeg van de baan. Desondanks waren er twee momenten dat hij toch aan een eigen zaak dacht, namelijk wanneer hij zich in de hete zon afbeulde met een zware vracht en hij een vreselijke dorst kreeg en wanneer hij stomdronken tegen sluitingstijd uit een kroeg werd geduwd.

Toch hield zijn vrouw, Liza, veel van hem. De ziel was aan hem en zijn manier van doen gewend. En als hij niet dronken was, leefden ze heel gelukkig. Maar het overkomt ons allemaal dat er iets gebeurt wat verandering brengt in de dagelijkse sleur, hetzij ten goede of ten kwade. Voor Frans en Liza kwam deze verandering in de vorm van de helft van een hoofdprijs in de loterij. Toen Liza op de bewuste donderdagochtend hoorde dat de hoofdprijs op haar lotnummer gevallen was, liep ze als een haas naar de Klip om Frans het heuglijke nieuws te brengen. Het enige wat hij kon zeggen was: 'Liza, je bent een toffe meid, je bent een goeie vrouw, Liza, laat mij jou aan mijn hart drukken

mijn schat.' Meteen legde hij het werk neer en spoedde zich naar huis.

Laat in de avond toen Frans de fles soldaat had gemaakt, werd er afgesproken de hulp in te roepen van de voorman van Frans. Deze zou met Frans mee kunnen gaan om het geld te innen en een bankrekening te openen. Liza vroeg hem: 'Nou schat, nu wij vijftienduizend gulden rijk zijn, wat zullen wij ermee doen?' 'Wat had jij gedacht, Liza?' 'Wel, wij moeten een huis laten bouwen, jij moet je rijbewijs halen want wij moeten een auto aanschaffen. Dit is mijn plan, nu wij geld hebben, hoef je niet meer in de Klip te blijven werken: je wordt taxichauffeur/eigenrijder en zo kunnen wij altijd in een spiksplinternieuwe wagen rijden want taxichauffeurs ruilen hun wagen elk jaar in.'

'Vrouw, zal ik jou wat vertellen? Dat geld gebruiken wij niet om een huis te laten bouwen ook niet om een auto te kopen, met dat geld open ik een café. Morgen al ga ik naar een politieke vriend die mij aan een drankvergunning zal helpen'.

'Mijn hemel, een kroeg? Mijn God waar beginnen wij aan, Frans, je drinkt nu al zo veel!'

En Liza ging maar door, ze bleef haar best doen voor haar huis en haar taxi, maar aangezien in hun huis de wil van Frans wet was, ging hij de volgende dag al naar zijn politieke vriend.

Het was zelfs niet eens nodig de overheid in te schakelen. De vriend had zelf een drankvergunning en was bereid hem tegen betaling er gebruik van te laten maken. En nadat zij met wat geld een pand hadden laten opknappen, ging de kroeg op een vrolijke zonnige dag open en daarmee ging ook de wens van Frans in vervulling: een eigen café! Hij kon naar hartelust drinken! Omringd door drinkebroers. Een mens zijn lust is een mens zijn leven.

Natuurlijk draaide de zaak de eerste maanden met verlies. Hij had wel veel aanloop, maar Frans was zo gul dat hij zichzelf daardoor benadeelde. Maar later werd hij zuiniger en hij merkte dat hoe minder hij in de zaak kwam hoe groter zijn omzet werd. Daarom liet hij zijn bediende alleen in de zaak staan. 's Avonds kwam hij de kas opmaken. Dit ging hem echter al gauw vervelen. Hij werd chagrijnig, omdat hij de hele dag niets om handen had en zelfs een borrel hem tegenstond.

Hij begon erover na te denken wat hij moest doen om meer geld te verdienen, wat voor zaken hij er nog bij zou kunnen doen.

Tot hij op een dag tegen sluitingstijd in zijn café zat en een zekere Hector, een oude vriend die altijd opschepte over de goede vorderingen van zijn zoon op de H.B.S., hem uitnodigde om samen een borrel te nemen en hij deze afsloeg. Hij had werkelijk absoluut geen zin om iets te gebruiken. Maar toen hij na sluitingstijd alleen was – zijn bediende was al naar huis – ging hij aan een tafel zitten. Zijn oog viel op de rij flessen drank. 'Wat was zijn leven toch ver-

anderd! Hoe is het mogelijk dat hij, Frans Kirindongo, de man die meer van een borrel hield dan van zijn vrouw er een weigerde ... Hoe is het in Godsnaam mogelijk. Wat kan een mens toch zo doen veranderen? Nee, zo kan een mens niet leven ... Zonder trek te hebben in een borrel ... Wordt zo je grootste wens vervuld?'

De volgende dag werd hij om vijf uur 's ochtends wakker, wekte zijn vrouw Liza, en zei tegen haar: 'Liza, vrouwtje, vandaag gaat jouw Frans weer in de Klip werken. Zie je die kroeg daar? Die is van jou. Doe ermee wat je maar wilt, verkoop hem, steek er de fik in, blaas hem op, wat je maar wilt. Het kan mij niets schelen! Als ik door die kroeg mijn dranklust kwijt ben geraakt, dan zie ik niet in waarom ik een kroeg nodig heb. Ik ga in de Klip werken om weer trek te krijgen in een borrel en dan kan ik opnieuw naar hartelust drinken!'

Ornelio Martina, 'E shap di Frans', in: Ornelio Martina, *Ban, ban pasa un ron-du*. Willemstad, Curaçao: Libreria Salas, 1954, pp. 10-3; vertaling: Jules Ph. de Palm en Marie-Céline Hendrikse.

Vlinder

Guillermo Tharcisio Pieters Kwiers

Fladder, vlinder,
onttrek je schoonheid
aan de schaduw van
de doornstruik.
Pronk maar, vlinder,
pronk in je zijden gewaad,
verfraai ieder blad
met de betovering van je vleugels,
laat iedere bloem genieten
van de warmte van je lippen
en als je uiteindelijk
de klok melodieus zes uur hoort slaan
ga dan slapen, vlinder,
ga dan slapen, vlinder
en word niet meer wakker.

Guillermo Tharcisio Pieters Kwiers, 'Barbulètè', *Today*, 23 augustus 1960; vertaling: Luis H. Daal.

Mijn dochter Lorna en ik
(fragment)

Luis H. Daal

Lorna:
Deze foto, Mamai, is héél oud.

Sabelita:
Ja, zeker ... het is een foto van Soublette, die in die tijd de fotograaf was, vakman als geen ander.

Lorna:
Toegegeven, ik kan mij Pai niet zo herinneren, maar ... ja, hij was een leuke jongeman ondanks de vreemde hoed die hij in de hand houdt.

Sabelita:
Ja, zijn *bombín*, bolhoed ...

Lorna:
Bombín?

Sabelita:
Ja! ... Als een man deftig gekleed gaat, dan hoort daar de bombín, de bolhoed bij. Zie je dat kostuum, nou dat was niet niets. De gekke kledij die de jongelui tegenwoordig dragen is niets daarbij vergeleken. Zuivere kasjmierstof en vakwerk van een kleermaker als Wachi Wolfschoon, meester kleermaker van formaat.

Lorna:
Soms familie van Adolfo Wolfschoon, de dichter?

Sabelita:
Zijn broer! Wachi, roepnaam voor Eduardo. Venezolanen hebben hem naar Venezuela laten overkomen om daar als kleermaker te werken. Dat was in de tijd toen Jan Vlieg meesterkleermaker was in Puerto Cabello en daar zijn eigen zaak was begonnen.

Lorna:
Vlieg is een bekende naam hier op Curaçao, Mamai ...

Sabelita:
Juist! Jan Vlieg was de vader van Guillermo en Luis Vlieg die wij vandaag kennen. Heel wat Curaçaose mensen hebben in Puerto Cabello, Venezuela, gewoond en gewerkt.

Lorna:
Is het deze Wachi Wolfschoon dan die deze pantalon voor Papai heeft gemaakt? Wat is er nou voor speciaals aan deze broek?

Sabelita:
Aan de broek zelf misschien niet. Het is de herinnering die haar waardevol maakt in mijn ogen. Ik zei al dat zij haar geschiedenis heeft.

Lorna:
Vertel Maimai, vertel mij de geschiedenis van Papais broek.

Sabelita:
Het was net in de tijd dat Wachi terug was uit Venezuela ... *(De dansa: 'Por qué?' van Rudolf Palm op de achtergrond, om even de sfeer uit die tijd te ondersteunen. Over deze muziek de stem van Sabelita)* ... zijn faam als kleermaker stond hoger genoteerd dan ooit tevoren ... De gouverneur was erg ingenomen met Wachi en had het gedaan gekregen, dat hij benoemd werd tot sergeant kleermaker in het Waterfort. Ondanks die benoeming heeft Wachi nooit een uniform aangehad. In burger liep hij dagelijks het fort in en uit, in wit, stijfgestreken pak vervaardigd uit een stevige linnen of katoenen gekeperde stof. Dit was tegen het reglement, maar hij werd niet gestraft. *(Exercerende soldaten als achtergrond. Hierop de stem van Sabelita)* In zijn kleermakerij in het fort kreeg Wachi eens opdracht van een officier – de adjudant van de Gouverneur – een nogal krenterig iemand die er van hield dertien uit een dozijn te willen halen. Gierig? Praat me daar niet van; op het vrekkige af! De adjudant had een uniformjas met een enorme scheur in de rug naar Wachi gestuurd om er een 'boterham' in te naaien.

Lorna:
Een wat, Mamai?

Sabelita:
(*Rustig uitleggend)* Een 'boterham', weet je niet wat een boterham is?

Lorna:
Bedoelt u, Mamai, een boterham? Maar dat is om te eten, een 'sandwich' ...

Sabelita:
Je moet ook altijd slim doen. Als je nu eens je mond hield en luisterde, zou je wat leren ... Een 'boterham' is, net als je zegt, inderdaad een 'sandwich' maar – en dit is het leuke van onze taal, Papiamentu, – het betekent ook een lap of verstelwerk waarbij een stuk goed onder een scheur of winkelhaak wordt aangebracht, Lorna.

Lorna:
(*Die het nu begrijpt)* O, zit dat zó ...

Sabelita:
(Lorna nabootsend) O, zit dat zó! *(Gaat normaal door met vertellen)* Zoals gezegd, heeft die officier een jas met een enorm gat in de rug als verstelwerk gestuurd. Wachi bleef de oppasser lang aankijken en zei toen: 'Poli, doe mij een genoegen en zeg tegen de adjudant dat ik van beroep kleermaker ben, geen metselaar. Ik doe helemaal niet aan opknapwerk. Hoe haalt de adjudant het in zijn hoofd om, als adjudant van de Gouverneur, een jas aan te trekken met een 'boterham' op de rug terwijl hij met handschoenen aan en een sleepsabel de Gouverneur vergezelt?'

Lorna:
En wat gebeurde er toen?

Sabelita:
Mijn kind, je rent altijd voor mij uit. De boodschap werd netjes overgebracht en ja wel, kort daarop dook de adjudant zelf op bij Wachi, ziedend. 'Kleermaker, wat heeft de boodschap die ik van mijn oppasser te horen heb gekregen, te betekenen? Ik heb het niet begrepen. Leg mij het maar eens uit!' ... 'Wel luitenant,' antwoordde Wachi, 'er valt niets uit te leggen. Het is allemaal zo helder als glas ... Ik heb gezegd dat de luitenant, als adjudant van de Gouverneur geen handschoenen aan kan hebben, met sleepsabel op zij, en dan met een enorme 'boterham' op de rug; dat past niet! Doen, [ik] kan het wel doen, maar het is bovendien niet mijn gewoonte 'lapwerk' te [verrichten], luitenant.' Er viel een doodse stilte ... Wachi verbrak de stilte door aan zijn woorden toe te voegen: 'Luitenant, ziet u deze jongeman? Hij heet Gil Santiroma. Hij laat zich een kasjmier driedelig kostuum aanmeten enkel en alleen omdat hij gehoord heeft dat hij, eindelijk, op een familiefeestje het meisje waar hij stapel verliefd op is, zal ontmoeten ... Als Santiroma het zich kan veroorloven, zou ik denken dat de officier die adjudant is van de Gouverneur, dat ook kan. Je vader, Lorna, een serieus iemand toen al, maar die ook gevoel had voor humor, schoot toen in de lach en zei tegen de luitenant iets van ... hoe was het ook weer ... o ja ... eh ... 'nobles oblí, mon luitenant'.

Lorna:
Je bedoelt 'Noblesse oblige, mon lieutenant'.

Sabelita:
Goed, jij je zin. Je vader kende Frans en al die andere talen; ik niet. Toen begon de officier ook te lachen en hij zei tegen Wachi: 'Groot gelijk, kleermaker, groot gelijk!' Dezelfde middag kwam Poli, zijn oppasser, aandragen met een grote rol van de beste witte dril die er te krijgen was bij El Globo. De sergeant-kleermaker Wolfschoon moest er zes uniformen voor de luitenant uit maken.

Lorna:
Wat heeft dit verhaal te maken met de broek van Papai?

Sabelita:
Het was dat kostuum, dus deze broek, die je vader toen bij Wachi aan het passen was.

Mijn dochter Lorna en ik, waaruit hier een kort fragment, is een bewerking door Luis H. Daal van zijn hoorspel *Lorna, mi yu ku mi* (1961); de Nederlandstalige bewerking werd onder regie van Marlies Cordia uitgezonden door de TROS in 1994, met Lucille Berry-Haseth in de rol van Lorna en Rina Penso als Sabelita. Van zowel de Nederlands- als de Papiamentstalige tekst wordt een kopie bewaard in de Openbare Bibliotheek, afdeling Antilliana, Willemstad, Curaçao.

Strikt privaat[1]

Luis H. Daal

Voor mijn vriend Julian Coco

De slagschaduw van de vlaggenmast van Monte Cristo, het oude krankzinnigengesticht, viel, iel als een rag, op de scheidingsmuur van de wijk Colón en tekende zich verder vaag af op het dak van Tòchi's huisje. Tòchi woonde in het laatste huisje, het achterste, vlak tegen de scheidingsmuur met Monte Cristo, ver van het lawaai en de herrie van de wijk, maar ook pardoes midden in het geschreeuw of het raar zingen van de geestelijk gestoorden daarbinnen. Het deerde Tòchi niet erg dat hij zo ongeveer in een gekkenhuis woonde. Hij had geleerd zich tevreden te stellen met de gekken van het gesticht die, volgens hem, het voordeel hadden officieel gek te zijn, erkende gekken dus, terwijl er in de wereld meer gekken rondlopen dan daarbinnen; mensen die voor alles doorgaan behalve voor gek: van 'nerveus' tot 'ongemanierd' via 'kinds', 'raar', 'baldadig', 'onbeschoft' of 'onbarmhartig' en 'wreed' ...

Die zondagmiddag was Colón rustiger dan ooit en om de waarheid te zeggen was Tòchi, terwijl de zon, moegezworven, langzaam aan het zakken was achter zijn huisje, net in slaap gevallen. De huisjes, klein, smal, donker, stonden als versuft in de zon, terwijl aan de oostkant een stukje schaduw als een vlek op de vuile bodem van de wijk lag. Door de deur van veel van deze huisjes kon men een mensenhoofd zien uitsteken, net over de drempel. Diepe ademhaling, rustig en ritmisch, gaf te kennen dat de bezitter of bezitster van dat hoofd – een potige kerel, een vrouw op leeftijd of ook wel een opgroeiende jongen – een middagdutje deed.

Op een vuilnisbelt midden in Colón die een zwarte wond leek op de huid van de wijk, was een scharminkel van een hond in strijd gewikkeld tegen twee eenden die ooit wel eens wit moeten zijn geweest, maar die nu een rare kleur vertoonden, zo ongeveer als die van aloë. Allerlei afval had zich op die plaats opgehoopt doordat de hele wijk Colón daar alles wat men in huis kwijt wilde, kwam storten: koffiedik, oude blikken, bananenschillen, bedorven water, het weinige dat er nog over was van een maaltijd (dat wil zeggen wanneer en als er iets overbleef) oude kleren of afgetrapte schoenen die niet meer te maken waren.

[1] De term *Altá mayó* – de titel van het verhaal in het Papiamentu – is hier niet te vertalen door 'hoog altaar', hetgeen de letterlijke vertaling is. De volkstaal wil, oneerbiedig/grappig, een sacrale term bezigen voor het 'discreet' aanduiden van iets zo menselijks alledaags en hygiënisch onafwendbaar als het tijdelijk moeten opslaan van fecaliën in een vrij hoog kerosineblik. (Noot vertaler)

Aan de oostkust van Tòchi's huisje zat een reuzin van een vrouw, sigaar achterstevoren, d.i. met de vuurkant in de mond; vóór zich had zij een grote steelpan waarin zij kokosnoten aan het raspen was. Tòchi zelf lag rustig, languit op zijn rug, buitenshuis, op een strijkplank, met een pas gewassen maar nog niet gestreken broek netjes opgevouwen onder zijn hoofd. Tòchi was een sterke maar rustige kerel; hij was helemaal geen moeilijk mens maar, integendeel, een aangenaam iemand, van nature intelligent en met een bagage aan bezonken en parate kennis die men niet zou verwachten bij iemand die, zoals hij, in de sfeer woonde van de wijk Colón.

Maar die zondagmiddag zou Tòchi's rust niet van lange duur zijn omdat hij een poosje later een kinderstem, haast in zijn oren hoorde zeggen: 'Tòchi, hé, Tòchi, word wakker, sta op. Men heeft jou nodig daarbuiten.'

Langzaam kwam Tòchi in beweging, hief zijn hoofd op, deed zijn ogen half open en keek de jongen aan: slank als een riet, twee lange benen en een kort geknipt hoofd waarin twee grote ogen blonken.

'Zo, ben jij het, Zembla? Mij nodig hebben, zeg je? Wie bedoel je met 'men'?'

'Weet ik veel! Al die mensen die om die meneer dringen; een meneer die de wijk is binnengelopen en die overal rondneust; zij zeggen dat ze je nodig hebben.'

'Waarom dan, jongen?'

'Om met die meneer te spreken ... '

'Welke meneer dan?'

'Iemand ... eh ... die helemaal in het wit gekleed is, Tòchi; met witte schoenen aan, panamahoed, o ja, met handschoenen en wandelstok in de hand.'

'En weet jij, Zembla, wie hij is?'

'Ik zie hem voor het eerst hier in de wijk, Tòchi, maar hij moet wel een voornaam iemand zijn omdat zelfs Nono met open mond staat te kijken en geen woord durft te zeggen. Mani en Djèfi zijn het die met die meneer praten. Maar zij zeiden dat hun Nederlands niet goed genoeg is. Daarom hebben zij mij gevraagd jou te komen halen.'

'O ja, die wijsheid zal wel van Djèfi zijn. Maar om wie gaat het eigenlijk; wie is die meneer dan? Lieve hemel, men kan niet eens op een zondagmiddag met rust gelaten worden in zijn eigen huis.'

Mopperend maar toch geïnteresseerd in het geval, stond Tòchi op, haalde zijn brede heupgordel strak aan en zonder verder iets anders aan te trekken over zijn onderhemd-met-korte-mouwen, sloeg hij de weg in naar het oosten, achter de jongen aan die hij Zembla had genoemd. Nauwelijks was Tòchi de hoek om van Wansitu Res' huisje, of de kakofonie van veel stemmen bereikte zijn oor. Tòchi keek op en zag een man, klein van stuk, met grijzend haar, de ene schouder iets hoger dan de andere, en met een panamahoed en zeemleren handschoenen in de ene hand en in de andere een wandelstok. De man

stond met aandacht te luisteren naar wat een opgeschoten jongeman in onbeholpen Nederlands aan het uitleggen was. Een vrouw, met een gezicht als een cashewnoot, die Tòchi aan zag komen, slaakte een vreugdekreet, een kreet zoals de Joden moeten hebben geslaakt toen zij manna zagen regenen in de woestijn.

'God zij dank, daar komt Tòchi aan!'

Iedereen om de meneer heen, draaide zich om om naar Tòchi te kijken; de meneer zelf ook. Hij begon guitig te lachen en liet daarbij grote, gele en onverzorgde tanden zien. Tòchi, die een scherpe opmerker was, viel het meteen op dat zijn wenkbrauwen als helmgras over zijn ogen vielen. Hij was gladgeschoren, zonder snor. Met een lachend gezicht (als van een uilenspiegel, zoals Tòchi naderhand commentarieerde), kwam hij Tòchi tegemoet en zei: 'Zo, Dus jíj bent Tòttjie!

'Ja meneer,' antwoordde Tòchi beleefd terwijl zijn ogen heen en weer gingen op zoek naar een referentiepunt. Tòchi wilde er zeker van zijn dat die man, inderdaad, degene was voor wie hij, Tòchi, hem hield.

'Je schijnt hier een hele Piet te zijn, Tòttjie,' merkte de man in het wit lachend op.

Tòchi die zelf ook een grapjas was en nooit verlegen zat om een woord, hoe voornaam degene met wie hij sprak ook mocht zijn, antwoordde ad rem met een glimlach van oor tot oor:

'Een Piet ben ik helemaal niet. Maar ... U, nou ja, ha, ha ha!'

Beiden lachten hartelijk, zó zelfs dat de man in het wit zich verslikte en hevig begon te hoesten. Zonder te hebben begrepen waar Tòchi op doelde, begonnen de mensen om hen heen gemaakt mee te lachen, gedwee als schapen die elkaar domweg volgen.

'Tottjie, kerel,' zei de meneer in het wit toen zijn hoest enigszins bedaard was, 'ik ben eens een kijkje komen nemen bij jullie. Dat doe ik overal, zie je. Waarom Colón ook niet, heb ik zo bij mijzelf gedacht.'

'Gelijk hebt u, Excellentie. Een hele eer voor Colón.'

'Ach, jullie moeten het weer niet zó opvatten ... Ik heb belangstelling en wil weten wat er zo al te koop is ... '

'Te koop is er niet veel,' reageerde Tòchi meesmuilend, 'maar wel is er veel armoede, vuiligheid en rotzooi.'

'Dan moet jij mij maar eens rondleiden en alles eens goed laten zien.'

De omstanders begonnen toen allemaal tegelijk en door elkaar opmerkingen te maken doordat, hoewel zij niet precies hadden begrepen waar die twee het eigenlijk over hadden, hun instinct van simpele zielen hun allang had ingegeven dat dit de kans voor hen was om hun hart te luchten en met hun klachten te komen om te zien wat er uit dit troebel water te halen viel.

'Tòchi, laat je niet kisten! Leg deze meneer precies uit hoe de situatie is in dit kleregat ... '

'Tòchi, vertel hem maar dat dit een varkenshok is.'

'Vraag hem waarom zij, goddomme, geen vuilniswagen sturen om de troep die midden in de wijk ligt, op te halen!'

'Ik heb het al vaak eerder gezegd: pas wanneer de Duitsers een paar bommen op deze klojowijk laten vallen, zal het beter worden ... '

' ... of wij gaan allemaal naar onze mallemoer!'

Tòchi, zich bewust van zijn 'missie' om zodanig te praten dat hij ook begrepen werd, suste zijn buren en deed zoals Zijne Excellentie wenste, door hem de toestand te laten zien die er in de wijk heerste: veel te kleine huizen, de erbarmelijke levensomstandigheden in Colón, gebrek aan water, aan gemak, aan algemene en persoonlijke hygiëne, aan zindelijkheid. Natuurlijk heeft Tòchi Zijne Excellentie de monumentale vuilnisbelt laten zien, midden in de wijk, een broedplaats van ziektekiemen die al dat rottend vuil betekende voor deze mensen en voor de kinderen die slecht te eten hadden, slecht gekleed gingen, slecht woonden en zich zo, vroeg al, allerlei ziekten op de hals haalden.

De kleine man in het wit volgde alles met bijzondere aandacht en een paar keer had hij een klein zakboekje, in rood leer gebonden, uit zijn zak gehaald en daarin aantekeningen gemaakt met een gouden potlood, terwijl hij de hele tijd met het hoofd schudde en binnensmonds, zei: 'Het is toch een beestenboel, een schande!'

'Misschien kunt u er iets aan doen, Excellentie,' zei Tòchi op een gegeven ogenblik zachtjes tegen de man alsof hij hem mild wilde stemmen: de man van wie men zei dat hij gekomen was om de zaak op zijn kop te zetten op Curaçao.

Ondertussen gingen de discussies links en rechts door onder de mensen rondom het tweetal dat onderling geen groter contrast kon vormen: een heer die alle macht in handen had en wel in oorlogstijd; goed gekleed, in het wit, met handschoenen, panamahoed en wandelstok met gouden knop; de andere: een volksjongen, de eenvoud zelve, in onderhemdsmouwen, met een brede heupgordel zoals bootwerkers die gewoonlijk aan hebben, stevig aangehaald, blootsvoets, maar zelfverzekerd, rustig, terwijl hij het gesprek voerde op nagenoeg hetzelfde niveau als Zijne Excellentie.

'Wachi, weet je wel wie deze man is?'

'Ik ben er zeker van dat hij de Gouverneur is ... de nieuwe die hier pas is aangekomen.'

'Wat Gouverneur, man; het is de Procureur-generaal!'

'Daas nou niet, mensen; het is een rechercheur die gestuurd is om na te gaan wat er allemaal voor keet hier iedere zaterdagavond geschopt wordt in dit rotgat.'

Tòchi was intussen in een diep gesprek gewikkeld met Zijne Excellentie waarbij hij breed uitmat wat de mensen al jarenlang allemaal aan klachten op

hun lever hadden, en, in zekere zin, ook op hun eigen geweten ... Met de fijngevoeligheid van een diplomaat was Tòchi bezig hier een suggestie te doen, dáár een punt af te zwakken, zich een keer laten gaan, dan weer, een poosje later, zijn voortvarendheid te breidelen. Kennelijk was de man in het wit erg in zijn schik met Tòchi zonder dit openlijk te zeggen.

Zij waren inmiddels helemaal achter in de wijk beland en de gouverneur had al alles gezien en gehoord wat er zo gezien en gehoord moest worden. Bij de scheidingsmuur met het krankzinnigengesticht, bleven zij voor Tòchi's huisje staan nadat Zijne Excellentie een kijkje binnen had genomen om te zien hoe Tòchi zelf nu woonde. Hij had wat gegrasduind in Tòchi's boeken, had Tòchi's gitaar die aan de muur hing, aangeraakt en was onder de indruk van Tòchi's belangstelling voor geestelijke zaken, voor hogere dingen in het leven.

Eenmaal buiten, liep hij wat doelloos rond en kwam zo drentelend terecht achter Tòchi's huisje en zei toen eensklaps: 'Maar nou wil ik toch eens weten wat dít ... '

Tòchi vloog, opgewonden, naar voren (zijn hele rust uitstralende houding was verdwenen); de mensen om hen heen schreeuwden, als het ware uit één mond: 'Mijn God! Ook dàt nog ... '

'Goeie genade, nu gaat alles mis ... '

'Dit heb ik wel verwacht ... Deze man lijkt wel zout; hij zit in alles.'

Zoals gezegd, was Tòchi opgewonden naar voren komen vliegen in een, overigens vruchteloze poging om de gouverneur te beletten te doen wat hij wilde doen, hem af te leiden en richting uitgang van de wijk te loodsen. Hij had tòch al alles gezien wat hij moest zien. Maar zij konden hem niet meer tegenhouden! Onze kleine man was vastberaden en zijn wandelstok met gouden knop niet minder ... Zijne Excellentie was blijven staan voor een groot kerosineblik dat helemaal verroest was, met roestschubben die glinsterden; dit kerosineblik nu was afgedekt met een houten plankje waarop een zwaar stuk ijzer lag, een oude startbeugel.

Staande voor Zijne Excellentie met opengesperde ogen en wanhopig uitgestrekte armen als om hem tegen te houden, blafte Tòchi het uit: 'Excellentie, no mishi! Ta mi altá mayó esei ta!' Maar meteen beseffend met wie hij sprak, vertaalde Tòchi inderhaast: 'Excellentie, niet aankomen! Dat is mijn hoogaltaar!'

Het onheil was al geschied, omdat de wandelstok met gouden knop van de landvoogd al een paar keer niet bepaald zacht tegen de wand van het kerosineblik was beland, welks inhoud als het ware daarop had gewacht om te protesteren. Zijner Excellenties wandelstok maakte een korte zijdelingse snoekduik en een kwalijk riekende substantie bleef aan de punt kleven. Na zo veel jaren zware arbeid, brak het arme kerosineblik zelf het angstzweet uit: koud, donker, brijachtig, onaangenaam.

Hoe lang dit kerosineblik zich in zijn eentje had staan opwinden, zonder dat iemand ernaar omgekeken had weet ik niet, maar nu begon het te blazen, zwol op als een kikker, sidderde, schuimde terwijl zijn inhoud brijig naar boven borrelde en uit de wonde in zijn zijde sijpelde een dodelijke stroop die de neus van Zijne Excellentie vergast(t)e op een stank die haar op een draf de wijk Colón deed uitvluchten, richting haven ...

Luis H. Daal, 'Alta mayó', *Watapana*, 1-3(1969):5-10; vertaling: Luis H. Daal.

Tot ziens zee

Luis H. Daal

Dag zee, mijn goede vriend;
er zal een hele tijd verstrijken
aleer wij elkaar weerzien.
Maar, weet dat ginder
in de bergen van Iberia
ik aan jou zal denken;
dat ik zal blijven denken
aan je blauwe huid,
je zilte bloed
en het lied van je lauw water
met zijn ritme
trouw genesteld in mijn oor.

Zee, goede vriend,
je weet dat ik er niet van hou
van vrienden afscheid te nemen.
Vandaar dat ik je nu
van harte zeggen moet:
Tot ziens, zee, tot ziens ...

Luis H. Daal, 'Te aworó, laman', in: Luis H. Daal, *Kosecha di maloa*. Willemstad, Curaçao: Van Dorp, 1963, p. 18; vertaling: Luis H. Daal.

Tranen

Luis H. Daal

Op de dorre vlakte van mijn gezicht
heeft – lang geleden – een warme beek
van tranen, bitter en doorzichtig,
haar weg naar zee gezocht
met achterlating van haar spoor
dat te verbleken bleef
onder de onmetelijkheid
van de onbereikbare hemel
van jouw afwezigheid.

Maar God zij dank voor deze tranen
die reddend vloeiden om datgene
waar ik afstand van deed
en die, naar ik weet, meer waard is
dan donkere tranen van berouw.

Luis H. Daal, 'Awa di wowo', in: Luis H. Daal, *Sinfonia di speransa*. Willemstad, Curaçao: Editorjal Lusafè, 1975, p. 53; vertaling Luis H. Daal.

Als onze ziel maar luistert

Luis H. Daal

Als onze ziel maar luistert ...
wat al niet zou zij begrijpen;
zoveel droefgeestige gedachten,
zonder hoop en zonder licht,
zouden dan niet worden
bron van blijdschap, licht, geloof
die vertroosting brengen, leven schenken.

In ons van groen verstoken landschap
zullen wij Gods hand en macht ervaren
als de zon na een regenbui
anglo-bloemen schildert
op de huid van ons toegetakeld land.

Hoe, als een ware kunstenaar,
met zijn staart een hagedis
een serenade spelen wil
op de *wiri* van een blad
dat daar droog ligt onder een boom;
of, in de nacht, het getjirp
van wel duizend krekels
die Gods stem wel lijkt in 't donker,
zodat wij kunnen beseffen dat, zelfs daar,
er schoonheid is
als wij maar luisteren willen.

In het jeugdig spelend zingen
van onze uitgelaten oostenwind
die met zichzelf tikkertje speelt
in een kaktusbos
of tussen maïshalmen
bij de avondschemering
of als in de ochtend een vlucht vogels
kwinkeleert bij de waterplas
waar zij vroeg neerstrijken
om te drinken, baden, roddelen
eer de zon tevoorschijn komt.

En als daarginder, boven, wolken
schitterend wit, en zonder haast,
een blauwe en heldere hemel doorkruisen
is het alsof Gods eigen hand
zijn grootheid neerschrijft
in ons eigen hart,
als onze ziel maar luistert ...

Luis H. Daal, 'Si nos alma skucha', in Luis H. Daal, *Kosecha di maloa.* Willemstad, Curaçao: Van Dorp, 1963, pp. 28-9; vertaling: Luis H. Daal.

Put zonder water

Luis H. Daal

Eenzame put,
gevangen op een dorre vlakte,
lees je,
zonder ophouden
verhalen die wolken
in hun grilligheid
je voorliegen
op het blauwe hemelblad
dag in, dag uit.

Zwart oog
op een verstilde vlakte,
dat toeziet,
zonder moe te worden,
hoe de eeuwigheid
over je heen drijft
zoals de zee bespoelt
een zwarte steen
op het witte strand.

Dor oog
met witte wimper
midden in een onmetelijkheid
van een vlakte
die naar water dorst,
al je tranen
heb je reeds geschreid
terwijl dagen, jaren
en eeuwen
over je heen gaan
zonder sporen achter te laten ...

Donker oog
dat, in het holst van de nacht,
verwordt tot keel
die roept
met nutteloze stem,
die je smart uitschreeuwt;
die je naamloze droefheid bezingt.

Stil oog
op de stilte van de vlakte,
wanneer toch
hou je op met huilen
zonder tranen,
verlaten
in je eenzame woestijn
zoals een gezicht
met slechts één oog?

Diep oog
dat iedere dag
licht opslokt
zonder zelf ooit licht te geven,
je eigen starre blik
– onzichtbaar blanke speer –
heeft een andere put,
eindeloos diep gedolven
in het ijle binnenste
van de wolken
die voorbij gedreven zijn.

Verstild oog,
je albino-wimper
die niet eens knipperen kan,
is de bouwval van een putrand
die niet meer beschermen kan
noch jouw zwijgende afgrond
noch je diepe, droge wond
daar beneden
in de schoot der aarde.

Wat een kreet
kun je toch slaken
zwijgend, zonder woorden,
mij niettegenstaande
heel je stille smart onthullend!
Je hebt reeds zó gehuild
dat je tranen opgedroogd
zijn in je donkere bron.

Je schreeuwt het uit
terwijl jij zelf
in 't gevang van je vlakte
slechts maar koekeloeren kan,
zien en toezien;
al maar kijken
zonder te weten
wat je ziet
of wat je zien wilt
zonder het ooit te zien!

Mystiek oog,
fluisterend zou ik
je willen vragen
zodat alléén jij het kunt verstaan:
welk van de twee, welk oog ben je?
Dat aan de zijde van het hart,
bekend als Oog van het Licht
of dat, genaamd van de uitgang,
Oog van de Aarde?

Ach hoe droevig en geheimzinnig
blijkt elk eenzaam oog te zijn.
En wat een vreselijke kreet
van pijn en ontgoocheling
is elke opgedroogde put!

Luis H. Daal, 'Pos sin awa', in: Luis H. Daal, *Ku awa na wowo*. Willemstad, Curaçao: Editorjal Lusafè, 1971, pp. 15-8; vertaling: Luis H. Daal.

Openbaring

Luis H. Daal

En toen het ogenblik was aangebroken,
hebt Gij mij met Uw levend Brood gespijzigd
en mij omstraald met onvergank'lijk Licht.

Te midden van het dreunen van orkanen
waarin 't geruis van alle wat'ren speelt,
heb ik een stem gehoord, als een gefluister,
die in de middenkamer van mijn oor
een naam genoemd heeft, vaag, en wel de naam
verweven met mijn verleden en mijn toekomst
en die slechts ik van U vermocht te horen
omdat hij de prijs is voor noeste arbeid
en felle strijd, mijn hele leven lang.

Nu draag ik in de kom van mijn handen
een bouwsteen, gaaf, verfijnd en volmaakt,
waarin mijn inspanningen zijn gegrift
de nieuwe naam van een mens
die strijd geleverd heeft en zegevierde
en die nu één is met het Ware Licht!

Luis H. Daal, 'Apokalípsis', in: Luis H. Daal, *Sinfonia di speransa*. Willemstad, Curaçao: Editorjal Lusafè, 1975, p. 116; vertaling Luis H. Daal.

Bevalling

Luis H. Daal

Elke vrouw die ooit gebaard heeft,
kent niet alleen het bitter-ranzige
van de pijn die iedere bevalling
herbergt in haar binnenste
maar, eveneens,
het triomferende halleluja
dat haar keel,
hees van het schreeuwen,
lofzingend aanheft
wanneer jong leven is ontsprongen
aan haar eigen levend vlees.

Iedere bevalling
– ook dat van een gedicht –
betekent pijn en vaak ook misgeboorte
door het mislukken
van een grote illusie
die verwacht werd en gekoesterd
in diepe stilte en duisternis,
voorportaal van iedere baring.

Nu je, eindelijk,
vandaag het licht ziet,
Gedicht dat ik zó gekoesterd heb
en zo lang op heb gewacht,
is van gister de vermoeidheid
geheel en al vergeten
en de levende vracht diep in mij
en mijn intieme vrees, mijn donkere angst,
mijn vertwijfeld schrijven, schrappen
en weer schrijven zonder enig succes,
nu kan mij haast niet meer heugen
mijn op handen zijnde pijn
voor de schande van een afgang
die alléén ik weet hoe vaak wel
zwijgend ik heb moeten ervaren,
sprakeloos,
tot ik, eindelijk, vandaag
van extase en blijdschap dronken
het stormachtige ritme hoorde
– instrumentloze muziek –
van levende woorden zonder meer
die ongerept en teer en jubelend
als de zang van een troepiaal
in een tamarindeboom
bij het krieken van de dag,
uit mijn mond naar buiten gutste
van een simpel vers, een schepping
die in mijn eigen taal verwoordt
al wat zich in mijn ziel voltrok,
die geleden heeft en ook genoten
in haar stille dichterssmart
met haar altijddurende illusie
van te streven naar vervolmaking en cadans,
smoorverliefd op schoonheid
die nooit sterven zal.

Luis H. Daal, 'Parimentu', in: Luis H. Daal, *Sinfonia di speransa*. Willemstad, Curaçao: Editorjal Lusafè, 1975, pp. 43-4; vertaling Luis H. Daal.

Herfsttijd van het leven

Luis H. Daal

De bladeren achter het huis
hebben een kleurenbad genomen ...
Van een fris groen van gisteren
in de voorbije zomer
is, nu de ochtend van de herfst aanbreekt,
hun huid, tot gisteren nog van hoop,
gedrenkt in een orkaan van kleuren:
geel van de *oba*, rood van de *tampañá*
gespikkeld met pompoengeel,
gevlamd met vermiljoen en paars-blaauw.

Terwijl de bladeren
van het jaar langzaam verdwijnen
met een onafwendbaar trouw ritme,
kondigt zich de herfst van mijn leven aan
met een symfonie van wasdom,
evenwichtig en in rust,
volkomen in de hand.
Mijn kerkhofbloemen,
als zilveren schubben op een meer
onder het schijnsel van dwaallicht,
bekronen nu mijn trage gang
en dragen het granaat van mijn gedachten
die gewassen zijn, gerijpt
en vleugels kregen
vóórdat het duister wordt!

Luis H. Daal, 'Otoño di bida', *Independiente*, augustus 1994, p. 46; vertaling Luis H. Daal.

Kosecha di maloa; Bundel innerlijke muziek

Pierre A. Lauffer

De 52 gedichten van de nieuwe bundel *Kosecha di maloa* [Maïsoogst] van Luis Daal kunnen wij zonder meer een aanwinst noemen voor de bellettrie in het Papiamentu. Er zijn natuurlijk enkele gedichten die niet zo goed getroffen zijn. Luis Daal schrijft trouwens zelf, [dat] voor degenen, die wat hij de laatste jaren als dichter in het Papiamentu heeft geschreven, kennen, *Kosecha di maloa* nogal zwak zal uitvallen. Zijn eerlijkheid kunnen wij onderstrepen. De gedichten in zijn nog niet verschenen bundel *Ku awa na wowo* [met tranen in de ogen] staan op een hoger niveau. Desondanks is *Kosecha di maloa* op zich onthullend. Want de gedachten van de dichter tonen ons hem zo naakt en zo open, dat wij onherroepelijk worden meegesleurd naar de diepten van zijn ziel.

Zijn poëzie is geenszins luchthartig, hoewel hij hier en daar luchtige onderwerpen aansnijdt. In veel van zijn verzen is hij zelfs zeer zwaar. Daarmee dwingt hij de lezer tot nadenken, verplicht hij de lezer op een meeslepende manier te genieten van het geestelijke. Een eigenaardige attractie in zijn werk vormt wel het feit, dat hij, zelfs in de zwaarste gedeelten en ook in zijn meest lyrische ontboezemingen, de nuchtere denker wil blijven. Hierbij tracht hij de teugels van zijn gevoel zo stevig aan te halen, dat men zich afvraagt of Daal soms bevreesd is om zich geheel te laten meevoeren door zijn sublieme gedachtenstroom. Daarentegen is zijn beeldspraak zo precies, dat wij overal in deze bundel scherpe fotografische opnamen tegenkomen. Ziehier enkele voorbeelden:

'Mi doló ta un blekat ku asta a stop di hasimi dwe'
[Mijn pijn is blikaars die mij zelfs geen pijn meer doet]
'Un tempestat di kabèj stabachi'
[Een storm van gitzwart haar]
'Luna ku su kara di mosa dams'
[De maan met haar gezicht van een maagdelijke meidlief]
'Barete di [e] pensamentu [ei]'
[Steenbeitel van die gedachte]

Bij het lezen van deze moderne 'blanke verzen' krijgt men dikwijls de indruk, dat men hetzelfde evengoed in prozavorm kan lezen. Dit zal wel komen doordat velen gewend zijn in elk gedicht rijm en ritme te vinden. De poëzie van Luis Daal moet men echter bekijken en opnemen als brokken uit een voortdurende meditatie. Scherp komt dit tot uiting in 'Un flor'

Un flor	[Een bloem
no por ta	kan niet
solamente	enkel zijn
un flor,	een bloem,
un kriatura	een zwak kind
debil den kunuku,	op 't veld,
ko'i hunga	speelbal
di bjentu ...	van de wind ...]

Kosecha di maloa is onderverdeeld in vier gedeelten: Reis (Wortel), Tronkon (Stam), Blachi (Blad) en Flor (Bloem). 'In het eerste deel, Wortel,' zegt Luis Daal, 'heb ik mijn verzen bijeengebracht, die een geestelijke en lyrische ondergrond hebben; zij vormen de wortels van mijn gedachten- en gevoelswereld. Het tweede gedeelte, Stam, is de romp van de bundel. Het derde deel, Blad, is wat ontsproten is aan mijn denken en mijn voelen. Het laatste gedeelte is het bewijs dat ik leef.'

Kosecha di maloa bewijst nogmaals, dat degene die zijn moedertaal, Papiamentu, durft te gebruiken, schoonheid zal vinden in eigen uitdrukkingen, in de muzikaliteit van het Papiamentu, in de innerlijke muziek, het Papiamentu eigen. Het is geen volmaakte verzenbundel. Er zijn zwakke plekken, maar die doen de geslaagde gedichten juist beter uitkomen. 'Altá' (Altaar), 'Ajó pa semper' (Voorgoed vaarwel), 'Fwente di bida' (Levensbron), 'Laman kombles' (Mijn rivaal de zee), 'Den skuridat di un botorèj' (In de duisternis van een rommelhok), 'Lantèrnu Bjew' (Lantaarn van weleer) en 'Flor di boka' (Uit mijn mond een bloem) zullen zeer zeker Curaçaose *evergreens* worden.

Dit zij gezegd: Luis Daal is spontaan en oprecht. Hierdoor is de waarde van zijn verzen reeds bepaald. Van Dorp N.V., die het boek heeft uitgegeven, heeft voortreffelijk werk geleverd: eenvoudig en elegant van voorkomen: gaaf gedrukt; lettertype Bambo op houtvrij romandruk, die tot lezen nodigt en die de moderne vormen van de gedichten goed doet uitkomen. Eenieder, die echt wil genieten van literatuur van de bovenste plank kunnen wij *Kosecha di Maloa* aanbevelen. Men zal versteld staan van de mogelijkheden van het Papiamentu.

Pierre A. Lauffer, 'Kosecha di maloa; bundel innerlijke muziek', *Amigoe di Curaçao*, 28 januari 1964.

Mr. Folklore

Oscar E. 'Papachi' van Kampen

Als onze 'man of the week' hebben we deze keer een zeer bekende figuur binnen onze gemeenschap bij de kop genomen. We zeggen 'zeer bekend', aangezien deze heer, hoewel nog betrekkelijk jong, op velerlei gebied zijn sporen heeft verdiend, zoals bijvoorbeeld op zakelijk, politiek, militair en cultureel terrein.

Als zakenman heeft onze vriend bewezen een 'super-salesman' te zijn, want wanneer hij eenmaal begint je de voordelen op te sommen van een bepaald product, houdt hij niet op met praten voordat je besloten hebt dat product te kopen, niet omdat je het zo hard nodig hebt, maar omdat je door de lovende woorden van onze vriend er op dat moment van overtuigd bent een wondermiddel te kopen.

Als politicus was onze 'Mann der Woche' een steunpilaar van de gele partij[1] in verkiezingstijd, niet alleen als dynamisch medewerker, maar ook als 'ghost writer' en als redenaar. Wij herinneren ons nog hoe hij op zekere openbare vergadering van die partij een toespraak afsloot met een door hemzelf geschreven gedicht op Curaçao, dat hij zodanig voordroeg dat velen er bijna van moesten huilen!

Als politieagent heeft deze figuur heel wat avonturen meegemaakt, maar wellicht is het merendeel daarvan minder geschikt om op deze plaats te vertellen. We willen alleen vermelden dat ergens op Plantersrust, naar het schijnt, een oude pilaar staat en dat, volgens de geruchten, zijn ogen zich nog steeds met tranen vullen wanneer hij daarlangs komt. Naar verluidt was het op een dag, vroeg in de ochtend, hard begonnen te regenen en had hij achter die pilaar moeten schuilen (in zijn eentje?).

Hoewel onze 'homme de la semaine', een ietwat Franse naam heeft, is hij wat men noemt een 100% Curaçaoënaar, of, zoals hij zelf zou zeggen, een Curaçaoënaar 'tot in mijn nieren'.

Waar onze 'hombre de la semana' zich het meest heeft onderscheiden, is op cultureel gebied. Hij is wat men noemt een geboren dichter en hij is een van de weinige Curaçaoënaars die een dichtbundel hebben gepubliceerd. Maar niet alleen poëzie, ook korte verhalen, romans en zelfs toneelstukken heeft hij geschreven en, wat zeer te waarderen is: al deze werken ademen vaderlandsliefde en een zuiver gevoel voor alles wat onvervalst Curaçaos is. Behalve dichter is hij ook een bekend musicus; zijn compositie 'Mijn poesje' staat nog steeds op de hitparade. Verder weten we dat hij ook een begaafd schilder is, want bij

1 Verwijzing naar de lokale Katholieke Volkspartij.

hem thuis heeft hij twee mooie, door hemzelf gemaakte schilderijen hangen.

We willen deze microbiografie besluiten met de vaststelling dat onze 'man of the week' niet alleen een liefhebber is van alle culturele zaken, maar ook van culinaire. In de kunst van het wegwerken van een lekker creools gerecht is hij niet slechts een meester, maar zelfs een genie!

Wie zal volgende week aan de beurt zijn?

Oscar E. 'Papachi' van Kampen, Mr. Folklore', *Lorito Real*, 10 oktober 1952, p. 9; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Patria

Luc. Tournier

In deze goede moordkuil vergaan wij blanken. Wij gaan onder, onder de dommekracht van geboorten uit en de onontroerde verzoeningsgezindheid van een volk, dat veel heeft verdragen, hetgeen wij tot onze ondergang inzien. Niet onder bloemen, maar wel zo geurig en kleurig bedekt, door mollige, zulke menselike, jonge wezens, die als zwarte vlinderengelen, lachend en ons verrukkend op ons neerdalen, zonder wil en weinig nadenkend, en onze laatste scherpe ademtocht bedekken. Door het beeld geschroeid en tot de dood bekoord kunnen wij niet uit de kuil.

Maar laten wij stervende niet een gif achter? Zo krachtig kan de zaadaar van een ras niet zijn en zo blank zijn onschuldbesef niet, dat het het keizerlike van alle tijden, omdat het onschuldig immers zichzelve niet kan vernietigen, zal maken, of er dreigt één gevaar: Dat van het niet, ontmanning door de scherpvleugelige godin van de onnut.

*

Voor mij ligt een bundel van Pierre Lauffer geschreven in de spreektaal van bijna honderdduizend mensen. Van J. Sickman Corsen werden na zijn dood o.a. twee populair geworden, in dezelfde taal geschreven gedichten gepubliceerd, maar overigens is *Patria* [vaderland], zo heet de bundel, de eerste in Papiamento. Hier begint het bedrijf van de onnut.

Deze dichter heeft talent. Hij is zelfs knap. Dit laatste is natuurlik jammer. Het geeft aan de verzen in het eerste deel van zijn werk (dat vierdelig is) het fanfareachtige van gelegenheidswerk. Als algemene fout kleven verzen van deze soort onder de vijftig hier in totaal gepresenteerd, aan dat ze geschreven zijn om iets aan omstanders mede te delen.

Lauffers constructieneiging is te sterk. Bijna elk gedicht kreeg de zending lang te moeten zijn. Het duidelijkst is dit herkenbaar aan het openingsvers van het derde deel 'Mama'. Het eerste couplet had een zwakke inleiding kunnen zijn van een geheel anders lopend vers. Het tweede en derde couplet kunnen gaarne gemist worden. Maar het laatste is het gehele en aardige vers en de rest gaat eraan vooral om de zaak te bederven.

'Cuadro bibu' aan het eind van het eerste deel mág ik om zijn speelsheid. Ook 'Rima' uit het tweede deel, vooral de eerste twee coupletten, en 'Mi Susanita' in zijn geheel.

Het laatste deel van de bundel is het merkwaardigst van geest. Wie zou hebben voorspeld dat in een eerste bundel in het Papiament geschreven ver-

zen er één aan Febea zou zijn gewijd? Het verlangen ging uit naar de dichter van het eenvoudigst Curaçaose volk, die als het ware zou voorzingen wat daar aan volkspersoonliks (*excusé un peu*) in leeft. Maar ik zal de laatste zijn het Pierre Lauffer te verwijten, dat hij is zoals hij is!

Luc. Tournier (pseudoniem van Chris J.H. Engels), 'Patria', *De Stoep*, 2-4(1944): 46.

Curaçao

Pierre A. Lauffer

Daar waar de rotsen zijn,
Zo ver het oog maar reikt,
    Die stug, onwrikbaar,
    Omzien om
    Met minachting
    Te kijken naar
De aanrollende golven die kapotslaan
    Aan hun voeten
In een eeuwigdurend loflied,

Daar waar de zuilcactussen zijn
Die onze zeewind hymnen
    Zingen doet,
    Die zich verheffen
    En de loop der eeuwen
    Staan te dulden
En de zon die steeds hun armen
    Schroeit
Op de plaatsen die ik liefheb,

Daar waar alle bomen
Kermen en hun kruinen buigen
    Voor de zilte wind
    En waar hun takken
    Schreeuwen
    Om een regenbui,
En waar de troepiaal
    De mens tot werken wekt
Met zijn welluidend kwelen,

Daar waar op het land
De zon toeziet en lacht
    Om hoe, met ezels,
    Wij ons afbeulen
    Om toch met alle macht
    Te mogen werken
Om aan de verdorde grond
    In blind geloof
Ons eten te ontworstelen,

Daar waar mijn vader
Mij bescheidenheid bijbracht,
    Slechts met een hoofdknik
    Die mij erop wees
    Een eerbaar leven
    Na te streven,
Brood en werk en rust
    En méér niet
Op een eiland onder de blauwe hemel,

Daar waar de geschiedenis
In de voorbije eeuwen harmonie
    Geschapen heeft,
    Stralende vrede
    In de mensen,
    Waar een stukje
Hemel neergedaald is
    In ons leven,
DAAR IS MIJN LAND, MIJN CURAÇAO!

Pierre A. Lauffer, 'Kòrsou', in: Pierre A. Lauffer, *Patria*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1944, pp. 7-8; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

De zee aan de noordkant

Pierre A. Lauffer

Even, met het puntje van zijn tong, lekt de zee langs de rotsrand, trekt zich terug, aarzelt een tijdje en komt dan kruipend naderbij, om hem met schijnheilig gezicht opnieuw te verleiden.

De rots, gehurkt in de noordkust, blijft onbewogen.

Dan opeens springt een springlevende golf op uit de ingewanden van de zee en scheert over de rug van de rots.

De rots dommelt, zegt geen boe of ba.

Een onbehouwen golf springt hoog op, grommend, ronkend, struikelend over zichzelf en geeft de rots een kopstoot. Een andere komt aangestormd, geeft hem een dreun in zijn flanken. Eén, verteerd van woede, radbraakt hem met razernij, slaat erop los en spat uiteen in een wolk van water, vloeit uit in schuim, stroomt weg, gutst neer en werpt zich terug in de zee. Een andere streelt de rots heel even met fluwelen lippen, daarna wordt hij des duivels, geselt hem, beukt hem, priemt hem met zijn punten.

Eén golf, stampend, ramt zijn top. Een andere bekijkt het even, een eindje buitengaats, kromt dan zijn rug, neemt een aanloop en valt aan, worstelt met hem en wast zijn top totdat die glanst, briesend en jankend als een boze geest.

Zonder adempauze slepen zij zich terug, vallen weer aan, overladen de rots met ranselingen, mishandelen hem en maken een kabaal als beesten. Maar de rots verduurt het allemaal, laat hen begaan in hun hels misbaar ...

Jaar in.

Jaar uit.

Pierre A. Lauffer, 'Laman di Nort', in: Pierre A. Lauffer, *Wiri-wiri*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1961, p. 12; vertaling: Lucille Berry-Haseth, Sidney Joubert en August Willemsen.

Ik wil je

Pierre A. Lauffer

Ik wil je
nemen in de avond
vol van sterren en van helder maanlicht,
met vuurvliegjes rondom ons,
met de wildernis vol krekels en hun lied.

Ik wil je
nemen, als de kille wind
elk vleselijk genot tenietdoet,
met mijn mond die droog is van mijn smeekbeden aan jou,
en met de geur van nachtdauw op je borsten.

Ik wil je
in mijn armen nemen,
en terwijl je adem mij in het gezicht slaat
zal ik een dwaallicht in de verte zien
en zal ik voet zetten over de drempel van mijn paradijs.

Pierre A. Lauffer, 'Mi ke tumabo', in: Pierre A. Lauffer, *Kumbu*. Willemstad, Curaçao: Cultureel Centrum Curaçao, 1955, p. 27; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Studie in grijs

Pierre A. Lauffer

In de tijd dat de droogte onbeweeglijk in de lucht hangt, de hitte de aarde stooft en de stenen doet sudderen, loop ik graag te dwalen door de wildernis, om te horen hoe de straffe wind de bomen geselt met de zweep van zijn droge adem, om te zien hoe een sluwe wervelwind de aarde openkrabt en om te luisteren hoe hij het verpieterde pluimgras pest met roddel uit de regentijd.

De vlammen van de zon verven de wildernis asgrauw, doden alle onkruid en laten slechts een bed van *chimichimi*'s met hun verdorde peuldoppen klepperen als castagnetten, waarop een paar uitgeteerde schijfcactussen stijfjes en met moeite staan te heupwiegen, terwijl de zuilcactussen, onder de karwats van de wind, staan te schuddebollen als uitgeputte zatlappen.

Heel in de verte blaat een schaap en om mij heen schieten kleine en grote hagedissen tevoorschijn van onder de skeletten van dode takken; met hun staart markeren ze het ingewikkelde patroon van hun jachtige bestaan.

Twee, drie wolkenflarden, verwaaid in de indigoblauwe hemel, doen hun best zich uit te wringen, zonder ook maar een druppel te kunnen laten vallen, al was het maar om het laagje stof af te spoelen van de gehavende stammen van de *indju-* en *wabi*bomen.

Een *dushikabei*boom had staan trillen van dorst, de armen ten hemel geheven, totdat hij zich kromde in zijn doodsstrijd en stierf met zijn klauwen verlamd in de lucht, in een laatste kreet om regen.

Een paar koppige geiten, met meer vertrouwen dan menselijke wezens, lopen eten te zoeken, en hun gelooide ruggen breken in het voorbijgaan de dunne, dorre takken.

En boven heel dit grijze tafereel zit een spotlijster, op de top van een zuilcactus, ons uit te lachen: 'Veel geluk, luk, luk; veel geluk, luk, luk ... '

Pierre A. Lauffer, 'Kwadro na sjinisji', in: Pierre A. Lauffer, *Njapa*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1961, p. 17; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Ik ben moe

Pierre A. Lauffer

Wanneer jullie tenslotte aarde hebt gegooid
Op mijn karkas, mijn kuil bedekt hebt,
Blijf dan niet staan wachten op
Een toespraak of op andere apekool
Van deze of gene praatjesmaker
Die zo nodig interessant moet wezen.
Ga! Ga weg, laat mij alleen.
Want ik ben moe.
Laat mij met rust.

Ik wil niet dat jullie een tamarinde
Planten aan mijn hoofdeind
Om mij te beschaduwen. Voor jullie zelf
Zullen de vogels in zijn takken zingen.
Leg ook geen bloemen op mijn graf.
Hun zoete geur zal ik toch niet meer kunnen smaken.
Ga! Ga weg, laat mij alleen.
Want ik ben moe.
Laat mij met rust.

De wereld heeft met mij genoeg
En tot verveelens toe gespeeld.
Daarom wil ik niet dat jullie huichelachtig
Valse tranen staan te wenen aan mijn graf.
Nu is de zeeman teruggekeerd van zee
Om morgen niet meer in te schepen.
Ga! Ga weg, laat mij alleen.
Want ik ben moe.
Laat mij met rust.

Pierre A. Lauffer, 'Mi ta kansá', in: Pierre A. Lauffer, *Patria*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1944, p. 49; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Klaagzang van de slaaf

Pierre A. Lauffer

Satan met je hart van steen,
Zie de wonden op mijn rug.
Heel mijn lijf is enkel bloed.

Je hebt me gegeseld met de zweep,
Je hebt me gesleurd over de grond,
Je hebt me geslagen waar je kon.

Je hebt me gescholden zonder reden,
Je hebt me verwenst om niets,
Je hebt mijn maïspap mij onthouden.

Zie je hond hier voor je kruipen.
Beul, je wens is nu vervuld.
Nog even en ik zal creperen.
Maar mijn ziel zal je bezoeken.

Pierre A. Lauffer, 'Keho di katibu', in: *Simadán*, nr. 2, 1951, p. 28; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Mijn land

Pierre A. Lauffer

Dit stukje aarde
Dat God in een gril
Uit zee heeft op doen rijzen
Is van mij.

Mijn wortels zuigen
Aan haar borst
En leven op het bloed en op het zweet
Die zijn vergoten en die haar geschiedenis hebben getekend.

Ik ben gaargekookt in droefenis
En in vernedering gestoofd
Op het komfoor van haat,
Gestookt door een paar schurken.

Daarom
Als ik nu in opstand kom
En uitschreeuw 'Diefstal!'
Is het omdat dit stukje aarde
Is van mij.

Pierre A. Lauffer, 'Mi tera', *Antillano*, 3-3(1954):5; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Shi Kanina

Pierre A. Lauffer

Shi Kanina, zij van Rosaminta,
zó'n wijf in haar gloriejaren,
Shi Kanina heeft verdriet.

Shi Kanina kent het leven,
heeft gedronken en gedanst
en als je het waagde Shi Kanina uit te dagen,
tilde ze haar rok op, handen op de heupen,
en je kon de wind van voren krijgen.

Deze zelfde Shi Kanina, papillotjes in de haren,
zit nu vroom de rozenkrans te bidden bij het Kruis.

Wanneer je Shi Kanina naar de kerk ziet stevenen,
kijk uit! Dan slaan haar rokken je nog steeds omver,
hoezeer haar vurigheid ook is gedoofd.

Opzij, opzij! Ze moet haar spullen
op háár plaatsje op háár kerkbank leggen,
Wat een egelvis, met al haar stekels
opgezet tegen de hele wereld!

Stegen van *Punda*, weten jullie nog
hoe Shi Kanina doorging tot de ochtend?
Hoe de jongens en de meiden dansten
op het deinen van Kanina's heupen?

Toen Shi Kanina's tong nog scherp was,
sneden haar woorden door je ziel
en brachten ze je zó van streek
dat je de hemel om genade wilde vragen.

En nu klappert haar kakebeen
van onder haar karbonkelneus
drie rozenkransen en een akte van berouw
voor de kwajongens op de pont naar Punda uit haar jeugd.

Shi Kanina, zij van Rosaminta,
zó'n wijf in haar gloriejaren,
is verzadigd van de liefde. Ze is moe.
Vrouw van het leven – ssst, daar komt ze aan.
Shi Kanina heeft verdriet.

Pierre A. Lauffer, 'Sji Kanina', *Christoffel*, 2-3(1956):111; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Tambú dansen

Pierre A. Lauffer

Met vrouwen met een wespentaille
Met dunne, dikke, lichte vrouwen
Met allen heb ik de *tambú* gedanst.
En als de hak dan in de aarde valt
En als de trommelvellen jammeren:
Dan moet je gaan, dan moet je grijpen
Dan moet je gaan, dan moet je grijpen
Heel mijn lichaam krijgt de kriebels
O, de vlammen slaan me uit.

Ik sloeg de trom al vóór de Kerst
Pas na Nieuwjaar deed ik hem weg
Met al zijn onheil van het oude jaar.
En als de hak dan in de aarde valt
En als de trommelvellen jammeren:
Dan moet je gaan, dan moet je grijpen
Dan moet je gaan, dan moet je grijpen
Heel mijn lichaam krijgt de kriebels
O, de vlammen slaan me uit.

Pierre A. Lauffer, 'Balia barí', in: Pierre A. Lauffer, *Kumbu*. Willemstad, Curaçao: Cultureel Centrum Curaçao, 1955; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Ballade van Buchi Fil

Pierre A. Lauffer

Buchi Fil, plantageslaaf, sterk als een stier,
een jongen met een lijf van staal en trots van geest,
had nooit de grond met zijn knieën ook maar geraakt
voor een aframmeling met gesel of karwats.

Elke vroege ochtend als de slaven langsgaan,
buigen en hun hoed afnemen voor de meester,
loopt Buchi Fil voorbij, blootshoofds en zelfbewust,
gaat zonder op of om te kijken naar zijn werk.

De wrede *bomba* vrat zich op van razernij,
maar hij was bang van de enorme rug van Fil,
en met de brute kracht van Fil in zijn gedachten
kon hij slechts grommen en van woede tandenknarsen.

'Vandaag of morgen sla ik je gezicht tot moes,'
had bomba Jendi hem gezworen. Maar Fil lachte,
stak zijn hand uit, trok een boomstronk uit de grond
en vroeg aan Jendi waar ze elkaar zouden treffen.

Op een dag werd Fil verliefd op Mosa Nena,
't vurigste slavinnetje van de plantage,
welgevormd en met twee levendige ogen.
En kort daarna woonden zij samen, voor altijd.

Maar de meester en ook de bomba, die al lang
een oogje hadden op de mooie Mosa Nena,
konden wel schuimbekken van woede en van wraakzucht
en bedachten samen voor de slaaf een list.

'Laat hem zwoegen, laat hem kappen in het bos,'
zo zei de meester tot bomba Jendi, 'als hij moe wordt
kun je hem afranselen met de karwats.
En wanneer hij crepeert, is hij voer voor de gieren.'

Buchi Fil begon te kappen met zijn hakmes,
al vroeg in de ochtend, en ging door tot 's avonds,
zonder eten, zonder drinken voor zijn dorst.
De wrede bomba zat erbij en keek ernaar.

Toen duisternis over het land kwam, hield Fil op,
vroeg Jendi of de dag daarna het kappen voortging.
'Ben je gek geworden?' schreeuwde bomba Jendi.
'Moet je zien, de maan komt op. Ga door met werken.'

Tot de ochtend bleef Fil takken snoeien, slepen,
struiken kappen, totdat alles opgeruimd was.
Bomba Jendi zag dat hij was uitgeput
en dacht dat hij geen kracht meer had om nog te vechten.

'Buchi Fil,' zo schreeuwde hij, 'ben je nog sterk?
Vandaag is het mijn dag om je te laten huilen.
Vandaag zul je het striemen van mijn gesel voelen.'
En met woede spuwde hij in zijn gezicht.

'Kun je proberen,' was het antwoord van de neger,
'maar mijn vuist zal als een koevoet in je maag zijn.
Kom maar. Kom maar op, wanneer je je zo flink voelt,
en ik zal je graag in de vernieling slaan.'

Zo veel lef had Jendi niet kunnen verwachten
en van schrik nam hij zo snel hij kon de benen,
hield zich een week lang schuil, dorst zich niet te vertonen,
doodsbang dat de slaaf hem zou vermorzelen.

'Toch is er een manier om hem te temmen, om hem
klein te krijgen,' zei de meester tegen de bomba.
'Volgende maand verkoop ik Fils Mosa Nena
en dan zal hij voor ons kruipen in het stof.'

En terwijl Fil nog bomen kapte in het bos,
bonden ze Mosa Nena op een ossenwagen
en verkochten haar aan een scheepskapitein,
die nog dezelfde namiddag vertrekken zou.

Toen Fil die avond, nadat hij zijn werk gedaan had,
tevreden terugliep naar zijn huis en naar zijn lief,
kwam hij een oude wasvrouw tegen die vertelde
hoe de wrede bomba Nena had ontvoerd.

'Ellendeling!' riep Buchi Fil, en huilde bitter.
'Mijn Nena hebben ze geroofd om mij te breken,'
en op dat moment was al zijn kracht verdwenen,
zodat een kind hem zelfs tegen de grond kon slaan.

Met zijn handen in de lucht liep Fil het bos in.
'Mosa Nena' riep hij huilend, 'Fil gaat sterven.
't Is gedaan met Fil, *negrita*, 't is gedaan,
maar als de bomba mij wil slaan, heeft hij het mis.'

Op een rotsblok boven op de hoge berg
stond Fil naar zee te staren, roepende om Nena,
om zich dan te storten in de steile afgrond,
met de naam van zijn negrita op de lippen.

In donk're nachten spookt een geest ginds op die berg.
De mensen zeggen, het is een bedroefde slaaf
die jammert en die roept wanneer de wind gaat waaien:
'Mosa Nena, Mosa Nena, Mosa Nena ... '

Pierre A. Lauffer, 'Balada di Buchi Fil', in: Pierre A. Lauffer, *Kantika pa bjentu*. Oranjestad, Aruba: De Wit, 1964, pp. 15-8; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Bij de dood van Zenobia

Pierre A. Lauffer

Negrita Zenobia,
je mond is nu stil,
je vlees is nu grijs,
je borsten zijn dood.

Je warme bloed zal wel
gevlucht zijn, schuilgegaan
om, op de straathoek van de hemel,
alle littekens
van zwart en blank
van je fluwelen huid te wissen,
voordat je daar binnentreedt
en heupwiegend een plaats gaat zoeken.

Ik ben gekomen, mijn negrita,
om een plicht te vervullen,
om mijn schuld te delgen
en je te volgen naar het kerkhof.
O sieraad van mijn bed,
in het diepst van mijn lichaam
roert zich nog altijd de lust te liggen
in de vleugels van je armen.

Vergeef me, negrita,
om dat wat ik dacht
bij je levenloos lichaam.
Het is hard, mijn Zenobia,
hard om de waarheid te slikken
dat jij bent gestorven
en mij hebt achtergelaten geladen met lust.

Mijn lief, mijn gitzwart lief,
wat ligt mevrouw daar nu te bidden,
haar twee handen gevouwen,
een goedkope rozenkrans
in je vingers als klauwen?
Is het voor mij, negrita,
voor zo veel genot in de liefde,

genot dat jij nam
en ik gaf
midden in de natuur
op een bed van blaad'ren
en onder gezang van vogels,
met de wind die huilde
terwijl wij kleiner werden, kleiner
tot wij in elkaar versmolten?

Zenobia, ik meen dat ik een zweem
gezien heb van een glimlach,
trillend rond je mond.
Misschien heb je gelachen bij het zien van mijn verdriet,
van mijn schors van herinneringen,
van mijn woede zonder kracht,
schim van een vochtig jaargetijde,
zachte regen uit een lege wolk.

Maar ik zou nog ééns, Zenobia,
heel goed willen luisteren
om je canailleuze kreet te horen
als je lag achter de dam.

Maar ik zou nog ééns, Zenobia,
je zwarte huid,
glanzend van zweet,
willen aanschouwen
en je vorstelijke vlees
dat mij verleidde mijn sublieme dood
te sterven, elke dag,
en mij een stumper voelen
terwijl jij, jij wel,
nog altijd vuur hebt dat geblust moet.

Ik heb een kleine hoop
nog ééns de oplaaiende vlam te voelen
in het golven van je flanken,
je gitzwarte dijen.
Ik denk dat die golf mij weer kan wiegen,
mij de orkaan kan geven van een kronkelende buik,
om dan te eindigen in niets
op het gebergte van je borsten,
de tong begraven in de keel.

Vrouwe Zenobia,
laat mij naar je smachten,
laat mij naar je kijken met ogen van vroeger,
naar bloemen van passie in twee staande borsten,
twee bollen van leven,
twee bronnen om daaruit
de hitte des vlezes te drinken.

De *tambú*, Zenobia, zoekt je,
de *tarai*, Zenobia, huilt om jou
met rum, met zweet, met bloed.
Hoor hoe de trom zich roert
tot ver weg op het land,
roepend in de stegen van de rosse buurt van Willemstad,
opdat ogen genieten van de holte van je rug
en handen kunnen grijpen naar je dijen,
je granieten leest.

Kom, kom mee, negrita,
richt hem op en wind hem op en wieg je heupen,
graaf hem uit en draai je billen
op de hoek, in een hoek.

Sla de trom, tamboer,
sla de trommel tot hij barst,
opdat ik mijn negrita dragen kan,
haar vast kan houden bij de flanken,
richt hem op en wind hem op en wieg je heupen,
schurk hem totdat ik hem melk voel zweten.
Sla de trom, tamboer, sla erop los!

Negrita Zenobia,
je mond is nu stil,
je vlees is nu grijs,
je borsten zijn dood.

De zwarte, de blanke,
de meester, de knecht,
zij die je hebben opgepeuzeld,
ingedronken, die om je gebedeld hebben,
die je hun verdriet hebben verteld
en je om troost hebben gevraagd ...
Geen schim van ook maar één van hen
om je te vergezellen.

Negrita Zenobia,
ik, ja ík zal aan je blijven denken
heel mijn leven lang.
En als het mogelijk is in droom,
zullen wij tweeën hem doen rijzen,
hem uitgraven en hem doen zwiepen
op het wiegen van je heupen!

Pierre A. Lauffer, 'Na morto di Zenobia', in: Pierre A. Lauffer, *Lágrima i sonrisa*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1973, pp. 7-10; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

's Werelds loon

Pierre A. Lauffer

Dit is de ontgoocheling:
buitensporig veel vergeven
en ondanks alles moeten toezien
hoe mijn hart
slechts slagen oogst en hoon.

Ik heb Zijn leer gevolgd,
ik heb geloofd, gehoopt en mateloos vertrouwd,
slechts om te zien hoe ik de strijd verloor.
Noch brood noch spelen
konden de verloren hoop vergoeden.

Ik weet niet meer waarheen te gaan,
Ik weet niet meer welk licht er in de nacht kan zijn.
Ik voel mij leeg;
met al mijn geloof en trouw
blijf ik verlaten achter als een hond.

Pierre A. Lauffer, 'Skupi na laria', in: Pierre A. Lauffer, *Lágrima i sonrisa*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1973, p. 12; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Mijn taal

Pierre A. Lauffer

Mijn taal,
Uit pure nood ontsprongen
Aan de harten van avonturiers,
Verder ontwikkeld in de mond van slaven,
Heeft haar vorm gevonden
In de verhalen van de baboe.

Haar grenzeloze moed
– het brute teken van haar oorsprong –
Heeft haar de muilkorf doen verbreken
En haar kracht van levensdrift
Heeft haar zich doen verheffen
In een wervelwind van woordenwisselingen.

Haar muziek heeft vuur,
Haar eenvoud is vol kleur.
En met haar woordenspel
Kan ik je levend villen,
Met haar rijkdom en haar ritme
Kan ik zitten minnekozen.
In mijn creoolse taal,
Met heel haar klankenweelde,
Is geen vreugde of verdriet voor mij onzegbaar,
Noch is er ook maar één gevoel
Dat ik daarin niet heb gedurfd te uiten.

Pierre A. Lauffer, 'Mi lenga', in: Pierre A. Lauffer, *Raspá*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1962, p. 31; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Bonaire

Pierre A. Lauffer

Voorwoord

Nu, na bijna dertig jaar, wil ik de sluier lichten van een paar herinneringen. Opdat anderen kunnen zien hoe veel vreemde, vrolijke en wrange dingen zijn gebeurd in de zes jaar dat ik politieagent ben geweest, in oorlogstijd.

De meeste figuren die ik hier beschrijf hebben deze wereld voor een betere verruild. Maar ik herinner mij elk van hen. Voor degenen die mij het leven zuur hebben gemaakt, voel ik geen rancune. Want alles is gefilterd door de zeef des tijds, die alleen het plezierige gedeelte heeft behouden. Voor hen die de honing van de vreugde in mijn leven hebben gebracht, heb ik een vat vol dankbaarheid. Want zij hebben mij veel zoete herinneringen gegeven. Daarom kan ik nog steeds in de lach schieten.

Als er iemand mocht zijn met een bekrompen geest, iemand die denkt dat hij zelfs nu nog zich gekwetst zou kunnen voelen door de fragmenten die ik hem voorschotel, dan kan ik bij voorbaat zeggen hoe mijn reactie zal zijn: daar moet ik hard om lachen!

Bonaire

Wat Bonaire betreft zou ik ongetwijfeld stof hebben om tot in de vroege ochtend te zitten vertellen. Om te beginnen kan ik in één zin zeggen dat Bonaire een paradijs was van drank, vrouwen en gokken. In een kustwachter voeren we erheen. We werden zeeziek als torren. In de keuken waren ze eten en koffie aan het klaarmaken. We kregen geen hap naar binnen. Alleen de geur.

Maar toen we in rustiger wateren kwamen, dichtbij Bonaire, klaarde ieders humeur meteen op. We zagen de huizen van Playa, de hoofdstad, en het kleine fort aan zee. Wij hadden allemaal de fantastische verhalen gehoord van onze vrienden die een geweldige tijd hadden doorgebracht op het eiland. Hier wachtte ons ongetwijfeld iets moois.

In één van de ruimten van het Fort kregen we onze slaapplaatsen. Ik kreeg de kamer die 'Mama's Hotel' werd genoemd. Meteen nadat ik me had geïnstalleerd, ging ik in de poort van het Fort naar zee staan kijken. Een jongetje kwam naar me toe en vroeg mijn naam.

'Ja, dat ben ik. Hoezo?'

'Mama heeft me gevraagd u op te halen.'

Ik zei bij mezelf: Kat in 't bakkie. Ik ging mee met de knaap naar het huis van zijn moeder. Het bleek dat ze op het eiland al van mijn komst op de hoog-

te waren. We begonnen een spelletje domino, waar nogal wat cognac bij te pas kwam. En al aan het eind van mijn eerste avond op Bonaire moesten mijn vrienden me wegdragen en op bed leggen.

*

Het Fort verlieten we om wacht te houden in het kamp waar de Duitsers achter prikkeldraad zaten. Onze eetkamer, slaapkamer en wachtpost lagen midden in het kamp. Aan de noordkant was het vrouwenkamp. Aan de zuidkant het mannenkamp. Rondom liep een weg van ongeveer vier meter breed. Een niemandsland. Alleen wij mochten daar lopen, wanneer de wacht werd gewisseld op de twee posten die er waren. De ene post bevond zich aan zee; de andere aan een kant van de weg tegenover het kamp. Eén ding was vreselijk op Bonaire. Zodra het tien uur had geslagen, ging het licht uit. De wegen waren dan triest, verlaten. In het Fort gebruikten we lantaarns. In het kamp was een motor die voor licht zorgde. Ik moet wel toegeven dat al na zevenen alle wegen uitgestorven waren. Geen hond te zien.

*

Fincho en Dochi waren de twee koks in het Fort. Fincho liep en praatte als een nicht. Zijn gezicht glom van het vet. Zijn dikke buik hing als een buidel aan zijn lichaam. Dochi daarentegen was een macho, tot en met een lolbroek als geen ander. Hij had als huisdier een klein zwart varkentje, dat hem erg na aan het hart lag. Op een middag was ik 'Mama's Hotel' uitgegaan en liep over de voorplaats van het Fort. Toen ik me omdraaide en in de keuken keek, zag ik daar Fincho en Dochi zitten. En daar zat me Dochi met een pincet platjes te plukken uit Fincho's wimpers. Elk platje stierf de vuurdood, op de gloeiende ijzeren plaat waarop de etenspotten werden gezet. Met open mond bleef ik een poosje naar ze staan kijken. En Dochi zei aldoor tegen Fincho: 'Moet je horen, viezerd. Neem straks een *flit*bad. Spuit je hele lijf onder de flit. Dat komt goedkoper uit dan wanneer je mij elke keer twee kwartjes betaalt om die beesten van je af te plukken.'

Een paar dagen later, terwijl ik op bed een brief lag te lezen, zag ik hoe over de vloer van 'Mama's Hotel' een hele stoet platjes langstrok, als betrof het een optocht. Mijn hele lichaam begon te prikkelen. Ik sprong onmiddellijk overeind, pakte de flitspuit en begon te spuiten. Het hielp niet veel. De plek was ervan vergeven. Daarom moest in het kamp 'Platjesparade' worden gehouden. De dokter van Bonaire, een man met het figuur en het gezicht van een chimpansee, moest alle mannen onderzoeken. Het was een kabaal en gelach van jewelste. De majoor moest eraan te pas komen toen een van de agenten

tegen de dokter zei: 'Gewoon doorgaan met kietelen, dokter. Moet u soms een kam hebben?'

*

Eieren waren op Bonaire heel goedkoop. Een stuiver per stuk. De agent die placht te schilderen op Berg Altena had vijfentwintig eieren gekocht, had ze hard gekookt en achter elkaar opgegeten. Die nacht was er op zijn kamer niemand die fatsoenlijk had kunnen slapen. Vis was helemáál geen probleem. Op de kade gezeten heb ik heel wat vis gevangen. Waar je je lijn ook uitgooide, de vis hapte. Op een dag zag ik, in het kamp, een wasvrouw aan komen lopen met een schaal voor een van de agenten. Uit nieuwsgierigheid vroeg ik wat het was. Ze tilde het deksel van de schaal en liet me gebakken vis zien, gegarneerd met ui en tomaat. Een delicatesse. Ik vroeg haar meteen hoeveel dat lekkers kostte.

'Veertig cent.'

'Breng mij dat morgen ook maar.' Zo heb ik me op Bonaire zat gegeten aan vis.

*

Nu ik deze wasvrouw heb vermeld, moet ik ook nog vertellen van een andere, die ten oosten van Nikiboko woonde. Een vrouw met een onbehoorlijk dik achterwerk. Nadat ze verschillende malen mijn kleren had gewassen, begon ik te begrijpen dat ze niet alleen kleren waste. Ze had ook een goed en groot hart. Op een middag ging ik onder de brandende zon, over de zandweg, in oostelijke richting, naar de wasvrouw. Van tevoren had ik mijn vrienden mij laten uitleggen hoe de toenadering in zijn werk moest gaan. Ik was dus voorbereid.

Op mijn eerste vraag was het antwoord: 'O nee, meneer, nee.'

Maar dat kon mijn animo niet bekoelen. Want ik wist dat het spelletje zo werd gespeeld. Een jongetje dat wat hinderlijk rondhing gaf ik een kwartje om snoep te kopen. Daarna trok ik de kamerolifant haar slaapkamer in. Wel, ik kan niet anders zeggen: haar manier van liefde bedrijven was subliem. Ofschoon een schip van dit formaat een sterkere kapitein nodig had dan ik, lukte het mij de orkaan te overleven. Als *finishing touch* zalfde ze mijn hele lichaam met rozenwater. En zo, geurend naar bloemen, ging ik weer terug naar Playa, onder de brandende zon, over dezelfde zandweg.

*

Het duurde niet lang eer ook ik verwikkeld was in het gokken op de muur van het Fort. De dobbelstenen rolden dat het een aard had. In het Fort was geen sterke drank. Daarom gingen we naar een houten kroegje aan het water.

Dat zaakje is er nu niet meer. Het heette 'Welkom'. Dan was er ook nog de kroeg van Buchi. Daar gingen we biljarten. Alcohol heeft voor heel wat vrolijke momenten gezorgd op Bonaire. Op zijn verjaardag kocht Maarten twee flessen whisky van elk bijna vijf liter. Iedereen zat whisky te slurpen. Later op de avond tegen negen uur begon onze majoor te brullen dat hij te voet naar het vliegveld zou gaan. Het oude vliegveld lag ongeveer tussen Playa en Rincón in.

'Dat kun je niet,' wedden de anderen.

De majoor trok zijn uniform uit, legde het neer en stond in zijn onderbroek, op blote voeten. Als een bezetene liep hij het Fort uit en vertrok richting Breedestraat, in Playa. Toen schrokken de mannen pas écht. De hele troep rende achter de majoor aan, om hem te smeken niet naar het vliegveld te lopen zoals hij gekleed was. Met veel pijn en moeite lukte het hun hem weer terug te slepen naar het Fort. Toevallig moest ik naar datzelfde vliegveld om wacht te houden. Ik was goed voorbereid op het doorbrengen van een paar uur eenzaamheid. In elke broekzak had ik een flacon rum.

*

In Rincón kochten we altijd varkens, om te slachten en voor het eten te bereiden. Op een keer vertrokken twee agenten in onze groene pick-up met bestemming Rincón. Maar bij elke kroeg op hun weg moesten ze even stoppen om een hartversterking te nemen. Het spreekt vanzelf dat, naarmate ze Rincón naderden, de pick-up als een slang over de weg slingerde. Zodra de varkens achter in de pick-up lagen, keerden de mannen terug naar Playa. Maar ... ze moesten opnieuw elke kroeg aandoen. Hoe ze nog levend zijn thuisgekomen is een mysterie. Hoe het ook zij, ongeveer tegenover de katholieke begraafplaats aan de Wilhelminastraat waren ze op een ezel gebotst. Het beest was aan de bumper van de pick-up blijven vastzitten en kon niet meer loskomen. De varkens achter in de laadbak krijsten. De godverdommes vlogen door de lucht. Met hun door rum benevelde hoofden stapten de mannen uit en probeerden de ezel los te krijgen. Het lukte niet. En zo moesten ze door de straten van Playa, tot aan het Fort. Daar schoten andere agenten de ezel dood. Ze hadden een koevoet nodig om het beest van de bumper te wrikken.

*

Ook tijdens patrouilles per zeilboot speelde rum een voorname rol. Ik zei: 'Patrouilles per zeilboot.' En dat is de pure waarheid. Een van onze majoors was op het fantastische idee gekomen dat we patrouilles moesten uitvoeren met een zeilboot, om uit te kijken naar ... onderzeeërs! Twee agenten, met hun karabijnen, en twee Bonaireanen stapten laat op de middag in de boot en

voeren uit, om de zaak van die Duitse onderzeeërs te onderzoeken. Maar wij waren niet op ons achterhoofd gevallen. Zodra het bootje de noordkant van Bonaire had bereikt, zodat men ons vanuit het Fort niet meer kon zien, gooiden we vlak onder de kust het anker uit. Daar nam iedereen zijn slokje rum en ging liggen om een uiltje te knappen. De volgende ochtend vroeg, wanneer de hoofden weer fris waren, voeren we terug naar Playa, om te melden dat we geen enkele onderzeeër waren tegengekomen.

*

Een ander briljant idee was om patrouille te lopen op de kust. Twee agenten, nog met karabijnen uit 1890, moesten twee uur lang rondlopen, in volslagen duisternis, om te zien of er niet een of andere Duitser aan land was gekomen. Moet je je indenken! De koraalstenen rolden weg onder onze voeten, zodat je niet eens normaal kon lopen. Heel in de verte kon je de lichten van het kamp zien. Op een keer moesten Chris en ik patrouille lopen op de Bonaireaanse kust. Het is te begrijpen dat we doodsbenauwd waren. Als er Duitsers aan land waren gekomen, zouden ze ons rustig kunnen afschieten. Op zeker moment hoorden we iets bewegen op maar een paar meter voor ons. Mijn hart sloeg over. Op hetzelfde moment bleven we allebei doodstil staan. Met zijn elleboog stootte ik Chris aan, om hem te waarschuwen. Hij stootte mij aan met de kolf van zijn karabijn. Zwijgend bleven we in het duister staan, wachtend op het moment dat een schot zou kraken in de stilte en ons zou doden. Sjrrr. Het geluid was weer hoorbaar. Allebei maakten we ons geweer schietklaar. Chris deed zijn zaklantaarn aan, ik schouderde mijn geweer. De lichtbundel viel op een vrij grote krab, die voortkroop tussen de koraalstenen. We schoten in de lach en gingen even zitten, om een sigaret te roken. Het geruis van de zee, die zacht op de kust sloeg, was goddelijk.

*

Maar de keer dat een echte onderzeeër het ons allemaal bijna in de broek deed doen, dat was wat anders. Ik had net mijn post aan zee verlaten, in het kamp. Ik stond op de veranda voor ons Bureau en hoorde de telefoon rinkelen in de kamer van onze Wachtcommandant. Het was zo'n koffiemolentelefoon. De twee agenten op de post aan het water hadden een onderzeeër gezien, ongeveer tweehonderd meter uit de kust. De man die hem het eerst had gezien was een gevangene uit het kamp, die een praatje stond te maken met de agenten op de post. Hij had hen gewaarschuwd, en zij hadden de Wachtcommandant gebeld. Het zal zo'n tien over twee in de ochtend zijn geweest. Alle agenten kwamen aanhollen op de veranda. Zonder ook maar een geluid te kunnen ge-

ven, zagen we de zwarte schaduw van een onderzeeër op het water. Dries, die het silhouet van alle schepen in oorlogstijd kende, nam onze twijfel weg: hij had onmiddellijk gezien dat het een Duitser was.

De stilte op de veranda was iets afschuwelijks. Ik dacht eraan hoe ik op zo stompzinnige wijze ging sterven. Zo jong nog. Aanstonds zouden de mitrailleurs van de onderzeeër hun kogels op ons beginnen af te vuren. Er zouden vreselijke kreten klinken. En even later zouden wij allemaal lijken zijn ... Misschien was het maar twee of drie minuten dat de onderzeeër boven water bleef. Maar mij leek het een eeuwigheid. Toch dook hij weer onder en verdween. Op hetzelfde moment begonnen we allemaal door elkaar te praten. Hoe kon het dat hij niets had gedaan? Hij had ons allemaal kunnen doden en de Duitse gevangenen kunnen meenemen. Waarom had hij niet op ons geschoten? Wat waren ze komen bespioneren?

Het antwoord op deze vragen hebben we nooit gekregen.

*

De dag dat ik een paar behoorlijk bange momenten heb doorgemaakt, was de volgende. Op een avond, omstreeks kwart voor tien, zat ik wat te vrijen met een meisje uit Nikiboko. Voordat ik verder ga deze episode te vertellen, moet ik zeggen dat het een van de mooiste meisjes was die ik in mijn leven ben tegengekomen. Door omstandigheden zijn we uit elkaar geraakt. Maar wanneer ik ook maar de naam Bonaire hoor noemen, verschijnt het gezicht van dat meisje weer in mijn gedachten. Goed. Midden in onze zoete vrijerij hoorden we een harde knal. Als van een kanonschot. Op hetzelfde moment verstomden alle gesprekken. Iedereen keek elkaar aan. Meteen daarop dreunde nog een schot. Alle mensen in huis leken als door een wesp gestoken. Ze sprongen overeind en begonnen als razenden rond te rennen. Groepjes mensen holden schreeuwend naar links en naar rechts. Een auto, zonder banden, scheurde voorbij. Een heleboel vrouwen gilden wanhopig.

Het meisje hing aan mijn hals en bezwoer me in tranen: 'Ga niet weg, lieveling, ga niet weg.'

Op dat moment klonk het droge geknetter van een mitrailleur. Een rotgeluid. Als militair begreep ik dat ik onmiddellijk terug moest gaan naar het kamp. Het afscheid van het meisje was hartverscheurend. In mijn groene uniform – we moesten toentertijd in uniform lopen – haastte ik me naar het kamp. Om er vlugger te komen, stak ik de vlakte over daar vlakbij. Een oude vrouw met drie kleine kinderen verscheen plotseling voor mij van achter een boom.

Ze schreeuwde: 'Een Duitser!' en maakte dat ze wegkwam met de kinderen.

Ik begreep waarom ze bang was. In het donker leek mijn uniform op dat van de Duitsers. Toen ik de weg tegenover het kamp bereikte, hoorde ik op-

nieuw een mitrailleur kogels spuwen. Meteen liet ik me op de grond vallen en probeerde te horen vanwaar de mitrailleur zou kunnen schieten.

Daarna riep ik: 'Doe de deur open!'

De agent die de kampdeur bewaakte kwam te voorschijn hollen, zwaaide de deur open en ging snel weer naar binnen. Ik geloof dat ik de zandweg in minder dan twee seconden ben overgestoken. Uitgeput haastte ik me onze kamer in, greep mijn geweer en pistool, om gevechtsklaar te zijn. Iedereen was op alles voorbereid. Een half uur later kwam het bericht dat het om een oefening ging. Het bleek dat onze majoor, samen met nog een paar agenten, dit grapje had uitgehaald, om te zien hoe gauw we in het kamp terug konden zijn.

Alle agenten, zonder uitzondering, hebben hem stijfgevloekt.

*

De sfeer op Bonaire is iets wat ik nooit zal kunnen vergeten. Die weldadige rust, wanneer je op de muur van het fort zat, tegen de namiddag. Kijkend naar de ondergaande zon. Luisterend naar de golfjes die klotsten tegen de kade. Turend naar het bootje dat vastlag aan zijn boei, hoe het daar lag te schommelen. Calitu Nicolaas, een vriend van mij, heeft nog een heel mooi gedicht aan dat bootje gewijd. Hij zag het met dezelfde ogen als ik.[1]

*

Degene die onze rust kwam verstoren, was een ordinaire Curaçaose. Ze moet hebben gehoord dat er op Bonaire geen hoeren waren. Daarom nam ze de boot en kwam naar Bonaire, om de agenten te gerieven. Al op de dag dat ze aankwam, paradeerde ze in alle glorie voor het Fort, om ons allemaal te laten zien wat ze te bieden had. Een schommelkont. Een glimlach en een lichaam om je pet voor af te nemen. Het gevolg was of je een steen in een wespennest had gegooid. De agenten raakten buiten zinnen. En diezelfde avond was het rode houten huis, op de weg naar het kamp, stampvol bezoekers. Maar de bacchanalen namen dergelijke vormen aan, dan na twee weken de Gezaghebber het mens kort en goed uit Bonaire zette. Deze zelfde vrouw stond later stevig gearmd met onze majoor in de Keukenstraat, op Curaçao.

*

Ik heb, geloof ik, nog niet verteld dat wij kogels achterover hadden gedrukt tijdens oefeningen bij Hato, op Curaçao. Welnu, mijn reserve aan kogels stelde

1 Verwijzing naar: Carlos A. Nicolaas, 'Barco blanco', *Antillano*, 1-8(1954):9; in vertaling onder de titel 'Het witte zeilschip' opgenomen in deze anthologie.

mij in staat op leguanen te schieten, even ten westen van Lac, op Bonaire. Op een ochtend moesten we erop uit, in een vuilniswagen, met een paar Duitsers, die de weg naar Lac moesten opknappen. Terwijl zij stenen sjouwden, ging ik zitten om mijn sigaretje te roken. Toen het tijd was terug te gaan naar het kamp, zei ik tegen hen dat ik twee leguanen ging schieten die meestal in de buurt van een binnenwater lagen. Maar ze zouden er goed aan doen hun mond te houden, anders zou ik ze nog eens wat laten zien. Alle vier stemden in. Ze hadden geen zin naar de andere wereld te gaan. De wagen hield halt op enige afstand van het binnenwater, met de Duitsers achter in de laadbak. Ik liet de chauffeur en zijn maat de twee leguanen naar mij toe jagen, terwijl ik plat op de grond ging liggen en wachtte tot ze in mijn richting kwamen rennen. Het is eigenlijk een lelijk gezicht, een leguaan in volle vaart. Ik loste een schot. Niets. Eén leguaan rende vlak langs me en verdween. Het tweede schot, op de andere, was ook mis. Het beest schoot als een schicht voorbij. Ik had de pest in. Want ik bleef zitten met mijn zin in gestoofde leguaan.

*

Eendenmossels daarentegen waren er in overvloed. We gingen ze plukken van de rotsen aan zee en verzamelden ze in een groot blik. Daarna werden ze gekookt. Elk van ons zat daar met zijn zakmes, sneed het achterste deel van de eendenmossel af, strooide er wat cayennepeper op, en at zijn buik vol. Maar vergis u niet, want de eendenmossel heeft een bepaald, bijzonder effect. Het is nooit gebeurd dat we niet enig verschil voelden, na zo'n stuk of acht eendenmossels.

*

Gedurende enige tijd hebben we op Bonaire een soort brood gegeten dat net kauwgum was. Al vóórdat je het begon te kauwen, voelde je hoe het plakte in je mond. Paardenvlees hebben we ook gegeten. Een van de agenten had een oud paard. Hoe hij het geflikt heeft weet ik niet, maar hij verkocht het paard aan de majoor. En zo aten wij het vlees van dat paard, zonder het te weten.

*

Op een oudejaarsavond waren we allemaal razend geworden. Nu moet ik eerst uitleggen dat wij in Rio Canario, op Curaçao, op oudejaarsavond gewoonlijk krentenbollen met chocolademelk kregen. De Duitsers achter het prikkeldraad kregen drank. Ze waren stomdronken. En wij kregen nog geen glaasje limonade. Dat soort vreemde dingen kwam voor. Nog vreemder was het geval van de nieuwsberichten. In de kamer van onze wachtcommandant

in het kamp was een radio. Daaraan waren twee luidsprekers verbonden. Eén in het vrouwenkamp. Eén in het mannenkamp. Ze konden dus de nieuwsberichten van radio Curaçao horen. Op een ochtend kwam onze majoor net van de Duitsers vandaan. En hij zei tegen de wachtcommandant dat de Duitsers naar de Duitse radio wilden luisteren.

Daarop trok de wachtcommandant – met de rang van brigadier – zijn pistool en zei tegen de majoor: 'Dit is je radio. Stel hem maar af op een Duits station.'

De majoor begreep dat die vlieger niet opging. Hij slikte zijn woorden in en ging weg. De brigadier borg zijn pistool weer op.

*

Iets soortgelijks gebeurde op de trouwdag van Renno. Uiteraard had hij al zijn vrienden op de bruiloft uitgenodigd. Ik had niets anders dan mijn uniformen, omdat we in die tijd verplicht waren steeds in uniform te lopen. Mijn meisje ging ook naar het feest. Gezeten op de trap van onze veranda in het kamp, keek ik naar iedere agent die voorbijliep, om te zien of één van hen ongeveer mijn maat zou kunnen hebben. Tenslotte vond ik er een. Ik legde hem uit dat ik naar een trouwerij moest, maar dat ik geen pak en geen schoenen had. Hij haalde voor mij een donkerblauw pak en een paar zwarte schoenen uit zijn koffer. Het pak paste precies. De schoenen waren veel te groot, maar het belangrijkste was dat ik met mijn meisje naar het huwelijk kon. Even voor tienen was ik terug in het kamp. En kort daarop arriveerden de anderen in een gammele auto die een van de agenten voor een habbekrats had gekocht.

Onder kreten van: 'Leve de Koningin. Weg met de rotmoffen!' stormden ze het kamp binnen. Onmiddellijk kwamen de Duitsers uit hun barakken, om te protesteren en te zeggen dat wij hen hadden beledigd. Een hulpagent, die vroeger bij de Raffinaderij op Curaçao had gewerkt, raakte buiten zichzelf. Want een zoon van hem was vliegenier. En de man had al in geen twee maanden bericht gehad van zijn zoon. Hij greep in allerijl zijn geweer, stopte er vijf kogels in en vloog de deur uit, om elke Duitser op zijn weg dood te schieten. Twee andere agenten stortten zich op hem en legden hem uit dat hij zich zo in de nesten werkte. Ze slaagden er tenslotte in de man te kalmeren. Wilt u geloven dat de Duitsers de volgende dag een protestbrief stuurden aan de luitenant die onze commandant was op Bonaire? Chris bracht de brief over. En Chris bleef de luitenant strak aankijken. De luitenant begreep dat deze zaak echt te ver was gegaan. Zonder een woord te zeggen verscheurde hij de brief en gooide hem in de vuilnisbak, waar Chris bij stond.

*

Werkelijk niet te geloven is de reden waarom een van de agenten op de boot werd gezet naar Curaçao. De man stond wacht te houden op zijn post aan zee, in ons kamp. Volgens het consigne, geschreven op een stuk karton dat aan het wachthuisje hing, heeft hij gedaan wat hij doen moest. Een van de Duitsers was te ver uit de kust aan het zwemmen, op een moment dat ze verlof hadden te zwemmen. De agent, bewust van zijn consigne, riep de man toe dat hij dichter bij moest komen. Dat deed hij twee keer. Maar de ander lachte en zwom steeds verder weg. De volgende stap voor de agent (volgens zijn consigne) was een waarschuwingsschot te lossen. De Duitser schrok zich rot en zwom meteen terug naar land. Maar de agent kon onmiddellijk inrukken naar Curaçao. Hij was 'ongeschikt' voor Bonaire ...

*

Maar de vrouw van een hoge baas, die ook pro-nazi gevoelens had, zat NIET in het kamp. Het (tot op heden raadselachtige) geval had zich voorgedaan betreffende haar echtgenoot, die met een zaklantaarn op de kust had staan schijnen. Naar verluidt om Duitse onderzeeërs te waarschuwen. Ik was er niet bij. Dus kan ik er niet over oordelen. Maar door puur toeval heb ik een verslag van het voorval gevonden in een bruine map, toen we aan de Penstraat 24 woonden.

*

Er waren schepen van neutrale landen, die olie kochten. Vervolgens, naar verluidt, tankten ze de olie over naar Duitse schepen en Duitse onderzeeërs. Er waren ook, naar verluidt, geheime brieven dienaangaande. Ik zei: 'Naar verluidt.' Want er zijn veel dingen die ik zeker weet, maar ik zal slechts in duidelijke woorden spreken wanneer het moment daar is. Vergeet u niet dat in de Penstraat twee officieren zelfmoord hebben gepleegd!

*

Daar op de post op Bonaire praatten we over zo veel merkwaardige dingen die we wisten ... En intussen trok de grote komedie aan ons voorbij. Een goedkope en belachelijke komedie. De grote heren probeerden de schuld op ons af te schuiven, steeds wanneer een of andere zaak een beetje te netelig werd. Maar wij wisten ons wel te redden. Zo ook, bijvoorbeeld, toen de Duitsers van Bonaire waren gevlucht. Lang van tevoren hadden we al gewaarschuwd dat er ontsnappingsmogelijkheden bestonden. Er was niet genoeg licht. Maar nadat de Duitsers waren gevlucht aan boord van het zeilschip 'Bellisima', kwamen de grote heren meteen naar Bonaire vliegen, om te constateren dat het

onze schuld was. Ik herinner me nog hoe de gouverneur schuimbekkend in onze kamer stond. Hij wist zeker dat het onze schuld was. Maar twee van ons lieten alle grote heren op post staan, terwijl twee andere agenten het kamp uitslopen. Geen van de bazen met hun grote mond heeft die twee agenten het kamp zien verlaten. Dat was onze redding.

*

De vlucht van de Duitsers was buitengewoon interessant. Tegenover het kamp hadden ze een sportveld. En al dagen van tevoren brachten ze daar conservenblikken, in dekens gewikkeld, die ze verborgen onder de aarde op het veld. Tot tien uur 's avonds was het elektrisch licht aan rondom het kamp. Tot aan die tijd moesten we met een accuschijnwerper het stuk Niemandsland verlichten. Het licht was als een nachtkaarsje, je kon nauwelijks iets zien. Bovendien was er een grote vlek waar olie op het Niemandsland was gemorst. Precies op die plaats kropen de Duitsers, op hun buik, het kamp uit, voor tien uur 's avonds. Daarna bleven ze doorkruipen, op hun buik, de zandweg voor het kamp over, tot op het sportveld. Daar pikten ze de verstopte conservenblikken op.

Ze maakten een grote omweg om dáár te komen waar de 'Bellisima' voor anker lag. Zachtjes zwommen ze naar het schip en sneden het ankertouw door, om te zorgen dat het anker geen geluid zou maken. Nadat de stroom het schip een eind weegs buitengaats had gedreven, maakten ze dat ze wegkwamen. Dichtbij de Venezolaanse kust heeft een vliegtuig hen gevonden. Uiteraard kregen wij, na dit alles, een enorm aggregaat met lampen van duizend watt op elke post. Als het kalf verdronken is ... Maar waar het om gaat is dat géén van de grote heren toen een stok vond om de hond te slaan.

*

Maar laten we die vervelende dingen vergeten. Ik, voor mij, herinner mij liever grappige voorvallen. Jacho en Dois, twee van mijn vrienden, waren ongeveer veertien dagen op Bonaire. En dus begerig een meisje te versieren. Maar het geluk was niet aan hun zijde. Met een pesthumeur kwamen ze op een avond aanwandelen, in de richting van het Fort. Op dat moment kwamen ze langs het raam van een huis en zagen een indiaans getint meisje, met lang zwart haar, dat zich stond te kammen voor haar spiegel. Dat moet Jacho en Dois hun zelfbeheersing hebben doen verliezen. Allebei tegelijk sprongen ze door het raam naar binnen en begonnen het meisje te omarmen en te zoenen.

De verschrikte kreten van het meisje maakten dat ze allebei het raam weer uit sprongen en zich schielijk uit de voeten maakten, tot ze het Fort bereikten. De volgende dag verscheen het meisje bij onze adjudant, samen met haar vader en moeder, om te zien wie de twee lomperiken waren die de gore moed

hadden gehad haar huis binnen te springen en haar onwelvoeglijk te betasten. De adjudant zette alle agenten in het gelid, zodat het meisje zelf de twee boosdoeners kon herkennen. Maar er was een detail waarmee ze geen rekening had gehouden. Toen Dois en Jacho door het raam sprongen, droegen ze een broek en een overhemd. Maar nu ze in het Fort in het gelid stonden, waren alle agenten in uniform. En in uniform lijkt iedere agent op de andere. Het meisje liep langs ons en keek ieder van ons goed aan. Dois en Jacho stonden peentjes te zweten. Ze hadden op dat moment wel in de grond willen kruipen. Toen puntje bij paaltje kwam zei het meisje tegen de majoor dat de twee niet in deze rij stonden.

Daarop ontstak de majoor in woede. 'Waarom komen jullie me dan lastigvallen met die onzin en laat je me een heel stel mensen uit hun slaap halen?!'

Vader, moeder en het meisje dropen zéér beteuterd af. Dois en Jacho haastten zich een slok te nemen in de 'Welkom', om te vieren hoe ze met de schrik waren vrijgekomen.

*

Weet u wanneer ik heb gelachen tot ik erbij moest gaan zitten? Op de dag dat een zeilschip vol vrouwen, uit de Dominicaanse Republiek, Bonaire aandeed. Wat hen ertoe had gedreven Bonaire aan te doen, hebben we nooit begrepen. Een van onze majoors, een rokkenjager als geen ander, zag die boot met vrouwen toen hij op de muur van het Fort stond. Zonder aarzelen nodigde hij ons uit met de vrouwen aan de rol te gaan. Een paar agenten en ik zagen af van dit vermaak. Waarop de majoor ons schijterds noemde. Maar een paar dagen later was het onze beurt om te lachen. Want de majoor en de andere agenten hadden een 'verkoudheid' opgelopen die genezen moest worden met andere medicijnen dan kruidenthee, kwast of aspirine.

*

Weet u waarom zoveel agenten naar Bonaire wilden? Wel, omdat daar je leven vrijer was, er was minder militaire discipline. Je was in je vrije uren verlost van die vervloekte exercities. Je hoefde niet de hele tijd je geweer en pistool schoon te maken. Als je de agenten had zien aantreden voor de wacht, had je medelijden met ze gehad. Vuile schoenen. Het geweer één stuk roest. Ik weet niet meer hoe vaak ik verschillende van mijn vrienden heb moeten ondersteunen, wanneer we in het gelid stonden om op te gaan voor de nachtwacht. Ze waren zo dronken dat ze gesleept moesten worden om ze op hun post te krijgen. Maar er was geen gevaar. Want we waren altijd met z'n tweeën op wacht. Ook als er één snurkte, waakte de ander. Het ging zelfs zo ver dat we, later, erom lootten wie het eerst ging slapen. Op elke post waren twee dekens. De-

gene die aan de beurt was om te slapen, legde één deken uit op de vloer en vouwde de andere op als hoofdkussen. Maar er was een ongeschreven wet dat degene die ging slapen zijn pakje sigaretten moest geven aan de ander, zodat deze kon roken om de tijd door te komen.

*

In het kamp was een rij wc's. Beter gezegd: een stel gaten met daarop een plank en een deksel. Een dikke vrouw hield de wc schoon. Het valt te begrijpen dat ook deze dame stonk als de neten. Wilt u geloven dat een van de agenten (hij moet de wanhoop nabij geweest zijn) de vrouw van de wc een keer in haar kont heeft genomen? En daarna beweerde dat het nog een lekker stuk was ook?

*

Vlak naast de wc was onze douche. Daar hebben we een van onze vrienden in bad gedaan, de ochtend voor zijn huwelijk. Frans was een smeerlap tot in zijn merg. Hij was bang voor water. Zijn flanelletje droeg hij soms meer dan veertien dagen achtereen, tot het aardekleurig was. Alleen zijn gezicht gaf hij af en toe een kattenwasje. Op zijn trouwdag hebben we hem met ons vieren van zijn bed getild en naar de douche gedragen. Daar scheurden we zijn hemdje en onderbroek van zijn lijf, wreven zijn hele lichaam in met zeep en wasten hem om alle aanslag eraf te schrobben. Frans was weer als nieuw. Ik zou wel eens willen weten hoe hij eruit zag na zijn trouwen.

*

Toen het gebruik van rum de spuigaten begon uit te lopen, besloot de majoor een nieuwe order uit te vaardigen. Wie ook maar met drank werd betrapt, zou ter plekke worden gestraft. Maar Maarten kon de rum niet laten staan. Hij zocht en zocht, tot hij de oplossing had gevonden. Op een avond, in de eetzaal van ons kamp, zette Maarten een zilverkleurige thermosfles op tafel. Met omzichtige gebaren schonk hij wat uit zijn fles, blies er vluchtig op en sloeg het achterover. De majoor, die met enkelen van ons aan de andere kant van de tafel zat, vroeg: 'Lekkere koffie, Maarten?'

Maarten trok een vies gezicht, slikte, blies en antwoordde: 'Eh ... eh ... Ja majoor.' De geur van rum vulde de hele eetzaal.

Een andere agent, een ietsje pienterder dan Maarten, mengde koffie met rum, en deelde dat onder iedereen uit. Het smaakte rampzalig. Dat kan ik u zeggen. Maar de behoefte aan drank deed iedereen het mengsel slikken.

*

Aan alles komt een einde. De dag dat ik terugkeerde naar Curaçao en Bonaire achter mij liet, had ik wel kunnen huilen. Niet alleen omdat ik daar mijn meisje achterliet, maar Bonaire zelf had mijn hart gestolen. Tot op de dag van vandaag is Bonaire voor mij het ideale eiland gebleven, de plaats waar ik zo vele verrukkelijke momenten heb beleefd.

Pierre A. Lauffer, 'Bonaire', in: Pierre A. Lauffer, *Seis anja kaska berde*. Oranjestad, Aruba/Willemstad, Curaçao: Van Dorp, 1968, pp. 34-45; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Op de dag dat het mij lukt

Pierre A. Lauffer

Op de dag dat het mij lukt
mijn meest volmaakte vers te schrijven,
met daarin de meest nobele gevoelens
waartoe ik ooit in staat geweest ben,
zal ik zijn gelijk de slaaf
die, van zijn draagbaar opgestaan,
zijn lichaam nog vol wonden
maar met hemelwaarts geheven hoofd,
tranen van blijdschap weent
omdat zijn straf nu is gedelgd.
Trots zal ik aan het water staan
en het gedicht herhalen,
opdat de fregatvogel kan dansen op de wind
terwijl ik sta te reciteren.
Ik zal de hele wildernis doorkruisen,
de vogels vragende naar mij te luisteren.
Ik zal over de wegen lopen zonder schroom
en het gedicht herhalen, voor de mensen,
opdat zijn ritme, zijn muziek dóórdringen
in de harten van hen die mij horen.
Op de dag dat ik de veelheid van gedachten
die zich verdringen in mijn borst
zal hebben weergegeven
in vermetele akkoorden,
zal ik hun klank over de wolken strooien
en het nachtelijk firmament afsmeken
dat het de gloed van mijn vervoering
in dauw doet druppelen op aarde.
En de rotsen zullen sidderen van schrik
wanneer mijn kreet hen tot het ingewand doorboort.
O, mijn Muze, wáárom laat ge niet
mij de stoffering rukken van mijn ziel
in de meest pure verzen, die mij martelen!
Hoe vreselijk is mijn hunkeren,
hoe wreed is mijn verlangen,
wanneer ik moet blijven lijden,
bezeten door een thema dat zich niet in woorden vangen laat.

Maar er komt een dag dat ik zal opstaan,
los zal barsten uit mijn boeien,
en aan het hek van de gevangenis
zullen triangels en gitaren,
monochord en hoorn en trom
de poorten openen van mijn lied.
Er zal een koor van zwarte meisjes zingen
om mij te doen overlopen van geluk,
en op de heuvels van hun borsten
zullen zij de melodie meevoeren
van dat lied dat mijn gevoel steeds heeft gezocht.

Pierre A. Lauffer, 'Rib'e dia ku mi logra', in: Pierre A. Lauffer, *Kantika pa bjentu*. Oranjestad, Aruba: De Wit, 1964, p. 5; vertaling: Walter Palm, Sidney Joubert en August Willemsen.

Een zwart kind

Pierre A. Lauffer

Nadat hij een aantal boeken had gelezen over de vooroordelen met betrekking tot rassentheorieën, kwam Henri tot de conclusie dat hij een pikzwarte negerin moest zoeken, een zuivere, onvervalste negerin.

In het restaurant van Lim Tung, met zijn vriend Johan, gaf hij uitleg van zijn probleem: 'Het is een vaststaand feit, Johan. Een zuivere negerin is het ideaal van elke man die zijn verstand gebruikt. Zo is bewezen, bijvoorbeeld, dat alleen al de huid van een neger bescherming vormt tegen de stralen van de zon. De vlekken die een blanke op zijn huid krijgt zodra hij een zekere leeftijd bereikt, zijn een gevolg van de straling van de zon. Ik ken een negerin van vijfenzestig jaar. Haar gezicht is nog helemaal glad; haar lichaam nog steeds welgevormd. En vergeet niet dat die vrouw acht kinderen heeft gehad. Begrijp je wat ik bedoel?'

Johan, die met de asbak op tafel had zitten spelen, keek op en zei: 'Maar hoe denk je vandaag de dag een zuivere negerin te vinden, hier op Curaçao? Alle mensen hebben zich op dit eiland al eeuwenlang vermengd.'

'Misschien zijn er nog een paar. Ík denk dat ze er nog zijn.'

'En wat vinden je ouwelui ervan? Want dat is altijd de ellende.'

'Hoe bedoel je?'

'Nou ja, je bent vrij licht van kleur en ... je hebt sluik haar, 'mooi haar', zoals men hier zegt.'

'Dat van mijn huidkleur en mijn haar is onzin. Ik in elk geval beschouw dat als een degeneratie. Je weet heel goed dat mensen die in koude streken zijn gaan wonen daar niet genoeg zon kregen. Daardoor is hun huid gebleekt. Ze zijn gedegenereerd. Er is niets lelijkers dan een blanke van boven de veertig. En welbeschouwd, kun jij me uitleggen waarom mannen als gekken achter negerinnen aan lopen? Weet je dan niet dat er Amerikaanse toeristen zijn die helemaal naar Parijs gaan om negerinnetjes op te pikken om ermee naar bed te gaan?'

'Een lekkere negerin met een stevig lichaam is de beste vrouw die een man in bed kan hebben!'

'Hoor dat! Nu zeg je zelf wat je in wezen voelt. Dat betekent dus dat wij, ergens diep in onze zintuigen, beseffen dat de negerin superieur is. Het is overal hetzelfde. Zowel hier op Curaçao als in Amerika was het zo, dat de blanke zijn blanke echtgenote kon hebben, maar daarnaast zijn negerin, die hem echt helemaal bevredigde. Ik hoef geen namen te noemen. Op Curaçao heb je zat van dat soort gevallen.'

'God jongen, maak je niet zo druk. Met rustig praten kom je er ook.'

'Johan, ik moet zien terug te keren naar de ideaaltoestand. Mijn gedegenereerde wezen moet ik weer sublimeren. En om dat te bereiken moet ik zelf de eerste stap zetten. Ik kan beginnen mij te sublimeren in mijn kind. Daarna zet mijn kind de tweede stap, mijn kleinkind de derde. En zo kan ik steeds zwarter worden, steeds volmaakter.'

'Je theorie klinkt heel interessant. Maar wat denk je te doen met de mentaliteit van de mensen hier?'

'Wat heb ik verdomme te maken met hun stomme mentaliteit? Ík ga een negerin zoeken, de zwartste die ik krijgen kan. Eentje met het lekkerste lichaam, het meest stevige en gezonde lijf dat ik vinden kan. Om van haar te houden, met haar te trouwen en met haar een zwart kind te maken.'

'Succes kerel. Maar je familie zal het je verdomde moeilijk maken. Je moet één ding goed begrijpen, Henri. Een negerin om je mee te vermaken ... nou ja, oké, dat beschouwen we als normaal. Maar om nou meteen met zo'n trut te trouwen, dat is andere koek. De hele goegemeente, althans wat wij zo noemen, zal je de rug toekeren. Ze kunnen een neger tolereren. Maar niet meer dan dat. Wanneer jij je vertoont met een zwart wijf, zul je merken wat verhulde discriminatie betekent.'

'Je bent gek.'

'Nee jongen, niet gek. Praktisch. Ik heb oog voor de werkelijkheid. Onder ons gezegd: ik ben heel blij dat mijn haar niet helemáál zwart is. Hoe het ook zij, ik ben dankbaar dat mijn vader tenminste een blanke was.'

'Johan, omdat je mijn vriend bent, kan ik je zeggen wat ik denk. Je moeder heeft geneukt met een blanke. Oké. Wat voor eer heeft die blanke haar daarmee bewezen? Zeg op. Hè? Zij bleef dezelfde stomme voetveeg die ze altijd was geweest. En toen ze die klotevader van je niet meer kon bevredigen, is die pontjeswrikker met haar het bed gaan delen. Heb ik gelijk of niet?'

De hele tijd dat Henri zo tekeer ging, zat Johan heel rustig voor zich uit te kijken. 'Weet je wat er met jou aan de hand is?' vroeg hij na een korte stilte. 'Je bent een beetje opgewonden. Een beetje in de war. Idealisme ... Daarom neem ik niet eens de moeite me kwaad te maken. Drink je pils op, om je hoofd wat op te frissen. Want als je in dat soort lulkoek blijft geloven, kom je terecht in het gekkenhuis.'

Henri's hand trilde toen hij het glas aan de mond zette. Johan bleef hem van onder zijn wenkbrauwen aankijken, tot hij het lege glas weer terugzette op tafel.

'Varkenskarbonade. Patat,' riep de Chinees achter de bar. Van achter uit de keuken riep een andere Chinees iets ten antwoord.

'Maken we een rondje langs de hoeren?' stelde Johan voor, nadat Henri met zijn vinger figuren had zitten tekenen in een laagje water op tafel.

'Vergeet dan niet wat geld achter de hand te houden, om je sjanker en je druiper te laten behandelen,' antwoordde Henri kortaf. 'Tot ziens.'

Johan schoot in de lach. Henri schoof zijn stoel naar achteren en haastte zich de zaak uit.

Waar te beginnen met zoeken? ... Waar zou de volmaakte negerin kunnen zijn? ... stevig lichaam, sterk, gezond ... volle, harde borsten ... flink achterwerk ... vlezige lippen ... zwart ... pikzwart ... schone tanden, goed gebit ... fijne, zachte, fluwelen huid. Een negerin die echt kon liefhebben ... die zich geheel kon geven ... zonder aanstellerij ... zonder leugens ... En dan, het kind! Hoe zou het moeten heten?

Henri sloeg de Columbusstraat in. Hij wist nauwelijks waar hij liep. Alleen zijn ogen speurden naar alle kanten. Elke negerin op straat werd met een blik gekeurd zonder dat zij het wist.

Zonder er erg in te hebben was Henri op de rijweg gaan lopen. Een auto passeerde hem rakelings. Van schrik schreeuwde de man aan het stuur: 'Klootzak. Kijk uit waar je loopt!'

Henri schrok zich rot en sprong op het trottoir ... Waar was die negerin van zojuist gebleven? O, kijk, daar gaat ze. Nee, nee! Die niet. Waardeloos. Die heeft blank bloed, dat zie je zo. En het aapmens ontkroest d'r haar ... Ze weet kennelijk niet, de stomme trut, dat in Europa een heleboel mensen juist van kroeshaar houden ... Poesjkin was trots dat hij van negers afstamde ... Maar wat weet dat stuk stront van Poesjkin?

Madurostraat ...

Zou in die winkel daar iets zijn? Nee. Die daar? ... Ook klote. Een gratenpakhuis ...

Hier dan? Kijk, daar staat er een aan de overkant. Ook huilen met de pet op. Veel te platte kont ... stom smoel ...

Henri liep verder. Door de Heerenstraat. Over de Handelskade van *Punda*. Door de Breedestraat. Daarna door Pietermaai. De Penstraat. Verder gelegen wijken als Nieuw Nederland, Cher Asile, Marie Pampoen.

Tegen acht uur in de avond kwam hij thuis en viel als een blok op bed, zonder zelfs zijn kleren uit te trekken. Even later viel hij in slaap.

Tambú! Er klinkt tambúmuziek. Het ritme wordt feller, wordt een rivier van woeste klanken. Een negerin danst vlak voor hem. Helemaal naakt. Haar lichaam. Haar armen en benen kronkelen als slangen. God, wat een lekkere meid. Ga door met dansen. Je borsten wiebelen niet eens. Aan die borsten zal een zwart kind melk drinken tot het niet meer kán. Tambú, hou nog niet op, nu nog niet ...

Dans, *negrita*. Beweeg je flanken. Wieg je heupen. Gesel de aarde met je voetzolen. Ik wil met mijn hand over je lichaam gaan, met mijn lippen over je huid. Je zweet doet je glanzen. Zie hoe druppels zweet langs je gezicht lopen en op je borsten vallen. Het zweet doet je tepels glanzen als parels. Ik wil je zó als je bent. Wild. Ruig, zonder poeder, zonder opmaak, zonder pruik, zonder leugens. Kom, kom dichterbij, dat ik je tegen me aan kan drukken, dat ik je

vlees kan voelen. Dat ik je kan liefhebben in mijn delirium. Dat jij mij gelukkig maakt met ...

'Een zwart kind!' Henri's kreet in de stilte van de avond deed iedereen in huis uit bed springen. Zijn moeder kwam zijn kamer binnen rennen, zijn vader en de twee zusjes erachteraan.

'Wat is er gebeurd?' vroeg zijn moeder, hevig geschrokken.

Henri schudde zijn hoofd. 'Niets bijzonders. Ik zal gedroomd hebben.'

'Je schreeuwde als iemand in doodsnood.'

'Ga maar weer slapen; ik geloof dat het kwam doordat ik met een volle maag ben gaan slapen.'

'Draai je kussen om.'

Henri bromde wat en de anderen gingen weer naar bed. Met veel moeite lukte het hem de slaap weer te vatten.

De zon scheen nog fel toen Henri zijn kantoor verliet. Ietwat verveeld bleef hij in het koelere gedeelte, aan de schaduwzijde van zijn kantoor, naar het verkeer staan kijken. Daar kwam het idee in hem op een eindje door *Otrobanda* te slenteren. Meteen liep hij de straat uit, ging de brug over en sloeg de Breedestraat van Otrobanda in.

Met zijn gedachten gefixeerd op zijn ideaal, ging hij voort elke negerin te taxeren die hij tegenkwam. Al maar doorlopend kwam hij tenslotte uit bij Kas Chikí. Daar voelde hij zich moe en zocht een plaats om te zitten en even uit te rusten. Maar omdat er nergens een plek was om te zitten, leunde hij tegen de muur van een huis en stak een sigaret op.

Het slepende geluid van een paar touwschoenen trok zijn aandacht en haalde hem uit zijn gedachten. Een stel welgevormde zwarte benen was het eerste dat zijn ogen tegenkwamen. Hij keek op en zag nu het hele lichaam, gekleed in een goedkope katoenen jurk. Gevulde armen. Een schone hals. Glad gezicht. Volle lippen, een trotse uitdrukking om de mond.

Henri maakte zich los van de muur en bleef staan kijken naar het achterste van de jonge negerin, terwijl ze voorbijliep. Haar billen wiegden onder haar jurk. Twee dansende halve bollen, met daarboven een slanke taille. Henri had kunnen juichen van blijdschap.

Vastbesloten ging hij achter haar aan. Het duurde niet lang of de vrouw merkte dat Henri haar volgde. Ze draaide zich om, keek hem aan, glimlachte (een stel mooie witte tanden!) en sloeg een van de steegjes van Marchena in. Henri erachteraan.

Nadat ze twee straten waren doorgelopen, bleef het meisje plotseling staan en vroeg Henri wat hij wilde.

'Ik ben verliefd op je,' antwoordde Henri.

Het meisje keek hem van onder tot boven aan en barstte uit in een nogal canailleuze lach.

'Kent u me soms?'

'Vanaf het moment dat ik je zag, wist ik dat jij degene bent met wie ik moet trouwen.'

'Mijn God! Wat zullen we nou hebben?'

'Ik zal je alles uitleggen.'

'Maar ík heb nog helemaal geen trouwplannen. Ik ben pas twintig.'

'Ik zei ook niet nu meteen. We moeten elkaar eerst leren kennen.'

Het meisje sloeg haar handen voor het hoofd en bleef Henri aankijken alsof ze met een gek stond te praten.

'Maar je hebt me nooit eerder ontmoet.'

'Mijn gevoel zei me dat jij mijn ideaal bent.'

'Ideaal van wát dan wel, meneer?'

'Van mijn leven.'

'Godallemachtig. Het is vandaag wél m'n dag. Hoe heet je?'

'Henri.'

'Ben je Curaçaoënaar?'

'Van top tot teen.'

'En je werd verliefd op me?'

'Ja. Volkomen. Waar woon je? Waar werk je?'

'Ik woon hier in Marchena, bij mijn zuster. Ik werk bij mevrouw Elena, op Pietermaai. Ken je dat rode huis met witte tralies?'

'Ik geloof dat ik weet waar het is. En hoe heet jij?'

'Ik? Amelia. Waarom wil je zo nodig al die dingen weten?'

'Ik moet alle bijzonderheden weten van de vrouw met wie ik ga trouwen.'

'Toe maar. Je bent niet goed bij je hoofd. Wat vond je dan zo aardig aan me?'

'Alles.'

Bijna een half uur hadden Henri en Amelia staan praten. Aanvankelijk had het niet zo snuggere meisje het hele geval zeer vreemd gevonden. Ze ging ervan uit dat Henri haar alleen voor het bed wilde. Maar gaandeweg deed Henri's overtuiging haar beseffen dat hier geen spelletje werd gespeeld. En toen ze elkaar aan het eind van het gesprek gedag zeiden, wist Henri dat hij de volgende dag met Amelia mee naar haar huis zou lopen, van Pietermaai tot Marchena.

's Middags kocht Henri een groot tablet chocola voor Amelia, en ging linea recta naar Pietermaai. Het meisje was keurig gekapt en netjes gekleed toen Henri aan het tuinhek verscheen.

Terwijl ze de straat uitliepen, begon Henri het meisje beetje bij beetje uit te leggen hoe zijn ideaal er uitzag. Amelia begreep absoluut niets van wat Henri haar vertelde. In haar eenvoud koesterde ze slechts één verlangen, namelijk de eerste vonk van liefde voor deze jongeman met lichte huidkleur en sluik haar aan te wakkeren, totdat die vonk een vlam zou worden die haar naar het

bed zou leiden. En terwijl Henri liep te filosoferen, bewonderde Amelia zijn rechte neus en zijn welgevormde mond, zijn ogen en zijn kostuum. En toen Henri haar arm ook maar heel even streelde, voelde ze dat iets in haar lichaam onmiddellijk reageerde.

'Gisteren was ik vergeten je te vertellen dat mevrouw Elena mij heeft gevraagd te blijven slapen,' zei ze tegen Henri. 'Op die manier kan ik 's morgens aan tafel helpen. Haar man is ontzettend vervelend, weet je.'

'Hoezo?'

'Niet wat jij denkt. Maar, je weet wel, gewoon vervelend. Hij is erg precies. Als er ook maar een kruimeltje brood op tafel ligt, begint hij al te zeuren. Je moet hem zien lopen. Hij denkt dat ie heel wat is.'

'En waar krijg jij een kamer?'

'Achter in de tuin is een huis met twee verdiepingen. Beneden doe ik wel eens de was. Ik krijg de bovenverdieping om te slapen. Ik krijg ook mijn eten drie keer per dag.'

Henri vond het geen slecht idee. 'Bovendien bespaar je zo het geld voor de bus,' merkte hij op.

'Dat is waar. En die bovenkamer is lekker koel, weet je. Man, je moest eens voelen hoe heerlijk die frisse zeewind is.'

Op dezelfde plek waar ze de vorige dag elkaar hadden gesproken, praatten ze nu over de duizend-en-een onderwerpen die onder verliefden gebruikelijk zijn. Op een moment dat er niemand langskwam, gaf Henri haar een kus op haar voorhoofd en wenste haar goedenavond. Amelia voelde duidelijk hoe in haar buik iets bewoog en kriebelde. Ze bleef Henri nakijken totdat hij uit het gezicht verdwenen was.

Haar gevoelens waren totaal verward door alles wat Henri haar had verteld. Maar in haar lichaam was een vuur ontvlamd. Het was voor haar moeilijk te begrijpen hoe zo'n knappe jongeman haar zo fatsoenlijk kon behandelen. Geen moment had hij iets onbetamelijks of iets dubbelzinnigs gezegd. Hij had niet aan haar borsten gezeten. Hij had het niet over het bed gehad. Terwijl Icha, een vriendin van haar die even zwart was als zij, haar had verteld hoe een jongeman het met haar had aangelegd en haar zwanger had gemaakt in minder dan twee maanden dat ze hadden gevreeën. Daarna had hij haar laten stikken. Maar dit, dit was een nette, heel correcte jongen. En al die vreemde dingen die hij zegt! Hij zal wel een gestudeerd iemand zijn, van goede familie. Maar hoe kan het dan, ondanks al die fijngevoeligheid van hem, dat ik nu al iets vreemds voel in mijn lichaam?

Amelia kreeg een bed, een kast, een tafel en twee stoelen voor haar tuinkamer. Het waren oude meubels die mevrouw Elena niet meer gebruikte, maar ze waren in goede staat. Amelia sponste ze af, wreef ze in met was en maakte de hele kamer schoon. Want die avond zou haar Henri voor het eerst op bezoek komen. Alles moest piekfijn in orde zijn.

Amelia had een paar bougainvillebloemen uit de tuin geplukt en in een jampot op tafel gezet. Aangezien mevrouw Elena een draad tot in haar kamer had laten aanleggen, had Amelia elektrisch licht. Een peertje van vijftien watt, zonder lampenkap, hing in het midden van het plafond.

Nog nooit in haar leven was Amelia zo blij geweest. Ze had als een razende de was gedaan, en vanaf elf uur 's morgens hingen alle waslijnen al vol schoon goed. Om niet de hele middag werkeloos rond te hangen, had ze nog eens alle kamers van mevrouw Elena's huis geveegd. Maar om vier uur was ze opgehouden met haar werk, om een bad te nemen en haar haar op te maken, en te wachten op Henri. In de grote teil met water in een hoek van haar kamer streelde ze haar borsten en praatte ze ermee.

'Jullie twee zult van mijn Henri zijn, van mijn kinderen. Jullie zullen op Henri's lichaam drukken, zodat hij voelt hoezeer ik vrouw ben. En daarna zullen jullie je vullen met melk, zodat mijn kinderen zo veel kunnen drinken als ze willen. Vanavond zal ik jullie tegen zijn borst drukken, wanneer hij mij kust, zodat hij ziet hoe veel ik van hem houd. Ha! Ik weet dat hij van mij houdt. En hij meent het serieus. Als hij mij vraagt mijn bloesje open te doen, doe ik het open en zal ik jullie laten zien. Als hij mij vraagt met hem naar bed te gaan, lig ik zó bij hem in bed. Ik zal me zonder angst aan hem geven, omdat ik van hem hou ... '

Vrolijk ging ze voort zich te wassen, terwijl ze zong: 'Ik hou van hem. Ik hou van hem.' En op het ritme van haar geïmproviseerde liedje kneep ze zachtjes in haar tepeltjes.

Henri hoefde geen twee keer te fluiten, want meteen na de eerste keer verscheen Amelia's gezicht in het raam. Henri ging het tuinhek door, stoof de trap op en stapte Amelia's kamer binnen.

Hoe overmoedig Amelia ook was, toen Henri haar bij de armen pakte en haar zoende over haar hele gezicht, bleef ze angstig staan, zonder te weten wat te zeggen of te doen.

'Lieveling, dit heb ik voor je meegebracht.' En Henri liet haar een etui met een paar oorbellen zien.

'Zijn die voor mij? Wat mooi!'

'Doe ze eens aan, dan kan ik zien hoe ze je staan.'

'Is het niet beter dat ik ze bewaar om zondag te dragen?'

'Welke dag je ze ook draagt, voor mij is het zondag.'

Amelia bevestigde de oorbellen aan haar oren en bewoog koket haar hoofd.

'Prachtig, liefje,' en Henri overdekte opnieuw haar hele gezicht met kussen.

'Maar ... Henri, waarom hou je zo veel van me?'

'Niet vragen. Liefde verlangt nooit een verklaring.'

'Dat is waar, maar ... '

'Je hebt je bed heel mooi opgemaakt.'

Het woord 'bed' deed Amelia even duizelen. Ze verwachtte dat Henri daarop door zou gaan. Maar hij ging op een stoel zitten en merkte op hoe aangenaam het ruisen van de zee was.

Tot tien uur bleven ze dicht naast elkaar zitten. Ze praatten, zoenden en omhelsden elkaar, en konden allebei hun geluk niet op. Steeds wanneer ze kans zag, drukte Amelia haar borsten tegen Henri's lichaam, in de hoop dat hij zou reageren. Maar hij beheerste zich.

'Ik begrijp wat je wilt, Amelia,' zei hij tegen het meisje. 'Maar het moment is nog niet gekomen. Mijn liefde voor jou maakt dat ik je wil respecteren. Ik kan dit nog niet doen voordat we getrouwd zijn.'

Amelia keek beschaamd de andere kant op. Zo veel respect had ze niet verwacht. Het arme kind kon de verheven liefde niet begrijpen die Henri haar toedroeg. Nadat hij naar huis was gegaan, ging ze naar bed, om gedurende lange tijd steeds weer wakker te worden, denkend, verlangend. Om haar verlangen tot rust te brengen, legde ze een kussen tussen haar benen en drukte haar dijen daartegen.

'Henri, Henri. Mijn lichaam vraagt om ... '

De volgende ochtend waste Amelia het sloop en hing het kussen in de zon.

'Ik heb begrepen dat je een affaire hebt met een zwart dienstmeisje.'

Henri legde zijn vork en mes op tafel en hief zijn hoofd op om te horen wat zijn moeder te zeggen had. Zijn vader bleef dooreten, ogenschijnlijk ongeïnteresseerd. Maar Henri merkte op dat zijn vaders hand trilde. Zijn twee zusters, ook aan tafel, zaten hem van onder hun wenkbrauwen aan te kijken.

'Ik zei dat ik begrepen heb dat je een affaire hebt met een foeilelijke negerin,' herhaalde zijn moeder met walging in haar stem.

Henri dacht na voor hij iets zei. Hij wilde zijn moeder niet beledigen, maar hij kon niet zo gauw bedenken wat hij moest zeggen.

'Een foeilelijke negerin,' herhaalde zijn moeder nogmaals, met nog meer verachting in haar stem.

Henri probeerde zich zo veel mogelijk te beheersen en antwoordde toen: 'Mooi en lelijk is erg relatief. Intelligentie moet dat uitmaken. Onwetendheid gedijt uitsluitend op basis van gevoelens.'

'Kom me niet weer aan met je filosofieën.'

'De mensen zijn over het algemeen voorbestemd om te denken.'

'Maar niet zoals jij doet, op dit moment. Je met een negerin afgeven is te stom voor woorden. Je tijd verdoen. Hoe kun je je zo verlagen? Ik zou wel eens willen weten wat mijn zusters, Sarah en Rebecca, hiervan denken als ze dit horen.'

Henri kon wel ontploffen, want in een flits schoot hem te binnen wat er was gebeurd op een dag, toen hij een jongetje van negen was. Zijn moeder had hem en zijn oudere zusje gezegd een bezoekje te brengen aan hun grootvader, op een zondagmiddag. Henri herinnerde zich nog heel goed hoe hij en zijn zusje Elsa op het balkon zaten van het grote huis van hun opa. Een dienstmeisje kwam even met hen zitten praten. Hun opa liep in pyjama door de woonkamer. Hij liep met een schoteltje melk achter een zwart katje aan. Hij had hen al die tijd nog niet eens begroet. In gedachten zag Henri de blanke man weer achter het katje aanlopen. Hij gaf meer om het katje dan om zijn kleinkinderen. Dus dat was de man die zijn grootmoeder zwanger had gemaakt toen zij als dienstmeisje in dat huis werkte. Dus dat was de blanke man die nooit was getrouwd met zijn grootmoeder. Dus dat was de smeerlap die vader van Sarah en Rebecca was. Het lag op de punt van zijn tong te zeggen dat Sarah en Rebecca en alle anderen konden verrekken. Maar hij slikte zijn woorden in en antwoordde slechts: 'De vrouw die zo stom is dat ze zich, zonder getrouwd te zijn, laat misbruiken door een blanke, bedrijft prostitutie.'

Scherper kon het mes niet snijden. Zijn vader en moeder begrepen allebei meteen wat Henri bedoelde. Zijn vader slikte en zei niets. Zijn moeder was iets flinker: 'Je moet elk geval op zich beschouwen.'

'Curaçao is vol hypocrisie,' zei Henri. 'Heel veel mensen leven achter een gordijn van waanideeën. Als iedereen zich zou realiseren wat hij persoonlijk, als individu, waard is en presteert, dan pas zouden de mensen werkelijk gelukkig zijn. Maar nu, nu blijven ze iets ontlenen aan een grootheid die nooit heeft bestaan in de mannen die de oorsprong van hun leven zijn, een grootheid die enkel gebaseerd is op misbruik van vrouwen. Trouwens, alles wat blank is, is gedegenereerd. Ik heb ze op heel wat plaatsen gadegeslagen en altijd kreeg ik aanvechting om te kotsen en op ze te spuwen.'

'Nu is het genoeg,' onderbrak zijn vader. 'Dat een negerin lichamelijk misschien aantrekkelijk is, dat kan ik nog begrijpen. Maar dat negers geestelijk iets zouden kunnen betekenen ... Ik betwijfel het.'

'En Poesjkin dan? Ralph Bunch? Washington Carver?'

'Uitzonderingen, meer niet.'

En zijn moeder voegde er snel aan toe: 'Wee je gebeente als je met een negerin aankomt in mijn huis. Ik stuur haar zó weer terug.'

Henri besefte dat hier niet meer redelijk te praten viel. Hij stond van tafel op en schoot zijn laatste pijl af: 'Gelukkig hebben een heleboel zwarte moeders niet de gedegenereerde kinderen gedood die ze hebben gehad bij een blanke. Aju.'

Hij bleef niet wachten om de rest van het commentaar te horen. In één ruk door zocht hij zijn kleren bij elkaar, verliet het huis en nam zijn intrek in een pension.

Henri begon te sparen zo veel hij kon, om meubels te kopen voor zijn huis. In de Montanja-wijk had men hem een houten huis beloofd en hij had Amelia daarvan verteld. Maar Amelia had hem gezegd dat ze nog een paar maanden bij mevrouw Elena wilde blijven werken, na hun huwelijk, omdat ze niet hield van nietsdoen. Henri ging daarmee akkoord.

Maar het grote probleem, om te kunnen trouwen, was de toestemming van zijn ouders. Henri wist dat ze die vierkant zouden weigeren. Maar toen hij er eens goed over nadacht, begreep hij dat er in feite helemaal geen probleem was. Eerlijk als hij was, zei hij dit tegen Amelia.

'Maar, Henri, hoe doen we dat dan, als we willen trouwen?'

'Heel eenvoudig. Wij trouwen onszelf.'

'Wat praat je nou voor onzin?'

'Wie heeft je gezegd dat het niet kan? Een man en een vrouw kunnen elkáár trouwen. Het is niet de priester die het doet. Alles wat de priester doet is zijn zegen geven.'

Amelia zette zulke ogen op.

'Moet je horen, lieveling,' zo stelde Henri haar gerust. 'Ik weet dat je nooit van deze dingen hebt gehoord. Maar zo is het en niet anders.'

'Echt waar?'

'Precies zoals ik zeg. Kijk. We hebben nu vijf maanden verkering. Ik heb het geld om meubels te kopen. Nou, dan stel ik voor dat we trouwen op 27 september. Dat valt op een zaterdag. Over drie weken. Dan trouwen we, hier in deze zelfde kamer.'

Amelia bleef hem aanstaren en probeerde iets te zeggen.

'Nee. Je hoeft niet te twijfelen of je hoofd te breken. Hier in deze kamer trouwen we. Om twaalf uur 's nachts. Ik koop een mooie witte jurk voor je.'

Plotseling zag Amelia in haar fantasie een witte jurk helemaal onder de bloedvlekken. En op hetzelfde moment dat ze een golf van verrukking door haar lichaam voelde gaan, leek het haar of een felle pijn haar buik deed trillen.

Drie weken lang, elke dag na vijven, richtten Henri en Amelia de kamer in. Henri schilderde de muren en de vloer. Amelia hing gordijnen op en een paar goedkope schilderijtjes aan de muur. De hele kamer rook fris.

Op 25 september kocht Henri een nieuw pak en de witte jurk voor Amelia. Hij bracht een fles champagne mee, twee glazen en zijn taperecorder waarop hij de Bruidsmars van Lohengrin had opgenomen. Op het bed lagen nieuwe lakens en slopen en een groene sprei met kwastjes.

Ondertussen hield mevrouw Elena alle bewegingen nauwlettend in de gaten. En omdat haar mond nogal naar roddelen stond, hadden zij en haar vriendinnen heel wat commentaar te leveren, wanneer ze op de veranda zaten te praten.

'En het is nog een jongen van goede familie óók,' merkte mevrouw Elena op.

Serafina, die tegenover haar zat, schudde het hoofd. 't Is treurig, héél treurig.'

'Geloof jij niet dat negerinnen zwarte kunst bedrijven om een man aan zich te binden?'

'Ik denk het wel. Is ze al zwanger, die meid?'

'Ik zie niets.'

'Blijft Henri bij haar slapen?'

'Nooit. Hij is altijd vóór elven weg. Ik heb vaak genoeg achter de jaloezieën staan luisteren.'

'Ik begrijp niet wat die jongen ziet in een zwarte meid.'

'Ik ook niet. Weet zijn moeder van het geval?'

'Helaas, ja. Het arme mens lijdt er verschrikkelijk onder. Ze had nooit gedacht dat haar zoon het zou kunnen aanleggen met een negerin. Maar weet je wat het geval is? Ik geloof dat negerinnen alle mogelijke vuiligheid uithalen met mannen. Daarom lopen ze er allemaal achteraan. Herinner je je niet dat ik je heb verteld hoe mijn man Jorge het had aangelegd met de meid die we toen hadden? Kind, ik betrapte ze in bad. Ik zal die afschuwelijke toestand nooit vergeten. Een pikzwarte negerin, zó'n mens, met een onbeschoft dik achterwerk. Gédver. Ik heb Jorge z'n huid volgescholden en het meisje op staande voet de laan uitgestuurd.'

In de kamer achter in de tuin zaten de twee tortelduifjes te minnekozen, zonder de mening te kunnen horen van de twee vrouwen op de veranda.

De 27ste, vanaf vijf uur, was Amelia gekapt en gekleed. Op haar haar had ze een beetje eau de cologne gesprenkeld uit een flacon die ze van Henri had gekregen. Het hart klopte haar in de keel. De gedachte aan haar Henri had haar helemaal nat gemaakt, zodat ze een ander broekje moest aantrekken. Het leek niet waar dat de tijd zo snel was gegaan. Vijf maanden terug had ze hem leren kennen. Deze nacht zou ze zich eindelijk helemaal kunnen verenigen met haar Henri, Henri op haar borsten kunnen voelen. Henri in haar lichaam voelen. En ze begon weer de dingen te overdenken die Icha haar had geleerd: 'Als je houdt van je vent, geef je dan helemaal. Zoen hem met je tong in zijn mond. Laat hem zachtjes je tieten kneden, eraan sabbelen, totdat je je hele lijf voelt kronkelen. Zorg dat je goed nat bent. Dat maakt het makkelijker.'

De hartstocht laaide weer op in Amelia, en ze begon haar dijen over elkaar te wrijven. Uren, ga voorbij! Ga snel voorbij, dat het gauw twaalf uur wordt. Ik wil Henri. Ik verlang naar Henri. O, ik wou dat hij mij vannacht al zwanger kon maken ...

Even na zevenen kwam Henri. Amelia sprong boven op hem en drukte hem tegen zich aan. Ze zou hem wel in zijn gezicht willen bijten, want hij zag er heel mooi uit in zijn nieuwe pak.

'Zo meteen, liefje,' kalmeerde Henri haar. 'Zo meteen krijg je alles. Kijk, ik heb nasi goreng voor het avondeten meegebracht.'

Amelia had honger, maar het leek haar of ze geen hap door haar keel zou kunnen krijgen. Eén en al zenuwen schepte ze het eten op twee borden, en ze begonnen te eten. Daarna zette Henri zijn transistor aan. In elkaars armen zaten ze naar muziek te luisteren en naar de zee te kijken. Maar Amelia kon niet stil zitten. Haar binnenste was al op het kookpunt. Ze drukte haar borsten tegen Henri aan en duwde een dij tussen zijn benen.

'Lieveling,' begon ze te smeken. 'Over een paar uurtjes zijn we getrouwd. Wat maakt het uit als we het nu meteen doen? Ik heb zo'n zin. Leg me op bed, lieveling.'

'Al zou je lichaam in vuur en vlam staan, ik doe niets voordat we getrouwd zijn.'

'Maar ik heb zo 'n zin, lieveling.'

'Ik ook. Nog éven wachten.'

'Al is het maar een klein beetje, lieverd.'

'Geen klein beetje en geen groot beetje. Straks krijg je zo veel je wilt.' Amelia legde haar hoofd op Henri's borst en bleef jammeren. Maar wat ze ook deed, Henri gaf niet toe.

De grote klok in de achterkamer van het huis van mevrouw Elena sloeg elf uur.

'Nog één uurtje,' zei Amelia tegen Henri, en in haar verschrikkelijke verlangen drukte ze hem wanhopig tegen zich aan. Daarna duwde ze haar tong in zijn mond, sloot haar ogen en voelde genotvol hoe Henri haar tong zoende. Éven liet hij zich meeslepen door zijn hartstocht. Maar zodra hij zag dat Amelia aan zijn gulp begon te frunniken, stond hij op en ging voor het raam naar zee staan kijken.

'Ben je boos?' vroeg Amelia.

'Helemaal niet.'

'Waarom ben je dan opgestaan?'

'Alles op zijn tijd. Maar luister nou, liefje. Ik heb je zo veel verteld en uitgelegd in alle voorbije maanden. Nu nog een uur, en we zijn getrouwd. Maar voordat het beslissende moment daar is, wil ik je een soort ... een soort examen afnemen.'

'Een examen van wat?'

'Ik wil weten of jij beseft wat er straks gaat gebeuren.'

'Wij gaan iets heel lekkers doen.'

'Denk jij aan niets anders?'

'Maar jij bent het zelf die mij zo heet maakt, schat van me.'

'Genoeg. Weet je waarom ik met je ga trouwen?'

'Nou zeg, dat weet je toch! Omdat we van elkaar houden.'

'En waarom houd ík van jou?'

'Ik ben je ideale negerin.'

'Juist. En waarom nog meer?'

'Jij wilt een zwart kind.'

'Precies. Ga door.'

'Een eh ... zwart kind ... dat jij zelf ... maar dan zwarter ... zodat jij, jouw wezen ... O lieveling, ik weet het niet meer. Waarom zeg je ook zulke rare dingen? We houden toch al heel veel van elkaar? Liefste, straks, wanneer je mijn vlies breekt, hou ik je heel stijf in mijn armen. Zo heeft Icha me geleerd. Hoeveel pijn ik ook voel, ik blijf je in mij drukken. Dan zal het fijne gevoel de pijn verdrijven. Dan sluit ik mijn ogen en ik open mijn ... '

'Hou op met die onzin! Ik heb het over serieuze zaken.'

Amelia schrok even, toen ze Henri's strakke gezicht zag. En heel bedeesd zei ze: 'Praat maar liefje.'

'Opdat ik de eerste stap kan doen in de richting van sublimering. Opdat ik, en later mijn kleinkind, zwarter zal worden, zuiverder, nobeler.'

'Ja, lieveling.'

'En wie trouwt ons?'

'Wij trouwen elkaar.'

'Wat moet je ons kind uitleggen, als ik zou sterven voordat het groot is?'

'Dat het moet trouwen met een pikzwarte neger of negerin, om de tweede stap te kunnen doen.'

'Heel goed. En nu, wat betekent liefde?'

'Liefde? Nou, jezelf helemaal geven en jezelf vergeten in de persoon van wie je houdt. Zo goed?'

'Kan niet beter.'

'Maar er is één ding waarover ik me zorgen maak.'

'Wat?'

'Je familie.'

'Ik doe wat ik denk dat goed is. Mijn familie kan mijn lot niet bepalen.'

'Maar stel dat ze me straks komen uitschelden, mijn kind komen beledigen. Dat moet iets verschrikkelijks zijn.'

'Leef je eigen leven en trek je niets aan van stompzinnige mensen.'

'Dat zeg jij. Maar misschien kunnen ze mijn leven kapotmaken.'

'Hou op met die mallepraat. Zet liever de champagne en de glazen op tafel. Ons ogenblik komt eraan.'

Amelia zette de fles champagne in de koelemmer en de glazen op tafel. Maar intussen woedde een orkaan in haar gedachten. Ze vond dat Henri alles heel mooi voorstelde. Maar Henri vergat hoe de mensen in werkelijkheid waren. Zelfs mevrouw Elena had haar iets gezegd over Henri, toen ze in de keuken was. Mijn God, wat ben ik begonnen? Henri zijn hele familie zal hem in de steek laten. Ze zullen mij door het slijk halen. En als ik een kind krijg, kan dat schepseltje een vreselijk leven tegemoet gaan ...

Amelia keek naar Henri, die in het raam stond, en trok de sprei recht. Ze wilde iets doen, ongeacht wat, om haar zenuwen tot bedaren te brengen.

'Kwart voor twaalf,' waarschuwde Henri haar, nadat hij op zijn polshorloge had gekeken. 'Doe het licht uit.' Het leek Amelia of Henri's stem van heel ver klonk. Ze draaide het peertje los en bleef een ogenblik onbeweeglijk in het duister staan.

'Kom bij me, hier in het raam,' zei Henri tegen haar. Amelia liep naar hem toe. Hij nam haar bij de hand en trok haar naar zich toe. Hij voelde hoe Amelia's lichaam trilde.

De golven sloegen op de kust. Hun geruis was zacht, rustgevend. Ver weg voer een geheel verlicht schip voorbij. De hemel was bezaaid met sterren.

De beide gelieven bleven onbeweeglijk staan, in de stilte, en keken naar het majestueuze schouwspel van zee en hemel.

Eén voor één kondigden de slagen van de klok in de achterkamer twaalf uur aan. Heel ernstig hield Henri Amelia's handen vast, keek haar recht in de ogen en vroeg: 'Amelia, neem je mij tot echtgenoot, in alle geluk en in alle tegenslagen des levens, tot aan de dood?'

Amelia slikte en begon nog eens zo hard te trillen. Met een door emotie verstikte stem antwoordde ze: 'Ja, Henri, mijn lief, ja. Met heel mijn lichaam, met heel mijn ziel en met alles wat ik heb. Mijn borsten zijn van jou, mijn lichaam is van jou, mijn schoot is van jou. Je Amelia is helemaal van jou, tot de dag dat God mij wegneemt.' Amelia voelde hoe tranen uit haar ogen begonnen te vloeien. En in het vuur van haar verlangen wierp ze zich in Henri's armen. Maar hij kalmeerde haar en zei dat zij nu dezelfde vraag moest stellen.

Amelia schepte moed en vroeg haar geliefde: 'Henri, liefde van mijn leven, neem je mij tot echtgenote, in alle dingen des levens tot aan de dood?'

'Ja, Amelia, ja. En ik zal je mijn liefde blijven bewijzen totdat de dood mijn ogen sluit.' Hij sloot het trillende meisje in zijn armen en fluisterde haar in het oor: 'Nu, ja nu kunnen we naar bed. Kom, laten we onze kleren uittrekken.'

Nog geen minuut later lagen ze in elkaar verstrengeld in bed.

De sterren zagen het.

De golven hoorden het.

De twee glazen met een restje champagne trilden op tafel ... door het trillen van de vloer ... door het trillen en kreunen van het bed.

Op de hoek van het douanegebouw kwamen Johan en Henri elkaar tegen.

'Allemachtig, jongen, ik had er geld voor over gehad om je te zien. Waar heb je uitgehangen?'

'Ik ben getrouwd.'

'Je meent het! Met dat negerinnetje?'

'Uiteraard.'

'Jezus wat een kul. Hoe is ze in bed?'

'Dat is mijn zaak.'

'Moet je horen. Weet je wat er met jou gebeurd is? Die trut heeft je behekst, man, die heeft je tot een vod gemaakt.'

'Hou op met dat soort taal, Johan. Gedraag je een beetje.' Johan barstte in lachen uit en vroeg wanneer de gedenkwaardige ceremonie had plaatsgevonden.

'Al een paar maanden geleden.'

'Heb je haar al zwanger gemaakt?'

'Toevallig zei Amelia me eergisteren dat ze deze maand niet ongesteld was geweest.'

'Fantastisch. Je zit gebeiteld. En wonen jullie al in Montanja, zoals je me een keer zei dat je van plan was?'

'Nog niet. Amelia wil nog een tijdje blijven werken, totdat ze zes maanden zwanger is.'

'Kom, laten we een biertje nemen om dit kutfeest te vieren.'

'Sorry, Johan. Amelia wacht op me.'

'Niet te geloven. Mijn vriend Henri de slaaf van een vrouw! Wat een trouw. Wat een toewijding. Genegenheid, liefde. Moet je horen, Henri, kun je echt niet ophouden met die lulpraat? Kom toch uit die droom, man. Zie toch in dat dat stomme mens het voor het zeggen heeft, dat ze je gebruikt als een voetveeg!'

'Ik weet wat ik doe.'

'Nou, ik weet ook wat ik ga doen. Er zijn een paar lekkere jonge meiden aangekomen in het hotel. Ga je mee?'

'Wat Amelia mij geeft is precies hetzelfde, maar dan met echte liefde. Dat is het verschil.'

'Enfin, jij zult het wel weten. Vermaak je met je negerinnetje.'

'Het ga je goed, Johan.'

Henri keek Johan na tot hij de Columbusstraat insloeg. En hij voelde geen greintje spijt.

Amelia was niet met haar hoofd bij het werk. Ze stond naast de wasmachine en dacht alleen maar aan Henri. Op den duur hoorde ze niet eens meer het geluid van de wasmachine ... Zoveel vreemde dingen ... Henri die zo waanzinnig veel van haar houdt ... elke nacht gaf ze zich aan hem ... uren achtereen ... totdat ze zwanger werd ... Het zwarte kind dat Henri wilde zit nu in haar schoot ... Henri houdt ervan haar buik te strelen ... te kussen ... Maar zelf kan zij het niet begrijpen ... Negers hebben het er altijd moeilijk mee dat ze negers zijn ... Hadden niet verschillende van haar vriendinnen blanke mannen uitgezocht om met hen naar bed te gaan? Was zij zelf niet daarom ook voor Henri gevallen? Hij is niet blank, maar wel heel licht van huidkleur ... Henri's ouders. Zou dit alles een komedie kunnen zijn? Het kind in haar buik. Vijf maanden nu. Nog één maand werkt ze bij mevrouw Elena. Hoor, mevrouw Elena zit in de salon met een van haar vriendinnen te praten. Het zal wel weer over haar gaan. Meerdere malen al had mevrouw Elena toespelingen gemaakt op

haar buik. Waarom? Wat zou mevrouw Elena tegen haar kunnen hebben? Houdt Henri echt van mij? Nee. Ja. Ja, hij houdt van me. We gaan in Montanja wonen. Dan hoeft ze niet langer de steken onder water van mevrouw Elena te verduren. 'Sommige mensen zijn onmogelijk,' had mevrouw Elena zelfs een keer gezegd. Daarmee zal ze dit kind hebben bedoeld. Amelia streelde met beide handen haar buik. En plotseling merkte ze dat ze stond te praten met haar kind: 'Ik wil niet dat je ongelukkig wordt. Ik doe wat Iris heeft gedaan om haar kind te verliezen. De trap! Ik klim tot halverwege de trap ... en spring eraf. O, mijn God, hoe heb ik mij dit kunnen aandoen! Nee, springen, dat kan ik niet. Ik ben bang dat ik zou sterven. Iris is nét aan de dood ontsnapt. Ik wil niet sterven. Ik wil niet dat mijn kind sterft. Maar wat moet ik doen?

Vier lange dagen van bittere gedachten hadden Amelia verschrikkelijk nerveus gemaakt. Henri deed niet anders dan haar vragen wat er was gebeurd. Maar Amelia loog dat het was omdat ze moest denken aan de geboorte van het kind en aan de pijn. Henri kalmeerde haar, stelde haar gerust, en zei haar hoe heerlijk ze het zouden hebben in hun huis in Montanja. Maar vier dagen later was Amelia weer helemaal overstuur. En in haar overspannenheid nam ze een besluit.

Kort nadat Henri de deur was uitgegaan tegen half acht 's morgens, zei ze tegen mevrouw Elena dat ze zich niet goed voelde en dat ze naar de dokter ging om te zien wat het was. Vastbesloten liep ze naar het Brionplein en nam daar een bus naar *Bándabou* die haar afzette voor het huis van haar tante.

'Wat kom jij hier doen?' vroeg haar tante haar. 'Voel je je niet goed?'

Amelia dwong zich te glimlachten en antwoordde dat ze een vrije dag had gekregen.

'Waarom is Henri dan niet meegekomen?'

'Henri moet werken. Vanmiddag zie ik hem weer, bij mij.'

'Doe of je thuis bent. Ik moet naar de keuken. Ik heb iets op het vuur staan.'

'Dan ga ik intussen even wandelen, een luchtje scheppen,' loog Amelia. 'Ik ben in lang niet op de rotsen geweest.'

'Pas op dat je niet uitglijdt, met die dikke buik.'

'Ik zal voorzichtig zijn, tante.'

Amelia ging weg, in de richting van de rotsen. Haar hoofd gloeide als vuur, ze was volkomen in de war. Ze probeerde te bidden, maar tegelijk werd ze door dat vreselijke voornemen achtervolgd. In gedachten zag ze Henri. Henri die leefde in dat krankzinnige idee van zijn zwarte kind. Maar zij had in haar hoofd gezet dat dit onmogelijk was. Dit kind mag nooit geboren worden. Hem wachten alleen maar treurigheid en ellende. Het zal Henri's leven volledig ruïneren. God, vergeef mij, bad ze, vergeef mij wat ik ga doen. Maar ik kan niet anders. Mevrouw Elena heeft gelijk. Het is onmogelijk. Henri's idee is onmogelijk.

Amelia klom op een rots van ongeveer twee meter hoog en keek omlaag. Het leek haar een enorme diepte. Maar ze sloot haar ogen en sprong. Ze viel op haar voeten. Op hetzelfde moment voelde ze een felle pijn in haar buik. Tranen sprongen haar uit de ogen. Maar ze vermande zich en keerde bijna kruipend terug naar het huis van haar tante.

Op de drempel van het huis bezwijmde ze, en viel op de grond. Het geluid deed tante naar binnen rennen, waar ze Amelia zag liggen in een zee van bloed.

Toen Henri in de namiddag thuiskwam, ging hij op bed een tijdschrift zitten lezen, in afwachting dat Amelia zou komen. Hij maakte zich niet ongerust, omdat mevrouw Elena had gezegd dat Amelia naar de dokter was. Wel vond hij het een beetje vreemd dat ze zo lang wegbleef. Maar hij zei bij zichzelf dat ze misschien bij een vriendin of een bekende was langsgegaan.

Toen het echter acht uur sloeg, begon hij een voorgevoel te krijgen dat er iets raars kon zijn gebeurd. Meteen daarop begaf hij zich naar Marchena. Amelia's zuster zei hem dat ze Amelia niet had gezien. Henri dacht erover de politie te waarschuwen. Maar hij besloot dit niet te doen, om een schandaal te vermijden. Nadat hij Marchena weer had verlaten, liep Henri alle plaatsen af waar Amelia vrienden had, om naar haar te informeren. Geen van hen had Amelia gezien. Op van de zenuwen ging Henri terug naar huis, om te zien of Amelia misschien was thuisgekomen. De kamer was zoals hij die had achtergelaten. Hij overwoog mevrouw Elena te vragen of zij misschien Amelia had gezien, maar omdat het al over elven was, wilde hij haar niet lastigvallen. Hals over kop ging hij weer de deur uit en zette zijn zoektocht voort, overal informerend waar Amelia geweest had kunnen zijn.

In zijn wanhoop ging hij een kroeg binnen en sloeg twee whisky's na elkaar achterover. In zijn nu geheel verwarde brein kwam het idee op dat er misschien een andere man in het spel was. Maar hij liet die gedachte onmiddellijk varen, omdat hij wist dat Amelia hem daarvoor te veel liefhad. Op den duur kon hij het niet langer harden. Hij verliet haastig de kroeg en zocht een huurauto, om hem naar het huis van Amelia's ouders te brengen, een heel eind buiten de stad, in Barber.

Dodelijk verschrikt kwam haar moeder aan de deur nadat Henri had aangeklopt.

'Amelia? Nee, meneer Henri. Ze is hier niet geweest. Ik weet niet waar ze zou kunnen zijn. Als het kind maar geen ongeluk heeft begaan.' Ook haar vader kwam aan de deur, om te zien wat er aan de hand was. Terwijl de moeder begon te huilen, gaf de vader Henri de raad om te gaan kijken bij Amelia's tante.

'Tante is erg op haar gesteld. Het kan heel goed zijn dat ze daarheen is gegaan.'

'Waar woont die tante?' vroeg Henri.

'In Groot Santa Martha. Vraag maar naar Eloisa van Fema. Iedereen weet waar ze woont.'

Henri bedankte de ouders, wenste hun goedenacht en sprong weer in de auto, die was blijven wachten.

'Groot Santa Martha,' zei hij de chauffeur. 'En vlug.'

De lichten van de auto dansten over de weg. Henri trilde van de zenuwen, vrat al zijn nagels op. Zonder veel moeite vond hij het huis, na over een smal zandweggetje te zijn gereden. De huisdeur was gesloten. Er kwam nog net een klein beetje lamplicht door de kier van een deur en een raam. Henri sprong de twee stoeptreden voor het huis op en sloeg hard op de deur.

'Wie is daar?' riep iemand van binnen.

'Henri. Waar is Amelia?'

Het bleef even stil in huis. Henri legde zijn oor tegen de deur om scherp te luisteren. Het leek hem dat hij iemand hoorde huilen, terwijl iemand anders heel zachtjes iets zei. Op dat moment begreep hij dat Amelia daarbinnen was. Hij schreeuwde: 'Doe open, gauw, anders trap ik de deur in.'

'Ik kom, meneer Henri. Ik kom,' antwoordde Amelia's tante. 'Ik doe even een jurk aan.' Meteen daarna ging de deur op een kier. In het weinige licht van een petroleumlamp op een tafel in de hoek zag Henri een dikke vrouw staan. Daarop duwde hij de deur open en stapte binnen.

'Waar is Amelia? Hoorde ik haar huilen?'

'O, meneer Henri, het arme kind is erg ziek,' begon de tante te jammeren. 'Ze ligt op bed. Ze was net in slaap gevallen.'

'Hou op met die stomme leugen. Amelia!' En Henri duwde de tante opzij, stootte de deur van de slaapkamer open. Amelia, op bed, had haar gezicht met het laken bedekt en begon onbedaarlijk te huilen. Woedend kwam Henri aan het bed staan en zei haar dat ze onmiddellijk mee naar huis moest.

'Ik kan niet, Henri,' snikte Amelia. 'Ik kan niet. Ga weg, laat me alleen.'

'Waarom kun je niet? Wat is er gebeurd? Ben je niet goed bij je hoofd?'

'Ik kan het je niet zeggen, lieveling. Ga, ga, laat me alleen. Probeer me nooit meer te vinden.'

Intussen was haar tante, dodelijk geschrokken, in de slaapkamerdeur blijven staan. Henri draaide zich plotseling om en verlangde van haar dat ze hem vertelde wat er was gebeurd.

'Wel, eh ... ziet u ... Ik geloof ... '

'Wat verdomme geloof je? Zeg op. Snel.' Henri was buiten zichzelf, trok het laken van Amelia af en zag zijn vrouw liggen zonder dikke buik. Alles tolde in zijn hoofd. Zijn lippen trilden en hij voelde dat zijn benen hem begonnen te begeven. Maar toen tot hem doordrong wat er was gebeurd, slaakte hij een kreet: 'Amelia, mijn kind!'

Amelia hief haar beide armen in de lucht, alsof ze wilde opstaan en iets

zeggen. Maar ze kon geen woord over haar lippen krijgen. Henri nam haar bij de armen en tilde haar op.

'Waar is mijn kind, Amelia? Zeg op. Gauw!' Maar Amelia barstte weer in huilen uit: 'Lieveling, ik heb zó'n pijn. Ik kan niet opstaan. Laat me alsjeblieft liggen. Ik heb een miskraam gehad!'

Henri begreep de bittere waarheid en voelde op hetzelfde moment hoe heel zijn lichaam brak. In uiterste vertwijfeling liet hij zich op bed vallen. Tranen stroomden uit zijn ogen. Maar een ogenblik later ging hij weer tekeer als een bezetene. Woedend sprong hij overeind en schreeuwde Amelia toe hem alles te vertellen. Beetje bij beetje kwam hij te weten wat er was gebeurd. In tranen legde Amelia hem uit waarom ze het kind had gedood, dat ze dat had gedaan om het een ongelukkig leven te besparen. Henri voelde hoe een bittere droefheid zich van zijn geest meester maakte. Zijn eigen stem klonk hem toonloos in zijn oren. Zijn hoofd begon te draaien. Hij was een gebroken man.

'Dus jij, Amelia,' snikte hij, met woede en met walging. 'Jij, die ik zo liefhad. Jij was mijn ideaal. Ik heb je op een voetstuk gezet. Ik heb je laten zien wat ware liefde was. Je hebt het niet willen begrijpen. Het kind waar ik zo naar hunkerde. Dat wezentje dat ik liefhad in je buik. Je bent wreed. Je hebt mijn kind gedood. Je leven lang zal je geweten je achtervolgen voor de smerige misdaad die je hebt begaan. Twee misdaden. Want geestelijk heb je ook mij gedood. Door die stomme ideeën van je. Angst voor de maatschappij. Angst voor domme mensen. Angst voor beestachtig gepeupel dat alleen in stom gelul gelooft. Je hebt bewezen dat je net zo'n beest bent als zij allemaal. Waar hebben jullie mijn kind begraven? Zeg op, nu, voordat ik je wurg.' En hij stortte zich op Amelia. Maar haar tante snelde toe en trok hem van haar af.

'Op het kerkhof van Soto.' zei ze Henri. 'In een oostelijke hoek, aan de noordkant.'

Henri spuwde op Amelia, duwde de tante opzij en ging weg.

'Ik ben klaar,' zei hij de chauffeur, en betaalde. 'Dank u.'

Terwijl hij wegliep over het zandweggetje, kon hij horen hoe Amelia luidkeels huilde. De tante deed niet anders dan gillen.

Henri liep de grote weg op, voorbij de kerk, in oostelijke richting. Een koele wind deed zijn bezwete lichaam rillen. Vlug sprong hij over de omheining van het kerkhof, ten oosten van de kerk. Vervolgens streek hij verscheidene lucifers af, om het verse graf van zijn kind te vinden. Het weinige licht van de lucifers deed de kruizen mysterieuze schaduwen op de grond werpen. Zijn broekspijpen raakten vol zaadjes van kleefgras. Maar al Henri's gedachten waren gericht op één ding: de plaats vinden waar zijn kind begraven lag. Hij zocht en zocht, met wanhoop en woede.

Totdat hij, helemaal in een hoek aan de noordkant, het kleine hoopje aarde vond op een pas gedolven graf. Vliegensvlug trok hij zijn colbert uit, legde het op de grond en begon te graven met zijn handen. Tranen stroomden uit zijn ogen terwijl hij de aarde opzij wierp.

Zodra hij het hout van de kist voelde, begon hij met nog meer razernij te graven. Een klein, blauw kistje kwam te voorschijn. Henri rukte het deksel eraf en stak een lucifer aan. Het was alsof zijn hart even stilstond, toen hij het zwarte wezentje in de kist zag.

'Mijn kind. Mijn zwarte kind,' was alles wat hij zeggen kon.

Met de grootst mogelijke tederheid tilde hij het lijkje uit de kist, drukte het tegen zijn borst en gaf zich over aan een ongeremd huilen.

Een paar dagen later vertelde een boer aan de politie dat hij een man over de rotsen aan de noordkust had zien lopen, tegen zeven uur 's ochtends.

'En heeft u kunnen zien wat voor soort man het was?' vroeg de agent.

'Ja meneer, licht van huidkleur.'

'En verder?'

'Hij liep met gebogen hoofd.'

'Heeft u iets vreemds kunnen opmerken?'

'Iets vreemds? Eh, ja. Hij droeg een bundeltje in zijn armen, tegen zijn borst gedrukt. Het leek of hij iets in zijn jasje had gewikkeld. Ik zag dat een mouw omlaag hing.'

'In welke richting ging hij?'

'Recht naar het noorden. Over de rotsen.'

Brigida en Satronilia, twee zwarte dienstmeisjes, stonden wat te roddelen over de haag van zuilcactussen die hun twee tuinen scheidde.

'Nou kind, moet je horen. Toen de politie bij Amelia kwam, hè, toen zeiden ze haar dat iemand Henri had gezien op de rotsen van San Pedro.'

'Weet je dat ik nu pas van die hele zaak hoor?'

'Jij weet ook niks. Eloisa, die tante van Amelia, is misschien een ouwe vrijster, maar die heeft 't óók achter de ellebogen. Haar huis is maar twee stappen van ons vandaan, maar ze heeft er ons geen woord over gezegd.'

'Het is niet waar ... !'

'Ja zeker, precies als ik je zeg. Nou, en toen kwam een soort treurigheid over Amelia. Ze zag het niet meer zitten. Ze wilde ook niet meer eten. Binnen twee weken was ze vel over been. En voordat ze doodging heeft die slet ook nog het Heilig Oliesel gekregen.'

'Maar waar hebben ze dan voor haar gebeden?'

'Weet ik veel! Ik in elk geval zal niet bidden voor zo'n mens. God beware me.'

Pierre A. Lauffer, 'Ju pretu', in: Pierre A. Lauffer, *Kwenta pa kaminda*. Oranjestad, Aruba: De Wit, 1969, pp. 63-80; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Boemerang

Pierre A. Lauffer

'Buchi! Hei, Buchi!' riep iemand, terwijl ik mij zigzaggend een weg baande tussen de vele voetgangers op het trottoir.

Ik had het roepen wel gehoord, doch het drong eerst niet tot mij door, dat een medemens mij zo vroeg in de ochtend nodig kon hebben. En daar ik niet de enige Buchi was op dit eiland, schoof ik rustig verder tussen de kakelende vrouwen en mannen, die elkaar op het smalle trottoir verdrongen.

'Buchi!' klonk het weer, harder en gebiedender.

Ik keek om en zag een gore figuur staan onder de flappende zonneschermen van de fruitbarkjes op de Ruyterkade. Hij wenkte nerveus, alsof hij een laatste wilsbeschikking wilde doorgeven voordat hij in elkaar zou storten, en schreeuwde: 'Ik moet je spreken.'

Vóór een langzaam rijdende auto zwenkend, bereikte ik de overkant; een minder schoon woord incasserend van de slaperige bestuurder, die blijkbaar geschrokken was door mijn plotseling voorbijflitsen. Met een allervriendelijkste glimlach op zijn gul breed gezicht greep de man mijn hand en drukte die zo hard, dat ik een ontwrichting van al mijn vingers verwachtte. Herkenning simulerend, bladerde ik haastig in de archieven van mijn hersens om zijn verschijning thuis te brengen.

'Amigu, waar zat je toch?' vroeg hij en legde zijn andere hand amicaal op mijn schouders, 'we zijn eergisteren van Klein Curaçao aangekomen met een flinke vracht vis. Ik had voor jou een *dradu* klaargelegd, maar je was nergens te vinden. Sjorombu heeft me verteld, dat hij jou een paar dagen niet gezien heeft. En die vis woog wel vijftig kilo. Het is echt jammer, dat ik die dradu aan iemand anders heb moeten geven.'

Terwijl de onbekende vriend de afmetingen en lekkere smaak van de vis beschreef, was ik nog steeds wanhopig bezig om hem te plaatsen. Ik kende wel twintig Sjorombu's, maar gedurende de laatste twee weken had ik zeer zeker geen enkele ontmoet. Had ik deze soms één of andere dienst bewezen? Was hij misschien één van de vissers die mij op Westpunt aan wat aas had geholpen, in ruil voor een borrel? Nee, een beroepsvisser was hij toch niet; daar was zijn hand niet eeltig genoeg voor. En hij stonk meer naar rum dan naar vis. Dat vettige gezicht van hem en die vuile stoppelbaard konden niet veel zeewater hebben gehad. Hier klopte iets niet.

'De volgende keer zal ik een paar kreeften voor je meenemen,' vervolgde hij, met de hand nog steeds op mijn schouder geklemd, 'nu ga ik koffie drinken bij de Chinees. Heb je misschien een kwartje voor me?'

Ik stond zelf versteld van mijn snelle reactie op zijn vraag. Met uitgestre-

ken gelaat gaf ik hem het verhaal van mijn zeer geliefde grootmoeder, die net overleden was; hoe ik als enig kleinkind de hoge begrafeniskosten had moeten betalen en nu met de handen in het haar de hele lange maand op de volgende salarisuitbetaling zat te wachten, zonder zelfs een sigaretje te kunnen roken.

Of hij dat slikte of een geslepen komediant was, weet ik niet. Maar met een doodgraversgezicht liet hij zijn hand van mijn schouder glijden, greep toen mijn beide handen vast en condoleerde mij met dat onherstelbare verlies.

'Dat is echt jammer,' zei hij hoofdschuddend.

En ik liep weer door, niet wetend of zijn spijt mijn grootmoeder betrof of het niet gekregen kwartje.

Pierre A. Lauffer, 'Zo is Curaçao; Boemerang', *Amigoe di Curaçao*, 23 september 1961.

Cantabile

Pierre A. Lauffer

Wanneer ik eenzaam naar de verten zit te staren, voel ik mij gelukkig. En ik breek uit mijn gevangenschap, om als een zeilschip uit te varen over zeeën van oneindigheid. Want een zwerver zal ik altijd zijn, zwalkend tussen ankerplaatsen in de ruimte, waar ik steeds weer nieuwe verten zoek.

Dat is voor mij de heerlijkste verrukking: aldoor grenzen te zien wijken, telkens grijpen naar de einder, altijd hunkeren om in verschiet het beeld, het lied, het klankenspel te vinden, dat geen dromer ooit ervaren mocht.

Ik hoor dan, als de sluiers zijn gevallen, een gitaar in arabesken de varianten zingen op het thema dat in mij geslagen werd: begeerte naar volkomenheid.

Langs de hemelkoepel wil ik drijven, als een kleine wolk, geheel alleen in dat onmetelijke blauw. En met verwondering genieten van 't ballet van duikende *makuaku*'s ver beneden mij.

Ik weet wel dat de havens die ik mij heb voorgesteld niet te bereiken zijn. Maar deze drift hier in mijn binnenste laat mij niet rusten. Verder moet ik, steeds weer verder, voortgejaagd door fantasieën die ik zelf heb opgeroepen, naar de spiegelingen aan de horizon. Ze moeten de *houri*'s[1] van ragfijn weefsel zijn, die met hun adem de gedachten van de dichters stromen doen. Ik wil ze zien. Ik wil ze strelen, de leegten van mijn handen met hun voorhoofd vullen en de schimmen, die mijn ziel baart, bloesemende verzen laten worden aan hun borsten.

Is mijn verlangen om te vluchten zo intens omdat ik op dit eiland werd geboren? En zijn het de geluiden van de wind, de zee, de vogels, die hun verten in mij hebben omgekanteld tot enorme diepten? Nee, geef mij geen antwoord als er één bestaat. Laat mij maar mijmeren en dromen. Want de roes van vreugde welt in mij op als ik mezelf terugvind in illusies. En ik voel mij vloeien naar het eindeloze, als ik gans verlaten op een rotspunt aan de zeekant zit, en de orkaan van mijn gevoelens vrije teugels laat.

Pierre A. Lauffer, 'Zo is Curaçao; Cantabile', *Amigoe di Curaçao*, 15 September 1962.

1 Mohammedaanse nimf [noot PL.]

Het schemert al

Pierre A. Lauffer

Het schemert al, mijn lief.
De zon, met zijn penseel, heeft heel mijn middag
grijs geverfd met rode strepen
en nu verschijnen sterren aan de hemel
om mijn avond aan te kondigen.
Maar mijn hart popelt
om al was het maar het laatste restje te drinken
van een dauw van liefde.

Ik zal je de vruchten geven van mijn land,
water uit mijn beek over je haren sprenkelen
en op elk van je borsten zal ik
het pluimgras planten van mijn droom.

Opdat wij later in de nacht
gaan zitten op de heuveltop,
ik met mijn hoofd geborgen in jouw schoot,
en wachten tot de maan opkomt
opdat ik kan verdwijnen.

Pierre A. Lauffer, 'Ta sukuritu kaba, prenda', in: Pierre A. Lauffer, *Lágrima i sonrisa*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1973, p. 26; vertaling: Sidney Joubert, Walter Palm en August Willemsen.

Het zal niet lang meer duren

Pierre A. Lauffer

Het zal niet lang meer duren.
De schaduwen van de namiddag
strekken zich over hun hele lengte uit;
de vogels zoeken hun plek in het bos
en geiten keren naar hun kraal terug.

Ik zelf voel reeds
op mijn gezicht de aarde
van de dodenakker vallen.
Aanstonds is het tijd vaarwel te zeggen.

Maar één wens wil ik richten
tot jullie die achterblijven:
waar de hak mijn hand ontvalt,
raap hem daar op,
ga voort de vette aarde om te woelen
en onze speelse moedertaal
te zaaien, te verzorgen en te oogsten.

Hoe zoet moet het zijn om,
later,
staande naast de eeuw'ge Vader,
stoeten landskinderen te mogen horen
die aan komen stormen,
dansend en het nieuwe oogstlied zingend,
in de levende taal van ons allen.

Pierre A. Lauffer, 'Ya no ta falta muchu mas', in: Pierre A. Lauffer, *Lágrima i sonrisa*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1973, p. 27; vertaling: Sidney Joubert, Walter Palm en August Willemsen.

Prijs de dichter

René A. de Rooy

Bij het verschijnen van [de dichtbundel] *Wiri-Wiri* door Pierre Lauffer

Ik zou een lied van dankbaarheid willen aanheffen, een lofzang van helle en donkere klanken, die mij diep uit de borst wellen naar de keel om uit te breken in klare jubelkreten. Een hymne voor Pierre, die de moedertaal ongeschonden heeft weten te bewaren en behoeden, en wederom wil bestendigen in de literaire kruimels, die zijn *Wiri-Wiri* [kruimels] bevat. Want eens ben ik bevangen geweest van de schrijnende vrees, dat dit talent, dat deze begenadigde dichter in de waarste zin van het woord, zichzelve niet trouw zou blijven en zijn zuivere roeping zou versmaden. Doch sedert het vreugdevolle weten, dat niet alleen de vriend maar ook de zanger gebleven is, viel dit van mij weg en de bevrijding, de zijne evenzeer als de mijne, betekent een onzegbaar geluk.

Al wie Pierres ontsterfelijke verzen uit *Patria* [vaderland] gelezen heeft, zijn bijdragen in [het literaire tijdschrift] *Simadán*, grotendeels gebundeld in *Kumbu* [dwaallicht], zal met mij en zijn andere vrienden aan wie *Wiri-Wiri* opgedragen is, delen in de oprechte blijdschap, die dit hart vervult. Wij op de eerste plaats, Djul en Chal, Jei en Tip en Nikolas,[1] die hem kennen, aan wie hij op de meest uiteenlopende plaatsen zijn verzen voorlas op straat, ergens aan de kust, of onder een boom: wij, die hem meegemaakt hebben in uitbundigheid en verslagenheid, ontroerd of schijnbaar onverschillig, maar nooit zonder de geheime wetenschap, dat Pierre altijd de dichter Pierre was.

Om uiting te geven aan mijn gevoel van dankbaarheid jegens hem, nu hij nog in ons midden is, deze luttele regels, waartoe ik gedreven word, na uit zijn nieuwe bundel schetsen niet méér gelezen te hebben dan het volmaakte prozafragment 'Laman di Nort',[2] dat mij reeds toen hij het enige maanden geleden terug voorlas, trof om zijn gaafheid, de taalbeheersing en de grote liefde voor zijn moedertaal. Daarom prijs ik Pierre met een dankbaar hart.

René A. de Rooy, 'Prijs de dichter', *Amigoe di Curaçao*, 11 februari 1961.

[1] Bedoeld worden: Jules Ph. de Palm, Charles Corsen, Luis H. Daal, Tip Marugg en Nicolas Piña.

[2] Onder de titel 'De zee aan de Noordkant' opgenomen in deze anthologie.

Ad fundum!

Jules Ph. de Palm

Eens zal ik me zo goddeloos bezatten
dat ik geen kant meer uit kan.
Dat vervloekte bloed mag dan
voor mijn part uit mijn aderen wegvloeien.
Tot de laatste druppel!

Belaster me maar, maak me te schande
Ik zal er heus niet om jammeren.
Een roofvogel wordt immers ook niet geraakt
door een steen uit de katapult?

Als ik de drukte en de herrie opzoek
om mijn hersens te verpulveren
dan is dat de enige manier om te vergeten
dat ik ben geboren om lijdend door het leven te gaan.

Ach, maak jezelf maar wijs
dat er een God bestaat
en vier eindeloos je dansfeest.
Ik hou het liever voor gezien
en rommel maar wat aan.

Jules Ph. de Palm, 'Beter bay', in: Pierre A. Lauffer, (red.), *Di nos; Antologia di nos literatura*. Willemstad, Curaçao: Salas, 1971, p. 160; vertaling: Jules Ph. de Palm.

Afkeer

Jules Ph. de Palm

Ik heb een hekel aan de zon van Holland
Hij is mij te flemerig ...

Ik heb een hekel aan de fletse maan
die haar tranen blijkbaar niet kan intomen.

Ik heb een hekel aan de sterren
die uit plichtsbesef verschijnen
om meteen weer te verdwijnen.

Ik heb een hekel aan de wispelturige wind
die nog steeds niet weet uit welke hoek
hij moet waaien.

Ik heb een hekel aan de arrogante bomen:
ze weigeren het hoofd te buigen voor mijn God.

Ik heb een hekel aan de vunzige zee:
Zij denkt land en mens schoon te wassen
maar vergeet zichzelf.

Grilligheden van de natuur waag ik niet te begrijpen
maar als het toegestaan is te kiezen
slinger mij dan maar op Curaçao.

Jules Ph. de Palm, 'Rabia', in: Pierre A. Lauffer (red.), *Di nos; Antologia di nos literatura*. Willemstad, Curaçao: Salas, 1971, p. 160; vertaling: Jules Ph. de Palm.

Toni Gonsalez

Jules Ph. de Palm

Toni Gonsalez was een benijdenswaardig man ...

Hoewel Venezolaan van geboorte had hij kans gezien volkomen opgenomen te worden in de Curaçaose gemeenschap. Een grote, rijk gesorteerde kruidenierszaak had hem in enkele jaren zeer vermogend gemaakt. Men wist maar al te goed dat Toni's rijkdom voornamelijk te danken was aan een geslaagde smokkelhandel maar men praatte hier niet over. Trouwens over zulke dingen wordt niet gesproken als men – zoals Toni – goedlachs, royaal en beminnelijk was. Daar kwam nog bij, dat Toni gehuwd was met een klein, mollig vrouwtje, dat hem regelmatig met zoons verblijdde. Dit tweejaarlijkse gebeuren werd, zonder enige tegenspraak, aan Toni's viriliteit toegeschreven. Wanneer hij 's zondags op het kerkplein van de kathedraal na de kindermis zijn vijf spruiten opwachtte, glom hij van trots onder de bewonderende blikken van de vrouwen en de jaloerse opmerkingen van de mannen.

Hij vond altijd een gewillig oor dat bereid was te luisteren naar confidenties, die hij – hevig gesticulerend – op luide toon ten beste gaf. Hij kon dan in details de geboorte van zijn kinderen beschrijven omdat hij erop stond ooggetuige te zijn wanneer zijn vrouw deze in een particuliere Venezolaanse kliniek ter wereld bracht. Van een ander zou men gezegd hebben, dat hij kennelijk weinig vertrouwen had in de medische wereld van Curaçao; van Toni werd dit feit niet alleen geaccepteerd maar als een daad van wijs beleid aangemerkt.

Toni bezat ook een zestal huizen, dat hij tegen *f* 400,– per maand verhuurde aan hogere ambtenaren en lagere-school-onderwijzers, die voor korte tijd op het eiland vertoefden. Zelfs het feit, dat hij nooit zijn huizen aan Curaçaoenaars verhuurde, werd met de mantel der liefde bedekt. Toni liet zich nooit hierover uit maar iedereen kon, zelfs met een zekere verontwaardiging, vertellen dat het kwam omdat de Nederlanders hun huur prompt vooruitbetaalden en hun huis keurig onderhielden terwijl veel Curaçaoënaars de onhebbelijke gewoonte hadden te wachten totdat zij een achterstallige huur hadden en pas na herhaalde aanmaningen schoorvoetend over de brug kwamen. Bovendien riepen zij bij elk wissewasje de hulp in van de huisbaas.

Waar had deze kleine gedrongen man met zijn zwartgeverfde plakharen en zijn eeuwige grijns zijn populariteit toch aan te danken? 'Je moet je nooit laten verleiden om in conflictsituaties beslissingen te nemen. Wie beslist, maakt een keuze en wie een keuze maakt, trapt altijd op de eksterogen van de lange tenen van de Curaçaoënaars. Mijn charmes en mijn tact zijn de wapens die ik hanteer om zonder vijanden door het leven te gaan.' Hij vertelde er echter

nooit bij dat, indien er eens iets gedaan moest worden waarvan de gunstige uitslag niet bij voorbaat vaststond, zijn factotum hiermee belast werd. Deze man was het tegenbeeld van zijn baas. Omdat hij nooit lachte had hij de bijnaam 'Buster Keaton' en omdat hij van alles deed noemden de Nederlanders hem 'Manus'. ('Zo'n grote vent kun je moeilijk manusje-van-alles noemen,' lichtte eens een van de huurders toe.) Buster Keaton of Manus was een breedgeschouderde zwarte reus met een melancholische blik in zijn donkerbruine ogen. Op zijn hoofd had hij steevast een rood baseballpetje waarop 'Casa Antonio' in gouden letters was geborduurd.

Voor Toni was hij 'hermano', een benaming, die velen tot de conclusie bracht, dat Toni lid was van een loge van vrijmetselaars waar het gebruik van 'broeder' bij de aanspreking usance is. Over deze misvatting kon de anders zo beminnelijke Toni zich mateloos opwinden. Hoewel hij besefte dat het lidmaatschap van een loge zijn aanzien alleen maar zou kunnen verhogen, vreesde hij, dat hij als Venezolaan genoegen zou moeten nemen met het logegebouw dat in een achteraf-straatje gelegen is. Hij gruwde bij de gedachte dat hij dan op zijn wekelijkse wandeling naar de tempel, uitgedost in avondkleding, een of ander onooglijk vrouwtje tegen zou kunnen komen, dat net op weg was om een kerosineblik – op het hoofd balancerend – in het Rifwater te gaan legen. Deze vrouwtjes voorzagen weliswaar in een behoefte omdat zij wc-loze bewoners van hun behoeften verlosten maar als Toni Gonsalez vrijmetselaar zou zijn dan zou hij broeders willen ontmoeten in dat majestueuze gebouw waar in de gevel het alziend oog over het Wilhelminapark staart.

Hij wist zelf niet meer hoe hij ertoe gekomen was de reus met zijn bassetkop bij hun eerste ontmoeting met 'hermano' aan te spreken maar hij merkte wel onmiddellijk, dat hij een voltreffer had gescoord: zijn spreekwoordelijke charme had hem een medewerker bezorgd met een zeldzame toewijding. Aanvankelijk was 'hermano' in dienst genomen als chauffeur om bestellingen af te leveren maar van lieverlee ontplooide hij zelf initiatieven die door Toni met gloedvolle bewoordingen werden gewaardeerd. Zijn medewerker – niet zijn chauffeur of bediende – die zijn leven had gesleten, hunkerend naar een blijk van affectie, voelde zich door Toni's optreden zo gevleid, dat hij voor zijn baas door het vuur ging. Niets was hem teveel; bij nacht en ontij stond hij klaar om oneffenheden op Toni's pad te slechten.

Het gebeurde dat de huurder Stoop, die ook collectant was in zijn parochiekerk, de pastoor toevertrouwde dat hij Curaçao ging verlaten. Kleine oorzaken hebben soms grote gevolgen. Deze loslippigheid van Stoop bracht donkere wolken boven Toni's hoofd want voordat hij een Nederlandse opvolger kon uitzoeken, werd hij verrast door de pastoor, die er bij hem op aandrong het vrijkomende huis te verhuren aan twee dames aan wie de parochie onnoemelijk veel te danken had. De pastoor was een man van weinig woorden. Indien

het waar is, dat de ogen de spiegels van de ziel zijn, dan had de pastoor wel brandschone spiegels: vriend en vijand konden duidelijk lezen wat er in hem omging. Ook Toni kon in de ogen van de grijze herder maar al te goed zien, dat een eventuele weigering zou leiden tot het verlies van de lang niet te versmaden klandizie van de R.K.-missie.

Zoals het meer gaat op Curaçao wist niemand precies hoe deze dames heetten. Men noemde hen gewoon 'Bles en Pony' omdat ze eeuwig en altijd samen waren. 's Morgens gingen ze samen naar de mis, om twaalf uur gingen ze samen een rozenhoedje bidden in een andere kerk en 's avonds gingen ze samen naar het lof. Ze stonden zieken bij, hielden biddend de wacht bij zieltogende parochianen en zorgden er nauwlettend voor, dat de pastoor op de hoogte bleef van de *chronique scandaleuse* ...

Wat Toni gevreesd had, werd bewaarheid. De dames woonden al drie maanden in zijn huis en hadden nog geen cent huur betaald. Men vertelde dat de meubels ook niet betaald waren maar de leverancier durfde geen geld te vragen omdat hij de scherpte van de tong der dames vreesde en een eventuele lichting van zijn doopceel niet bepaald bevorderlijk zou zijn voor zijn zaken. De dames waren zo ongenaakbaar dat ze de man tot wanhoop brachten.

Dit alles werkte zichtbaar op Toni's zenuwen. Toen hij dan ook, na een gul onthaal in Lido aan het Gomezplein, door zijn vrienden was bespot en men het smalend had gehad over zijn liefdadigheid, moest de arme Manus het ontgelden. Toni was ziedend. Hij verweet zijn ondergeschikte dat hij zich op z'n kop liet zitten door een paar 'ouwe taarten', dat hij feitelijk overbetaald werd, ja, dat hij maar eens een voorbeeld moest nemen aan zijn baas, die alles, maar dan ook alles gedaan kreeg. Eén moment keek Manus hem aan, boog daarna het hoofd en met zijn blik op de tegel waarin het monogram van Toni Gonsalez stond, zei hij duidelijk, hard en bits: 'Zorgt ú dan maar eens, dat Bles en Pony betalen ... '

Na een ferme trek aan zijn sigaar barstte Toni los: 'Goed! Best! Ik ga er zelf naar toe ... Het is nu half twaalf ... je zult eens zien, dat ik mijn geld wel kan innen of mijn naam is geen Jesus Maria Antonio de Padua Gonsalez ... Maar weet dan ook dat jij in kunt rukken als ik terugkom ... '

Terwijl hij het Schottegat omreed, kwam hij door de koele bries en het opgewekte deuntje uit zijn autoradio geleidelijk aan tot bezinning en toen zijn blauwgele Oldsmobile voor de deur van de dames stilhield, was hij weer de beminnelijkheid zelve.

'Jullie weten zeker wel, waarvoor ik kom?' vroeg hij met zijn strooien hoed in de hand terwijl hij breed glimlachte. De dames keken hem sprakeloos aan, sloegen de handen in elkaar en omhelsden elkaar vervolgens heel innig. Eén haalde een scapulier voor de dag, dat zij hartstochtelijk kuste, de ander maakte met een palmtakje een groot kruis. Toni stond verbouwereerd toe te kijken.

'Ons gebed is verhoord,' zei de scapulierdame, 'God zij geloofd!'

'Geloofd zij Zijn heilige naam,' mompelde de ander met een gebogen hoofd.

'Moeder Maria zij geprezen,' hernam de scapulierdame en om te voorkomen dat Toni zou denken dat ze aan een litanie bezig waren, greep ze hem vast en ratelde aan een stuk door: 'Goeie, beste, brave *shon* Toni, we hadden vanmorgen niet eens geld om een kop koffie te drinken ... we hebben nog niet eens ontbeten ... enkel maar gebeden om uitkomst en zie ... de Heer is ons genadig want hij heeft ons redding gebracht. Want goeie, beste, brave shon Toni, u zult ons een kopje koffie toch wel gunnen, nietwaar? Misschien ook wel een boterham, misschien wel een belegde boterham, nietwaar? Uw vriendelijkheid, uw goedmoedigheid en uw grote liefdadigheid zijn zelfs ons ter ore gekomen. God zal het u lonen! Kom goeie, beste, brave shon Toni, tast eens in uw portemonnee en sta niet te kijken alsof u Satan en Beëlzebub gezien hebt ... '

Toni Gonsalez stond de dames met open mond aan te staren. Hij voelde, terwijl het angstzweet hem uitbrak, dat hij een nederlaag geleden had en dat hij op het punt stond zijn met zorg opgebouwde reputatie te grabbel te gooien. Het liefst had hij die kwezels met de hoofden tegen elkaar geslagen. Hij liep op de dames af en ... omhelsde hen teder. Hij zuchtte diep, dacht een paar seconden na en zei met een schorre stem van ingehouden woede: 'Jullie hebben gelijk, ik ben door God gezonden.' Uit zijn portemonnee viste hij een briefje van *f* 25,– dat hij een van de dames in de hand duwde.

De dankbetuigingen, die over hem werden gegoten, weerde hij resoluut af terwijl hij op zoetsappige toon vervolgde: 'Wij zijn op de wereld om elkaar te helpen. De ene dienst is de andere waard. Hebben jullie een enveloppe bij de hand?'

In een lichtpaarse enveloppe stopte hij een som gelds gelijk aan drie maanden huurschuld, plakte deze zorgvuldig dicht en zei: 'Als straks Buster Keaton komt willen jullie wel zo vriendelijk zijn om hem deze te overhandigen, nietwaar, maar denk erom: mondje dicht. Geen woord!' De dames klapten in de handen en riepen kirrend uit: 'U bent een grappenmaker, we begrijpen er niets van maar u kunt op ons rekenen.'

Toen Toni zich even later bij zijn vrienden had gevoegd riep hij opgewekt uit: 'Bartender, geef alle aanwezigen een drankje van me want er valt wat te vieren!' Hij liep op Manus af, die aan een tafeltje in de hoek zat met een glas bier voor zich, pakte hem bij de schouders en zei breed lachend en luid genoeg zodat iedereen zijn woorden kon verstaan: 'Hermano, je weet toch, dat Casa Antonio je niet kan missen. Mijn excuses voor wat ik daarnet in mijn boosheid tegen je heb gezegd. Je weet dat ik de naam heb dat ik alles kan regelen. Wel, om met Red Skelton te spreken, 'I dood it again'. Ga naar de dames toe en ik

kan je verzekeren dat zij zullen betalen of mijn naam is geen José Maria Antonio de Padua Gonsalez ... '

Jules Ph. de Palm, 'Toni Gonsalez', in: Pierre A. Lauffer (red.), *Di Nos; Antologia di nos literatura.* Willemstad, Curaçao: Boekhandel Salas, 1971, pp. 162-4; bewerking naar het Nederlands: Jules Ph. de Palm, oorspronkelijk verschenen in: Jules Ph. de Palm, *Antiya.* Amsterdam: De Bezige Bij, 1981, pp. 35-43.

Elis Juliana in Roxy; Ster aan de Curaçaose hemel

Gisteravond trad onder auspiciën van de Stichting Cultureel Centrum Curaçao en Sociedad Pro Arte Escénico in het Roxy Theater de Curaçaose dichtervoordrachtkunstenaar Elis Juliana op. Elis Juliana, thans de meest besproken kunstenaar op Curaçao, wist gisteravond het aanwezige publiek gedurende twee en een half uur te boeien met een programma van eigen werken. Iedereen die Elis Juliana reeds door de radio had gehoord, of deze kunstenaar reeds eens in besloten kring had gehoord of een enkele keer in Roxy wanneer hij met een enkel gedicht naar voren kwam, koesterde hoge verwachtingen. Het zou voor het eerst zijn, dat een Curaçaoënaar een dergelijk programma geheel voor zijn rekening ging nemen. Maar dat hij dat met zoveel succes zou doen, dat overtrof ieders verwachting.

Het programma vóór de pauze was uit wat ernstige gedichten samengesteld, na de pauze ging het over naar het komische. Degenen die de Papiamentse taal beheersen, kunnen zeggen dat ze werkelijk hebben genoten van de goede woorden in de stukken gebruikt, maar ook zij die het Papiaments niet machtig zijn, konden hun hart ophalen aan de gebaren en vooral de mimiek die de woorden accentueerden en de bedoeling zeer goed tot haar recht lieten komen. Elis Juliana werd aan de piano begeleid door de heer Norman Moron, die ook het zijne bijdroeg om het geheel te doen slagen.

De heer Jossy L. Martina, die de conférence verzorgde, leidde de heer Juliana in. Na de aanwezigen te hebben verwelkomd, zei hij o.a. in zijn openingswoord, dat vooral de aanwezigheid van het publiek zeer op prijs wordt gesteld, want dat geeft Elis Juliana de morele steun die hij nodig heeft om het Curaçaose volk te geven wat hij denkt dat goed is en de moed om verder te gaan met datgene waaraan hij bezig is. Op een zeer duidelijke wijze, zodat iedereen tevoren wist waar het over zou gaan, gaf de heer Martina een korte uiteenzetting vóór elk nummer.

Het publiek toonde zich erg dankbaar, wat ook niet anders kon, want Elis heeft zich niet alleen bekend gemaakt door zijn gedichten en voordracht voor de radio, maar hij heeft gisteravond getoond zeer goed voor het publiek te kunnen optreden. Elis Juliana is een kunstenaar van kaliber, die bewezen heeft zijn goede gaven niet onder de korenmaat te houden. Onmogelijk is het de nummers te noemen – wat de woorden betreft – die het beste waren, want ze waren in een woord gezegd allemaal goed, wat ook bewezen werd door het daverende applaus van het publiek.

De komische gedeelten na de pauze deden de aanwezigen brullen van de lach. Elis Juliana is de dichter die het volkstafereeltje tot in de meest pikante finesses onder woorden weet te brengen en niet verlegen zit om climaxen. Het pikante moet hierbij verstaan worden in de meest ruime betekenis van het

woord. De dichter spiegelt selectief wat iedereen in feite dagelijks kan waarnemen, hij verdicht de waarheid. En dat doet hij op een zo oorspronkelijke wijze door het uitbuiten van vergelijkingen, tegenstellingen, ritmen en ook van een zwijgen, dat soms meer zegt, of meer aan de verbeelding overlaat dan woorden kunnen duidelijk maken.

Elis Juliana maakt niet alleen snapshots, hij concentreert de snapshots die hij neemt in een zeer sterk eindproduct, waarvan het geheel meer is dan de som der delen. Eén ding is jammer. De vraag van het publiek, zoals dat meer het geval is, is groter dan het creatieve vermogen. En hoewel aan de ene kant daarvan het gevolg is dat Elis Juliana zijn creaties bij herhaling voordraagt, en zij zijn de moeite van het meermalen beluisteren ten volle waard, aan de andere kant is Elis Juliana kunstenaar genoeg om zich door de publieke vraag niet te laten overhaasten met het gevaar van kwaliteitsdevaluatie van zijn creaties.

Uit de voordracht van gisteravond willen wij, al valt het moeilijk een keuze te maken, toch noemen 'Amor pa Mama' en vooral 'Coma Katrien', voorstellende een oud vrouwtje, zwarte sigaret omgekeerd in de mond, dat links en rechts haar smoesjes begint om een kopje koffie los te pingelen. 'Telefon', de uitbeelding van de ambtenaar in zijn dagelijkse bediening van kantoorapparatuur, was kostelijk. Als toegift werden twee bekende stukken gereciteerd, waarbij vooral de belangstelling (en de roep) uitging naar 'E Coco', een parodie op twee bekende politici, waarbij Juliana's pantomime en prononciatie geen twijfel overlieten aan de identiteit van de beide 'slachtoffers'.

Eén ding betreuren wij bij Elis Juliana: dat hij zijn volksminiatuurtjes niet in het Nederlands brengt. Misschien kan hij een goede vertaler vinden, die de gekruidheid ervan weet te behouden. Het zou zijn publiek aanzienlijk uitbreiden. Nadat het programma afgewerkt was, lieten de aanwezigen zich niet onbetuigd. Het geklap en gestomp ging zolang door totdat Elis Juliana twee toegiften beloofde. Wij danken Elis Juliana voor deze genoeglijke avond en weten zeker, dat hij het hierbij niet zal laten, want aan hem was te zien, dat de aanwezigheid en dankbaarheid van het publiek voor het gebodene hem nieuwe moed heeft gegeven.

'Elis Juliana in Roxy; Ster aan de Curaçaose hemel', *Beurs- en Nieuwsberichten*, 3 mei 1957.

Tambúfeest bij Ma Fin

Elis Juliana

Tralalele tralalele
tralalele tralala
tralalele tralalele
tralalala tralala

Broeders en zusters,
steun me door handgeklap,
help me te huilen met mijn trom,
geef me de moed om te gaan brullen
en zingen over de ondankbare.

De doden bij de doden op het kerkhof,
de levenden bijeen op het feest,
Nieuwjaar is een geweldige dag,
mijn plezier is onuitputtelijk.

Sla, mijn trommelslager, sla,
bespeel de drum totdat hij breekt,
hij is je moeder noch je vader,
een stuk schapenvel, meer niet.

Als ik niet jammer om mijn Mama
jammert er niemand om haar.
Ze is mijn kleine witte zakdoek,
ze veegde mijn tranen af.

Als de *totolika* geen veren heeft,
komt dat door gebrek aan moederwarmte,
maar als het vlees van mijn botten valt
komt dat door die vuilspuiterij.

Als de kip naar het dorpsplein gaat,
dames en heren, stuurde de wind haar,
maar als je lief je verlaten wil
vindt hij vast wel redenen voor bonje.

Ai, mijn naam is garnaal,
ik woon in het slijk,
als je mij op het land ziet
verspreid ik roddels.

Ik ben niet bang voor wespen,
schorpioenen doen me niets,
tegen mijn vijanden gebruik ik
mijn nest vol adders.

Jij vleide mij toen het jou slecht ging,
ik hielp je zoveel als ik kon.
De kip sprong bij jou in de pot,
daarom wil je mij nu niet meer kennen.

Ik eet mijn maïspap met suiker,
drink mijn eigen water, slaap zorgeloos,
zodat wanneer de eigenaar zijn kip mist
hij niet in mijn tuin komt zoeken.

De grote radio doet je duizelen
van geluid, ijskast, gasfornuis,
aan het eind van de maand wordt het zwaar,
dan kun jij de huur niet betalen.

En ik, ik verplicht me tot niets,
het is beter dat ik doodarm blijf,
eigenaar werd boos, nam de radio mee
maar de antenne hangt er nog steeds.

Pauw, pas op voor de zwarte vogel,
val hem niet lastig, laat hem met rust
anders zal hij de wildernis verklappen
hoe het komt dat jouw benen zo dun zijn.

Overdag koket zijn om groot te doen
is witpapieren rozen,
als de hen naar haar nest zoekt
worden haar eieren verkocht aan de krab.

Men zocht het meisje overal,
ze was nergens te vinden.
Achter de heuvel vond men haar
bezig de sterren te tellen.

Kijk niet scheef naar mij,
ik heb het niet gedaan.
Het was de bulldozer die het bos rooide
hij vond de begraven geheimen.

Zwarte vogel schreeuwde in de savanne,
witte vogel stond op en riep terug.
Er wordt gepraat over dansen met de duivel
om achterstallige schulden te kunnen betalen.

Als mijn hond je kwaad zou doen
moet je hem er niet om haten,
als hij een stuk droog vlees ziet
moet hij er vanzelf in bijten.

Je liefje werd in een stil hoekje gezet
en kreeg een kop bouillon.
De arme ziel werd een meubelstuk,
een ding waar je hoeden op hangt.

Je kunt gezouten vis verstoppen
maar niet de walmen van de geur.
Als de huiskat spreken kon
werd hij door zijn baas gevild.

Elis Juliana, 'Tambú na Ma Fin', in: Elis Juliana, *Flor di anglo*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1961, pp. 78-80; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Zwarte engel

Elis Juliana

Het kindje vroeg op moeders schoot:
'Mama, kunnen engelen zwart zijn?'
'Slaap maar, mijn kindje, droom fijn.'
Was het enige dat haar te binnen schoot.

Elis Juliana, 'Angel pretu', in: Elis Juliana, *Flor di datu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1956, p. 10; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Papieren bloem

Elis Juliana

'Mag ik deze dans van u?'
(de pijl van een glimlach)
'Ah! Het is of ik zweef!'
'Watte?'
'Je danst heerlijk, weet je dat?'
'Maak dat de kat wijs.'
'Jijzelf bent trouwens ook heerlijk.'
'Hou je mond.'
'H ... hoe heet je?'
'Ik heb geen naam.'
'Ook geen koosnaam?'
'Mm-mm.'
'Carmen?'
'Nee.'
'Rosana?'
'Nee.'
'Magda?'
'Ook niet.'
'Hoe dan wel?'
'Geen een.'
'Ik heb er een voor je.'
'Hoe dan?'
'Loesje.'
'Hoezo Loesje?'
'Rijmt op snoezepoesje.'
'Ggh. Je bent gek.'
'Gek op je ... .'
'Nou, waarop?'
'Op je schoonheid.'
(stilte)
'Ik heb zin je in je oor te bijten.'
'Kijk uit!'
'Ik voel je hart kloppen.'
'Omdat ik bang van je ben.'
'Waarom?'
'Dat weet ik niet.'
'O, wat jammer!'

'Wat?'
'Dat de muziek ophoudt.'
'Er komt nog meer.'
'Mmmm. Liefje, liefje ... '
'Ze kijken naar je.'
'Geeft niet.'
'Voor mij wel.'
'Waarom?'
'Het is iemand ... '
'Wie?'
'Mijn ... verloofde.'
'Hm, hm. Dank u zeer, juffrouw!'
'Geen dank.'

Elis Juliana, 'Flor di papel', in: *Antilliaanse Cahiers*, 3-3(1959):30-1; vertaling: Sidney Joubert, Hubert Lemmens en August Willemsen.

Wasvrouw

Elis Juliana

Wie kan zich de tijd nog herinneren van zware tobbes die op het hoofd werden getild om aan zee 'de was te slaan'? God zij genadig! Here, hoe de wasvrouwen werkten als ezels! En ga eens na wat ze verdienden. Hoe konden ze anders dan verminkt sterven? De huisvrouwen van tegenwoordig weten niet hoe dankbaar ze de moderne techniek moeten zijn.

Vandaag de dag pak je je bundel vuil wasgoed, smijt die in de wasmachine, en laat maar draaien. Zet je radio aan en luister naar je lievelingsprogramma, of ga je krant zitten lezen. De machine wast helemaal zelf: hij ververst het water, spoelt, centrifugeert, en rinkelt met een bel om je te zeggen dat-ie klaar is. Alles wat je hoeft te doen, is de halfdroge kleren aan de waslijn hangen. En nog steeds klaag je.

Vroeger werden de kleren, om het vuil los te laten weken, 's nachts al in een tobbe water gelegd met in blokjes gesneden blauwe waszeep. 's Morgens vroeg werden ze uitgespoeld om het lichtste vuil te verwijderen, daarna moest men ze uitwringen, terugdoen in de tobbe, en de tobbe op het hoofd tillen om het proces van wassen aan zee voort te zetten. Daar werden de kledingstukken er een voor een uitgehaald en in zeewater gedompeld. Daarna werden ze tot een bal gerold en op een platte steen gelegd, waarna ze werden geslagen met een wasstok: een zwaar stuk hout waarmee je een os zou kunnen vellen. Oude timmermannen, zoals Oom Pe bijvoorbeeld, maakten zulke wasstokken vroeger. Ze waren ongeveer vijftig centimeter lang en vier centimeter dik; de steel was rond en de andere helft was plat met een breedte van ongeveer tien centimeter.

Natuurlijk moesten de kleren van heel stevig materiaal zijn om zoveel slagen te kunnen weerstaan. Iedere slag ging vergezeld van een diepe zucht van de wasvrouw. Wanneer de wasvrouw klaar was met slaan (om het zwaardere vuil kwijt te raken), werden de kleren weer uitgewrongen, in de tobbe gelegd en naar huis gedragen. Daar werden de kleren in zoet water gedaan om het zout eruit te wassen. Vervolgens werden ze weer een keer uitgewrongen en in zoet water gelegd. Dan pas kon het wassen met dikke staven blauwe zeep en een paar brokken soda beginnen. De kleren werden gewreven met een wassteen, een borstel of op een wasbord.

Een wassteen is een steen die plat is aan de onderkant en rond van boven; een afgesleten stuk koraal dat ongeveer zo groot is als de palm van een gewone hand. Hij was van het soort koraalsteen met botte gladde nerven zodat de kleren niet werden opengehaald. Daarna werden de kleren uitgespoeld, om de schuim van de blauwe zeep te verwijderen, en met een beetje wasblauw in

schoon water gedaan, om uiteindelijk uitgewrongen te worden en in de tobbe meegenomen te worden om over de omheining of aan de waslijn uitgehangen te worden of aan zee op de grond over koraalsteentjes te worden uitgespreid.

Dat laatste was, als er niet iemand achterbleef om op de kleren te passen, de meest riskante manier. Dieven zijn er altijd geweest, maar het moet gezegd worden dat in die dagen meer respect bestond voor het bezit van anderen. Het grootste risico was het grote aantal geiten dat genoten zou hebben van een hemdsmouw, de zoom van een jurk of een broekspijp, aangezien de felle zon de kleren droogde en bleekte als papier.

In de namiddag werden de kleren naar binnen gebracht om ze te stijven en daarna werden ze, meestal thuis, uitgespreid of uitgehangen om te drogen. In de late namiddag werden ze naar binnen gebracht om een voor een met water besprenkeld te worden, dan tot ballen te worden gerold en in een diepe houten bak te worden gelegd, om ze de volgende dag te kunnen strijken.

De eerste strijkijzers bestonden uit massief ijzer dat verhit moest worden op een met houtskool gevulde stoof, het 'stoofstrijkijzer'. Daarna volgde het type strijkijzer dat de vorm van een halve ponton had en gevuld was met brandende kooltjes, vervolgens het benzinestrijkijzer en uiteindelijk het elektrische strijkijzer, ofwel 'lampstrijkijzer'.

Het stoofstrijkijzer moest om het roesten te voorkomen telkens ingesmeerd worden met vet. Vroeg in de morgen werd het vuur aangemaakt en werden vier of vijf strijkijzers even op de stoof gezet om het vet te laten smelten. Hierna werden ze schoongewreven met een grove lap en vervolgens werden ze weer op het vuur geplaatst. Wanneer men dacht dat ze heet genoeg waren, werd een lap om de handgreep gewikkeld om het hete strijkijzer te kunnen oppakken. Om de temperatuur te controleren voordat met strijken begonnen werd, werd het strijkijzer over een witte lap gehaald. Dit gebeurde ook om er zeker van te zijn dat het strijkijzer geen vlekken zou achterlaten. Men kon ook een vinger natmaken met speeksel en er de onderkant van het strijkijzer mee aanraken. Sommige mensen pakten het strijkijzer op en hielden het bij hun wang om de hitte te voelen. Wanneer alles in orde was, werd het kruisteken geslagen, waarna het strijken begon.

Een professionele wasvrouw had haar koffiepot altijd klaarstaan op een baksteen naast de stoof, om haar energie op peil te houden tijdens de lange uren van het wisselen van strijkijzers, kooltjes bijvullen, even strijken, strijkijzer verwisselen, enzovoorts, zonder tijd om te gaan zitten eten, en er waren dagen dat het aan een stuk door doorging, van de ochtend tot middernacht. Daarom is het een bekend feit dat veel wasvrouwen van vroeger verminkt stierven.

Elis Juliana, 'Labadera', in: Elis Juliana, *Wazo riba rondu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1981, pp. 9-10; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

De eend

Elis Juliana

De eend wiegt haar kontje
en kijkt uit naar voer
haar kuikens die volgen:
met moeder meedoen!

Hé pa ki
Hé pa ya
Hop sasa
Hei sasa.

De eend schommelt verder
met achter d'r aan
de draaiende staartjes
die doen moeder na.

Hé pa ki
Hé pa ya
Hop sasa
Hei sasa.

De eend ziet wat eten
een bakje op 't erf
nu hierheen mijn kind'ren
schiet op en kom snel!

Hé pa ki
Hé pa ya
Hop sasa
Hei sasa.

De moeder eet restjes
haar kuikens doen mee
tot 't bakje weer leeg is
in 'n hoek op 't erf.

Nou kind'ren, zeg eerlijk
wat vond je d'r van?
Zijn al jullie buikjes
nu rond helemaal?

De eend schort haar rok op
om verder te wag'len
haar kuikens die volgen
haar mooi in de rij.

Hé pa ki
Hé pa ya
Hop sasa
Hei sasa.

Elis Juliana, 'E patu', in: Elis Juliana, *Flor di datu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1956, pp. 51-2; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek

Catan het negerinnetje

Elis Juliana

Catan: een negerinnetje
met een wespentaille,
grote ogen, zwarte,
een mondje als een rozenknop
en pareltanden, witte –
nou ja, om kort te zijn
een geslaagd exemplaar.

Catan dient bij vrouw Mies
en bij haar man heer Wimpie.
Ze buffelt als een ezel;
vrouw Mies vergunt haar meid
geen momentje rust;
zelfs 's nachts kan Catan
niet rustig slapen.

Zodra de hanen kraaien
springt Catan overeind:
ze kamt haar haren in een knot
van het type aardkloot,
doet in: haar grote oorringen,
doet aan: haar bonte noppenrok,
haar strakke blouse,
haar hoge hakken,
en gaat naar de markt
scherp zwaaiend met haar heupen
van 'wie doet me wat!'

De hele dag hoor je:
Catan, ik moet weg,
poets mijn schoenen, en:
Catan, zoek een handtas
die past bij mijn jas, en:
Catan in de kastla
ligt mijn ketting,
Catan, zoek een schaar
en knip mijn nagels,
en breng de fles mee
en polijst ze meteen.

Catan, de hitte is te belastend,
wrijf me in met *Glacial*.
Catan, ik heb koppijn,
geef me *Saridon*.
Ai, Catan, ik ben zo moe
dat ik niet kan slapen;
breng het boek met verhalen
of kom hier en vertel zelf iets.
Catan, ik heb een pijntje
precies bij mijn knie.
Pak de *Vicks* en masseer
mijn hele been.
Ai, Catan, doe dit.
Ai, Catan, doe dat.
Ai, Catan, doe het zus.
Ai Catan, doe het zo.

Op de dag dat vrouw Mies
haar diamanten ring miste
kreeg ze bijna een toeval
op de rug van Catan.
Vrouw Mies tierde en raasde
met haar ogen vol tranen,
Catan doorzocht lade na lade
tot haar handen gevoelloos waren.
Toen na al dat zoeken
de ring nog steeds kwijt was
nam vrouw Mies de telefoon,
sprak Engels, sloot het huis af,
en ging weg.

Catan, die heel moe was,
klom naar haar kamer, het bed in,
de arme ziel bedacht niet
wat vrouw Mies van haar dacht.

Wat tijd ging voorbij
en toen klonk er kloppen;
heer Wimpie kwam binnen,
gezicht boos en rood.

'Catan, ik moet zoeken
in jouw kamer, jouw plekjes.'
Catan bleef liggen waar ze lag.
De kamer doorzocht hij,
hij maakte een puinhoop,
zelfs de pot met één oor,
de piespot, doorzocht hij.

Toen was Catan zelf aan de beurt.
Heer Wimpie begon.
Terwijl hij het deed
werd hij roder en roder,
zijn zo boze gezicht
verloor boosheid ...

Catan, het negerinnetje,
ja, het negerinnetje Catan.
Wat een mooie negerin,
ai, wat een Catan.
Ai, mijn negerinnetje,
ai, mijn Catan!
Aaiaaiaai, kleine Catan.
HHHHHH aaaai, Catan!

Toen vrouw Mies thuis kwam
vertelde heer Wimpie:
ik ben moe van het zoeken
maar ik vind die ring wel!

De dag daarop ging vrouw Mies uit
en heer Wimpie bleef thuis
om de diamanten ring te zoeken;
zijn verdenking ging nog uit naar Catan.

Ai, wat een lastige ring
en wat een Catan.
Wat een kwaaie negerin,
ja, wat een Catan!
De negerin Catan, ja!
Ja, de negerin Catan!
Maar wat een negerrrrin!
Hhhhhhhhhhaiii, Catan!

De ring werd uiteindelijk gevonden.
vrouw Mies vond hem zelf.
Zijzelf wist opeens
waar zij hem verstopt had.

Heer Wimpie gaf Catan
een huis van steen en een stuk land.
Dankzij de diamanten ring
werd Catan: *shon* Catan.

Elis Juliana, 'E negrita Catan', in: Elis Juliana, *Flor di datu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1956, pp. 77-80; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Zijne Majesteit geld

Elis Juliana

Van geld moet ik wel houden!
Ik moet het wel aanbidden!
Wat heeft immers hier op aarde
na God, meer waarde?

Als je geld hebt, ben je overal
gezien, hoe je ook bent.
Het geeft niet wat je doet,
men blijft je respecteren.

Je kunt lomp zijn, onbehouwen,
het wordt immer goedgepraat.
Men neemt het altijd voor je op:
'ach, de ziel is wat nerveus!'

De grootste onzin kun je praten
of stommiteiten zelfs verkopen;
om maar de vriendschap te behouden
krijg je altijd weer gelijk.

Heb je maar een schijn van hoofdpijn
direct wordt je omsingeld.
Zeven doktoren om je bed
die smeken: 'blijf toch rusten'.

Zeven lieve zusters
om je telkens weer te vragen
met stemmen, zacht en warm:
'nog altijd last van hoofdpijn?'

Op de soos of in de stad
wordt je naam genoemd
in droefheid, als door een vriend
die zich zorgen om je maakt.

In de krant het laatste nieuws:
'Onze teerbeminde vriend
heeft de nacht vrij goed doorstaan.
Wij wensen hem een vlug herstel.'
Van geld moet ik wel houden!
Ik moet het wel aanbidden!
Wat heeft immers hier op aarde
na God, meer waarde?

Elis Juliana, 'Su Mahestad placa', in: Elis Juliana, *Flor di Datu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1956, p. 43; vertaling: Jules Ph. de Palm, oorspronkelijk in Jules Ph. de Palm en Hugo Pos (red.), *Kennismaking met de Antilliaanse en de Surinaamse poëzie*. Amsterdam: Sticusa 1973, p. 12.

Lach, mijn negerin, lach

Elis Juliana

Lach, negerin, lach
en laat me in je ogen,
schitterend en donker,
die ondeugende vonk zien.

Lach, mijn negerin,
lach opdat ik kan dansen
op de cadans van je stem
en mijn verdriet kan vergeten;
lach opdat ik mij kan baden
in de warmte van je gelaat
en de kille dauw
van mijn hart optrekt.
Lach, negerin, en leid mij
naar het vuur van illusie
om mijn smart
als pinda's te roosteren;
lach, mijn negerin, lach.

Elis Juliana, 'Hari negrita', *Simadán*, nr. 3, 1961, p. 22; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Kijvende wijven

Elis Juliana

Scheldkanonnades zijn uit de tijd. Vroeger, wanneer twee vrouwen die lange tijd heel fijn met elkaar als buren leefden, ruzie kregen, kon zelfs een circus niet zoveel toeschouwers trekken als die twee. Iedereen wil horen en zien hoe zij elkaar voor rotte vis uitmaken en de een de ander flink de les leest.

De ochtend na de woordenstrijd staan de tegenstanders op met gezwollen keel, een afgemat lijf, rode ogen, hartkloppingen, en plakken ze nat pakpapier op het voorhoofd om de hoofdpijn te verzachten. Soms moeten ze zelfs een dokter raadplegen en twee tot drie dagen het bed houden. Maar als je denkt dat de strijd voorbij is, dan heb je het helemaal mis. De krijg gaat verder met evenveel bezieling, hoewel in een andere vorm die je 'een stille oorlog' zou kunnen noemen. Een guerrilla van sarcastische uithalen en valse vertoningen die evenveel effect kunnen hebben als zoutzuur. Langzaam maar zeker doet het venijn z'n werk en het kan soms een fataal einde tot gevolg hebben.

De ene vrouw hangt een verfomfaaid en misvormd lappenpopje aan het hek van haar erf. Als haar buurvrouw mager is dan is de pop ook uitgesproken mager. Is zij dik dan is het poppetje dat ook heel erg – een sterk overdreven nabootsing dus. Zij zal met de pop praten en wel zo dat de buurvrouw het kan horen door de immer geopende ramen: 'Oh, m'n prachtpoppetje, wat ben je lelijk, oh, wat ben je lelijk, m'n poppetje wat ben je lelijk!'

In stilte kijvende wijven hangen soms ook bezems, dweilen en oude potten met één oor op. De pop is een extraatje. Weldra hangt, dat spreekt, de buurvrouw ook een lappenpop op, die nog lelijker is. Als de pop van de eerste aan het hek gespijkerd is, dan hangt die van haar met een touw om d'r nek. En, pratend tegen de poppen, vliegen de verbloemde verwensingen heen en weer.

Het gebeurt ook, dat een van de vrouwen een hond neemt en hem een uitzonderlijke naam geeft, bij voorbeeld Schoft, Schorpioen, Duivel, Vuilak, kortom, een naam om de ander mee te kunnen treiteren. Wanneer de buurvrouw voorbij gaat, dan komt de eigenaresse van de hond naar buiten en alsof ze haar hond toeroept, hoor je dan: 'Vuilak! Vuilak!' Wanneer de hond naar de eigenaresse komt toegerend, heet het: 'Kom maar, Vuilak. Laat me je vastbinden, opdat je bij niemand in huis verdwijnt en besmet wordt met hun schurft.'

Het duurt natuurlijk niet lang voor de buurvrouw antwoord geeft aan de eigenaresse van de hond. Ze gooit twee botjes van gezouten vlees voor haar eigen deur en wanneer de hond een stukje bot wil pakken, schreeuwt zij: 'Jeeeetje! Wat heeft die arme drommel toch een honger.' En terwijl zij nog een

stukje gezouten vlees voor de hond gooit: 'Hier, Vuilak, deel dat maar met die grote vuilnisbak thuis!'

Elis Juliana, 'Kanga saya', in: Elis Juliana, *Maka taka*. Willemstad, Curaçao: Van Dorp, 1961, pp. 17-8; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Restje schraapsel uit de pan

Elis Juliana

Bespaar je de moeite
de [volgende] bladzijde te lezen
als je niet wilt weten
hoe zelfzuchtig
en hoe bezopen wíj,
stoutmoedige mannen,
kunnen zijn!

Elis Juliana, 'Ñapa di kolokólo', in: Elis Juliana, *Kolokólo di mi wea*. Willemstad, Curaçao, 1977, p. 30; vertaling: Lucille Berry-Haseth.

Jaloers

Elis Juliana

Hou je smoel, hoer van een hoer!
Goedkope vrouw, slet die je bent.
Waarom sta je verdomme te janken
om een paar klappen van een vent?

Heb je nog altijd niets geleerd?
Hoor je niet wat ik zeg? Hou op
met dat gezeik, als je niet wilt
dat ik je kont aan flarden schop.

Je bent niets méér dan een stuk stront.
Probeer niet mij te maken tot
jouw ouwe lul. Het lukt je niet,
zelfs al studeer je je kapot.

Jij weet zelf wat een beest ik ben,
dat niets en niemand voor mij heilig is.
Als je een watje van me wilt maken,
dan heb je het behoorlijk mis.

Wáárom stap je verdomme
in zijn auto? Wie ís hij dan
dat jij niet kunt zeggen: Val dood,
ik sta te wachten op mijn man?

Opgehouden zei je? Jezus! Opgehouden?
Ben ik de baas soms van de straat?
Heb je het verkeer dan niet gezien?
Je liegt dat het geschreven staat.

Jij wilt mij alleen maar zieken,
want je kent niet eens zijn naam.
Vrouw, vrouw, wat wil je me aandoen?
Zo zet je me toch echt voor paal!

En zeg mij niet dat ik lieg,
want hoe kwam het dan dat je daar zat,
je ene hand over zijn schouder,
bijna op hem vastgeplakt?

De auto rijdt heel langzaam, langzaam,
en jullie twee maar raaskallen,
naar elkaar toegedraaid, betoverd,
als twee verliefde slijmballen.

En ik, als een lul de behanger,
moet achter jullie beiden aan,
een hondje braaf achter zijn baas;
o, ik denk daar liever niet meer aan.

Genoeg gejankt, heb ik je al gezegd,
anders verlies ik mijn geduld.
Zie je? Dat ene blauwe oog
is helemaal je eigen schuld.

Laat me eens kijken. Doet het pijn?
Ik zal lauw water voor je zetten,
en de blauwe plek verdwijnt
door die met mijn zakdoek te betten.

Ik heb 't je duizend keer gezegd
maar jij probeert 't niet eens te snappen:
ik kan en wil geen enkele vent
nog niet eens lángs mijn wijf zien stappen.

Want ik word woest, wild, gek,
ik heb ze dan niet meer op een rijtje ...
Laat me dat oogje even betten;
kom een beetje dichterbij, m'n wijfje.

Ai, wat is je lichaam warm.
Jij maakt me écht gek, zeker weten.
Kom, kom slapen in mijn armen,
liefje, probeer te vergeten.

Staat mijn eten koud te worden?
Laat maar staan voor later, laat dat maar.
Jij, jijzelf, jij bent mijn eten;
Ik vreet je op, met huid en haar.

Elis Juliana, 'Yalurs', in: Elis Juliana, *Kolokólo di mi wea*. Willemstad, Curaçao, 1977, pp. 30-2; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Ik ben in de sneeuw gevallen

Frank Martinus Arion

Wiegeliedje

Ik ben in de sneeuw gevallen
Kun je me niet redden?

Val dan neer naast mij
En help me huilen.

Als je Papiamentu kon spreken
Noemde ik je *DUSHI*
Vroeg ik je me met een zoen te redden
Maar je kunt niet zwart worden.

En ze hebben me gezegd
En ze hebben me bezworen
Trouw je met een blanke vrouw
Kom je je zwarte land niet meer in.

Ik ben in de sneeuw gevallen
Kun je me niet redden?

Val dan neer naast mij
En help me huilen.

Frank Martinus Arion, 'M'a kai den sneeuw', in: Frank Martinus Arion, *Ta amor so por*. Willemstad, Curaçao: Libreria Salas, 1961, p. 16; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Maar als de zon en de maan jou doorlaten

Frank Martinus Arion

Maar als de zon en de maan jou doorlaten
Naar je eigen land – ben je nog niet gered:
Je werd ondertussen half mens half vreemdeling –
Een van je ogen ziet *funchi*
Het andere oog ziet aardappelen – maar
Geen van beide lust je.

's Nachts droom je, schrik je wakker
Denkend dat je door het ijs bent gezakt –
Om 's morgens door en door bezweet op te staan
Omdat je in een oven hebt geslapen.

Als je van je verblijf in Holland terugkeert
Blijf je voorgoed een slecht geankerd schip
Dat elk moment los kan slaan
Met veel mensen maar zonder vrienden
Noch lievelingsplekken – omdat je
Nergens lang kunt blijven.

Sla dan maar de handen aan je hoofd
En huil hardop: Je hebt jezelf veroordeeld
Met al dat studeren dat je deed.

MAAR BLIJF PROBEREN! Spring niet
In wanhoop van de brug. En als je werkelijk
Niet meer weet waar je het zoeken moet
Sla dan de handen aan de ploeg en schaterlach.

Frank Martinus Arion, 'Ma ora solo ku luna lagabo pasa', in: Frank Martinus Arion, *Ta amor so por.* Willemstad, Curaçao: Libreria Salas, 1961, p. 21; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Ik schrijf

Frank Martinus Arion

Ik schrijf om mij te bevrijden
van het kwaad
en te ontsnappen aan de pijnen
van elke dag –
gedichten zonder wrok
om een wereld te ontdekken
waaruit nieuw leven is op te snuiven
wanneer dit ademen stokt.

Ik schrijf
om de zon te achtervolgen
tot ver voorbij
daar waar ze ondergaat,
in het zweet mijns aanschijns,
zo nodig met bloed –
maar zonder woede.

Ik schrijf om te ontdekken
wat een mens is,
wie ik ben,
om tussen de dood en mij
vrede te sluiten –
om geen angst te hebben –
voor de kracht van elke dag,
om de naam van de liefde
te heiligen
in de hemel en op de aarde –
daartoe schrijf ik.

Frank Martinus Arion, 'Mi ta skirbi', in: Frank Martinus Arion, *Ta amor so por*. Willemstad, Curaçao: Salas, 1961; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Deel IV

Gevestigden en buitenstaanders

Een daad van wanhoop?

Frank Martinus Arion

Wanneer het ooit zover zou komen, dat de kunsten zouden ophouden te bestaan, zouden daarvoor op de Antillen waarschijnlijk niet veel tranen gelaten worden. Het ingewortelde materialisme en de daarmee gepaard gaande burgerlijkheid is een bijna inherent bezit van de Antillen. Van de Antilliaan beter gezegd, want de Antillen als land zijn het hoogtepunt van poëzie. Ze zijn gezegend met een goed klimaat, een diepblauwe, mooie zee, en een frisse wind. Is het, hoe paradoxaal het ook klinkt, juist aan deze gratuite eigenschappen van het Antilliaanse leefmilieu te wijten, dat de kunst hier haast niet van de grond komt? Het kan zijn. Als een regel – de regel zou dan zijn, dat een goed leefklimaat per definitie nadelig is voor de kunst – hoeven we dit echter niet te beschouwen, omdat we, om maar een ding te noemen, het voorbeeld van de Grieken hebben. Daar is de zee ook blauw, zij het misschien iets lichter blauw dan de zee van de Antillen, en het leven is er zonnig en open en vrij: toch hebben de kunsten daar gebloeid. Eeuwenlang.

Een andere reden? Misschien de associatie met Nederland. Ik wil opzettelijk onaangenaam zijn en opmerken, dat in de driehonderd jaren dat er op de Antillen Nederlanders zijn geweest, bitter weinig kunst door Nederlanders is voortgebracht. Dit is natuurlijk allesbehalve een pluim voor de Nederlanders die hier in de zeventiende eeuw hebben rondgelopen. Stelt U zich voor, in drie honderd jaren niet één dichter, beeldhouwer, schilder op de Antillen. Het moet dus een verschrikkelijke rottijd zijn geweest. En dit gebrek kan niet goedgepraat worden door Luc Tournier, die het met zijn schets van de Curaçaose beschouwingsgeschiedenis gebaseerd op Freyre [*Het Curaçaose patroon*, 1948] heeft geprobeerd: Van de prachtige, brede landhuizen zou de cultuur over het omliggende landschap van slavenhutten zijn uitgestraald. Mijn goede God, die zeventiende-eeuwers hier, en de achttiende- en de negentiende-eeuwers voor wat dat betreft, waren harken, beesten: op mijn woord van eer. En ze bezaten zelfs minder cultuur dan de slaven, die zij in hun bezit hadden. Vooral als het waar is dat die slaven hun hutten bouwden volgens patronen, die in hun stamland mode waren. Misschien is de associatie met Nederland, tot voor de komst op de Antillen van Dr. Ch[ris J.H.] Engels rond 1940, de enige Nederlandse dichter op de Antillen in driehonderd jaren, weinig stimulerend geweest; en de situatie is ondanks de aanwezigheid van Luc. Tournier [pseudoniem van Chris Engels] in beginsel hetzelfde, d.w.z. weinig stimulerend voor het artistieke leven op de Antillen. Trouwens, dit is eigenlijk allemaal gekheid! Artistiek aangelegde mensen houden er geen slaven op na. En we zitten dus met de contradictie: terwijl aan een kant de zeventiende eeuw

het culturele hoogtepunt schijnt te zijn van het merendeel der Europese volkeren, is ze ook de eeuw waarin deze volken hun culturele dieptepunt bereiken: ze houden slaven. Terwijl aan de ene kant het zeventiende-eeuwse humanisme de mens centraal stelde, besteedt een andere kant van de zeventiende eeuw al haar tijd en geld om over de hele wereld koninkrijken te verwoesten en mensen te knechten. Een contradictie die we overigens ook bij de Grieken vinden, die tenslotte ook slaven hielden, hetgeen maakt dat we de mooie woorden afkomstig van Europa, de Europese cultuur, *altijd* met een scheef oog moeten bekijken. In de laatste instantie kunnen de joden daarover oordelen. Ze zijn door een volk van Europa bijna uitgeroeid. Maar ja, ook de joden hebben in de zeventiende eeuw slaven gehad. Dat is waar. We zeggen dus dat de kunsten op de Antillen en in het Nederlands slecht gebloeid hebben, omdat de Nederlanders die hier kwamen, en die hier komen, een klein aantal uitgezonderd, barbaren waren en zijn. Dat zeggen we. En dat herhalen we. Want in de Spaanse sectie is er wel het een en ander voortgebracht. En ook het een en ander, dat mooi en belangrijk is.

Kunnen we dus aannemen, dat het materialisme, zo niet het barbarisme, van de Antillen, een typisch Nederlands exportartikel is – het barbarisme, dat maakt, dat een hedendaagse Antilliaan, en ook wel in de kringen van de gecultiveerde Antillianen, als bekroning van het leven beschouwt het bezitten van een huis, een automobiel en een fernseher, ik bedoel geen verrekijker maar televisie? Zo ja, dan is het uitgeven van een tijdschrift dat zich bezighoudt met de kunst en niet met autoonderdelen (of met auto's) misschien toch niet een daad van zo'n grote wanhoop, als dit op het eerste gezicht zou lijken. Het is dan gewoon een daad van vrijmaking, vrijmaking van het Nederlandse, steriele, onproductieve, oncreatieve barbarisme. Het is aansluiting zoeken bij de slavenhutten daarbeneden in het dal. Het is kloppen op de ramen, die kleine groene ramen van die onhandig gebouwde schuine huizen die geverfd waren volgens motieven, die afkomstig waren uit het oude stamland. En waar een motief te vinden is, ook het kleinste, in die buurt is kunst, is hart. Want tussen u en mij: iets van kunst kan ik, in onze lompe landhuizen niet ontdekken. Het zijn veeleer forten. Ze moeten de indruk van bouwvallig hebben gemaakt, op de eerste dag al dat ze gebouwd waren. De muren zijn dik en de brede porch is niet om er 's avonds op te gaan zitten en te genieten van een koele dronk – want werkelijk genieten van een koele dronk kan men alleen maar doen als men een verduiveld goed geweten heeft. De porch is breed gebouwd, opdat de negerslaaf als hij zijn meester wilde aanvallen en vermoorden, niet meteen bij de deur zou zijn. Wie weet hoevelen van hen midden op dat fortplein zijn neergeknald in de aanvalshouding.

We gaan dus een tijdschrift maken voor degenen, voor wie kunst een noodzaak is, een even grote noodzaak als een auto, of misschien een grotere. We hopen daarmee de vrijmaking van de Antilliaan van het materialisme te be-

reiken, zij het maar een pietske. We houden onze kolommen daarbij ook open voor een enkele Nederlander, die een goed gedicht heeft. (Rijmpjes kunnen ze gevoeglijk in [het dagblad] de *Beurs- en Nieuwsberichten* blijven publiceren. Die rijmpjes in de *Beurs* zijn het begin van de pornografie op de Antillen, omdat ze voor de jeugd smaakbedervend werken. Ja. Ja.) En voor de een of andere Nederlandse schilder. In de driehonderd jaar verbintenis tussen Nederland en de Antillen zijn er niet meer dan drie of vier schilders van betekenis geweest, en die zijn dan ook van de moderne tijd. In de oude tijd is er maar één geweest. Een niet onbegaafde marineofficier, Voorduin, die mooie gezichten van de haven en toenmalige zeilboten heeft getekend. Wat stijf allemaal, maar de man had in ieder geval een van de beste hobby's die een man zich kan kiezen. Hij was waarschijnlijk beschaafd.

Kennen we elkaar nu een beetje? Aan de Nederlandse architectuur van de zeventiende eeuw hier op de Antillen hechten we voorlopig weinig waarde. We laten dat ter bewondering over aan de Amerikanen, en merken op dat helaas, van de kunsten, de architectuur het burgerlijke het meest benadert. Architecten moeten dan toch maar galgen en schavotten ontwerpen, hetgeen de schilder, de beeldhouwer, de dichter en de musicus niet hoeven te doen. *Les architectes ont les mains sales!*

Frank Martinus Arion, 'Introductie; een daad van wanhoop?', *Ruku*, 1-1(1969): 1-2.

Veelkleurig schouwspel

Pierre A. Lauffer

Niemand op de wereld kan mij vertellen dat Curaçao niet een zeer vruchtbare bodem vormt voor degenen die willen schrijven. En dit om meerdere redenen.

Kijk om te beginnen eens naar onze geschiedenis, die een veelkleurig schouwspel oplevert: de Arawak indianen komen in aanraking met de Spanjaarden wanneer Ojeda op Curaçao aankomt. Daarna maken de Hollanders zich meester van ons eiland. Strijd tussen Hollanders en Spanjaarden. De Engelsen bezetten ons land tweemaal. De Fransen proberen het, zonder succes. Meer strijd en botsingen volgen.

Nu hebben we al vier verschillende groepen. Elke groep met zijn eigen gewoonten en alle met hun honger naar macht. Hoeveel thema's liggen daar al niet voor het oprapen, om te gebruiken in langere of kortere verhalen?

Wanneer je je geroepen voelt te schrijven, neem dan een duik in onze geschiedenis en je zult onderwerpen in overvloed vinden. Wanneer we kijken naar de modernere tijd, is daar een andere zee van mogelijkheden. Zoveel mensen van zoveel nationaliteiten die zich hier hebben gevestigd! Ik herinner me dat er een paar jaar geleden op de Venezolaanse radio een serie was over de verschillende nationaliteiten in Venezuela. Dat was erg interessant om te horen.

Merk op hoe de Poolse joden, de Arabieren, de Hindoestanen, de Venezolanen, de Colombianen, de Surinamers, de Italianen en de Grieken zich zo goed als ze konden hebben aangepast in onze gemeenschap. Hoor hoe ze onze taal uitspreken. Let eens op de verstandhouding tussen de Surinamer en de Curaçaoënaar. Zie de eenzame Griek, die op een zolderkamer woont en 's avonds kaartjes afscheurt bij de bioscoopingang. Denk aan de Nederlandse marinier met zijn geliefde mulattin, de Hollandse agent met zijn aanbeden negerin. En al die anderen die op Curaçao zijn blijven hangen. Onderwerpen zat om over te schrijven!

En nu de omgeving, waarin al deze figuren te plaatsen: onze aarde, ons landschap, onze natuur, de zee, de grotten, vlakten, akkerlanden, woeste streken, stranden, oude forten, smalle steegjes. Er zijn zoveel soorten huizen op het land, van herenhuizen tot lemen hutjes met maïshalmendak. Kijk eens goed naar Scharloo, de stille straten met al die witte pilaren. Ga 's avonds eens de heuvel van Dòmi op, of de heuvel bij Scharloo, om te genieten van de schoonheid van *Punda* en *Otrobanda*. Ga het Fregatvogeleiland zien. Neem een bootje over het Spaanse Water. Ga Buena Vista in, of Bonam, of ga tot voorbij Kas Chikí. Blijf dan staan bij Watamula of op de rotsen van de noordkust.

Wil je een thema of een gegeven om over te schrijven? Ziehier: de piraten die Curaçao aandeden, de slaven die hun Afrikaanse cultuur meebrachten, de Fransen, die maar kort op Curaçao zijn geweest, de joden die met hun godsdienst kwamen, met hun gewoonten en hun Portugese taal, de Hollanders van Negropont, Bullenbaai en Julianadorp, Bonaireanen in Fleur de Marie, Brits-Westindiërs in Cher Asile en Nieuw Nederland. Al deze mensen wonen in de smalle straatjes van Otrobanda. Het vissersvolk in de Sint-Michielsbaai. De mensen van Santa Martha en Lagoen (bijna allemaal familie van elkaar). De sfeer bij Hala Kanoa. Samí Liber, een volk op zich. Op het marktplein kun je drinken zoveel je wilt en ondertussen kijken naar allerlei opmerkelijke figuren. Wil je iets heel moois zien, ga dan een heilige mis bijwonen in de kapel van Lagoen. Als je daarentegen moderne mensen wilt zien, in hun dwaasheid en hun najagen van geneugten, ga dan op een zondag naar Westpunt, of naar het strand van Santa Barbara, of neem een kijkje in de nieuwe hotels. Er is materiaal in overvloed, met alle mogelijke achtergronden, voor gebruik in onze eigen literatuur.

Zo is er de geschiedenis van Papaatje Sassen, Doortje Gorsira, en Granco, de Haïtiaanse keizer die op Curaçao heeft gewoond. Er zijn al diegenen die hun land zijn ontvlucht om bij ons rust te vinden. Zie de Chinees, de Portugees, hoe ze zich hebben opgewerkt.

Het ontbreekt hier op Curaçao niet aan interessante figuren. Bijvoorbeeld:
de *yaya*, het zwarte kindermeisje, de 'baboe',
de plantageopzichter,
het liefje van de blanke meester,
het meisje dat in een protestants gezin is grootgebracht,
het buitenechtelijk kind, in een joods gezin, geliefd en verwend,
de landman, strijdend tegen de droogte,
de lichte vrouw die later haar leven betert,
de jonge Curaçaoënaar met zijn Europese echtgenote,
de blanke met zijn heimwee naar de goede oude tijd,
de neger in de politiek,
de zwarte magiër en degene die in hem gelooft,
de Hollander die iets van het Papiamentu heeft opgepikt, zoals '*plaka*-dag' (betaaldag) of '*sushi*-bak' (vuilnisbak),
degenen die invloed hebben uitgeoefend op anderen (de joodse 'shiva' lijkt op onze 'ocho dia' tot besluit van een novene).

'Maar,' zul je me nu direct voor de voeten werpen, 'waarom zijn er dan zo weinig schrijvers?' Het antwoord is eenvoudig: luiheid heeft een hoop mensen die hun gedachten op papier zouden willen zetten in zijn greep. Materialisme is voor velen wurgend. En tenslotte: een ongegrond schaamtegevoel vormt een rem voor velen van ons.

Schrijven is niet zo moeilijk als sommigen denken. Alles wat je hebt te doen is: zien, luisteren, observeren. Het leven is vol onderwerpen, hetzij grappige, trieste, tragische, romantische of vrolijke. Ik weet dat schrijven, op de machine of met de hand, een beetje saai kan zijn. Het neemt veel tijd. Maar wanneer de inspiratie zot is, is het schrijven licht.

Werkelijk, we hebben een heleboel om over te schrijven. Maak er, alsjeblieft, gebruik van.

Want we kunnen het over 'identiteit' hebben zoveel we willen, maar indien er geen schrijvers zijn om het veelkleurige schouwspel van Curaçao op papier te zetten, zullen we ons erbij moeten neerleggen dat we over een paar jaar helemaal geen 'identiteit' meer hebben, geen cultuur, geen literatuur en geen eigen taal.

Pierre A. Lauffer (onder het pseudoniem van Ben Balente), 'Kwadro na multikoló', *La Cruz*, 25 september 1969; vertaling: Sidney Joubert en August Willemsen.

Mijn negerinnetje Papiamentu
(fragment)

Guillermo E. Rosario

Mijn negerinnetje

Ai, mijn negerinnetje Papiamentu,
ik houd van jou op de manier
waarop ik van mijn vaderland
de zoete creoolse vrouw bemin.

De creoolse met pit, vriendelijk
en eigenzinnig, waardig,
energiek, trots als een volbloed.

Die met het hoge voorhoofd,
de brede mond, de ogen, donker
vuur schietend als zij
heel blij is of heel boos.

Die met de slaperige blik
wanneer ze met je vrijt, haar lippen
als rijpe druiven en haar kus
die naar overrijpe knipvruchten smaakt.

Tanden als parels, neus
enigszins recht, de neusbrug
boven de twee gaten van de oven.

Die met de borsten rechtopstaand en hard –
iets tussen limoentje en grapefruit in –
de enorme reet, de brede heupen: brik,
geschikt voor zware lasten.

De lichtvangende huid van haar buik
die aan vele, vele dingen denken doet,
het kunstwerk van haar lange armen,
haar gevoelige handen om mee te strelen
of allerlei werk mee te doen.

Die met de sterke benen, hun kegelvorm
als suikerbrood, de gladde huid
met de kleur van rijpe *mispels*, chocola,
het sensuele lichaam, de prachtige gang –
mijn lust en mijn leven.

Papiamentu, jij bent als de zwarte vrouw:
zaad dat nergens anders wordt gevonden
dan op deze grond waar weinig water
uitkomt, maar wat smaakt het goed:
bronwater dat kokosmelk nadoet.

[...]

Nu

Mijn zoet negerinnetje Papiamentu,
alles is anders geworden,
in dure hotels propageren wij
de *tambú* en *funchi* met vis:
prijzen ze aan bij vreemden,
prijzen ze aan bij elkaar.

Wij, meerderheid, schamen ons niet meer
voor ons haar, het kroeshaar.
Daarom nu Afrostijl; wij doen niet meer
het 'goede' haar na.

Touwschoenen zijn chic geworden.
We versieren ze wel met pomponnetjes
om dat te bereiken.

Ik wil dat je eindelijk zoals onze geit wordt,
onze stoofpot, onze ritmische drum,
die vissoep en tumba van ons,
onze okra met maïs, onze vruchtencake, *wiri*,
onze triangel, pindarotsjes.

Nu des te meer, nu zelfs diegenen
die bang waren jou uit te spreken
zeggen dat ze specialisten zijn,
voorvechters van jouw zaak als taal.

Ik weet het zeker: op een dag zal jij,
mijn zoete taal, op eigen kracht
tussen vreemde talen staan en,
schitterend, uniform, praktisch, consistent,
in alles in het voordeel zijn.

Dan zul je kreten van bewondering horen,
he, he, he, gefluit, fwuiii, fwuooo,
en zullen zij die jou niet wilden kennen
naar je toekomen en jouw waarde belijden.

En die erkenning komt er echt niet
omdat je op het Spaans lijkt, of het Nederlands,
Engels of Portugees, maar op grond,
Papiamentu, van jouw eigen merites.

Uiteindelijk zal men op precies deze wijze
de creoolse vrouw waarderen om haar moed.
En als het zover is, de transformatie
is geschied en jij herkend wordt
tussen duizend-en-een andere talen,
schreeuwt men zwellend van trots:

Jij bent van ons

Jij bent helemaal van ons.

HELEMAAL VAN ONS!

Guillermo E. Rosario, *Mi nigrita papyamentu*, Willemstad, Curaçao, z.n., 1971, pp. 2-6, 34-43; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Onze oorsprong verloochent zich niet
(fragment)

Guillermo E. Rosario

Toussaint l'Ouverture

Kato had ervoor gezorgd om drie uur al klaar te zijn voor zijn bezoek aan Toussaint. Hij kon niet eten, zo opgewonden was hij en hij had zich bij Malila laten verontschuldigen; bovendien had hij er geen zin in met Brunning en Caspar aan tafel te zitten samen met Lala. Klokslag drie uur kwam Lala naar zijn kamer, op het moment dat hij met een wit overhemd worstelde dat Lala hem gestuurd had om samen met andere kleren en de schoenen aan te trekken.

Op Curaçao had hij als slaaf nooit schoenen gedragen, tot de dag waarop hij naar Hispaniola kwam. Hij was meestal blootsvoets, of hij droeg touwschoenen. Maar vandaag begreep hij zelf dat hij met gepaste kleding moest verschijnen voor de grootste man ter wereld. Hij was er zeker van dat hij, normaal gesproken, nooit zou hebben toegestaan dat Lala hem met wat dan ook zou helpen, maar in dit geval wilde hij zich wel met zorg kleden en daarna was hij zelf tevreden met hoe hij eruitzag en uit de glans van Lala's ogen begreep hij dat zij trots op hem was.

'Je moet opschieten, want Papa Toussaint is zeer stipt, André Christophe komt je zo meteen met het rijtuig halen ... '

'Wie is André Christophe, nog zo'n verovering van je ... ?' vroeg Kato, terwijl hij zijn jacquet nog wat naar beneden trok, zoals hij *shon* Henki had zien doen, als deze zich in zijn aanwezigheid, bij Maladi thuis op Curaçao aankleedde.

'Je hoeft niet jaloers te zijn; André is een zoon van de grote Christophe, een generaal van Toussaint, en net zoals wij, komt ook hij uit Elmina. Hij is ook officier van het bevrijdingsleger, en hij heeft zelf voor ons het onderhoud geregeld. En hij heeft zich vrijwillig aangeboden om je met het rijtuig te brengen, omdat het voertuig anders niet zou worden toegelaten tot waar Toussaint is, en dan kan hij jou daarna persoonlijk aan hem voorstellen ... '

'Oh ... ,' zegt Kato als enige reactie.

'Wat ... oh ... ?'

'Nee ... , niets ... , waar is Mandobo ... ?'

'Hij slaapt ... , hij doet zijn middagdutje ... '

De toon van de stem van de vrouw klonk trots, en Kato keek op, maar op hetzelfde moment hoorden zij Malila's stem, en al gauw kwam deze de komst van monsieur André Christophe melden. Kato verloor even zijn zelfbeheersing en men kon duidelijk merken hoe zijn zenuwen hem de baas werden.

'Hier, een slok brandy ... ,' zei Lala tegen hem, terwijl zij de brandy uit de karaf schonk en hem die aanbood. Kato sloeg hem achterover.

'Hier, pak aan, dit moet je aan Papa Toussaint geven, zie dat je het niet kwijtraakt.'

'Het is een edelsteen, zeg hem dat het een aandenken is van madame Loreta voor zijn verzameling'. Kato hield zijn hand op en Lala legde er een grote saffier, een prachtsteen in. Kato wilde al weggaan, maar Lala greep hem bij de revers van zijn jacquet en zei: 'Ga je zo weg ... ? Laat me je tenminste succes wensen met je onderneming ... '

En ze dwong Kato een zoen af. Arm in arm gingen ze naar buiten en kwamen bij het rijtuig aan. Een nog jonge man in het officiersuniform van het Haitiaanse leger, zat op de koetsiersplaats, maar hij stapte af toen hij het paar zag naderen. Hij was ook een neger. Hij groette Lala zeer hoffelijk, volgens Kato zelfs een beetje overdreven, en maakte daarna een buiging, toen Loreta Kato voorstelde: 'Monsieur Christophe, dit is de koerier uit Curaçao, ik verzoek u die bij Papa Toussaint te introduceren. Veel succes ermee ... '

Ze deed een stap terug. Geen van beide mannen begreep precies tot wie de laatste woorden gericht waren, maar zij hadden ook geen tijd daarover na te denken, want zo gauw Kato op het voertuig gestapt was, reed het met grote snelheid weg en was al gauw uit het zicht verdwenen. Inderdaad, de aanwezigheid van André Christophe had Kato veel problemen bespaard, en al gauw bevond hij zich voor de deur van het kantoor van François Dominique Toussaint L'Ouverture, Opperbevelhebber en Bevrijder van Hispaniola. Het was een wirwar van mensen die kwamen en gingen in de kamer waar Kato zich bevond, en de deuren gingen onophoudelijk open en dicht.

De meeste van de aanwezigen en bezoekers waren militairen, en Kato merkte dat zij van hoge rang waren. Hij hoorde een van hen de namen van de generaals noemen: Christophe, Moise, Dessalines en Vincent. Deze zat aan een wat afgelegen tafel en André wees Kato op hem en zei trots: 'Een van de blanke generaals die onder Papa Toussaint dienen ... '

Al die tijd dat ze moesten wachten probeerde André steeds weer Kato op zijn gemak te stellen, door tegen hem te praten en grapjes te maken over de mensen die kwamen en gingen. Maar het lukte hem niet Kato van zijn zenuwachtigheid af te helpen, ook al merkte je niet veel van diens zenuwen. Kato merkte dat hij niet de enige burger was in de kamer, doch dat er verschillende waren: een bankier en een hoge gouvernementsambtenaar die eiste Toussaint onverwijld te spreken en die stond te discussiëren met de officier van de wacht. Het kwam Kato voor dat hij daar al uren zat, maar toen men aankondigde dat Generaal Toussaint hem kon ontvangen, zei André tegen hem: 'Zie je hoe stipt hij is? Kijk maar, het is precies vier uur ... '

André ging samen met Kato naar binnen, liep tot waar Toussaint zat en bracht hem de militaire groet.

'Mon Général, dit is Monsieur Kato, van het eiland Curaçao, koerier van madame Loreta Brunning ... '

'Ah ... , oui ... , oui ... , Curaçao, madame Loreta ... , oui ... , oui ... '

En Toussaint stond op van zijn stoel en gaf Kato de hand, die deze schuchter schudde. André Christophe bleef staan maar schijnbaar schonk Toussaint geen aandacht meer aan hem en wijdde hij zich geheel aan Kato, die voelde dat zijn zenuwen hem weer de baas werden. Toussaint bood hem een sigaar aan die hij uit een kistje op tafel haalde. Hij stak hem voor Kato aan en toen deze verwachtte dat Toussaint zelf ook zou roken, schudde deze het hoofd, alsof hij zeggen wilde: ik niet. Kato bleef even besluiteloos staan, want hij wist niet hoe te beginnen.

Inderdaad verstond hij creools en kon hij een paar woorden spreken, aangezien hij veel geleerd en geoefend had met de Administrateur op Curaçao. Maar hij durfde het niet zo goed te spreken, vooral niet in aanwezigheid van een groot man als de Generaal en hij wilde zichzelf niet belachelijk maken. Maar weer is het André die hem te hulp komt en in het dialect van Elmina zegt: 'Generaal, deze mijnheer, onze vriend Kato is ook van de Elminastam, evenals zijn voorouders ... '

'Wat ... ? Van Saint George D'Elmina ... ? De plaats waar mijn vader, oom Christophe en Malila vandaan komen ... ? Laten wij dan onze taal spreken ... '

Inderdaad richtte hij daarna het woord tot Kato in het dialect van hun land.

'Curaçao, ik heb veel van dat Eiland gehoord. Bovendien zijn wij allemaal die ze vanuit Afrika gebracht hebben, via die haven gekomen. Is het daar werkelijk zo druk als men zegt ... ?'

'Ja, Generaal ... ' Kato's stem klonk nog een beetje ieltjes, maar hij voelde dat hij al minder last had van zijn zenuwen, misschien door de sigaar of door de eenvoudige manier waarop Toussaint hem behandelde.

'Vertel mij wat over Curaçao. Brengen ze daar nog slaven uit ons land ... ?

'Nee, Generaal, daar zijn ze al jaren geleden mee opgehouden. Toevallig had het schip dat mij naar het eiland bracht toen ook de laatste lading aan boord ... '

'Is er dan geen slavenhandel meer? Zijn jullie dan soms vrij ... ?' vraagt Toussaint met een half ernstig gezicht.

'Nee ... , ja ... , Generaal ... ' Hier barstten zowel Toussaint als André, die het gesprek volgde, in lachen uit.

Even keek Toussaint naar André, maar wendde zijn blik weer snel af en zijn gezicht werd ernstig.

'Het kan zo niet langer ... , het is een zonde waar wij van bevrijd moeten worden ... !' zei hij bijna schreeuwend, om onmiddellijk verder te gaan met de vraag aan Kato: 'Ben jij wel vrij ... ?'

'Ja, Generaal ... , Ik heb pas mijn vrijheid gekregen van Madam Brunning ... '

En Kato stak de hand in zijn jacquet om zijn vrijbrief tevoorschijn te halen.

Maar Toussaint stak de hand op om hem te onderbreken en zei: 'Madam ... en niet Monsieur Brunning ... ?'

Kato meende iets van sarcasme in de vraag te hebben gemerkt, maar hij was daar niet zeker van, en hij antwoordde: 'Het was Monsieur Brunning die getekend heeft ... '

'Oh, maar vertel mij wat meer van Madam Loreta van Curaçao ... '

'Dat is waar ook, Generaal ... ' viel Kato hem in de rede.

Er kwam een teken van afkeuring op het gezicht van Toussaint, door de interruptie, maar zijn gezicht klaarde weer op toen hij zag wat Kato in de hand had. Deze had zich de edelsteen herinnerd, die Lala hem gegeven had voor de Generaal, en hij gaf hem de edelsteen.

'Oh lala ... , wat prachtig ... , wat betoverend ... , wat een glans ... ' En lange tijd bleef de man de loftrompet steken over de edelsteen die hij nu in zijn hand hield.

Meteen toonde hij Kato de collectie edelstenen die hij bezat. En Kato schatte dat die alleen al een fortuin moesten hebben gekost, vergeleken met wat hij bij de dames uit de hoogste kringen op Curaçao zag. Toussaint besteedde lange tijd om Kato de kwaliteit en herkomst uit te leggen van elke steen die hij bezat en nadat hij de laatste in de la gestopt had die hij op slot deed, zei hij tegen Kato: 'Maar ik heb je van al je tijd beroofd met mijn flauwekul. Maar nu terzake, want ik geloof niet dat je uit Curaçao bent gekomen alleen maar om naar mijn collectie edelstenen te komen kijken, niet waar ... ?'

'Nee, Generaal ... , de collectie is schitterend ... '

Toussaint maakte een buiging zonder een woord te zeggen en Kato vervolgde: 'Ik ben eigenlijk gekomen om over de toestand van onze mensen op Curaçao te praten, en de manier om hun vrijheid te bereiken ... '

'Hebben jullie wapens ... ?' vroeg Toussaint die met gebogen hoofd stond te luisteren.

'Nee, Generaal ... '

'Wel, dan is de zaak moeilijker ... , maar niet onmogelijk. In plaats van wapens moeten jullie je hersens gebruiken ... '

Toussaint draaide aan de knoop van zijn hoofddoek en vervolgde, terwijl hij zich tot André richtte die al die tijd was blijven staan: 'Kom jij ook dichterbij, dan hoef ik het niet twee keer te zeggen ... '

De officier kwam dichterbij, en Toussaint gaf een teken aan de twee jongemannen om te gaan zitten, en zelf nam hij plaats achter zijn bureau.

'Om te beginnen ... ,' zei hij, terwijl hij het sigarenkistje in de richting van Kato en André duwde, 'het is niet nodig geweld te gebruiken, wanneer je je verstand gebruikt, en geef altijd de voorkeur aan je verstand.'

Guillermo E. Rosario, *E rais ku no ke muri*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1969, pp. 117-22; vertaling: Luis H. Daal.

Curaçao, 30 mei 1969; Eén uit alle dagen
(fragment)

Edward A. de Jongh

Wat was er allemaal gebeurd vóór de zaak zo geweldig 'uit de hand' liep? Behalve dat in de ochtenduren van 29 mei te Post V een grote stakingsdemonstratie op gang kwam, werd in de namiddag rond vier uur Fort Amsterdam, de zetel van de regerende ministers, bezocht door een groep van rond 35 tot 40 personen die er een demonstratie hielden. Nadat Hector Weber, de regeringsbemiddelaar, zijn taak om halfzes beëindigd had, trokken de demonstranten weg naar Casa Sindical, het vakbondsgebouw, op korte afstand van Fort Amsterdam.

In het kantoor van Petroleum Workers Federation Curaçao (PWFC) werd in de avonduren een vergadering gehouden, waar veel stakers van het onderaannemersbedrijf Wescar en die van andere bedrijven aanwezig waren. De PWFC-leden besloten toen een staking uit te roepen van alle Shell-werknemers voor de duur van vierentwintig uur, die dan om twaalf uur 's nachts zou beginnen. Na de vergadering in Casa Sindical te Pietermaai, die werd bezocht door ruim duizend man, besloten de meesten van hen aan beide kanten van de weg voor het gebouw post te vatten. Zij stopten een groot aantal automobielen die langskwamen, waaronder een van een hoogwaardigheidsbekleder, veroorzaakten schade aan een aantal voertuigen en molesteerden zelfs bepaalde bestuurders en inzittenden van wie ze dachten dat het Europese Nederlanders waren. De voortgang van het verkeer werd danig bemoeilijkt. De politie had geen toestemming krachtdadig op te treden, zo meldden de radio's.

Een deel van de werknemers begaf zich per auto naar de verschillende posten van de Shell-raffinaderij, om de arbeiders die nog niet van de staking afwisten, de toegang tot de poorten te beletten. Pas om drie uur in de ochtend van 30 mei begonnen de rond duizend personen, waaronder Papa Godett en Stanley Brown, geleidelijk uiteen te gaan.

In de ochtenduren begonnen de arbeiders, ingeschreven bij de Algemene Haven Unie (AHU), met als voorzitter Godett, de feitelijke staking die vierentwintig uur zou duren. Ook werd door hotelpersoneel een algemene staking via de radio aangekondigd. Het was half acht toen de hoofdagent belast met het toezicht bij Post V versterking aanvroeg. Op dat moment was de mensenmassa op het terrein aangegroeid tot drie à vierduizend man. Te Dam Negropont, eveneens Shell-terrein, had zich ook een groot aantal stakers verzameld.

Toen Papa Godett, 'marscommandant' zoals enkelen hem begonnen te betitelen, arriveerde, was het kwart over acht. Als voorzitter van de Algemene

Haven Unie, kondigde hij aan, dat ook zijn mannen een staking waren begonnen. Meerdere bondsleiders hielden om beurten redevoeringen op een *station wagon* met geluidsinstallatie.

Rond negen uur bleek duidelijk dat de politieagenten de enorme menigte niet langer de baas konden. Enkele jongelui kantelden een vrachtwagen van de blanke familie Jacobs van Plantage Blauw ondersteboven en staken hem in brand met benzine die ze in de laadbak van het voertuig in blikken aantroffen.

Talloze jongelui die niet tot de groepen stakers behoorden, sloten zich desondanks aan. Gezegd kan worden dat er omstreeks negen uur naar schatting vierduizend man aanwezig was. Die begon zich richting Groot Kwartier te bewegen. Binnen tien minuten hadden de mannen de politiewacht bij Post VI bereikt. Papa Godett nodigde via de luidsprekers de aanwezige agenten uit zich uit sympathie bij de staking aan te sluiten, maar de agenten handhaafden hun positie.

In de buurt van Rio Canario werd opnieuw een auto in brand gestoken. Een groot aantal jongelui die op enkele auto's de opmars voorgingen, drongen de Engelse supermarkt Henderson binnen en plunderden de zaak, die zeer nauwe relaties onderhield met de Shellraffinaderij. Vervolgens kwam een combinatie fruit-levensmiddelen-textiel-zaak aan de beurt, die een ongunstige naam had, daar de eilandelijke overheid, met minachting voor de vigerende wetgeving, door de vingers zag dat de zaak reeds enkele jaren open was tot in de nachtelijke uren. Verhalen deden de ronde dat achterin de zaak, zonder kroegvergunning, voor ministers en kornuiten in het geheim drinkgelagen werden georganiseerd.

De jongelui stalen van alles maar in de eerste plaats alcoholische drank. Schijnbaar ongevoelig voor de hete zon bedronken zij zich en vergaarden zo de nodige moed en krijgslust. De mars trok op tot de Rijkseenheid Boulevard, waar de losgeslagen jongelui de Texas Instruments fabriek en die van Coca Cola binnendrongen en er herrie schopten en schade aanrichtten. De radiostations maakten inmiddels bekend dat op last van de overheid alle handelszaken en kantoren hun deuren dienden te sluiten. De tussenkomst van de politie had gefaald; de reusachtige stoet was haar te machtig geworden.

De regering riep de hulp in van de op het eiland gestationeerde Koninklijke Marine. De opdracht luidde dat in de eerste plaats een dreigende houding in acht diende te worden genomen. Indien noodzakelijk zou één schot in de lucht voldoende moeten zijn en indien het absoluut noodzakelijk was, was gericht schieten toegestaan maar dan slechts op de benen. Ook was het Vrijwilligers Korps Curaçao en het Rode Kruis voor assistentie opgeroepen.

Papa Godett was zeer tevreden. Zijn hart klopte reeds van victorie. Hij richtte voortdurend en onvermoeid het woord tot zijn stakende mensen, sprak ze

moed en strijdlust in. De enorme, dreigende massa van enige duizenden mensen bewoog langzaam maar zeker richting *Punda*, een afstand van alles bij elkaar negen kilometer vanaf de raffinaderij. Godett instrueerde zijn mannen naar Fort Amsterdam op te rukken en er de Regering af te zetten: '*Ban marcha pa Fòrti!*' De mannen beantwoordden zijn oproep in veelstemmige koren: '*Ban marcha pa Fòrti ... !*' en hieven hun gebalde vuisten.

Met regelmaat herhaalde Godett zijn aanmoedigende boodschap: 'Als het ons niet lukt zonder geweld dan maar mét geweld!' Dan weer sprak hij: 'Ik zal voorgaan, maar als ik sterf, dan wil ik dat jullie deze strijd voortzetten! Wij moeten onderinspecteur Gieling goed in de gaten houden. Deze meneer zal met zijn bazooka voor ons klaar staan. Maar ik zal jullie voorgaan en jullie zullen mij volgen. *Nos lo tumba Gobièrnu*! Wij zullen de regering afzetten!'

[...]

'Weet je wanneer de mensen ziedend werden?' Wang vertelde dat aan Boy en Bèto en enkele andere mensen die daar waren blijven staan om naar hem te luisteren. 'Dat was toen ze op Papa hadden geschoten op Berg Altena. Daar was een groot kordon van politieagenten. Maar dat stelde eigenlijk niks voor! Wij braken er doorheen met de weinige auto's die we hadden. We werden allemaal als beesten en dromden Punda binnen. Ik heb hard moeten rennen om bij het hospitaal te komen om te kijken hoe het staat met Papa. De agenten hebben van alles geprobeerd om ons tegen te houden. Ach! Wat hebben wij die verdomde rotzakken met stenen bekogeld! Het zijn een stelletje klootzakken die lui. Hoe kunnen ze ooit drie tot vierduizend mannen tegenhouden. Echt niet! Wij hebben hen met stenen bekogeld dat het niet mooi meer was. Ze hebben op verschillende van ons geschoten maar velen van hen zijn ook gewond geraakt ... Tot straks. Tot straks! Ik ga naar het hospitaal om te kijken hoe Papa het nu maakt ... '

Boy en Bèto bleven enige tijd in de hoofdstraat van *Otrobanda* rondhangen, waar zij zich op de hoogte stelden van de strubbelingen sinds de dageraad, en van de opmars naar Punda die die ochtend had plaatsgevonden. Even nog leek het erop alsof er een wapenstilstand van kracht was geworden, zo rustig oogde het. Bij de bar van *shon* Itu, op de hoek van de Rifwaterstraat, kregen de twee echter een groepje mannen op een afstand van zo'n honderdvijftig meter in het oog. Aan de manier waarop die mannen zich verplaatsten, maakten Boy en Bèto op dat ze hevig opgewonden waren. Ze waren met vijf, zes man, kwamen uit de richting van Punda, en liepen vrij ver uit elkaar. Eén hield een stok in de hand, een stuk langer dan een wapenstok. Toen ze dichterbij kwamen, werd duidelijk dat twee van hen een brok steen in de hand hielden. De ene hief plotseling zijn hand de lucht in en slingerde de steen van dichtbij een winkel in. Het geluid dat vanaf die afstand volgde, was duidelijk de versplintering van dik glas. Dat moet wel een van de uitstalkasten geweest zijn.

De groep was nog dichterbij gekomen en er was geen twijfel dat het om flinke brokken steen ging. De andere gewapende man kogelde een steen een volgende winkel binnen en weer was er het geluid van uiteenspattend glas. Vanwaar de twee vrienden zich hadden opgesteld was niet op te maken of er zich mensen in de getroffen gebouwen bevonden.

Om zich eventueel tegen verdere aanvallen veilig te stellen, besloten Boy en Béto het smalle steegje naast Bar di shon Itu een beetje in te lopen zonder zicht op de straat te verliezen. Ondertussen bevonden de mannen, die midden op de weg liepen, zich tegenover de joodse textielwinkel Casa Leon van de familie Seibald. 'Ik hoop niet dat ze die winkel stukgooien,' zei Béto bedeesd.

Waar zouden die mannen zo gauw nog meer stenen vandaan halen? Ze liepen nog even door, voorbij nog meer winkels, tot ze niet langer één groep vormden. Twee mannen waren al een heel eind genaderd, de anderen hadden minder haast en keken de kant op waar ze vandaan waren gekomen. Wachtten ze op instructies? Ze verschilden van elkaar sterk in leeftijd, van jong tot middelbaar. Min of meer gespannen begonnen ze doelloos rond te dwalen.

Op de rijweg vlak naast het trottoir aan de overkant, stond een gedeukt olievat, daar blijkbaar achtergelaten door straatwerkers. Een robuuste kerel, naar zijn werkpak te oordelen een havenarbeider, greep het vat bij de boven- en onderkant vast. Hij hief het ding met danige krachtsinspanning traag op, tot 't hem lukte het gevaarte boven het hoofd te houden. Met zijn last hoog de lucht in, draaide hij zijn lichaam een kwart slag naar links. Hij beefde onder het gewicht dat op zijn armen drukte. Hij leek te weifelen maar hij begon toch langzaam de straat over te steken. Hij wachtte tot een auto voorbij was gereden. Een enkele voetganger liep haastig door. Een andere bleef omzichtig het toneel gadeslaan, zich afvragend wat er gaande was.

Boy, die de bedoeling van de vatlichter maar al te goed door had, schoot naar voren uit de steeg en riep van op korte afstand en met verwijzing naar de babyzaak El Chupón aan de overkant: 'Meneer, meneer, de eigenaar van die zaak is Curaçaoënaar!'

De eigenaar, Henny Schuitemaker, een grote gezette man, kwam uit de zaak naar buiten. Hij liep rustig op de straatwerker toe, bleef midden op de straat voor hem staan en riep de man nuchter toe: 'Foei, hòmber! Bij God! Waarom doe je dat?'

Het was Boy die nu overbodig herhaalde: 'Laat dat toch, deze meneer is landskind!'

'Hij is Portugees!' antwoordde de andere verongelijkt, terwijl hij het vat langzaam liet zakken.

'No señor, hij is landskind, net als u,' zei Boy nog.

In feite was de man van Nederlandse afkomst, een *makamba*, rond de vijftig, die praktisch heel zijn volwassen leven op Curaçao had doorgebracht; het uiterlijk roodverschroeid door de hete zon, zijn Papiamentu tongval voor het

volle pond inheems. De straatwerker maakte opnieuw een ommedraai, en stak de straat weer over. Vóór hij het vat met een dreun zou neerplanten, richtte hij zijn blik strak op Boy, vervolgens op de eigenaar van El Chupón.

'Maar als ik wil, doe ik 't!' zei hij uitdagend.

[...]

Onze twee vrienden hadden hun uitkijkpost geen ogenblik prijsgegeven, daar net binnen 't straatje met achter hen de vele woonhuisjes die eventueel als vluchtplaats zouden kunnen dienen. Inmiddels hadden zich meer rebellerende mannen aangemeld, de ene openlijk, de andere schroomvallig. Het was niet direct duidelijk wie of die mannen en jongens waren, of ze tot een specifieke stakende arbeidersgroep behoorden. Vast stond, dat op dat moment vooral arbeiders van de Otrobandazijde van de haven het initiatief hadden genomen het vuur verder op te stoken.

Een van de jongemannen die zich plotseling in het midden van de straat vertoonde, hief demonstratief een grote keisteen in de hoogte en smeet hem dwars door de brede etalage van de meubelzaak Lorenzo Pieters. Het reusachtige glazen paneel van extra dik glas werd in een klap een reusachtig, door vervaarlijk scherpe pieken en punten omlijst gat. Vanuit een raam op de tweede verdieping moest Lau, eigenaar en geboren Curaçaoënaar, geschokt toezien hoe de Afro-Curaçaose jongen bezig was zijn keurig en artistiek ingerichte winkel te vernielen, die hij aan het einde van zijn zeemanscarrière door keihard werken had weten op te bouwen.

Edward A. de Jongh, *30 di mei 1969; E dia di mas históriko*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1970. pp, 43-56; bewerking en vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

De laatste strijd
(fragment)

Angel Salsbach en *Etzel Provence*

A: Realiteit
B: Fictie

Scène I, situatie A

1-10: Revolutionair
11-20: Conservatief

11: Het gelazer moet een keer ophouden.
12: Waarom blijven we in godsnaam afgeven op de blanke protestanten, de kapitalisten, de kolonisten?
13: Laten we het verleden vergeten en aan de toekomst gaan werken.
1: Heel best. God wat leuk.
2: Ook jij zult vergeten dat je vader
3: blanke protestanten, kolonisten, joden, kapitalisten.
2: mijn vader op zo'n manier misbruikt heeft dat jij, geldbezitter en manager zonder opleiding, nu mij, zonder geld maar met diploma's, misbruikt om je zakken met nog meer geld te vullen.
14: Je kunt me niet blijven veroordelen om wat mijn vader vroeger heeft gedaan.
4: Zolang jij het systeem in stand houdt dat je vader heeft gemaakt en waarvan ik vandaag het slachtoffer ben, blijf ik ook jou veroordelen.
15: Loop naar de duivel! Welk systeem heeft mijn vader gemaakt?
16: Je bedoelt die paar slaven die mijn grootvader had?
17: Waarom praat je in godsnaam over slavernij als dat al langer dan honderd jaar niet meer bestaat?
5: Niet zo snel, maat. De slavernij die je grootvader geïntroduceerd heeft is niet het systeem, maar slechts een deel daarvan.
18: Het was niet mijn grootvader die de slavernij introduceerde. Dat was Peter Stuyvesant.
6: Zie je dan geen enkel verschil tussen je grootvader en Peter Stuyvesant?
7: Ik vind dat de schuld van jouw grootvader groter is
8: want Peter Stuyvesant introduceerde die onmenselijkheid
9: en jouw grootvader maakte daar goed gebruik van.
10: De geestesgesteldheid van jou, je vader, je grootvader en Peter Stuyvesant is volstrekt identiek.

19: Wat bedoel je?
1: Wat ik uitdrukkelijk bedoel is dat jouw grootvader mijn grootvader gebruikte om zijn rijkdom te vergroten en zijn economie te versterken.
2: Jouw grootvader gebruikte mijn grootvader als een beest dat voor hem moest werken.
3: Jouw grootvader koloniseerde ons en het gevolg is dat de regerende macht gisteren in handen was van je grootvader, en vandaag in handen van je vader.
4: Dat onze grondwet is gemaakt door het land van jouw grootvader.
5: Dat we in economisch en politiek opzicht geregeerd worden door het land van jouw grootvader.
6: Dat de bazen van de regeringsdiensten de neven, achterneven en andere familieleden van je grootvader zijn.
7: Dat de rechters verwanten van je grootvader zijn.
8: Dat ons onderwijssysteem jouw grootvader en zijn afstammelingen moet bevoordelen.
9: Dat de tegenwoordige werkgevers jijzelf en de afstammelingen van je grootvader zijn.
10: Jouw grootvader heeft onze cultuur vernietigd.
1: Ik bedoel de cultuur van 90 procent van ons land
2: dat onze geschiedenis door jouw grootvader en op zijn manier is geschreven
3: dat je nu met me wilt discussiëren, je wilt dat ik het verleden vergeet omdat het niet in je voordeel is, maar
4: mijn grootvader heeft zich kapotgewerkt om de portemonnee van jouw grootvader te vullen
5: en vandaag moet ik me kapotwerken om jouw portemonnee te vullen.
20: Je vergeet te zeggen dat mijn grootvader het systeem van de parlementaire democratie heeft geïntroduceerd, opdat ook jij de kans hebt voor jou en mij te beslissen.
6: Loop naar de hel. Ben je vergeten dat het mijn grootmoeder was die voor haar autonomie vocht
7: en vanwege een politieke tactiek die gebaseerd was op de handel in menselijke wezens tekende jouw grootmoeder het decreet,
8: terwijl mijn grootmoeder hier in de meerderheid was.
9: Ben je vergeten dat je vader een volmacht liet tekenen door mij, en mijn neef Alfredo, en mijn oom *shon* Pa, zodat ze een ellendig baantje konden krijgen om ons, die in misère leefden, te kunnen voeden?
10: Ben je vergeten dat mijn tante Chichi moest tolereren dat jouw neef met haar sliep, opdat ze een klein huisje kon huren en dat armzalige kippenhok waar ze woonde kon verlaten?
1: Ben je vergeten hoeveel mensen precies zo behandeld werden als mijn

vader, mijn oom, mijn neef en mijn tante, zodat jullie allen aan de macht konden blijven?

2: Brò, ben je vergeten dat degenen die de vlag van jouw vader niet uitstaken tijdens de verkiezingen voor onze parlementaire democratie, het de volgende vier jaar wel vergeten konden?

3: Brò, ben je vergeten hoe je oom op het podium klom en schreeuwde dat het ongehoord is dat zwarte mensen bevelen zouden geven?

11: Vinden jullie niet dat jullie een verzameling stomme klootzakken zijn?

12: Zwarte mensen hebben de macht!

4: Op ieder ander moment zou ik je waffel kapotslaan, maar ik moet aan morgen denken.

5: Vroeger waren mijn vader, mijn moeder, mijn grootvader en mijn grootmoeder stomme klootzakken.

6: Nu zijn de zwarte mensen die jij al die jaren hebt gehersenspoeld aan de macht, dat is zo.

7: Maar, brò, later komen we elkaar tegen. Laten we dan eens zien wie de stomme klootzakken zijn.

8: Sta je er trouwens, na dit al, nog steeds op dat ik het allemaal moet vergeten?

13: *(Radiobericht)* Een schip is de haven binnengevaren!

1-2: Een schip in de haven?

Scène II, situatie A, lied I

14: Een schip vol mensen
is de haven ingevaren,
zwarte mensen, witte mensen,
volwassenen en kinderen.

Koor (*refrein*):

Groot of klein,
zwart of wit,
man of vrouw:
ze komen om de economie, economie, economie.
Alles is economie.

3: Als het een toeristenschip is:
vette dijen, spataderen,
enorme hangborsten,
Gokwellustelingen.

Koor (*refrein*)

3: Een tafel waar ze kunnen zitten!
Geef ze jouw eten!
Ga opzij, opdat zij er langs kunnen!
Welkom, meester, welkom!

Koor (*refrein*)

7: Als zij jouw zee ingaan:
ga weg, de meesters willen zwemmen,
ze willen nu zwart worden
en jou een vuile nikker noemen.

Koor (*refrein*)

15: Boy, whiskey with ginger ale.
Motherfucker, with lemon!
Yes sir, yes ma'm, please a moment.
Move your ass a little bit, quick!

Koor (*refrein*)

16: Dank u, mevrouw, hartelijk bedankt, meneer.
Zeer veel dank voor uw dollar.
Krijg allemaal de pest, het is om jullie geld
dat ik er vandaag voor iedereen ben.

Koor (*refrein*)

17: Ai, *Punda* wacht op hen allen.
Platzak blijf jij achter,
kooplieden wachten je op
om je helemaal kaal te plukken.

Koor (*refrein*)

8: Noem me wat je wilt,
misbruik mijn moeder,
breng me je allerlaatste cent,
ga terug naar waar je vandaan komt.

Koor (*refrein*)

9: Ja, slaven zullen zij allemaal zijn,
blootsvoets, zonder een shirt,
kaki of overalls,
hard werkend zonder mededogen.

Koor (*refrein*)

10: Marteling zal je lot zijn.
Fout leidt tot slaag en ontslag.
Voor je eten moet je vechten.
Je leven is in handen van de meesters.

Koor (*refrein*)

1: Meester moet nog rijker worden.
Jij moet arm blijven.
Als de meester rijk wil worden
moet jij buffelen voor een schijntje.

Koor (*refrein*)

18: In tijden van vrije onderneming
moet jij arbeider blijven.
Het is om de economie van de meester
dat jij een slaaf moet blijven.

Koor (*refrein*)

Scene III, situatie B

I:	de investeerders
O:	de onderdrukten
11 t/m 15:	I (1) t/m I (5)
16:	autoriteit
17 & 18:	mannen in uniform
1:	Chadó
2 t/m 10, 19 & 20:	de onderdrukten

16: Gebruik, volgens artikel 15 van de Orderegeling, alle beschikbare middelen om de orde en discipline te handhaven wanneer we ons presenteren voor de eerbiedwaardige heren.

17 en 18 voeren dit bevel uit.

De onderdrukten worden naar de Investeerders voorgeleid.

16 pakt een stuk papier uit zijn zak en leest zijn redevoering voor:

16: Zeer hooggeachte heren,
Het is voor mij een grote eer u namens de wettelijke autoriteiten dank en waardering te brengen voor het heugelijke feit dat u zich hier hebt willen vestigen. De regering is zich ervan bewust dat zonder uw wens om hier te investeren het niet zo rooskleurig gesteld zou zijn met onze economie. Positiever gesteld zou ik zeggen dat uw investeringen hier van onschatbare waarde zijn voor het floreren van onze economie. De regering heeft dan ook getracht alles te doen wat in haar bereik lag om een zo gunstig mogelijk investeringsklimaat te scheppen. Zoals u ongetwijfeld zult weten, is de regering erin geslaagd een hoge mate van politieke stabiliteit te bereiken, gepaard gaande met de arbeidsrust. Miljoenen zijn uitgegeven voor de infrastructuur, de nieuwe brug is het enige wat tot nu toe mislukt is. Over de loonpolitiek kan medegedeeld worden dat de regering tracht dit zo laag mogelijk te houden ondanks het stijgen van de kosten van levensonderhoud, om zodoende u in staat te stellen zo arbeidsintensief mogelijk te investeren. Gezien de hoge kosten waarmee u in het begin geconfronteerd wordt en met het oog op de rentabiliteit die u nastreeft, heeft de regering nog enige faciliteiten gecreëerd, namelijk:
- belastingvrije periode van tien jaar,
- vrije import van bouwmaterialen,
- optie, erfpachtrecht en eigendomsrecht over de nodige terreinen door uzelf aan te wijzen,
- geen intensieve controle op de door u op te geven inkomsten en de vrijstelling van winstbelastingen,
- en last but not least, (wijzend naar de groep van de onderdrukten) deze groep, waarover u naar eigen inzicht kunt beschikken.

(Applaus van I tijdens de redevoering en mimisch protest van O)

Scène IV, lied II, situatie B

O (2): Als je in de handen van de meesters valt,
broeders,
kan je beter in de galeien geboren zijn.
Als je in de handen van de meesters valt
Broeders,
zou je liever een hond willen zijn.

Koor (*refrein*):
(O 2 en O 3 gaan naar Inv. 1)

Meester beveelt,
meester besluit,
meester buit je uit
tot je doodgaat.

O (4): Als je in de handen van de meesters valt,
broeders,
is je leven jouw leven niet meer.
Als je in de handen van de meesters valt
broeders,
wacht je enkel verdriet.

Koor (*refrein*)
(O 4 en O 5 gaan naar Inv. 2)

O (6): Als je in de handen van de meesters valt,
broeders,
ga je van hand tot hand.
Als je in de handen van de meesters valt
broeders,
kom je nooit tot een halt.

Koor (*refrein*)
(O 6 en O 7 gaan naar Inv. 3)

O (8): Als je in de handen van de meesters valt,
broeders,
zal je rug open wonden kennen.
Als je in de handen van de meesters valt,
broeders,
wachten de wormen je op.

Koor (*refrein*)
(O 8 en O 9 naar Inv. 4)

O (10): Als je in de handen van de meesters valt,
broeders,
zal je moeder om je wenen.
Als je in de handen van de meesters valt
is het vaarwel, voor eeuwig.

Angel Salsbach en Etzel Provence, *E lucha final*, 1972, pp. 1-6; manuscript in archief van Cultureel Centrum Curaçao, Willemstad, Curaçao; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Tula
(fragment)

Pacheco Domacassé

Rebel I
Tula, waar is tula? *(Stilte en spanning. Tula stapt naar voren.)* Kapitein Tula ... Pater Schinck wil met je spreken. Hij staat bij het hek, bij vier zwaargewapende soldaten.
Gachi Toussaint
(Krachtig.) Wat, wil een pater met ons spreken? *(Tegen Tula, agressief.)* Zend die man maar weg!
Zij hebben hem gestuurd om ons om de tuin te leiden. Zulke mensen zijn spionnen die mooi praten! *(Enkele rebellen reageren pro-Gachi.)*
Bazhan karpata
(Zich tot Gachi wendend en zeer nadrukkelijk sprekend.) Ik weet niet of je goed gehoord hebt, maar het is met kapitein Rigaud dat de pater spreken wil, niet met jou! En kapitein Tula kennende, weet ik dat hij voldoende daadkrachtig is om zelf een beslissing te nemen!
(Vrij veel reactie pro-Bazhan.)
Tula
(Tegen Rebel I.) Zeg tegen pater Schinck dat kapitein Rigaud bereid is met hem te spreken. Maar eerst moeten de vier soldaten die hem vergezellen terug naar waar zij vandaan komen! *(Terwijl hij deze woorden spreekt, draait Tula zich om en gaat weg. Bazhan Karpata volgt hem. Zij gaan het toneel af.).*
Luis Mercier
(Bevelend.) Kom op, doorgaan met werken! Wij moeten klaar zijn vóór de avond valt. Handen aan het werk, broeders, handen aan het werk!
Gachi Toussaint
(Maar gachi springt naar voren en zegt op zijn agressieve toon.) Nu wil pater Schinck wel met ons komen praten! Waarom is hij niet komen praten met die verdomde heren toen zij ons mishandelden? *(Reactie pro-Gachi.)* Waarom is hij hun niet komen zeggen dat zij verkeerd handelen en dat zij niet het recht hebben ons als honden te behandelen!? Nu wij bereid zijn om voor onze vrijheid te vechten is de pater er wel om te komen praten! *(Reactie pro-Gachi.)* Weten jullie wel wat hij is komen doen?! Hij komt om ons om te praten om weer slaaf te worden, weer hond te worden! *(Reactie: Nu maakt hij pater Schinck bespottelijk door met een quasi-Nederlands accent te spreken zoals een Nederlander die Papiamentu spreekt dat doet.):* 'Mi yunan stimá, por fabor, bira katibu atrobe, laga nan sigui abusá di boso i usa boso pa buriku di karga, pasobra ta p'esei

Dios Todopoderoso a destiná boso den tur su bondat.'[1] *(Uitgebreide reactie pro-Gachi. Op dit moment komt pater Schinck op, met twee gewapende rebellen achter hem. Tula en Bazhan verschijnen. Tula gaat op een blok steen op het toneel zitten. Allen komen om hem heen staan. Absolute stilte. Pater Schinck kijkt om zich heen en begint zenuwachtig en op paternale toon te spreken:)*

Pater Schinck

Mijn beminde kinderen, vanuit St. Michiel ben ik hier naar toe gekomen om jullie te spreken en om te horen waarom jullie niet meer aan het werk willen gaan. *(Stilte.)* Tula, mijn zoon ...

Gachi Toussaint

(De pater bruut in de rede vallend.) Kapitein Tula voor jou, Heer Pater! Versta mij goed!

Pater Schinck

(Met vrees in zijn stem.) Kapitein Tula, mijn zoon, wat is er toch met jullie aan de hand? Waarom willen jullie niet terug naar jullie werk?

Tula

(Zelfverzekerd.) Wel, ik zal de Heer Pater hetzelfde moeten zeggen wat ik gisterenochtend de heer Gaspar gezegd heb: eenvoudigweg omdat wij geen slaaf meer willen zijn! Wij willen onze vrijheid, dat is alles!

Pater Schinck

Ja ... ik begrijp het ... maar ...

Gachi Toussaint

(Héél krachtig.) Maar wat, Heer Pater!?

Pater Schinck

(Banger.) Maar ... op deze wijze zullen jullie nooit vrij worden ...

Gachi Toussaint

(Krachtig, sprekend als een kind.) Weet de Pater misschien een andere wijze? Ik zie mijzelf al vóór Directeur De Veer: Mijnheer de Directeur, ik ben Gachi, beter bekend als Gachi Toussaint en ik ben gekomen om vrijheid te vragen voor mij en alle andere slaven op Curaçao. *(Wordt weer agressief.)* Mijnheer Pater, weet u wel wat men met mij doet? Mij een flinke trap geven, mij ranselen tot bloedens toe en daarna smijten ze mij de gevangenis in!

Pater Schinck

Hoe is de naam ook weer, mijn zoon?

Gachi Toussaint

(Meteen en krachtig.) Gachi, beter bekend als Gachi Toussaint!

Pater Schinck

Je begrijpt me niet goed, Gachi. Jullie kunnen het niet winnen van de soldaten van de Overheid. Zij zijn met zovelen ... Zij hebben veel gevaarlijke wapens en ... zij zijn speciaal opgeleid om te vechten ...

[1] Beminde kinderen, wordt alsjeblieft weer slaaf; laat ze jullie blijven mishandelen en jullie inzetten als lastezels omdat God Almachtig jullie in al zijn goedheid daartoe heeft voorbestemd.

Gachi Toussaint
(Nu woedend schreeuwend.) Ja, speciaal opgeleid om mij te onderdrukken en ons te doden, dit zwarte volk! Maar vindt u zelf niet, Pater, dat dit een grof schandaal is?
Tula
(Staat op en houdt Gachi tegen.) Wacht eens even Gachi: laat de Pater spreken!
Pater Schinck
(Na wat moed bij elkaar geschraapt te hebben, richt hij zich tot de groep.) Als jullie slaags raken met hen, wordt dat zeker een ramp. Velen van jullie zullen gedood worden en degenen die in leven blijven, zullen weer slaaf worden en het slechter hebben dan nu. Er zal dan lijden en diepe droefheid zijn, overal op Curaçao. Moeders en vaders zullen huilen om hun kinderen; kinderen zullen schreien om hun ouders. *(Enige reactie pro-Pater.)* Daarom heb ik mij aangemeld om als vrijwilliger hierheen te komen om met jullie te praten en jullie bezwaren voor te leggen aan Directeur De Veer en leden van de Raad, die mij een generaal pardon beloofd hebben voor al wat hier heeft plaatsgehad, op voorwaarde dat iedereen nu rustig zijn werk hervat op zijn plantage. Ik zou het betreuren jullie te zien vervallen tot ellende en ongeluk *(Lichte reactie pro-Pater Schinck.).*
Tula
Maar pater, wij zitten al diep in de ellende. Is er nog een ongelukkiger leven dan dat van een slaaf? Zij hebben ons te zeer mishandeld, pater. Wij willen geen mens kwaad doen, wij willen alléén onze VRIJHEID hebben! De Franse slaven hebben hun vrijheid van Frankrijk gekregen: Frankrijk heeft over Nederland gezegevierd. Zodoende moeten ook wij hier vrij zijn, Heer Pater!
Pater Schinck
(Tula tegensprekend.) Nee, nee. Frankrijk heeft geen moment Nederland verslagen. De overheden die vrijheid aan de slaven moeten geven zitten in Nederland en aan die overheden hebben wij te gehoorzamen, niet die in Frankrijk.
Tula
(Een beetje fors, de pater in het nauw drijvend.) Zeg mij nou eens, Heer Pater: als Frankrijk Nederland niet heeft verslagen, waarom is er dan al zo lang geen Nederlands schip meer naar Curaçao gekomen? Franse zeeroversschepen varen in en uit wanneer zij dat maar willen, alsof zij heer en meester zijn van Curaçao!
Pater Schinck
Tula, Tula, wat moet ik doen, hoe moet ik met je praten om je te overtuigen hoe weinig kans van slagen een opstand hier op Curaçao heeft ...
Gachi Toussaint
(Op zijn gebruikelijke wijze.) Pater, u had niet hier moeten komen om te proberen ons te overtuigen. Waarom bent u niet naar die wilde beesten van meesters gegaan om hen ervan te overtuigen dat zij misbruik maken van hun macht en

dat zij ons de vrijheid moeten geven? Pater, vindt u het niet beter dit geweer te nemen *(hij stopt de pater een geweer in handen.)* en ons te helpen ze te doden in plaats van hier tijd te verkwisten met praten? *(Honend.)* Wij zijn toch de beminde kinderen van de Pater?

Pater Schinck

(Tot Gachi.) Ik ben geen rebellenleider, ik ben jullie geestelijk vader. Bovendien heb ik nooit een rebellie aangevoerd die geen enkele kans van slagen heeft.

Tula

(Vrij krachtig nu.) Waarom dan is die van Haïti en Santo Domingo wel succesvol?!

Pater Schinck

Gewoon omdat het hier geen Haïti is. Curaçao is veel te klein en de rebellen zullen gauw gebrek hebben aan eten. Er zijn hier geen grote plantages vol maïs, vruchten en ... suikerriet. Bovendien zijn er hier geen eenzame bergen noch grotten waar de rebellen zich kunnen verschuilen. *(Hierop volgt veel reactie pro-Pater.)*

Tula

(Laat niemand aan het woord.) Weg, iedereen weg! *(Als zij talmen, schreeuwt hij.)* Gachi, geef mij dat geweer eens aan! *(Tula lost een schot in de lucht en schreeuwt weer.)* Iedereen weg, weg, zeg ik! Gachi en Bazhan, zorg dat zij verdwijnen. *(Het lukt Gachi en Bazhan alle mensen weg te voeren en Tula blijft alleen achter met Pater Schinck.)*

Tula

(Enigszins emotioneel.) Pater, zelf hebt u ons geleerd dat alle mensen uit dezelfde Moeder en Vader komen. Waarom dan kan de een Meester zijn en de ander slaaf? Heb ik er verkeerd aan gedaan tweeëntwintig van mijn broeders te bevrijden van de boeien die hen op onrechtvaardige wijze gevangen hielden?

Pater Schinck

Maar ... eh ... maar ...

Tula

(Gaat verder.) De vrijheid van de slaven op de Franse eilanden was alleen maar een kwelling voor ons. Als zij een van ons afranselden, werd er gezegd: 'Zoek jij ook vrijheid? Hier, pak aan!'

Pater Schinck

Ja, ja, dit alles is waar en ik begrijp dat ...

Tula

(Gaat op dezelfde wijze verder.) Toen ik nog jong was, werd ik vastgebonden! Ik schreeuwde zonder ophouden dat zij een arme slaaf moesten vergeven en toen ik losgemaakt werd, kwam er bloed uit mijn mond! Ik ben op mijn knieën gevallen en riep God aan: *(Hier valt Tula op zijn knieën en strekt zijn armen omhoog.)* O, Goddelijke Majesteit! O, zuiverste Geest! Is het soms Uw wil dat wij zo mishandeld worden? *(Pater Schinck weet niet wat te zeggen. Tula staat op.)*

Ach Pater, zij verzorgen een dier beter! Als een dier een poot breekt, wordt hij tenminste verpleegd. *(Pater kan niet antwoorden en Tula loopt weg van hem. Bazhan komt op.)*

Pacheco Domacassé, *Tula; Un drama históriko*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1975, pp. 49-57; vertaling: Luis H. Daal.

Was dát maar waar!

Siegfried Silvanie

Als in al ons lachen steevast de paljas uit
de diepte van onze borstkast zou schallen
en het schaamrood ons masker kleurde,
dan, ja, dan zou ...

Als iedere stap die wij zetten er een vooruit was,
dan, ja, dan zou ...

Was het maar zo dat elk heupflesje met sterke rum,
opgeborgen in onze broekzak, een grimmig geschiedboek
was, dat onze herinneringen zou doen stollen,
dan, ja, dan zou ...

Als wij onze lafhartigheid zouden begrijpen
iedere keer dat de moed ons, machomannen,
naar het trieste kamp leidt om onze mannelijkheid
uit te storten over hulpeloze Latijnse borsten en ruggen,
dan, ja, dan zou ...

Als van elke roddelaar de kwade tong eens geslepen kon
worden en zijn vijand zou snijden in plaats van een broeder,
dan, ja, dan zou ...

Was het maar zo dat elke gitaar uit de commerciële tv show
een moker kon worden in de hand van elk onschuldig mens,
dan, ja, dan zou ...

Was het maar zo dat de onwetende, onteerde stem uit
de tv show geen commerciële woordvoerder was maar
wist te schreeuwen en pleiten voor sociale vrijheid,
dan, ja, dan zou ...

Was het maar zo dat elke keer wanneer die weerzinwekkende
kerkklokken de lammetjes naar Gods kraal roepen om hun tranen te
plengen voor een stompje kaars en een stuk beschilderde kalksteen,
wij ons gezond verstand wisten te gebruiken en begrepen dat wie op
z'n rug gaat liggen wachten op wat er uit de lucht op hem neer komt
vallen, teleurgesteld achterblijft dan, ja, dan zou ...

Als elke rechtschapen arbeider zou kunnen
begrijpen dat de verhoging van zijn salaris
een listig spelletje van de werkgever is,
dan, ja, dan zou ...

Als vrouwen in Vietnam, Angola en Mozambique
de wapenen kunnen oppakken en hun vrijheid verdedigen,
dan, ja, dan zou ...

dan zouden onze vrouwen minstens hun pruik
van hun kop en de luxueuze kleding van hun lijf
kunnen rukken en schaamtevol in tranen uitbarsten,
ja, dan, ja dan zou ...

Als wij iedere keer weer schreeuwen: uitbuiters,
bloedzuigers, uitbuiting!, zonder de fundamentele oorzaak
te bestuderen en onze gelederen te organiseren,
dan, ja, dan ...
... dan zouden we geen stap verder komen.

Was het maar zo dat wij inzagen, dat verdeel en heers
een onbreekbare leidraad voor de heren onderdrukkers is,
dan, ja, dan zou ...

Als ons onderdrukte volk vandaag wordt wakker geschud,
de ogen wijd openspert, het hangende hoofd opheft,
op eigen benen gaat staan en de onwetendheid vernietigt
en zijn lot in eigen handen neemt, dan, ja, dan zou ...

Als dat toch eens waar kon zijn, dan, ja, dan zou ...
dan, ja, dan zou ...

Nee, het is geen zaak van 'als'
of van 'was dat maar waar'
het is een 'moeten'
en
'wij zullen'!

Siegfried Silvanie, 'Si mare mester', *Bosero*, 5-1(1981):3; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

De ratten

Gibi Bacilio

Oppassen, oppassen,
pas op voor de ratten
in fluwelen pakken,
gele schoenen, rode dassen,
die zitten, praten, ouwehoeren
over gele doelen, rode doelen,
blauwe trajecten, bruine trajecten,
rood, geel, blauw, bruin, violet,
bruin, blauw, geel, groen, paars, oranje
met onder hun fluwelen jassen
hun hart, bont en blauw
van het kapitalisme.

PEGELS POEN PEGELS
PEGELS POEN PEGELS

Oppassen, oppassen,
pas op voor de ratten
die zitten en eten,
drinken, bespreken;
hun ene hand ligt op tafel,
de andere zit lager
en knijpt en kietelt
de andere ratten
om besluiten te verdraaien,
verwarring te zaaien.

Oppassen, oppassen,
pas op voor de ratten;
hun doel is niet MENSEN,
hun doel is niet informatie,
hun doel is niet formatie;
ze willen verdeling
en de zak, de zak,
de zak die vol vol vol is.

Ai, oppassen, oppassen,
pas op voor de ratten.
Als de wind naar het oosten blaast
waaien zij naar het oosten,
waait de wind naar het westen,
vliegen zij westelijk weg.

PEGELS POEN PEGELS
PEGELS POEN PEGELS

Als een groepering een vlag wil
dan moet er een vlag zijn,
wil een groep een machinegeweer,
komt ook dat er.

De ratten applaudisseren voor
een kolonialistische groep,
de ratten applaudisseren voor
een nationalistische groep,
een kolonialistische groep,
een nationalistische groep

Oppassen, oppassen,
pas op voor de ratten.
Ze zitten te praten,
gaan omlaag, buigen zich,
zeggen 'ja', zeggen 'nee',
zijn vis noch vlees,
gaan omlaag, buigen zich,
verstoppen zich onder de tafel,
bijten kleine beetjes
uit de tafelpoten
van de Ronde Tafel,
likken, zuigen,
trekken, bijten
aan de poten van de tafel,
de conferentietafel.

Pas op, pas op,
de tafel wankelt.
De tafel schudt.
De tafel is corrupt!

PEGELS POEN PEGELS
PEGELS POEN PEGELS
Oppassen, oppassen,
pas op voor de ratten!
Jaag ze weg,
Kshhht, Kshhht,
voor, voor, voordat
het te laat is!

Gibi Bacilio, 'E djakanan', *Bosero*, 6-3(1982):6; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Rebel: ik zou je ...

Mario Dijkhoff

Ik zou je graag met zware woorden
die tegelijk lachen, huilen, vechten,
stampen en dansen op het ritme
van machinegeweren hebben verteld
over hem, de rebel – maar tevergeefs.

Zijn strijd als een blok ijs – hard,
met een vorm maar zonder fundament –
smolt, viel uiteen, verdween spoorloos
op hetzelfde moment dat ik jou
wilde vertellen over hem, de rebel.

Mario Dijkhoff, 'E rebelde', *Kontakto Antiano*, 6-7/8(1974):23; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Rebel: jij die ...

Mario Dijkhoff

Jij die het kapitalisme draagt
en het kapitalisme toestaat
jou te dragen, ik haat jou.
Jij die er met woorden tegen bent
maar er elke dag in loopt,
ervan leeft, erin zwelgt, jij
die doet of je Marxist bent,
maar je ideologieën zijn wind –
rot, zonder basis – en dragen
het kapitalisme, ik haat jou,
in mijzelf haat ik jou.

Mario Dijkhoff, 'E rebelde', in: Mario Dijkhoff, *Poesia te astá pa bo; II*. Amsterdam: z.n., 1977, p. 15; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Mijn eiland, ik wil

Ramon Todd Dandaré

Mijn eiland, ik wil
je voorkomen wijzigen.
Ik wil buiten zitten
in Californië
en met stenen mijn naam
in het zand schrijven.
En de golven laten aanrollen
om hem uit te wissen.
Ik wil klimmen
op je navel
en de *kibrahacha*bloem
de lucht in gooien
zodat zij neerdwarrelt
met de wind
en jou met goud bedekt.
Ik wil de *watapana* buigen,
richten naar het oosten
en haar ontdoen van al haar sappen
om mijzelf te vullen met de kracht
van de primitieve indiaan.
Ik wil je lichaam vatten
en het op mijn buik zetten
om te spelen met de schat
die je in je wezen koestert.
Ik wil doordringen in je hersenen
als van gisteren een gedachte,
als een feit van morgen
als een vleselijke paring.
Ik wil in je zijn
zodat jij in mij bent.
Ik wil één zijn,
één alleen met jou.
Ik wil je besturen zoals
een visser
zijn boot bestuurt
om zijn werpnet uit te gooien.
Ik wil je meenemen

en met je weglopen,
je brengen bij de zon
om je in de wereld te plaatsen
op de hoogste plaats
zodat je een godheid bent
die zijn mensen schept
en hen dan doodt
en hen diep stopt in je
warme binnenste.
Mijn eiland, ik wil
je voorkomen wijzigen.

Ramon Todd Dandaré, 'Isla di mi, mi kier', *Watapana*, 4-2(1972):23; vertaling: Luis H. Daal.

Antilliaanse

Frank A.J. Booi

Veel dichters zingen, openen wel eens
hun borst om bloemen weg te geven,
want het zoetste kind
is het maagdje van het huis,
het meest edele juweel
is het maagdje van het huis.

Het huis is de navel,
de navel is de aarde,
de aarde is de moeder,
de moeder is leven
en leven is het maagdje van het huis.
Ik wilde opstaan
en mijn eerste liedje zingen
maar voor wie?
Voor de Arubaanse,
de Curaçaose,
de Bonairiaanse?
Voor Marta?
Estalita?
Sabina?

Velen voor mij
hebben onderscheid gemaakt
en haat gezaaid.
Velen voor mij
hebben hun bloempje uitgekozen
en apart gezet
en verachting bevrucht.

Ons maagdje van het huis
is een grote diamant,
rijkdom, schittering
en pure schuchterheid.

Ons maagdje van het huis
kent geen beperkingen.
Met de kracht van de eenvoud
heeft ze het publiek
haar slangenlint geschonken.

Antilliaans maagdje,
ons maagdje,
ons maagdje van het huis.

Frank A.J. Booi, 'Antianita', Frank A.J. Booi, *Keho na kaminda*. Amsterdam: SASK, 1975, p. 32; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Recht je rug watapana!

Henry Habibe

Sta op! Rechtop, *watapana*!
Gooi dat brokstuk aan heimwee
Van je rug, gekromd
Naar de grond. Recht
Je lijf naar de lucht
Zoals op de vlakte de cactussen
Verankerd staan in de haag

Sta op! Rechtop, watapana!
Kras op je gelaat een indiaan
En spijker je pijlen
In de zilveren hemel.
Win de kracht uit je armen
En kerf de triomf
In je vaandel!

Henry Habibe, 'Lanta para, watapana!', *Watapana*, 1-2(1968):4; vertaling: Aart G. Broek.

Falderi faldera

Henry Habibe

Suja suja oma's schoot
Wiegt de kleine zachtjes groot
Djindja Clabel Jocoprá
Djindja Clabel falderá

En hij sprong
En hij zong
Van plezier
– Tierelier! –
Van hoedjes van papier

En Djindja liet hem dopen
Goed in zijn oren knopen:
Pas op dat oma's vent
de kerk nooit ontwent!

En hij zat
En hij zong
Van plezier
– Tierelier! –
Van hoedjes van papier

En Djindja gaf hem flink de kost:
Gebakken banaan
– wel drie aan een tros –
Vlees van de koe
En ook nog meel
Djindja, Djindja, veel te veel!

Het water kwam hem in de mond
Hij schrokte, at zijn buikje rond
Djindja Clabel falderá
Djindja Clabel Jocoprá

En de spiegel die spiegelde
Trouw zijn gezicht:
Arubaantje geboren uit donker en licht
Een stuivertje krenten
Aan eiwit twee centen

En ín-spin en ín-spin
Dánsen, dánsen, tegen zijn zin
Hij danst falderí
Hij danst falderá
En hij spuugt op de kop
Van Clabel Jocoprá

Henry Habibe, Kere Kere Keresentenchi, in: Henry Habibe, *Keresentenchi*. Den Haag: Watapana, 1980, p. 9; vertaling: Fred de Haas.

Mijn huidkleur?

Henry Habibe

Maar de Aarde heeft mijn huid niet gesierd
met maïskolven glimmend als goud,
noch heeft de Zee mij met zilver getooid
om jullie blikken in het voorbijgaan te strelen.

In onze religie en ons carnaval
vlochten duisternis en licht zich ineen:
onze ziel kleurde donker in de schoot van de *yaya*,
onze aderen dronken de betovering uit Congo

Onze taal zelf is de bloem van slaven
die hoorngeschal aan onze borst onttrok,
kleurrijke tinten tooien onze voorhoofden
maar binnenin ligt een vat met vloeiende vlammen.

In het geronde binnenste van hun heupen
kleurde de negerin Europa's bloed zachtbruin:
als jullie de nacht uit de dag zouden willen losweken
zullen alle hanen in hun slaap verstenen.

Grijzig, de kleur van tarwe, van mispel werd ik
want Aarde met Zee geven geen goud.
Ja, en? Als ik nu asgrijs oog, komt
dat daar jullie de zon niet *kunnen* zien!

Henry Habibe, 'Mi kolo?', in: Henry Habibe, *Yiu di tera*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Nacht

Henry Habibe

Weemoed raakt mijn zinnen
zoals de kolibrie een bloem laat trillen:
ik krimp ineen, verschrompel, verdwijn
in de oude holtes van mijn Land.

De nacht trok de poort op slot
toen een kajak de borst
van mijn Land
kuste. In een kroon van toortsen
bereidt een stam de ceremoniële maaltijd
voor een heersende geest verscholen
in de armen van de *watapana*.
Het stampen van duizenden voeten
verkrampt de ingewanden
van mijn Land.
Aanhoudende bongoslagen
verbrijzelen keien en verjagen de krekels
uit de *indju*bomen naar de sterren.
Het beuken op de *tambú* bombardeert
de vlammende wildernis waar schaduwen
van vogelverschrikkers als vliegend
oorlogstuig doorheen scheren.
In de vurige bek van nachtelijk terreur
schreeuwt de wildernis om verlossing.

Ver weg
in de hangmat van mijn verleden
barstte een kind in huilen uit
en brak de keten,
het ademen
van mijn Land.

Henry Habibe, 'Nokturno', in: Henry Habibe, *Yiu di tera*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985, p. 28; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Sporen van Arubaans bloed

Henry Habibe

Het uur is daar
Het uur van overpeinzing
– ontleedmes bij de hand
Het uur om door te dringen
In de kieren van ons gebeente
Het uur om stil te staan
Bij ons gesust geweten;
De hoek omgaan
En tranen tegenkomen
Zweet en tranen
Leed en tranen
Bron van het leven
Vurig bloed
Borrelend water één met mijn lichaam
Zevenendertig jaar geleden
Op de kop van mijn eiland
Te Seru Colorado

De Fakkel van Lago
Deed de longen van het eiland branden
Een Arubaans gevoel in vuur en vlam
Gerechtvaardigd en echt
Echt en rechtvaardig
Zo Arubaans als Arubaans maar wezen kan
Ons nobel volk
Een strijd voor smetteloosheid
Een strijd zo heilig en
Zo blank als blank maar wezen kan
Een strijd voor zuiverheid
Bloed vol goud en diamanten
Zo indiaans als indiaans maar wezen kan
Bloed van zwarte smetten vrij
Maar (ook dàt nog!)
Vol met koninginnensproeten
Bloed dat droog en hard geworden is
Bloed dat bijna zuiver bleef
(maar Baas Mastenbroek drong
– spiedend in de nacht –
via de achterdeur
het slavinnenhuisje binnen)
Bloed vol Caquetío-plasma
Edelmoedig, nobel bloed
Schuilend in een schelp die niet meer ademt
Vergrendeld en dicht
Zo dicht als dicht maar wezen kan

Zuivering van edel ras
Bloed in de revisie
Bloed in papillotten
Cultuur met afgeschraapte schubben
Veren plukken, een voor een
Blaadje voor blaadje en
– tong uit je mond –
Hurken op de kale kop
Van vóór Columbus
De dode indiaan
De basterdstruis
De basterdindiaan
De basterd van de vogelverschrikker
De vogelverschrikkerbastaard

Wie ben je eigenlijk?
Waar kom je vandaan?
Stam je van dit eiland?
Wie is hier Arubaan?
Misschien de indianenstam
In schaamschort van konijnenvel?
Of heeft een groepje Caquetio's
Soms olie zitten kraken op de Lago?

Naar bed en weer op
Doe wat je gevraagd wordt
En hou dan je kop!

Laat rijpen je verstand
En kijk:

Op een heerlijke, heldere, zonnige dag,
Dan zie je hen samen gericht aan de slag:
Ze sloven zich uit voor het Grootkapitaal
Ze kronkelen zich als een bronstige aal
Ze buigen, ze knippen
Ze zuigen, ze likken,
– van billetje, bolletje, balletje –
aan Uncle-tje-Sam zijn gevalletje.

Henry Habibe, 'Fosil di sanger rubiano', in: Henry Habibe, *Yiu di tera*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985, p. 20; vertaling: Fred de Haas.

Papiamentu op weg

Henry Habibe

opgedragen aan Julio Perrenal

Indertijd al,
toen mijn navelstreng werd begraven
toen ik kroop en met naamloze
dingen speelde ...

indertijd
toen ik stoeise spelletjes deed,
achter uitgelaten hondjes aanrende
en zong *'mi ta pober, mi ta pober'*[1] ...

toen, in mijn dromen,
hieven slaven
hun liederen aan
en vulden *yaya's* hun boezem
met Nanziverhalen

's avonds
als sluiers van sterren
ontvouwde ik keer op keer mijn belofte:
'jij bent mijn enige ware liefde!'

en op de speelplaats
verstouwden wij zijn woorden
tot een bastion
tegen het monster van
'aap, noot, mies'
en 'hoedje van papier'

[1] Openingsregel van een op de Benedenwindse eilanden alom bekend kinderliedje: Ik ben arm, ik ben arm. Het liedje gaat mogelijk terug op het Nederlandse: Marianna-Marionette.

nadien polijstte Corsen Papiamentu
tot poëzie, perste Pierre zwier uit
de *tambú* de taal in, mat Raúl maat

en melodie, zette Luis bont gekrakeel
om in een hunkerend gebed.[2]

Het pad dat mijn taal bewandelt:
een bloem van slaven ooit
thans een bazuin, hoorngeschal
en morgen ... ?

Morgen zal zijn schreeuw
de hemel van de Caraïben laten bloeien
met de vlammende schichten van de flamboyant!

Henry Habibe, *Papiamentu na kaminda*. Willemstad, Curaçao: Editorial Kolibri, 1988 [als poster gepubliceerd]; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

2 Verwijzingen naar [het werk van] dichters en linguïsten van de Papiamentse taal: Joseph Sickman Corsen, Pierre A. Lauffer, Raúl G. Römer en Luis H. Daal.

Portret van een onbekend gezicht

Tico Croes

Voor Marcus Aurelius

1.
In de vroegte – vogels strelen
speels het eerste licht van de zon –
komt steels de liefde binnen, waagt zich
in een hart dat onder lagen eelt
naar tederheid en hartstocht dorst.

2.
Liefde draagt een wit gewaad, brand-
schoon, zonder een vouw of vlekje.
En in de ochtend doordrenkt van voelen,
kippenvel – waar handen niet de verwarring
kunnen schilderen, waar de hitte
van het lichaam wringt en iets kaalslaat
dat je niet kent, iets dat omgordeld is
door wrede eenzaamheid, iets dat de geest
niet kan beheersen, mooi en droevig
tegelijk is, lichamen gek maakt van angst –
eten de vogels vruchten van een oogst
met de aren er nog aan en bloemen die
morgen misschien verloren gaan

3.
Zweet glijdt traag in druppels
langs de huid, valt met het doffe geluid
waarmee iets valt in een grot
waar je nog uit kunt, een draadje licht
strijkt alsof er geen gevolgen zijn
over maagdelijk ijzer.
De glans in de ogen weerspiegelt
de kringen die een steen
in water achterlaat – nu
op een gezicht vergiftigd door
schuldgevoel over iets dat zoet is
maar verboden door een samenleving
die overgoten is door loze deugden.
De handen zijn gekruist: twee messen
gespreid in de lucht om tornado's te verjagen
die al braken op de ruggen van de heuvels.
De vogels blijven pikken. Ze spelen
in de ochtend die een wereld belooft
dronken van liefde, waarin vertrouwen
de schaal is waarin mijn hart ligt.

4.
Scherp en hoog lachen vult
de koude kamer. Plotseling:
een nerveuze beweging ver weg,
een gedachtesprong waarin
vleugels aan harde, zelfs rotte
werkelijkheden raken – kietelend
de gedachte aan pure wortels
met blaadjes in de kleur van schaamte –
verbrokkeld door vooroordeel,
de modder, de positie van man en vrouw.
In de lucht spuwen zwarte *chuchubi*'s
een donker vocht uit
dat zilveren herinneringen bevuilt.

5.
De twee lichamen, bijeengehouden
door de fijne draad van hartstocht,
diepe, scherpe passie,
dringen voor de eerste keer
door in de poriën van nieuwsgierigheid –
omringd door het hele mysterie
van weten en zoeken, soms
zonder te weten waarnaar.
De vogels blijven pikken, blij
dat zij iets hebben dat zeker is,
zonder raadsels, concreet uit noodzaak.

Tico Croes, 'Portret di un kara deskonosí', *Skol y komunidat*, 17-2(1986):17; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Vrouw, waar zit je?

Gladys J. do Rego-Kuster

Ik heb je gezocht
in het geheugen van mijn volk
op papier
gegrift door witte handen
in zwarte letters.

Ik heb je gezocht
in het hart van ons moederland
op gedenkplaten,
in standbeelden ...
Wie uitblinkt leeft voor eeuwig.

Ik heb je gezocht
in de herinnering van onze moeders.
Verstoven als roet
in alle hoeken
en alle gaten ...
Toen pas begreep ik

Vrouw
Vrouw
Waar zit je!?

Gladys J. do Rego-Kuster, 'M'a buskabu', in: A*genda feminista di Union di Muhé Antiano*. Willemstad, Curaçao: Union di Muhé Antiano, 1984; vertaling: Gladys J. do Rego-Kuster.

Even maar

María Diwan

Toe, laat me even op je strand verpozen,
van je zachtgolvende strelingen genieten,
laat me even je zilte vocht in mijn mond proeven
en jouw krankzinnige woeling in mij ontwaren.

Laat me voelen hoe jouw golven zwellen,
hagelwit schuimen om dan met woede
op mijn borst kapot te slaan en zo
het hoogtepunt van hun hartstocht bereiken!

Ik merk dan hoe je golven tot rust komen,
terwijl zij zich opmaken hun weg te vervolgen.
Toe, laat mij even op je strand verpozen!
Straks loop ik weer verder. Even maar.

Maria Diwan, 'Un ratu', in: Maria Diwan, *Suspiro*. Willemstad, Curaçao: Editoryal Antillano, 1989, p. 11; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Openbaring

Mickey Hart

De rots waarop jij en ik,
hand in hand,
neerstreken, was
als een monster
met zijn bek wijd open
en loerend naar zijn prooi
om te bespringen.

De zee sloeg in haar holtes
en klanken walmden
alsof juist die enkele snaar
van de *benta* werd geslagen,
terwijl daarboven
de zwiepende cactussen
als violen de *muzik di zumbi*
aanvulden.

De natuur rijgde
delicate walsen aaneen
voor ons om op te dansen.

Ik liep de treden
van mijn verbeelding op,
naar de hemel
en plukte sterren en kometen
om jou te versieren.

Je schitteren verblindde
het zicht van alle zondaars.

Mickey Hart, '[E baranka]', in: Mickey Hart, *Mi zjar*. Willemstad, Curaçao: Edishon Tinashi, 1980 [geen paginering]; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Vrouw

Imelda Valerianus-Fermina

Brul van het lachen,
Vrouw, bulder,
Terwijl je op je balkon staat.
Uitgelachen, ga je je kamer in
Val met je buik plat op je bed
En huil. Uitgehuild,
Was je je gezicht,
Haal je een kam door je haar
En stap je opgewekt
Naar buiten
De wereld tegemoet.

Werp de dag van gisteren
Van je af. Denk niet
Aan wat was, het is
Al laat in de middag
Van vandaag.
Morgen, als God het blieft,
Zie je het ochtendgloren
Van een nieuwe dag aan de kim.

Open je armen
Voor de nieuwe dag,
Al weet je niet wat die brengt
Maar geef je eraan over:
Het spel dat de wereld
Met ons speelt,
Vrouw,
Is immers hetzelfde
Dat wij spelen
Met die wereld.

Imelda Valerianus-Fermina, 'Muhé', in: Imelda Valerianus-Fermina, *Mi pensamentu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985, p. 9; vertaling: Aart G. Broek.

Moedertje lotenverkoopster

Hubert Wanga

Moedertje van de loten,
je keurig gevouwen hoofddoek
is je kroon.
Jij bent de vorstin die geluk vent.

In de straten van onze stad
straalt je zacht, geestig gezicht
levenswijsheid uit
die mijn eerbied afdwingt.

De tijd, dunkt mij,
heeft jou van haast verlost.
Je straalt een heerlijke rust uit
waar arme ik nog steeds naar zoek.

Moedertje, verkoop aan mij een vijfje
dat als prijs geen geld opbrengt,
maar een zee van rust.

Hubert Wanga, 'Machi di briyechi', in: Hubert Wanga, *Sin maskarada*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1982, p. 5; vertaling: Luis H. Daal.

Pierre A. Lauffer

Ik ben moe
van alle ophef,
drukte en tumult
die het rollen van de donder overstemmen aan de horizon.

Slobber je rum
en ga maar door met boemelen
opdat je het niet horen zult wanneer je huis instort.
Want jij wilt niets dan brood en spelen
om je wonden van ellende te bedekken,
de ellende die je fundamenten aanvreet.

Zie hoe de groten van je land
zich in hun eigen zwijnerij verlustigen
en alle veren uit je schouders trekken
tot je helemaal geplukt bent.

En intussen slurpen *warawara*-valken
uit een ander land
het water uit je put,
lachen je uit in je gezicht
en zeisen alle maïs weg die je had geplant.

Blijf maar rustig
soppen in de modder
van je blindheid
opdat, wanneer je wakker wordt,
jijzelf zult zien, in tranen,
dat de termieten reeds je ingewanden hebben opgevreten.

Pierre A. Lauffer, 'Fadá mi ta', *Kristòf*, 5-2(1980); vertaling: Sidney Joubert, August Willemsen en Walter Palm.

Mijn schoener met zijn zeilen door de wind gebold
legt dapper bij op woeste golven
om de haven van rust te bereiken.
Maar voordat wij het anker werpen
zullen wij langs alle kusten varen
en alle vuurtorens vaarwelzeggen
en alle meeuwen
die de luchten boven ons doorklieven.

Mijn schip is moe,
zijn masten zijn verrot,
zijn helmstok is kapot,
zijn touwwerk is versleten.
Maar vlak voordat wij binnenvaren in de haven
zullen wij, wij tweeën,
op onze laatste reis bewijzen
op hoe weinig wind wij kunnen varen.

Pierre A. Lauffer, 'Mi golèt su belanan bolá di bientu', *Kristòf*, 5-2(1980); vertaling: Sidney Joubert, August Willemsen en Walter Palm.

Pierre A. Lauffer

Zing mij een lied van vroeger
opdat ik bloei kan geven aan mijn ouderdom.
Vertel mij een teder verhaal van toen
opdat ik de ogen sluiten kan, en kan herinneren.
Lieg mij voor dat ik nog jong ben
opdat ik, wakker en wel, kan zitten dagdromen.
Zeg mij, zonder blikken zonder blozen,
dat mijn baard niet wit is,
opdat ik de illusie smaken kan
dat het nog heel lang, heel lang duurt
voordat ik ga.

Pierre A. Lauffer, 'Kantami un kansion di antes', *Kristòf*, 5-2(1980); vertaling: Sidney Joubert, August Willemsen en Walter Palm.

Weer wil ik zwerven, weer de wildernis doorkruisen,
met touwschoenen aan mijn voeten,
katapult in de hand,
en dan de geur opsnuiven van het land
vlak na de regenbui.

Weer zou ik alle bergen
van mijn geboorteplaats willen beklimmen
en staan turen naar de huizen in de velden,
luisterend naar het verre blaten van een schaap.

Weer wil ik horen hoe de wind
de blaadjes vleit met zijn lieflijk gelispel,
lopen, lopen, kriskras door een wildernis van crotons
opdat hun geur zich aan mijn lichaam hechten kan.

Weer zou ik de smaak van cactusvruchten
en van onze braambes willen proeven,
van onze kersen en onze frambozen,
mij een kleine koning voelen in de wildernis van mijn geboorteland.

Maar met droefenis in mijn vermoeide hart
kan ik slechts het refrein blijven herhalen van mijn hunkeren,
zonder dat ik aan de loop des tijds iets kan veranderen,
om nog eenmaal te zwerven, weer de wildernis doorkruisen,
in zingen uit te barsten, met de *chuchubi* te praten,
onder een boom gaan liggen, doodop van vermoeidheid
en in slaap te vallen zonder het te weten.

Pierre A. Lauffer, 'Atrobe mi ke kore krusa mondi', *Kristòf*, 5-2(1980); vertaling: Sidney Joubert, August Willemsen en Walter Palm.

Afscheid[1]

Elis Juliana

Mijn makker Pierre, je ging,
gaf je over, gedwee
boog je je hoofd, als een schaap.

Zonder zelfs een kik te geven,
zonder een teken van verzet,
sleepte de beul je naar het offerblok.

Ik baal ervan, kerel,
want altijd heb ik gedacht
dat wanneer Magere Hein
– zijn gezicht gewit met doodskille kalk –
je kwam halen en je met een touw om je nek
meesleepte om de schulden op je levenshypotheek
met je te verrekenen, je opstandig
je hakken in het zand zou zetten
en hem met uitdagende stem zou bedreigen:

Hé, jij! effe wachten, maat!
Schulden vereffenen we niet zomaar.
We stappen wel eerst de ring in, ja!
Om te bepalen wie de sterkste is!

En vóór hij ook maar een kik kan geven
sla je met al je brute kracht in
op zijn bevroren glimlach
en knallen die kralentandjes
van de dubbele rozenkrans in zijn bek
de met spinrag behangen grot in.

En wanneer hij steunend terugvalt
en op zijn rug ligt te ronken
sla jij met kracht een manhaftige serenade
op de ukelele van zijn ribben.

1 Pierre A. Lauffer overleed op 14 juni 1981.

Dan was je tevreden je handen
en met jouw onbeschaamde lach
zeg je hem spottend:

Vervloekte ploert,
ik ben zo ver, nu kun je me meenemen
om de donder waarheen je maar wilt! ...

Bedrieglijke droom, makker Pierre.
Ik baal ervan, kerel, te zien
hoe gedwee als een schaap
jij je hebt overgegeven.

Elis Juliana, 'Despedida', *Amigoe*, 26 Juni 1981; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Mijn vader, *makamba*

Heske Levisson

Kan ik geen Curaçaose zijn
omdat ik blank geboren ben?
Joods, met een Nederlandse vader –
dat ontneemt mij het recht?
Is er een wet die zegt
dat ik daarom niet kan houden
van mijn eiland, zoet Curaçao?

De liefde in mijn borst voor
mijn land, mijn Curaçaose rots –
denk jij dat jouw liefde een andere is
omdat onze huidkleur verschilt?
Thuis spreken wij Papiamentu.
Ik ben geboren in Pen.
Ik heb gewoond in *Punda*.
Op welke gronden zeg jij mij
dat Curaçao alleen van jou is?

Mijn Nederlandse vader heeft gezwoegd
om mij eerbied te leren voor alle mensen en dingen.
Hij is het die me meenam het land op
en met me ging zwemmen bij de stranden.
Hij toonde me alle vruchten, bloemen, planten.
Hij is het die me leerde te houden van mijn land.
Op welke gronden wil jij me mijn land ontnemen?

Jij, wat heb jij voor grootse dingen gedaan?
Jij bent het, die mijn stad heeft verbrand.
Jij bent het, die gaten sloeg in Punda.
Jij plantte haat, geen respect.
Hoe durf jij hier te komen met de melding
dat jij de enige Curaçaoënaar bent?

Heske Levisson, 'Mi tata makamba', in: Heske Levisson, *Mi tata makamba*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1974, p. 23; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Een enkel woord

Cola Debrot

De Romeinen, die een taal spraken bedrieglijk veel lijkend op het Papiamentu, plachten te zeggen *habent sua fata libelli*. Dat wil dus zeggen dat ook boeken hun speciale geschiedenis hebben. Het spel *Bokaal aan de lippen* [Kèlki na boka] had ook zijn lotswisselingen.

Het moet in of omstreeks 1951 zijn dat ik de volgende bekentenis deed aan May Henriquez, die toen reeds bekendheid had gekregen door haar onvolprezen vertaling van *Le médecin malgré lui* (*Ami Dòkter? Lubidá!*) en reeds bezig was met haar adaptaties, die in de geschiedenis van onze letteren bekend zouden blijven als *Shon Pichiri* en *Laiza Porco Sushi*. Ik meende, zo vertelde ik haar, eerst onder de kruin van de *kenepa* in haar tuin en vervolgens tussen de boekenrijen van haar studio aan de Santa Rosaweg, dat Antilliaanse schrijvers, en dit geldt voor Curaçaoënaars evenzeer als voor Arubanen en Bonaireanen, graag direct of indirect hun titels en metaforen aan de flora van hun eilanden ontleden. *Kadushi* en *datu*, vanwege de vele doornen en de zeldzame bloemen; de flamboyants vanwege haar vele bloemen en vele baina's (letterlijk 'peulen' figuurlijk 'troubles' of 'moeilijkheden'); de *watapana* of *dividivi*, vanwege de taaiheid of buigzaamheid, en tenslotte de *anglo*, *magdalena*, *trinitaria*, *cayena*, vanwege de tederheid en vergankelijkheid van alles wat de moed heeft te durven bloeien.

De Antilliaanse cultuur is evenals de Nederlandse een bloemencultuur, maar in de Nederlandse binnenkamers komen vooral innigheid en sierlijkheid tot uitdrukking, in de Antillen vooral speelsheid en agressiviteit. Ik had mij, en nu ga ik over van beschouwing tot bekentenis, ook gewaagd in deze indirecte planten- en bloemenwereld. Ik had mij ook gewaagd aan een Papiaments spel, vol bloemen en doornen en baina's, maar ik had het in het Hollands geschreven. Er was daardoor een disharmonie ontstaan tussen taal en mentaliteit. May Henriquez luisterde toe, aandachtig en welwillend, en meende dat dit mogelijk zou kunnen worden verholpen door het stuk te transporteren in zijn oorspronkelijke taal, het Papiamentu. Ik dacht een toezegging te hebben gehoord en meende verstandig te doen niet verder aan te dringen.

Het moet in dezelfde tijd zijn geweest, dat ik met kritiek werd overladen, gunstige en ongunstige. De gunstige critici prezen mijn moed, de eerste voorzitter van de Regeringsraad te zijn, die een pornoboekje publiceerde. Ik waarschuwde vooral niet te hoge verwachtingen te koesteren, men kon anders beter doordringen tot de boudoirs van Markies de Sade, het sanctuarium van Fanny Hill of de avonturen van Frank Harris, die geen van allen in mijn dialogen voorkomen. Verschillende fans, onder wie enkele vooruitstrevende politici, be-

schouwden mijn dialogen als een introductie tot family planning. Onder de fans bevonden zich enkele vrijzinnige priesters. De orthodoxe predikheren verweten mij dat ik de raadgevingen uit de negentiende eeuw van monseigneur Niewindt in de wind sloeg en de heidense praktijk van ons volk stimuleerde, instede van ze met woord en daad te bestrijden.

De jaren gingen voorbij. Het moet in de jaren zestig geweest zijn, wanneer precies? I not know, zoals vrienden van Japa Beaujon op St.-Maarten plegen te zeggen, dat mij van het echtpaar Eeltvelt, destijds als regisseurs door Sticusa naar de Antillen uitgezonden, het verzoek [bereikte] het stuk op Asiento te mogen brengen. Ik meende het voorstel, hoe vererend overigens ook, in beraad te moeten houden. Enkele dagen later ontving ik een telefoon van de bijzonder intelligente, bijzonder erudiete psychiater dr. Alex Meyer, de toenmalige directeur van 'Rustoord', die mij aanspoorde vooral gunstig te willen beschikken op het verzoek van het enthousiaste echtpaar. Ik moest mij ervoor wachten het stuk als zedenbedervend te beschouwen. Ik moest het voorbeeld van wijlen Socrates volgen en rustig mijn gang gaan. Het stuk was niet tintilerend pornografisch, maar therapeutisch sociografisch. Ik had bijna toegegeven, maar tenslotte wilde ik het stuk toch eerst in het Papiamentu lezen. Dan zouden wij een uiteindelijk oordeel kunnen uitspreken over het Hollands libretto.

De jaren gingen voorbij. Het moet in de eerste maanden van 1972 zijn geweest dat ik van Max Nord namens het Cultureel Centrum Curaçao het verzoek ontving om mijn instemming, dat het stuk in het Spaans zou worden overgezet en vervolgens op een tournee door Zuid-Amerika door Antilliaanse spelers en speelsters ten tonele zou worden gebracht. Het was een bijzonder verleidelijk voorstel, ik hoorde al de dictie, ik zag reeds de mimiek van mijn landgenoten, maar nauwelijks had ik toegegeven of ik werd getourmenteerd door de gedachte dat haastige spoed zelden goed is en dat ik diende te wachten totdat het stuk in het Papiamentu was verschenen.

De dagen gingen voorbij, de weken en maanden. Het was tenslotte in juni 1973 dat mijn vrouw mij waarschuwde dat een heel bijzondere persoon mij aan de telefoon wilde spreken. Het bleek een grote verrassing te zijn, een dubbele grote verrassing. Het was de heldere stem van May Henriquez, die ik in zolang niet had gehoord. Het was een dubbele verrassing, zoals ik zei, want de stem deelde mij mee dat de spreekster het stuk had vertaald en dat zij over enkele dagen deze vertaling met mij wilde doornemen. De verwachting was op zichzelf reeds een reden tot vreugde, maar deze werd verveelvoudigd toen ik van de vertaling, die in feite de oorspronkelijke tekst bleek te zijn, mocht kennisnemen. Het geschiedde zoals ik mij zovele jaren geleden had voorgesteld, eerst in de tuin en vervolgens in de studio aan de Santa Rosaweg. Het spel was herboren. Het was tot leven gewekt. Het vertoonde een eenheid van taal en mentaliteit. Het had een eigen bestaan verworven.

Ik zou nu echt met een enkel woord, met *dos palabra* moeten eindigen. Ik zou nogmaals mijn grote dankbaarheid jegens de gevoelige en bekwame vertaalster tot uiting willen brengen en tevens de hoop willen uitspreken dat dit steekspel van doornenoverlast en bloemengeur en kleur, van baina's en ternura's [grofheden en tederheid] moge bijdragen tot het plezier van ons volk, dat steeds meer pro arte en pro teatro gezind wordt.

Weest van harte gegroet, gij allen die ik in vriendschap en met cariño [genegenheid] gedenk. En moge het doek opgaan of opensplijten tot meerdere glorie van onze moeders en dochters, minnaars en minnaressen, waarzeggers en helderzienden. *Ainsi soit-il. Honni soit qui mal y pense.*

Amsterdam, 7 juli 1973

Cola Debrot, 'Dos palabra', in: *Kèlki na boka*. [Willemstad, Curaçao]: z.n., 1975; oorspronkelijk Nederlandstalige tekst van Cola Debrot, vertaald naar het Papiamentu door May Henriquez; Nederlandse tekst in: J.J. Oversteegen (red.), *Cola Debrot; Verzameld werk 7; Toneel*. Amsterdam: Meulenhoff, 1989, pp. 285-8.

Bokaal aan de lippen
Luchtig spel in zeven dialogen
(fragment)

Cola Debrot

Tweede dialoog

De woonkamer van de heks Doriana. De wanden zijn van planken opgetrokken, er is geen zoldering; men kijkt van onder tegen het rieten dak aan dat slechts door enkele horizontale en scheve balken wordt gedragen; enkele stengels hebben de nodige steun verloren en hangen er los bij. Aan de wanden ziet men verschoten plaatjes die heiligen voorstellen, met name de Byzantijnse Moedermaagd met het Kind. Daartussenin zijn reproducties vastgeprikt van foto's van bekende boksers en veldheren uit de jaren 1910 tot 1920, de generaals Joffre en French en de wereldkampioenen Jeffries en Jack Johnson. Het meubilair bestaat uit vele stoelen met rieten zitting en zware houten lijst. Van het dak hangen petroleumlampen in verschillende uitvoering. In de kamer bevindt zich de heks Doriana, zwaar gegroefd van gezicht, mager en tanig van leden, met haar ene waterzuchtige been op een bankje uitgestrekt. Arthur Morel zit op een stoel naast haar, zichtbaar van zorgen vervuld.

Doriana: Waarom vraagt de *sjon* zulke dingen niet aan zijn blanke dokters in de stad? Men zegt dat er de laatste tijd een heleboel uit het land van de *makamba*'s zijn gekomen.

Arthur: Dat is waar, Doriana, zij komen hier bij bosjes binnenvallen. Zij verwachten allen hier bij ons een goudmijn te vinden.

Doriana: En zij vinden niets dan hier en daar een bezwangerd maagdekijn. Hebben de makamba's ook wel eens last van gevallen deerntjes?

Arthur: Zij vatten het niet zo ernstig op.

Doriana: Hoor 'ns mijn vriend. Je bent hier voor niets gekomen. Doriana maakt geen engeltjes meer.

Arthur: Het kind is nog lang niet geboren. Van engeltjes maken is geen sprake.

Doriana: Alsof Doriana je niet begrijpt, jongeheer.

Arthur: Je moet me helpen. Je moet háár helpen. Zij is zo mooi, is zo lief. Zij mag niet te schande worden gemaakt.

Doriana: Hoor 'ns mijn duifje. Vertel 'ns, hoe heb je dat visje gevangen? Vertel maar 'ns aan Doriana. Als je 't mooi vertelt, als je Doriana op haar oude dag, met haar opgeblazen rechterpoot, nog weet te prikkelen, dan zal Doriana er nog 'ns over nadenken.

Arthur: Ach, Doriana, zulke dingen gebeuren vanzelf.

Doriana: Ja, als zij haar rok en jij je broek laat zakken.

Arthur: Praat niet zo.

Doriana: God gaf mij een valse tong.

Arthur: Ik bedoel, het gaat allemaal vanzelf. Het gaat buiten ons om ...

Doriana: Wil je 'ns opschieten, onbekookte vrouwenjager.

Arthur: Het gaat om Clementina.

Doriana: Het mooiste meisje van Santa Rosa.

Arthur: Zij dient bij sjon Graciela Darault.

Doriana: Die met die mooie dochter zonder geld. Hoe heet dat geile kind ook weer?

Arthur: Adela.

Doriana: Hemelen, weent! Santa Maria ontfermt U onzer, Santa Cecilia met de afgekauwde borsten, sta niet zo pips te kijken, help een handje mee. Heilige Jozef, geef haar haar maagdelijkheid terug. Het ging dus tussen Adela en Clementina.

Arthur: Zo was het niet precies.

Doriana: Vertel dan hoe het precies was. Au, ik krijg jeuk aan mijn waterzucht.

Arthur: Je kunt begrijpen dat ik in liefde ontvlamd raakte voor Adela.

Doriana: Maar centen heeft ze niet.

Arthur: Zo dacht haar moeder er ook over. Die zei tegen mij: 'Mijnheer Morel, doet u mij een genoegen en laat u mijn dochter voortaan met rust. Niemand ontkent, mijnheer Morel, uw mannelijke aantrekkelijkheden. Maar, mijnheer Morel, u heeft geen centen en mijn dochter ontbreekt het eveneens aan contanten.'

Doriana: Gelijk had ze. Armelui moeten niet met armelui trouwen. Dat werkt de toename van luizen en vlooien in de hand.

Arthur: Ik zei tegen haar: 'Mevrouw, ik kan dat argument niet billijken.'

Doriana: Mijnheer Morel, uw argument lijkt excrement.

Arthur: Zij wendde zich om en merkte op dat zij haar onderhoud met mij als beëindigd beschouwde.

Doriana: Wee de hardvochtigen, want aan het hartvocht zullen zij omkomen.

Arthur: Maar dat was nog het ergste niet. Spoedig bleek dat ook Adela zich niet langer aan mij gelegen liet liggen. Zij had haar keuze gesteld op Frans Cijntje.

Doriana: Die koopman in muf ondergoed. Die koopman met zijn opgeblazen buik. Die smeerlap met zijn verwaarloosde derdegraads syfilis.

Arthur: *(lachend)* Dank je, Doriana, dank je voor je blijken van diep medeleven. Maar toen gebeurde het wonderlijke.

Doriana: Haha, je ontmoette Clementina op straat. Je wilde haar vragen naar de welstand van mejuffrouw Adela. Maar de vraag bleef je in de keel steken. Je zag ineens hoe mooi zij was. Je begreep ineens dat er geen reden was om Adela te trouwen.

Arthur: Zo is het precies gegaan, Doriana. Hoe kan je dat weten?

Doriana: De weken gingen voorbij. Jullie leefden gelukkig.

Arthur: Misschien zal ik nooit meer zo gelukkig zijn.

Doriana: Neen, vast niet, schijnheilige donder.

Arthur: Toen kreeg ik eensklaps een brief van Adela.

Doriana: Aangetekend.

Arthur: Gelijk u zegt.

Doriana: Zij verklaarde dat zij zich had vergist. Haar hart behoorde nog altijd Arthur Morel toe, met Cijntje wilde ze niets meer te maken hebben.

Arthur: Toen stond ik voor de keuze.

Doriana: Het ging dus toch tussen Adela en Clementina.

Arthur: Zo is het.

Doriana: En je koos Adela en merkte tegelijk dat Clementina een kind onder het hart droeg.

Arthur: Zo is het en niet anders.

Doriana: *(luid)* Lampoot, Lampoot! Je ligt achter de deur te luisteren. Kom de schobbejak wegjagen. Hij valt mij lastig. Hij slaat gore taal uit. Hij heeft het over de bezetting van de baarmoeder van een jonge vrouw.

Lampoot: *(sterk gedisproportioneerd individu met aanzienlijke torenschedel, tevens verlamd, komt op zijn zitvlak aangeschoven uit een deur in het schot rechts)* Weg jij, hoerenloper, tepelzuiger! *(Hij schuift bliksemsnel op Arthur af)* Eruit!, schandvlek van het mensdom, eruit!

Arthur: *(die opgevlogen is en zich zo tactisch mogelijk naar de uitgang terugtrekt)* Het lijkt hier wel een gekkenhuis!

Doriana: Ja, je dacht je zin te kunnen doordrijven. Ik zou je kinderen afdrijven.

(Arthur is verdwenen. De heks en Lampoot zijn alleen achtergebleven. Er heerst een poos stilte terwijl zij hijgen als hagedissen, zichtbaar vermoeid)

Doriana: Kom naast me zitten, Lampoot.

Lampoot: *(vertederd)* Hebben ze je weer lastig gevallen, Doriana?

Doriana: Wij worden tegenwoordig gauw moe, Lampoot. Wij hebben vroeger wel andere karweien opgeknapt.

Lampoot: Ja, die ene die ik in zijn lies heb gebeten.

Doriana: En die andere die je een messteek in de rug hebt toegebracht.

Lampoot: Ja, dat was de goeie ouwe tijd.

Doriana: De mensen worden hoe langer hoe dommer. Zij kunnen niets meer en zij weten niets meer.

Lampoot: Wie kan nog een goeie beet of een goeie messteek bijtijds toebrengen?

Doriana: Kom dichter bij mij, Lampoot, dat ik je in je hoofd kan krauwen. Hoe lang is het geleden dat ik je van de straat heb opgeraapt?

Lampoot: Toen wist ik nog niets van tovermiddelen.

Doriana: En ook het bijten kende je nog niet.

Lampoot: Neen, ook dat niet. Alles heb ik van jou geleerd, Doriana.

Doriana: *(ineens weer vurig)* De mensen worden met de dag dommer. Zij kunnen niets meer, zij weten niets meer. Daar hoor ik van een polítiko die het rassenonderscheid predikt. Wat een kletskoek, wat een nietsnut.

Lampoot: Wat een klapoor, wat een poepdoos!

Doriana: Het enig goede dat de blanke mannen deden, is dat zij met de mooie negerinnen hebben gepaard. Zij deden het niet altijd uit lievigheid. Zij hebben het gedaan omdat zij misbruik maakten van de slavinnen. Dat was slecht, maar dat was tegelijk goed. Zij hebben tenminste met de zwarte meisjes gepaard ... Zij hebben het later gedaan, omdat zij de aantrekking van het andere ras niet konden weerstaan. Dat was onzedelijk, maar dat was ook goed. Zij hebben met de zwarte meisjes gepaard! Straks paren zij met de zwarte meisjes omdat zij ermee in het huwelijk zijn getreden.

Lampoot: In het huwelijk getreden ... Huju, wat is dat vervelend! Maar dat is toch goed.

Doriana: Stil, Lampoot, ik hoor de grond trillen.

Lampoot: *(in luisterende houding)* Ik hoor niets.

Doriana: Het zijn voetstappen van iemand die de heuvel nog niet heeft bereikt.

Lampoot: Ja, daar hoor ik ook wat. Ik zal maar gaan, ik zal eerst de drankjes tegen de tering klaarmaken.

Doriana: *(terwijl Lampoot wegschuift)* Als hij dood is, zal ik hem missen en als ik dood ben, zal hij mij missen.

(Er heerst stilte. Doriana zit in afwachting, ineengekrompen)

Doriana: *(als er geklopt is aan de deur)* Kom toch binnen. Waarom al die gewichtigheid? Kloppen doe je bij de sjon Grandi. Maar niet bij de arme Doriana.

Clementina: *(binnenkomend)* Sjon Doriana, ik kom uw hulp inroepen.

Doriana: Ik weet het al, ik kan het aan je ogen zien. Je hebt een bezetting.

Clementina: Zo is het, sjon Doriana.

Doriana: En die zou je liever niet hebben.

Clementina: Zo is het, sjon Doriana.

Doriana: Is het de bezetting van een blanke man of van een van onze droe-

vige soort?
Clementina: Van een blanke man.
Doriana: Daar gaat me een licht op. De schurk heeft je zelf hierheen gestuurd. Jij bent
Clementin: Ik heb veel van je gehoord, ik ben blij je te zien. Kom naast me zitten, m'n kind.
Clementina: Nee, ik ga weg.
Doriana: Hoor eens kind. Die vriend van jou heeft mijn medelijden willen opwekken. Maar het zal hem niet glad zitten. Ik drijf alleen blanke kinderen af. Ik drijf ook zwarte kinderen af, maar de bastaarden moeten blijven leven.
Clementina: Ik begrijp u niet.
Doriana: Dat is ook niet nodig, onnozel halsje, dat je mij begrijpt. Als je maar doet wat ik je zeg.
Clementina: Ik ben bang, wat moet ik doen?
Doriana: Je laat het kind met rust, maar je vermoordt de vader.
Clementina: Wat zegt u voor vreselijke dingen!
Doriana: Heb je wel eens gehoord van de Franse bloem, de oleander?
Clementina: Dat is een giftige bloem, sjon Doriana.
Doriana: Ik geef je het afkooksel van de Franse bloem en dat giet je hem in een glas champagne.
Clementina: *(met schitterende ogen)* Op de dag van de bruiloft!
Doriana: Je bent een goede leerlinge.
Clementina: *(luid schreeuwend, daarna af)* Ik doe dat niet, ik doe dat niet. Ik wil niets van dat alles. Ik wil mijn kind houden. Ik wil niet dat zijn vader sterft.
Doriana: *(luid lachend)* Dat is een goede leerlinge. Lampoot, heb je dat gehoord?
Lampoot: *(onzichtbaar achter de deur)* O ja, ik zal maar dadelijk de Franse bloem koken.
Doriana: *(luid)* Ach wat, de Franse oleander. Weet je dan nog altijd niet dat de Franse bloem een verhaaltje is voor de kinderkamer.
Lampoot: *(produceert een luide lach)*
Doriana: Hij heeft het begrepen. Hij zal iets brouwen waar zelfs een olifant op slag bij neervalt.

Cola Debrot, 'Bokaal aan de lippen', *Nieuw Vlaams Tijdschrift* 5(november 1950); ontleend aan: J.J. Oversteegen (red.), *Cola Debrot; Verzameld; Werk 7. Toneel.* Amsterdam: Meulenhoff, 1989, pp. 58-64.

Het ga je goed, Cola

Elis Juliana

Vaarwel, Cola,[1]
vaarwel.
Wat over is
van het mandje liefde
dat jij ons gaf –
wetenschap,
opoffering,
genegenheid,
begrip – mag jij nu genieten.

Vaarwel, Cola,
vaarwel.
Zit rustig in
je grote schommelstoel,
denk niet aan tijd,
vergeet je zorgen,
praat wat met je vrouw
in jullie stukje tuin.

Je hebt nu alle tijd
om met haar over mooie
kleine dingen te praten
die rijk zijn in hun eenvoud, zoals:
een insect op een boomblad,
zijn de vleugeltjes groen
of is zijn rug verguld?

Vaarwel, Cola,
vaarwel.
Maak je over ons geen zorgen;
de tijd zal ons leren
wat wij eerder niet wisten.

Elis Juliana, 'Bay bon Cola', *Amigoe di Curaçao*, 24 februari 1970; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

1 Juliana schreef dit gedicht bij het afscheid van Debrot als Gouverneur van de Nederlandse Antillen en zijn vertrek naar Nederland, in februari 1970; Debrot overleed op 2 december 1981 in Laren, Nederland.

Plantage

Carel de Haseth

's Morgens vroeg
wanneer de zon lacht en de wolken roze kleurt
de kille adem van de dageraad langs glijdt
de muren van het landhuis vochtig achterlatend
wanneer de hanen uitgelaten kraaien
om het licht dat de duisternis overwon
en in de geitenkoralen
de lammeren wakker worden
en slaapdronken nog
de uiers van de ooien zoeken
om hun honger te stillen
wanneer de schapen met schorre stem
de opzichter roepen om de kraal te openen
zodat ze de savanne op kunnen

naast de opslagschuur
wet iemand een kapmes
terwijl van het veld verderop
het geluid klinkt van de hakken
die de grond openbreken, afketsend op steen,
en schreeuwen van spelende kinderen
die vogels opjagen in het maïsveld
wat vogelverschrikkers niet lukt

in de boomgaard klaagt een molen in de wind
terwijl water vol uit de buizen stroomt
de irrigatiebak vullend
en brutale parkieten feesten
in de mango- en mispelbomen

ach! houd jezelf niet voor de gek!
de muren van de koralen vervielen lang geleden al
en de slijpsteen ligt op de grond
in tweeën gebroken
doornstruiken overwoekerden het veld
en roest vergiftigde de molen
die eenzaam nog staat
tussen stronken aangetast door termieten
je plantage is er niet meer
en spoedig komen ze vuil storten
of wegen aanleggen voor huizenbouw ...

Carel de Haseth, 'Kunuku', in: Carel de Haseth, *Poesia venená*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985, p. 11-2; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Herhalen maar

Carel de Haseth

roem-boeroeboem beweeg nu met je heupen
roem-boeroeboem en op en neer ook met je buik
boeroeboedoem heb je 't ritme in je lijf?
en nog een keer, nog een keer, nog een keer
nog een keer, nog een keer, nog een keer

kijk eens hoe ik mijn cultuur dans
eeuwen van verleden sleep ik mee
kijk hoe ik mijn cultuur dans
heupwiegend ga ik de toekomst tegemoet

roem-boeroeboem beweeg dan nu je heupen
roem-boeroeboem en op en neer ook met je buik
boeroeboedoem heb je 't ritme in je lijf?
en nog een keer, nog een keer, nog een keer
nog een keer, nog een keer, nog een keer

zorg dat niets verandert
laat toch alles als het is:
we hebben nu geen maïs meer
als op 't oogstfeest dansen we naar hartelust!
herhalen maar, herhalen maar, herhalen maar
nergens hoef ik aan te denken
herhalen maar, herhalen maar, herhalen maar
eeuwen deden al voor mij het werk

nog een keer, nog een keer, nog een keer
boem-boeroeboem, boem-boeroeboem
en steeds opnieuw, steeds opnieuw
boem-boeroeboem
steeds opnieuw, steeds opnieuw
boemboereboem!

Carel de Haseth, 'Ripitishon', in: Carel de Haseth, *Poesia venená*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985, p. 22; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Slaaf en meester
(fragment)

Carel de Haseth

VI.

Het is ongelooflijk hoe snel de dagen voorbijgaan. Het is alsof de wind ze meevoert als mangobloesem nog voor die de kans krijgt te ontluiken en te rijpen. De dagen gaan zoals ze kwamen, ongebruikt en leeg. Na een paar weken al ben je zelfs vergeten dat ze ooit hebben bestaan. Slechts een enkele lukt het te rijpen en die herinner je je dan als een belangrijke datum, een dag die iets betekende in je leven. Met je dood zullen ook die echter voor eeuwig verdwijnen. Herinneringen kun je immers niet achterlaten. Geen mens kan erven wat jij hebt ervaren tijdens je leven. Misschien kunnen anderen nog wel iets leren van wat jij hebt meegemaakt, maar nooit kunnen zij je gevoelens werkelijk delen. Zij zullen altijd toeschouwer blijven aan de andere kant van de ondoordringbare *kadushi*-omheining die de tijd opricht tussen elkaar opvolgende generaties. Nooit zullen zij de intieme gevoelens van het bewuste voorval ervaren. Je angsten, je teleurstellingen, je schrik, je zenuwen, je bedroefdheid, noch je vreugde. Slechts die samen met je waren, kunnen de werkelijke betekenis van de gebeurtenissen begrijpen. Zo depersonifieert met het verstrijken van de tijd de geschiedenis. De menselijke aspecten gaan verloren en wat dan overblijft zijn enkel naakte en onpersoonlijke feiten. Het leven is triest.

Hoe langer je leeft, hoe eenzamer je bent met je herinneringen naarmate de jaren voorbijgaan. Naargelang je ouder wordt, blijf je achter met een dood verleden dat je niet delen kunt met die na jou zijn gekomen. Jongeren die geen belangstelling hebben voor wat zo lang geleden plaatsvond. In hun streven om te genieten van het leven, proberen ze het leven van morgen liefst vandaag al te leven. Pas later, als zij ook volwassen zijn geworden, zullen ze zich rekenschap geven van al dat moois dat ze door puur onoplettendheid verloren hebben laten gaan. Maar dan is het te laat en zal jij er niet meer zijn om hen te troosten.

In het afgelopen jaar is er veel gebeurd. De eerste maanden waren we druk in de weer met de voorbereidingen voor de regentijd. Hoewel de regens vroeg in het jaar begonnen, hebben wij ons werk voor een belangrijk deel op tijd af kunnen krijgen en hadden we een goede oogst. Alleen de pindaoogst viel tegen. Door het overvloedige water kon de *komehein* goed gedijen en bracht de pinda's veel schade toe. Anderzijds deden de maïs en de bonen het goed, daar mag ik niet over klagen. Voor het komende jaar is er dan ook voldoende voedsel voor onze mensen. De oorlogsdreiging in het buitenland veroorzaakt een voedselschaarste op ons eiland. Dus heb ik een deel van de oogst tegen een

goede prijs kunnen verkopen. Met de winst heb ik de herstelwerkzaamheden aan de gebouwen kunnen bekostigen, zonder daarvoor geld te moeten lenen of mijn hypotheek te verhogen.

Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de volgende regentijd alweer achter de rug. Nee, ik heb beslist niet te klagen. Financieel gezien, vergeleken met andere planters, ben ik er goed bovenop gekomen.

Toch is het leven niet meer als vroeger. Mijn slaven werken zonder overtuiging. Niet dat ze het werk niet doen. Letten ze maar een keer niet op, lieten ze maar een keer iets na dat ik hun had opgedragen! Maar zelfs dat niet! Wat ik hun opdraag te doen, doen ze, hoe zwaar het werk ook mag zijn. Het is alsof hun karakter is veranderd. Ze zijn zo gemangeld dat hun eigen wil volledig is verdwenen. Ze zijn een schaduw geworden van wat ze ooit waren. 's Avonds, wanneer ik op het plein voor het huis sta, heerst er een dreigende stilte in de duisternis van hun hutten. Geen gepraat of gelach zoals vroeger. Niemand die zijn droefheid verdrijft met het zingen van zo'n eentonig lied in het Guene. Je hoort absoluut niets. Soms, als er geen wind is, is het zo stil dat ik zelfs bang word. Ik beeld me dan in dat ze zich schuilhouden in de *mondi* rondom het huis en wachten op een sein om mij te overmeesteren. Ik weet dat ik mezelf belachelijk maak, maar voor alle zekerheid doe ik de huisdeuren dan op slot voor ik ga slapen, althans, als tenminste mijn angst me niet verhindert de slaap te vatten. Wanneer de ochtend eindelijk aanbreekt en de slaven zich zoals gewoonlijk voor het huis verzamelen om aan het werk te gaan, begrijp ik dat ik weer eens het slachtoffer ben geweest van mijn ongegronde fantasie.

God, wat mis ik de koppigheid van de slaven van vroeger. Ik ergerde mij misschien wel wanneer ze onbeschoft waren, maar hoe dan ook was hun vrijpostigheid er het bewijs van dat zij ook mens zijn. Dat zij ook iets te zeggen wilden hebben.

Hoe anders zijn zij nu! Aanvankelijk droeg ik hun keer op keer op schier onmogelijke dingen te doen om hen zo te provoceren tot protest. Het is ongelooflijk hoe zij alle onrecht verdroegen zonder te klagen. De opdrachten die ik hun gaf werden almaar wreder en onmenselijker. Maar ik slaagde er niet in hun lethargie te doorbreken en tenslotte ben ik er maar mee opgehouden voordat een van hen zou bezwijken bij het uitvoeren van mijn bevelen. Misschien moet ik gewoon meer geduld betrachten en zullen ze mettertijd wel veranderen.

Want de tijd heelt alle verdriet, elke teleurstelling en alle pijn, zoals ik zelf heb kunnen ervaren. Ook ík ben dit jaar niet ongeschonden doorgekomen. Ik heb de nodige desillusies gekend, verdriet geleden en dat heeft mijn leven tijdelijk verlamd.

Alles leek eerst zo veelbelovend, zo mooi! Maar vanaf het begin was het zaad van ongeluk gezaaid zonder dat ik het besefte. Ik ben vol goede moed met Anita teruggekeerd naar de plantage om een nieuw leven te beginnen.

De dag dat zij mij vertelde in verwachting te zijn, was ik dolgelukkig. Meteen begon ik een kamer in te richten voor het kind. Hoe vreemd het ook mag klinken, geen moment kwam het bij me op dat zij mogelijk niet mijn kind in zich droeg. Pas veel later begon ik te twijfelen, toen de gebeurtenissen reeds de zin van elke twijfel hadden weggenomen.

Tijdens haar zwangerschap werd Anita met de dag mooier en niets wees in de richting van het noodlot dat ons te wachten stond. Ach, als ik had kunnen voorzien wat er zou gebeuren, zou ik bij haar zijn gebleven! Maar het lot ligt niet in onze handen en op die dag ging ik naar *Punda* om enkele zaken te regelen. Op de terugweg kreeg ik ineens een angstig voorgevoel dat er iets afschuwelijks was voorgevallen. Meer nog toen ik ter hoogte van Sint Kruis kwam en het me opviel hoe mensen die mij kenden hun gezicht van mij afwendden. Ik gaf het paard de vrije teugels om zo snel mogelijk thuis te komen, alsof ik het onheil nog kon afwenden.

Ik herinner me niet wie mij de slechte tijding bracht, noch hoe of op welke dag ze hen hebben begraven. Het enige wat ik me herinner is de vrede en rust die van haar gezicht straalde, alsof ze alleen maar sliep in de doodskist met het kind in de armen. Het kind had de doopjurk aan, waar wij allemaal in zijn gedoopt. Ik weet ook niet of ik gehuild heb of niet. Mijn leven hield op en het duurde weken voor ik weer normaal begon te functioneren. Dat wil zeggen, langzaam maar zeker lukte het me uit de afgrond van troosteloosheid en wanhoop te klimmen waar ik in gevallen was.

Mijn geweten kwelde me. Ik was ervan overtuigd dat mijn aanwezigheid die dag op de plantage hun dood had kunnen voorkomen. De nachten bracht ik door in een hel van zelfverwijt. Ik beeldde me in dat zij nog in leven waren en dat zij zich voor mij verscholen hielden in een van de kamers van het huis. Ik rende rond en opende de ene deur na de andere op zoek naar hen. Tot wanhoop gedreven hoorde ik hen mij roepen zonder dat ik hun geroep kon plaatsen. Ik achtervolgde de schaduwen die mijn lantaarn tekende op de muren van de gaanderij, overtuigd als ik was dat zij het waren die voor mij langsschoten. Eerst na lange tijd aanvaardde ik hun dood als een onherroepelijk feit en nu pas kan ik erover praten zonder dat ik pijn voel diep in mijn binnenste.

Nu geloof ik dat het misschien beter is zo. Ons kind, althans, als het niet het kind van Louis was, was volmaakt en godzijdank heeft niemand de kans gekregen zijn leven te vergiftigen vanwege zijn huidkleur. Kinderen worden niet blank of zwart geboren, maar met de roze kleur van onschuld. Menselijke wreedheid bepaalt of een kind blank of zwart opgroeit.

Mijn vrienden begrijpen niet wat Anita voor mij heeft betekend. In de tijd dat Albert mij nog regelmatig bezocht, in de periode vlak na Anita's overlijden, hebben we meer dan eens uitgebreid hierover gepraat. Net als mijn vader, beschouwde ook hij onze relatie als louter een seksueel avontuur dat ik

had met een van mijn slavinnen. Volgens hem moest ik mijn leven op orde brengen en weer contact zoeken met blanken. Ik moest uit de sociale isolatie komen waarin ik mij had opgesloten. In zijn ogen was het de normaalste zaak dat ik een andere slavin nam om mij 's nachts in bed gezelschap te houden. Hij werd vreselijk kwaad als ik hem probeerde uit te leggen dat Anita mijn geweten ogen had gegeven om het onrecht te zien dat wij begingen tegen onze slaven, en oren om hun gegronde klachten te horen.

Eerst dacht hij dat droefheid vanwege de dood van Anita mij danig had verward en toonde hij consideratie met me, in de veronderstelling dat ik met de tijd wel zou veranderen. Maar toen hij merkte dat mijn levensfilosofie veranderd was, verloor hij uiteindelijk zijn geduld en we raakten ernstig gebrouilleerd. Hij verweet me dat ik de slaven ertoe aanzette weer in opstand te komen en dat ik een rampspoed over de blanken uitlokte. Ook ík van mijn kant probeerde niet een oplossing voor ons meningsverschil te zoeken. Ik noemde hem een uitbuiter en zei dat het lijden van zijn slaven hem koud liet en dat ik hoopte dat hij eens zou boeten voor wat hij onschuldige mensen aandeed.

Ergens spijt het me dat ik ruzie heb gemaakt met Albert. Niet dat ik nu vind dat hij gelijk heeft. Maar hoe dan ook, hij probeerde me te helpen en ik van mijn kant heb misschien te fel gereageerd. Natuurlijk keur ik zijn denkwijze af. Een strenge behandeling kan de slaven misschien tijdelijk de moed ontnemen weer in opstand te komen, maar op de lange duur lost het niets op. Onderdrukking is beslist geen garantie op ons overleven. Er zal een dag komen waarop we goedschiks of kwaadschiks moeten erkennen dat slaven mensen zijn met dezelfde rechten als wij. Maar zoals het er nu uitziet, zal het jaren duren voor het zover is. Beter was ik in der minne gebleven met Albert zodat ik hem langzaam had kunnen proberen te overtuigen van mijn gelijk. Maar ja!

Als ik er zelf nog geen vrede mee heb, wat kan ik dan verlangen van hen? Want als ik eerlijk ben, moet ik toegeven dat mijn houding aangaande slavernij ambigu is. Hoewel ik emotioneel gezien aan de kant van de slaven sta, ben ik me ervan bewust dat ik niets oplos door mijn slaven nu de vrijheid te geven. Manumissie van onze slaven veroorzaakt niet alleen de financiële ondergang van mijn familie, maar ook de slaven zelf zullen er geen baat bij hebben. Zij kunnen nergens heen en kunnen ook niet in hun levensonderhoud voorzien. Bij wijze van praktisch compromis heb ik besloten maar de zaak te laten zoals hij is en ervoor te zorgen dat mijn slaven een menselijkere behandeling krijgen. Zo heeft het offer dat Louis en zijn kameraden brachten tenminste ergens toe geleid.

Vandaag is het precies een jaar geleden dat Louis is gestorven. Nog kan ik niet begrijpen waar ik toen de moed vandaan heb gehaald hem in de gevangenis te bezoeken. Maar wat ben ik blij dat ik gegaan ben. Niet alleen omdat ik zo de geestelijke rust heb gevonden die ik zo wanhopig zocht, maar ook voor hemzelf.

Eerst wilde hij niet met me praten. Ik geloof dat hij dacht dat ik gekomen was om wraak te nemen om wat hij had gedaan. In ieder geval, ik begon hem de reden van mijn bezoek uit te leggen maar hij luisterde niet. Op een gegeven moment merkte ik dat hij een lied zong over een manke geit en ik kreeg zo met hem te doen, dat ik begon te huilen. Ik voelde me als in een dichtbegroeide mondi op een bewolkte, maanloze avond. De wanhoop reet mijn lichaam aan stukken alsof doorns van de *wabi* en van de *infrou* van verlatenheid bleven steken in mijn lijf bij elke beweging die ik maakte. Maar plotseling verdreef de wind de wolken. Een volle maan verscheen aan de hemel en verlichtte voor mij de weg naar hoop. Toen hoorde ik hem tegen mij praten. Zijn stem trilde van emotie.

We hadden elkaar zoveel te vertellen dat ik niet weet of we wel alles hebben gezegd. Ik herinner me dat ik hem vertelde hoezeer het me speet dat ik mij genoodzaakt had gezien Toussaint te doden. Hij vroeg me welke van onze slaven waren omgekomen bij de opstand en ook allerlei nieuws van de plantage. Hij leek te hongeren naar nieuws, zoals hij elk detail wilde weten over de situatie thuis. We hebben lang zitten praten over vroeger, over onze zorgeloze jeugd. Ik vertelde hem over mijn liefde voor Anita en hoe ik gekomen was tot begrip voor de motieven van de slaven.

Eerst dacht ik dat hij het me kwalijk zou nemen dat ik met zijn vrouw leefde, maar tot mijn verbazing begon hij te lachen. Een verfrissende lach die op een gegeven moment ook mij aanstak. Nooit eerder hebben wij zo'n intens moment samen doorgebracht. Terwijl wij het kruispunt naderden waar leven en dood elkaar onherroepelijk tegenkomen, voelden wij een geluk dat we nooit eerder hadden ervaren.

Even voor ze hem kwamen halen, haalde ik mijn mes tevoorschijn en gaf het hem. Ik weet niet of ik in zijn plaats de moed zou hebben gehad te doen wat hij gedaan heeft. Ik begrijp niet waarom hij zo lang getreuzeld heeft om zich om te brengen. Werd hij misschien op het laatste moment bang? Ik vind het vreselijk dat hij heeft moeten zien wat voor wrede dood zijn vrienden zijn gestorven.

Ik heb zelf lang getwijfeld of ik aanwezig moest zijn bij de executie. Uiteindelijk besloot ik toch te gaan zodat ik in zijn buurt zou zijn tot het einde. Het kan ook dat hij gewacht heeft tot hij mij zag om zich voor mijn ogen van het leven te beroven. Misschien heeft mijn aanwezigheid hem de kracht gegeven op dat moeilijke moment. Alleen God weet het.

In ieder geval, Louis heeft zich niet door hen laten doden. Hij is door eigen hand gestorven en hij heeft zo laten zien dat zelfs wat de dood betreft hij de vrijheid verkoos boven slavernij. De beul deed alsof er niets was gebeurd en hing het levenloze lichaam van Louis aan de galg naast de andere slaven. Ik weet niet hoeveel mensen doorhadden wat er was gebeurd, maar uiteindelijk maakt dat niets uit.

Louis. Pas na zijn overlijden kwam ik te weten dat wij op dezelfde dag zijn geboren. Dat men ons dan ook kan beschouwen als tweelingbroers. Niet in biologische zin en minder nog in sociale zin. Onze afkomst is verschillend van elkaar en daardoor ben ik als vrije geboren en hij als slaaf. Maar we zijn allebei kind van deze rots. Als zodanig hadden we niet zonder elkaar gekund. We hielden van elkaar, we hebben elkaar geholpen en aangevuld zodat we samen konden overleven in deze wereld.

Maar zoals dat wel vaker het geval is bij broers, is met de tijd haat en afgunst in ons gegroeid zonder dat we daar erg in hadden. Man en vrouw verschillen seksueel van elkaar en juist daarom voelen ze zich tot elkaar aangetrokken om tenslotte bij elkaar te komen en één te worden. Maar broers, die fysiek gelijk zijn, stoten elkaar af. Welhaast onvermijdelijk worden zij slachtoffer van de veeleisende liefde voor elkaar. Een liefde die onlosmakelijk verbonden is met het dodelijk wantrouwen dat Kaïn voelde voor Abel.

Ik heb het twijfelachtige geluk mogen smaken moordenaar van mijn broer te zijn. Ik kan me niet onttrekken aan mijn schuld en verantwoordelijkheid. De rest van mijn leven zal ik de gevolgen dragen van mijn daden. Het lot heeft zijn teken gebrand op het voorhoofd van mijn geweten.

Carel de Haseth, *Katibu di Shon*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1988, pp. 55-68; vertaling: Chila de Haseth-Bolívar en Carel de Haseth.

Carel de Haseth

Vliegende vis

wat een felle strijd heb jij gestreden
om de vleugels te verkrijgen
die je uit het water op doen stijgen
de navelstreng verbrekend
om het leven vrij te kunnen leven

Leguaan

al sinds de tijd der indianen
heb jij je naam
en wellicht heb je morgen
onze vrijheid die je net hebt opgeslokt

Vlinder

nog een dier
dat zich heeft weten
vrij te maken
van het oude lichaam
aan een nieuw leven
is begonnen vol van kleur

Carel de Haseth, 'Vliegende vis', 'Leguaan' en 'Vlinder', in: Carel de Haseth, *Bida na koló/Kleuren in leven; Bestianan di Capricorne/Antilliaanse dieren van Capricorne.* Zutphen: Walburg, 1989; vertalingen: Jos Eustatia.

Brenneker

Elis Juliana

Hollandse krab
kwam naar mijn land
en bracht hier gaten
van ellende aan het licht.

Hollandse krab,
kiemcel van Christus,
zal ook gravend naar
de waarheid sterven.

Hollandse krab,
God zij met jullie, broeders,
zijn schaal zal pas rood
zijn en mooi na zijn dood.

Elis Juliana, 'Brenneker', in: Elis Juliana, *Kolokolo di mi wea.* Willemstad, Curaçao: z.n., 1977, p. 18; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Legitiem

Elis Juliana

Vooruit maar, zet je pruik op
van haren steil en keurig
de hinder zal verdwijnen,
geen schaamte meer, geen treurnis.

Een ieder die je ziet
zal van verbazing paf staan
en zeggen: die vermomming
kan echt verrekte goed staan.

Maar voordat je het weet
is op jouw eigen bol
geen enkel draadje over
van de echte knotjes wol.

Elis Juliana, 'Legítimo', in: Elis Juliana, *Organisashon Planifikashon Independensia; 1*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1979, p. 19; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Schorpioen

Elis Juliana

Hier sta ik en ik zeg je: ik
bevecht haar met gebeden.
's Zondags ga ik naar de mis,
bepleit mijn zaak bij Michael
– de mooie engel met het zoete gelaat,
die op de gore duivel trapt
die zoveel op het beest lijkt –
en smeek: leen mij je scherpe zwaard,
dan maak ik die schorpioen af
die mijn leven heeft vergald.

En als ik ter communie ben geweest
pak ik mijn potlood, schrijf haar naam,
zet zeven kruisen daar omheen,
vouw het papier op tot het klein is,
ga rechtstreeks naar de dodenakker
en gooi het voor mijn oma's graf
en gooi er zeven centen achteraan.

Ik sta hier en verzeker je:
misschien duurt het wel even,
maar zij krijgt wat ze verdient
zodat ik door kan met mijn leven.

Elis Juliana, 'Lakrana', in: Elis Juliana, *Organisashon Planifikashon Independensia; 3*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1983, p. 47; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Zwijn

Elis Juliana

Laat me jou dit heel
duidelijk maken,
zodat jij precies weet
wie hier voor je staat.

Ik ben een volstrekt onafhankelijk man.
Misschien kunnen een of twee
mensen in mijn schoenen staan,
maar dit weet ik zeker:
niets kan me verdommen.

Ik heb twee kinderen bij Mosa,
drie bij Bea, twee bij Rosa,
vier bij Mina
en een bij Serafina.
Al in al een dozijn.
Zes mannelijk, zes vrouwelijk.
Tot onder mijn voetzolen
houd ik van mijn vrouwen
en ze weten allemaal:
trouwen is er niet bij.

Maar als een van god verlatene
mocht denken
dat hij hier kon komen
om met mijn dochters te klooien
en hem smeren zonder ze te trouwen,
dan zeg ik je,
en let op mijn woorden:
voordat de zon opkomt
is dat zwijn gecastreerd.

Elis Juliana, 'Porko', in: Elis Juliana, *Organisashon Planifikashon Independensia;* 3. Willemstad, Curaçao: z.n., 1983, p. 79; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Chuchubi

Elis Juliana

Chuchubi: bescheiden vogeltje
dat mijn ouwelui in 't verleden,
misschien uit onwetendheid,
godslasteraar noemden.

Chuchubi: devoot vogeltje
dat elke ochtend
de natuur lof toezingt
en met de Schepper praat.

Vraag Hem ons te leren
welke geneeskrachtige kruid
de grauwe staar weghaalt
uit onze ogen, opdat wij
't ravijn zien dat wij zelf
aan het graven zijn
met onze zelfzucht,
onze bedrieglijke trots
en onze koppigheid.

Elis Juliana, 'Chuchubi', in: Elis Juliana, *Organisashon Planifikashon Independensia;* 2. Willemstad, Curaçao: z.n., 1980, p. 67; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Cycloon

Elis Juliana

Gepraat heb ik
geschreeuwd
gesmeekt
totdat de kransslagader
in mijn hals
uiteenbarstte.

Maar wie ben ik
om de droom te koesteren
dat ik de grauwe staar
uit de ogen van mijn volk
zou kunnen wassen
met slechts een stukje zeep
aan schone letteren?

Ongemoeid ga ik
liggen rusten buiten
aan de frisse oostzijde van 't huis
en laat aan de wind het lied
van de cycloon
die ronkend onderweg is.

Elis Juliana, 'Siklon', in: Elis Juliana, *Organisashon Planifikashon Independensia; 3*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1983, p. 73; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

De offerschaal

Elis Juliana

De mens is geneigd
tot alle kwaad!
Een wijsheid door zondaars
zelf aangereikt.

Als ik geld wil zien
regenen in mijn schoot
dan zoek ik een bijbel
en scherp mijn tong:
Hoofdstuk tien of zo,
vers zus en zo en nog zo wat!
Christus in de uitverkoop.

Wie het eerst komt aangesneld
en het laat regenen in mijn schotel
het eerst maalt in mijn devotietoko.

Hoe groter mijn buik
des te meer de zegeningen!

Elis Juliana, 'Lakrana', in: Elis Juliana, *Organisashon Planifikashon Independensia;* 2. Willemstad, Curaçao: z.n., 1980, p. 39; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Impasse

Elis Juliana

De storm is voorbij.
Achter 'n lege wolk
loopt de zon
op zijn gouden stelten.
Nanzi de spin
hangt aan één draad
van zijn gebroken web
en wacht.

Elis Juliana, 'Impasse', *Preludium*, 9-3/4(1992/3):31.

De zee kent geen vergiffenis

Jossy M. Mansur

In de werkplaats worstelden Mai en Bubu, twee jongens van zestien en zeventien jaar, gespierd, hun huid gebronsd door de zon, onder de krukas van een auto met een verroeste bout. Ze hadden hem doordrenkt met kruipolie en geslagen met hamer en beitel, maar hoeveel kracht ze ook zetten, hij was niet losgeschoten. Eindelijk, moe van het gevecht met het stuk metaal, kwam Mai overeind, klopte zijn met vetvlekken bedekte overall af en veegde, terwijl hij naar het roestige fonteintje in de garage liep, zijn handen schoon met benzine. Over zijn schouder zei hij tegen Bubu: 'De zee lijkt rustig, vandaag. Laten we straks gaan vissen.'

'Prima, maar pas tegen zevenen,' antwoordde zijn vriend vanonder de auto waar hij, geneigd zijn oorlog met de bout tot het bittere eind voort te zetten, volhardend was achtergebleven.

'Vind je het goed als ik Ricardo meeneem?'

'Ja hoor, neem maar mee. Hij kan ons helpen de lijnen te ontwarren als ze onder de rotsen vastraken, of helpen trekken wanneer we een grote vangen.'

Thuis keek Mai's moeder bedachtzaam toe hoe Mai lijnen klaarmaakte, vishaken in een bruine zak deed, boterhammen smeerde en uit de keukenkast de fles rum pakte die hij de dag ervoor had gekocht. Toen ze zag dat hij de rum bij zijn vissersbenodigdheden in de zak deed, zei ze: 'Pas goed op jezelf, mijn zoon. Met de zee valt niet te spotten.'

'Ik ben geen kind meer, moeder,' antwoordde hij ongeduldig. 'Maak je niet druk.'

'Mai, ik herhaal: pas goed op jezelf en houd een oogje op je broer Ricardo. Hij is jonger dan jij. De zee kent geen vergiffenis jegens hen die haar niet respecteren.'

Zonder verdere aandacht aan zijn moeder te besteden verliet Mai het huis, vergezeld door Ricardo, zijn dertienjarige broer die zo lang was als een cactus en even mager. Ze haalden Bubu op en liepen naar de verlaten kust van Budui, bij Boca Mahos, waar de overheidsvrachtwagens gewoonlijk slachtafval dumpten. De resten van bloederig rundvlees en de mengeling van ingewanden en de huid van varkens, geiten en schapen vormden een uitstekend maal voor de haaien die op dat punt van de Arubaanse kust bijeenkwamen.

Toen Ricardo de golven brullend tegen de koraalrotsen hoorde slaan, zei hij met trillende stem tegen Mai: 'Laten we iets meer naar het oosten gaan vissen.'

'Waarom? Ben je bang voor de zee? We hebben zaklantaarns en lucifers en de maan is vol. Het zicht is goed.'

Zonder verdere discussie begonnen ze te vissen en wanneer ze niet het aas klaarmaakten of een lijn uitwierpen, namen ze kleine slokjes rum totdat de fles leeg was.

Mai, die wat meer had gedronken dan Bubu en dronken was van zoveel alcohol, wierp zijn lijn zo ongelukkig dat hij vastraakte onder de rotsen. Kwaad liep hij dichter naar de rand. Hij trok krachtig om de lijn te ontwarren, zonder erop te letten waar hij zijn voeten neerzette. De hiel van zijn schoen raakte beklemd in de scherpe rotspunt op hetzelfde moment dat zijn broer angstig tegen hem riep: 'Niet dichterbij de rand komen, Mai.'

Zich omdraaiend om zijn broer te antwoorden, woedend aan de lijn trekkend, zonder aandacht voor zijn schoen die vastzat in de rots, voelde Mai hoe zijn enkel pijnlijk wegdraaide. Hij schreeuwde het uit en verloor zijn evenwicht. Voordat hij zijn evenwicht kon hervinden, besefte hij dat hij viel, rondtuimelend door de leegte, en op hetzelfde moment voelde hij de harde schok van zeewater dat zich onmiddellijk over hem sloot. Voordat de golven opnieuw over hem heen konden slaan, hoorde hij een stem die vanaf de hoge rotsen smartelijk 'Mai, Mai!' riep. Daarna hoorde hij niets meer; wanhopig vocht hij voor zijn leven tegen de woede van de zee.

Op de rotsen renden Bubu en Ricardo gejaagd heen en weer. 'Snel, zoek een touw, schiet op Ricardo, schiet op.' Maar er was geen touw, noch iets dat erop leek in het onherbergzame gebied van Budui. In hun directe omgeving lagen alleen een papieren zak met haken, lood en twee boterhammen, en een lege rumfles.

'Ik ga proberen beneden te komen,' riep Bubu wanhopig, maar bij zijn eerste poging begreep hij dat het zinloos was. De helling van de rots liep bijna verticaal omlaag en hij kon er niet langs afdalen zonder de hulp van een touw. Op datzelfde ogenblik klonk vanuit de afgrond van de golven een bloedstollende kreet waarin pijn en verrassing doorklonken, terwijl de zee, woedender dan ooit, tegen de koraalmuur van de kust dreunde, deze beijzelend met zijn schuim.

Het door een menselijke keel voortgebrachte geluid dat opsteeg vanuit het diepe duister aan hun voeten, bleef boven de hoofden van de jongens zweven als een stormwolk en vervulde de atmosfeer met een helse klacht. De echo's van de wanhopige smeekbede bleven secondelang nagalmen in de bange oren van Bubu en Ricardo. Badend in de koude atmosfeer van wind en bange voorgevoelens, voelden ze de vreselijke schaduw van de eeuwigheid nabij. Gedurende lange ogenblikken stonden ze roerloos, als twee zoutkolommen, en alleen de nauwelijks hoorbare stem van Ricardo, kermend, klagend als die van een klein kind, bleef de stilte doorbreken, als een krankzinnige herhalend: 'Mama zei hem nog, Mama zei hem nog, Mama zei hem nog ... '

Beiden wisten dat Mai niet meer van de zee gered kon worden, noch van de vissen, noch van de rotsen. Mai zelf, gevangen tussen de woeste kaken van

een haai die zich een weg naar de diepte zocht om daar zijn prooi te verslinden, kon de stem van zijn broer niet horen en geen enkel geluid kon meer ontsnappen aan zijn mond, die vergrendeld was door de stilte van een eeuwige nacht.

Jossy M. Mansur, 'Lamar no ta perdona', in: Jossy M. Mansur, *E regreso y otro cuentanan*. Oranjestad, Aruba: z.n., 1981, pp. 25-7; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Waardoor ik Arubaan ben

Julio Maduro

Ik ben Arubaan:
Niet alleen omdat ik hier geboren ben, maar omdat sedert twee à drie eeuwen de wortels van mijn voorouders hier liggen. Ze hebben grond verworven en ze hebben voor ons allen gezaaid. Ze lieten zich niet verdrijven door slechte tijden. Dankzij goede tijden zijn zij gebleven.

Ik ben Arubaan:
Mijn vader is zijn hele leven lang landbouwer gebleven en toen iedereen zijn grond verkocht aan de Lago, aan de joden, aan Chinezen, heeft mijn vader zijn grond behouden, als erfdeel. Zo zal ik op mijn beurt voor mijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen grond achterlaten.

Ik ben Arubaan:
Geboren ergens in een buitendistrict dat thans een andere naam heeft. Ik moest drie kilometer lopen om naar school te gaan. Ik had bij me: brood zo hard als beton en maïskoeken die gemaakt werden van meel, zout en water. Ze lagen zwaar op de maag!

Ik ben Arubaan:
Uit de tijd dat er nog geen sprake was van gepasteuriseerde melk herinner ik mij de geur van koeien-, schapen- of geitenmelk in de vroege ochtend nadat de haan voor de tweede keer had gekraaid. Op houtskool gekookt, warm en heerlijk.

Ik ben Arubaan:
Ik heb zo in de grond gewroet met de hak dat de vonken eraf vlogen. Ik ben zo tekeergegaan dat het leek of ik de vruchtbare grond van mijn eiland kon horen. Ook heb ik goed geleerd hoe ik schoven moest binden, hoe ik onkruid moest wieden en hoe ik moest planten.

Ik ben Arubaan:
Ik heb de vruchtbare aarde van Aruba in mijn handen gehouden en heb er na een regenbui aan geroken, heerlijk! Met een kapmes in mijn hand heb ik halmen gesnoeid en opgestapeld. Een knipmes had ik altijd bij de hand.

Ik ben Arubaan:
Ik voelde hoe het kapmes op de cactus neerkwam, in mijn andere hand had

ik een leren vel. De cactus droeg ik weg in het leren vel of in een zeildoek. Ik hield hem vast met een haak, liet hem in een kuil zakken, drukte hem goed aan en bedekte hem met aarde, zodat hij niet kon wegrotten of omvallen. Als ik niet goed uitkeek zou het mislopen. Wie niet sterk is moet slim zijn.

Ik ben Arubaan:
Hoe vaak heb ik mij niet muisstil achter een heg verscholen met een watermeloen in de hand: hem op mijn knie stukgeslagen, zijn rode hart eruit getrokken. Of, op de geur af gezocht naar een meloen die door lover werd bedekt.

Ik ben Arubaan:
Met mijn vlieger die op een toorts leek, vastgeplakt met stijfsel of cactussap en met een scheermesje vastgemaakt aan de staart heb ik geprobeerd andere vliegers neer te halen. Ik heb met cashewnoten knikkerspelletjes gedaan, op een cent blijven staan om te kijken of het kruis of munt wordt, op de weg met pijltjes gespeeld die door de wind werden meegenomen tezamen met mijn illusies.

Ik ben Arubaan:
Over tolspelletjes hoef je mij niets te vertellen, ik ken ze allemaal. Bijvoorbeeld het spel waarbij de een de tol van de ander die op de grond ligt, probeert te splijten. Uren van geduld zijn er nodig om een tol tot een kunstwerk te maken, dat dan door een vlijmscherpe punt van een andere tol wordt vernietigd.

Ik ben Arubaan:
Bij het dwalen door de bossen heb ik op vogels geschoten met een katapult, ik heb druiven, *shimaruku* en ook cactusvruchten geplukt. In een lagune heb ik gedoken op zoek naar schelpen en ik heb op rotsen staan vissen. Ik ben alle grotten en spelonken binnen geweest. Doodsangsten heb ik uitgestaan en tot op heden sta ik er versteld van dat ik nog leef.

Ik ben Arubaan:
Op een ezel met aan het zadel twee vaten ben ik naar de put gegaan om water te halen. Ik heb zo vaak aan de lier moeten trekken dat ik er eelt van op mijn handen kreeg. In mijn jeugd kende ik de luxe van leidingwater niet. Wel het zilte water, ja, zelfs uit een kruik. Wat was dat lekker zeg!

Ik ben Arubaan:
Als kind moest ik zo vaak naar een noveen voor de zielenrust van een overledene. Binnenshuis baden de vrouwen de rozenkrans, terwijl de mannen buiten elkaar grappen en verhalen vertelden. Na het bidden ging men rond met chocolademelk en noten of met koffie en koekjes.

Ik ben Arubaan:
Ik heb *tutu, mangusá* en *cachapa* van maïsmeel gegeten met drie soorten boter. Wat zou je zeggen van een flink stuk taart of een gebakje van chocola of van gemalen cashewnoten met Kerstmis? Weet je wel wat dat is: een kom koffie met gemalen kaneelbast?

Ik ben Arubaan:
Een koelkast heb ik niet gekend maar toch hadden wij vers vlees, verschillende soorten vis en horsmakreel bij de vleet. Ik weet nog goed hoe een varken werd geslacht, hoe het vlees werd geprepareerd en hoe men reuzel maakte. Eerlijk gezegd: van het varken ging alleen zijn gegil teloor.

Ik ben Arubaan:
Wekelijks werd er geslacht. Het vlees zelf had weinig waarde. Maar de huid moest men sparen want die bracht geld op. Om te zorgen dat de honden de oren niet opaten werd het vlees ingesmeerd met zout en as. In plaats van munten met de beeltenis van een koning erop werden als betaalmiddel gebruikt: *dividivi*peulen, wol, leer en eieren.

Ik ben Arubaan:
Wat groenten en fruit betreft ben ik goed aan mijn trekken gekomen: yuca, yams en zoete aardappelen, pompoenen zo groot als een karrenwiel, *mamotica*, kalebas, cocosnoten, *kalalú*kruid en postelein. Wat kan een mens zich beter wensen?

Ik ben Arubaan:
Zo velen van ons zijn poedelnaakt, om het hemd te sparen, het erf op gegaan om mest te smeren voordat er gemolken werd. Anderen gingen het bos schoonvegen. Daarbij kreeg je cactusstekels aan je vingers, je oren en op het hoofd. Luiheid was toen nog een onbekende ondeugd.

Ik ben Arubaan:
Hoe vaak heb ik niet na een zware dag met op mijn maag slechts koffie en droog brood, hout gesprokkeld en water gehaald? Daarna bij het licht van een petroleumlamp moeder geholpen bij het vlechten van hoeden tot ik er bij neerviel. De volgende ochtend haalde moeder er de fouten uit.

Ik ben Arubaan:
Iedere middag als de zon boven de horizon staat denk ik aan mijn moeder, hoe zij dan de petroleumlamp in orde maakte om aan te steken als de zon was ondergegaan. Wat voor zin heeft het om de lamp aan te steken en een kruisteken te maken als de tijd van bidden al voorbij is?

Ik ben Arubaan:
Van jongsaf aan ben ik van 's ochtends vroeg tot laat in de middag in de weer geweest met het kappen van aloë. De bakken waren loodzwaar. Ik moest bukken, opstaan en de bakken vullen. Tweeduizend maal mijn rug krommen voor een miserabele hoeveelheid.

Ik ben Arubaan:
Hoe vaak heb ik niet in de snikhete zon mijn voorhoofd met mijn mouw afgeveegd terwijl ik hoopte dat het gauw schafttijd werd? Dan zou ik mij werpen op de knapzak die door mijn moeder was gevuld met *funchi*, vlees en uien, koffie en een kruik brak water.

Ik ben Arubaan:
Als jongeling al moest ik vechten voor mijn bestaan. Volgens de Heilige Schrift moet je in het zweet des aanschijns je brood verdienen. Ik ben oud en krakkemikkig van het zware werk. Nu mijn kinderen opgegroeid zijn rest mij alleen maar de herinnering.

Ik ben Arubaan:
Ik heb mijn ouders naar hun laatste rustplaats gedragen. Ik heb alle oudere familieleden zien heengaan. Mijn vrienden zijn gestorven. Zij zijn allen in de schoot van mijn eiland begraven. Hoe is het mogelijk dat er nog mensen zijn die mij vragen wat ik ben? Ik ben een rasechte Arubaan!

Julio Maduro, 'Paquico mi ta arubiano', *Brindis*, 2-8(1975):11-2; vertaling: Jules Ph. de Palm.

Shakespeare in Papiamento
Vertaler Jules De Palm: 'Antilliaan wil op de eerste plaats lachen'

'Ja ja, het lijkt zo gemakkelijk. Shakespeare's *Midzomernachtdroom* vertalen in het Papiamento. Je pakt gewoon de Nederlandse tekst van Dolf Verspoor, je legt er het origineel naast en dan begin je maar. Zin voor zin. Nou, vergeet het maar, want toevallig zijn wij, Antillianen, geweldig lollige broeken en als ik alleen de titel van het stuk al letterlijk vertaal, dan loop ik grif de kans, dat ze er straks bij de première in Willemstad één geweldige janboel van maken. In het Papiamento is droom: *soño*. Zet ik dat woord op de affiches, dan roept elke Antilliaan: *soño – koño*, want hij is een geweldige [lolbroek], dat zei ik u al. En *koño* is een allemachtig vieze vloek, die je op Curaçao honderdduizend keer per dag kunt horen. U komt aan in Willemstad en het moet al heel gek lopen als u zó uit het vliegtuig niet voor de eerste keer iemand koño hoort roepen,' zo zegt vertaler Jules de Palm.

'Goed, ik maak van die droom dus maar een illusie. Dat is aanvaardbaar. Maar op hetzelfde moment zit ik alweer tegen die midzomernacht aan te hijgen. In Curaçao kennen we geen midzomer, we kennen alleen gradaties in hitte. Je kunt langzaam sterven van de warmte of vlug, dat is het enige verschil. Ik kan na al die jaren dan ook nog steeds niet begrijpen, waarom Nederlanders altijd kankeren op hun klimaat. Man, dat weer in Holland is juist het prettigste, wat je kunt bedenken. Van de fraters van Tilburg had ik op school in Willemstad al geleerd dat het in Nederland altijd regent en daar ga ik nog steeds van uit. Ik word 's morgens wakker en dan denk ik: "zullen de fraters weer gelijk krijgen?" Ik ga naar het raam en de zon schijnt. Er liggen mensen in het gras en een ouwe vrouw zit op een bankje met haar gezicht in de zon. Dat is voor een Antilliaan een absurd gezicht. Hij heeft de zon; elke dag, van 's morgens zes tot 's avonds zes brandt die ploert keihard op je huid. Je probeert hem dan ook zo veel mogelijk te ontvluchten, al was het maar om niet bruiner te worden dan je al bent.'

'Wacht even. Nou komt er een Antilliaanse jongen naar Nederland om te studeren. Weet zo'n knul veel. Thuis heeft hij alleen maar Nederlanders meegemaakt, die de lakens uitdelen en in een fijn tropenpak achter een bureau zitten. Op Schiphol ziet hij opeens een blanke met een koffer sjouwen en als hij hoopvol vraagt of hij een Spanjaard is of een Zuid-Amerikaan, zeggen ze: "Het is een Nederlander". Zo'n jongen krijgt gelijk een klap op zijn kop, want een Nederlander sjouwt geen koffer. Een Nederlander scheurt ook geen kaartjes af op het station en bestuurt geen tram. Als hij die eerste schok net verwerkt heeft vraagt zijn hospita of hij koffie wil. Zo'n jongen zegt niet "neen" want hij wil dat mens niet voor d'r kop stoten. In Nederland kunnen

ze je trouwens een kop koffie offreren op de triomfantelijke manier van een ober die een fles champagne opentrekt. Negen van de tien Antillianen hebben een hekel aan koffie, want in die hitte thuis drinken ze liever een coke. Ze trekken de ijskast open en slobberen twee flessen achter elkaar leeg. Als zij dat bij hun hospita flikken, moet ik er weer als een haas heen om te zeggen, dat het geen slechte jongen is en dat ie alleen heeft gehandeld volgens de gewoonten van zijn land.[1] Alles is nu eenmaal anders op de Antillen. Alleen de Nederlandse vlag en de Verkadebeschuit, die herkennen ze.'

'Nou zegt zo'n hospita in d'r goedheid: "Gut jongen, wat ben jij lekker bruin." En dan verbaast ze zich, als die jongen op hetzelfde moment dichtklapt. Weet zij immers dat de kleur van de huid de status van de Antilliaan bepaalt? Door die slaventijd loopt de kleur van ons volk van koffiebruin tot bijna wit en de man met de blanke huid voelt zich altijd superieur. Moet je ze zien vechten om op 5 december de rol van Sinterklaas te mogen spelen. Dan mogen ze zich in het openbaar wit schminken.'

'Diezelfde hospita zegt tegen een Antilliaans meisje: "Lekkere krullenkop", terwijl dat kind zes jaar bezig is geweest om dat kroeshaar wat steiler te krijgen. Begrijp je? De Antilliaan begrijpt gewoon een hoop dingen niet, omdat hij het anders gewend is. Een nacht, daar kan hij met zijn verstand bij, maar die midzomer moet je vertalen en maar direct vergeten.'

'Spoel de wever zegt hem ook niks. Wij halen onze katoentjes voor een appel en een ei uit Amerika en daar ga je je niet voor in het zweet zitten weven. Ik heb dus gezocht naar een vak, dat in Curaçao wel populair is en ik heb Spoel omgedoopt in Trai de Visser. Zo heb ik alle figuren uit *Midzomernachtdroom* één voor één moeten doorlichten en achteraf vraag ik me nog af, of ze er straks niet allerlei bijbedoelingen achter gaan zoeken. De Antilliaan wil nu eenmaal herkennen, hij leeft zich enorm in de handeling in. Het kan dan ook best zijn, dat ze straks bij het binnenkomen van Boko de Zuiper zeggen: "Daar heeft De Palm die en die mee bedoeld en Pilongo, de magere spriet is natuurlijk mijn vader." Dat kun je op Curaçao nou eenmaal niet vóór zijn.'

'Ik heb de elfen uit het stuk ook rigoureus omgebouwd. Erwtenbloesem is maïsbloem geworden, *flor di maishi*. En Pluis is omgedoopt tot vlinder, de *barbulètè*. En mosterdzaad is ook geen haalbare kaart. Dat is maanzaad geworden. Ik moet nu eenmaal rekening houden met wat leeft en groeit in de Antillen.'

'Ik kon ook die fraaie romantische uitweidingen van Shakespeare niet onverkort handhaven, want de Antilliaan brengt het geduld niet op om tien minuten naar een prachtige monoloog te luisteren. Er moet vaart in zitten, hij wil actie. Begrijp me goed, hij is gek op romantiek, maar hij verlangt wel dat hem uitersten geboden worden. Schaterlach of intens verdriet. Alles wat daartus-

[1] Van 1959 tot in 1982 was De Palm hoofd van het Centraal Bureau Toezicht Curaçaose Beursalen te Den Haag, in welke hoedanigheid hij werd geconfronteerd met de beschreven situatie.

sen ligt, kun je rustig vergeten. Nou komt er een prachtige scène in het stuk voor, waarin Helena en Hermia hun vriendschap voor elkaar uitvoerig bezingen. Het is op zich een serene, ragzuivere ontboezeming, maar als een man van Curaçao daar vijf minuten naar luistert, denkt hij dat het tussen die meisjes niet helemaal zuiver zit en haalt hij zich allerlei verkeerde beelden in zijn kop. Wat doet de vertaler dus. Weg ermee. De meeste goden die door het stuk wandelen, heb ik ook overboord moeten zetten, want die hele Griekse mythologie is ons door de fraters onthouden. Ik heb alleen Cupido gehandhaafd, want een liefdesgodje met pijltjes valt nog wel te verkopen.'

'Achteraf zeggen ze ook: "Dat is een leuke schnabbel, De Palm" en dan bedoelen ze, dat ik voorlopig vooruit kan, want Shakespeare heeft immers nog meer geschreven. Maar ik zie die andere stukken niet zo vlug in het Papiamento vertaald. Neem Romeo en Julia. Een prachtig stuk. Mannelijk, krijgshaftig, noem maar op, maar er wordt aan één stuk in geouwebet en zelfs ik betrap me er op dat ik denk: "Man, doe eens wat." Nee, Henk van Ulsen [de regisseur van het stuk] heeft het goed gezien. De *Midzomernachtdroom* is in feite het enige stuk, dat in Curaçao een kans van slagen heeft, omdat het alle elementen bevat, die leven in ons volk. Het is boertig, erotisch en romantisch. Dat spreekt de Antilliaan aan.'

'Het struikelblok voor elke Antilliaan, die naar Nederland komt, is zijn emotionaliteit die hij niet of nauwelijks scheidt van de zakelijkheid. Een Antilliaan zegt bijvoorbeeld nooit "neen". Hij zegt: "Ik zal eens zien" en dan bedoelt hij ook nee. Hij wil alleen niet, dat de ander openlijk zijn kop stoot. Daarom houdt hij de deur op een kier, totdat de ander merkt dat hij allang is dichtgevallen. Het is subtiel spel waarbij men alles doet om elkaars gevoelens te sparen. In Nederland is dat anders. Ze zeggen gelijk waar het op staat en daar is de kous mee af. Ik heb ook tegen Van Ulsen gezegd: "Als je straks in Willemstad auditie houdt, blaf de mensen dan niet af en zeg bijvoorbeeld niet: 'Juffrouw, u bent totaal ongeschikt voor die rol van Helena', want daarmee verliest zo'n kind haar gezicht en dat pikt de gemeenschap niet. Zeg: 'Het was voortreffelijk, maar helaas is de jurk die we voor Helena hebben te groot voor u'. Zo gaat dat bij ons."'

'Ik kwam als onderwijzer in Den Haag en op een gegeven dag ligt de hele klas vol met proppen. Nou had ik dat ook al eens meegemaakt in een derde klas op Curaçao en ik wist dus wat ik moest doen. Ik keek de klas rond en zei: "Hé, allemaal proppen, nou dat zal ik dan wel gedaan hebben", en ik raapte ze één voor één op. Op Curaçao had het een verpletterende uitwerking. De klas zat volkomen terneergeslagen en er waren zelfs jongens die huilden. Ze vonden het ploertig van zichzelf om zo'n ouwe man hun eigen rommel te laten opruimen. En nou hetzelfde tafereel in Nederland. Toen ik klaar was met rapen, riep één knul: "Meester, hier ligt er ook nog één." Ik had het gevoel alsof ze tegen God de Vader aanspuwden. Ik riep in diezelfde klas ook eens:

"Ik heb dorst." Dat deed ik ook in Willemstad, want als je daar zegt: "Haal jij eens een glas water", dan degradeer je zo'n knul tot een slaaf en dan loop je mooi de kans dat zijn vader de volgende dag verhaal komt halen. Ik roep dus op de Linnaeusschool ook: "ik heb dorst" en gelijk zegt er één: "Loop naar Jan de Worst, die heeft een hondje, en die doet wat in je mondje." En op de speelplaats zeiden ze: "Wij hebben een bruine, die is helemaal knots."'

'Diezelfde kloof gaapt nu ook tussen Shakespeare en de Antilliaan. Wij willen op de eerste plaats lachen en daarom was ik zo blij dat Antilliaanse studenten bij de eerste lezing van de vertaling de tranen uit hun ogen wisten. Toen wist ik tenminste dat ik op de goede weg zat. Ofschoon, bij de opvoering van Marieke van Nimwegen in Willemstad heb ik ze ook zien snikken van het lachen. Dat kwam echt niet door Marieke, maar door het karakter van de Antilliaan. Je hebt nog nooit zo'n lachend eiland gezien als Curaçao.'

'Shakespeare in Papiamento; Vertaler Jules Ph. de Palm: 'Antilliaan wil op de eerste plaats lachen', *Amigoe di Curaçao*, 17 juni 1967.

Morgen zal Dalia mijn Dalia zijn

Denis Henriquez

Mme Martin: Quelle est la morale?
Le Pompier: C'est à vous de la trouver.

Ionesco, La Cantatrice chauve

2. Hahahaha ... Dat is me een goeie ... nou, nou ... hahaha ... Wil je beweren dat een oude spiegel wat tegen jou gezegd heeft, jou Napoleon heeft genoemd? Haha.
1. Het is niet de eerste keer dat het lot door een stem beslist werd. *(boos)* Jij gelooft nergens in.
(ernstig) De stem was zo helder als wat ... hij vertelde me wie ik was ... , eindelijk, ... ik heb het altijd wel gedacht.
2. Hahaha ... fantastisch ... ik heb zo'n grootsheid nooit achter U gezocht, mijn generaal.
1. Houd je mond ... lach maar ... ik weet dat je jaloers bent ... omdat jij niks bent. *(zijn houding verandert, hij is gek)* Ga staan als ik tegen je praat, soldaat, dit is een bevel!
2. Hee, dit is een spel ... wat mankeert je?
1. Niks geen spel ... het valt voor iemand als jij niet mee om te geloven ... je bent afgunstig ... je liegt als je zegt dat je de stem niet hebt gehoord.
2. *(kwaad)* Ik heb niks gehoord, dat zeg ik toch!
1. Het lot heeft partij voor mij gekozen ... *(hij stapt rond als een militair, in de houding van Napoleon)*
2. Wat is er met jou aan de hand ... wat heb je je in je hoofd gehaald ... hou op met die onzin ... je ziet er niet uit.
1. *(kwaad)* Sinds wanneer denk je dat je op mij aanmerkingen kunt hebben? Weet je wel tegen wie je praat?
2. Hoe kom je erbij om je zo aan te stellen?
1. *(plechtig)* Ik ben Napoleon, keizer. *(hij is gek)*
2. *(het begint tot 2 door te dringen dat 1 niet bij zijn verstand meer is)*
Je bent niet goed wijs ... je bent gek ... wat is dit voor spel ... wat een toestand.
1. Elke soldaat dient te zorgen dat alles in orde is ... zij die niet met mij zijn, zijn tegen mij ... ! Soldaat ... deze wereld is vol nijd ... maar vertrouw op mij ... ik zal je naar verheven hoogten voeren ... waar de lucht gezond is ... waar het leven goed is.

2. Dit wordt menens.
1. Soldaat, onze plicht is iets ernstigs ... iets wat we niet kunnen vermijden ...
2. Kijk naar wat je met jezelf aan het doen bent ... wil je naar een gekkenhuis?
1. Ik weet het ... ik weet het ... je wilt me vernietigen.
2. We zijn hier alleen met ons tweeën ... gebruik je verstand ... houd op.
1. Houd je mond ... je wilt me vernietigen ... jij met al je kennis ... ik heb je niet nodig ... kennis is niks ... macht is alles.
2. De rotsen zullen je slaven zijn ... hahaha ... zelfs de wolken zullen je uitlachen. *(kwaad)* Je bent belachelijk.
1. Lach maar ... je dagen zijn geteld ... ik zal je je woorden laten inslikken *(zijn aandacht wordt nu geleid naar iets in de verte, hij kijkt geconcentreerd)*
2. Een gekke en een goede in een verlaten oord ... wat te doen ... je kunt geen kant op ... kijk hoe die rondstapt ... ik begrijp niet wat over hem gekomen is ... vanochtend was hij nog in orde ... ik heb niks van gekheid gemerkt. *(2 kijkt naar de grond)* Ik heb een wapen nodig om me te verdedigen ... een gek is een gek, je weet nooit waartoe hij in staat is. *(hij vindt niks)*
1. *(tijdens de zinloze monoloog die nu volgt, probeert 2 zijn maat vergeefs te onderbreken, maar 1 raaskalt door alsof 2 er niet is)*
   Luister ... in de verte hoor ik mijn tijd naderen ... op paarden met witte vleugels en wapperende manen snel als de vogels van mijn triomferende leger op weg naar de overwinning van een wereld die onder mijn vlag geboren wordt in de ochtendzon die sterft door het zwaard van mijn heldhaftige soldaten die mijn dag zal dopen in de avondbries voor hen die brood en lof ontberen en vlees in hun stille nachten onder een volle maan waar rotte wezens met opgeblazen buiken de aarde bevolken in een apotheose van lelijke na-aperij van lege nutteloze levens die rook uitblazen uit hun zilveren konten waar levens ronddolen zonder doel en zonder einde zonder dagelijks brood dat ik zelf Napoleon ben die de wereld zal genezen van haar ongeluk van Mesopotamië tot Babylon in de groene weiden.
2. Knetter- en knettergek ... ik moet de politie halen ... vanmorgen was hij heel normaal ... en nu is hij volledig de kluts kwijt ... spel is werkelijkheid geworden en de gekte is hem in zijn bol geslagen.
1. Groen zijn de grenzen van de globe mijn maarschalken zullen uitrusten om zich voor te bereiden op onze strijd die de overwinning zal brengen voor Heer Nanzi die Heer Tijger heeft bevochten achter de regenbak in de verre dorre wouden in de buurt van de mensen die in de watertanks verdronken zijn.
2. *(begint te schreeuwen)* Idioot ... gek ... je bent gek ... vanmorgen was je goed ... idioot gebruik je hersens ... ik stuur je naar het gesticht ... de dokter komt eraan ... je moet een borrel.

1. watertanks van morgen met drie ramen in het houten huis waar de slaven gedurende eeuwen monddicht slaag verdroegen de wraak zal komen van de geesten van het water en de geesten van de lucht die hun schaduwen zullen werpen tot op het water van de morgen en de nacht in de avond.
2. *(bekogelt hem met lappen stof die hij op de grond vindt)*
   Je tong zit in de knoop ... kom bij je positieven ... hier heb je wat te drinken ... wat te eten ook ... gek ... idioot ... net nu de avond valt begin je gek te doen ... onder deze boom is er geen plaats voor gekken ... je gaat naar het gesticht ... de dokter is er al.
1. de avond dat ik 'Nos ta bai Hulanda' ('we gaan naar Holland') gespeeld en gedanst heb van nootmuskaat met aap noot mies in een Frans schip onder de vlag van onze vloot die bestemd is de wereld te veroveren voor de nacht valt tot morgen als ik op weg ben mijn koers te zoeken en avonturen opdat ik eer bereik op het kerkhof der herinneringen van een lelijk hoofd dat ik niet meer wil zien met horizon en groene bergen met soldaten die ik regeer.
2. *(verliest zijn geduld, gaat naar hem toe en begint hem door elkaar te schudden om hem uit zijn verstarring te halen).* Ben je werkelijk imbeciel geworden! Kom bij je verstand. Wat heb je, vanochtend was je in orde ... gek ... gek ... ik roep de politie voor je ... hoor je me ... de dokter komt zo ... hoor je ... ze brengen je naar het ziekenhuis.
1. regeren in de zon van je ochtend mijn eindeloze blijdschap teveel van mensen moeten verduren tot ik je zat ben en je leugenachtige gesprekken.
2. *(hij schudt 1 door elkaar maar deze duwt hem tegen de grond, 2 wordt bang van de kracht van 1)* Zijn gekte maakt hem sterk. Ik moet uitkijken, hij is gewapend *(1 heeft het zwaard in zijn linkerhand, 2 zoekt vergeefs naar een wapen).* Waarmee ga ik me verdedigen?
1. *(nog altijd starend in de verte)* Nu is onze tijd aangebroken om te vertrekken *(stilte, 1 loopt rond alsof hij naar iets zoekt, 2 kijkt vanachter een boom toe, hij volgt iedere beweging, maar 1 kijkt niet eens naar hem, na een poos blijft 2 weer in de verte staan staren, 2 vat moed en gaat naast hem staan).*
2. *(hij praat op gemoedelijke toon met hem)*
   Kijk, vriend, zo kan het niet langer doorgaan, spel is spel, je hebt deze zaak veel te ernstig opgevat, kom, laten we onder de boom gaan zitten praten, rustig, niks aan de hand, morgen ga je weg, oké, maar je moet vannacht goed slapen *(2 pakt zijn arm vast en probeert hem naar de boom te loodsen).* We gaan heel rustig zitten *(1 beweegt helemaal niet, hij is als versteend),* beweeg je lijf, je moet rusten, kom, morgen ben je weer beter, kan je gaan waar je maar wilt *(1 beweegt niet, 2 begint harder aan hem te trekken, 1 lijkt een standbeeld, 2 raakt geïrriteerd)* kom dan, de nacht valt en ik kan hier niet de hele nacht blijven staan *(hij trekt harder, maar 1 slaat hem met zijn rechterhand tegen de grond, 2 wordt razend).* Napoleon zonder een tand in je mond, met een

gezicht vol puisten, luister eens idioot, apenkop, kom bij je verstand voor ik je een paar meppen verkoop. *(2 komt dichter bij 1).*

1. *(met een glimlach)* Soldaat, heb eerbied voor je keizer. Opstandigheid zal niet geduld worden. Breng alles in orde voor morgen *(hij slaat geen acht meer op 2 en valt terug in zijn verstarring)* morgen zullen wij marcheren om in alle hoeken van de wereld roem te oogsten met ons zwaard en zonder onze stem te verheffen zullen we er zijn om de zon in de ochtend te zien paarden komen aangedraven en mijn maarschalken zijn ongeduldig om hun bestemming op de slagvelden te bereiken waar eer en onze vrijheid op ons wacht met onze groene hoop van maanlicht in wolken van zand.
2. *(wordt wanhopig en schreeuwt en mept en trapt zelfs tegen 1 aan)* Hoe kan je zo vertrekken morgen ... je raakt de weg kwijt net als je verstand ... je zult verdrinken in verborgen wateren ... gek, zie je dan niet dat je gek bent, je bent je verstand kwijt ... kom bij je positieven of ...

1. *(zonder zijn gelaatsuitdrukking te veranderen steekt hij 2 met zijn zwaard neer)*
2. *(valt eerst op zijn knieën, daarna plat op de grond)* Aaaahh, beest, ook jij! Je hebt me vermoord ... in je gekte heb je me neergestoken ... deze geschiedenis is bekend ... dat ik het niet meteen doorhad!

1. Soldaat, je sterft een eervolle dood, je vaderland en je vlag zullen je lichaam bedekken, kandelaars zullen je duisternis verlichten.
2. *(met zijn laatste adem)* Loop naar je moer *(hij valt dood neer)*

1. Rivieren van bloed zullen stromen in het groene gras van onze roem.
(stilte, 1 is zonder zijn zwaard, hij loopt doelloos rond, zijn stappen zijn bedachtzaam, hij begint weer naar de hemel te staren)
De stervende zon
heeft de hemel reeds met haar bloed beschilderd,
mij streelt een lauwe wind
en het eeuwige gemurmel van de golven
houdt me in mijn eenzaamheid gezelschap
op de avond van mijn heldendaad.
(stilte, een chuchubi zingt even)
Jij, heb je niet genoeg van die lelijke stem van je, verdwijn, ga ergens anders mensen bang maken.
(1 loopt tweemaal om de boom tot zijn blik op de spiegel valt, dan begint hij zijn gezicht in de spiegel te bekijken)
Moet mijn haar kammen *(strijkt zijn haren plat).* Morgen ga ik ... ik moet mijn schoenen nog poetsen ... *(hij zoekt een doek, hij wrijft zijn schoenen schoon)* gek ... gek hebben ze me vandaag genoemd ... soldaten hebben jullie het gehoord ... ze hebben me vandaag voor gek uitgemaakt ...
(hij struikelt en valt op het lichaam van 2)
Wat doe je daar op de grond? *(1 zoekt of hij iets kan vinden in de kleren van zijn kameraad)*

Heb je geen borrel voor me? Het begint hier koud te worden *(hij kan niks vinden).* Je hebt nooit wat bij je *(zijn blik valt op een gitaar met drie snaren, hij pakt hem en zakt weer naast zijn dode maat op de grond).* Een lied om mijn wat stijve makker gezelschap te houden.
(hij tokkelt op de gitaar en begint daarna met een valse stem het lied 'Dalia' te zingen).
Als Dalia niet mijn Dalia is ... etc.
(*Het licht gaat langzaam uit tijdens het zingen; deze laatste scène moet 1 minuut duren).*

GORDIJN

Denis Henriquez, *Majan Dalia lo ta mi Dalia.* 1978, manuscript, Biblioteca Nacional Aruba, collectie Ito Tromp, no. 748, pp. 49-55; vertaling: Denis Henriquez.

Wadirikiri
(fragment)

Ernesto E. Rosenstand

Openingslied:

Wanneer de zon
in de Caraïbische Zee
plotseling verdwijnt
en de nacht
alle liefdesbegeerten
met zijn mantel bedekt
voel ik je
dicht bij me.

Wanneer de liefde
het bloed binnendringt
wordt je lichaam
door duizenden wespen
gestoken
en worden de
sluimerende hartstochten
aangewakkerd.

Wanneer een vrouw
een man bemint
wat kan haar
in de weg staan?

(Het toneel is donker. Slechts op één zanger wordt het licht gericht. Het orkest speelt en een zanger zingt:)

Zolang er Arubanen zijn,
zal het indiaanse bloed stromen
door gezonde aderen
om een nobel volk te vormen.

Zolang er Arubanen zijn,
zal een nobel hart kloppen,
dat alle mensen uitnodigt

om aan ons land te bouwen.
Zolang er Arubanen zijn,
zullen er stemmen zijn
om het lied te zingen van liefde
en roem voor een volk
dat 'n legende is geworden.

Altijd zal het bloed stromen.
Altijd zal het hart kloppen.
Altijd zal op onze droge rots
een stem een lied zingen.

Houd mijn hand vast en kom
een verloren wereld binnen:
zie een volk dat is gestorven,
zie, wij hebben een volk vermoord.

(Terwijl de zanger zingt, beweegt hij langzaam naar achteren. Er komt een danser naar voren, hij danst een weinig en daarna zegt deze:)

Er is niets zo peilloos
als een nacht zonder sterren.

(De tweede danser komt naar voren en zegt:)

Er is niets zo hard
als de rotsen van Aruba.

(De derde danser komt naar voren en zegt:)

Er is niets zo vervreemdend
als een volk zonder toekomst.

(De vierde danser komt naar voren en zegt:)

Er is niets zo droefgeestig
als een volk zonder verleden ... daarom ...

houd mijn hand vast en kom
een verloren wereld binnen:
zie een volk dat is gestorven,
zie, wij hebben een volk vermoord.

(De dansers verdwijnen dansend. Wadirikiri komt uit het donker tevoorschijn om aan de hangmat te werken, die zij aan het maken is. Terwijl zij in het zicht komt, zegt een stem:)

Toen de zon nog zuiver
de zon was
en de aarde nog waarlijk
de aarde, woonde hier
een indianenstam.

Toen de maan nog
geheimen in haar schoot verborg,
vereerden de indianen haar.

Toen de indianen zelf nog
met raadselen omgeven waren,
was Makuarima hun opperhoofd.

Toen Makuarima heerste
was Wadirikiri zijn dochter.

Toen liefde nog liefde was
had Wadirikiri lief.

En toen, toen Wadirikiri
lief had,
toen ontstond dit verhaal.

(Het orkest speelt en het koor zingt:)

Oh, Wadirikiri,
prinses van Oro Ubao,
je fijne gelaat
fonkelt glorieus.

Je ogen verbergen
zelfs 's avonds niet
het diep gevoelde geheim
van een verborgen liefde.

Oh, Wadirikiri,
prinses van Oro Ubao,
zorg ervoor dat ik
eens gelukkig kan zijn.

Je ziel kent geen rust,
je leven kent geen leven,
oh, mijn geliefde
Wadirikiri.

Oh, Wadirikiri,
prinses van Oro Ubao,
geef mij hoop
eens van jou te zijn.

Laat mij je vasthouden,
in je ogen kijken,
jouw hart
aan mijn borst voelen.

(Het is vroeg in de ochtend. De zon is al opgekomen. Kumaná, de moeder van Wadirikiri, zingt in haar tent:)

Oh, wat een heerlijke ochtend.
Oh, wat een scherpe zon.
Oh, wat een frisse wind.
Oh, wat ben ik gelukkig.

(Wadirikiri werkt door, zij besteedt geen aandacht aan wat Kumaná zingt. Kumaná komt stralend tevoorschijn en vervolgt haar lied, terwijl Wadirikiri verder werkt maar zich ook enigszins afwezig toont.)

Oh, wat een heerlijke ochtend.

(Kumaná ziet dat Wadirikiri in de verte staart.)

Kumaná: Maar mijn kind, wat is er met je?
Wadirikiri: *(Ze schrikt een beetje)* Eh, met mij? Niets. Waarom?
Kumaná: Hoezo 'niets'? Je bent zo serieus.
Wadirikiri: Mag dat dan niet? Wat moet ik dan?
Kumaná: Leef gelukkig. Je was nooit zo. Je bent de laatste tijd veranderd. Hoe komt dat?

Wadirikiri: In welk opzicht ben ik veranderd?
Kumaná: In veel opzichten. Kijk hoe je nu bent. Zo'n stralende dag. In plaats van te zingen en tevreden te zijn zoals je gewoon was, kijk wat je nu doet. Je werkt aan een hangmat ... je hebt er al dagen aan gewerkt ... en je bent nog steeds even ver.
Wadirikiri: Nee, mama, ik ben veel verder gekomen dan u denkt.
Kumaná: Ik geloof dat niet, Wadirikiri.
Wadirikiri: Ik kan er niets aan doen dat u mij niet gelooft.

Ernesto E. Rosenstand, *Wadirikiri*. p. 1; manuscript, Biblioteca Nacional Aruba; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek, openingslied: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Verborgen gedrocht

Philomena Wong

Ineengedoken op haar stoel
tekent het kind het gedrocht
dat haar kwelt en mompelt nonsens-
lettergrepen van de woorden
die hij zegt tijdens zijn wrede
spelletjes.

Haar houding wordt verkrampt.
Ze wil met haar tenger lijfje
het papier verbergen,
het gedrocht verstoppen,
anders ziet men hem en zegt
misschien dat zij het is
die hem verzon.

Philomena Wong, 'E monstruo scondí', in: Philomena Wong, *Crusando frontera/Crossing borders.* Oranjestad, Aruba: Charuba, 1993, p. 32; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

De maanden van hitte zijn gebleven

Pedro Velazquez

De maanden van hitte zijn gebleven,
de open stegen van Pueblo Nuevo,
de grijze ezels in de middag,
de indianen zonder gezicht
die de savannes doorkruisen.

Na al die jaren herinnerde men
zich dat hij wegtrok met dorst,
de ogen gevuld met zon en stof,
dat hij bij dag de andere mannen volgde,
dat ze achter hun schaduwen aan
in de namiddag gingen naar zee.

Hijzelf arriveerde in deze omgeving
met de herinneringen in zijn keel.
Men zei dat hij, de voeten vol zout,
uit La Guajira was gekomen.
Veel later kleedde hij zich op zondag
als het avond was altijd in het wit.

De woorden daalden omlaag in zijn mond.
De maanden, de afgesloten stegen in Pueblo Nuevo,
de indianen daar, hadden ook hun geheugen gesloten
en waren in zijn hoofd verloren gelopen
met ogen vol zand die zagen hoe
de mannen grijs uit de savanne kwamen.

Op den duur antwoordde hijzelf
dat zij zijn vader niet hadden gekend,
dat zijn moeder voor eeuwig in de vroege avond jong bleef.
'Yo era Pello, un muchachito 'e trece años.'[1]

1 Ik was Pello, jongetje van dertien jaar.

De vroege ochtenden rezen omhoog in zijn ogen
als rivieren van stilte, tot vandaag, nu
hijzelf zal kunnen vertellen
van zijn hongerige indianen zonder wangen
nadat zij waren achtergebleven en hij naar het oosten kwam
lopend door de vroege avond
temidden van mannen met ogen vol stof
over de weg van Puerto Estrella.

Pedro R. Velásquez, 'E lunanan di kalor a keda ... ', in: Frank A.J. Booi (red.), *Cosecha Arubiano; Un antologia*. Oranjestad, Aruba: Cultureel Centrum Aruba, 1984, p. 125; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Perpetuum mobile

Beti Doran

Nog vers in mijn geheugen is de klok die in de eetkamer van mijn grootmoeder aan de muur hing. Hoog tussen twee ramen met jaloezieën in beheerste hij de sfeer: sereen en punctueel als een koning in vroeger tijden. Zijn uitstraling gaf hem een air van totalitaire macht, van een dictator met een mateloze arrogantie, als een heerser over de tijd en alles wat adem heeft. Mijn grootmoeder die blijkbaar die macht erkende, had hem op de troon verheven opdat eenieder die wilde weten hoe laat het was het hoofd moest opheffen.

Om op iedereen indruk te maken. Als een vorm van aanbidding. Het moet voor haarzelf een kwelling zijn geweest om op een stoel te klimmen en op haar tenen te gaan staan om zo bij het gat te komen om aan Zijne Majesteit voldoende voedsel te geven om de macht over ons allen voort te zetten. Hij gaf hierbij zowel overdag als 's nachts gevoelloos de tijd aan, zonder enige emotie. Het was hem om het even of het nou overdag of in de nachtelijke uren was, altijd liep hij of liever gezegd marcheerde hij zeer gedisciplineerd als een goed getrainde soldaat. Tik ... tak ... tik ... tak ... Hij was of moest tenminste voor ons een voorbeeld zijn: hoe een werk uit te voeren zonder een moment van de originele opzet af te dwalen. Ik vond dit te veel eer voor 'Meneer Klok' en hoopte stiekem: laat die veer het begeven, dan ben ik van die klok verlost. Maar dat is nooit gebeurd. Daarom regelde hij voor ons het leven, met als gevolg dat ik een bloedhekel aan hem kreeg. Hij bedisselde voor ons zonder ons de minste kans te geven om zelf te beslissen. Hij besliste wanneer wij moesten opstaan, wanneer wij moesten eten, wanneer wij naar school moesten, wanneer wij ons mochten amuseren en wanneer wij naar bed moesten. Bij elke tik realiseerde je je dat je een seconde ouder was geworden en dus een stap dichter bij de dood.

Op zekere avond kwam ik om twaalf uur thuis, nadat ik naar een gemaskerd bal had staan kijken. Ik zette mijn horloge achteruit om te doen alsof het was blijven stilstaan en dat ik daardoor geen notie van de tijd had. Volgens mij was het een lumineus idee dat mij zou vrijwaren van een pak slaag of een fikse uitbrander. Maar ik had geen rekening gehouden met de klok in de eetkamer die, verantwoordelijk als hij zich voelde, constant bleef doorlopen. Toen ik binnenkwam zaten de twee oudjes in een schommelstoel, terwijl ze zich op de klok fixeerden om te tonen dat ze van plan waren eenieder die het lef had tegen de beslissing van Zijne Majesteit te rebelleren tot de orde te roepen. Zo'n misdrijf moest zeer streng gestraft worden. Mijn horloge werd vergeleken met de klok in de eetkamer. Mijn tante ging niet eens na of mijn horloge het al of niet deed. Buiten zichzelf van woede smeet ze het op de grond waardoor

zijn binnenwerk uit elkaar viel. Verongelijkt beschuldigde mijn tante mij van gebrek aan eerbied en voegde eraan toe dat men geen prullen moet dragen. Ironisch genoeg kwam het geen moment in haar op dat het de klok in de eetkamer kon zijn die niet goed liep. Zijne Majesteit had altijd gelijk. Punt uit.

Ik keek hem boos aan, maar hij gaf geen krimp. Ik dacht zelfs een spotlach bij hem te bespeuren. Weer een overwinning voor de klok! Het leek mij alsof hij met meer lust begon te lopen. Tik ... tak ... tik ... tak ... Hij had de dood van mijn horloge op zijn geweten. Hij had geen haast, geen enkele haast, hij was namelijk punctueel. Ik vergeleek hem met de wekkers die driftig tikten tik-tak, tik-tak. Die liepen weleens voor en dan weer achter. Op deze wekkers kon je niet vertrouwen maar de klok van mijn grootmoeder had een ritme en cadans zonder weerga: tik ... tak ... tik ... tak ... , steeds maar door.

Ofschoon ik een bloedhekel aan de klok had moet ik wel erkennen dat ik hem indrukwekkend vond, wat mij altijd nieuwsgierig maakte naar zijn binnenwerk. Door een geheimzinnige kracht aangetrokken klom ik soms op een stoel. Geruime tijd bleef ik dan als gehypnotiseerd voor hem staan. Zijn koperen slinger blonk zo hevig dat ik mijn gezicht erin kon zien, helemaal mismaakt, als van de duivel. Ik weet nog goed hoe ik gefascineerd bleef staan kijken hoe mijn gezicht vervormd werd. Het leek wel op een waterdruppel. Het lelijkst was mijn neus die er breder uit ging zien. En naargelang de slinger onvermoeibaar heen en weer ging, trok mijn gezicht mee.

De buitenkant van de klok had een donkerbruine kleur met uitslag die op mazelen leek. Door de tijd was de vernislaag verweerd en in duizend en een stukjes gekraakt. Het enige wat door het insmeren met was kon worden bereikt was een oud uiterlijk. Een gemene eigenzinnige bejaarde. In de loop der tijd was de glans eraf gegaan en de mooie marmeren kleur van de plaat lijkbleek geworden. Hoewel zijn uiterlijk een gevorderde leeftijd aangaf, bleef hij de tijd aangeven met een onovertroffen precisie.

Als kind had ik menig pak slaag aan hem te danken; toen ik opgroeide werd ik door zijn schuld uitgescholden. Dolblij was ik dan ook toen ik op mijn trouwdag van hem werd verlost: hij was immers tot een nachtmerrie geworden.

De tijd schreed voort en mijn grootmoeder is er niet meer. Rijk zijn wij niet, maar ieder kind of kleinkind kreeg iets ter herinnering aan haar. En zie, het lot besliste: ik kreeg de piano waar ik zoveel op gehamerd had en ... Meneer Klok! De geste heb ik gewaardeerd en heel voorzichtig legde ik hem neer op de achterbank van mijn auto om hem mee naar huis te nemen. Je zult het niet willen geloven maar op het moment dat ik hem neerlegde protesteerde hij alsof hij te kennen wou geven dat hij ronduit zou weigeren om een leven als in een bejaardenhuis te aanvaarden. Hoe vreemd het ook mag klinken, ik heb hem in mijn huis een bijzondere plaats gegeven, achter op de porch, hoog tussen twee sierblokken.

De geschiedenis herhaalt zich.

Hij is er nog, even punctueel. Hij moet wel omdat hij concurrentie kreeg van een ontelbare hoeveelheid digitale horloges, kwartshorloges, die hetzij op batterij of stroom lopen. Hij is er nog wel maar hij vertolkt niet meer de dominerende rol van een filmster. Wij raadplegen hem wel omdat hij veel ervaring heeft, maar hij heeft geen enkele invloed meer. Hij heeft alleen maar een raadgevende stem. Ik durf te zeggen dat wij hem met een zeker mededogen behandelen en eraan toevoegen dat hij niet goed wijs is. Hij is dement geworden, want hij is van slag af. Op de halve uren geeft hij nog één slag, maar de uren ... laten wij het daar maar niet over hebben. Dan slaat hij altijd twaalf keer. Is het twaalf uur dan komt er soms geen eind aan, hij gaat maar door en houdt zonder enige waarschuwing op.

Hij is doodmoe, gebroken, en wij moeten hem verdragen. Wij aanvaarden de grillen van zijn ouderdom zonder boos te worden, zonder te vloeken. Met het geduld van een kind dat liefdevol zijn ouders verzorgt. Daar hangt hij nou, God mag weten hoeveel generaties hem nog zullen meemaken, misschien gaat hij met zijn monotoon getik van huis tot huis. Tik ... tak ... tik ... tak ... steeds maar weer.

Bèti Doran, 'Oloshi kaná', in: Bèti Doran, *Makurá*. Willemstad, Curaçao: Editorial Kooperativo Antiyano Kolibri, 1987, pp. 11-4; vertaling: Jules Ph. de Palm.

Hier moet opgetreden worden!

Vi Coco

Tegenwoordig schieten op Curaçao overal snackbars als paddenstoelen uit de grond. Twintig jaar geleden ben ik begonnen met een snackbar in de Bakkerstraat. Hij loopt nog als een Cadillac. Twintig jaren vliegen zo voorbij. In het begin stond het mij niet aan, maar ik moest werken want ik had niets om handen en ik moest mijn gezin onderhouden. Of ik het nou leuk vind of niet, van mijn snackbar moet ik leven.

Zoetjesaan kreeg de snackbar de naam van 'Volksuniversiteit'. Wat niet zo gek is, de meeste mensen die aanwippen willen liever praten dan koffiedrinken. Wij hebben dan ook mensen van alle rangen en standen die hetzij een gesprek voeren, hetzij in discussie treden; hoe het ook zij, wij tellen nu mee. Wij hebben aanloop van ambtenaren, zakenlieden, advocaten, artsen en laboranten. Ook van economen en geestelijken en industriëlen. In de verkiezingstijd komen gedeputeerden en zelfs ministers langs; onze laatste twee gezaghebbers waren geen vreemden in de Bakkerstraat.

Mijn snackbar is als zwaan-kleef-aan: ben je eenmaal langs geweest dan blijf je komen want wij hebben klasse. Je vindt er zowel politici als kunstenaars, producenten, gitaristen, zangers, schilders, mensen die declameren, redenaars, schrijvers en ook mensen die alleen maar komen luisteren en zich niet in het gesprek mengen. In de Bakkerstraat hebben wij van alles.

Maar helaas hoorde ik van iemand dat de meeste problemen in een buurt veroorzaakt worden door snackbars. Het lijkt net alsof men niet meer onder bomen zit. Men wil liever in een snackbar zitten of er aan de toog staan drinken. Deze man maakte mij erop attent dat het gebrek aan respect voor zowel de aanwezigen als voor de eigenaar van de snackbar te wijten is aan vreemden. Het komt voor dat kinderen van elf en twaalf vloeken waar iedereen bij staat. Nog erger, zelfs meisjes vloeken, wat helemaal niet door de beugel kan. Het gevolg hiervan is dat de jongens zich ook willen laten gelden en dan is Leiden in last. In een buurt waar iedereen meewerkt om alles vlot te doen verlopen laat men liever de kinderen links liggen omdat zij zich niets van de ouderen aantrekken. Maar wij volwassenen moeten begrijpen dat wij, of wij het nu prettig vinden of niet, hen moeten terechtwijzen. Wij kunnen niet toestaan dat kinderen denken dat zij kunnen doen en laten wat zij willen. Wij moeten alert zijn op wat er om ons heen gebeurt. Kinderen steken elkaar aan en als wij niet optreden winden zij ons om hun vinger.

Zo hoorde ik een vader tegen zijn vriendin zeggen: 'Mijn zoon van elf had er de p. in toen hij wakker werd'. Wat is dat voor onzin? In mijn huis ben ík toch immers de baas, niet een kind van elf. Het lijkt erop dat niemand vanwe-

ge de kinderen in problemen wil raken. Maar als wij alles op zijn beloop laten, komt er niets van terecht. Het is jammer dat iemand die met een snackbar zijn brood wil verdienen opgescheept raakt met vloekende kinderen. Met alle geweld wil ik de volwassenen vragen om de kinderen in hun buurt niet hun gang te laten gaan. En als ze merken dat de kinderen zich misdragen, geef hen te kennen dat ze respect moeten tonen voor ouderen. Pas zo goed mogelijk op je kinderen.

In deze wereld gaat er niets boven de voortreffelijkheid van de deugd. Wie deugdzaam is is wijs, wie wijs is is een goed mens en wie een goed mens is is gelukkig. Mijn snackbar bezorgde mij goede vrienden. Wie een snackbar heeft moet optreden.

Vi Coco, 'Mester pone ordu!', in: Vi Coco, *Kosnan di bida* 2. Willemstad, Curaçao: z.n., 1985, pp. 66-8; vertaling: Jules Ph. de Palm.

Savonet

Roland Colastica

Je onmetelijke landschap,
borduursel van veelkleurige draden
en patronen, heeft de vruchtbare grond
van *Bándabou* tot een juweel gemaakt.

Door jouw natuurschoon
heb je je onderscheiden
van andere delen van ons eiland
dankzij de Christoffelberg
die bij daglicht praalt en
de waarheid van Savonet verdoezelt.

Je bent een versierde
grote aarden kruik.
Alle struiken met hun eigen kleur
en de geur van elke bloem
dragen bij om jou een
eigen aroma te geven.

En in jouw volk ontwaar ik
een schets van *kadushi, anglo,*
flaira en *kokólode.*
Elk met een eigen geschiedenis,
de geschiedenis die alleen jij kent.

Je stenen landhuis aan het gezicht onttrokken
met al zijn grootsheid, opgericht door
arbeidzame handen, duikt op in jouw midden
als bewijs van jouw zoetzuur leven.

Jouw schoot heeft veel vruchten gebaard,
jouw handen hebben menig leven gedragen
en je hebt de monden gesnoerd om er nimmer
achter te komen wie je eigenlijk
bent, Savonet.

Savonet, waardeloze sleutel!
De droogte heeft je keel dichtgeknepen
tot stikkens toe,
liet jou toen gaan
om in de regen terecht te komen,
vochtigde je lippen,
maar dat was alles.

Ook ik heb me aan jouw borst gekoesterd.
Wanneer jouw haan kraait
staat de zon voor mij al hoog
aan de hemel en zijn wij vervuld
van onbestemde gevoelens.

Savonet, hoe is het mogelijk,
Savonet, hoe heb je ooit kunnen toestaan
dat een verliefde indringer uit *Punda*
verblind door de liefde, een
orchidee uit jouw tuin kon verleiden
en overplanten in een *kunuku*
van God mag weten wie,
om mij dan voort te brengen?

Savonet, deze keer ben je wel
in gebreke gebleven.
Je wereldse macht heeft niet kunnen
verhinderen dat jouw heg die éne bloem
uit het oog verloor.

Ik ben als zeewier:
Ik verander van richting,
blijf op dezelfde plek op en neer gaan,
ik wil er zijn,
ik kom iedere keer hoopvol terug,
totdat ik verdwijn.

Savonet,
hoe graag zou ik niet
op blote voeten willen rennen
hout sprokkelen voor het komfoor,
water putten
en mij een deel voelen van
je verborgen geheimen.

Op en neer gaan
er willen zijn
hoopvol terugkomen
totdat ik verdwijn.

Savonet, begraaf onze wapenen
in je rulle aarde.
Laten wij met bevrijde liefde
elkaar tegemoet treden
zonder rancune,
met geduld.

Savonet,
het maakt niet uit hoe het lot
met de waarheid omspringt
mijn oorsprong vond ik bij jou
en jouw toekomst ligt
in mijn handen.

Roland Colastica, 'Sabaneta', in: Roland Colastica, *Rueda di fe.* Willemstad, Curaçao: z.n., 1990, pp. 31-6; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Gaat je geen donder aan

Roland Colastica

Mosita, een zeer trotse en vastbesloten dame van veertig en getrouwd met Yanchi, slaagde er eindelijk in haar huis in Buena Vista te voltooien. Nadat ze getrouwd waren, waren ze in Wakawa op het land van Yanchi's moeder gaan wonen. Mosita zelf komt uit Lirumbé. In *Bándabou* staat Mosita bekend om haar roddels en de idiote dingen die ze draagt onder het voorwendsel dat het 'de laatste mode uit Panama' is.

Toen Mosita een jonge dame was en in Scharloo werkte, was ze ieders mikpunt en de pispaal van iedereen. Iedere dag ging Mosita naar haar werk in een vuurrode kanten jurk met een diep uitgesneden decolleté. De jurk was gevoerd met rose satijn, en Mosita snoerde haar middel in met een wit satijnen lint dat achterop haar rug was vastgebonden tot een strik als een reusachtige vlinder. De kleur van haar handtas paste ze aan bij haar witte, zwarte of wijnrode schoenen, en zelfs oranje of groene schoenen. Mosita paradeerde dan met zwaaiende heupen langs het Waaigat, haar door het ontkroezen stijfgeworden haren in een knot gerold en vastgebonden met een lint in dezelfde kleur als haar schoenen.

Zodra een paar kleine duiveltjes uit Scharloo haar zagen, begonnen ze dan te zingen: 'Het is Carnaval! Mosita rechtstreeks uit Bándabou. Dit is niet Nena-Acht-Bundels maar Mosita-Zeven-Kleuren!'

Iedere morgen hoorde Mosita hetzelfde deuntje en telkens nam ze de moeite om te antwoorden: 'Ach, stadskinderen, niet zo dom zijn. Iedereen komt van 'beneden'. Wie bovenlangs komt, heeft zijn moeder vermoord.'

Hoewel het gedrag van de kinderen haar dwarszat, werd Mosita nooit boos, tenminste niet als de kinderen dat konden zien. Maar in haar hart was Mosita razend. Ze wist dat de stadsmensen altijd hebben neergekeken op mensen uit Bándabou. Daarom had ze geen rust tot de dag dat Yanchi op Buena Vista een stuk land vond en in erfpacht kreeg. Ze flansten een houten huis in elkaar met een keuken van betonblokken.

Zoals op Curaçao de gewoonte is, ging Mosita langs alle buren om kennis te maken. Waar Mosita ook stopte voor een kort bezoekje, om twaalf uur 's middags zat ze er nog steeds met alweer een nieuwe roddel. Bij ieder huis waar Mosita kwam, volgde ze hetzelfde recept. Ze stelde zichzelf voor, legde uitvoerig uit hoe welopgevoed ze was, pochte hoe goed haar echtgenoot haar behandelde en hoe mooi gemeubileerd haar huis wel was, en eindigde met een uitgebreide roddeltirade. Na een paar dagen had Mosita alle directe buren leren kennen en op een dag besloot ze de buren te gaan bezoeken, die verderop woonden. Vroeg, zodra Yanchi naar zijn werk was gegaan, knalde Mo-

sita de deur achter zich dicht, liep door de bosjes achter haar huis en riep bij de eerste de beste deur die ze tegenkwam: 'Goedemorgen daarbinnen, o, goedemorgen.' Een dame met een zwaar lichaam kwam in de deuropening staan en zei: 'Goedemorgen, liefje. Waarmee kan ik je helpen?'

Het was zover! Mosita begon aan haar repertoire, dat ze buren waren geworden enzovoort. Nadat ze de vrouw duidelijk had gemaakt dat ze niet zomaar iemand tegenover zich had, vroeg Mosita haar naam.

'Margarita, liefje, Margarita, om je te dienen.'

Mosita besefte dat dit al de tweede keer was dat de vrouw haar 'liefje' had genoemd. Nou, haar bedje was gespreid!

'Mevrouw, uh, neem me niet kwalijk, Margarita, mag ik een beetje water van je?'

Altijd wanneer Mosita merkte dat iemand haar niet in huis uitnodigde, gebruikte ze de truc met een beetje water, en tot nu toe had het altijd gewerkt.

'Ai, neem me niet kwalijk,' zei Margarita. 'Kom binnen en ga zitten.'

Zodra Margarita met het glas water op een zilveren dienblad aan kwam zetten, stak Mosita van wal.

'O, Margarita, is het niet treurig dat Fefe na dertig jaar bij zijn vrouw is weggegaan? Het is toch te erg als volwassenen zich zo belachelijk maken? Meid, Selma vertelde dat Fefe met die stakker van een vrouw uit St. Kitts is komen aanzetten. En nu hij haar heeft opgezadeld met tien kinderen, draait hij zich om en vertrekt met een jong grietje naar Coro. Margarita, meid, mag God ons behoeden voor zeven uren ongeluk, wat is dat nou!

Terwijl Margarita Mosita recht in het gezicht aankijkt en zich afvraagt waar deze roddelende tante vandaan komt, antwoordt ze: 'Wat zielig, zeg.' Deze vrouw woont nog maar een paar dagen in haar buurt en nu al weet ze wat iedereen uitspookt. Dat betekent voor Margarita: oppassen geblazen!

Juist als Margarita een of ander verhaal gaat ophangen om van Mosita verlost te worden, trapt ze op de rem, want Mosita vraagt haar: 'O ja, Margarita, ken je een of andere Maga? Rosa van Frans zei me dat ze pal achter me woont. Margarita, eerlijk, Rosa zei dat die Maga de beste spiritist is die Buena Vista ooit gekend heeft. Schijnt dezelfde Maga te zijn die door Fefe betaald is om een of ander klusje voor hem op te knappen, zodat hij bij zijn vrouw weg kon. Dat is toch echt teveel gedans met kwade geesten?! Ik heb gehoord dat die Maga drie kinderen heeft, twee meisjes en een jongen. Door haar pact met de duivel is het haar gelukt ze allemaal uit te huwelijken. Die ene die Chriselda heet, schijnt met een dokter getrouwd te zijn. Margarita, je gelooft je oren niet, houd je vast, het kind trouwde een dokter, maar het leven dat ze leidt, het leven! Het is maar een oude Colombiaanse weduwnaar, die dokter die Maga vond om het boze oog van haar kind af te wenden.

Die andere dochter, hoe heet ze ook alweer, werd door Maga uitgehuwelijkt aan een politieagent. Trouwens, het was nadat ze heel lang met een stuk vers vlees in het kruis van haar broek had gelopen, toen lukte het dat meisje

pas om een sufferd van een agent te vinden. En nu brengt die man iedere dag een andere vrouw in het huis van dat kind, en als het kind protesteert zet hij een pistool tegen haar keel. Dat komt ervan als je de boel bij elkaar broddelt.

Over die tweede dochter hoorde ik dat ze zwanger was. Omdat ze niet wist van wie, splitste Maga haar de eerste de beste sul die ze tegenkwam in de maag. Wat de zoon betreft, die moest van Maga met een Nederlands meisje trouwen. Margarita, meid, God bewaar me, de man koos een zwabber! God mag weten waar de man die tomatenplukster vandaan heeft gehaald. En nu ze op Curaçao zijn komen wonen, kan de zoon zijn moeder nog geen stukje brood geven als 'mevrouw' daar geen toestemming voor geeft. Als het hoofd van mevrouw last heeft van de zon, gaat Colon in vlammen op. Maga eet brood dat door de duivel is gebakken.

Maar dat mens van een Maga heeft haar verdiende loon. Je bent geen Nederlandse, dus Jezus Mina, waarom zou je je kind opzadelen met een *makamba*? Ze wilde iemand die het ras van de familie zou verbeteren, en nu is de familie vooruitgegaan en komt ze zelf om van de honger. Shishi van Ismael vertelde me trouwens dat diezelfde Maga haar echtgenoot de horens opzette tot ze zo hoog waren dat ze boven de bomen uitstaken.'

Margarita zwelt van woede op als een koffervis. Ze wil Mosita bij haar keel grijpen tot haar tong op de vloer hangt. Maar ze beheerst zich en antwoordt: 'Ai, liefje, je moet niet alles geloven wat mensen zeggen. Maga is de enige die kan zeggen wat waar is en wat niet.'

'Nee, Margarita, ik heb veel mensenkennis en ik weet dat de mensen die me dit over Maga vertelden honderd procent betrouwbaar zijn. Ze hebben geen enkele reden om te liegen.'

Margarita kijkt omhoog naar Mosita en wil haar een optater verkopen. Er heerst een ogenblik stilte, dan antwoordt Margarita met: 'Liefje, weet je, je bent net zo'n roddelaarster en verzinster van valse getuigenissen als al die farizeeërs die mijn buren zijn. Maga, dat ben ik. Ik ben Maga. De enige Maga in deze buurt. Die, trouwens, vier kinderen heeft, drie meisjes en een jongen. Als ik een spiritist ben, dan moet ik wel een hele domme zijn, want als ik het goed zou kunnen dan zou ik al een hele tijd geweten hebben welke duivels mijn buren zijn, en wat jou betreft, liefje, je was er niet eens op gekomen om in deze buurt te gaan wonen en trouwens ... '

Margarita zag dat de stoel waarop Mosita gezeten had, leeg was. Mosita had de plaat gepoetst. Margarita stak haar hoofd uit het raam en schreeuwde haar woedend na: 'De priester heeft zijn laatste mis gezegd!'

Mosita rende zo hard als ze kon naar Wakawa en nooit meer is ze terug naar het oosten gegaan.

Roland Colastica, 'Ta fo'i bo kuenta', in: Roland Colastica, *Pasa kontra mi*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1991, pp. 27-30; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

De levensboom
(fragment)

Barche Baromeo

Paniek: polio op Curaçao. Verwarring vanwege tegenstrijdige berichten. Waarschuwing om zich niet te vermoeien, om de handen goed te wassen na gebruik van het toilet, om niet dezelfde handdoek te gebruiken om de handen af te drogen. De scholen moeten gratis papieren zakdoeken krijgen, maar die komen maar niet. Er wordt al een hele tijd gewacht op een massale vaccinatie, maar Nederland stuurt dat vaccin niet. Ondertussen doen enkele artsen goede zaken met degenen die geen risico willen lopen en die staan te dringen om een mono- of een trivalente immunisering te kopen. 'Buska mi Zion' is de strijd om evenwicht te zoeken tussen lichaam en geest. Een lichaam in slechte conditie doet de geest in verval raken, vervallen tot luiheid. Dan val ik in de sfeer van verwarring, onproductiviteit en gebrek aan balans. Lichaam en geest beginnen beide in tegenovergestelde richting te trekken: een slecht humeur dient zich aan.

Wekenlang wil niets goed lukken. Nadenken, mikken om te eindigen met niets doen; het hoofd neigen en dutten maar. Het is Bob Marleys dood die mij in dit moeilijke parket gebracht heeft. Ik was zo steengoed op weg naar mijn Zion. Bob Marley en zijn beweging Rasta waren gidsen en inspiratie. De Zion die hij getekend heeft met zijn composities, stemde goed overeen met de openbaring van de Levensboom. Vandaar dat zijn dood zo'n schok voor mij was.

Het bericht over polio bereikte mij dan ook onvoorbereid. Mij rekenschap geven van die toestand van Dode Vlieg die mij een gemakkelijk slachtoffer van polio zou maken, heeft het verstand de waarschuwing van zich niet te vermoeien het ene oor in en het andere weer uit laten gaan en het lichaam gedwongen te gaan joggen. Men kan maar één keer dood gaan. En als de laatste geruchten serieus genomen moeten worden, dan zouden hele meuten mensen allang het hoekje om zijn gegaan bij het uitblijven van een massale vaccinatie. Het eerste geval werd in januari geconstateerd en wij schrijven nu mei.

Het lichaam heeft weer wat meegemaakt: Pierre is gestorven. In plaats van snel mijn conditie op te krikken, ben ik alles van hem waar ik de hand op kon leggen, gaan lezen. Zo ben ik zijn *Golèt molestiá den un último kareda* (Gehavend schip in een laatste race) tegengekomen. Dat heeft mij weer meegenomen naar het symbolisme van Marelva/Marleva, nu helemaal bedekt met zand. Daarom heeft Pierres heengaan na mij te hebben verlamd, me ook geïnspireerd en aangemoedigd. Met een gevoel van immuniteit, dat verder gaat dan dat van mono- of trivalent, heeft hij mij, dezelfde avond van zijn dood nog, het huis uit gejaagd. Op straat kwam ik een kat tegen.

Door Pierre's lied 'Buren, helpt mij: de kat vermoordt mij', zong ik jubelend: 'Bob en Pierre, helpt mij, mijn 'Zion' wacht op mij' ...

Nog steeds niets van het vaccin. Wel veel geruchten omtrent een patiënt die in het ziekenhuis is ondergedoken. Het is komen vast te staan dat de polio hier is binnengebracht uit Colombia waar zij reeds honderdvijftig doden heeft veroorzaakt.

Op school is er grote commotie: het bericht deed de ronde dat een oudleerling aan polio was overleden. Ondertussen liggen de artsen overhoop met Openbare Gezondheid over het vaccin en hoe in deze te handelen. De oorlog tussen monovalent en trivalent nadert zijn eindslag en het schijnt dat monovalent de beste stelling inneemt: het zou afrekenen met het poliovirus terwijl trivalent alleen maar immuniseert. Aan de andere kant is er voldoende trivalent en Nederland heeft nog geen monovalent gestuurd, zodat nu nagegaan moet worden of het niet in de regio zelf te krijgen is.

Gegeven deze verwarring ben ik opgehouden met trimmen: immers, beter blo Jan dan dô Jan. Om in de sfeer van 'Buska mi Zion' te blijven is het beter als de geest tegen een lui lichaam vecht dan vroegtijdig te vertrekken naar een 'Zion' dat Bob tot nog toe niet duidelijk voor mij gezongen heeft. Ik ben wel de 'dipping' blijven doen, hoewel beperkt tot tien in plaats van tot dertig keer. Het lijkt mij dat mijn hart nu te snel klopt bij dertig.

Nu ben ik op weg naar het ziekenhuis. Alleen maar om Begonia te bezoeken. Linchí heeft mij gevraagd om met haar mee te gaan en zonder verder na te denken heb ik mijn woord gegeven. Nu is het te laat om terug te krabbelen. Het laat zijn is het enige punt in mijn voordeel. De tijd om in de haard van de infectie te vertoeven zal korter zijn. Zelfs een klontje heb ik nog niet geslikt. Ik vind het helemaal niet erg om een omweg te maken om een zak aardappels, die Linchí die ochtend vergeten was te halen, in de fruitwinkel te kopen.

Het feit dat zij, op het laatste moment, tegen mij zegt dat wij in het Sanatorium moeten zijn, brengt mij zelfs in een goede stemming. Vanwege het extra stuk dat de weg dan langer zal zijn. Bovendien heb ik niets vernomen over poliopatiënten in het Sanatorium, noch vertrouwelijk, noch openlijk.

Bij het betreden van het Sanatorium worden mijn benen toch zwaar tot bijna kramp te krijgen toe. Een drang speelt tikkertje in mijn benen, terwijl wij zigzag lopen om tevergeefs kamer 133 te zoeken. Trap op, gang in, hoek om, zuster vragen, hiernaar toe, andere zuster vragen, daar afslaan. Tevergeefs. Het ligt op de punt van mijn tong om tegen Linchí te zeggen om maar weg te gaan en een andere keer terug te komen. Maar haar uitstraling van vasthoudendheid die – vandaag juist – groter is dan ooit, doet mij mijn woorden inslikken. Daar zijn wij weer bij de uitgang bij de eerste zuster die tegen ons gezegd had: 'Trap op, naar boven.' Pas nu herinnert zij zich de patiënt: 'Zij lijdt toch aan zo'n vreemde ziekte? Die haar geheel verlamd heeft, toch? Zij is in het ziekenhuis zelf opgenomen'.

Het is al zeven uur. Maar ik ga toch even kijken of wij naar binnen mogen om haar, niettemin, te zien. Linchí valt mij in de rede: 'Laten we maar naar huis gaan'.

Ik doe mijn best om mijn voorhoofd strak, rimpelloos te houden en ik parkeer bij Colón. Linchí haast zich de gevaarlijke poliozone binnen te gaan. Zij gaat naar binnen en nèt gaat de bel. Ik sukkel maar zo'n beetje achter haar de trap op en doe alsof ik de vraag om te blijven wachten niet op haar gezicht zie, blijf weer achter vanwege gebrek aan 'beenlust', links afslaan, kom haar tegen – staande voor een verkeershek met een koord ervoor gespannen om de toegang te versperren. Een verkeersbord spreekt boekdelen: 'Verboden voor alle voertuigen'. Meteen schoot mij te binnen dat twee verpleegsters het hadden over enige geheimzinnige kamers die geïsoleerd waren. 'De geïsoleerde kamers voor poliopatiënten,' een gedempte stem geeft aldus antwoord op de vraag die zich op haar gezicht aftekent.

'Ach, als je mij aan de polio had herinnerd, zou ik hier niet naar toe zijn gekomen. Laten wij hier weggaan' en zij trekt mij met haar mee. 'Wacht'; zij houdt mij met twee handen tegen.

'Kijk eens, het zijn jouw kamers van toen je voor het eerst hier was opgenomen. Dáár is jouw kamer, die ene daar. Die is ook dicht, donker ... maar de koeling is aan'. 'Wil je nou eens hier weggaan!'

Ik verzamel mijn krachten en grijp haar hand vast. Wij lopen achteruit met onze blik vastgenageld op de drie kamers. Vanwege het donker-zijn ervan en daarbij nog de sfeer die het hek schept, het verkeersbord en het geluid van de koeling, houden zij ons gevangen in een betovering die soms hand in hand gaat met beklemming.

In de centrale gang neemt het doorzettingsvermogen van Linchí om haar missie te volbrengen weer de overhand en zij dwingt mij achter haar aan te gaan, naar beneden. Kamer 133 blijkt op de afdeling van speciale kamers te liggen. Wij verkennen de zaak door een opening van het traliehekwerk alvorens naar binnen te gaan. Alles lijkt in orde te zijn; er zijn daar meer mensen binnen. Met een 'Ha, bezoek voor je,' begroet ons haar broer die haar, zittend in bed, steunt. Haar lach licht sympathiek op met een tikkeltje zachtheid die mij verrast. Maar haar hand, magertjes, blijft, onbeweeglijk, voor haar borst gekruist. Haar benen bengelen levenloos over de rand van het bed. Wat er over is van een bloem in bloei in mijn gedachten. Alleen maar de ogen: levendig, schitterend, bewegelijk in een dood lichaam, een bolster, een gevangen geest met twee kleine gaatjes om naar buiten te staren. Het beeld van vrouwstandbeeld maakt zich los en laat in mijn gedachten het madonnabeeld uit moeders kamer opkomen.

Elk ervan licht op en doet een stekje van de pijn van een genezen wond herleven, die het lichaam steekt met zeer, hevig zeer tot aangenaam zeer. Omarmen verwordt tot het plaatsen van een arm achter haar schouder zodat mijn

hand nog net de andere schouder lichtelijk raakt. Een geluid ploft uit haar mond: een kind dat nooit heeft leren praten. Het geluid valt buiten de sfeer van een kamer bezwangerd met bloemen, met kleurenspel van prenten aan de muur met, op de kast, flessen drank, bekers, doosjes bonbons, met een kleine gitaar in de handen van een jong meisje en haar lach.

'Drinken jullie wat? Punch soms?'

Ik slik mijn 'Jullie maken het hier gezellig' maar in en ga bij de deur zitten en hoor een vreemde stem door mijn mond zeggen: 'Ja'. De jonge tiener haast zich de gitaar in een hoek te zetten en snel een rode punch in te schenken. Het verstand gelast de hand de beker naar de mond te brengen. Te zoet! Geluid. 'Zij vraagt hoe het met jullie gaat'.

'Goed,' antwoorden stemmen tegelijk en wij kijken elkaar aan en lachen tegelijk. Ik zie. Ik zie de stommiteit van mijn eigen uitdrukking op het gezicht van Linchí.

' ... '

'Zij vroeg hoe het met Wana gaat ... met Leni ... daar'.

Het verstand tracht het geluid op te vangen om het te ontcijferen, er woorden van te maken vóór haar broer dit doet. Na ieder geluid, volgt een lach. Haar gezicht zwelt op en wordt dan mooier.

Als tenminste het geluid niet gestokt wordt en gerochel wordt. Haar gezicht vertrekt zich in verweer. Pijn? Verveling? Het geluid explodeert vanuit het gehele gezicht om uitgang te vinden door de mond: een enorme inspanning van de geest om contact te houden met 'daarbuiten'.

Gedachten dolen, worden parallel gezeefd met mijn 'Buska mi Zion', met het spontane gelach van de anderen in mijn oren. Zij blijven filosoferen over yoga: 'Beheers het lichaam zodat de geest eerder in de kosmos kan transcenderen ... ' Mijn blik ontwaart de vader. Hand aan de kin, vinger op de neus, zit hij naar het bed te staren. Ernstig. Het verstand kietelt het lichaam om mee te werken om het daarin op te sluiten zodat het kan ervaren wat het betekent opgesloten te zitten in een onbewegelijk lichaam. Het lichaam is lusteloos. De hand gaat naar de mond. Een wang gaat bol staan, de punch vloeit neerstrooms het keelgat in. 'Hoeveel poliovirussen ben je bezig te slikken?' zegt het verstand zich wrekend op het lichaam voor zijn gebrek aan medewerking.

De greep van polio drijft mij in een hoek om mij te kastijden, juist nu ik mij comfortabeler voel in mijn omgeving. Ik sta op en loop naar de kast om daarop de beker weg te zetten; ik blijf er staan.

'De wegen Gods zijn ondoorgrondelijk'.

'Degene die met Hem is, is gered'.

Een grote poster aan de wand: een natuurpanorama met een slagzin erin.

'Taart?'

'Nee ... eh ... calorieën ... eh'. De stomme lach voelt dik aan op mijn gezicht.

'Deze dan' besluit de jongedame met de gitaar: in plaats van een stukje taart, snel soesje, twee in een doosje.

'Neen, da ... ' mijn blik ontmoet de hare, ' ... ach, laat ik dit kleintje dan maar nemen'; ik lach, steek mijn hand uit en neem.

'Handen wassen vóór het eten,' zegt het verstand plagend wanneer de hand al bij de mond is.

De stapels witte papieren servetjes op het rekje bij het fonteintje verleidt van verre. Virussen van het gehele sanatorium, van de straat en van het ziekenhuis spelen tikkertje op het lichaam. Een homp soesje is koud gestremd in de slokdarm. Een zee van speeksel stroomt toe in een poging tot smering om het sneller naar de maag te loodsen. Een vinger voelt de kleverigheid. Vanuit een ooghoek wordt de afstand naar het fonteintje gemeten, maar het lichaam beweegt zich om te gaan zitten.

'Dat zou niet gepast zijn: het zou erop lijken dat je het maar vies vindt,' zegt het verstand provocerend.

'Zo meteen is er een mis voor haar; jullie kunnen meekomen'; de stem is opgewekt, natuurlijk.

'Goed dan,' bevestigt Linchí meteen en kijkt dan naar mij. Ik lach en knik van ja, kruis mijn vingers en voel drie vingers die blijven plakken op de rug van mijn linkerhand. Er ontstaat een spel: laat haar in de goede volgorde zeggen wat men moet doen om naar de mis te gaan.

' ... '

'O ja, drinken, aankleden, naar de mis gaan'. Gelach. Haar lach stokt en wordt het geluid van lucht dat zich een uitweg zoekt uit een ballon. Haar gezicht vertrekt. Wrevel? Pijn?

Barche Baromeo, *E pal'i bida*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1990, pp. 50-4; vertaling: Luis H. Daal.

Shell

Enrique Muller

Mijn maag draait zich om bij jouw naam,
jouw stank verkankert mijn longen,
jouw aanblik trekt strak
een riem om mijn hart.

Het concentratiekamp
van onze vaders, die verdoemd zijn,
de grote schandvlek
op ons zo kleine eiland.

Onze vaders zijn loyale slaven
in de macht van je hekken van staaldraad;
zonder jouw inktzwarte aanwezigheid
komt er geen brood op de plank.

Zeker is dat ook wij op den duur
je armen van vuur zullen ingaan
en dat op een dag ook de kracht van ons vlees
in jouw maag verteerd zal zijn.

Enrique Muller, 'Shell', in: Enrique Muller, *Libra*. Amsterdam: z.n., 1973, p. 6; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Tafelberg

Enrique Muller

Gezeten op het erf
ver van hem, op Buena Bista,
zie ik iedere middag
hoe de Tafelberg schreit,
zoals hij alléén dat kan,
blanke tranen
die levenloze rotsen lijken.

Soms ga ik aan zijn voet staan,
leg mijn hand op een traan
en als ik opkijk naar zijn grootse hoogte,
tracht ik mijzelf wijs te maken
dat hij nooit tot niets vergaat.

Ik keer thuis met natte handen,
achter mij siddert zijn lichaam,
vloeien zijn tranen door;
mijns ondanks vullen zich mijn ogen
en laten twee druppels water
op de grond vallen.

Enrique Muller, 'Seru mesa', in: Enrique Muller, *Seru mesa*. Willemstad, Curaçao: z.n, 1976, p. 13; vertaling: Luis H. Daal.

De zee

Jopi Hart

Wanneer de zee haar hoofd opheft,
rolt en kolkt en knokt,
tegen de rotsen ramt,
bloedend tot zilt schuim uiteenspat ...
dan wil ik in haar woede wonen

Wanneer de zee zich terugtrekt,
om het even leven en dood meesleurt
naar de waterige diepte van haar koninkrijk ...
dan wil ik haar sloopkracht vatten.

Wanneer de zee ziedend terugkomt,
raast en zout los ranselt
tot zij de lucht van de Noordkust vult
met een losgeslagen bende aan kleuren ...
dan wil ik een deeltje van haar zijn.

Wanneer de zee lustig langs de kusten
kuiert, met luie vingers
de stille brede baaien streelt,
en met zinnelijk plezier
rondom de glimmende rotsen speelt ...
dan wil ik volledig in haar opgaan.

Ik wil haar razende woede.
Ik wil haar scheppende kracht.
Ik wil haar prikkelende strelingen.
Ik wil leven
op strakgespannen snaren,
niet te evenaren klanken componeren,
onvergankelijk.
Zoals de zee.

Jopi Hart, 'Laman', in: Jopi Hart, *Entrega*. Willemstad, Curaçao: Carilexis, 2000, p. 76; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Een nieuw lied

Philip A. Rademaker

Met sleetse woorden wil ik een gloednieuw lied
zingen. Ik wil horen hoe de hooghartige zon
op het dakraam van het landhuis bonkt,
de strooien panamahoed met dat zwarte lint beroert,
warse schaduwen uit de hellichte muren snijdt.

Laat het lied mij onderrichten.

Ik wil de voetzolen van de slaven de stenen
stoeptreden voelen opsnellen. Ik wil de avond achter
de rode wolken vandaan zien komen, de geur
van werk ruiken, van houtskool in het komfoor
en van de bloeiende *asahar*. Ik wil de ijle weeklaag
horen, heel in de verte, van een onbezoedelde wals
die geleidelijk wordt ontmaagd door de *tambú*.

Laat het lied mij geruststellen.

Verhaal mij van kapstokken met kaki kleding
die nooit meer wordt aangetrokken. Verhaal mij
van dranktafels met karaffen groene rum die nooit
meer wordt gedronken. Verhaal van de plantage-
klok die doods blijft hangen en nooit meer eist
van de ambachtsslaaf zijn afdracht te voldoen.

Laat het lied voor mij herinneren.

Ik wil de afdrukken van de sandalen vasthouden, die,
om het leed te verlichten, onder de gele maan gedanst
hebben op de aarde die dezelfde kleur heeft
als het bloed dat overdag werd opgezogen, en ik
wil de doffe pijn van de tambú behouden, die
wordt gesmoord door handpalmen met open wonden.

Laat het lied mij wakker schudden.

Plotseling, zoals een koude wind die de hangmat
schudt, opdat ik de ogen van de geesten
die al voorbijgegaan zijn in het donker om mij heen
kan zien glinsteren, en hen hardop kan horen denken
dat zij mij een nieuwe droom willen zien dromen.

Met sleetse woorden wil ik een gloednieuw lied horen.

Dat lied moet ons leren wie wij mensen zouden
kunnen worden, moet ons eindelijk doen inzien hoe
we zijn verworden. Dat lied moet ons leren hoe vergeven
kan worden zonder te vergeten en dat wij nu,
in het uur van onze grootste onrust, de tedere wind
van de vrede kunnen voelen, die onze pijn verzacht.

Zo een lied wil ik horen.

Philip A. Rademaker, 'Un kantika nobo', in: Philip A. Rademaker, *Bos di Buriku*, Willemstad, Curaçao: z.n., 2000, pp. 36-7; vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Gevangene

Mila Palm

Hoe kan ik het
de mensen
duidelijk maken
waarom mijn ogen
tranen baren
meer dan een konijn
jongen werpt?

Hoe kan ik het
de mensen
duidelijk maken
dat mijn binnenste
in opstand is
erger dan
wanneer het dondert
bij onweer?

Ik kan geen
verstoppertje spelen
met mijn leven;
ik wil
mijzelf zijn.

Ik wil mij voelen
ontdaan van ketens
en zonder teugels
zodat mijn ogen
niet meer tranen
zodat mijn innerlijk
tot rust komt;
zodat ik,
eindelijk, leven kan
zonder wat dan ook
te verhullen!

Mila Palm, 'Prisonero', in: Nydia Ecury, Sonia Garmers en Mila Palm, *Tres rosea*. Willemstad, Curaçao: Cultureel Centrum Curaçao, 1972; vertaling: Luis H. Daal.

Herinnering

Nydia Ecury

Voor *shon* Keta Scholten (r.i.p.), de goedheid zelve

De tijd van het jaar herinner ik mij
wanneer de namiddagzon
lange schaduwen werpt
en de fregatvogels wanhopig
laag vliegen
bijna de grond raken
op zoek naar God weet wat.

De tijd van het jaar herinner ik mij
van het Vasten
en kinderen
brave kinderen
niet één zuurtje snoepen
en de wind als een gesel
de ruggen van alle planten kromt.

De tijd van het jaar herinner ik mij
wanneer 't stortregent
en wij niet naar school gaan
maar onder de regenpijp staan te dansen
dronkenlappen uit Rancho met elkaar vechten
om 't prompt daarop weer
bij te leggen, door te drinken
en liederen in 't Spaans te brallen.

De tijd van het jaar herinner ik mij
van het oogsten
en tantes uit Tanki Lender en Nòrt
hun ezels voor de winkeldeur
vastbinden,
bonen, pompoenen, pinda's
en zwarte gierst aanbieden
om op een ijzeren plaat in de oven
Arubaans vloerbrood te bakken.

De tijd van het jaar herinner ik mij
van het Lof voor Moeder Maria
mijn mond proeft nog
de geur van wierook en ik voel nog
hoe de bas van het orgel
komt aangerold tot hij precies
in mijn borst over de kop slaat.

De tijd van het jaar herinner ik mij
wanneer 't ten einde loopt
en mijn grootmoeder Marichi
uit haar winkel rollen zwarte centen
en flessen rum meebrengt
om te middernacht
de zangers van *dande* te bedanken
voor mooie liederen en alle goede wensen.

... herinner ik mij ...
tot de dag waarop de zon van mijn leven
een lange schaduw maakt
herinner ik mij
alle tijden van het jaar
van Aruba!

Nydia Ecury, 'Rekuerdo', in: Nydia Ecury, *Bos di Sanger*. Curaçao, 1976, p. 5, 7; vertaling: Lucille Haseth en Aart G. Broek.

Aroll, mijn beminde zoon

Nydia Ecury

Jee, daar komt Aroll uit school,
voetje voor voetje! D'r moet iets
gebeurd zijn; normaal rent die jongen
offie nou mag of niet!

Wat?! Heeft meneer je geslagen?!
Heremetijd, Aroll, arm kind,
je kop is helemaal bont en blauw!

Een Hollandse meneer?! Krijg nou wat!
Natuurlijk, moet je net zo'n schijteboer
voor hebben! De handen van die mensen
kennen geen grenzen!

Ik ga d'r opaf! Hier met me noppenjurk,
die met de bandjes, Sherline, kind,
en pak gelijk me korale oorbellen uit de kast
en leg me pruik klaar!
Ik ga als de sodemieter naar school
om die klerelijer
drie optaters te verkopen!

Van God los! Komen hier aan
uit dat kouwe kikkerland, krijgen een huis
en een auto onder hun reet
en vergeten hoe moeilijk het leven
van de landskinderen zelf is!

Neem deze maand nou.
Als het winnende lot verkocht was, ja dán.
De regering zou het moeten verbieden!

Sherline, komt er nog wat van,
zoek mijn pruik nou, zoeken jij,
je weet toch dat ik met deze kop
niet tevoorschijn kan komen?!

Ellendeling! God mag weten hoe vaak
zijn hand in Holland in de koeiestront
heeft gezeten, en met diezelfde hand
zittie aan het gezicht van dat piezeltje
van een zoontje van mij!

Dooie dienders! Komen hier aan
met oude honger, Pater Noster,
en zodra ze voet aan wal hebben gezet
is het commanderen geblazen!
Wacht maar! Dit keer ga ik
die kaaskop, dat boterhoofd, mores leren.

Wat een kruisweg is het leven!
Maar ik neem hem te grazen!
Voordat ik hem een paar opsodemieters geef
zal ik hem op me beste Hollands vragen:
'Mener hep niet een andere plats
om die hant van mener te zetten, niet?
Awel, mener, zet die hant maar in,
nou je weet wel waar!'

Sherline, verduiveld, hèje geen ogen in je kop?
Ben je blind of ben je blind?!
Het is een pruik, kreatuur,
het is geen naald die je zoekt!

Ach, heremetijd, ik word er wanhopig van!
Laat me zelf es zoeken, anders houdt het nooit op!

Ataaa! Wat een gekloot! Ik heb die pruik
zelf naar de kapster gebracht!
Dat is toch zout in je wonden?
Die meneer mag blij zijn dat ik geen pruik heb,
nou komtie er levend vanaf!

Want als ik boos word, he, zie ik niks meer,
ik sla der op los, het regent klappen
als ik boos word.

Aroll, hier kome, la me je gezicht
opkalefateren met wat ijs.
Stilstaan, duvelsjong! Kwaaie geest,
je weet toch dat ik een rothumeur heb?!

Hier komen! Niet weglopen, Satan!
Anders stuur ik je het hoekkie om!

O ja?
Gedraag jij je zo?
Schijtjoch!
Smerig varken!
Ik wacht je op
en zodra je een voet over de drempel zet
kielhaal ik je!

En morgen op school –
als er dan nog wat leven in je zit –
slaat die meneer je voor mijn part
tot je kieuwen uit je kop barsten
helemaal verrot!

Nydia Ecury, 'Aroll – mi yu stimá', in: Nydia Ecury, *Bos di sanger*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1976, pp. 35-9; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Stem van mijn bloed

Nydia Ecury

In mijn dromen fluistert
mijn grootmoeders geest:
'Jouw bloed is dik'
en in het aardedonker,
belaagd door een intense
eenzaamheid, merk ik
dat ik de immense tombe
van mijn voorouders draag.

Spreek duidelijk,
stem van mijn bloed.
Wat betekent dit?
Is er een taak,
een missie voor me
weggelegd?

Ben ik de schakel
die de generaties
moet verbinden?

Roep je mij uit tot drager
van een traditie die wortelt
in de oerwouden van Afrika
of ontstond uit de ingewanden
van de steppe in Bushiribana?

Is het mijn Duitse bloed
dat rouwt om mijn broer
of de ontembare Israëliet in mij
die Davids melodieën zingt?

Spreek duidelijk,
stem van mijn bloed.
Parabelen begrijp ik niet.
Eerlijk: ik wil me voegen
naar je wensen.

Stem van mijn bloed,
spreek harder. Harder!

Nydia Ecury, 'Bos di sanger', in: Nydia Ecury, *Bos di sanger*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1976, pp. 49-51; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Wijfje

Nydia Ecury

Klein oud wijfje,
mompel je gebeden
of herhaal je goede raad,
dat je vormloze mond
in een eigen ritme
kauwen blijft?

Dwaas oud wijfje,
was en strijk je
de kleren van je zonen weer
of wil je een streling
van jaren her
bewegen tot leven
dat je knokige vingers
zo druk doende zijn?

Dom oud wijfje,
beef je van kou
in de zomerse hitte
of schudt de lokroep
van de eeuwigheid
je pezige nek in een
'nee, nog niet'?

Zoet oud wijfje
met je broze botten,
je bochel, je troebele ogen,

Laat me vannacht,
tenminste een nacht,
je moeder zijn,
je vasthouden,
kussen,
koesteren
voor je verstart
tot een ding dat
daar ligt, koud en stil.

Nydia Ecury, 'Habai', in: Nydia Ecury, *Kantika pa Mama Tera / Songs for Mother Earth*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1984, p. 6; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Sluimering

Nydia Ecury

Waar slapen en waken
raken aan elkaar, zag ik
hoe Ochtendschemering
zich opmaakte voor haar
ontmoeting met de Dag.

Ze streek de parelmoeren
glans van dauw over haar huid.
Haar kleed was een wolk
omzoomd met kant
als de rokken van wijlen
de moeder van mijn vader.

Ze nam een tak
van een boom in mijn tuin
en kamde er haar haren mee,
zich kronend met
een krans van bladeren.

Het sap van wilde kersen
bloosde op haar lippen
en wangen.

Toen ze neerknielde
aan het meer van mijn bestaan
om haar gezicht te spiegelen,
viel op mij het gewicht
van al mijn dagen,
al mijn jaren.

Sluimerend
net voordat de zon ontbrandde
zag ik de dagen die restten,
ze vlogen voorbij,
en in de verte
het vallen, vallen
van de lange nacht.

Nydia Ecury, 'Madoa', in: Nydia Ecury, *Un sinta den bientu*. Willemstad, Curaçao: z.n., 1995, pp. 30-1; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Laat maar

Nydia Ecury

Strak aaneengeregen
jaren stilte zonder speling
om was het maar een flinter
vertroosting toe te laten.

Zoveel vragen bleven
onbeantwoord,
bleven dwalen
– uit het lood geslagen.

En nog galmt soms de vraag
door mijn hoofd hoe lang
nooit
wel niet duurt.

Zijn afwezigheid nog steeds:
'n stofje in mijn oog
'n kiezelsteentje in mijn schoen
'n vishaak in mijn vlees
wanneer ik onverhoeds de streling
van zijn glimlach mis.

Laat maar zitten.
Laat mij maar het leed –
zo niet dan rest mij niets
meer van de Ware Liefde
die ontwaakte
in het jong bloeiende jaargetijde
van mijn leven.
Eendagsbloemen.

Laat maar.
Liever pijn dan niets,
dan nooit.

Nooit
blijft zo lang, duurt zo lang ...

Nydia Ecury, 'Laga nan', in: Nydia Ecury, *Luho di speransa*. Willemstad, Curaçao: z.n., 2003, pp. 10-1; vertaling: Lucille Berry-Haseth en Aart G. Broek.

Da Capo

Lucille Haseth

Er zijn voorochtenden in onze droom
een broze samenvloeiing
van prelude, adagio, allegro
stroomt voort, bereikt crescendo
in een harmonieuze symfonie
om een synchrone rust te schenken
in één enkele gran finale.

Lucille Haseth, 'Da capo', in: Lucille [Berry-]Haseth, *Resonansia*. Willemstad, Curaçao; z.n., 1990, p. 25; vertaling: August Willemsen.

Klein Curaçao

Lucille Haseth

Het is een leeg strand, het karkas
van een kei, een stomme getuige
van vroeger. Het wil verhalen
van piraten, flamingo's, pelikanen,
vissengeheimen, mensenmysteries.
Niemand hoort zijn triest geneurie.

Op het dorstig eiland, landinwaarts
waar niets dan rotsen zijn, belaagd
door water, zand en wind en zout,
zwoegen eigenwijze geiten
door hun korte geitenlevens.
Ergens een vuurtoren, verweesd,
die jachtigheid tot kalmte maant.

Een flintertje is het, een plakje
afgevlakt steen dat van zijn moeder-
eiland wegdwaalde en wacht
op zorg, op beschermende handen.
Het is ongerepte schepping.
Het is een gril van de natuur,
erfgoed van Curaçao.

Lucille Haseth, 'Kòrsou su ñapa', in: Lucille [Berry-]Haseth, *Resonansia*. Willemstad, Curaçao; z.n., 1990, p. 5; vertaling: Lucille Berry-Haseth, Aart G. Broek en Esther Jansma.

Watamula

Lucille Haseth

Aan het hoofdeinde van mijn eiland brengen rotsen, van hitte,
water en wind vergeven, vrekkig enkele miezerige boompjes en plantjes
tot leven. Op deze troosteloze vlakte werpt geen mens zijn schaduw.

Pollen grauw gras, miezerige cactussen en stekelige staken
voelen hoe golven en een ruwe passaat met de rotsen dollen,
en vogels en insecten en reptielen verdoven.

*Mansaliña*bomen houden zich moeizaam op de been.
In de woestenij van Watamula geselt de noordenwind
hen tot zij op hun knieën om genade smeken.

Eerst met een halve eeuw achter de rug zette ik voet op dit plateau
waar een open gespreide sluier van woest bruisend water
zich draait om in dartele valletjes de zuidkust te versieren.

Ongestoord op deze eilandvlakte word ik
een onbeduidende druppel in het heelal.

Onder de openhartige hemel is er alle ruimte en tijd
om mijn verstoorde ziel te kalmeren en herboren te worden.

Maar dan ... in dit innig verdwijnen in de natuur, verrukt
van het geruis van de stilte en met bovenzinnelijk ontzag,
sla ik op de vlucht voor de eenzaamheid.

Willemstad, Curaçao, 1992

Vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Leg me lam

Lupe Reyes

Vannacht wil ik mij
in jouw armen bezatten.

Houd me vast, kus me,
schenk me de alcohol van je mond.
Leg me lam met je lippen,
mors de borrel op mijn tong
en lik, zuig, drink het op.

Laat jouw adem mij aaien,
sluit me op in jouw vlees,
en draag, als mijn geest wegzweeft
en mijn zicht het begeeft,
mij naar een savanne van
groen gras en maanlicht.

Verlang je naar me? Maak me
dan kachel met je handen.
Houd van me, maak mij de jouwe.

Lupe Reyes, 'Burachami', in: Lupe Reyes, *Desahogo* 2. Willemstad, Curaçao: z.n., 1975, p. 36; vertaling: Nydia Ecury en Esther Jansma.

Dood en leven

Walter Palm

Onder het lemmet van de zon
speelt de droogte op de hoorn des doods ...

maar onder de aarde,
begraven in de ingewanden van het land,
onder de rotsen en de dorre vlakten,
als was het smokkelwaar
ofwel een goed bewaard geheim,

droomt de geest uit de put
van een oogstlied.

Walter Palm, 'Morto i bida', in: Walter Palm, *Un boka di poesia*. Willemstad, Curaçao: Editoryal Antiyano, 1983, p. 21; vertaling: August Willemsen.

Gepreek

Federico Oduber

oh, god,
wat walg ik
van die lui die rondbazuinen

dat het leven een opdracht van god is
liefde slechts een spelletje
en de mens slechts een verdoemde engel
en dat wij, na onze dood, dat wij
onbevreesd en tot in alle eeuwigheid het aangezicht
van god aanschouwen en het geluk als een gouden bol
in de hand houden

van die lui die rondbazuinen
dat het leven op een ingewikkelde manier ingewikkeld is
en de liefde slechts een miezerig antwoord op de wereld

oh, god,
wat walg ik
van die lui die pas stoppen met oreren
wanneer de wormen hun lippen tot slijm vreten
en de modder in hun keel hen verdrinkt

van die lui die rondbazuinen
dat onze bestemming in de hemel ligt

maar weten zij veel

niet meer dan ik van de aarde

Federico Oduber, 'Cana conta', *Kambio*, 2-7(1966):7; vertaling: Aart G. Broek.

Vijf strijdliederen

Federico Oduber

I
ik ben onwankelbaar
in mijn roeping
in mijn liefde
in mijn haat
in mijn schreeuw
om ons eiland
nieuw leven in te blazen.

II
om iedere vergissing te voorkomen
zou ik willen uitleggen
dat mijn visioenen
verborgen tranen drogen
en ik wil ervoor waken dat mijn liefde
een vruchtbare bodem vindt
voor mijn hunkeren.

III
en samen
zullen wij een gloednieuw
leven oogsten
als een uitspraak van de zon
die op onze ruggen brandt
en ons leven opwrijft
tot een geheel eigen gloed

IV
zo woorden
onze gedachten niet verstoren
zo de wind ons niet meevoert
en ons verweerd achterlaat
om verstoppertje te spelen
in ons geraamte
wanneer wij niet meer
weten wie wij zijn

V
wanneer de dood mijn hart inkruipt
en de ochtend vol afgrijzen gloort
dan zal ik ervoor zorgen dat mijn handen niet beven
en al schrijvend het bloed uit het papier persen
om zowel in de hemel als op de aarde te gutsen:
mijn gebalde vuist mijn afgesloten wanhoop,
mijn mateloze haat mijn onmetelijke liefde

Federico Oduber, 'Cinco cantica di espada', *Kambio*, 1-1(1965):7; vertaling: Aart G. Broek.

Enivrez-vous

Federico Oduber

je zegt mij
drink niet drink niet want het maakt mij zwartgallig
maar wanneer ik drink
breek ik open als wolken die wijken
wanneer ik drink is het net alsof ik jou ben
en ik ben honderd sterren
die duizend jaar zoeken naar een vreedzame plaats
wanneer ik drink valt mijn ziel uit mij weg
en ik voel me opgetogen als een vogel zonder vleugels
je zegt tegen mij
drink niet drink niet want het maakt mij zwartgallig
maar wanneer ik drink
ben ik een opgejaagd hart
en teken ik je als een vogel
een die de hemel en de hel aandoet
een die in mijn hoofd vliegt, mijn vogel, mijn passaat
mijn cycloon en ik zal doodgaan en ik zal niet meer drinken
le chef des guérilleros a été tué
de wind komt richtingloos mijn poriën binnen
terwijl ik je naam in de ruimte slinger, wordt mijn dood het heelal
je zegt mij drink niet drink niet
omdat het mij zwartgallig maakt
maar als ik drink dekken bloemen mijn hart af
kietelen vogels in mijn keel
en leert mijn hart hoe te sterven
le vrai tombeau des morts
c'est le coeur des vivants

Federico Oduber, 'Enivrez-vous', *Kambio*, 3-3(1967):4; vertaling: Aart G. Broek.

Tip Marugg

om de leegte van mijn eiland te schouwen
betrad ik het enige huis in de stad
stomdronken

de dominicaanse
met ogen van de vrouw
trok mijn gedachten
naar de zwangere maagd

ik wist mijn naam niet meer
wie ik was
noch wie ik wilde zijn

alleen
een man en een hoer
en het kind van de maagd
samen

Tip Marugg, 'Pa mira mi isla bashí', *Amigoe-Ñapa*, 31 mei 1985; vertaling: Aart G. Broek en Tip Marugg, oorspronkelijk verschenen in: *Preludium*, 6-4(1990): 21.

In de regentijd

Tip Marugg

in de regentijd
spreken de rooien zachtjes
met schuimende woorden

angst schept kracht
vrees gedijt ongehinderd
de ziel blokkeert het hopen
onkruid schiet omhoog

in het veel te grote huis
op het veel te koude bed
strijkt van heel ver weg
de oude schaduw neer

god heeft de stroom afgesneden
de wereld zit zonder licht
geen kruis op de schedelberg

wie loopt er in de duisternis?
wie slingert er doelloos rond?
wie is bevriend met vuurvliegjes?

wie hoort het aftellen
van god
of de scheids bij het boksen?

Tip Marugg, 'Den tempu di awaseru', *Candela*, 27 april 1981; vertaling: Aart G. Broek en Tip Marugg.

Tip Marugg

in het ziekelijke licht van de maan
verdwenen de kleuren van mijn eiland
troosteloos valt de schaduw
op de vrekkige bodem

bezwaard door nachtelijke druk
land omstuwd door de zee
kan niet meer rekenen op de morgen
die de toegang tot iedere schoot grendelde

met een moordlustig hart
blijf ik dromen en tasten

een eiland dat was
dingen die konden zijn

Tip Marugg, 'den lus enfermiso di luna', *Kristòf*, 4-1(1977):5; vertaling: Tip Marugg en Aart G. Broek, oorspronkelijk verschenen in: *Preludium*, 6-4(1990): 19.

Verklarende woordenlijst

anglo	soort neerliggend kruid met gele eendagsbloemen die vooral na een regenbui gaan bloeien.
asahar	oranjebloesem.
Bándabou	naam van de westzijde van Curaçao, oorspronkelijk grotendeels *kunuku* en *mondi* met hier en daar verspreid een landhuis en enkele kleine nederzettingen en dorpen.
Bándariba	naam van de oostzijde van Curaçao, oorspronkelijk grotendeels *kunuku* en *mondi* met hier en daar verspreid een landhuis en enkele kleine nederzettingen en dorpen.
bomba	zwarte slavenopzichter, aangesteld door de (blanke) plantage- en slaveneigenaar.
benta	boog met één snaar; zie *muzik di zumbi*.
cachapa	zie *kachapa*.
cayena	zie *kayena*.
chapi	metalen hak met een gat, waardoor een stevige stok wordt gestoken en zodoende dient als gereedschap bij het bewerken van de grond en bij het wieden. Het wordt eveneens, zonder stok, gebruikt bij het musiceren, als slaginstrument ter begeleiding van de *tambú*; als zodanig wordt het met een ijzeren staafje bespeeld en geeft een basisritme aan binnen de maatsoorten.
chimichimi	distel met harde, grijsachtig groene, getande bladeren met stekels; de plant geeft grote, gele bloemen. Het sap van de bladeren werd vroeger gebruikt tegen puisten.
chuchubi	Caribische spotlijster; een zeer veel voorkomende, grijze vogel die luid zingt en dan dikwijls de zang van andere vogelsoorten nabootst; felle verdediger van eigen territorium.
cunucu	zie *kunuku*.
dande	een soort serenade die op Aruba tijdens de jaarwisseling door een groep muzikanten en een zanger huis aan huis wordt gebracht; de dandégroep bestaat meestal uit vijf, zes personen met *tambú*, gitaar, marka's, *wiri* en gezang.
datu	zuilcactus die direct vanaf de grond af vertakt en metershoge staken kan vormen; de vrucht is te eten door de mens maar bovenal een lievelingsgerecht van enkele vogelsoorten als de *chuchubi* en de *trupial*.
dividivi	zie *watapana*.

dradu — dorado (goudmakreel); grote, opmerkelijk ogende vis door zijn hoog voorhoofd, vooral bij mannetjes, met een gouden en staalblauwe glans die bij dood verdwijnt; wijd verspreid in de Caribische zee en zeer geliefd als voedsel op de eilanden.

dushi — *zelfstandig naamwoord*: zoetje, snoep, schatje, liefje, schattebout, poppedeintje;
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord: zoet, lekker; aangenaam; gezellig; zachtaardig; lief, fijn.

dushikabei(boom) — palu di dushi (di) kabei: grote tropische fruitboom met kleine blaadjes en lichtgele vruchten.

flaira — in het wild groeiende heester; aftreksel van het blad gebruikt tegen diarree van zuigelingen; de zaden zijn sterk braakverwekkend en purgerend.

flit — insectenverdelger; spuitbus met drijfgas om insecten in huis mee te verdelgen.

flor di maishi — maïsbloesem.

funchi — spijs bereid uit maïsmeel, water en zout (soort polenta), die in het verleden hoofdbestanddeel van de warme maaltijd op de Benedenwindse eilanden was.

glacial — verkoelende lotion met een scherp, fris geurtje en groene kleur (oorspronkelijk naar het merk van deze naam).

gu(a)yaba — kleine boom die gelige ronde of peervormige vruchten geeft, die een zoete pulp bevatten met vele kleine zaden; de vitamine C rijke pulp wordt o.a. gebruikt voor het bereiden van soep en zoetigheden als jam, gelei, marmelade en een variant hierop *bokadio*.

hoba — zie *oba*.

indju — langzaam groeiende boom met donkergroene geveerde bladeren en doornen, bloeit met kleine geelwitte bloempjes; aangewend voor het maken van houtskool.

infrou — Spaanse juffer, schijfcactussoort met gele of oranjekleurige bloemen.

kachapa — een pannenkoek van jonge, nog niet rijpe maïs die zoet van smaak is; van indiaans-Venezolaanse oorsprong.

kadushi — zuilcactus die als een enkele stam begint en zich hogerop vertakt tot soms een hoogte van wel 10 meter; bloeit 's avonds met groenachtig witte bloemen; de vrucht kan gegeten worden, terwijl van jonge scheuten soep bereid wordt.

kalalúkruid — eetbaar, in het wild hoogopgroeiend kruid met groenig witte bloempjes.

kayena — hibiscus, Chinese roos; een rijkbloeiende heester, zeer geschikt voor het aanleggen van hagen.

kenepa(boom) — hoge boom met grijze stam, leerachtige geveerde bladeren en lange pluimen witte bloempjes; de ca. 1½ cm lange vrucht is zoet en slijmerig en wordt gegeten.

kibrahacha — quebracho; wannneer in april, mei na een maandenlange droogte een flinke regenbui valt, ontwikkelt deze boom in drie dagen knalgele bloemen. De gele kronen springen er dan voor enkele dagen uit in het overwegend nog dorre landschap. Daarna ontwikkelt de boom bladeren en lange, dunnen peulen vol met zeer lichte platte zaden die gemakkelijk met de wind meegevoerd kunnen worden.

koenoekoe — zie *kunuku*.

kokada — snoepgoed bereid uit geraspt kokosvlees en suiker.

kokólode — kruid met smalle bladeren, witte bloemen en ronde vruchten; het wordt traditioneel gebruikt tegen geelzucht bij jonge baby's.

komehein — houtworm, termiet, witte mier.

koño — kut; verdomde rotzak; ziedend, nijdig, woedend, woest, razend; verdomme!

Kòrsou — Curaçao.

kunuku — het droge landschap van Aruba, Bonaire en Curaçao met stekelige struiken, cactussen en onder meer, door de wind kromgetrokken, *watapana's*, met lage, in elkaar overglijdende heuvels, waar tussen en waar tegenaan hier en daar fel gekleurde huisjes en een enkel landhuis liggen; gedeeltes van de kunuku konden voor de teelt van gewassen worden aangewend.

magdalena — magdaleentje; vrijwel continu bloeiende plant met witte of roze bloempjes, oorspronkelijk afkomstig uit Madagascar, maar overal in de Caraïben verspreid.

makamba — Europese Nederlander.

makuaku — Amerikaanse fregatvogel.

mamotica — een enigszins bitter smakende groente die de smaak van andere groentes aanscherpt, wordt gestoofd gegeten bij zout vlees. Van de gekookte bladeren wordt een thee getrokken tegen hoge bloeddruk. Jongemannen zouden deze niet mogen drinken, daar ze er steriel van zouden kunnen worden.

mangusá — gerecht bestaande uit gekookte pinda's, bonen en maïs.

mansaliñaboom — hoge boom met kleine appelvormige vruchten, zijn melksap is giftig en blaarverwekkend.

mondi — wildernis van Aruba, Bonaire en Curaçao, met stekelige bomen, struiken en cactussen.

muzik di zumbi — deze 'muziek van geesten' werd buiten Willemstad in de landelijke gebieden van Curaçao gespeeld. Het belangrijkste muziekinstrument hiervoor was de *benta*. Dit instrument van Afrikaanse afkomst bestaat uit een gebogen tak van een taaie houtsoort waarop een vezel van een kokosblad wordt gespannen. Eén der uiteinden van de boog wordt vlakbij de geopende mond gehouden, zodat de mondholte als resonator dient. Om de ijle tonen voort te brengen wordt de vezel in trilling gebracht door er met een stokje vlakbij de mond tegenaan te tikken. De toonhoogte verandert door de mond meer of minder te openen.

negrita — negerin(netje).

nigrita — zie *negrita*.

oba — grote boom die men aantreft op de West-Indische eilanden en ook op het Amerikaanse continent van midden Mexico tot in Peru en Brazilië. De boom heeft eetbare gele vruchten. In droge tijden kan uit de wortels van deze boom water verkregen worden. Deze 'boom des levens' speelt dan ook een belangrijke rol in tal van traditioneel Indiaanse (scheppings)verhalen.

Otrabanda — zie *Otrobanda*.

Otrobanda — oud stadsdeel van Willemstad, ten westen van de St.-Annabaai.

panseiku — soort suikergoed bereid met bruine suiker, pindanootjes en amandelessence.

Punda — oud stadscentrum van Willemstad, ten oosten van de St.-Annabaai.

saridon — hoofdpijntabletten (oorspronkelijk naar het merk van deze naam).

seú — Curaçao: oogstfeest, alsmede de bijhorende dans, muziek en liederen; zie ook: *simadan*.

shi — zie *shon*.

shimarucu — zie *shimaruku*.

shimaruku — West-Indische kers; heester met de lekkerste in het wild groeiende vruchten: knalrode kersen die zoetzuur smaken.

shon — in de koloniale tijd, aanspreektitel van mannelijke en vrouwelijke blanke slaven- en plantagehouder of andere blanke notabelen, geëvolueerd naar aanspreektitel voor eenieder waarvoor (veel) respect, soms ook genegenheid, wordt getoond, meestal gevolgd door (voor)naam van de betreffende persoon; meneer, heer; mevrouw; een variant voor alleen vrouwen is: shi (sji) .

simadan — Bonaire: oogstfeest, alsmede de bijhorende dans, muziek en liederen; titel van een tijdschrift dat op Curaçao verscheen; zie ook *seú*.

simadán — zie *simadan*.

sji — zie *shon*.

sjon — zie *shon*.

tamboer — zie *tambú*.

tambú — en houten vat of ton waarover een schapen- of varkenshuid is gespannen, waardoor een trom ontstaat, die met de vingers en handpalmen wordt bespeeld. Het bespelen van de tambú gaat samen met zang en dans, die eveneens de benaming tambú kunnen meekrijgen. Tambú kan verder nog verwijzen naar de (vroeger geheime) bijeenkomsten of een feest waarop de tambú wordt bespeeld, gezongen en gedanst. In vertalingen wordt tambú in al deze betekenissen gebruikt, waarbij de context onduidelijkheid voorkomt.

tamburero — bespeler van de *tambú*.

tampaña — vrucht van de grote zuilcactus, de *kadushi*; de vrucht heeft een langwerpige vorm, is rood-paars wanneer die rijp is en het heeft geen doornen.

tarai — feest met een sterk erotisch karakter, dat in vroeger dagen werd georganiseerd o.a. in de binnenstad van *Punda*, te Willemstad, op Curaçao, waarvoor men entreegeld moest betalen.

totolika	(kleine) grondduif, musduifje.
trinitaria	bougainville; het gehele jaar door rijk bloeiende tropische klimplant met bloesem in uiteenlopende felle kleuren.
troepiaal	zie *trupia(a)l*
trupia(a)l	fraaie oranje vogel met zwarte kop en zwart-witte staart die eenuiterst melodieuze roep laat horen.
tutu	gerecht bereid met erwten van de ogenboon (bij gebrek hiervan gebruikt men ook rode bonen) spek, geraspte kokos en maïsmeel.
vitó (Aruba), fitó (Curaçao/Bonaire)	plantageopzicher.
waaiboom	zie *watapana.*
wabi	bepaald soort acacia, grote struik met doornige takken, geveerde bladeren, bolletjes gele bloempjes en ingesnoerde peulen.
warawara-valk	op de Benedenwindse eilanden vrij talrijk voorkomende aasetende roofvogel; warawara is een onomatopee; in het Aruac van de West-Indische eilanden werd deze vogel guaraguao genoemd.
watapana	dividivi, waaiboom; boom met een door de wind scheef gegroeide kroon, donkergroene geveerde bladeren, kleine witte bloemen en sterk gekromde peulen die tannine bevatten; tannine werd in de negentiende eeuw gebruikt als looistof. Op Aruba heerste het geloof dat iemand die onder een watapana in slaap viel, niet uit zichzelf wakker kon worden. Hoewel schaduwrijk diende men bij voorkeur dus niet in slaap te vallen onder deze boom.
wiri	muziekinstrument vervaardigd van een in de lengterichting kromgebogen stuk ijzer, koper of staal, met geribbelde gleuven waarover met een dun metalen staafje ritmisch wordt gekrast of gewreven.
yaya	vrouw van Afro-Antilliaanse afkomst, die voor een of meerdere kinderen van welgestelden zorgt; tot ver in de twintigste eeuw impliceerde dit overwegend een blanke familie. De vrouw kon ook ná de kinder- en jeugdjaren voor de inmiddels volwassen persoon of personen (en de kinderen van deze(n)) blijven zorgen. De *yaya* vormde een belangrijke schakel tussen de leefwerelden van verschillende etnische groepen op het eiland.
yu'i Kòrsou	zie *yu di Kòrsou.*
yu di Kòrsou	Curaçaoënaar; letterlijk: kind van Curaçao; naast Curaçao komt in historische bronnen ook dikwijls, onder invloed van het Spaans, de spelling Curazao voor.

Voor deze woordenlijst is gebruik gemaakt van:

Boer, Bart de, 1996, *Nos mata- i palunan/Onze planten en bomen/Our plants and trees.* Willemstad, Curaçao: Stichting Dierenbescherming Curaçao.

Buurt, Gerard en Sidney M. Joubert, 1997, *Stemmen uit het verleden; Indiaanse woorden in het Papiamentu.* Willemstad, Curaçao: Van Buurt.

Joubert, Sidney M., 1999, *Dikshonario Papiamentu – Hulandes/Handwoordenboek Nederlands – Papiaments.* Willemstad, Curaçao: Fundashon di Leksikografia. (Twee delen.)

Palm, Jules de (red.), 1985. *Encyclopedie van de Nederlandse Antillen.* Zutphen: Walburg.

Biografische gegevens

A. de C. (gegevens onbekend)* 150
Baart, Willem J.H., Amsterdam, 20-2-1914 – Oegstgeest, 7-1-2005 9
Bacilio, Gilbert (Gibi) F., Curaçao, 23-6-1950 422
Baromeo, Wilfred Florencio (Barche), Curaçao, 27-10-1943 518
Berry-Haseth, Tita Lucille, Curaçao, 16-8-1937 60
Bethencourt, Agustín, Santa Cruz de Tenerife, 23-11-1826 – Curaçao, 14-6-1885 114
Booi, Frank A.J., Aruba, 27-1-1947 429
Booi, Hubert, Bonaire, 25-7-1919 213, 216, 253
Boom, Charles, Curaçao, 16-10-1928 – 22-8-1993 257
Brenneker, Paul Hubert Franz (Vitus), Venlo, 7-5-1912 – Curaçao, 7-2-1996 83
Coco, Juan Virgilio (Vi), Curaçao, 17-2-1927 – 29-8-1995 510
Colastica, Roland (Roy) S., Curaçao, 28-10-1960 512
Corsen, Joseph Sickman, Curaçao, 13-12-1855 – 8-10-1911 121, 128
Croes, Robertico (Tico) Rosendo, Aruba, 28-11-1955 441
Daal, Luis Henrique Plácido, Curaçao, 5-10-1919 – 's-Gravenhage, 15-4-1997 263
Davelaar, Emilio Hipolito, Curaçao, 26-1-1898 – 9-10-1967 163
Debrot, Nicolaas (Cola), Bonaire, 4-5-1902 – Laren, 2-12-1981 456
Diwan, Maria C., Curaçao, 30-9-1939 445
Domacassé, Venancio Benjamin (Pacheco), Bonaire, 1-4-1941 415
Donk, Ferdinand Jacobus Antonius van den, Hem-Venhuizen, 5-6-1862 – [?], 21-4-1920 127
Doran, Gilberto (Bèti) Antonio, Curaçao, 25-1-1934 – 1-7-2001 507
Dijkhoff, Mario Asintho, Aruba, 24-4-1950 425
Ecury, Nydia Maria Enrica, Aruba, 2-2-1926 529
Engels, Christiaan Joseph Hendrikus, Rotterdam, 19-11-1907 – Curaçao, 20-12-1980 66
Evers, Henry Renaldo, Curaçao, 7-9-1922 250

* De biografische gegevens worden aangevuld met de bladzijde waarop een of meerdere bijdragen van genoemde auteurs beginnen.

Fray (= Fraai), Manuel Antonio,
Curaçao, 1-12-1897 – 3-12-1966 190
Geerdink-Jesurun Pinto, Nilda Maria,
Curaçao, 12-12-1918 –
Hengelo, 17-4-1954 6
Geerman, José, Aruba, 19-3-1917 – 5-2-1977 251
Goilo, Enrique Reymundo, Curaçao, 5-1-1904 –
Maracaibo (Venezuela), 16-4-1991 223
Gomes Casseres, Charles, Havana (Cuba), 30-1-1921 34
Habibe, Frederik Hendrik (Henry), Aruba, 6-5-1940 431
Hart, Joop Th. (Jopi), Bonaire, 1-10-1940 446, 525
Haseth, Carel Pieter de, Curaçao, 22-9-1950 465
Henriquez, Earl Denis, Aruba, 10-10-1945 494
Henriquez-Alvarez Correa, May,
Curaçao, 6-5-1915 – 5-10-1999 249
Hoyer, Willem Manuel (shon Wein),
Curaçao, 17-6-1872 – 30-7-1953 133
Jansen, Ludovicus Alphonsus Johannes, Schiedam,
10-6-1845 – Curaçao, 14-11-1921 120
Jansen, Vincent Johannes Augustinus Maria,
Schiedam, 1-6-1850 – Curaçao, 5-8-1890 120
Jesurun, Pablo Alex (Echi),
Curaçao, 15-1-1912 – 17-11-1982 225
Jongh, Edward Arthur de, Ambon (Indonesië),
18-11-1923 255, 402
Juliana, Elis, Curaçao, 8-8-1927 19, 52, 361, 453, 464, 475
Kamerling, Han (gegevens onbekend) 65
Kampen, Oscar Enau van (Azijn Banana),
Curaçao, 17-4-1916 – 5-11-1993 235, 286
Kroon, Willem Eligio (shon We),
Curaçao, 1-12-1886 – 26-1-1949 137, 170, 209
Lampe, Juan Chabaya (Padú), Aruba, 26-4-1920 105, 212
Lauffer, Pierre Antoine, Curaçao,
22-8-1920 – 14-6-1981 12, 284, 290, 392, 449
Maduro, Julio, Aruba, 12-4-1924 – 3-5-1993 486
Man, Herman de (oorspronkelijk:
Salomon Herman Hamburger),
Woerden, 11-7-1898 – Schiphol, 14-11-1946 87
Mansur, Jossy Mehsen, Aruba, 7-6-1934 483
Marchena, Pedro Pablo Medardo de,
Curaçao, 29-6-1899 – Bonaire, 15-5-1968 102, 166

Martina, Ornelio (Kees), Curaçao,
14-11-1930 – 11-11-1996 258
Martinus (Arion), Frank Ephraim, Curaçao, 17-12-1936 219, 384, 389
Marugg, Silvio A. (Tip), Curaçao, 16-12-1923 – 22-4-2006 245, 551
Meeteren, Nicolaas van (shon Pòpi), Curaçao,
20-2-1881 – 11-4-1953 37, 48
Muller, Enrique Antonio Francisco, Curaçao, 4-10-1944 523
Nicolaas, Carlos Alberto (Carlito), Bonaire,
1-11-1915 – 14-10-1989 227
Oduber, Federico, Aruba, 27-1-1942 547
Palm, Julius Philip (Jules), Curaçao, 25-1-1922 352
Palm, Mildred (Mila) Cornelia, Curaçao, 29-3-1936 528
Palm, Walter Joseph Marten, Curaçao, 21-1-1951 546
Panneflek, J.S. (gegevens onbekend) 165
Pavert, Stephanus Franciscus Andreas Everardus van de,
Zevenaar, 26-11-1860 – Curaçao, 28-12-1930 149
Pieters Kwiers, Guillermo Tharcisio, Curaçao, 10-2-1931 262
Plaate, Norman Rudy, Curaçao, 5-2-1937 106
Poiesz, Jacobus Paulus, Sneek, 20-10-1875 –
Curaçao, 29-9-1919 146
Pool, John de, Curaçao, 12-3-1878 – Panama, 27-7- 1947 45
Rademaker, Philip Antonio (Fifi), Curaçao, 24-8-1944 526
Recordino, Rignald, Curaçao, 31-12-1950 103
Rego-Kuster, Gladys Johanna do, Curaçao, 24-6-1948 444
Reyes, Lupe Maria C., Bonaire, 8-3-1954 545
Römer, Raúl Gervasio, Curaçao, 19-6-1923 –
Amsterdam, Nederland 29-12-1985 440
Rooy, René André, Paramaribo (Suriname), 1-10-1917 –
Guadalajara (Mexico), 17-10-1974 95, 214, 240, 351
Rosario, Guillermo Estilito, Pto. Cabello (Venezuela),
6-1-1917 – Curaçao, 26-7-2003 232, 395
Rosenstand, Ernesto Enrique,
Sta. Marta (Colombia), 4-3-1931 499
Silvanie, Siegfried Jeronimo, Curaçao, 9-5-1946 420
Sint Jago, Olimpio Eustacio (Tavio), Bonaire, 15-4-1914 202
Suriel, Simón Miguel, Curaçao, 24-3-1890 – 27-11-1963 206
Susana, Nicolaas Obispo (shon Cola), Curaçao,
18-12-1916 – 20-4-2003 39
Timmermans-Margarita, Myrna Virginia
(= Mickey Hart), Curaçao, 17-11-1930 446
Todd Dandaré, Ramon José, Rio Hacha (Colombia), 21-9-1942 427

Valerianus-Fermina, Imelda (shon Me) Cornelia,
Curaçao, 15-9-1916 – Curaçao, 28-7-2005 447
Velásquez, Pedro Ramón, Aruba, 17-3-1940 505
Wanga, Hubert Reginaldo, Curaçao, 7-9-1944 – 17-9-1985 448
Wong, Philomena, Aruba, 22-12-1941 504
Zelermyer-Levisson, Heske, Curaçao, 20-5-1944 455

UNIVERSITY OF CHICAGO
75 334 940

De kleur van mijn eiland

Ideologie en schrijven in het Papiamentu sinds 1863

Op de drie Nederlands-Caraïbische eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao wordt een eigen creoolse taal gesproken, het Papiamentu (of Papiamento). Sinds de jaren rond de afschaffing van de slavernij, in 1863, worden ook de eerste teksten in deze taal gepubliceerd. Daartoe behoren verhalen, romans, gedichten, essays, pamfletten, liederen, dialogen en toneelteksten, die met een weidse uitleg als 'literatuur' werden of worden aangeduid. Hierin staat centraal hoe de bewoners van de eilanden naar zichzelf, elkaar, hun belaste verleden en naar buitenstaanders uit de westerse wereld keken en kijken. Deze teksten zijn daarmee een weerspiegeling van de sentimenten en ideologieën in de eilandsamenlevingen van Aruba, Bonaire en Curaçao.

De aanvankelijke waardering voor de westerse, blanke beschaving verandert langzaam in scherpe kritiek op en verzet tegen de invloed van die wereld op de eilanden. De etnische lading hiervan heeft de laatste honderd jaar naar binnen en buiten tot heftige tegenstellingen geleid. In deze conflicten hebben Nederland en het Nederlands een wisselende rol gespeeld.

Deze geschiedschrijving en de anthologie tonen beide ruimschoots al deze ontwikkelingen, vooral ook door de ruime keuze uit teksten van Pierre Lauffer, Elis Juliana, Nydia Ecury, Cola Debrot, Henry Habibe, Carel de Haseth, May Henriquez, Frank Martinus Arion, Luis H. Daal, Ernesto Rosenstand, Jules de Palm en Tip Marugg. Hiermee wordt voor het eerst deze gedachtewereld toegankelijk gemaakt voor een Nederlands publiek.

Al deze auteurs kijken heel verschillend naar hun eiland, maar allen hebben een uitgesproken beeld van, in overdrachtelijke zin, 'de kleur van mijn eiland'. Deze twee boeken bieden daarom een bijzonder, veelkleurig schouwspel van drie Caraïbische eilanden.

Dr. Aart G. Broek (1954) woonde langdurig in de Antillen, verrichtte onderzoek en werkte onder meer als beleidsadviseur en interim-manager; hij publiceerde over tal van Caraïbische onderwerpen, vooral over de relatie van de eilanden tot de westerse wereld.

Lucille Berry-Haseth, Curaçao (1937), papiamentist met speciale kennis van archaïsmen in deze Creoolse taal, vertaalster en dichteres, voordrachtskunstenares. Zij verzorgde jarenlang een eigen radioprogramma over alle mogelijke cultuuruitingen van de Antilliaanse eilanden.

Sidney M. Joubert, Curaçao (1939), hispanist en papiamentist, vertaler, auteur van woordenboeken Papiamentu-Nederlands/Nederlands-Papiamentu en co-auteur van een studie over Indiaanse woorden in het Papiamentu.

ISBN 90 7618 275 3
9 789076 182759

Fundashon Pierre Lauffer

KITLV
UITGEVERIJ